

GÁL FERENC

PÁL
APOSTOL
LEVELLEI

GÁL FERENC
PÁL APOSTOL
LEVELEI

SZENT ISTVÁN TÁRSULAT
Az Apostoli Szentszék Könyvkiadója
BUDAPEST

**Minden jog fenntartva
beleértve a bárminemű eljárással
való sokszorosítás jogát is**

ISBN 963 360 656 X

© GÁL FERENC

**SZENT ISTVÁN TÁRSULAT 1053 BUDAPEST, KOSSUTH L. U. 1.
FELELŐS KIADÓ: DR. ÁKOS GÉZA IGAZGATÓ
FELELŐS SZERKESZTŐ: FARKAS OLIVÉR
MŰSZAKI VEZETŐ: NÉVERY TIBOR
MŰSZAKI SZERKESZTŐ: **SZÜCS LÁSZLÓ**
MEGJELENT 23,25 A/5 ÍV TERJEDELEMBEN
SZEDÉS: SZENT ISTVÁN TÁRSULAT (92-035-1)**

ELŐSZÓ

Platón Phaidrosz-ában olvassuk ezt a megállapítást: „Az írott szöveg mindig nagyon értelmes képet mutat, de ha kérdést intézünk hozzá, akkor ünnepélyesen hallgat vagy mindig ugyanazt mondja.” A görög filozófus arra utal, hogy a betű csak megbeszélés alapján válik élő tanítássá. Gyakorlatilag az egyház ezt az elvet mindig alkalmazta a szentírásnál: az élő igehirdetés alapjává tette. Úgy olvasta és magyarázta, mint a hit forrását. Isteni üzenetnek tekintette, amelyhez lehet kérdést intézni és amelytől lehet eligazítást várni. Az értelmezés azonban mindig bővül, hiszen az élet új problémákat vet fel, új egyéni és közösségi állásfoglalásokra kényszerít, s amellet a kinyilatkoztatott igazságok összefüggéseit is egyre jobban megismerjük. Pál apostol levelei Jézus Krisztust és a megváltás művét már bizonyos teológiai elmélyüléssel állítják elénk. Érezzük, hogy azoknak írta leveleit, akik már feltették az Isten irgalmára, hatalmára és szeretetére vonatkozó kérdéseket. Ezeknek a megbeszélése mindig hozzátartozik a keresztyény vallásossághoz. A ma annyira divatos szövegkritikával és a magyarázat módszereivel különösképpen nem foglalkozunk, hanem a kinyilatkoztatott tanítás megvilágítására törekszünk. Ezért foglaljuk bele a Corpus Paulinum-ba, a páli igehirdetésbe a Zsidóknak írt levelet is, mégha annak megfogalmazása nem is tőle való. A levelek sorrendjénél is a hagyományos beosztást követjük, de az egyes levelekhez írt bevezetésben rámutatunk a keletkezés helyének és idejének adataira. Az egész újszövetségi szentírás olyan értelemben kinyilatkoztatott tanítás, hogy egyúttal az apostoli egyház önértelmezése is, aminek nem csak meg kell maradnia, hanem a mindenkori hitbeli magatartást és a vallásos érzületet is meg kell határoznia.

PÁL APOSTOL IGEHIRDETÉSE

Az újszövetségi szentírásban tizennégy olyan levelet találunk, amelyeket a hagyomány Pál apostol nevével hoz kapcsolatba. A Zsidóknak írt levél szerzősége felől ugyan mindig voltak kételyek, s arról is vitatkoznak, hogy a pasztorális levelek megszerkesztésében mennyi része volt tanítványainak, ennek ellenére mégis tekintélyes „irodalmi hagyatékka” állunk szemben, amely lényegesen hozzájárult a keresztény hit megfogalmazásához. Szent Pál azonban nem író akart lenni, nem írásaival akarta megörökíteni a nevét, hanem a Krisztusról szóló tanítást hirdette, s azt akarta a maga tisztaságában átadni az egyházi közösségnek. Amit leír, abban az apostoli egyháznak a hitvallását fogalmazza meg, ezért levelei úgy maradtak ránk, mint tanúskodás és igehirdetés. Beállítottságát a 2Tim 2,9 fejezi ki elemi erővel: „Jézus Krisztus feltámadt a halálból, ahogy evangéliumom hirdeti, amelyért meghurcoltak, sőt még mint valami gonosztevőt bilincsbe is vertek, de az Isten szava nincs megbilincselve.” Olyan tanítást hirdet, amelyről tudja, hogy az Isten üzenete, és azért nem lehet gúzsba kötni, mert Isten üdvösséget hozó erejét tartalmazza minden hívő számára (Róm 1,16). Írásainak éppen ez ad erőt és jelentőséget. Egynek tudja magát azzal, amit hirdet, és nem úgy közli, mint saját bölcsességét, hanem mint Isten szavát. Amit tanít, az „evangélium”, Krisztustól kapott örömhír, de alkalmilag az „én evangéliumomnak” is mondja (2Tim 2,8). Nem a tartalomhoz ad hozzá valamit a sajátjából, hanem a hirdetés módjához. A pogányok közé viszi a feltámadt Krisztusról szóló üzenetet, s meggyőzi őket, hogy ők is örökösei lettek Isten ígéreteinek (Ef 3,6).

Személyéről és életéről annyit tudunk, amennyit leveleiből és az Apostolok Cselekedeteiből kiolvashatunk. A kisázsiai Tarsuszban született (ApCsel 9,11; 21,39; 23,3) Krisztus után 10 körül. Eredetileg a Saul nevet viselte. Az ApCsel csak első missziós útján említi a Pál nevet. Lehet, hogy gyermekkorától megvolt ez a római név is, de zsidó környezetben nem használta. A Tarsusz környéki zsidók nagy része még Julius Cézártól kapott polgárjogot, s Pál is

ilyen családból született, s ez természetesen nagy mozgási lehetőséget biztosított neki. Fiatal korában, de már Krisztus kereszthalála után, Jeruzsálemben tanult Gamáliel rabbinál, és jelen van István diakonos megkövezésénél is. A farizeusi hagyományokhoz olyan erősen ragaszkodott, hogy egyik szervezője lett a keresztények üldözésének. A főtanács megbízásából éppen ilyen ügyben megy néhány társával Damaszkuszba, hogy az ottani zsidók közül is elfogja Krisztus követőit, s útközben történik vele az az esemény, amely megváltoztatja életét. Ő maga ezt mindig úgy értelmezte, hogy a feltámadt Krisztus jelent meg neki s megkérdezte: Saul, miért üldözöl engem? (ApCsel 9,1 kk; 22,8 kk; 26,12 kk; 1Kor 15,8). Az élmény valóságának és természetfölöttiségének bizonyítéka az, hogy rátette egész életét, s minden kortársánál eredményesebb tanúja lett Krisztusnak a pogány világban. Krisztustól kapja a meghívást, hogy a pogányok apostola legyen. Damaszkuszban megkeresztelkedik, majd három esztendőre elvonul Arábiába (Gal 1,12–15). Utána visszatér Damaszkuszba és látogatást tesz Jeruzsálemben, hogy megismerkedjék Péterrel (Gal 1,18). Ott azonban még emlékeznek az üldözésben vállalt szerepére: a testvérek közül többen bizalmatlanok voltak iránta, a zsidók pedig életére törtek, mert Krisztust hirdette. Ezért 39 körül visszament szülőföldjére és ott maradt, amíg Barnabás magával nem vitte Antiochiába. Ott már pogányokból megtért közösség alakult, s ez lett első munkatere. Innen indult el Barnabással első apostoli útjára, amely Cipruson át Kisázsia déli részébe vezetett és 45–48-ig tartott. Ebben az időben vetődött fel komolyan a kérdés, hogy a megtért pogányoknak meg kell-e tartani a mózesi törvényt, vagy elég a Krisztusba vetett hit és a belőle fakadó erkölcsi követelmény. A kérdést az úgynevezett jeruzsálemi zsinat tárgyalta meg, amelyen jelen volt Pál és Barnabás is. Ők már térítő útjukon is hirdették Isten gyermekeinek szabadságát a törvény szolgálataival szemben, s zsinat ilyen értelemben döntött.

Pál kétségtelenül nagy szerepet játszott abban, hogy az egyház gyakorlatilag is elszakadt a zsidóságtól. Az elv természetesen nem tőle származik, hanem benne volt Krisztus tanításában és a megváltás művében. Második útjára szintén Antiochiából indul el Szilas társaságában. Először meglátogatják az előző úton alapított egyházakat, azután Frigián és Galácián áthaladva átjönnek Európába. Itteni állomásaik Filippi, Teszalonika, Perea, Athén és Korintus voltak. Maga az út mintegy három évig tartott, az 50–52-es években. Visszatérőben érintette Efezust és Jeruzsálemet, s úgy ment vissza Antiochiába. A harmadik út ismét Kisázián át vezetett, s fő állomása Efezus volt. Onnan meglátogatta a macedóniai és görögországi híveket, s mivel a zsidók állandóan vádaskodtak ellene, amiért elárulja a mózesi vallást, elhatározta, hogy Jeruzsálemba megy és teljesíti a tisztulási fogadalmat. Jeruzsálemben a kisázsiai

zsidók felismerték, zendülést szítottak ellene, s a feldühödött tömegből a római katonák szabadították ki. A parancsnok nem tudott a zsidók vezetőivel megegyezni, azért Cezáreába küldte a helytartóhoz, aki váltságdíjat szeretett volna kapni tőle, s nem döntött az ügyében. Két év múlva az új helytartó ki akarta adni a zsidóknak, ezért mint római polgár fellebbezett a császárhoz. Hosszú, gyötrelmes hajójút után jut el Rómába, ahol ismét két évig kellett tárgyalására várni. Itteni fogsága enyhe volt, bérelt szálláson lakott, s egy katoná őrizte, de szabadon érintkezhetett az emberekkel, s így a lehetőséget kihasználta az evangélium hirdetésére. Ügye felmentéssel végződött, minden bizonnyal 62-ben.

Leveleinek nagy részét második és harmadik útján írta. De életének további folyásáról nem sokat tudunk. Az úgynevezett pasztorális levelek (1—2Tim, Tit) azt sejtetik, hogy újra járt keleten, de van olyan hagyomány, hogy Hispániába, a mostani Spanyolországba is eljutott. Bizonyítani nem lehet, de kétségtelenül volt ilyen terve (Róm 15,28). A Néró-féle üldözés alatt újra elfogták Rómában, és ott halt vértanúhalált 67 körül.

Pál apostol életét és működését nem lehet isteni beavatkozás nélkül megérteni. A vakbuzgó farizeus átalakult Krisztus odaadó, kiegyensúlyozott követőjévé: nem szenvedéllyel, hanem a hit a meggyőződésével és a szeretet melegével. Az ApCsel tanúskodik karizmatikus erejéről is, amellyel igazolta apostoli küldetését. Ő maga is hivatkozik ilyenekre (1Kor 12,1—6), de apostolságának bizonyítékául inkább azt a hűséget és kitartást hozza fel, amellyel minden szenvedés és nehézség között hirdette az evangéliumot (2Kor 11,22—33). Az ApCsel csak töredékét érzékelteti annak az áldozatnak, amelyet fáradságos útjain elviselt. Sok nehézsége volt azokkal a zsidókkal is, akik keresztények lettek, de a mózesi törvény megtartását is kötelezőnek tekintették. Ezek állandóan rágalmazták és keresztetkék útjait.

Hatásának titkát ő maga világítja meg: „Tanításom és igehirdetésem nem a bölcsesség elragadó szavaiból állt, hanem a lélek és az erő bizonyosságából, hogy hiteteknek ne emberi bölcsesség, hanem Isten ereje legyen az alapja” (1Kor 2,4). Levelei alkalmi írások, s többnyire az egyes egyházközségek helyzete váltotta ki őket (1—2Tesz; 1—2Kor, Gal, Fil. Kol.) A Római levél inkább tételes tanítás, a pogányok között hirdetett evangélium főbb tételeinek kifejtése. Hasonló hozzá az Efezusi levél is. A pasztorális levelek már az egyháznak azt az állapotát tükrözik, ahol az intézményes szervezés előtérbe lépett. Az isteni gondviselésnek kétségtelenül megvolt a célja Pál kiválasztásával és küldetésével. Nagyobb műveltséggel, szélesebb látókörrel indult el, mint a Tizenkettő. Jól ismerte az Ószövetség értelmezését és a hellén kultúrvilágot, s így megvolt a lehetősége arra, hogy a Krisztusról szóló tanítást teológiai

megvilágításban közvetítse. Nála már szó van Krisztus személyének és üdvrendi jelentőségének bemutatásáról, a megváltás mibenlétéről, a Szentléleknek az egyházban megvalósuló szerepéről, az emberi megigazulás természetéről és a keresztény erkölcstannak, mint Krisztus követésének a bemutatásáról. Külön megvilágítást kap az egyház misztériuma, amely abban áll, hogy a feltámadt Krisztus a Szentlélek közvetítésével a keresztség révén testének tagjaivá teszi a hívőket, s így az egyház nemcsak az üdvösség hirdetője, hanem közvetítője is. Amellett az egyháznak a legerősebb ismertető jele az apostoliság. Csak egy evangélium van: amit az apostolok hirdettek. Ennek igazsága mellett maga Isten tanúskodik, és a kereszt botrányát sem lehet kifogásnak felhasználni arra, hogy valaki engedményeket tegyen az emberi szempontoknak.

A RÓMAIAKNAK ÍRT LEVÉL

Bevezetés

Időrendben nem ez volt az apostol első levele, de ez a leghosszabb, s tartalma miatt is a legjelentősebb. Első helyre azonban nemcsak hosszúsága miatt került, hanem azért is, mert a római egyháznak szólt. A benne levő tanítás is gazdag, s ha nem is lehet az evangélium összefoglalásának mondani, kétségtelenül alapvető tételeket világít meg: Krisztus megváltói szerepét, a megigazulást, a kegyelem ingyenességét, a hit életalakító szerepét, az ó- és újszövetség kapcsolatát, a remény szilárdságát, s azt az üdvtörténeti titkot, hogy miért nem fogadták el a zsidók az evangéliumot, amikor ők voltak az ígélet hordozói. Főleg a kegyelemtani utalások miatt volt a levélnek nagy jelentősége. A pelagiánus vitában és a reformáció idején ebből merítettek érveket. Szent Ágoston belőle igazolta a kegyelem szükségességét, ingyenes jellegét és természetfelettségét. Luther a keresztyén tanítás középpontját a megigazulásba helyezte, s ennek a levélnek alapján állította, hogy az ember megigazulása inkább csak az Isten felmentő ítélete, nem belső átalakulás és megszentelődés.

Amikor az apostol levelét Terciusnak diktálja (16,22), harmadik térítő útjának végén, 57—58-ban, Korintusban tartózkodik s Gaiusnál lakik, akinek házában a közösség is összejön (16,23; 1Kor 1,14—15). Útja befejezése után Jeruzsálemben akar menni, hogy a macedóniai és achájai egyházak adományait elvigye az ottani egyház szegényeinek (15,25—26). Előtte már talán Efezusban megírta a két korintusi és a galatáknak szóló levelet. Hosszú misszionáriusi tapasztalattal rendelkezett, s a misztériumok kifejtésében is elmélyült. Ennek a levélnek a természetét és célját azonban nehéz meghatározni. Első olvasásra is elűt azoktól, amelyeket az általa alapított egyházaknak írt, és amelyeknek belső problémáit tapasztalásból ismerte. Lehet vitázni arról, hogy vajon az apostol a tanítás tételeinek kifejtésével akart-e bemutatkozni a rómaiak előtt, vagy olyan problémákat tárgyalt, amelyek ismerete szerint megvoltak a római egyházban. Valójában mindkét nézet elfogadható, de bizonyítani egyiket sem lehet. Kétségtelen, hogy a levél inkább ünnepi előadás és a személyes vonatkozások

csak mellékesek. A Krisztusban való megigazulás és a mózesi törvény viszonya eleven kérdés volt az egész egyházban, s ezt nem sokkal előbb a Galata levélben is kifejtette. Az mégsem látszik, hogy a kérdés a római egyházban ki lett volna élezve. Egyébként a római egyház keletkezéséről sem sokat tudunk. Annyi bizonyos, hogy már 49 előtt voltak ott zsidókból lett keresztények, és folyt közöttük meg a zsidók között a vita Krisztus messiási küldetéséről. Ez feszültségekhez is vezetett, mert Suetonius azt írja történeti visszaemlékezésében, hogy „a zsidók egy bizonyos Khresztosz bujtoztatására nyugtalankodtak, ezért Claudius császár kiűzte őket Rómából”. Feltevések szerint akkor legalább ötvenezer zsidó élt a fővárosban. Aquila és Priscilla, akikkel az apostol Korintusban találkozott, szintén akkor hagyták el Rómát, s akkor már keresztények voltak. A levél harmadik részében találunk ilyen megjelölést, hogy „erősek a hitben” és „gyengék a hitben”, de pontosan nem tudjuk, mit kell rajtuk érteni. Gyengék azok, akik ószövetségi hagyomány szerint megkülönböztetik az ételeket vagy egyes napokat különlegesen megszentelnek, erősek viszont azok, akik élnek Isten gyermekeinek szabadságával, és a Krisztusba vetett hitből vezetik le kötelességeiket. De az nem tűnik ki, hogy az erősek megtért pogányok, a gyengék pedig megtért zsidók lennének, hanem inkább egyéni felfogásra kell gondolnunk. Az sem látszik, hogy az apostol valamilyen mély szakadékot akart volna áthidalni a két tábor között. Inkább csak az evangélium újdonságából adódó problémára figyelmeztet. Közben azonban igazi teológiai mélységgel bemutatja a Krisztus által véghezvitt megváltás jelentőségét s Isten irgalmát, mint a megváltás hátterét. De nem tagadható, hogy az apostol különös hangsúllyal emlegeti a szeretet egységét az egyházban, s ez a téma többi levélben is ismétlődik.

A levelének megvan az áttekinthető szerkezete. Az 1—11. fejezet tanítás, a 12—16 nevelő célzatú figyelmeztetés. Az apostol azonban nem tudományos értekezést ír, hanem levelet diktál, azért könnyen helyt ad kitérőknek és gyakorlati alkalmazásoknak. A téma kifejtésében is inkább a próféták stílusát követi, nem a filozófusokét vagy a szónokokét. Nem logikai levezetéssel dolgozik, hanem koncentrikus ismétlésekkel. Az általános gondolatmenet mégis az, hogy az ember az üdvösség rendjében magától tehetetlen. A pogányok vétkeztek lelkiismeretük törvénye ellen, a zsidók a kinyilatkoztatott törvény ellen, ezért egyik sem ítélné el a másikat, s az ember a maga erejéből nem igazulhat meg. A pogányok megismerhették volna Istent, de inkább a bálványok felé fordultak. A mózesi törvény mögött Isten tekintélye állt ugyan, de inkább csak az utat mutatta, vagy tilalmakat állított fel, ezzel pedig felébresztette az elmentés vágyakat, s így akaratan kívül szaporította a bűnt. A rosszra való hajlam, mint a test törvénye, erőtlenné tette mind a lelkiismeret szavát, mind a

mózesi törvényt. A megigazuláshoz magát az embert kellett gyógyítani, mert rabja a tagjaiban levő törvénynek (7,23). A megoldás ott van, hogy a Krisztus által hozott kegyelem és a Szentlélek kiáradása az embert lelki emberré teszi, s akkor felül tud emelkedni a test törvényén. A változást, a megigazulást a Krisztusba vetett hit adja, s ez a hit a keresztségben fejeződik ki teljesen. A keresztség mint alámerítés jelképezi a Krisztussal való sírba szállást és a halálból való feltámadást. Vele együtt meghalunk a bűnnek, hogy Istennek éljünk (Róm 6,4—6). Ezért a megigazult ember ellen nincs elmarasztaló ítélet (8,1).

A megigazulásnak ebből a formájából lehet megérteni a zsidók ellenszegülését. Ők hozzátapadtak a mózesi törvényhez, és annak betű szerinti aprólékos megtartásától, tehát emberi teljesítménytől várták a megigazulást. A levél 9—11. fejezete erről beszél. Felismerhették volna tévedésüket, hiszen a mózesi törvény ideiglenes és partikuláris rendeltetésű volt. Az ószövetségi szentírás világosan mondja, hogy Ábrahám a hite által igazult meg, hiszen akkor még nem is volt mózesi törvény. De Isten terve az ő megtorpanásukkal sem hiúsult meg. Egy maradék — amelyről a jövődölések beszéltek — elfogadta az evangéliumot, továbbá a nép hitetlensége alkalmat adott a pogányoknak, hogy belépjenek Isten országába. Így Isten irgalmasságot gyakorolt a pogányokkal, de irgalmasságot gyakorol majd Izrael népével is. Bölcsességét és irgalmát nem lehet felülmúlni.

A levélnek tehát megvan a mély teológiai tartalma. Nem ölel fel minden lényeges kérdést, ami benne volt az apostoli igehirdetésben, de mint alkalmi írásnak nem is ez volt a célja. Nem beszél különösképpen az egyházról, az eukarisztiáról, az üdvösségről, de erőteljesen hangoztatja Isten irgalmát és Krisztus szeretetét, ami a remény biztosítója. Az erkölcsi magatartás mértéke a szeretet, s annak gyakorlására megvan az erőnk, mert a Szentlelket úgy kapjuk, mint a szeretet forrását (5,5).

A levél Pál apostolnak igazi személyes írása, s szerzősége ellen komoly kétség nem is merült fel. Előadása nyugodt, megfontolt és eleven. Szónoki kérdésekkel, beiktatott ellenvetésekkel, a láthatatlan ellenfélhez irányított szavakkal kelti fel az érdeklődést.

A levél szövege

CÍMZÉS ÉS KÖSZÖNTÉS (1,1—7)

1,1 Pál, Krisztus Jézus szolgálja, meghívott apostol, kiválasztva Isten evangéliumának hirdetésére, 2 amelyet prófétái által a szent iratokban előre megígért Fiáról, Jézus Krisztusról, a mi Urunkról. 3 Ő test szerint Dávid nemzetségéből született, 4 a szentség lelke szerint azonban a halálból való feltámadása által az Isten hatalmas Fiának bizonyult. 5 Átala nyertük a kegyelmet és az apostoli küldetést, hogy neve dicsőségére a hitben való engedelmességet hirdessük minden nép között. 6 Ezeknek ti is közéjük tartoztok, Jézus Krisztus meghívottjai: 7 Üdvözlöm Rómában mindazokat, akiket Isten szeret és szentségre meghívott. Kegyelem és békesség nektek Istentől, a mi Atyántól és Urunktól, Jézus Krisztustól.

Pál leveleiben a címzésnek és a köszöntésnek általában megvan a hármas felépítése: Megnevezi magát, hivatkozik apostoli tekintélyére, azután megjelöli a címzetteket, a helyi egyházat, amelyet Isten egyházának tekint, és végül következik a köszöntés. Magát Jézus Krisztus szolgájának és meghívott apostolnak nevezi. A szolga (doulosz) egészen urához tartozik, s már az ószövetségi próféták is ilyennek tekintették magukat, de arra is gondoltak, hogy más emberi függés nem köti őket. Az apostol szó küldöttet jelent, s erre a küldetésre sajátos meghívást kapott. A meghívás elsősorban a tizenkét apostol jellemzője, de Pál egy sorba állítja magát velük, mert neki is megjelent a feltámadt Krisztus (ApCsel 9,15; Gal 1,15).

Ebben a kiválasztásban és meghívásban benne van a hatalom és a tekintély biztosítása. Krisztus azt akarta, hogy egyházán belül mindig legyenek elkötelezettek, akik egész életüket szolgáltnak tekintik akkor is, ha valódi lelki hatalmat hordoznak.

Az evangélium olyan adomány, amelyet már az ószövetségi jóvendölések megígértek. Az egyház tehát Isten tervének teljesedését hirdeti, s ebben van létének igazolása. Az evangélium szó örömhírt jelent, s itt néhány szóban megkapjuk a szó tartalmát is, amihez tudni kell, hogy a jelentés is fejlődött. Jézus maga még Isten országának örömhíreről beszélt. Ez az ország övele érkezett el, s benne van Isten irgalmának megnyilatkozása. Az apostolok igehirdetésében már a Krisztusról szóló tanítás az örömhír. Ő hozta meg a bűnök bocsánatát, a kegyelem kiáradását és az örök életet. Az apostolság tehát

összefügg az evangélium hirdetésével. Addig lesznek apostolok, amíg hirdetni kell az evangéliumot.

Jézus Krisztusban két világ fejeződik ki: őt lehet test szerint és lélek szerint szemlélni. Test szerint Dávid leszármazottja, tehát valóságos ember, de feltámadásában kinyilvánult benne az Isten Fia. A Dávidtól való származás emlegetése fontos volt, hiszen ez igazolta, hogy ő a megígért Messiás. A feltámadást itt úgy értékeli, mint trónralépést, mint Krisztus hatalmának és dicsőségének megnyilvánulását. Földi élete kiüresítés volt, a szolga alakjában járt (Fil 2,5), de feltámadása megmutatta, hogy ő a Fiú, és joga van az isteni dicsőséghez. Feltámadása a „szentség Lelke” által ment végbe, aki egész földi életét irányította. A „szentség Lelke” héber kifejezősmód, s arra enged következtetni, hogy az apostol ezt az ellentétpárt (test szerint — szentség Lelke szerint) már a meglevő egyházi nyelvből vette át. További mondanivaló az, hogy a kettősség jelzi a mi megváltásunkat is. Test szerint földi emberek vagyunk, de a Lélek hatására Isten gyermekei lehetünk. A megdicsőült Krisztus a mi „Urunk”, ami már világosan utal istenségre. Az apostol azért mondhatja magát szolgának, mert valódi Úrnak szolgál. Az Úr megszólítás csak Krisztus feltámadása után terjedt el az egyházban. Péter püünkösi beszédében már azt olvassuk, hogy Isten „Úrrá és Messiássá tette” (ApCsel 2,36).

Krisztus mint Úr minden kegyelem forrása: tőle van a kegyelem és az apostoli küldetés. A kegyelem itt nem a belső megszentelődést jelzi, hanem inkább a karizmát, az erőt és a felhatalmazást, amely szükséges az apostoli küldetéshez. A küldetés egyúttal olyan szolgálat, amely által Krisztus neve dicsőül meg, hiszen akiket a „hit engedelmességére” elvezetnek, azok elismerik őt uruknak, s életükkel is követik tanítását. Krisztus maga is erre célzott, amikor az apostoloknak azt a feladatot adta, hogy tegyék tanítványaivá a népeket. Pál ilyen egyetemes küldetést lát maga előtt, azért munkateréhez sorolja a rómaiakat is. A görög „ethé” szó a nemzsidó népeket jelenti, s ez arra vall, hogy Rómában akkor már az egyház tagjai nagyrészt megtért pogányok voltak, s Pálnak erről tudomása volt. A címzetteket „Jézus Krisztus meghívottainak” nevezi. A meghívás a hitre és a megigazulásra szól. A Krisztushoz való tartozás kegyelmi ajándék, és a kezdeményezés Istentől jön: ő vonzza magához az embereket (Jn 12,32).

A levél azoknak szól, akiket Isten szeret és szentségre meghívott. Isten szeretetére azért lehet hivatkozni, mert azt Krisztus áldozatában megmutatta irántunk (Róm 5,8; 8,35; 2Kor 5,14). A megváltás egészen ennek a szeretetnek a bizonyítéka. A meghívás arra szól, hogy az ember az evangélium által megszentelődjék és Isten gyermeke legyen. A keresztség meg is adja ezt a megszentelődést és megigazulást, s azt az élet alakításával tanúsítani kell. A hívók

Krisztusban egybetartoznak, közösséget alkotnak, azért nem volt szükséges, hogy az apostol a római „egyházat” emlegesse.

A köszöntésben együtt van a görög és a zsidó formula: kegyelem és békesség. Igaz, a görögök inkább a „khairein” örülni szót használták (ApCsel 15,23; Jak 1,1). Nagyon valószínű, hogy ez a köszöntés nagyon hamar liturgikus áldás-formula lett, azért a kegyelem szó, amely Isten ajándékára utalt, inkább beillett a közösség életébe. Nem kétséges, hogy itt minden szónak vallásos, természetfölötti értelme van, hiszen mindkettő Istentől, az Atyától és Krisztustól, az Úrtól jön. Jézus Krisztus tehát már az Atya mellett van, mint Fiú, és ő is forrása minden áldásnak. Az egyháznak kezdettől fogva vigasztalása volt, hogy Krisztus mint ember a közvetítő, aki tapasztalásból ismeri gyarlóságunkat, ezért közbenjárása testvéri együttérzésből fakad.

HÁLAADÁS ÉS A TÉMA MEGJELÖLÉSE (1,8—17)

1,8 Először is hálát adok Istenemnek mindnyájatokért Jézus Krisztus által, hitetekről ugyanis az egész világon dicsérettel szólnak. 9 Tanúm az Isten, akinek Fia evangéliumát hirdetve szívvel-lélekkel szolgálok, hogy imáiban mindig megemlékezem rólatok, 10 és szüntelenül azért könyörgök, hogy egyszer Isten segítségével eljuthassak már hozzátok, 11 hiszen nagyon szeretnék már látni benneteket, hogy megerősödésekre némi lelki ajándékot juttassak nektek, 12 más szóval, hogy a hitben, amely éppúgy a tietek is, mint az enyém, kölcsönösen megvigasztaljuk egymást. 13 Tudotokra adom, testvérek, hogy már többször szándékoztam hozzátok menni, de mindig akadályba ütközött. Szerettem volna köztetek is elérni némi eredményt, mint a többi pogány nép között. 14 Adósa vagyok görögnek és barbárnak, tudósnak és tudatlannak. 15 Ezért, amennyire tőlem függ, készen vagyok rá, hogy nektek, rómaiaknak is hirdessem az evangéliumot. 16 Nem szégyellem ugyanis az evangéliumot, hiszen Isten üdvösséget hozó ereje minden hívőnek: először a zsidónak, azután a pogánynak szól. 17 Isten igazsága nyilvánul meg benne, amelyet a hívő hittel nyer el, ahogy írva van: „Az igaz a hitből él.”

Az udvarias kifejezések használata beletartozott a levélírás stílusába. Az apostol azonban Istennek ad hálát azért, hogy a római egyház hite messze földön ismeretes. Az is az udvariasság kelléke, hogy „hitüket az egész világon emlegetik”. Hasonló kifejezést találunk az 1Tesz 1,8-ban is. Itt az elismerés

közvetve szól azoknak is, akik a római egyházat alapították és vezetik. A hálát Jézus Krisztus által irányítja az Atyához. Krisztus közvetítő szerepe tehát már benne van az egyház tudatában. Az egyház tagjainak kegyelmi összetartozását azzal jelzi, hogy imájába befoglalja a rómaiakat éppúgy, mint az általa alapított egyházakat. Az ima hozzátartozik a missziós munkához. A kegyelmet állandóan ki kell esdeni imával és áldozattal. Imájának másik része arra vonatkozik, hogy Isten segítségével eljuthasson hozzájuk. A vágy az ő küldetéséből következik. A pogányok apostolának tudta magát, s a pogány világ központja Róma volt. Aki Isten országának ügyében fáradozott, annak szeme előtt világméretű vállalkozás képe lebegett. Azt ismételtén bevallja, hogy minden apostoli képességét Istentől kapta, azért azokat gyümölcsöztetni akarja. Adni akar belőle a rómaiaknak is, de aztán udvariasan kijavítja magát: a közös hitből kölcsönös vigasztalást meríthetnének. Ezzel az egyház belső életének fontos mozzanatára mutat rá. A kinyilatkoztatás hordozója az egyházi közösség, s a hitet közösségben kell megélni. A közös hitvallás, egymás buzgóságának megtapasztalása hozzájárul az egyes tagok megerősítéséhez. Az egyházi élet nem gondolható el a közös istentisztelet és az összetartozás tudata nélkül. A hit közvetlen indítékot ad a szeretetre, s így a tagok egymásban támaszt találnak. Vegyük még hozzá, hogy Pál a pogányok térítésében papi ténykedést is látott: jóillatú áldozatul akarta őket isten oltárára tenni (Róm 15,16).

Érthető, hogy már többször tervezte a római utat, de fontosabb teendői akadályozták. Azt azonban tudja, hogy útjait Isten irányítja. Nem akarja a római egyházat apostoli tekintélyének alávetni, ezért tervét csak azzal indokolja, hogy küldetésénél fogva adósa mindenkinek: görögnek és barbárnak, tudósnak és tudatlannak. Felismerte Krisztus felfoghatatlan gazdagságát (Ef 3,8), és ezt tovább akarja adni. Az egyház missziós tevékenységének ebből a tudatból kell fakadnia. Krisztus embereken keresztül akarja közölni a kegyelmi rendet. Aki értékeli saját hitét, az másokat is be akar avatni a lelkiületébe. Ez vezet a szülőket is, amikor gyermekeiknek átadják hitüket.

Az evangélium hirdetésére azonban nemcsak a Krisztustól kapott küldetés ösztönzi, hanem az evangélium belső tartalma is. Működése alatt megtapasztalta ugyan, hogy a keresztről és a megváltásról szóló tanítás egyesek szemében lehet balgaság, mások szemében botrány (1Kor 1,22), ő azonban nem szégyenkezik miatta. Meg van győződve, hogy Isten ereje működik benne, amely üdvösségre vezet, s nincs más erő, amely a helyére léphetne. Az 1Kor 1,24-ben is állítja, hogy a megfeszített Krisztusról szóló tanítás Isten ereje és bölcsessége. Isten szavának erejéről már az Ószövetség is beszélt (Iz 55,11). Az evangéliumnak, mint Isten szavának, el kell jutni mindenkihez, de először

a zsidóknak kellett felajánlani, hiszen ők voltak az ígélet közvetlen örökösei. Itt tehát nem a zsidók kiváltságáról van szó, hanem az ószövetségi kinyilatkoztatás kiváltságáról. A következő mondat megmagyarázza, hogy miért lehet az evangéliumot Isten erejének mondani. Azért, mert Isten igazsága (szó szerint: igazságossága) nyilvánul meg benne, s ez a megnyilvánulás is kinyilatkoztatás, vagyis feltárása annak, ami mint titok Istenben van. Nem valamilyen logikai igazságról vagy jogi igazságosságról van szó, hanem Isten magatartásáról, amit a 3,26 fejez ki: „Mert amint ő igaz, úgy akar igazzá tenni mindenkit, aki Krisztusban hisz.” Istenben tehát van belső igazságosság, amely kifelé a szeretet alapján működik. Olyanná akarja tenni az embert, mint amilyen ő maga. Ebben az is benne van, hogy a megváltás és a megigazulás az ő kezdeményezése és ajándéka. Azt adja az embernek, ami az övé. A kegyelem és az üdvösség ingyenessége végigvonul az apostol tanításán. Ebbe a mondatba már előre belefoglalta azt, amit majd később kifejt, hogy az ember nem a maga erejéből és nem az ószövetségi törvény tettei nyomán válik igazzá. Istennek ezt az ajándékozó igazságát a hívő hittel nyeri el, mint ahogy már a próféta kimondta: „Az igaz a hitből él” (Hab 2,4). A kijelentés arra is rámutat, hogy a hit nem pusztá ismeretgyarapítás, hanem az élet alakítása. Ahogy Isten a kinyilatkoztatásban nem tételeket tár elénk, hanem személyesen kitárul, úgy a hit ennek a kitárulásnak a befogadása, de maga az Isten teszi rá képessé az embert. Isten üdvözítő erejét csak a hit által vezetett életben lehet megtapasztalni, s az ilyen élet egyúttal Krisztus követése.

1. Tanító rész (1,18—11,36)

A POGÁNYOK RÁSZORULNAK A MEGIGAZULÁSRA (1, 18—32)

1,18 Isten haragja eléri az égből az emberek minden istentelenségét és gonoszságát, akik az igazságot elnyomják igazságtalansággal. 19 Ami ugyanis megtudható az Istenről, az világos előttük, maga az Isten tette számukra nyilvánvalóvá. 20 Minden, ami benne láthatatlan: örök ereje és isteni mivolta, arra a világ teremtése óta műveiből következtethetünk. Nincs hát mentségük, 21 mert felismerték az Istent, mégsem dicsőítették Istenként, s nem adtak hálát, hanem beleveszték okoskodásaikba, és érteni nem akaró szívük elhomályosult. 22 Kérkedtek bölcsességükkel és oktalanná váltak. 23 A halhatatlan Isten fönségét

fölcserélték a haladó ember, a madarak, a négylábúak és a csúszómászók képmásával. 24 Ezért Isten szívük vágya szerinti kiszolgáltatta őket a tisztátalanságnak, hadd gyalázzák meg saját testüket. 25 Isten igazságát hamissággal cserélték föl, s inkább a teremtmény előtt hódolnak, mint a Teremtő előtt, aki mindörökké áldott. Amen. 26 Ezért szolgáltatta ki őket az Isten saját gyalázatos szenvedélyeiknek. Asszonyaik a természetes szokást természetellenessé váltották fel. 27 A férfiak hasonlóképpen elhagyták az asszonnyal való természetes életet, egymás iránt gerjedtek vágyra, vagyis férfi férfival üzött ocsmányságot. De meg is kapták tévelygésük megszolgált bérét. 28 Nem méltatták az Istent arra, hogy megismerjék, az Isten is romlott eszükre hagyta hát őket, hogy alávaló tetteket vigyenek végbe. 29 Tele is vannak mindenféle gonosszággal, hitványsággal, vetélkedéssel, ármánykodással, rosszszindulattal. 30 Megszólók, rágalmazók, istengyűlölők, gyalázkodók, fennhéjázók, kérkedők, agyafúrtak, szüleik iránt engedetlenek, 31 esztelenek, hitszegők, lelketlenek, könyörtelenek. 32 Bár felismerték Isten rendelkezését, hogy aki efféle művel, méltó a halálra, mégis ilyeneket tesznek, sőt a tetteseknek még helyeselnek is.

Miután az apostol a 16—17. versekben utalt arra, hogy az evangélium Isten üdvözítő erejét közvetíti a zsidóknak és a pogányoknak, ha hittel elfogadják, most rátér a részletezésre. Az evangéliumból való megigazulásra szükségük van mind a pogányoknak, mind a zsidóknak, mert semmi más eszköz nem áll rendelkezésükre. Az embert csak Isten irgalma emelheti ki bűnös voltából. Az apostol ebben a részletben a pogányok bűnös voltát szemlélteti. Külön nem nevezi meg a pogányokat, hanem bűnös emberekről beszél, de a leírásban tükröződik az a hagyományos felfogás, amellyel a zsidók a pogányok életmódját jellemezték. Általános megállapítása az, hogy a pogányok bűnösök és Isten haragja fenyegeti őket, mert van bennük valamilyen ellentmondás: Isten igazságát elnyomják igazságtalansággal. Megvan ugyanis a képességük, hogy a teremtett világból felismerjék Istent, mint teremtőt, de nem őt tisztelik, hanem helyette bálványok előtt hódolnak. Isten úgy alkotta meg a világot, hogy abból ki lehet olvasni az ő isteni erejét, azért a bálványimádásra, mint eltévelyedésre, nincs mentség. Annál kevésbé, mivel a pogányok kérkedtek bölcsességükkel, a világ dolgainak ismeretével, viszont az élet végső kérdéseiben balgák maradtak. A bálványimádás Isten jogainak a megsértése, azért áll rájuk a kijelentés, hogy elnyomják az igazságot. Az ember alapvető kötelessége a hódolat volna. Isten haragjának említése valójában az ítéletre való hivatkozás, s ez is benne volt a zsidó hagyományban.

A tény megállapítása mögött meghúzódik az elvi kérdés: Valóban megismerheti az ember Istent természetes eszével, kinyilatkoztatás nélkül? És felismerheti az iránta való kötelességét is? Az apostol állítása egybeesik a Bölcsesség könyvének (13. fej.) tanításával, amely szintén arról beszél, hogy az emberi értelemnek megvan ez a képessége, és azt az áteredő bűn sem rontotta meg. Ennek alapján mondta ki az I. vatikáni zsinat dogmaként, hogy az ember a természetes ész világánál képes a Teremtőt a világból felismerni, sőt úgy is mint Urat, akinek hódolattal tartozik. Amikor az apostol itt megállapítja, hogy a pogányoknak az eltévelyedésre nincs mentségük (20. v.), akkor általában a pogány világ berendezkedésére gondol, nem az egyes személyekre. A vatikáni zsinat is úgy fogalmazott, hogy „az emberi értelem” képes megismerni Istent, de arról nem nyilatkozott, hogy az egyes ember a maga konkrét helyzetében helyesen használja-e értelmét. Itt a legyőzhetetlen tévedés esete is előfordulhat. De amikor az apostol a pogány világot vallási szempontból jellemzi, joggal állapítja meg, hogy legnagyobb eltévelyedése a bálványimádás volt. Ennek hátterét azzal világítja meg, hogy „érteni nem akaró szívük elhomályosult”. A szív itt a belső ember, aki felelős tetteiért. Tehát az ember lesüllyed a maga emberi szintjéről. Régi igazság az a mondás, hogy mondd meg, ki az istened, és megmondom ki vagy. Ha az ember nem látja maga fölött a szent és igazságos Istent, mint mértéket és bírót, akkor lesüllyed az ösztön és szenvedély vonalára. Mivel a pogányok általánosságban felelősek voltak az eltévelyedésért, azért állapotukban benne volt a büntetés is. A büntetés az volt, hogy Isten „szívük vágya szerint kiszolgáltatta őket a tisztátalanságnak, hadd gyalázzák meg saját testüket”. A büntetés a tárgyi rend felforgatásának következménye, s ez a meglátás már ott van az első ember bűnének jellemzésében. Ha az ember felborítja az Istennel fennálló kapcsolatot, akkor természetének belső harmóniája is elvész. A pogányok Isten igazságát hamissággal cserélték fel, ezért elhatalmasodott rajtuk a szenvedély. Itt a bűnök listáján a természetellenes bűn, a homoszexuális eltévelyedés áll első helyen, s az apostol ebben is a zsidó felfogást követi. A büntetés jellegére pedig azzal utal, hogy a szövegben háromszor ismétlődik az ilyen kifejezés: Isten kiszolgáltatta őket bűnös vágyaiknak, illetve romlott eszükre hagyta őket. A 29—31. versekben a bűnök listáját olvassuk, de nem az egyes bűnökön van a hangsúly, hanem a lelki beállítottságon. A bűnök abból fakadnak, hogy az emberben uralomra jut az ösztönösség, az anyagiasság, a szeretetlenség, az önzés. A történelemből tudjuk, hogy a görög-római világban még a vallási ünnepek is tele voltak erkölcsi kicsapongással. A felelősséget pedig azzal jelzi az apostol, hogy felismerték Isten rendelkezéseit, de nem tartották meg. Náluk tehát nem volt semmi olyan jelenség, amelytől megváltást lehetett volna várni.

A ZSIDÓK NEM ÍTÉLHETIK EL A POGÁNYOKAT (2, 1—11)

2,1 Nincs hát számodra mentség, bárki vagy is, te ember, aki ítélkezel. Mert amikor mást elítélsz, magadat marasztalod el, hiszen ugyanazt műveled te is, ítélkező. 2 Márpedig tudjuk, hogy Isten ítélete igazságosan éri azokat, akik efféléi művelnek. 3 Azt hiszed talán, te ember, hogy kibújhatsz Isten ítélete alól, ha elítéled azokat, akik ilyeneket tesznek, amikor magad is ugyanazt műveled? 4 Avagy semmibe veszed, hogy Isten végtelenül jó, türelmes és elnéző, s nem jut eszedbe, hogy irgalma bűnbánatra akar vezetni? 5 Konokságodban és szíved megrögzöttségében csak büntetést halmozol magadra a haragnak és az Isten igazságos ítélete megnyilvánulásának napjára. 6 Ő kinek-kinek tettei alapján fizet: 7 örök élettel annak, aki jótettekben kitartva dicsőségre, tiszteletre és halhatatlanságra törekszik; 8 haraggal és megtorlással annak, aki haszonleső s nem hajlik az igazságra, hanem a gonoszsággal tart. 9 Mindenkit, aki gonoszságot művel, utolér a kín és a gyötrelem; elsősorban a zsidót, azután a pogányt. 10 S dicsőség, tisztelet és békesség vár mindenkire, aki jót tesz, elsősorban a zsidóra, azután a pogányra. 11 Isten ugyanis személyválogatás nélkül ítél.

Itt az apostol arról kezd beszélni, hogy a zsidók is rászorulnak a megváltásra, s a megigazulást csak a Krisztusba vetett hitből kaphatják. De közvetlenül nem nevezi meg őket, mint ahogy előbb a pogányokról is úgy beszélt, mint „emberekről”. Külön stílusbeli sajátosság az, hogy második személyben, párbeszédese formában fejezi ki magát: te ember! Azokhoz szól, akik üdvörtörténeti kiváltságaik következtében a pogányoknál tökéletesebbeknek tartották magukat, s úgy gondolták, hogy őket nem fenyegeti Isten ítélete. A korabeli apokrif iratok is elsősorban a pogányok elítéléséről beszéltek. Az ítélet nem azért vonatkozik a zsidókra is, mert megkülönböztetik magukat a pogányoktól, hanem azért, mert ők is ugyanazt teszik, mint amit a pogányokban elítélnek. Isten ítélete a tettekre vonatkozik. A Mt 7,1-ben Krisztus azt ajánlja, hogy a hívő ember egyáltalán ne ítélkezzen mások fölött, itt az apostol azt a ferde magatartást ragadja ki, amikor az ember mást elítél, de ő maga is ugyanabban a dologban vétkezik. A zsidók az ószövetségi kinyilatkoztatás alapján tudják, hogy Isten „végtelenül jó, türelmes és elnéző”, s ezt csak magukra alkalmazzák, azért bizakodnak az enyhe ítéletben. Másokra viszont alkalmazzák az ítélet teljes szigorát. Isten jóságát a bűnbánat motívumának kell tekinteni, nem az elbizakodásnak. Aki Isten jósága ellenére visszautasítja a megtérést, az tetteivel kihívja Isten haragját maga ellen. Egyébként ez a figyelmeztetés a zsidó

irodalomban sem volt ismeretlen, hiszen ott is voltak őszintén hívő emberek. Az apokrif iratok egy része, pl. Baruk apokalipszise, Ezdrás 4. könyve, Hénok könyve a zsidókat is figyelmezteti az ítéletre. Az apostol csak azt állapítja meg, hogy a szív keménysége és az elbizakodás lehetetlenné teszi a megtérést, ezért az ítélet az ő számukra is lehet a harag napja, s ez az ítélet „igazságos” lesz (5. v.). Ki is mondja az általános elvet, hogy aki gonoszságot művel, azt utoléri a büntetés, akár zsidó, akár pogány volt. Aki viszont jót tesz, arra dicsőség, tisztelet és békesség vár. Az a kiemelés, hogy a büntetésben és a jutalomban tettei alapján először a zsidó részesül és azután a pogány, szintén csak utalás a zsidók üdvtörténeti helyzetére. A következő mondatban világosan leszögezi, hogy Istennél nincs személyválogatás. Mi ezt a kijelentést már az újszövetségi tanítás világánál is értelmezhetjük, s vonatkoztathatjuk a keresztyények és nem keresztyények helyzetére. A keresztyények kiváltsága az, hogy ismerik a kinyilatkoztatást, Isten akaratát, a kegyelmi eszközöket, de az ítéleten nekik is tetteikről kell majd számot adni. Akiben több a világos látás, abban több lehet a szeretet is, de ugyanakkor súlyosabb lehet a bűne is, mint annak, aki csak saját lelkiismerete szerint tapogatózik.

ÍTÉLET A TETTEK ALAPJÁN (2, 12—24)

2,12 Az, aki úgy vélkezett, hogy a törvény nem kötelezte, a törvény nélkül vész el, aki pedig a törvénynek alávetve vélkezett, a törvény alapján nyeri el ítéletét, 13 mert Isten szemében nem a törvénynek a hallgatója válik igazzá, hanem a megtartója igazul meg. 14 Amikor a pogány törvény híján a természet szavára jár el a törvény szerint, törvény híján saját magának a törvénye. 15 Ezzel igazolja, hogy a törvény szabta cselekedet a szívébe van írva. Erről lelkiismerete tanúskodik és önitélete, amely hol vádolja, hol menti majd azon a napon, 16 amelyen evangéliumom szerint Isten Krisztus által ítélkezik az emberek rejtett dolgai fölött. 17 De ha zsidónak mondod magad s a törvényre támaszkodol és az Istennel dicsekszel; ha ismered akaratát 18 és ki tudod válaszítani a jobbat, mert a törvény megtanított rá; 19 ha a vakok vezetőjének, a sötétben élők világosságának, a tudatlanok tanítójának, 20 a kiskorúak mesterének tartod magad; ha a törvényben megkaptad a megismerés és igazság foglalatát; 21 ha más tanítasz, magadat miért nem tanítod? Azt hirdeted: ne lopj, s magad lopsz? 22 Azt mondod: ne törj házasságot, s magad házasságot törsz? Utáld a bálványt, s magad templomrablást követsz el? 23 Kérkedsz a

törvénnyel és törvényszegéssel gyalázod az Istent? 24 Valóban „miatlatok káromolják Isten nevét a pogányok”, ahogy írva van.

Az előbbi szakasz azzal fejeződött be, hogy Isten nem személyválogató, ő mindenkit tettei alapján ítél meg. De a zsidók mégis hivatkozhatnak egy kiváltságra, amit már Bar 4,4 is emlegetett: Ők a mózesi törvényből tudják, hogy mi kedves az Isten előtt. Az apostol most erre a háttérben meghúzódó ellenvetésre válaszol azzal, hogy nem a törvény ismerete és birtoklása lesz az ítélet mértéke, hanem megtartása. Nem a törvény hallgatója válik igazzá. Aki ismeri a mózesi törvényt, az is vétkezhet ellene, s akkor ebből a szempontból esik ítélet alá. Aki nem ismeri a mózesi törvényt, vagyis a pogány, az is vétkezhet saját lelkiismerete ellen, s Isten őt ennek alapján ítéli meg. Az apostol azt írja, hogy a pogány „a természet szavára jár el”, és ezzel ő saját magának a törvénye. Nagyjából ugyanezt tanították a korabeli sztoikus filozófusok is. Az embernek az a tökéletessége, hogy élhet a természet törvénye alapján, és meg is teszi, mert ugyanaz a „logosz” (értelem) működik benne, mint amely a világ rendjét biztosítja. Természetesen amikor az apostol azt írja, hogy a törvény által megszabott cselekedet az ember szívébe van írva, nem akar teljes hasonlóságot állítani, hiszen a mózesi törvény kibővítette tartalmilag az erkölcsi köteleességek körét és biztos normának számított, a lelkiismeret azonban sokszor tévedhet. Inkább csak arról van szó, hogy az ítéleten az a jó és rossz tett számít, amiért az ember felelős. Az ember szívébe írt törvény itt nem hivatkozás a Jer 31,33-ra, hiszen ott a próféta a megváltás kegyelmi rendjéről beszél, vagyis arról, hogy a megigazult ember a szeretettől vezérelve teljesíti Isten akaratát. Az apostol az emberre csak mint erkölcsi lényre hivatkozik, aki magában hordozza a lelkiismeretet. A fogalom (szüneideszisz) ismert volt a sztoikus bölcsesetekben is. A 15. vers együtt említi a szívet és a lelkiismeretet. A szív az egész embert jelenti, amennyiben szabadsága és felelőssége van, a lelkiismeret pedig azt a belső hangot, amely tetteink előtt és után jelentkezik. A lelkiismeret tanúskodása és az önítélet annyira belejátszik tetteink erkölcsiségébe, hogy az ítélet napján is vádlóként vagy felmentőként fog szerepelni. Ezzel szintén nem azt állítja az apostol, hogy az ítéletet majd saját lelkiismeretünk hajtja végre, hanem maga Isten Krisztus által. De az ő ítélete is figyelembe veszi, hogy az ember hallgott-e lelkiismeretére vagy nem, hiszen a bűn ettől függ.

A 17—24. vers gyakorlatilag megvilágítja az általánosan kimondott elvet, hogy nem a törvény birtoklása vezet a megigazuláshoz, hanem megtartása. Tudjuk, hogy ez a kérdés a kereszténység első időszakában állandó téma volt a zsidókkal folytatott vitában. Mt 23,24-ben is ott van a vád, hogy az írástudók tanítják a törvényt, de nem tartják meg. Az apostol itt sem a törvény

értékét vonja kétségbe és nem a zsidók üdvtörténeti kiváltságai ellen beszél, hanem a törvényhez kapcsolódó ferde felfogásról és vakmerő bizakodásról. A 17—20. versekben először utal arra a magatartásra, amellyel a zsidó tanítók megalapozták fölényüket a pogányokkal szemben. Kérkedtek azzal, hogy ismerik a törvényt és az igaz Istent, aki feltárta akaratát előttük. A törvény alapján meg tudják különböztetni a jót és a rosszat, ezért világosságban élnek, nem sötétségben, mint a pogányok. Ezért lehetnek a tudatlanok tanítói.

Ezeket a kiváltságokat Pál is elismeri. A zsidók azért kapták a kinyilatkoztatást, hogy az igaz Isten tanúi legyenek és az üdvösség ígérétevel másoknak világítsanak. A 20—24. versekben azonban kérdések alakjában rámutat, arra a kettősségre, amely fennáll a szavak és a tettek között. Kiegészítésül még megjegyezzük, hogy a zsidó törvényt magyarázók is vallották, hogy a törvényt meg kell tartani. Azt is tudták, hogy a törvény megszegése bűn, de két ponton mégis engedményt tettek. Az egyik az volt, hogy állandóan keresték a kibúvót a törvény megtartása alól. Ez a kazuisztika szinte külön tudomány volt. A másik engedmény az volt, hogy különbséget tettek a zsidók és a pogányok bűnei között. A zsidók vétkek ellenére is hozzártartoztak a választott néphez, ezért őket Isten másképpen kezeli, mint a pogányokat. Ezért hangsúlyozza az apostol, hogy az ítéleten nem lesz megkülönböztetés.

A következő versekben néhány kirívó esetet említ a zsidók magatartásából. Másokat tanítanak, magukat nem; tiltják a lopást, a házasságtörést, de ők is elkövetik. A templomrablásnál valószínűleg olyan esetekre gondol, amikor a távoli tartományokban összegyűjtött templomadót ellopták azok, akiknek Jeruzsálemben kellett volna vinniük. A mondanivaló lényege az, hogy aki ismeri az Istent, annak nagyobb odaadással kellene megtenni akaratát. Viszont ha tetteik rosszak, azzal a pogányokat is botránkoztatják. Erre idézi szabadon az Iz 52,5-öt a görög fordítás alapján: alkalmat adnak a pogányoknak, hogy gyalázzák az igaz Istent. Természetes azonban, hogy az apostol itt nem az egész zsidóságot tartja szem előtt, hanem csak azokat a vitapontokat ragadja ki, amelyek előtérbe kerültek a két fél szembeállításában. A célja nem is az, hogy a zsidók viselkedését megbélyegezze. Ő mint apostol Krisztushoz akarja vezetni őket, s érvelésével arra mutat rá, hogy a törvény ellenére a zsidók is vétkeztek, nekik is szükségük van megváltásra, kegyelemre, s kiváltságaik emlegetése nem időserű többé. Isten kinyilatkoztatta végleges akaratát, amely szerint mindenki előtt kitarja az üdvösség kapuját.

A KÖRÜLMETÉLÉS IGAZI ÉRTÉKE (2, 25—29)

2,25 A körülmetélés hasznodra válik, ha megtartod a törvényt; de ha áthágod a törvényt, körülmetélésből körülmetéletlenné válsz. 26 Ha pedig a körülmetéletlen megtartja a törvény rendelkezéseit, körülmetéletlensége nemde körülmeteltségnek számít? 27 Ilyenkor a származása szerint körülmetéletlen, aki megtartja a törvényt, ítélni fog fölötted, mert a törvény betűje és a körülmetélés ellenére törvényszegő vagy. 28 Nem az a zsidó, aki látszatra az, és nem az a körülmetélés, ami a testen látható; 29 az a zsidó, aki bensőleg az, s aki nem betű szerint, hanem lélek szerint körülmetélt. Az ilyen nem embertől, hanem Istentől kapja dicséretét.

Itt az apostol a körülmetélésre vonatkozólag ismerteti azt, amit a 12—16. versekben a mózesi törvénnyel kapcsolatban leírt. A választott néphez való tartozásnak külső jele a körülmetélés volt, s azt a zsidók Ábrahámától származtatták, pedig valójában ismert volt sok régi törzsnél. Ábrahámnál csak a szövetség jele lett. Az apostol kimondja, hogy az ilyen testi jelnek csak akkor van értéke, ha valaki megtartja az egész mózesi törvényt. Aki áthágja, az olyan, mint a pogány. Viszont ha a pogány megtartja Isten törvényét, akkor Isten előtt ő is értékes, s majd ítélni fog a törvényszegő zsidó fölött. Ennek alapján lehet kimondani a kinyilatkoztatás alapelvét: az ószövetségi vallásnak is csak az az igazi követője, aki bensőleg elkötelezte magát Isten törvényének, nem pedig az, aki a betűre hivatkozik és testi jegyet visel. Aki lélekben átéli az Istentől való függést, az Istentől kap dicséretet, és nem keresi az emberek elismerését. A betű és a szellem ellentétének hangoztatása elvezet az apostol igazi mondanivalójához. Majd a 3,26-ban összefoglalja, hogy mind a zsidók, mind a pogányok vétkeztek, tehát saját elgondolásuk útján nem juthatnak el a megigazuláshoz. Igazi zsidó az, aki a törvényt lélek szerint megtartja, vagyis aki hisz Krisztusban és az Isten Lelke által jöttetekre alkotott teremtmény lett (Ef 2,9; Róm 7,6). Csak az ilyen ember teljesíti egészen Isten törvényét. Tehát az apostol gondolatmenetének célja itt sem az ellenfél megpecsételése, hanem a megtérés útjának megmutatása. Elméletileg úgy is lehetne érteni szavait, hogy a betűhöz ragaszkodó zsidóval a lelkiismeretére hallgató pogányt hasonlítja össze. De ő nem akar a természet síkján maradni, neki nem elég az, hogy a megváltással megszabadultunk az ószövetségi törvény terhéértől, hanem az a lényeg, hogy Isten Lelkét kaptuk, aki elvezet Isten gyermekeinek világosságára. Már Szent Ágoston ilyen szellemben írt könyvet „a lélekről és a betűről” (De spiritu et littera). Más részről az apostol egyáltalán nem tanítja azt, hogy a vallásban a

külsőség mellékes. Tanítása az, hogy a külsőségnek a belső lelkiületet kell tükrözni. Belsőséges vallásosság csak így valósul meg.

A ZSIDÓK ÜDVTÖRTÉNETI KIVÁLTSÁGAI (3, 1—8)

3,1 Mi előnye van tehát a zsidónak? S mi haszna a körülméletlésnek? 2 Minden tekintetben sok. Először is Isten rájuk bízta szavát. 3 De hogyan? Ha vannak, akik hűtlenek lettek, vajon nem teszi hűtlenségük Isten hűségét hatástalanná? Egyáltalán nem. 4 Ellenkezőleg. Isten igaz, még ha minden ember hazug is. Amint az Írás mondja: Igaz vagy végzéseidben, s igazságos ítéletedben. 5 De mit szólunk ahhoz, hogy gonoszságunk teszi nyilvánvalóvá Isten igazságosságát? Mert — emberileg szólva — nem igazságtalan az Isten, amikor haragjával sújt? 6 Egyáltalán nem. Különben mi címen ítélkeznék Isten a világ fölött? 7 De ha Isten igazsága hazugságom folytán csak nőttön-nő az ő dicsőségére, miért marasztal el bűnősként? 8 És miért ne tennénk rosszat, hogy jó származzék belőle, mint némelyek rágalmaznak bennünket, hangoztatva, hogy effélét állítunk. Ezeknek jogos az elmarasztalásuk.

Az apostol ismeri a zsidókkal folytatott vitát, s tudja azt is, hogy a keresztényeknek tisztázniuk kell az ószövetségi kinyilatkoztatáshoz való viszonyukat. A 2, 17—24-ben elmondott jellemzés azt a benyomást kelthette, hogy az ószövetségi törvény csak arra való volt, hogy az emberek gyarlósága és hitetlensége kifejeződjék. Pedig a meggyőződés az volt, hogy Isten az egész kinyilatkoztatást szeretetből adta. Innen érthető a felvetett kérdés: Van-e egyáltalán jelentősége a választott néphez való tartozásnak? A felelet először az, hogy Isten rájuk bízta a kinyilatkoztatott tanítást, és annak hordozása megtisztelő feladat. Majd később a 9—10. fejezetben fejti ki, hogy nem az egész zsidóság ismerte félre a kinyilatkoztatást, hiszen sokan elfogadták az evangéliumot. Másodszor meg kell látni, hogy Isten dicsőségén nem esett csorba, hiszen irgalmasságában megmutatta, hogy hűséges marad akkor is ígéreteihez, ha az ember hitetlenné válik. Sőt, ha ítélkezik a hűtlenek felett, akkor is dicsőségét és igazságosságát mutatja, mint ahogy arra az idézett zsoltárvers (51,6) is utal.

Ebből viszont újabb nehézség származik: Ha Isten igazságosságát a mi gonoszságunk teszi nyilvánvalóvá, vagyis ő megdicsőül az ítélet kimondásában is, akkor miért bünteti az embert? Nem válik ezzel igazságtalanná? Nem az következik ebből, hogy tegyünk rosszat, mert jó következik belőle? Vagyis

vétkezzünk, maradjunk meg a hűtlenségben, hogy Isten megdicsőüljön az ítéleten? Egyesek már bizonyára az apostolnak szemére is vetették, hogy így gondolkodik. Ő azonban a megváltás és az isteni irgalom szempontja szerint ítéli meg az üdvtörténeti adottságokat. Ha Isten igazságossága csak arra terjedne ki, hogy a bűnöst megbüntesse és az igazat megjutalmazza, akkor hol maradna irgalmassága? Ő éppen azt nyilatkoztatta ki, hogy a bűnös embert akarja üdvösségre vezetni. Tehát intézkedéseit ennek fényében kell értelmezni. Istennek joga van ítéletet tartani, hiszen a világ ura, de nekünk nem szabad rosszat tenni, hogy abból jó származzék. A nehézségekre a további választ a következő részletek tartalmazzák. Itt még nincs szó a bűnös megigazulásáról, de az világos, hogy a felvetett problémát sem a zsidók, sem a pogányok esetében nem lehet Isten irgalmának figyelembe vétele nélkül megoldani.

ZSIDÓK ÉS POGÁNYOK MEGVÁLTÁSRA SZORULNAK (3, 9—20)

3,9 Hogy áll tehát a dolog? Különbek vagyunk náluk? Nem mindenben. Az imént bizonyítottuk ugyanis, hogy a zsidók és a pogányok mind alá vannak vetve a bűnnek, 10 ahogy írva van: „Nincs igaz egy sem, 11 nincs, aki értene; nincs, aki Istent keresné. 12 Mind letértek az útról, elfajzottak, nincs aki jót tenne, nincs egy sem. 13 Tátongó sír a torkuk, nyelvük csalárdságot beszél. 14 Kígyók mérge van ajkukon, szájuk telve átokkal és keserűséggel. 15 Lábuk gyors a vérontásra. 16 Ösvényeiken baj és nyomor, 17 a béke útját nem ismerik. 18 Isten félelme nincs szemük előtt.” 19 Mi azonban tudjuk, hogy amit a törvény mond, azokra vonatkozik, akik a törvénynek alá vannak vetve. Tehát némuljon el minden száj, és az egész világ vallja magát bűnösnek. 20 Mert a törvény szerinti tettek senkit nem tesznek előtte igazzá, hiszen a bűn megismerésének is a törvény az alapja.

Miután utalt a zsidók üdvtörténeti kiváltságára, itt újra felveti a kérdést, hogy a pogányokkal szemben különbnek mondhatják-e magukat. A megadott válasz (ou pantosz) kétféleképpen fordítható: „nem mindenben” vagy „egyetlen nem”. A szöveg összefüggésében mindkettőnek megvan az értelme. Az itt következő szentírási idézetekkel azt akarja igazolni, amit már előbb megállapított, hogy a zsidók és a pogányok alá vannak vetve a bűnnek. A bűn itt egyes számban szerepel és szinte meg van személyesítve: uralkodik, elterjed, hatalmat gyakorol. Az idézetek a Zsolt 13; 139 és 9-ből, továbbá Iz 59,7-ből valók, némi változtatással. Egyes magyarázók feltételezik, hogy így összeállítva liturgikus

szöveg lehetett, s nem valószínű, hogy az apostol a levél diktálása közben szedte volna össze. Eredetileg ezek a szövegek inkább a zsidók bűneiről szólnak, de itt a pogányokat is beleérti. Az Ószövetségnek ez a felhasználási módja szokásos volt a rabbik hagyományában. Külön jellegzetessége az idézetgyűjteménynek az, hogy nemcsak az egyes bűnöket emlegeti, hanem a közösségi elfajulást is, a béke útjáról való letérést. Az emberek értelmetlenek, mert nem keresik Istent, nyelvükkel és tetteikkel csak ártanak. Az egyes idézetek a maguk helyén betölthettek pedagógiai szerepet. Itt azonban az apostol a konkrét üdvtörténeti helyzetet világítja meg velük. A zsidók és a pogányok olyan helyzetben vannak, hogy maguktól és eddigi eszközeikkel nem szabadulhatnak meg a bűntől. Az ember önmagában a jóra van teremtve, de lesüllyedt a bűnbe, ezért Isten ítélete alatt áll. Az apostol feltételezi, hogy az emberek meg tudnák tenni a jót, s mégis a rosszat teszik. Mivel pedig a zsidók üdvtörténeti kiváltságáról ismételtelen szó volt, azért itt, a 19. versben újra nyomatékozza, hogy a törvény nekik szólt és vétettek ellene. Nincs tehát senkinek oka a dicsekvésre, némuljon el minden száj, és inkább vallja magát bűnösnek. A törvénnyel nem lehet dicsekedni, hiszen a gyakorlatban inkább a bűnt szaporította. Az emberek megismerték a tilalmat, mégis áthágták. Igazi értelme a bűnbánatra való felhívásnak van, mert Isten Jézus Krisztusban kimutatta irgalmát.

MEGIGAZULÁS A KRISZTUSBA VETETT HIT ÁLTAL (3, 21–31)

3,21 Most azonban az Isten előtti megigazulás a törvénytől függetlenül lett nyilvánvalóvá, amint a törvény és a próféták is tanúsítják: 22 az Isten előtti megigazulás, amely a Jézus Krisztusban való hitből ered és amely minden hívőnek szól. Ebben nincs különbség. 23 Mert mindnyájan vétkeztek és nélkülözik az Isten dicsőségét. 24 Megigazulásukat azonban ingyen kapják, Isten kegyelmének erejéből, Jézus Krisztus megváltása árán. 25 Őt adta oda Isten véres engesztelő áldozatul a hitben, hogy kimutassa igazságosságát. Isten végtelen türelmében elnézte a korábban elkövetett vétkeket, 26 hogy igazságosságát most kimutassa. Mert amint ő igaz, úgy akar igazzá tenni mindenkit, aki Jézusban hisz. 27 Hol marad tehát dicsekvésed? Szétfoszlott. Mely törvény alapján? Vajon a tettek törvénye alapján? 28 Nem, hanem a hit törvénye szerint. Mi azt valljuk, hogy az ember a hit által válik igazzá, a törvény szerinti tettektől függetlenül. 29 Vajon csak a zsidóké az Isten, s nem a pogányoké is? Bizony a pogányoké is. 30 Ugyanaz az Isten teszi megigazulttá a hitből a körülmetéltet

*éppúgy, mint a hite által a körülméletlent. 31 Ilyenformán megszűn-
tetjük a törvényt a hittel? Szó sincs róla! Ellenkezőleg: erősítjük a
törvényt.*

Új téma itt annak a zsákutcának a megoldása, amelyben benne voltak a pogányok és a zsidók. Sem a lelkiismeret törvénye, sem a mózesi törvény nem tudta a bűnös embert megigazulttá tenni. Ezért Isten maga adott megigazulást, s azt nem tette függővé a mózesi törvénytől. Itt ennek a megigazulásnak az általános felvázolását kapjuk, nem részletes ismertetését. Először azonban látni kell, hogy mi a megigazulás, ki az igaz ember Isten előtt. Már az eddigiekből is világos, hogy csak az lehet megigazult, akit Isten igazzza tesz. Az apostol azért nem ad a fogalomról magyarázatot, mert a vallási felfogásban volt valamilyen értelmezés. A zsidó vallásban igaznak számított az, aki hűséges volt a szövetséghez, megtartotta a mózesi törvényt. Sokan viszont megelégedtek a törvény betűjének megtartásával. A későbbiekben majd kitűnik, hogy a megigazulás jelenti a megszabadulást a bűntől, a kegyelmi újjászületést és a kárhoztató ítélet feloldását. A görög „apolütrozisz” a bűn szolgaságából való kiváltásra utal. A megigazulást Krisztus hozta meg, azért az embernek vele kell azonosulni, hogy a megigazulás részese legyen. Ez az út mindenki előtt nyitva áll és Isten mindenkit részesíteni akar benne, s irgalmassága jeleként ingyen ajánlja fel mindenkinek. Az ember nem érdemelhetné ki szolgálatával, hiszen a bűnös ember nem tehet olyat, amit Istennek természetfölötti javakkal kellene jutalmazni. Az előbbiekhez visszatérve itt az apostol megismétli, hogy mindnyájan vétkeztek és nélkülözik Isten dicsőségét. Ez célzás arra, hogy veszendőbe ment az a dicsőség, amelyet Isten az első embernek adott, s amelyet Jézus Krisztus szerzett vissza (Róm 5, 12—20).

Isten azért adhatja ingyen a megigazulást, mert „Jézus Krisztust véres engesztelő áldozatul adta oda a hitben”, hogy kimutassa igazságosságát. Az engesztelő áldozatot a görög „hülasztérion” fejezi ki. Ezzel fordította le a LXX a héber „kapporet” szó, amely eredetileg a szövetség ládáján levő aranylemezt jelentette (Kiv 25, 17—22). Az engesztelés napján a főpap ez előtt hintette el az áldozati vért engesztelésül. A hozzáfűzött kifejezés: „a hit által”, itt arra mutat, hogy Krisztus engesztelő áldozata a benne hívőknek válik javára. Krisztus áldozatában Isten kimutatta „igazságosságát”, amelyet azonban nem szabad jogi értelemben venni. Ez az igazságosság vallási kifejezés, amelynek értelmét a 26. vers adja meg: ő igaz, ezért igazzza akar tenni mindenkit, aki Krisztusban hisz. Isten igaz, illetve igazságos, azért állja ígéreteit. Ha az embert teremtette és meghívta az örök életre, akkor meg is adja rá a lehetőséget. Az igazságosság tehát Istennek az az üdvőtörténeti magatartása, amelyben benne van az irgalom

és a hűség is. Amit a szövetségben megígért, azt nem vonja vissza. De az ember vétkezett, és megzavarta a közte és Isten között fennálló rendet, ezt Isten úgy állította helyre, hogy Krisztust odaadta engesztelő áldozatul. Ő a kereszt elvállalásával megpecsételte küldetését és annyi engedelmisséget mutatott az Atya iránt, hogy abban több hódolat volt, mint amit az ember bűne megtagadott tőle. Ezért Isten elnézhette a korábban elkövetett bűnöket, hiszen tudta, hogy Krisztus áldozata mindent jóvátesz. Igazságosságát tehát inkább maga előtt mutatta ki, nem irántunk. Ő semmivel nem tartozik a teremtménynek, tehát a megigazulás ajándék. A gondolatmenetből kitűnik, hogy a mózesi törvény erre a kiengesztelődésre nem volt képes. Krisztus sem a mózesi törvény megtartásával szerezte meg a megváltást, hanem áldozatával, vagyis a törvénytől függetlenül. A megigazulás tehát nincs kötve a mózesi törvényhez, s ezzel Isten kimutatta, hogy ő mindenkié, nemcsak a zsidóké. Ennek alapján senkinek sincs joga a dicsekvéshez.

Az egész szövegben érezzük, hogy az apostol vitapartnere az a zsidó, aki az egész üdvösséget a mózesi törvénytől várta. Ezért mutat rá a törvény hiányaira és ezért utal arra, hogy a hitből való megigazulást az Őszövetség is előre hirdette. Az apostol magyarázata nem a törvény értékét vonja kétségbe, hanem csak kijelöli annak igazi helyét az üdvtörténetben. A törvény maga jó, de régi formájában csak előkészítő szerepe volt. Ha Krisztusban megjelent a teljesség, akkor a törvényt nem szabad abszolutizálni.

ÁBRAHÁM IS A HITBŐL IGAZULT MEG (4, 1—12)

4,1 Kérdezzük csak, mit ért el Ábrahám, testi ősatyánk? 2 Ha ugyanis Ábrahám tettei alapján igazult meg, akkor volna dicsekedni valója, csak nem Isten előtt. 3 Mert mit is mond az Írás? „Ábrahám hitt az Istennek és ez megigazulásra szolgált.” 4 Márpedig aki tetteket mutat fel, annak a bér nem kegyelemből, hanem tartozás címén jár. 5 Aki ellenben tetteket nem visz végbe, hanem hisz abban, aki a bűnöst igazzá teszi, annak a hit számítódik be megigazulására. 6 Ilyen alapon már Dávid is boldognak mondja az embert, akit Isten tesz igazzá: 7 „Boldog, akinek a bűne megbocsátva, akinek be van fődve gonoszsága. 8 Boldog ember, akinek véikeit az Úr föl nem rója.” 9 Vajon e boldogsághoz csak a körülmetélt juthat hozzá, vagy a körülmetéletlen is? Ezt mondja ugyanis: Ábrahámnak a hite szolgált megigazulására. 10 De hogyan szolgált? Körülmetélt vagy körülmetéletlen állapotában? Nem körülmetélt, hanem körülmetéletlen állapotában. 11 A

körülmetélés jelét mint a körülmetéletlenségben nyert hitbeli megigazulás pecsétjét azért kapta, 12 hogy atyja legyen minden körülmetéletlen hívőnek, hadd legyen nekik is részük a megigazulásban, és hogy atyja legyen a körülmetélteknek is. Tehát nem csupán a körülmetélteknek, hanem azoknak is, akik a még körülmetéletlen atyánk, Ábrahám hitének nyomán járnak.

Itt folytatódik a láthatatlan, zsidó felfogású partnerrel folytatott beszélgetés. A zsidók előtt a hitből való megigazulást csak az Ószövetségből lehetett igazolni. Ezért választja ki az apostol Ábrahám példáját, akit ő mint zsidó nevezhet „test szerinti ősatyánknak”. Később, amikor a keresztények nevében beszél, akkor már hitből való ősatyának mondja. A kérdés szó szerint úgy hangzik, hogy mit „talált” Ábrahám, a test szerinti ősatya? Dicsősége nem abban rejlik, hogy saját tettei erejéből vált igazzá, hiszen a Ter 15,6 kifejezetten mondja, hogy „Ábrahám hitt az Istennek és az megigazulására szolgált”. A hangsúly azon van, hogy a megigazulást nem tettei jutalmául kapta. Akkor megszolgált bér lett volna, nem kegyelem. Az apostol szerint Ábrahám hitt abban, aki a bűnöst igazzá teszi, vagyis hitével Istent irgalmasnak vallotta, Isten ezt tudta be neki érdemül. A hit nem passzivitás, hanem a kegyelem hatása alatt létrejött belső állásfoglalás. De a forrás maga Isten, aki jóindulattal van irántunk és maga felé irányít. Egyébként tudjuk, hogy a zsidók Ábrahám megigazulását nem úgy tekintették, mint egy bűnös pogány megtérését Istenhez, hanem inkább az igazságot kereső pogányt láttak benne, akit Isten éppen ezért választott ki. Az apostol azonban nem tesz ilyen megkülönböztetést. Ábrahám megigazulása mindnyájunk megigazulásának a példája. A megigazulás ajándék jellegét a zsoltáros is igazolja. A 31-dik zsoltár boldognak nevezi azt, akinek Isten megbocsátja, befödi bűnét és nem rója fel gonoszságát. Világos, hogy ebben a beállításban az ember nem dicsekedhet azzal, hogy maga választotta az igazság útját. Itt adva van a pogányok megigazulásának lehetősége is, hiszen ők nem ismerik a mózesi törvényt, s nincs módjuk annak teljesítésére.

Ábrahám megigazulásából még mást is le lehet vezetni. Az apostol követi a Ter 15—17. fejezetének időbeli menetét, s megállapítja, hogy amikor Ábrahám hitt Istennek és megigazult, akkor még körülmetéletlen volt. A körülmetélésről csak a 17,10-ben esik szó, mégpedig úgy, mint a szövetség megpecsételéséről. Maga a körülmetélés tehát nem játszott bele a megigazulásba. Ilyen módon a körülmetélés elveszti kizárólagos erejét, hiszen olyan megigazulást pecsétel meg, amely más forrásból ered, tudniillik a hitből. Ebből meg az következik, hogy Ábrahám igazában mindazoknak ősatya, akik a hitét

követik, ezért a pogányokból lett keresztények is lehetnek „Ábrahám fiai”. A zsidók számára megmarad „test szerinti ősatyának” is, de a cél az, hogy a zsidók is kövessék őt a hitben, ne csak a testi leszármazással dicsekedjenek.

KINEK SZÓLNAK

AZ ÁBRAHÁMNAK ADOTT ÍGÉRETEK? (4, 13—25)

4,13 Az az ígéret ugyanis, hogy Ábrahám és utódai öröklik a világot, nem a törvénnyel, hanem a hitbeli megigazulással kapcsolatban hangzott el. 14 Mert ha a törvény alá rendelték az örökösök, akkor a hit hiábavaló, az ígéret pedig érdektelen. 15 A törvény ugyanis büntetésre szolgáltat alkalmat. Mert ahol nincs törvény, ott törvényszegés sincs. 16 Tehát azért hitből, hogy ugyanakkor kegyelemből is legyen. Így lesz az ígéret minden utód számára biztos: nemcsak azok számára, akik alá vannak vetve a törvénynek, hanem azok számára is, akik Ábrahám hitéből valók. 17 Ő mindnyájunk atyja Isten előtt, az Írás is ezt mondja róla: „Sok nép atyjává rendeltelek.” Mert hitt abban, aki életre kelti a holtakat és létre hívja a nemlétezőket. 18 Ő a remény ellenére is reménykedve hitte, hogy sok nép atyja lesz. Az ígéret ugyanis így szólt: „Ilyen lesz nemzetséged.” 19 Nem gyengült meg a hite, bár majdnem százesztendőssé volt, nem gondolt életerejét vesztett testére, sem Sára elapadt méhére. 20 Nem kételkedett hitetlenül Isten ígéretében, hanem erőt merített hitéből és magasztalta az Istent: 21 Meg volt győződve, hogy elég hatalmas ígéretének teljesítésére. 22 Ez szolgált megigazulására. 23 De nemcsak érte van megírva, hogy megigazulására szolgált, hanem értünk is. 24 Nekiünk is üdvösségünkre van, ha hiszünk abban, aki a halottak közül feltámasztotta Urunkat, Jézust, 25 aki vétkeinkért halált szenvedett és megigazulásunkért feltámadt.

Miután az apostol Ábrahám példáján bemutatta, hogy a megigazulást a hit által kapjuk, nem egyéni erőfeszítésből, most azt fejtí ki, hogy az Ábrahámnak adott ígéret is azokban teljeseedik, akik Krisztusban hisznek. Az ígéret így szól: Ábrahám és utódai öröklí a világot. Ez szabad fordítási és értelmezése a Ter 12,3-nak és a 16,6-nak: „Benned (Ábrahám)ban) áldást nyer a föld minden népe és utódaid öröklí ezt a földet.” Természetes tehát, hogy itt nem valamilyen politikai uralomról van szó, hanem messiási ígéretről. Ábrahám leszármazottja, a Messiás, hozza az áldást, s ő lesz természetfölötti értelemben

a mindenség királya. Az apostol azzal bizonyít, hogy Ábrahám ezt az ígéretet meghívásakor kapta, tehát körülmétélése előtt, vagyis amikor hitében megigazult. Ezért lehetnek a pogányok is az ő örökösei, ha a hitét utánozzák. A törvény különben sem az ígéretet közvetítette, hanem követelményeket támasztott és az ellenszegülőt büntetésre méltónak ítélte. Csak a hitbeli megigazulásnál beszélhetünk kegyelmi adományról, és csak az bizonyítja az örökség egyetemességét. Ábrahám hitét követhetik a pogányok is, a zsidók is, így ő mindnyájuk ősatyja Isten előtt, mint az Írás mondja: „Sok nép atyjává rendeltelek.”

Hitének tartalma pedig az volt, hogy hitt abban, ki a semmiből tud teremteni és a holtakat életre tudja kelteni. Ez utalás arra, hogy egyetlen fiát hajlandó volt feláldozni, holott ígéretet kapott, hogy utódai elszaporodnak. Sőt már előbb is hitte, hogy az utódokra vonatkozó ígéret teljesedik, pedig emberi biztosíték nem látszott sem nála, sem feleségénél. A hit erősségét azzal fejezi ki, hogy a remény ellenére reménykedve hitt. Tudta, hogy Isten mindenható és teljesíti, amit megígért. Hite vallásos meggyőződés volt: erőt merített belőle és magasztalta Istent, amiért segítségére sietett. Ez a vallásos, engedelmes és bizakodó hit vezette el a megigazulásra. Ezen az alapon lehet Ábrahám a hit mintaképe. De a mi hitünk tartalma már gazdagabb. Abban az Istenben hiszünk, aki a halálból feltámasztotta Urunkat, Jézus Krisztust, akiben a természetfölötti ígéretek teljesedtek. Keresztthalálával eltörölte a bűnt és feltámadásával az örök élet forrása lett. Ez a kijelentés utólag magyarázza a 3,25-öt, hogy Isten Jézust véres áldozatul adta oda a hitben. Keresztthalálával, mint áldozattal, kiváltott a bűn szolgaságából, megkapta az uralmat minden élő fölött, azért osztogathatja a megigazulás kegyelmét és az örök életet. Ebből világos, hogy megigazulásunk és üdvösségünk nincs kötve a mózesi törvényhez, s így a megtért pogányok is teljes jogú örökösei annak az áldásnak, amelyet Isten Ábrahámnak megígért. De látni kell azért azt is, hogy az apostol ezzel a gondolatmenettel nem akarja Ábrahámot a keresztények számára kisajátítani, vagy belőle utólag keresztényt csinálni, hanem csak az üdvörténet kegyelmi összefüggéseit fejt ki.

BÉKESSÉG ISTENNEL (5, 1—11)

5,1 Mivel tehát a hit révén megigazultunk, békében élünk az Istennel, Urunk, Jézus Krisztus által. 2 Általa jutottunk hozzá a hitben a kegyelemhez, amelyben élünk, és dicsekszünk a reménységgel, hogy az isteni dicsőség részesei lehetünk. 3 De nemcsak ezzel, hanem még szenvedéseinkkel is dicsekszünk, mert tudjuk, 4 hogy a szenvedésből

türelem fakad, a türelemből kipróbált erény, a kipróbált erényből reménység. 5 A remény pedig nem csal meg, mert a nekünk ajándékozott Szentlélekkel kiáradt szívünkbe az Isten szeretete. 6 Amikor még erőlenek voltunk, Krisztus az erre alkalmas időben meghalt a bűnösökért, 7 noha az igazért is alig hal meg valaki, legfőljebb a jó emberért vállalják a halált. 8 Isten azonban azzal tesz tanúságot irántunk való szeretetéről, hogy Krisztus meghalt értünk, amikor még bűnösök voltunk. 9 Most, hogy vére árán igazzá válunk, még sokkal inkább megment bennünket haragjától. 10 Mert ha Istent Fia halála kiengesztelte akkor, amikor még ellenségek voltunk, most hogy kibékültünk vele, az ő életébe beleoltva még könnyebben megszabadulunk. 11 Sőt, ezen felül még dicsekszünk is az Istenben Jézus Krisztus által, aki megszerezte nekünk a kiengesztelődést.

Miután az apostol kifejtette a hitből való megigazulás mibenlétét, most az 5—8. fejezetekben a megigazulás gyümölcseiről beszél. A megigazulást Istentől kapjuk, amikor hittel elfogadjuk a Krisztus által véghezvitt megváltást. Ez több, mintha a mózesi törvény megtartásával szereztük volna meg. A valóság és az élmény az, hogy Krisztusban Isten szeretete fordult felénk, ezért egészen ráhagyatkozhatunk, s ennek kifejezése a béke. Ószövetségi értelemben a béke jelentette az Istentől jövő védelmet, az örömet, a bajtól való szabadulást és a félelem legyőzését. Ott a béke egyenesen az üdvösség kifejezése volt. Ez a béke az Istennel fennálló kapcsolat teljes rendezése, s ezt Jézus Krisztus közvetítette. Az apostol szeme előtt valójában egy liturgikus kép lebegett: a béke liturgikus köszöntés volt, s az egyház kezdettől fogva Krisztus népének tartotta magát. Krisztus, mint fő, fölment az Atyához, mint főpap közbenjár értünk, s mi általa jutunk a kegyelemhez, amelyben „benne élünk”. A kegyelem mint élettér vesz körül, s ebben kifejeződik szilárdsága (vö. Róm. 14,1; 1Kor 10,12). Isten oldaláról tehát a megigazulás maradandó adomány, amely meghatározza örök sorsunkat. Ezért dicsekedhetünk azzal a reménységgel, hogy az isteni dicsőség részesei lehetünk. Ez a dicsekvés más, mint a zsidók dicsekvése, amelyről előbb szolt (2,17; 3,27). Ők a törvény birtoklását tartották kiváltságnak. Az isteni dicsőségnek azért válhatunk részeseivé, mert Krisztus már birtokolja azt embersége szerint is, és bennünket, testének tagjait hasonlóvá tesz magához. Ebben a tudatban még a szenvedéssel, földi küzdelemeinkkel is dicsekszünk, mert tudjuk, hogy az nem elhagyatottság. Sőt, a kegyelem segítségével az érdemszerzés forrása lehet, hiszen a szenvedésben gyakoroljuk a türelmet, a kitartást, állandó készséget kapunk a jó gyakorlására, az pedig újabb motívuma a reménynek. Látni kell azonban, hogy itt a láncolat elején a

kegyelem áll, tehát a természetfölötti erényeket és az érdemszerzést nem saját erőnkből gyakoroljuk. Ha viszont Isten így segít, jogunk van remélni, hogy az üdvösséget is megadja. A reményt már az Ószövetség is magasztalta: aki Istenben remél, nem szégyenül meg (Zsolt 21,6; 24,20; 119, 116; Iz 28,16). Itt azonban új motívum jelentkezik. A remény akkor erős, ha bízunk Isten mindenhatóságában és szeretetében. Viszont azzal, hogy kiárasztotta ránk a Szentlelket, saját szeretetéről győzött meg. A Szentlélek úgy lakik bennünk, hogy mint fogadott gyermekekkel éreztesse az Atya szeretetét, s bennünket is arra sarkall, hogy viszonzzuk azt. Amellett szeretetének külső bizonyítéka is van: Krisztus a bűnös emberért vállalta a kereszthalált, a vértanúságot. Az emberek általában csak a jótevőkért hoznak áldozatot, Krisztus ellenben akkor tette meg, amikor távol jártunk Istentől. Ezért miután az ő kegyelméből megigazultunk, még inkább bízhatunk segítségében. A hívő embernek tehát joga van arra, hogy Isten jótéteményeivel dicsekedjék. Ez a dicsekvés nem más, mint hálaadás és imádás, azért Istent is megdicsőíti.

A BŰN ÉS A KEGYELEM SZEMBEÁLLÍTÁSA (5, 12—21)

5,12 Amint tehát egy ember által lépett a világba a bűn, majd a bűn folyományaként a halál, és így a halál minden embernek osztályrészé lett, mert mindnyájan bűnbe estek ... 13 Bűn volt a világon azelőtt is, hogy a törvényt adatott, de a bűn, ha nincs törvény, nem számít bűnnek. 14 Mindamellett a halál Ádámtól Mózesig úrrá lett azokon is, akik nem vétkeztek a törvényt megszegve, mint Ádám, az eljövendőnek előképe. 15 A kegyelemmel azonban nem úgy áll a dolog, mint a bűnbeeséssel. Mert ha egynek bűnbeesése miatt, sokan meghaltak, Isten kegyelme, s az egy embernek, Jézus Krisztusnak irgalmából nyert ajándék még inkább kiárad sokakra. 16 A kegyelemmel tehát másképpen van, mint az egy ember bűnével. Az ítélet ugyanis egynek bűnéért kirótt büntetést, a kegyelem pedig sok vétekből megigazulásra vezet. 17 Mert ha egynek bűnbeesése következtében egy miatt uralomra jutott a halál, mennyivel inkább uralkodnak az egy Jézus Krisztus által az életben azok, akik a kegyelem és a megigazulás bőséges ajándékát kapják. 18 Amint tehát egynek vétké minden emberre kárhozatot hozott, ugyanúgy egynek üdvösséget szerző tette minden emberre kiárasztotta az életet adó megigazulást. 19 Ahogy az egynek engedetlensége miatt mindnyájan bűnössé váltak, egynek az engedel-

messzéért meg is igazultak. 20 Közben azonban adatott a törvény és vele szaporodott a bűn. Amikor azonban elhatalmasodott a bűn, túláradt a kegyelem, 21 hogy amint halált hozóan uralkodott a bűn, úgy uralkodjék az örök életre szóló megigazulással a kegyelem is, Urunk, Jézus Krisztus által.

Egyes magyarázók ennél a résznél felvetik a kérdést, hogy milyen összefüggés áll fenn az előző és a következő témákkal. Hiszen az előbbi részben a kiengesztelődésről és a vele kapcsolatos békéről volt szó, a 6. fejezetben pedig majd a keresztségben kapott megigazulásról fog beszélni. Itt viszont a bűnt és a kegyelmet állítja szembe egymással, mint Ádám és Krisztus örökségét, s úgy jellemzi őket, mint két hatalmi tényezőt, amelyek befolyásolják életünket. Az összefüggést abban láthatjuk meg, hogy az apostol itt mintegy összefoglalja mindazt, amit az előzőekben a megigazulásról mondott. A megigazulást kizárólag Krisztus művének tartja, mégpedig olyan műnek, amelyben Isten irgalma egészen és végérvényesen megnyilatkozott. A teológiában ezt a részletet úgy szokták tárgyalni, mint az áteredő bűn titkának bemutatását. De igazában ez csak háttér. Az apostol a kegyelem felsőbbrendűségét és egyetemes hatását emeli ki. Ugyanakkor rámutat arra, hogy az emberiség osztozik mind a bűnben, mind a kegyelemben, s ennek külső kerete Ádám és Krisztus szembeállítása. hasonlat csak annyiban van, hogy mindkettő a maga rendjében az egész emberiséget képviseli. A különbség viszont az, hogy míg Ádám által a bűn és a halál tört be az életbe, addig Krisztus által a megváltás, a győzelem és az örök élet lett osztályrészünk. Krisztus abban is különbözik Ádámától, hogy az ő műve „sokkal inkább” hatással van az emberiségre. Különben nem nehéz meglátni a rokonságot az 1Kor 15, 45—47-tel, ahol a földi és a mennyei embert hasonlítja össze.

Ezt a részletet még úgy is felfoghatjuk, mint az előbbi fejezetek visszamenő magyarázatát. Az első három fejezet azt világította meg, hogy a pogányok és a zsidók egyaránt vétkeztek, tehát a megigazulás csak Isten irgalmából jöhet. Itt az apostol visszanyúl a bűn gyökeréhez, az első ember engedetlenségéhez, amely belerántotta az emberiséget a reménytelen helyzetbe. Az első ember bűne úgy lépett a világba, mint valami hatalom, és annak következménye volt az élet kiváltságának elvesztése. A halál tehát a bűn egyenes következménye, mint ahogy a Ter 2,17-ből és 3,19-ből is kitűnik. Az első embernél a halál a bűn büntetése volt, abban az értelemben, hogy elveszítette a paradicsomi kiváltságot. A szöveg ott feltételezi, hogy az ember természete szerint halandó (por vagy!), de Isten kegyelmével külön kiváltságot adott neki. A halál törvénye azonban áterjedt minden emberre, mert mindenki vétkezett... Itt tehát arra

kapunk magyarázatot, hogy a halál a bűn büntetése. De melyik bűné? Az első ember bűnéé vagy a személyes bűnöké? Erre az apostol nem közvetlenül válaszol, hanem inkább körülírással. Majd a 19. versben mondja ki, hogy egynek az engedetlensége miatt mindnyájan bűnössé váltak, tehát akkor a halál, mint büntetés, mindenkire vonatkozik. A továbbiakban csak lépésekben halad előre a magyarázat. Az tény, hogy az első ember bűnének következménye a halál. De hogyan függ össze a többi ember halála az első ember bűnével? A választ így adja meg: Bűn volt a világon a mózesi törvény megjelenése előtt is. A mózesi törvény némelyikének áthágásáért kifejezetten halálbüntetés járt. De az emberek akkor is meghaltak, amikor még nem volt ilyen törvény. Tehát a mózesi törvény előtt már volt bűn és halál, és az emberek alá voltak vetve a bűnnek és a halálnak akkor is, ha nem vétkeztek ugyanolyan parancs ellen, mint Ádám. Ebből viszont az következik, hogy az utódok Ádám bűnét és büntetését hordozzák. A 14. vers szerint Ádám az Eljövendőnek az előképe, tehát ahogy Krisztus képviseli az emberiséget a kegyelemben, úgy képviseli Ádám a bűnben és a halálban. Vegyük még hozzá a 2. fejezet megállapítását, hogy az emberek vétkeztek lelkiismeretük törvénye ellen is, azért nemcsak Ádám bűne terhelte őket, hanem a személyes bűn is. Ez volt a megváltás nélküli állapot. Ezzel szemben mit hozott Krisztus? Többet, mint amit Ádámban elvesztettünk. A 15. verstől kezdve sorolja fel a Krisztus által hozott megváltás javait. Először szembeállítja a kegyelmet és a bűnbeesést. Igaz, hogy egynek a bűnbeesése miatt jött a halál, de a Jézus Krisztus irgalmából nyert ajándék még inkább kiárad sokakra. A héber stílusban az „egy”-gyel szemben a sok mindig az egyetemességet jelenti.

A második szembeállítás ez: egynek a bűnéből jött az ítélet, a kegyelem pedig sok bűnből megigazulást ad. A harmadik szembeállítás: egy ember bűne miatt uralomra jutott a halál, de Jézus Krisztus által még inkább uralkodnak a megigazultak. A negyedik szembeállítás: egynek vétke mindenkinek kárhozott hozott, ugyanúgy egynek az igazsága életet adó megigazulást nyújt. Az ötödik ellentét: egy embernek az engedetlensége miatt bűnössé váltak, de egynek az engedelmségéből megigazultak. Közben a törvény is hozzájárult a bűn szaporodásához, de a kegyelem győzelmét ez sem akadályozhatta meg: Jézus Krisztusban túláradó módon megjelent. Őbenne birtokoljuk a győzelmet a bűn és a halál felett.

A felsorolt képekből tehát világos, hogy Ádám bűne miatt az emberek a bűn állapotába kerültek, s ez nem más, mint annak a kegyelemnek a hiánya, amelyet Ádám kapott és amelyet utódainak át kellett volna adnia. Az áteredő bűn tehát ez a bűnös, kegyelem nélküli állapot. A megváltás azonban orvosolta. Az apostol a „még inkább” és „annál inkább” kifejezésekkel jelzi, hogy Krisztus

sokszorosán jóvátette azt, amit az ember elrontott. Tehát a megigazulás forrása csak ő lehet, s azt tőle a beléje vetett hiten kereszttől kapjuk. Az egyház ezt a megigazulást úgy magyarázza, hogy a kegyelem teljesen eltörli a bűnt, s nemcsak arról van szó, hogy Isten nem számítja be.

A KEGYELEM KRISZTUS ÉLETÉBEN RÉSZESÍT (6, 1—14)

6,1 Mit mondjunk tehát? Maradjunk meg a bűnben, hogy a kegyelem gyarapodjék? 2 Szó sincs róla! Ha egyszer már meghaltunk a bűnnek, hogyan élhetnénk tovább benne? 3 Vagy nem tudjátok, hogy akik Jézus Krisztusban megkeresztelkedünk, az ő halálában keresztkelünk meg? 4 A keresztségben ugyanis eltemetkezünk vele együtt a halálba, hogy miként Krisztus az Atya dicsőségéből feltámadt a halálból, úgy mi is új életre keljünk. 5 Mert ha a halálnak hasonlatosságában egybenőtünk vele, úgy leszünk feltámadásában is. 6 Hiszen tudjuk, hogy a régi ember bennünk azért feszítettett vele együtt keresztre, hogy a bűnös test elpusztuljon és ne szolgáljunk többé a bűnnek. 7 Aki így meghalt, az megszabadult a bűntől. 8 Ha Krisztussal meghaltunk, hisszük, hogy vele együtt élünk is. 9 Tudjuk, hogy Krisztus feltámadt a halálból, többé nem hal meg, a halál nem lesz többé úrrá rajta. 10 Halálával egyszer s mindenkorra meghalt a bűnnek, élve azonban Istennek él. 11 Ezért tekintések magatokat is úgy, hogy meghaltatok a bűnnek, de éltek Istennek Jézus Krisztusban. 12 Ne uralkodjék tehát halandó testeteken a bűn és ne engedelmeskedjete kívánságainak. 13 Ne adjátok át tagjaitokat a bűnnek a gonoszság eszközeként, hanem mint a halálból életre keltek, adjátok magatokat Isten szolgálatára, tagjaitokat pedig az igazság eszközéül szenteljétek az Istennek. 14 A bűn ugyanis többé nem uralkodik rajtatok, mert nem a törvény alá vetve éltek, hanem a kegyelemben.

A kegyelem felsőbbrendűségének hangoztatásával az apostol eljutott oda, hogy a kegyelem éppen ott mutatta ki hatását, ahol a bűn már uralomra jutott. De látja azonnal, hogy ellenfele, aki a mózesi törvényben látja a megigazulás eszközét, ebből érvet kovácsolhat úgy, hogy a gondolatmenetet „ad absurdum” vezeti: Ha így áll a helyzet, akkor maradjunk meg a bűnben és adjunk alkalmat a kegyelemnek a győzelemre. Erre a válasz csak határozott nem lehet. A zsidó azonban a megtérést csak úgy tudta elgondolni, mint a

törvényhez való ragaszkodást, ezért az apostol megmagyarázza az evangélium szerinti megtérést. Erre alkalmat ad neki a keresztség, mint jelkép. Benne van a vízbe való alámerítés és a belőle való kiemelkedés. Ez jelképezi Krisztus halálát, illetve sírba szállását és feltámadását. Ez az értelmezés már benne volt az egyház tudatában, azért vezeti be az apostol ezekkel a szavakkal: Nem tudjátok, hogy akik megkeresztelkedünk, Krisztus halálában keresztelkedünk meg? Ez az értelmezés következett a Krisztusba vetett hitből. A hitben elismerjük őt megváltónknak és azonosítjuk magunkat megváltó halálával és feltámadásával. Jelképesen vele együtt leszállunk a sírba, hogy vele együtt feltámadjunk. A szentség kegyelmi ereje abban van, hogy Krisztus valóban meghalt a bűnnek, a világ bűnének, s feltámadásában az Atyának él. A keresztségi jelképet pedig ő választotta ki, hogy a hívő ember kifejezze az iránta való elkötelezettségét. Amellett a hitben és a keresztségben az ember kifejezi megtérését is: el akar fordulni a bűntől és meghódolni Isten előtt. Ezért megvalósulhat a belső kegyelmi tartalom, hogy „egybenövünk Krisztussal halálának hasonlatosságában”, ami pedig biztosítéka a feltámadásában való hasonlatosságnak is. Az apostol azt mondja, hogy a „rég ember” éli át Krisztussal a keresztre feszítést. Krisztus kereszthalála valóságos engesztelő áldozat volt, s ha ebbe belekapcsolódunk, bennünk is végbemegy a kiengesztelődés. Az apostol a 7. versben a szavakat talán a rabbik megállapításából veszi, hogy aki meghalt, azt nem kötelezi a törvény. Ezt úgy alkalmazza, hogy aki Krisztussal együtt a keresztségben misztikus módon magára öltötte Krisztus halálát, az levetette a régi embert, s így megszabadult a bűntől. A keresztség különben már Péter pünkösdi beszédében is a bűntől való megszabadulás helye (ApCsel 2,38). A megigazult embernek azért nem szabad a bűnhöz visszatérni, mert létében valóságos változás ment végbe. A keresztség által beöltözött a feltámadt Krisztus létmódjába, ezért vele együtt Istennek kell élnie, s nem tekinthet vissza a „rég emberre”. A megigazult ember önértelmezése tehát ez: tekintse magát úgy, mint aki meghalt a bűnnek, és Krisztussal együtt Istennek él. Ennek a meggyőződésnek megvan a gyakorlati követelménye. Az apostol csak egyet említ, bár többre is hivatkozhatna: Ne engedjenek a testi kívánságoknak, hiszen a régi ember úgy is jelentkezik, mint „testi ember”. Később, a 8,13-ban egyenesen azt kívánja, hogy mint lelki emberek fojtsák el a testi ember megnyilvánulásait. Meg is van rá a lehetőségük, mert már nem a törvény alatt élnek, amely a tilalommal felébresztette a kívánságokat, hanem a kegyelemben, amely arra segíti őket, hogy Isten gyermekeinek lelkületével éljenek.

A MEGIGAZULT ÉLET MEGNYILVÁNULÁSA (6, 15—23)

6,15 Mi következik ebből? Az, hogy vétkezzünk, mert nem a törvény uralma alatt, hanem a kegyelemben élünk? Semmi esetre sem. 16 Vagy nem tudjátok, hogy annak szolgálai vagytok és annak kell engedelmeskednetek, akinek mint szolgák alárendeltétek magatokat: vagy a bűnnek, ami a halálba vezet, vagy az engedelmességnek, ami megigazulást eredményez? 17 De hála Istennek, hogy bár a bűnnek szolgáltatok, most már szívből engedelmeskedtek annak a tanításnak, amelyet kaptatok. 18 A bűntől megszabadulva az igazság szolgálai lettetek. 19 Földies gyarlóságtok miatt emberi módon szólok. Ahogy tagjaitokat a tisztátalanság és a gonoszság szolgálatában a bűnre adtátok, adjátok most tagjaitokat az igazság szolgálatára az életszentségért. 20 Míg ugyanis a bűnnek szolgáltatok, az igazsággal szemben szabadok voltatok. 21 Mi hasznotok volt akkor abból, ami miatt most szégyenkeztek? Hiszen annak vége a halál. 22 Most azonban felszabadultatok a bűn alól és Isten szolgálai lettetek. Gyümölcsötök a megszentelődés, célotok az örök élet. 23 Mert a bűn zsoldja a halál, Isten kegyelmi ajándéka azonban az örök élet Jézus Krisztusban, a mi Urunkban.

Az előbbi szakaszt ott hagyta abba, hogy a megigazult ember a kegyelem alatt él, nem a törvény alatt. De ebből nem következik, hogy semmiféle törvény nem kötelezi, és szabadságát semmi sem korlátozza. Ahogy előbb a keresztség oldaláról világította meg ezt a kérdést, most a keresztyén élet oldaláról. A megállapítás az, hogy az emberi szabadság nem abszolút: mindig valaminek a szolgálatában állunk: vagy a bűnnek vagy az Isten előtti hódolatnak. De a két szolgálat között különbség van, mert a bűn a halálba vezet, Isten szolgálatát viszont megigazulást ad. A halál itt nem egyszerűen a testi halál, hanem a lélek halála, az élet forrásától, Istentől való elfordulás. A kegyelem azt eredményezi, hogy az ember szívből tud engedelmeskedni az Istentől jövő tanításnak, s ezzel az igazság szolgálatában áll. A tudatos vallásos életnek ez az alapmeggyőződése. Az ember tudja, hogy a világ teremője szeretettel fordult feléje, meghívta az üdvösségre, s ezzel adva van az élet célja. A 18. versben a hívő embert az igazság szolgájának mondja, szemben a bűn szolgálatával. De nem valamilyen filozófiai igazságra gondol, hanem a megigazulásra (dikaiosüné). Erről az igazságról mondja Krisztus is, hogy szabaddá teszi az embert (Jn 8,32). A szabadság nem függetlenség, hanem lehetőség arra, hogy célunkat, önmagunkat megvalósítsuk. Ha az ember felismeri a boldogító életet, akkor annak elérésére törekszik, s azt felemelőnek tartja.

Végül az apostol rámutat az igazság szolgálatának módjára: adjátok tagjaitokat az igazság szolgálatára az életszentségért. A „tagok” említése az igyekezetre, a fáradozásra utal. Egész testi valóságban, viselkedéssel, munkával kell beleállni a kötelesség teljesítésébe és magunk alakításába. Könnyebb lesz az igyekezet, ha meggondoljuk, hogy mit hoz a szabadság, az ösztön követése. A bűnben nincs semmi fölemelő, az ember lealacsonyodik és utólag szégyenkezik. Az erkölcsi tetteket azonban nem kell megbánni, azok miatt nem fogunk szégyenkezni, mert általuk megszentelődünk és kiérdemeljük az örök életet.

A kétféle életmódot szembe lehet állítani úgy is, mint az örök cél elvetését vagy megnyerését: a bűn zsoldja a halál, az élet teljességének elvesztése, amit az ember magának köszönhet. Az örök élet azonban minden igyekezetünk mellett Isten kegyelmi ajándéka marad. Az is a kegyelem hatása, hogy igyeksznünk. Ezért nem mondja, hogy a jó cselekedetek zsoldja lenne az örök élet.

A TÖRVÉNY IGÁJA HELYETT A KEGYELEM SEGÍTSÉGE (7, 1—13)

7,1 Nem tudjátok, testvérek — a törvény ismerőjéhez szólok —, hogy a törvénynek csak addig van hatalma az emberen, amíg él? 2 A férjes asszonyt például a törvény köti életben levő férjéhez, a férj halálával azonban felszabadul a férj törvénye alól. 3 Ha a férje életében más férfié lett, házasságtörőnek mondják. A férj halála után azonban felszabadul a törvény alól és nem válik házasságtörővé, ha más férfié lesz. 4 Éppúgy, testvérek, Krisztus testében ti is meghaltatok a törvénynek, hogy ahhoz tartozzatok, aki föltámadt a halálból. Ezért most teremjünk gyümölcsöt az Istennek. 5 Amíg ugyanis testi emberként éltünk, a törvény felébresztette bűnös szenvedélyek működtek tagjainkban, hogy a halálnak érleljünk gyümölcsöt. 6 Most azonban felszabadultunk a törvény alól, mert meghaltunk annak, ami fogva tartott, ezért új lélekkel szolgálunk, nem az avult betű szerint. 7 Mit mondjunk tehát? A törvény bűn? Semmi esetre sem. De a bűnt a törvény alapján ismertem meg, hiszen a bűnös kívánság nem vált volna bennem tudatossá, ha a törvény nem mondaná: Ne kívánd meg! 8 A tilalom tehát alkalmat nyújtott a bűnnek arra, hogy felébresszen bennem mindenféle kívánságot. Törvény nélkül ugyanis a bűn halott volna. 9 Valamikor törvény nélkül éltem, de azután jött a parancs, a bűn föléledt, én pedig meghaltam. 10 Így a parancs, bár életre szólt, halálomra vált. 11 A bűn ugyanis a tilalommal kapta vonzóerejét,

ezzel tévútra vezetett és megölt. 12 A törvény természetesen szent, a parancs is szent, igaz és jó. Az vált tehát halálommá, ami jó? 13 Egyáltalán nem. Inkább a bűn, amely — hogy lényege szerint megnyilatkozzék — azzal okozta haláloamat, ami jó; így a bűn a parancs által mutatta meg igazi bűn jellegét.

A téma itt is a törvényre vonatkozó ellenvetés magyarázata. A fontosságot mutatja, hogy ide újra beszövi a „testvérek” megszólítást, amellyel csak az 1,13-ban találkoztunk. Az olyan megtért zsidónak, aki csak felületesen ismeri a megváltás misztériumát, az apostol előadása kétségtelenül nehézségeket okozott. Hiszen ők meg voltak győződve, hogy a törvény Istentől származik, azért jó és tökéletes. Most pedig ilyeneket hallanak: a törvény szaporította a bűnt (3,8; 6,1), a hittel nehezen egyeztethető össze (3,31), sőt a törvény érvénye megszűnik azoknál, akik a kegyelem alatt élnek (6,14). Mi tehát a helyzet? Az apostol a világosság kedvéért a házasság képét használja. Az asszony addig van kötve férjéhez, amíg az él. Ha meghal, a feleség szabaddá válik. A hasonlatot a Krisztusba való beiktatásra értelmezi. Aki megkeresztelkedett, az tagja lett Krisztus testének, a keresztségben vele együtt meghalt a bűnnek és a mózesi törvénynek. A megigazult ember tehát új létmódba került, azért nem kötelezi a törvény. A Krisztussal való egységet az 1Kor 12,12 és a Gal 3,28 is hangoztatja. Itt átvált első személyre és magára alkalmazza az átmenetet, de minden ember nevében beszél. Amíg nem kapcsolódtak a feltámadt Krisztushoz, addig „testi emberként” éltek, és a törvény tilalmaival felébresztette a szenvedélyeket, ezért „a halálnak érleltek gyümölcsöt”. Csak azt nézték, hogy a törvény betűjét teljesítsék, most pedig már új lélekkel szolgálnak Istennek. Itt még nem említi, hogy a lélekkel való szolgálat a Szentlélek műve, arra majd a 8. fejezetben tér ki.

Ennek előrebocsátásával válaszol arra, hogy a törvény jó vagy rossz. Önmagában jó és a helyes útra akar vezetni, de csak az irányt mutatja és a teljesítéshez nem ad kegyelmet, nem gyógyítja az ember természetét. A törvény tökéletlensége tehát az, hogy alkalmat ad az ösztönös kívánságoknak az ellenkezésre s ezzel szaporítja a bűnt. A 9. versben azonosítja magát minden emberrel: valamikor törvény nélkül éltem. Ez vonatkozhat Ádámra is, mielőtt megkapta a parancsot, vonatkozhat a zsidó népre, mielőtt kihirdették neki a mózesi törvényt és vonatkozhat a pogányságra is. Tehát nem a törvény rossz önmagában, hanem az ember hordozza magában a rossz megkívánásának lehetőségét, s a törvény nem tudta megváltoztatni. A helyes értelmezés az, hogy a kegyelem a törvény szolgásgát szünteti meg, nem magát a törvényt. Az egész őszövétségi törvény bele van foglalva a szeretet parancsába.

AZ EMBER BELSŐ MEGHASHONLOTTSÁGA (7, 14—25)

7,14 Tudjuk, hogy a törvény lelki, magam azonban testi vagyok és a bűn rabja. 15 Azt sem tudom, mit teszek, hiszen nem azt teszem, amit szeretnék, hanem amit gyűlölök. 16 De ha azt teszem, amit nem akarok, elismerem a törvényről, hogy jó, 17 és valójában nem is én cselekszem, hanem a bennem lakó bűn. 18 Tudom ugyanis, hogy semmi jó nem lakik bennem, azaz testemben, mert készen vagyok ugyan akarni a jót, de arra, hogy tegyem is, nem vagyok képes. 19 Hiszen nem a jót teszem, amit akarok, hanem a rosszat, amit nem akarok. 20 Ha pedig azt teszem, amit nem akarok, akkor nem is én cselekszem, hanem a bennem lakó bűn. 21 Így ezt a törvényt látom: bár a jót szeretném tenni, a rosszra vagyok készen. 22 A belső ember szerint az Isten törvényében lelem örömet, 23 de tagjaiban más törvényt észlelek, s ez küzd értelmem törvénye ellen, és a tagjaiban levő bűn törvényének rabjává tesz. 24 Én boldogtalan! Ki vált meg a halálra szánt testtől! 25 Hála az Istennek, Urunk Jézus Krisztus által. Értelmemmel tehát Istennek szolgálók, de testemmel a bűn törvényének.

Az előzőekben már többször hallottuk, hogy a törvény felébresztette az emberben a tiltott dolgok utáni vágyat, s így a törvény igazi célja meghiúsult: nem szorította vissza a bűnt, hanem szaporította. Ezért nem lehetett elegendő a megigazuláshoz. Csak a kegyelem képes az embernek azt az elesettséget gyógyítani, amely még a lelki színezetű törvény célját is meghiúsította. A szöveg értelmezésénél fontos meglátni, hogy itt ilyen szembeállításokkal találkozunk: a törvény lelki, én testi vagyok; nem azt teszem, amit szeretnék, hanem a rosszat, amit gyűlölök; elismerem a törvényről, hogy jó, s mégsem azt teszem, amit akarok; készen vagyok a jó akarására, de nem tudom megtenni, sőt a bennem lakó bűn cselekszik; belső ember szerint örömet találok Isten törvényében, de tagjaiban más törvényt észlelek, amely küzd elmém törvénye ellen és a bűn törvényének rabjává tesz.

A magyarázathoz el kell dönteni, hogy kinek a nevében beszél az apostol. Ki az az „én”, aki látja a jót és a rosszat teszi, mert a bűn rabjává lett? A válasz megadásánál látni kell azt, hogy a sorok közül kicsillan a vallási tapasztalás, tehát az apostol nemcsak magáról beszél. De kiről? A törvény nélküli emberről, vagy a megváltás nélküli emberről? A nehézség az, hogy a 2. fejezetben úgy idézte a pogányokat, mint akiket saját lelkiismeretük törvénye vezet. Azt is tudjuk, hogy Isten elővételezte a megváltás kegyelmeit, tehát az ember valójában soha sem élt kegyelem nélkül. Vagy talán a megigazulás nélküli

ember helyzetébe éli bele magát? Ennek viszont az a nehézsége, hogy ugyanezt a belső feszültséget a megigazult ember is átéli. Első magyarázatában Szent Ágoston is úgy gondolta, hogy itt egyszerűen a bűnös emberről van szó, de később, a pelagiánusokkal folytatott vitában tisztázódott benne is a tétel, hogy a hívő embernek is állandó kegyelemre van szüksége a benne levő kettősség legyőzéséhez. Azt kell tehát mondanunk, hogy itt általában az emberről van szó, akiben megtalálható az alapvető kettősség: szellemi lelkét tekintve erkölcsi lény, akit lelkiismerete irányít, teste szerint pedig ösztönös lény, aki vágyai után akar menni, s mivel ez a kettősség természetünkhöz tartozik, a kegyelem sem szünteti meg, legfőkébb erőt ad a helyes irányba való tereléséhez.

A másik fontos kérdés abból adódik, hogy az apostol a „bennünk lakó bűnről beszél”, amely a rossz felé húz, hogy azt tegyük, amit nem akarunk. Ez utalás arra, hogy az embernek erkölcsi tekintetben nincs szabad akarata, tehát ellenállhatatlanul a bűn törvényének engedelmeskedik?

A harmadik kérdés: Ha az apostol a megigazult ember nevében beszél, s róla mondja, hogy a bűn benne lakik és rabja a bűnnek, milyen értelemben kell ezt a bűnt venni? A megigazulásban Isten eltörli, vagy csak nem vesz róla tudomást? Mi tehát a megigazulás? Egyszerre van bennünk a bűn és a kegyelem? Vagy a bennünk levő bűnt kell másként értelmezni. Éppen ezek miatt a kérdések miatt vált ez a szentírási hely a reformáció óta a teológusok vitapontjává. Luther úgy gondolta, hogy a bennünk lakó, a tagok törvénye nem más, mint maga az áteredő bűn, ami mint rosszra való hajlam jelentkezik, sőt uralkodik bennünk, azért nem szabadulhatunk meg tőle és érdemszerző jó tetteket nem vihetünk végbe. A megigazulás abban áll, hogy Isten Krisztus érdemei miatt a kiválasztottnak nem számítja be a bűnt, ezért az ember egyszerre igaz és bűnös (justus et peccator). A megigazuláshoz szükséges és elegendő a hit, mert azzal az ember bízik Krisztus érdemeiben, illetve Isten irgalmában (sola fides).

Az egyház a tanítását a tridenti zsinaton tisztázta, s ennek alapján a teológiai magyarázat az, hogy az áteredő bűn annak a kegyelemnek a hiánya, amelyet Ádám minden utóda számára kapott, de el is veszített. A rosszra való hajlam (concupiscentia) tehát nem maga az áteredő bűn, de abból származik olyan értelemben, hogy a kegyelem már nem ad teljes harmóniát az ösztön és az akarat között. Az apostol ezt a rendetlen hajlamot mondja átvitt értelemben bűnnek, amit a kegyelem segítségével és tudatos akarással legyőzhetünk. Így az a megigazult emberben nem uralkodik, hanem inkább a küzdelem és érdemszerző igyekezet alapja lehet. Ha tehát az apostol szavait a kegyelem nélküli emberre vonatkoztatjuk, jogos a felkiáltás: Én boldogtalan, ki vált meg a halálra szánt testtől?! A kegyelmet megkaptuk Jézus Krisztus által, így helyénvaló a hálaadás.

Végül még azt kell megjegyezni, hogy az apostol a testen, a halálra szánt testen, a tagok törvényén magát az embert érti, aki a kegyelem hiányában átengedi magát a földi kívánságoknak. Ugyanígy a belső ember, az értelem, az értelem törvénye szintén az egész ember megjelölése, amennyiben áthatja és megerősíti a kegyelem. A következő fejezetben egészen világosan testi emberről és lelki emberről fog beszélni.

MEGSZENTELŐDÉS KRISZTUSBAN (8, 1—9)

8,1 Nincs semmi elmarasztaló ítélet azok ellen, akik Krisztus Jézusban élnek. 2 Hiszen a lélek törvénye, ami a Jézus Krisztusban való hit folyománya, megszabadított téged a bűn és a halál törvényétől. 3 Amire ugyanis a törvény nem volt képes, mert a test miatt erőtlenné vált, azt Isten véghez vitte: elküldte tulajdon Fiát a bűn miatt a bűnös testhez hasonló alakban, hogy eltörölje a testben levő bűnt, 4 és hogy a törvény követelménye beteljesedjék rajtunk, akik már nem test, hanem lélek szerint élünk. 5 A testi ember bizony testiekre vágyik, a lelki ember ellenben lelkiekre törekszik. 6 De a test kívánsága a halálba vezet, a lélek vágyódása ellenben élet és béke. 7 A test vágya ellene mond az Istennek, nem veti alá magát Isten törvényének, sőt nem is képes rá. 8 Ezért aki test szerint él, nem nyerheti el Isten tetszését. 9 De ti nem test, hanem lélek szerint élték, ha valóban Isten Lelke lakik bennetek.

Az előbbi sorokban az apostol már jelezte, hogy csak Krisztus kegyelme hozhat megváltást a „boldogtalan” ember számára, aki megéli magában a kettősséget: a jó ismeretét és a rosszra való hajlamot. Most azt világítja meg, hogy a kegyelem mit nyújt az embernek. A magyarázat visszatekint a 6,4-hez, ahol arról beszélt, hogy a keresztségben magunkra öltjük Krisztus halálát és feltámadását. Ennek alapján mondja ki, hogy már nincs kárhoztató ítélet (katakrima) azok ellen, akik Jézus Krisztusban vannak. Az ítélet szó visszamutat a levél elejére, ahol kifejtette, hogy a pogányok és a zsidók vétkeztek, s így Isten ítélete alá estek. Ha azonban az ember Krisztusban új létrendet ér el, ez az ítélet nem vonatkozik rá. A párhuzam megvan a 7,6-tal is, amelyben kijelentette, hogy a megigazultakra nem vonatkozik a mózesi törvény, hiszen Krisztussal együtt annak is meghaltak. A Krisztus által hozott megigazulást tehát olyan értelemben kell venni, hogy nem marad az emberben semmi, ami ítélet alá esne, vagyis maga a bűn nem marad meg.

Ha a bűnös hajlam (concupiscentia) meg is marad, azt nem lehet igazi értelemben bűnnek mondani. A Krisztussal való kapcsolat tehát olyan erős, hogy természetfölötti módon testének tagjai vagyunk és szentségében is részesedünk. Éppen ezt nevezzük új létmódnak.

Ha a megigazulás előtt a bűn és a halál törvénye uralkodott rajtunk, most már a lélek törvénye alatt vagyunk, s ez a Krisztussal való életközösség folyamánya. A mózesi törvény nem tudta megadni ezt a változást, sőt a test vágyai erőtlenné tették. Ezért Isten olyan megváltást szerzett, amely testiségünket is gyógyítja. A megváltásnak ez a módja éppúgy tőle van, mint ahogy ő adta a mózesi törvényt is. A megváltásban benne van a bűn feletti ítélet és a kegyelem kiíradása. Isten elküldte Fiát a bűn testéhez hasonló alakban, és így akart ítéletet tartani a bűn felett. A „bűn teste” nem más, mint a történeti emberi valóság. A Fiú a megtestesülésben a mi természetünket vette magára, és belépett a bűnnel megfertőzött történelembe.

Valóságosan egy lett közülünk, s így vehette magára a világ bűneit. Mindnyájunkat képviselte, és az Atya őbenne ítélte el bűnünket. Ezzel az igazságosság is helyreállt, mert megtörtént az ítélet a bűn felett Krisztus halálában.

De mivel az büntelen volt és maga a Fiú, azért az ítélet felmentéssel végződött. Intézkedésének másik eredménye az volt, hogy a törvény is elérte beteljesedését. Mivel Krisztussal együtt meghaltunk a bűnnek és Istennek élünk, azért a Lélek vezet, és képesek vagyunk Isten akaratát megtenni, amire végső fokon a mózesi törvény is törekedett. Itt tehát az apostol bevezet egy új fogalmat, a „lélek szerint” való életet (kata pneuma). Mibenlétét úgy magyarázza meg, hogy összehasonlítja a test szerint való élettel (kata szarka). A lelki ember lelkiekre törekszik, nem testiekre. De az összehasonlítást nem az anyagi és a szellemi vonalon kell értelmezni. A test itt az ember földhözköttöttségét, ösztönösségbe való bezárkózását jelenti, míg a lélek az Istennel való kapcsolat kifejezése, és egyben jelzi a beállítottságot az üdvösség irányába. Ez abból következik, amit a 8. vers állít: az él lélek szerint, akiben az Isten Lelke lakik. Ebből folyik az a megállapítás is, hogy a test vágya nem veti alá magát az Isten törvényének és nem is nyerheti el Isten tetszését. A természetfeletti javak keresését csak a kegyelem hatására tudjuk elkezdni. Azért mondtuk, hogy itt nem elég az anyagi-szellemi megkülönböztetés. A mindennapi életben azt nevezzük szelleminek, ami értelmi tevékenységünkéből folyik, de az értelem szellemi kiművelése még nem tesz lelki emberré, hiszen az értelmi képességeket is lehet a gonoszság szolgálatába állítani. Lélek szerinti ember csak az lehet, aki keresi az élet végső értelmét, s aki azt Isten szolgálatában találja meg.

8,10 Akiben nem lakik Krisztus lelke, az nem az övé. Ha Krisztus bennetek van, jöllehet a test a bűn miatt halott, a lélek a megigazulás következtében él. 11 Ha pedig bennetek lakik annak Lelke, aki feltámasztotta Jézust a halálból, ő, aki Krisztust feltámasztotta a halottak közül, halandó testeteket is életre kelti bennetek lakó Lelke által. 12 Így tehát testvérek, nem vagyunk a testnek lekötölezve, hogy a test szerint éljünk. 13 Mert ha test szerint éltek, biztosan meghalok, de ha lélekkel elfojtjátok a test szerinti tetteket, élni fogtok. 14 Akiket Isten Lelke vezérel, azok Isten fiai. 15 Nem a szolgaság Lelkét kaptátok ugyanis, hogy ismét félelemben éljete, hanem a fogadott fiúság Lelkét nyertétek el, általa szólítjuk: Abba, Atya! 16 A Lélek maga tesz tanúságot a lelkünkben, hogy Isten gyermekei vagyunk. 17 Ha pedig gyermekei, akkor örökösei is: Istennek örökösei, Krisztusnak társörökösei. Előbb azonban szenvednünk kell vele együtt, hogy vele együtt meg is dicsőüljünk. 18 Ennek az életnek a szenvedései azonban, véleményem szerint, nem mérhetők az eljövendő dicsőséghez, amely majd megnyilvánul rajtunk.

A 8,1-ben megállapította, hogy a megigazult ember „Krisztusban van”. Ez a kifejezés sokszor ismétlődik nála. Itt közelebbi magyarázatot kapunk erről az új létmódról. Krisztus Lelke, vagyis a Szentlélek köt össze a megdicsőült Krisztussal, és ő hat át bennünket. Ő úgy lakik bennünk, hogy nem magához kapcsol, hanem Krisztushoz. Itt a kegyelem szentháromsági formájáról kapunk eligazítást. A Szentlélek az Atya és a Fiú szeretetkapcsolata, azért mondható az Atya Lelkének és Krisztus Lelkének (8,14; Gal 4,6). A megdicsőült Krisztus a Szentlélek által van jelen bennünk, azért jelenléte egészen szellemi és természetfölötti. A kegyelemnek az a belső természete magyarázza azt, hogy a megigazulás lelki emberré tesz. Képesít arra, hogy az örök élet távlataiban gondolkozzunk, és mint fogadott gyermekek, Isten dicsőségét keressük. A földön azonban még megmarad a külső ember formája is. Testi életünk szerint ki vagyunk szolgáltatva a halálnak, de lélek szerint már hordozzuk az örök életet. Itt is ügyelnünk kell arra, hogy az apostol a test és a lélek megkülönböztetésénél nem a görög felfogást veszi alapul, hanem az egész embert két szempont szerint ítéli meg. A Szentlélek jelenléte egyúttal az üdvösség biztosítéka. Ahogy az Atya Krisztust a halálból a Lélek által támasztotta fel, vagyis emberségét átemelte az isteni dicsőség légkörébe, úgy kelti majd életre halandó testünket is

a bennünk lakó Lélek által. A Szentlélek ott nem a mi emberi lelkünk szerepét veszi át, hanem úgy van jelen, mint Isten teremő és éltető ereje egész emberségünk számára.

Ezekből nyilvánvaló, hogy Krisztusnak, illetve a Szentléleknek a jelenléte meghatározza egész keresztény életünket. Ennek fontosságát azzal is kiemeli, hogy újra használja a „testvérek” megszólítást. Mivel magasabb hivatást kaptunk, nem vagyunk a test elkötelezettjei. Teljes szabadsággal és lelki erővel mondhatunk nemet a tisztán ösztönös életfelfogásnak, amelyről már előbb kijelentette (6. v.), hogy a halálba vezet. Itt szemléletes kifejezést használ: lélekkel megölni a test cselekedeteit (ezeket sorolja fel a Gal 5,19-ben). Olyan felhívás ez, mint Krisztusé: Ha a szemed megbotránkoztat, vájd ki...

Az életnek ezt a lelki irányítását követeli az is, hogy Isten gyermekeivé fogadott. A Lélek azért van itt, hogy tudatosítsa bennünk ezt a kapcsolatot és erőt adjon a megvalósítására. A szolgaság lelkével, vagyis a testi vággyal szemben ő a fogadott fiúság lelke, s hozzásegít, hogy Istent Atyának szólítsuk. Az Abba megszólítás bizonyára a liturgiában szerepelt. A vallásosság szempontjából jelentős az a megállapítás is, hogy a Lélek tanúsítja fogadott fiúságunkat. A hitben valóban megkapjuk azt, és ezen nyugszik az Atya iránt való bizalmunk, amely lehet olyan erős, hogy a megpróbáltatások idején sem rendül meg. Különösen a kérő imánál van rá szükség, ahogy azt Krisztus maga hangsúlyozta.

A gyermekké fogadás következménye az, hogy Isten örökösei vagyunk, Krisztusnak pedig társörökösei. Itt az apostol nem az Ábrahámnak adott ígéret öröklésére gondol, mint előbb a 4,13-ban, hanem egyszerűen a Krisztussal való egybetartozás következményét vonja le. Ha neki, a főnek tagjai vagyunk, akkor javaiban is részesedünk. Az Ef 1,18 gazdag és fönséges örökségről beszél. Ha azonban Krisztushoz tartozunk, akkor érdemszerző életét is követnünk kell. Ez a feltétele annak, hogy osztozzunk dicsőségében. A küzdelem, a szenvedés a földi élet velejárója. A keresztény többlet az, hogy Krisztussal együtt szenvedünk, s így bekapcsolódunk a megváltás művébe. Továbbá ahogy a kereszt neki alkalmat adott az erények hősie gyakorlására és az áldozat vállalására, úgy mi is csak a küzdelmes életen át alakulhatunk át Isten gyermekeivé. A megpróbáltatás lehet fájdalmas, de itt is van bátorító szó: A jelen élet szenvedései nem mérhetők az eljövendő dicsőséghez. Ez neki nem véleménye, hanem meggyőződéses állítása (logizomai). Az eljövendő dicsőség Isten közvetlen légköre, az ő életének tükröződése a teremtményben. A teológusok a szentírásnak ezt a meggyőző tanítását vették alapul, amikor a megigazulást és a kegyelmet már az örök élet valamilyen elővételezésének, távoli vetületének mondták.

A REMÉNY A SZENVEDÉSBEN IS MEGMARAD (8, 19—30)

9,19 Maga a természet sóvárogva várja Isten fiainak megnyilvánulását. 20 A természet ugyanis mulandóságnak van alávetve, nem mert akarja, hanem amiatt, aki abban a reményben vetette alá, 21 hogy a mulandóság szolgai állapotából majd felszabadul az Isten fiainak dicsőséges szabadságára. 22 Tudjuk ugyanis, hogy az egész természet (együtt) sóhajtozik és vajúdik mindmáig. 23 De nemcsak az, hanem magunk is, akik bensőnkben hordozzuk a lélek csírát, sóhajtozunk, és várjuk a fogadott fiúságot, testiünk megváltását. 24 Mert megváltásunk még reménybeli. Az a remény viszont, amit már teljesedni látunk, többé nem remény. 25 Ha tehát reméljük, amit nem látunk, várjuk állhatatosan. 26 Hasonlóképpen gyöngeségünkben segítségünkre siet a Lélek, mert még azt sem tudjuk, hogyan kell helyesen imádkoznunk. A Lélek azonban maga jár közben értünk, szavakba nem önthető sóhajtozásokkal. 27 És ő, aki a szíveket vizsgálja, tudja, mi a lélek kívánsága, mert Isten tetszése szerint jár közben a szentekért. 28 Tudjuk azt is, hogy akik Istent szeretik, azoknak minden javukra válik, hiszen ő saját elhatározásából választotta ki őket. 29 Akiket ugyanis eleve ismert, azokat eleve arra rendelte, hogy Fiának képmását öltsek magukra, így lesz ő elsőszülött a sok testvér között. 30 Akiket eleve erre rendelt, azokat meg is hívta, akiket meghívott, azokat megigazulttá tette, akiket pedig megigazulttá tett, azokat meg is dicsőítette.

Ezek a versek magyarázatul szolgálnak ahhoz a megállapításhoz, hogy a Krisztushoz való tartozás a remény alapja, de a remény érdekében vállalnunk kell a szenvedésben is a vele való közösséget. Hogy a földi küzdelem átmegy a dicsőség állapotába, azt három fokozatban igazolja. Először hivatkozik a természet sóvárgására (14—25. v.), azután a Lélek közvetítő szerepére (26—27. v.), és végül az üdvösség tervének megvalósulására (28—30. v.).

Az ember a teremtett világ tartozéka, azért örök élete sem lehet független az anyagvilágtól. A kinyilatkoztatás már az Ószövetségben is új égről és új földről beszélt (Iz 65,17), s ezt átvette a korabeli apokaliptikus irodalom is. A hellenista írók is emlegették a természet fájdalmaát (a dolgok könnyei — Horatiusnál). Az apostol így érvel: Isten a természetet is alávetette a mulandóságnak és valamilyen szolgai állapotnak, ami főleg abban nyilvánul meg, hogy az ember visszaél Isten alkotásával és bűnös célra is felhasználja. Ez talán utalás a Ter 3,15-re. Napjainkban ez sürgető módon jelentkezik a környezetszennyezésben. De a természetnek is el kell érni a teremtésben eléje tűzött célt. Akkor

szabadul majd fel szolgai állapotából, ha már a megdicsőült ember otthona lesz. Viszont ha mi is a természet részei vagyunk, akkor vegyük tudomásul, hogy a földi élethez hozzá tartozik a sóhajtozás. A megváltás biztos, de az örök életet még csak reméljük, s a remény birtokában igyekszünk rá érdemeket szerezni. Ha már elértük volna, akkor nem kísérne az érdemszerző remény. A türelmes várakozás is a remény kifejezése.

A Szentlélek is itt, gyöngeségünk állapotában jön segítségünkre. Az apostol csak egy oldalról, az imádságban kifejtett hatásában jellemzi működését. De mivel az ima az Istennel fennálló kapcsolat kifejezése, azért az érvelés átfogó jellegű. Gyengességünk abban áll, hogy még kéréseinket sem tudjuk kellő módon kifejezni. A bennünk lakó Lélek azonban kifejezhetetlen sóhajtasokkal, vagyis a maga isteni módján jár közben értünk. Gyarló kéréseinket isteni erejével izzítja át és tisztítja meg az Atya előtt. Ezt fejezi ki az, hogy „Isten kedve szerint jár közben értünk”. Az apostol szerint egyébként a Szentléleknek ez a tökéletesítő szerepe ott van minden hitbéli állásfoglalásban (1Kor 12,3).

A harmadik érvelését abból veszi, hogy Isten gondoskodik övéiről. Ezt is a „tudjuk” szó vezeti be, mert az ószövetségi bölcsességi könyvek is beszéltek arról, hogy Istennek különös gondja van azokra, akik neki szolgálnak. Az apostol a teljességet fejezi ki azzal, hogy minden javukra válik azoknak, akik szeretik Istent és megteszik akaratát. A „mindenben” benne van a földi megpróbáltatás is. Az apostol leveleiben a keresztyén hívők megjelölése sokszor az, hogy „akik szeretik Istent” vagy „akiket Isten szeret”. Ők a választottak, a meghívottak. Mindezt most tételelesen összefoglalja és kimutatja, hogy Isten nem végez félmunkát. Azokat választja ki és hívja meg, akiket elve ismer. Ennek az ismeretnek a természetéről nem szól, de az egyház mindig úgy értelmezte, mint a kiválasztás és az előrerendelés alapját. Isten öröktől fogva ismeri az embert, gondolataival és tetteivel együtt, s aszerint osztogatja kegyelmi javait, hogy milyen helyet jelölt ki számunkra az örök életben. Ezt a tervét következetesen véghezviszi, természetesen szabadságunk meghagyásával. Az előrerendelés arra vonatkozik, hogy a választottak magukra öltik Krisztusnak, a Fiúnak a képét (eidosz), s az több, mint ha képmást említene. Hivatásunk az, hogy Krisztus életében részesedjünk, s az ő fiúi dicsőségének hordozói legyünk. Az ő testébe való beoltást megadja a keresztség, s ennek a képnek kell életünkben kibontakozni. Meghívásunknak és megigazulásunknak ez a tartalma, s az ilyen élet jutalma a megdicsőülés. Az érvelés legerősebb része azonban az, hogy megigazulásunk által Krisztus a valóságban is elsőszülött lesz a sok testvér közül. Az Atyát tehát a Fiú iránt való szeretet is mozgatja abban, hogy elvezessen reményünk teljesülésére. Ha a Fiú emberré lett értünk, akkor azt akarja, hogy sok testvére legyen, akik az ő kegyelméből élnek, s az Atya ezt nem tagadja meg

tőle. Isten tehát örök tudása és előrelátása alapján valósítja meg az üdvösség rendjét, ezért neki nem kell semmit visszavonni vagy újrakezdeni. Meghívásunk és megigazulásunk Isten részéről végleges, hiszen előre látta szabadságunk felhasználását. Éppen ez ösztönöz bennünket, hogy kezdeményezésére teljes odaadással válaszoljunk. Végül az egész kérdéshez még hozzátartozik az, hogy a meghívás és az előrerendelés Isten titka. Nem tudjuk, hogy kit, mikor és milyen célzattal hív. Szabadon osztogatja a földi üdvrendi szerepet és az örök élet fokozatait.

AZ ISTENRE TÁMASZKODÓ BIZALOM (8, 31—39)

8,31 Mire következtethetünk ebből? Ha Isten velünk, ki ellenünk? 32 Aki saját Fiát nem kímélte, hanem mindnyájunkért áldozatul adta, hogyan ajándékozna nekünk vele együtt mindent? 33 Ki emel vádat Isten választottai ellen? Isten, aki a megigazulást adta? 34 Ki ítél el? Krisztus Jézus, aki meghalt, sőt fel is támadt és az Isten jobbán közbenjár értünk? 35 Ki szakíthat el bennünket Krisztus szeretetétől? Nyomorúság vagy szükség? Üldöztetés vagy éhínség, ruhátlanság, életveszély vagy kard? 36 Amint meg írva: „Minket minden időben teérted irtanak, vágójuhok módjára tartanak.” 37 De mindezen daldalmaskodunk, óáltala, aki szeret minket. 38 Biztos vagyok ugyanis benne, hogy sem halál, sem élet, sem angyalok, sem fejedelemségek, sem jelenvalók, sem eljövendők, 39 sem hatalmasság, sem magasság, sem mélység, sem egyéb teremtmény el nem szakíthat bennünket Isten szeretetétől, amely Krisztus Jézusban, a mi Urunkban van.

Miután az 5. fejezettől kezdve kifejtette a megváltás adományait, most visszatekintve megkérdezi: Mit szólunk mindezekhez? Mi legyen a végső megállapítás? A legnyilvánvalóbb igazság az, hogy Isten velünk, vagy még pontosabban értünk van, tehát ki lehet ellenünk. Istennek ez a kitárulása, népe iránt való elkötelezettsége már ott van a zsoltárokból és a prófétáknál, de legjobban kinyilvánult a Fiú elküldésében. A keresztáldozatra vonatkozóan itt van a legerősebb utalás: „Saját Fiát nem kímélte, hanem mindnyájunkért áldozatul adta.” Itt a „mindenki” az egész emberiség, nemcsak a keresztények. A kifejezésben visszacseng Ábrahám áldozatának a leírása, aki szintén átélte az áldozat fájdalmát. Itt az apostol a magyarázó kifejtés helyett, átcsap a meggyőző prófétai nyelvre, és szónoki kérdésekkel teszi nyilvánvalóvá Isten szeretetét: Hogyan ajándékozna nekünk vele együtt mindent? S itt a megváltás minden

kegyelmére gondol. Ki vádolhatja azokat, akiket Isten maga akar üdvözíteni? Talán az a Krisztus, aki meghalt értünk? Nem kétséges, hogy az ítéleten Krisztus lesz a bíró, de ő övéinek a jutalmat akarja kiosztani. Szerepe nem szűnt meg a keresztáldozattal, mert feltámadt, s az Atya jobbján közbenjár értünk. Közbenjárásának is az a célja, hogy elvezessen az Atyához. Ő tehát önmagával nem kerülhet ellentétbe. A megváltás eseményeiből ki lehet olvasni Krisztus mindent átfogó szeretetét, s nincs az a hatalom, amely ebből kiszakíthatna. Földi állapotunkat tekintve két oldalról merülhet fel kétely Krisztus szeretetére vonatkozólag: egyik a szenvedés, másik a külső erők ijésztő volta.

Az apostol itt saját megpróbáltatásaira is gondol, azért említi az ínséget, éhséget, szegénységet és életveszélyt. Mindezekén átment térítő útjain, de érezte, hogy Krisztus erőt ad a tanúságtételre. Idézi a Zsolt 43,23-mat, amely szerint az igaz ember néha úgy áll üldözői előtt, mint a levágásra szánt bárány. Krisztus szeretete azonban olyan erős, hogy segítségével diadalmaskodhatunk minden megpróbáltatáson. Az ember átéli, hogy minden oldalról veszély fenyegeti, érzi saját törekénységét, de tudja, hogy Krisztus mindennél hatalmasabb. Az apostol ennek illusztrálására sorolja fel ezeket a fogalmakat: élet, halál, angyalok, fejedelemségek, jelenvalók és eljövendők, magasság és mélység, s érti rajtuk a földi lét titokzatosságát, amely sokszor megsemmisüléssel fenyeget. De ezek mégis csak véges dolgok Krisztus szeretetéhez viszonyítva. Krisztusnak irántunk való szeretete egyszerre emberi és isteni, ezért kifogyhatatlan. Az ő megjelenése és a megváltás műve bizonyítéka személyes érzelmeinek. A hangsúly azon van, hogy mind az Atya, mind Krisztus az áldozat vállalásával mutatta meg szeretetét, azért azt hatékonnak és visszavonhatatlannak kell tartani. De a mi szeretetünk is akkor igazi, ha nem inog meg a nehézségek közt sem.

AZ ÓSZÖVETSÉGI NÉP MEGHÍVÁSA (9, 1—13)

9,1 Igazat mondok Krisztusban, nem hazudom. Tanúskodik mellettem lelkiismeretem a Szentlélekben. 2 Nagy a szomorúságom és áldandó a szívem fájdalma. 3 Inkább azt kívánnám, hogy magam legyek átok alatt, távol Krisztustól testvéreimért, 4 a test szerint népemből valókért, Izrael fiaiért. Övék az istenfiúság, a dicsőség, a szövetségek, a törvényadás, az istentisztelet és az ígéretek. 5 Övék az atyák, és test szerint közülük származik Krisztus, aki mindenek fölött való, örökké áldott Isten. Amen. 6 Arról szó sem lehet, hogy Isten szava megdőlt, hiszen nem mindenki izraelita, aki Izraeltől származik, 7 s nem mindnyájan Ábrahám gyermekei, akik az ő leszármazottai. 8 Csupán

„Izsák leszármazottait” hívják utódoknak. Más szóval: nem a testi származás szerinti utódok Isten gyermekei, hanem az ígélet gyermekeit nevezik utódnak. 9 Az ígélet ugyanis így hangzott. „A maga idején eljövök és Sárának fia lesz.” 10 Ugyanígy volt az Rebekka idejében is, aki egytől, Izsák atyántól fogant fiait. 11 Mielőtt még megszülettek és jót vagy rosszat tettek volna — 12 hogy Isten szabad választása, amely nem tettektől, hanem meghívó akarattól függ, érvényesüljön —, Rebekka ezt a kinyilatkoztatást kapta: Az idősebb szolgál majd a fiatalabbnak. Az Írás is ezt mondja: Jákobot szerettem, Ézsaut mellőztem.

A megigazulás gyümölcseinek felvázolásánál is láttuk, hogy az apostol lépten-nyomon kitér az ószövetségi törvény üdvrendi szerepére. Ez kétségtelenül benne volt a zsidókkal folytatott vitában. De amellet elkerülhetetlen volt az átfogó megtárgyalása is: Hogyan lehet az, hogy a zsidó nép, amely hordozta a kinyilatkoztatást és a Megváltóra vonatkozó ígéreteket, most mégis visszautasította az evangéliumot, amely az apostol szerint is Isten üdvösséget hozó ereje? Hogyan lehet ezt Isten igazságosságával és irgalmával összeegyeztetni? Talán Isten terve megghiúsult, vagy tudatosan elvetette azt a népet, amelyet kiválasztott? A kérdés tisztázása nemcsak a zsidókat érdekelte, hanem a pogányokból lett keresztényeket is. Hiszen megismerhették belőle Isten gondviselésének titkát és az üdvtörténet mélységeit. Az apostol magyarázatában világosak a következő megállapítások: Az evangéliumban működő Isten ugyanaz, mint aki az ígéreteket adta. Isten teljesen szabadon osztogatja adományait. Az üdvtörténeti szerep nem azonos az egyes emberek üdvösségével vagy elvetésével. Isten nem vetette el Izraelt hitetlensége ellenére sem. Eljön az idő, amikor ők is elfogadják Jézust mint messiást, s az lesz az ígélet teljesedése. Megtorpanásuk alkalmat adott a pogányoknak, hogy előbb kapjanak szerepet Isten országában.

Bevezetésül az apostol kifejezi személyes érzelmeit. Fáj neki, hogy népe hitetlenül áll Krisztus evangéliumával szemben. Érzelmeinek őszinteségét fejezi ki azzal, hogy a kegyelemtől vezetett lelkiismeretére hivatkozik. A héber stílus szereti a párhuzamos kifejezéseket, azért említi ő is a szomorúságot és a fájdalmat. Buzgósága olyan nagy, hogy áldozatul is odaadná magát népéért, s itt Mózes képe lebeg szeme előtt (Kiv 32,32). Ha szabad volna, azt kérné, hogy inkább ő legyen távol Krisztustól és átok alatt, csak hogy ők megtalálják a kegyelem forrását. Ő tehát nem neheztel népére, bár missziós útjain annak tagjai sok kellemetlenséget okoztak neki. Azután mintegy Isten előtt felsorolja népe kiváltságait. A kiválasztás miatt Izrael úgy szerepelt, mint Isten fogadott fia, ők hordozták a szövetséget és a kinyilatkoztatott törvényt, az igaz Isten

tiszteletét és a messiási ígéreteket. Múltjukat értékessé teszik az ősatyák, jelenüket pedig az, hogy közülük származott a Messiás, Jézus Krisztus. Ami a szövegben Krisztus neve után következik mint doxológia, azt kétféleképpen lehet fordítani: vagy úgy, hogy Krisztusra vonatkoztatjuk a szavakat: aki mindörökké áldott Isten. Vagy pedig úgy, hogy külön mondatnak vesszük: Isten, aki mindenkinek fölött van, áldott mindörökké. A régiek ugyanis nem tagolták a szöveget pontokkal és vesszőkkel.

A személyes bevezetés után rátér a kérdés tárgyalására. Először megállapítja, hogy Isten szava nem dőlhet meg, csak helyesen kell értelmezni. A testi utódlás és az ígéretek utódlása nem esik egybe, amit ezzel a meglepő szembeállításal világít meg: Nem minden izraelita tartozik az igazi Izraelhez, s nem mindenki Ábrahám ivadéka, aki az ő leszármazottja. Vagyis az ígélet nem minden testi utódra vonatkozik, hanem csak azokra, akik Izsáktól származnak. A tételt tehát ebbe a formába lehet önteni: csak az ígélet gyermekei számítanak (logizesztai) utódnak és Isten gyermekeinek. Ez a görög szó egyébként Pálnál Istennek a jogi megállapítását fejezi ki egy bizonyos üdvtörténeti szerepről (vö. 2,20). Az ígélet fiait és a test szerinti leszármazottakat mindenképpen meg kell különböztetni, mint ahogy a Gal 4, 23—28 is megteszi. Az ígéletet ráadásként kapják olyanok, akik testi leszármazottak is. Jellemző példa erre Izsák két fia: Ézsau és Jákob. Ézsau az elsőszülött, és mégis Jákob öröklí az ígéletet. Isten egészen független adományainak osztogatásában. Őt nem befolyásolják emberi tettek vagy érdemek, s ezt bizonyítja az is, hogy Ézsauról és Jákobról már születésük előtt döntött. Istennek ezt a szabadságát Mal 1,2 is hirdette, s az apostol ezt idézi: Jákobot szerettem, Ézsaut „gyűlöltem”. A gyűlölet szó itt csak az ellentét kifejezésére való, mint pl. Lk 14,26-ban. De hozzá kell még tennünk, hogy Ézsau és Jákob esetében nem az üdvösségre szóló kiválasztásról van szó, hanem üdvtörténeti szerepről. Az ígélet Jákobon keresztül száll utódaira. Az apostol következtetése tehát az, hogy a zsidók ellenkezése nem hiúsította meg a messiási ország megalakulását és Isten tervét. Isten szabadságának felvázolása folytatódik a következő versben is.

ISTEN AZ IRGALOMBAN ÉS A BÜNTETÉSBEN IS IGAZSÁGOS (9, 14—29)

*9,14 Mit szóljunk ehhez? Nem igazságtalan az Isten? Szó sincs róla.
15 Hiszen megmondta Mózesnek: Azon könyörülök, akin akarok, és
ahhoz vagyok irgalmas, aki nekem tetszik. 16 Eszerint nem azon
fordul a dolog, aki erőlködik vagy törekszik, hanem a könyörülő*

Istenen. 17 Az Írás is ezt mondja a fáraónak: Azért támasztottalak, hogy megmutassam rajtad hatalmammat, és nevem híre elterjedjen szerte a világon. 18 Tehát azon könyörül, akin akar, és azt teszi megátalkodottá, akit akar. 19 Azt kérdezheted erre: Miért von mégis felelősségre? Hiszen ki állhat ellen akaratának? 20 Ember, ki vagy te, hogy vitába szállsz Istennel. 21 Vajon megkérdezi-e az anyag megmunkálóját: Miért csináltál ilyennek? Vajon nincs-e hatalma a fazekasnak, hogy ugyanabból az anyagból az egyik edényt díszesre, a másikat közönségesre formálja. 22 S ha Isten meg akarja mutatni haragját és hatalmát, s mégis elviseli nagy türelemmel a harag edényeit, amelyek megérttek a pusztulásra? 23 S viszont, ha az irgalom edényein, amelyeket dicsőségre készített, dicsőségének gazdagságát akarja megmutatni? 24 Ilyeneknek hívott meg bennünket, nemcsak a zsidók, hanem a pogányok közül is, 25 amint Ózeásnál mondja: „Népemnek hívom azt, amely nem népem, s kedveltnék azt, amely nem kedves nekem. 26 És ahol ezt mondják nekik: Nem vagytok az én népem, az élő Isten fiainak hívják majd őket.” Izajás is fennszóval hirdeti Izraelről: 27 „Ha annyi is Irzael fiainak száma, mint a tenger fővénye, csak a maradék üdvözülni.” 28 Az Úr beteljesíti és valóra is váltja jövődöléseit a földön. 29 Ahogy előre megmondta Izajás: „Ha a seregek Ura nem hagyott volna nekünk utódot, olyanok lettünk volna, mint Szodoma és Gomorrához hasonlóan jártunk volna.”

Ha Isten föltétlen szabadsággal osztogatja kegyelmeit, és abból olyan eltérő életutak folynak, akkor nem merülhet fel az igazságtalanság gondolata. Maguk a zsidók ugyan ezt a kérdést nem vetették fel saját népük és a pogányok, tehát Jákob és Ézsau viszonylatában, de a zsidó-keresztények gondoltak rá, hiszen itt már a pogányok meghívásáról volt szó, nem pedig egyszerűen elhallgatásukról. Az apostol itt is hangoztatja Isten abszolút szabadságát, s azt ószövetségi utalásokkal világítja meg. Istent nem köti az osztó igazságosság, ő nem tartozik senkinek semmivel. Már Mózesnek megmondta, hogy hatalmát és irgalmát saját tetszése szerint alkalmazza. A természetfölötti rendben nem az ember erőlködésétől függ az eredmény, hanem a könyörülő Istentől. Ő akkor sem igazságtalan, ha büntetéssel mutatja meg a hatalmát, mint ahogy a fáraón bemutatta. A végső következtetés tehát az, hogy megkönyörülhet az emberen, de meghagyhatja megátalkodottságában is, és akkor bünteti. Ha mi az Újszövetség világánál olvassuk ezeket a sorokat, akkor önkéntelenül is az üdvösség és a kárhozat kettősségére gondolunk, s megkérdezzük, hogy van-e

akkor egyáltalán értelme az emberi törekvésnek. Az apostol azonban itt nem akar minden üdvrendi kérdésre válaszolni, és az egyéni üdvösség feltételeit sem magyarázza. Üdvtörténeti helyzetet boncol, s nekünk is meg kell maradni ebben a keretben. Kétségtelen azonban, hogy a földi kegyelmi ajándék mindig az egyéni üdvösséget is célozza, de a kegyelem felhasználása az egész élet alakításában megy végbe, ezért az üdvtörténeti tetteket és az üdvösséget elvileg elhatárolhatjuk egymástól. Továbbá tudnunk kell azt is, hogy pl. a fáraó esetében az apostol az ószövetségi szentírást idézi, ahol általában feltételezik a szabad akaratot, de Isten uralmát és hatalmát úgy mutatják be, mint ami első okként benne van minden emberi tettben, még a bűnös tettekben is. Ezért olvassuk azt, hogy Isten „megkeményíti a fáraó szívét”. De az ilyen kifejezések csak azt mondják, hogy az ember semmiféle tettében nem független Istentől.

Ennek alapján könnyű megoldani a másik kérdést, hogy miért büntet Isten, miért von felelősségre, ha neki is része van az ember tetteiben. A válasz az, hogy Isten minden lébeli hatása mellett meghagyja szabadságunkat és felelősségünket, tehát tetteinket számon kérheti. Isten eljárása azonban mindig titokzatos, abba nem látunk bele. Azután figyelembe kell venni teremttet mivoltunkat, tehát nincs jogunk bírálni Isten tetteit.

Ő az embert különféle célokra felhasználhatja, mint ahogy a fazekas is különféle edényeket készít ugyanabból az anyagból. Isten adhat különféle hivatást, küldetést, de ahhoz is joga van, hogy a „harag edényeit” is elviselje, és majd csak az ítéleten ró ki büntetést. Ezt az ember éppúgy nem kifogásolhatja, mint azt, hogy egyeseken, mint az „irgalom edényein” már itt megmutatja dicsőségét. Azt nem mondja meg, hogy kiket tart a harag edényeinek, de azt igen, hogy az irgalom edényei azok, akik a zsidók és a pogányok közül meghívást kaptak az evangélium követésére. Különben már az ószövetségi jövendölések is beszéltek a pogányok meghívásáról. Itt az idézet Ózeás 2,1-ből való. Igaz, hogy ott a próféta csak Istennek Izrael népe iránt való irgalmáról beszél, de az apostol a pogányokra is kiterjeszti a szöveg értelmét: Isten népe lesz az is, amely eddig nem volt az, s kedvét találja azokban is, akik eddig nem voltak kedvesek. Istennek ahhoz is joga van, hogy a megtorpant Izraelnek csak a maradékát vezeti az egyházba, s ezt Izajásból vett idézetekkel (10,22; 1,9) illusztrálja.

A bizonyítás módja ugyanaz, mint amelyet a rabbik használtak. A végső tanulság tehát az, hogy Isten a maga tervét az ember hitetlensége ellenére is megvalósítja, mégpedig olyan bölcsességgel, amely előtt a hívó ember bámulattal áll meg.

IZRAEL A TÖRVÉNY ALAPJÁN KERESTE A MEGIGAZULÁST (9, 30—33)

9,30 Mit szóljunk ehhez? A pogányok, akik nem törekedtek a megigazulásra, megigazultak, mégpedig a hitből igazultak meg. 31 A zsidó nép viszont, amely törekedett a törvényből eredő megigazulásra, nem jutott el a törvény teljesítésére. Vajon miért? 32 Mert nem hittel, hanem tettekkel igyekezett teljesíteni. Megbotlottak a botlás kövében, 33 amint írva van: „A botlás követ és a botlás szikláját teszem le Sionban, s nem vall szégyent, aki hisz benne.”

A helyzet tehát az, hogy a pogányokból Isten népe lett, a zsidókból pedig csak egy maradék nyerte el az ígéretet. Isten szabadon rendelkezik adományaival. De a titkot az ember oldaláról is meg lehet közelíteni. Miért jutottak el a pogányok a megigazulásra, holott nem keresték? Azért, mert amikor felajánlották nekik, hittel fogadták, vagyis megvalósították azt, amit az apostol a megigazulásról a 3, 21—31-ben kifejtett. A zsidók ellenben kitartottak saját szándékuk mellett, és a mózesi törvény cselekedeteivel akartak igazzá válni, s ebben kettős tévedés volt: egyrészt saját tetteikben bíztak, másrészt nem látták meg, hogy a törvény csak jelzi az utat, de nem hordozza Isten gyógyító erejét. Helyesen kell érteni azt a szembeállítást is, hogy a pogányok nem keresték a megigazulást, a zsidók viszont törekedtek a törvényből való megigazulásra. A pogányok érdeme nem a közömbösség és érdektelenség volt, hanem az, hogy nem kötötték le magukat egy emberi elgondolásnál, s így nyitva maradtak Isten közeledése előtt. A zsidók ellenben az Istentől kapott törvény mellé helyezték saját elgondolásukat, a törvényt értelmezték, ami beszűkítette vallási felfogásukat, s ezért nem tudtak felemelkedni Isten megváltó gondolatához, amely Jézus Krisztusban megjelent.

Ezt az apostol két ószövetségi idézettel szemlélteti. Összekapcsolja az Iz 28,16-ot és a 8,14-et, s ezt némileg átalakítja. Az első helyen értékes szegletkőről van szó, a másodikon pedig arról, hogy Isten maga válik a botlás követévé, a botránkozás sziklájává.

Az apostol ezt Krisztusra és az evangéliumra alkalmazza, de átveszi a próféta szavait, hogy „az nem vall szégyent, aki hisz benne.” Isten ugyan nem botránkoztatni akarta őket, hanem szeretetét mutatta meg, de félreismerték. A megigazulás útja tehát mindenképpen a hit. Ezután még azt kellett tisztázni, hogy a zsidóknak mennyiben volt alkalmuk a hitre, s mennyiben felelősek annak elmulasztásáért.

IZRAEL ELZÁRKÓZOTT AZ ISTENTŐL ADOTT MEGIGAZULÁS ELŐL (10,1—21)

10,1 Testvérek! Szívből óhajtom üdvösségüket és imádkozom érte Istenhez. 2 Tanúságot teszek mellettük, hogy van bennük buzgóság Istenért, de hiányzik a kellő megértés. 3 Mert félreismerik az Istentől eredő megigazulást, és a magukéval próbálják helyettesíteni. 4 Nem vetik alá magukat az Istentől származó megigazulásnak. Márpedig a törvény végső célja Krisztus, minden hívő megigazulására. 5 Mózes azt írja a törvényből eredő megigazulásról, hogy aki megtartja, élni fog általa. 6 Ugyanakkor a hitből származó megigazulásról így szól: „Ne kérdezd bensődben, ki megy fel az égbe”. Azért tudniillik, hogy Krisztust lehozza, 7 vagy: Ki száll le az alvilágba? Azért tudniillik, hogy Krisztust a holtak országából felhozza. 8 Hanem hogyan mondja? Közel van hozzád a tanítás, ajkadon és szívedben, tudniillik a hit tanítása, amit hirdetünk. 9 Ha tehát száddal vallod, hogy Jézus az Úr, és szívedben hiszed, hogy Isten feltámasztotta a halálból, üdvözülsz. 10 A szívbeli hit ugyanis megigazulásra, a szájjal való megvallás meg üdvösségre szolgál. 11 Az Írás ugyanis ezt mondja: „Senki sem vall szégyent, aki benne hisz”. 12 Nincs különbség zsidó meg pogány között, mert mindnyájunknak egy az ura, aki bőkezű mindazokhoz, akik segítségül hívják. 13 Mindenki, aki segítségül hívja az Úr nevét, üdvözül. 14 De hogyan hívják segítségül, amíg nem hisznek benne? S hogyan higgyenek abban, akiről nem hallottak? 15 S hogyan halljanak róla, ha nincs, aki hirdetné? S hogyan hirdesse az, akit nem küldtek? Ezért meg van írva: „Milyen kedves a jövetele annak, aki jó hírt hoz”. 16 De nem mindnyájan engedelmeskednek az evangéliumnak. Ezért kérdi Izajás is: „Uram, ki fogadja hittel a szavunkat?” 17 A hit tehát hallásból fakad, a hallás pedig Krisztus tanításából. 18 De kérdzem: Vajon nem hallották? Hiszen: „Végig a földön szárnyal a szavuk, a világ végéig elhat szózatuk”. 19 Tovább kérdzem: Vajon Izrael nem értette meg? Már Mózes megfelelt rá: „Féltékenységre ingerellek azok ellen, akik nem népem, haragra gerjesztelek az értelmetlen nép ellen”. 20 Izajás meg nyíltan mondja: „Aki nem keresett, rám talált; felismert, aki utamon nem járt”. 21 Izraelhez azonban így szólt: „Naphosszat a hitetlen és ellenszegülő nép felé tárom karomat”.

Az 1—5. fejezet megvilágította, hogy a bűnből való megigazulást a zsidók és a pogányok csak a Krisztusba vetett hit által nyerhetik el. Most ezt konkrétan

alkalmazza a zsidókra, akik nem fogadták el Krisztust, és visszautasítják az evangéliumot. Előbb azonban ismételten kifejzi személyes érzelmeit, hogy nem vádolni akarja őket, hanem imádkozik értük, s imáját azzal erősíti meg, hogy hivatkozik Isten ügyéért való buzgóságukra. Inkább a félreismeréssel van baj: az Istentől eredő megigazulást a maguk elgondolásával akarják helyettesíteni. Hiányzik belőlük a hitbeli engedelmesség, amellyel alávetnék magukat Isten akaratának. Nem látják meg, hogy a régi törvény célja, azaz végső értelme Krisztus. Ezt csak a hívő ismeri fel, mert megérti, hogy benne és tanításában teljesedett mindaz, amire a törvény emlékeztetett. A zsidók által elgondolt megigazulás abban állana, hogy a mózesi törvény betűjét minél pontosabban be kell tartani.

Az apostol a maga tanítását ismételten az Ószövetségből igazolja. Ez természetes, hiszen olyan kérdésről van szó, amit a megtért zsidók is felvetettek. Érvelése követi a korabeli módszert, ahol az írástudók az összefüggésből kiragadott idézetekkel és képekkel bizonyítottak. Először idézi a Lev 18,5-öt: „Aki megtartja a törvényt, élni fog általa”. De ide kell érteni a 2. fejezetben elmondottakat, hogy a zsidók vétkeztek a törvény ellen. Azután kifejti, hogy a hitből való megigazulás gondolata könnyen megtalálható volna, ha akarnának hinni. A Lev 18,5-öt úgy értelmezi, hogy az Krisztus jelenlétéről szól, nem pedig a mózesi törvényről. Nem kell fölmenni az égbe, hogy a Megváltót lehozzák, s nem kell leszállni a holtak birodalmába, hogy onnan felhozzák. Szava közel van, mint ahogy a zsidók a törvény jelenlétét is szemléltették: a buzgó embernek benne van a szívében és rajta van az ajkán. Krisztus tanításának még hozzá megvan a konkrét természetfölötti hatása: Ha századdal megvallod, hogy ő az Úr, mint ahogy a keresztény szertartás megkívánta (vö. 1Kor 12,3), és szívedben hiszed, hogy feltámadt a halálból, üdvözülsz. Itt is visszacseng a Róm 4,25 tétele Krisztus haláláról és feltámadásáról. A Krisztusba vetett hit és annak megvallása azért üdvözít, mert már az Ószövetség is igazolta: „Aki hisz benne, nem vall szégyent” (Iz 28, 16). Ott magáról Istenről van szó, de az apostol Krisztusra alkalmazza. A hit és az ő nevének segítségül hívása olyan feladat, amelyet a pogányok is megvalósíthatnak. Ezért a megigazulás útja csak ez lehet. A Joeltől (3,5) vett idézet szintén csak nevének segítségül hívásáról beszél, nem a törvényről.

A 14. versből kezdve kifejti, hogy Isten mindent megtett a hit kialakulására. Az üdvörténeti események láncolatára lehet hivatkozni, mint előképekre. Ezért akik nem Krisztusban keresik a megigazulást, nem védekezhetnek azzal, hogy nem ismerik és nem hívhatják segítségül. Azzal sem, hogy nem hallottak róla, tehát nem hihetnek benne. Meggyőződhetnek arról, hogy az evangéliumot meghatalmazott küldöttek hirdetik, hiszen Krisztus nemcsak magát igazolta

csodákkal, hanem apostolait is. Az apostolokra lehet alkalmazni Iz 52,7 szavait, amelyeket Pál szabadon és céljának megfelelően idéz: „Milyen kedves a jövetele annak, aki jó hírt hoz”. Ennek ellenére a zsidók nem fogadták el az evangéliumot, s így teljesedett Izajás (53,1) másik kijelentése: „Uram, ki fogadja hittel szavunkat?”

Itt az apostol külön megjegyzéssel rámutat az egyházi hit mibenlétére. A hit hallásból fakad, a hallás pedig Krisztus tanításából. Krisztus küldöttei felajánlják a tanítást és annak bizonyítékait, a hallgatónak ezt kell szabadon elfogadni. Végül még kitér arra, hogy az apostolok a zsidóknak elégségesen felajánlották az evangéliumot.

Teljesedett bennük, amit a Zsolt 18,5 jelképesen állít: A teremtet világ hangos szóval hirdeti Isten dicsőségét. Amikor az apostol a levelét írja, az evangélium hirdetése a Római Birodalom nagy részében már hallható volt: a világ végéig elhatott szavuk. A zsidók azzal sem menthetők, hogy nem értették meg az üzenetet. Az evangélium az Ószövetség teljesedése, s ha a pogányok felfogták, ők még jobban megérthették volna. Amellett az is teljesedett, amiről már a MTörv 32,21 beszélt: Isten a pogányok felkarolásával féltékenységre ingerli népét, hogy szálljanak magukba és térjenek meg.

Izajás mellett még arról tanúskodik, hogy Istent azok is megtalálták, akik nem keresték, Izrael felé pedig „naphosszat kitárta kezét” (Iz 65,1—2). Őt tehát nem lehet felelőssé tenni azért, hogy nem hittek az evangéliumnak. Isten mindent megtett, hogy választott népe felismerje a Messiást, de ők megrekedtek a múltnál, a mózesi törvénynél. Nem látták be, hogy Istennek joga van a kinyilatkoztatást tökéletességre emelni. Az egész problémakörből még megmarad az utolsó kérdés, hogy Isten véglegesen elveti-e népét a hitetlenség miatt?

A MARADÉK KIVÁLASZTÁSA (11,1—10)

11,1 Kérdelem tehát: Vajon Isten elvetette népét? Szó sincs róla! Hiszen én is Izrael fiai közül való vagyok, Ábrahám véréből, Benjamin törzséből. 2 Isten nem vetette el népét, amelyet előre kiválasztott. Nem tudjátok, mint mond az Írás Illésről, amikor Isten előtt felszólalt Izrael ellen: 3 Uram, prófétaidat megölték, oltáraidat feldúlták, csak én maradtam meg, de nekem is életemre törnek? 4 S mit felelt rá az isteni szózat? Meghagytam magamnak hétezer férfit, aki nem hajtott térket Baal előtt. 5 Így most is akad valamennyi a kegyelmi kiválasztás alapján. 6 S ha a kegyelem alapján, akkor nem a tettek fejében, kü-

lönben a kegyelem már nem volna kegyelem. 7 Hogyan állunk hát? Amit Izrael keresett, azt nem érte el, de a választottak elérték. A többiek megátalkodtak, 8 ahogy írva van: „Isten mindmáig érteni nem tudó lelket és nem látó szemet, nem halló fület adott nekik”. 9 Dávid is ezt mondja: „Asztaluk változzék fogótórré, csapdává, botránkozássá és megtorlássá. 10 Homályosodjék el a szemük, ne lássanak és nyomorítsd görbére hátukat”.

Most nyíltan felveti a kérdést, ami eddig is ott volt a sorok között: Isten véglegesen elvetette népét? Erre határozott nem-mel felel, de a kifejtésben megmutatja, hogy a népet itt csak egy maradék képviseli. A megtértek között ott van ő maga és sokan olyanok, akik elfogadták az evangéliumot. Ezekben teljesedni látja azt az előképet, amelyet Illés próféta esete szolgált. Amikor az északi országrészben a király bevezeti a Baal-kultuszt és a prófétákat üldözi, ő is kesereg Isten előtt. Erre jön a válasz, hogy maradt hétezer férfi, aki nem imádta a bálványt. A hétezer szám valamilyen teljességet jelent, tehát Isten ügye nem veszett el.

Ahogy akkor Isten kegyelme működött, úgy most is. Vagyis akik megtértek, nem a törvénynek köszönik megigazulásukat, hanem a kegyelemnek. Az üdvörténet esetei mutatják, hogy a kegyelem mindig Isten adománya marad, amit nem lehet emberi erőfeszítéssel pótolni. Végeredményben tehát kialakult egy helyzet, amelyet így lehet jellemezni: Amire Izrael törekedett, vagyis a törvényből való megigazulásra, azt nem érte el, de a választottak elérték.

Nem saját erejükből, hanem isteni kiválasztás alapján. Nyugodtan mondhatjuk, hogy itt az apostol a tényállást saját megtéréséből is kiolvasta. Ő is arra törekedett, hogy farizeusi túlbuzgósággal tessenek Istennek, s rá kellett jönni, hogy csak a meghívás és a kegyelem számít.

A zsidók megtorpanásában is jövendölés teljesedett. Izajás (29,10) szavaival írja le magatartásukat: Isten nem-tudó lelket, nem-látó szemet és nem-halló fület adott nekik.

Természetesen nem úgy, hogy ő lenne hitetlenségük oka, hanem meghagyta őket elfordulásukban. Így hitetlenségük egyúttal büntetés is, amit a Zsolt 69,10 szavaival jelez. A zsoltáros ellenségeire panaszkodik, akik egyúttal Isten ellenségei is, s kéri, hogy asztaluk, vagyis baráti együttlétük változzék ellenségeskedéssé, tórré és csapdává. Hátuk görbesége a teherhordást, a rabszolgaságot jelenti. Az apostol azonban itt az átok-zsoltár szavaival nem megbélyegezni akarja népének tagjait, hanem a jövendölés teljesedésére gondol.

A POGÁNY-KERESZTÉNYEK NE BÍZZÁK EL MAGUKAT (11,11—24)

11,11 Kérdem tehát: Azért botlottak meg, hogy elessenek? Egyáltalán nem. Vétkükből inkább üdvösség fakadt a pogányoknak, hogy vetélkedésre sarkallja őket. 12 Hamármost vétküik gazdagítja a világot és megfogytatkozásuk nyereség a pogányok számára, mennyivel inkább az lesz majd teljes számuk. 13 Nektek, pogányoknak meg azt mondom: Mint a pogányok apostola, nagyra tartom szolgálatomat, 14 hátha vetélkedésre sarkallom véreimet és néhányukat elvezetem az üdvösségre. 15 Mert ha már elvetésük megbékélése a világnak, mi más lesz fölvetelük, ha nem élet a halálból? 16 Ha szent a búza zsengeje, szent lesz a kenyér is, s ha szent a gyökér, szentek az ágak is. 17 Ha letört is némely ág, s te vad olajfa létedre beoltattál és részese lettél az olajfa gyökerének és nedvének, ne kérkedj az ágak rovására. 18 Ha mégis kérkednél, tudd meg: nem te hordozod a gyökeret, hanem a gyökér téged. 19 Mondhatnád ugyan: Letörték az ágak, hogy én oltódjam helyükbe. 20 Ez igaz. A hitetlenség miatt törték le, te meg a hit által állsz. Ne légy hát fennhéjázó, hanem félj. 21 Ha Isten nem kegyelmezett a természetes ágaknak, neked sem kegyelmez. 22 Értsd meg tehát Isten jóságát és szigorát: szigorát a vétkesekkel szemben, irántad meg Isten jóságát, föltéve, hogy megmaradsz a jóban, különben téged is lenyesnek. 23 S ők is beoltatnak, ha nem maradnak meg hitetlenségükben, mert Istennek van hatalma, hogy újra beoltsa őket. 24 Ha téged ugyanis levágtak a természetes vad olajfáról, s a természet rendjén felülemelkedve beoltottak a nemes olajfába, mennyivel inkább beoltják majd azokat saját olajfájukba, akik természetük szerint is oda valók.

A párbeszédes stílus itt még élénkebb, hiszen a döntő kérdést veti fel: azért botlottak meg Izrael fiai, hogy elessenek, vagyis végleg elveszítsék üdvtörténeti szerepüket? A válasz itt is határozott nem, s állítását két érveléssel bizonyítja. Először hivatkozik arra, hogy megtorpanásukból jó is származott, hiszen a keresztény igehirdetés a pogányok felé fordult, s így nekik nem kellett várni a zsidók megtéréséig. Így kell érteni a kijelentést, hogy „vétkükből üdvösség származott a pogányoknak”. Hiszen az üdvösség forrása Krisztus, nem a zsidók. Továbbá a pogányok megtérése vetélkedésre sarkallhatja őket, s itt az apostol már gondol megtérésükre, amit majd a 26. versben mond ki, azért állítja, hogy nem veszítették el üdvtörténeti szerepüket. Ha megfogytatkozásukból nyereség

is származott, teljes számukból méginkább. Ennek tudatában az apostol nem fordít hátat a zsidóságnak. Nagyra értékeli küldetését a pogányokhoz, de közben igyekszik a zsidók érdeklődését is felébreszteni. Itt újra alkalmazza a MTörv 32,21 szavait, hogy szeretné vetélkedésre indítani őket munkájával. Tudja, hogy Istennek terve van velük, hiszen az ő felvételük is „élet lesz a halálból”.

Az érvelés második részében két hasonlatot használ, amelyek az Ószövetségben is előfordulnak. Aratáskor a termés zsengejét áldozatul adták, hogy azzal az egész évi kenyeret megszenteljék (Szám 15,17—21). Izrael népének zsengeje az ősatyák, akiket Isten meghívott és kiválasztott. Együttal ők alkotják a nép gyökerét, s ha a gyökér szent, az ágak is azok. A hitetlen zsidók erről a fáról törtek le, s helyükre beoltást nyertek a pogányokból lett keresztények. De azért nem bízhatják el magukat, mert mint vadhajítás kerültek a nemes olajfába hitük által, s az is Isten irgalmának műve. Istennek megvan a hatalma, hogy a letört ágakat is visszahelyezze, s az is irgalmának műve lesz. A hívő embernek meg kell értenie Isten irgalmát és szigorát egyaránt. A megtért pogány csak addig marad beoltva, amíg kitart a jóban, különben őt is lemetszik. Az apostol tehát következetesen bemutatja eredeti tételét, hogy a megigazulás a hit által megy végbe, s az mindig Isten ajándéka. Ezért hálásnak kell lenni és kérni a megmaradás kegyelmét.

A képekben megtalálható az egyház egységének gondolata is. Pál nem akar külön pogány-keresztény egyházat alapítani, hanem Krisztus egyházát terjeszti, ahol a megigazulást a hit adja. Mivel pedig a megváltás egyetemes, Isten kiterjeszti irgalmát zsidóra és pogányra egyaránt.

AZ ÜDVTÖRTÉNETI TITOK (11,25—36)

11,25 Nem szeretnélek benneteket tájékozatlanul hagyni, testvérek, a titok dolgában, nehogy egyéni véleményetekre hagyatkozzatok. A megátalkodottság csak részben érte Izraelt, amíg a pogányok teljes számban meg nem térnek, 26 akkor majd egész Izrael elnyeri a szabadulást az Írás szerint: „Sionból jön a szabadító és eltörli Jákob gonoszságát. 27 Ez lesz velük a szövetségem, amikor megbocsátom bűneiket”. 28 Ők az evangéliumot tekintve ellenségek a ti javatokra, de a kiválasztás szerint kedvesek, az ősökért. 29 Isten ugyanis nem bánja meg kegyelmi adományait és a meghívást. 30 Amint egykor ti sem engedelmeskedtetek Istennek, most azonban az ő engedetlenségük következtében irgalomra találtatok, 31 úgy ők is hitetlenek lettek

az irántatok tanúsított irgalmasság miatt, hogy egykor majd irgalomra találjanak. 32 Isten ugyanis minden embert az engedetlenségben fogott össze, hogy mindenkin könyörüljön. 33 Mekkora mélysége az Isten gazdagságának, bölcsességének és tudásának! Mily kifürkészhetetlenek szándékai, mily megfoghatatlanok útjai! 34 Vajon ki látta az Úr gondolatait, s tanácsot ki adott neki? Ki kölcsönzött neki, 35 hogy visszakövetelhetné tőle? 36 Minden belőle, általa és érte van. Dicsőség neki mindörökké. Amen.

Itt végre az apostol megadja a választ Izrael üdvtörténeti problémájára, amelynek részleteit már előbb megvilágította. A megoldást titoknak nevezi, ami csak a kinyilatkoztatásból ismerhető meg. A negatív formula — hogy nem akarja a rómaiakat tájékoztatatlanságban hagyni — a kérdés fontosságának a kifejezése. Ugyanezt jelzi a másik megjegyzés, hogy ne saját véleményük (szó szerint: okosságuk) után induljanak. A kérdést bizonyára sokféle tárgyalták, s talán erősen érzelmi alapokon is, azért van szükség józan tanításra. A magyarázat három részből áll: a megátalkodottság csak részben érte Izraelt, vagyis csak addig, amíg a pogányok meg nem térnek, s akkor majd ő is az üdvösség útjára lép. A „szabadulás” szó ószövetségi emlék. Nagyjából már mind a három állítást érintette, de itt összefoglalja őket. Már hivatkozott arra, hogy a zsidók közül vele együtt sokan elfogadták az evangéliumot, azután arra, hogy meghátrálásuk javára vált a pogányoknak, tehát most csak az a bejelentés új, hogy a zsidók is részesednek az evangélium áldásában, mégpedig úgy, mint nép. Megállapításait azonban történeti távlatban kell nézni. Az apostol bizonyára nem gondolja, hogy minden pogány megtér, s utána jön el a zsidók ideje. A hit mindig egyéni feladat marad, s mindig lesznek, akik ellenállnak a kegyelemnek. Ugyanezt kell mondani a zsidók megtéréséről is. Mint nép, mint az ószövetségi kinyilatkoztatás hordozói elfogadják Krisztust, de egyéni hitetlenség ott is maradhat.

Megtérésük bizonyítékaul idézi az Iz 59,20-at és a 27,9-et. Ott ugyan az áll, hogy Sion miatt jön a szabadító, de átalakítja úgy, hogy Sionból jön, s új szövetséget köt, amelynek az a lényege, hogy eltörli bűnüket. A titok leírása folytatódik a 28—32. versekben. A zsidók helyzetéből adódik egy feszültség: amennyiben elutasítják az evangéliumot, annyiban ellenfelek, de a pogányok számára ebből is jó származik. Az ősök és a kiválasztás miatt azonban kedvesek. Ez célzás arra, hogy ha a gyökér szent, akkor az ágak is azok. Isten különben sem bánja meg adományait és üdvtörténeti intézkedéseit. Őt nem éri meglepetés, hiszen előre látta mindenkinek a viselkedését. Azt is öröktől fogva elhatározta, hogy irgalmasságát gyakorolja. Az üdvrendi helyzet is világos: mindenki vétkezett, mindenki rászorul az irgalomra. Isten úgy jött segítségünk-

re, hogy ezt a bűnben levő emberiséget fogta össze és mindenki felé kimutatja irgalmát. A magyarázatban itt az apostol eljut oda, ahonnan a levél elején kiindult. Az elején azonban inkább az ember állapotát vázolta fel (pogányok és zsidók egyaránt vétkeztek), itt pedig Isten intézkedését fejtí ki. A misztérium éppen az, hogy Isten kilép magából: ő igaz, ezért igazzá teszi teremtményét is. Irgalma megmutatkozott Jézus Krisztusban, amikor őt áldozatul adta a bűnökért, de áldozatából egyúttal megkapta a teljes elégtételt is, tehát bőkezűen osztogathatja kegyelmeit. Az ember az üdvösség rendjében semmit sem mondhat magáénak. Ahogy a teremtés ingyenes adomány volt, úgy az üdvrend is. Isten irgalmát azonban nem úgy kell érteni, hogy ő az embert bénának teremtette, azután mankót nyomott a kezébe. A teremtés teljes volt, és az ember előzetesen minden kegyelmet megkapott az üdvösségre. Éppen azért bűnös, mert a kegyelem ellenére a bűn útját választotta.

Isten tehát az ember szabadsága és gyarlósága ellenére talált megoldást, mégpedig olyat, mely fönségesen tükrözi bölcsességét és irgalmát. Az apostol csodálattal tekint fel a bölcsességre és tudásnak erre a gazdagságára, s ószövetségi idézetekkel dicsőíti azt. Isten szándéka kifürkészhetetlen, útjai felfoghatatlanok. Isten mélységeit említi az 1Kor 2,11 is: oda csak Isten Lelke hatolhat be és csak ő nyilatkoztathatja ki. Gazdagsága azt jelenti, hogy mindenkinek tud adni, bölcsessége és tudása pedig azt, hogy minden zsákutcából talál kiutat. Nincs szüksége arra, hogy bárki is tanácsot adjon neki, senki sem adhat neki kölcsönt és nem kötelezheti le. Világfelettségét az fejezi ki, hogy minden belőle, általa és érte van, ezért a mindenség dicsőítése csak őt illeti. A bűnös ember megigazulásáról szóló tanítás tehát végeredményben Isten nagyságát és mélységét tárja fel. A világ és az ember önmagában esékeny, az üdvösség útján tehetetlen, de sorsa a végtelenül irgalmas Isten kezében van.

2. Erkölcsi útmutatás (12,1—16,27)

ISTENNEK TETSZŐ ÉLET (12,1—8)

12,1 Testvérek, Isten irgalmára kérlek benneteket: Adjátok testeteket élő, szent, Istennek tetsző áldozatul. Ez legyen szellemetek hódolata. 2 Ne hasonuljatok a világhoz, hanem gondolkodástokban megújulva alakuljatok át, hogy felismerjétek, mi az Isten akarata, mi a helyes, mi a kedves előtte, és mi a tökéletes. 3 A nekem adott kegyelem segítség-

gével azt mondom mindegyiketeknek: Senki ne becsülje magát keleténél többre, hanem józanul gondolkodjatok, mindenki az Istentől neki juttatott hit mértéke szerint. 4 Mert ahogy egy testben több tagunk van, s minden tagnak más a szerepe, 5 sokan egy test vagyunk Krisztusban, egyenként azonban tagjai vagyunk egymásnak, 6 s a nekünk juttatott kegyelem szerint adományaink is különböznek: aki a prófétiát kapta, tegye a hit mértéke szerint, 7 aki tisztiságot kapott, töltse be tisztiségét, aki tanító, tanítson, 8 aki a buzdítás ajándékát kapta, buzdítson, aki jótevényt tesz, tegye egyszerűségben, aki előljáró, legyen gondos, aki irgalmasságot gyakorol, tegye örömet.

Az új szakaszt ismét a „testvérek” megszólítás vezeti be, s „Isten irgalmára” kéri őket. Az egész előbbi tanítás Isten irgalmának kifejtése volt. Azé az irgalomé, amely az embert elvezeti a megigazulásra. Ezért erkölcsi beállítottságuk legyen válasz erre az irgalomra. Nem szolgai félelemből kell Isten akaratát megtenni, hanem az Atya iránt való tiszteletből. Krisztus követését, lelkületének utánzását tartja szem előtt, amikor arra figyelmeztet, hogy a hívő adja át testét élő, szent, Istennek tetsző áldozatul. Az élő áldozat arra vonatkozik, hogy nem holt ajándékot adunk Istennek, hanem tudatos engedelmességet. Mivel testünk Krisztus tagja, azért az ő áldozati sorsában is részesedünk, s ez egyúttal szellemi istentisztelet is, szemben a régi áldozatbemutatással. A világhoz való hasonulástól azért óv, mert szembeállítja ezt a világot (aión) az eljövendővel. A hívő ember tehát ne kösse magát végérvényesen a föld javaihoz és a test kívánságaihoz. A gondolkodás megújítása ugyanaz, mint a lelki ember magunkra öltése. Csak ilyen lelkülettel ismerjük fel igazán Isten akaratát és a tökéletességet.

Miután így az egyéni feladatokra utalt, rátér a közösségi megnyilvánulásokra. Az egység és a szeretet fenntartása minden levélben központi követelmény, s itt ezt tekintéllyel hangsúlyozza: a nekem adott kegyelmi segítség erejében mondom... Legyenek szerények, ne akarjanak többnek mutatkozni, mint a másik. Viselkedésüket alakítsák a „hit mértéke” szerint. Igazában ez is szembeállítás a mózesi törvénnyel. A hit mélyebb és átfogóbb, mint a törvény, s amellet az egyház közös java, tehát egybe tudja fogni a tagokat. Az apostol nem akar uniformizálni, hanem azt akarja, hogy mindenki egyéni hivatása szerint álljon bele a közösség életébe. Ehhez a test hasonlatát használja, mint az 1Kor 12-ben. A megkeresztelték Krisztus testének tagjai, tehát egyéni adományaik felhasználásával kell a közösség javát munkálniuk. A kép ez: Krisztus teste vagyunk és egymásnak tagjai. Ezt a testet egy kegyelem (kharisz) hatja át, de úgy, hogy a kegyelmi adományok (khariszmata) különfélék. Külön nem

akar a karizmákról beszélni, mert feltételezi, hogy minden hívőnek megvan a maga kegyelmi adománya, s azt kell gyümölcsoztnie. De kiemeli az adományok két csoportját, amelyek különösképpen a közösség javára irányulnak. Az első csoportba azokat teszi, akik a közösség hitbeli életét irányítják, rangsorolást azonban nem akar adni. *Prófétáknak* mondja azokat, akik az ihletett beszéd adományát kapták, s akik tanításukkal mások épülésére és vigasztalására szolgálnak (1Kor 14,3). Ezeknek arra kell vigyázniuk, hogy beszédüket a hit irányítsa, ne más motívum. Az itt használt kifejezés: „analógia fidei”, szakkifejezés lett a teológiában. Aki tisztséget vagy szó szerint: szolgálatot kapott, az éppen a szolgálatban fejtsse ki buzgóságát. A tanítók olyanok lehetnek, mint a zsidóknál az írástudók, s feladatuk a hit elmélyítése volt, vagy az újonnan megtértek oktatása.

A másik három karizma a szeretetszolgálatot és a közösség szervezését célozta. A buzdítás adományával talán az egyéni segítségre gondol, a játékonkodásnál pedig azokra, akik akár a sajátjukból, akár a közösség megbízásából segítettek a rászorulókat. Ezek végezzék feladatukat egyszerűségben, nem feltűnést keresve. Aki pedig irgalmasságot gyakorol, főleg a betegekkel és elcsúszottakkal, az végezze örömmel. Ide mutat Krisztus ígérete, hogy embertársainkban neki szolgálunk (Mt 25,40). Ezeknél a karizmáknál tehát nem kell különleges vagy rendkívüli adományokra gondolni, hanem a tanítás és a közösségi élet jelenségeire, amelyeket a hívők a kegyelem ösztönzésére vállaltak. A természetfölötti indíték tette viselkedésüket hatékonyra.

A SZERETET KÖVETELMÉNYEI (12,9—21)

12,9 Szeressetek tettetés nélkül, irtózzatok a rossztól, ragaszkodjatok a jóhoz. 10 A testvéri szeretetben legyetek gyöngédek egymáshoz, a tiszteletadásban előzzétek meg egymást. 11 A buzgóságban ne lankadjatok, legyetek tüzes lelkűek: az Úrnak szolgáljtok. 12 A reményben legyetek derűsek, a nyomorúságban béketűrők, az imádságban állhatatosak. 13 Segítsetek a szenteken, ha szükségben vannak, gyakoroljátok a vendégszeretetet. 14 Áldjátok üldözőiteket, áldjátok, s ne átkozzátok. 15 Azokkal, akik örülnek, örüljtek, a sírókkal sírjatok. Éljetek egyvetértésben. 16 Ne legyetek fennhéjázók, hanem alkalmazkodjatok az egyszerű emberekhez. Ne legyetek magatokkal eltelve. 17 Rosszért rosszal senkinek ne fizessetek. Törekedjete arra, ami jó minden ember szemében. 18 Amennyire töljete függ, éljete mindenkiel békességben. 19 Ne szolgáltassatok magatoknak igazsá-

got, szeretteim, hanem hagyjatok teret az Isten haragjának, hiszen írva van: „Enyém a bosszú, én majd megfizetek” — mondja az Úr. 20 Sőt, ha ellenséged éhezik, adj neki enni, ha szomjazik, adj neki inni. Ha ezt teszed, izzó parazsat raksz a fejére. 21 Ne engedd, hogy legyőzzön a rossz, inkább te győzd le a rosszat jóval.

Mivel az előző részben a kegyelmi adományokról beszélt, azért magától értetődik, hogy a legnagyobb karizmát, a szeretetet is (1Kor 12,31) megemlíti. Annál inkább, hiszen az a közösség életének átfogó rendező elve. Az alapkövetelmény az, hogy a szeretet legyen őszinte, nem képmutató, hiszen az inkább sért, mint fölemel. Krisztus maga úgy állította elénk a szeretetet, hogy azt az Atyától hozta és úgy adta tovább (Jn 13,34; 15,9). Erre a szeretetre a Szentlélek képesíti a megigazult embert (Róm 5,5). Itt az apostol különösebb logikai sorrend nélkül felsorolja a szeretet követelményeit. Valódi szeretet csak ott van, ahol az ember igyekszik a rosszat kerülni és a jóhoz ragaszkodni. Hiszen amíg rosszat tesz, addig az önzés vezeti. A közösség életében elsősorban a „testvéri szeretet” a meghatározó tényező, a testvérek pedig jelen esetben azok, akiket a közös hit összeköt. A gyöngédség és az előzékenység egymás megbecsülésének a kifejezése. A hívőnek tudnia kell, hogy belülről a Lélek tüzeli a szeretetre, és hogy embertársában is Krisztusnak szolgál. Ezek a motívumok alkalmasak arra, hogy kiemeljenek az önzésből. Az életet szellemibbé tesszük azzal, ha a reményből erőt merítünk és a megpróbáltatásban egymásra támaszkodunk. Egymás példája az imában is kitartóvá tesz. Ugyanakkor az ima kiesdi Isten segítségét és akaratának világosabb felismerését.

A szeretetet gyakorolni kell a közösségen kívül és belül. A hívőket itt is „szenteknek” nevezi, mint az 1,7-ben, mert a keresztség megszentelte őket. A kölcsönös szeretet példájának a vendégszeretetet hozza fel, hiszen az idegenben járó emberek csak barátaira és ismerőseikre számíthattak (Zsid 13,1; 1Pt 4,9). Kifelé pedig át kellett tenni gyakorlatba az ellenség szeretetét, amit Krisztus különösen úgy hangsúlyozott, mint követőinek ismertető jelét. Azzal kell kezdeni, hogy az ember tudjon imádkozni azokért, akik ártanak neki és átok helyett tudjon áldást mondani. A hívők a pogány környezetben sok gyanúsításnak és mellőzésnek voltak kitéve. Az apostol maga is átélte az üldöztetést missziós útjain. Az 1Kor 4,12-ben is így ír: „Ha üldöznek, elviseljük, ha átkoznak, áldást mondunk.” Az örvendezőkkel és a sírókkal való együttérzést említi a Sir 7,34 is, továbbá az 1Kor 12,26. Ez is a közösség egységét szolgálja éppúgy, mint az alkalmazkodás az egyszerűbb és tudatlanabb testvérekhez. A büszkeség és az önteltség mindig rést üt a közösség hangulatán és árt az együttműködésnek.

A bosszú és a megtorlás kerülése következik a felebaráti szeretetből (1 Tesz 5,15; 1Pt 3,9), helyette jóindulatot kell mutatni mindenki iránt. A megtorlást Istenre kell hagyni, mint ahogy azt az ószövetségi idézet (MTörv 32,35) is kifejezi. A korabeli zsidó apokrif és a qumráni iratok is emlegetik az ítélet napját, mint Izrael ellenségeinek megbüntetését. A megbocsátást úgy kell gyakorolni, hogy az ellenfélnek lehetősége maradjon a megtérésre és az ítélet elkerülésére. Ezért idézi a Péld 25,21-et, amely a bajban levő ellenség megsegítéséről beszél. Ha éhezik, adj neki enni. . . A következő megállapítás: Ha ezt teszed, parazsat raksz a fejére, sajátos ókori mondás. Talán az az értelme, hogy a jótétemény kapcsán az ellenfél megszégyenül és bűnbánatot tart, vagy pedig az, hogy a jótétemény mint áldozat, kiérdemli számára a magábaszállás kegyelmét. Így érthető a következő figyelmeztetés is, hogy a hívó ne engedje legyőzni magát a rossztól. A bosszú ugyanis újabb megtorlást vált ki. A megbocsátás pedig előkészíti a békét. A háttérben természetesen Jézus példája lebeg, aki szintén jósággal és szelidséggel győzte le a rosszat.

ENGEDELMESSÉG A FELSŐBBSÉG IRÁNT (13,1–7)

13,1 Mindenki vesse alá magát a felettes hatalomnak. Mert nincs hatalom, csak az Istentől: ami van, azt Isten rendelte. 2 Ezért aki a hatósággal szembeszáll, Isten rendelkezésének szegül ellene. Az ellenszegülő pedig magára vonja az ítéletet. 3 A felelősség nem arra való, hogy a jótétől ijesszen el, hanem a rossztól. Azt szeretnéd tehát, hogy ne kelljen a hatalomtól tartanod? 4 Tedd a jót és megdicsér: mert az Isten eszköze a javadra. De ha gonoszságot művelsz, rettegj, mert nem hiába viseli a kardot. Isten eszköze, hogy a gonosztevőt megbüntesse. 5 Alá kell tehát magadat vetned neki, nemcsak a megtorlás miatt, hanem a lelkiismeret szerint is. 6 Ezért fizessetek adót is, hiszen akik behajják, Isten szolgálói. 7 Adjátok meg mindenkinek, ami jár neki: akinek adó, annak adót, akinek vám, annak vámot, akinek hódolat, annak hódolatot, akinek tisztelet, annak tiszteletet.

Az eddig párbeszédes forma helyett most harmadik személyben beszél, és a keresztényeknek a pogány társadalomba, illetve az állami keretbe való beilleszkedését érinti. Maga Krisztus sem akart kiszakadni az emberi közösségből. Az egyházat azért látta el küldetéssel, hogy kovász legyen a világban. A kereszténység új életformát, új lelkületet hirdetett, de a természetes kereteket nem toltá félre és nem vonta kétségbe azok jogosultságát. A természet Isten

műve, ezért annak törvényeit el kell ismerni. Itt az apostol valóban elvi megállapításokat tesz, s tudja, hogy a visszaélés magát a törvényt nem szünteti meg. Az apostol maga is elszenvedett jogtalanságot a pogány állami hatóság részéről, de ezért az állami berendezkedést nem tartotta jogtalannak.

Egyes magyarázók felteszik a kérdést, hogy ez a részlet hogyan illik bele a szöveg összefüggésébe. Későbbi betoldásra azonban nem kell gondolni. Még az sem meglepő, hogy itt az apostol nem használ kimondottan keresztény megokolást, hanem megmarad a természetjog alapján. Hasonló kérdések a zsidóságban is fölmerültek, hiszen ők már régen idegen uralom alatt állottak. Rómában ez a téma kimondottan időszerű volt. A kulcsszó itt az engedelmesség. Természetesen addig a határig, amíg a hatóság nem lépi túl hatáskörét. A keresztényeknek tudniuk kell, hogy a hatalom Istentől van, legalábbis annyiban, hogy ő alkotta közösségi természetünket, s az állami berendezkedés annak a követelménye.

A tekintély feladata az igazság, a jogrend és az együttműködés biztosítása, a jó segítése, a rossz megakadályozása. Ezért hatalma van a jutalmazásra és a büntetésre. A törvény lelkiismeretben is kötelez és ilyen értelemben lehet a jogos hatalom képviselőit Isten szolgálóinak tekinteni. Az apostol elismeri az állam büntető jogát: Isten eszköze arra, hogy a gonoszságot megbüntesse. Még az adófizetést is kapcsolatba hozza a lelkiismerettel, hiszen annak rendeltetése a közzé. Az apostol biztosan tudta, hogy ezen a téren — főleg a provinciákban — sok a visszaélés, de az elv attól függetlenül kötelező.

Egymás közötti viszonylatban az osztó igazság gyakorlata akkor már benne volt a római jogban: megadni mindenkinek ami őt megilleti. A kifejezőmódban benne van a héber parallelizmus is, hiszen az adó és a vám, a hódolat is a tisztelet majdnem azonos fogalmak. Hasonló felszólítást találunk a Mk 12,27-ben, a Péld 24,41-ben és az 1Pt 2,17-ben. Az apostol azonban nem akar kimerítő tanítást adni az állam és az egyház viszonyáról, s az állam iránti kötelezéseket is csak általánosságban alapozza meg vallási motívumokkal. Ebbe belejátszhatott az a tudat is, hogy mindez a földi valósághoz tartozik, az pedig Krisztus második eljövetelével megváltozik (1Kor 7,29). A keresztény ember maradandó hazája a mennyben van (Fil 3,20). Ezért óvatosnak kell lenni, amikor az apostol kijelentéseit a mai állami és egyházi berendezkedés viszonyára alkalmazzuk. Ő csak a legalapvetőbb elveket mondta ki, de egyáltalán nem beszél arról, hogy mi a teendő a hatalommal való visszaélés, az igazságtalan törvényhozás esetében. A történelem folyamán abszolutista rendszerek is arra hivatkoztak, hogy közvetlenül kapják a hatalmat Istentől. A mai szemléletben viszont arra is gondolnunk kell, hogy az állam vezetői a nép előtt is felelősek.

A SZERETET A PARANCSONOK FOGLALATA (13,8—14)

13,8 Ne tartozzatok senkinek semmivel, csak kölcsönös szeretettel, mert aki embertársát szereti, a többi törvényt is megtartja. 9 Hiszen a parancs: ne törj házasságot, ne ölj, ne lopj, a másét ne kívánd el, mind ebben az egyben telőződik: Szeresd embertársadat, mint saját magadat. 10 A szeretet nem tesz rosszat az embertársnak. A törvény tökéletes teljesítése tehát a szeretet. 11 Ehhez tartászatok tehát magatokat, felismerve az időt. Itt az óra, hogy fölébredjünk az álomból: üdvösségünk közelebb van, mint amikor hívők lettünk. 12 Múlóban az éjszaka, a nappal pedig közel. Vessük le hát a sötétség tetteit, és öltözz fel a világosság fegyvereit. 13 Élünk tisztességesen, mint nappal, ne evés-ivásban és részegeskedésben, ne kicsapongásban és tobzódásban, ne civakodásban és versengésben. 14 Inkább öltözz magatokra Urunkat, Jézus Krisztust, és ne dédelgessétek testeteket, nehogy bűnös kívánságokra gerjedjen.

Miután kitért a keresztényeknek a külvilághoz való viszonyára, most ismét a közösség belső életére fordítja figyelmét. Az átmenetet már megadta a 7. versben azzal, hogy a keresztények adják meg mindenkinek azt, amivel tartoznak. Most rátér arra, hogy az egymás közötti kapcsolatot nem annyira az írott törvény alapján kell rendezni, hanem a felebaráti szeretet személyes és szellemi szempontjai alapján. Amit a különböző törvények felsorolnak, az benne van ebben a követelményben: szeresd embertársadat, mint magadat. Ha az ember átéli a kötelezettséget, hogy a másinak szeretettel tartozik, akkor belülről igyekszik magát formálni, hogy eleget is tegyen a követelménynek. Természetesen ezt a kitért, hogy „ne tartozzatok senkinek semmivel, csak szeretettel”, lehet leszűkítve is értelmezni. Ha azt hangsúlyozom, hogy ne tartozzak senkinek semmivel, akkor a magam függetlenségét emelem ki. Az apostolnál azonban a hangsúly a kölcsönös szereteten van. Kétségtelen, hogy az embernek szüksége van bizonyos önállóságra, függetlenségre, amit már Krisztus is érzékeltetett a lelki szegénység gondolatával. Akkor kerülünk másoktól függő helyzetbe, ha kívánságainkat náluk akarjuk kielégíteni. A kölcsönös jóindulat felemel az egyenlőség szintjére, ahol már ember áll szemben emberrel, s ott elsősorban adni akarnak, nem kapni. Így valósul meg az állítás, hogy aki szereti embertársát, az megtartja a többi törvény előírását is. Példának a Tízparancsolatnak az embertársra vonatkozó követelményeit hozza fel. Különbösen a második századból származó keresztény irat, a Barnabál-levél a Tízparancsolatot már úgy értékeli, mint a szeretet parancsának részletezését. Nyilvánvaló

azonban, hogy a szeretetet Krisztus szerint kell értelmezni, nem pedig érzelmi és partikuláris módon. Az apostol arról a szeretetről beszél, amely nem tesz rosszat embertársának, hanem inkább a javát keresi. Fontos kifejezés az is, hogy a törvény „tökéletes” teljesítése a szeretet. Amikor a jóakaró szeretet vezet, nem alkudozunk, hogy mi a kötelező és mit lehet elhagyni.

A szeretet egyúttal a tökéletesség kifejezése is, hiszen erre kell törekedni, mert az ítéleten erről adunk számot. Az apostol úgy gondolja, hogy az ítélet nincs is messze. Az időt értékesíteni kell és jól felhasználni. Arról az időről (kairosz) van szó, amit Isten nekünk adott, nem pedig az általános időről (kronosz). Saját időnk az, amely a keresetséggel kezdődött, az örök élethez vezet, s ehhez az üdvösséghez minden nap közelebb jutunk. A bűn és a tudatlanság éjszakájához viszonyítva ez a nappal. Érvényes benne a felhívás, amely a keresetség kiszolgáltatásánál elhangzott, hogy vessük le a sötétség cselekedeteit és öltünk fel a világosság fegyvereit. Hasonló figyelmeztetés olvasható az Ef 5,14-ben: „Ébredj, aki alszol, támadj fel a halálból, és Krisztus rád ragyog”. A sötétség tetteinek és a világosság fegyvereinek szembeállítás a tipikus szemita szólás. A fegyverzet a hivatásra, küldetésre és a helytállásra emlékeztet. Harcolni kell a kísértések ellen és Krisztus katonájaként hirdetni Isten országát. Egyéni tökéletesedésünk terén pedig azt jelenti, hogy el kell hagyni az ösztönös, élvezetet kereső vagy civódó életet, s helyette beöltözni Krisztusba. Ezt a beöltözést a keresetség bensőleg már megadta, de a külső életmódban is őt kell követni, hogy az ő élete folytatódjék az egyházban. Az önuralom, az önmegtartás tehát előfeltétele a szeretet gyakorlásának. Indító oka és mértéke pedig Krisztus marad.

A GYENGÉK ÉS AZ ERŐSEK (14,1—12)

14,1 Karoljátok fel az aggályos lelkiismeretűt anélkül, hogy felfogását elítélnétek. 2 Némelyik azt hiszi, hogy mindenfélét ehetik, az aggályos azonban csak zöldségfélével táplálkozik. 3 Aki eszik, ne nézze le azt, aki nem eszik. Aki meg nem eszik, ne ítélje el azt, aki eszik. 4 Hiszen az Isten azért a magáénak tekintí. Ki vagy te, hogy más szolgája fölött bíraskodol. Saját ura előtt áll vagy bukik. De állni fog, mert elég hatalmas az Isten, hogy fenntartsa. 5 Van, aki különbséget tesz a napok között, a másik pedig minden napot jónak tart. Kövesse mindegyik a meggyőződését. 6 Aki tekintettel van a napokra, az Úrért teszi, aki meg eszik, az Úrra való tekintettel eszik, hiszen hálát ad az Istennek. Aki viszont nem eszik, az Úrra való tekintettel nem eszik, és

ő is hálát ad az Istennek. 7 Senki közülünk nem él önmagának és senki nem hal meg önmagának. 8 Amíg élünk, Istennek élünk, és ha meghalunk, Istennek halunk meg. Tehát akár élünk, akár meghalunk, az Úréi vagyunk. 9 Krisztus ugyanis azért halt meg és támadt föl, hogy halottnak, élőnek ura legyen. 10 Miért ítéled el tehát testvéredet, vagy miért nézed le embertársadat? Hiszen mindnyájan Isten ítélőszéke elé jutunk. 11 Ezt mondja az Írás: „Amint igaz, hogy élek — mondja az Úr —, előtem meghajlik minden térd, és minden nyelv magasztalja az Istent”. 12 Tehát mindegyikünk magáról ad számat Istennek.

A római egyház zsidókból és pogányokból, egyszerűbb és műveltebb tagokból tevődött össze. Egyesek régi vallási hagyományokat is magukkal hozták, pl. a zsidók a tiszta és tisztátalan ételek megkülönböztetését, a szombatnak és más ünnepeknek a megtartását. Főleg a húsételekre vigyáztak, mert azok származhattak áldozati állatból is. Ezért inkább egészen tartózkodtak tőlük. Viszont mások megértették Isten gyermekeinek szabadságát, és menteseknek érezték magukat az ilyen kötöttségektől. Ezeket mondja az apostol „erőseknek”, míg amazokat „a hitben gyengéknek”. Első kérése az, hogy ne ítélkezzenek egymás fölött. Mindnyájan jószándékkal teszik, mindnyájan Isten szolgái akarnak lenni, tehát hagyják őrá az ítéletet. Neki van ereje ahhoz is, hogy a gyengét megerősítse. Mindenki úgy kövesse meggyőződését, hogy azzal Istent dicsőítse meg, ne a másik előtt lássék különbnek. A szigorú felfogás mögött is meghúzódhat az Isten előtti engedelmesség, és a felvilágosult viselkedés mögött is.

Az egymás iránti türelmet és nagyvonalúságot vallásilag is megokolja. A hívő ember a keresztségben Krisztus tagja lett, ezért nem önmagának él, hanem Istennek. A lényeg tehát az, hogy minden tetteivel Istent szolgálja, hiszen a halálban is tőle kapja majd az elismerést. Az ítélet gondolatát itt Iz 45,33-mal és 49,18-cal világítja meg. Nemcsak ebben az életben tartozunk Krisztushoz, hanem a halálban is, hiszen ő a halálban is közösséget vállalt velünk. Feltámadásával pedig megmutatta, hogy ő ura az élőknek és a megholtaknak egyaránt. Ha az ő szolgái vagyunk, nem tarthatjuk magunkat különbnek másoknál. A keresztény vallás tehát szabadságot engedélyez olyan dolgokban, amelyek erkölcsileg nem kifogásolhatók. A hit elfogadásán túl marad hely az egyéni buzgóságra is. A másik érdekesség itt az, hogy felváltva nevezi úrnak Istent és Krisztust, s mi is hol Istennek, hol Krisztusnak szolgálunk. Az istenközpontúság és a krisztusközpontúság tehát együtt van, egymást nem zárják ki és nem korlátozzák. Amennyiben Krisztushoz tartozunk és benne hiszünk, Isten uralmát

ismerjük el magunk felett. A viszony kifejezi, hogy a szolga köteles ragaszkodni urához, de azt is, hogy az úr meg akarja tartani szolgáját.

Itt felmerülhet egy kérdés, hogy hol van a határ a kötelező evangéliumi tanítás és annak egyéni értelmezése között? Az apostolok nem csináltak olyan kazuisztikát, mint a zsidó törvényt magyarázók, s az egyéni hagyomány sem volt merev. Ezért kifejlődhetek különböző szokások a liturgiában és az egyházi fegyelemben. Az alapelv az, hogy tárgyi igazságra és megértő szeretetre kell törekedni. A lényegi egység megőrzése a tanítóhivatal gondja, és neki kell arról is gondoskodni, hogy a jogos szabadság megmaradjon, amely tudja a helyi és a személyi adottságokat értékesíteni.

A BOTRÁNKOZTATÁS KERÜLÉSE (14,13—23)

14,13 Ezért többé ne ítélkezzünk egymás fölött, inkább legyetek azon, hogy a testvér miattatok ne ütközzék meg és ne botránkozzék. 14 Tudom, s meg vagyok róla győződve Urunk Jézusban, hogy magától semmi sem tisztátalan, csak annak, aki tisztátalannak tartja. 15 De ha testvéred elszomorodik az ételed miatt, nem jársz el a szeretet szellemében. Ne okozd ételeddel annak veszítét, akiért Krisztus meghalt. 16 Ne engedjétek tehát ócsárolni szabadságtokat. 17 Hiszen az Isten országa nem eszem-iszom, hanem igazságosság, béke és öröm a Szentlélekben. 18 Aki így szolgál Krisztusnak, az kedves az Isten előtt és rokonszenves az embereknek. 19 Ezért arra törekedjünk, ami a békességre és kölcsönös épülésünkre szolgál. 20 Étel miatt ne rontsd le Isten művét. Minden tiszta ugyan, de ártalmára lesz annak az embernek, aki botránkozva eszik. 21 Jobb, ha nem eszel húst, nem iszol bort és egyebet sem teszel, ami miatt testvéred megütközik, megbotránkozik vagy meginog. 22 Meggyőződésedet tartsd meg magadnak Isten előtt. Boldog az, akinek nem kell visszavonnia, amit helyesnek tart. 23 Akinek azonban kétsége támad és mégis eszik, ítéletet von magára, mert nem a hitet követte. Ami nem meggyőződésből fakad, az mind bűn.

Amire az előzőkben általánosságban célzott, hogy vannak a hitben erősek és gyengék, azt most részletesen alkalmazza az ételekben való megkülönböztetésre. A zsidóknál a mózesi törvény felsorolta a tiszta és tisztátalan állatokat, s ezek megkülönböztetése náluk nemzeti és vallási ismertető jel lett. Azonkívül Rómában árultak olyan húst is, amelyet áldozati

állatból nyertek. A zsidók viszont érzékenyek voltak arra, ami kapcsolatba került a bálványimádással. A pogányokból és a zsidókból megtért keresztények együttélésének tehát feltételei voltak. Az apostol a szeretet teljes érvényesítését ajánlja. Nem elég nem elítélni a gyengéket, hanem kerülni kell botránkoztatásukat is.

A kereszténység kezdettől fogva túltette magát elvileg az ételek megkülönböztetésén, s az elv fő hirdetője éppen Pál volt (Gal 2,11). Itt Jézusra hivatkozva mondja ki véleményét, vagyis kinyilatkoztatott igazságot közöl: Önmagában semmi sem tisztátalan, hanem csak az emberek tartanak egyes dolgokat tisztátalannak. Ez a tudat szabadságot ad a dolgok felhasználásában, de a szeretet kötelezettsége alól nem ment fel. Krisztus mindnyájunkért meghalt, mégpedig akkor, amikor még „gyengék” voltunk (Róm 5,6), ezért egymáshoz fűződő kapcsolatunkat ebből kell levezetni. Másik érve az, hogy Isten országa nem anyagi dolgok élvezetéből áll, hanem megadja az igazságosságot, a békét és az örömet a Szentlélekben. Pál egyébként az Isten országa kifejezést elég ritkán használja, s itt annak lelki tartalmára mutat rá. Lényege a Szentlélektől adott kegyelem. Az igazságosság itt a megigazulást jelenti, a béke az Istennel fennálló kapcsolatot (Róm 5,1), az öröm pedig Isten gyermekeinek tudatát, amelyet szintén a Szentlélek táplál (Róm 8,16).

Ezek a szellemi értékek egyúttal a közösség összetartozását és szellemiségét is erősítik. Isten országa ezekkel a kegyelmi ajándékokkal már jelen van az egyházban. Aki ezzel a lelkiüettel követi Krisztust, az kedves az Isten előtt és vonzó, vagy inkább kipróbált, tekintélyes (dokimosz) az emberek előtt. Botránkoztatás helyett tehát kölcsönös épülésre és megértésre kell törekedni. Felvilágosultságával senki ne kérkedjen, tartsa meg azt magának Isten előtt.

Ha valakit megbotránkoztatna vele, akkor inkább mondjon le róla. A szöveg itt a hús mellett a bort is említi. A zsidóknál nem volt ilyen tilalom, hiszen pl. a húsvéti vacsorához liturgikusan hozzátartozott. Talán itt is a pogány áldozatoknál szerepelt borról van szó. A felvilágosult ember boldog, hogy élhet a megismert szabadsággal, viszont aki csak mások példája nyomán kétségek között eszik ilyen dolgokat, az vét lelkiismerete ellen. Arra kell tehát törekedni, hogy a tettek hitbéli meggyőződésből fakadjanak. Az apostol közlőről is ismerte az együttélésnek ezeket a problémáit, hiszen az 1Kor 8-ban is bőven fejtegeti. A mai keresztény közösségben ezek a régi nehézségek nem jelentkeznek, de az elv érvényes, hogy a gyermekek és egyszerű hívők iránt tapintatos szeretetre vagyunk kötelezve, és óvakodni kell botránkoztatásuktól.

A KRISZTUSI SZERETET GYAKORLÁSA (15,1–13)

15,1 Nekünk, erőseknek az a kötelességünk, hogy elviseljük a gyöngék gyarlóságát, és ne a magunk javát keressük. 2 Törekedjék mind-egyikünk embertársa javára és épülésére. 3 Hiszen Krisztus sem a maga javát kereste, hanem ahogy írva van róla: 4 Gyalázóid szidalmai rám hullottak. Amit hajdan megírtak, azt tanulságul írták, hogy az Írásból türelmet és vigasztalást merítsünk reményünk megőrzésére. 5 Adj meg nektek a béketűrés és vigasztalás Istene, hogy Krisztus Jézus akarata szerint egyetértsetek, 6 s hogy egy szívvel, egy szájjal magasztaljátok az Istent, Urunk, Jézus Krisztus Atyját. 7 Karoljátok fel tehát egymást, amint Krisztus is felkarolt benneteket. Isten dicsőségére. 8 Allítom ugyanis: Krisztus vállalta a zsidóság szolgálatát, hogy bebizonyítsa Isten igazmondását és valóra váltsa az atyáknak tett ígéreteket. 9 A pogányok pedig irgalmasságáért magasztalják az Istent, amint írva van: „Ezért magasztallak a pogányok között és dalt zengek nevednek.” 10 Majd pedig: „Örüljete népemmel együtt, ti pogányok!” 11 S ismét: „Dicsőítsétek az Urat, ti népek mind, magasztaljátok minden nemzetek!” Izajás meg ezt mondja: „Sarja támad Izájnak, aki a népek uralkodójává emelkedik. Benne bíznak majd a nemzetek.” 13 Töltsön el benneteket a reménység Istene teljes örömmel és békével a hitben, hogy a Szentlélek erejével bővelkedjete a reményben.

Ebben a részben az apostol összefoglalja mindazt a figyelmeztetést, amit az „erősek” és a „gyengék” kötelességéről mondott. A gyengék szorulnak rá a segítségre, ezért az erőseket kéri, hogy legyenek nagylelkűek. Ezek között bizonyára vannak személyes ismerősei is, hiszen amikor Claudius császár a zsidókat kiutasította Rómából 49–50-ben, sokan keletre mentek és később visszatértek. A gyengék felkarolásához az szükséges, hogy ne legyenek önzők, ne a maguk javát keressék. Példának Krisztust állítják szemük elé, aki az ember üdvé érdekében vállalta a megalázó szenvedést és a kereszthalált. A követelmény tehát nem az, hogy tűrjék el a gyengéket, hanem az, hogy kivétel nélkül mindenkinek legyenek épülésére. Vagyis a szeretetnek pozitív irányban kell megnyilatkozni. Krisztus szenvedésére alkalmazza a Zsolt 69,10 szavait, s utána mellékesen kitér a Szentírás jelentőségére: türelmet és vigasztalást meríthetünk belőle reményünk megőrzésére. Türelmet abból, hogy az üdvösség története folyamán az igazaknak mindig volt részük megpróbáltatásban, s ezáltal mutatták meg engedelmességüket és hitüket. Vigasztalást pedig abból, hogy

Isten teljesíti ígéreteit és nem hagyja el a benne bízókat. Ha ezt megszívleljük, erősödik a remény, hogy küzdelmeink jutalma az örök élet lesz. Az 5—6. vers olyan, mint egy áldás. A békétűrés és vigasztalás Istenéhez fordul, hogy adja meg nekik a Krisztus szerinti egyetértés kegyelmét. Krisztus maga is imádkozott az egyház egységéért, s követőinek összetartását úgy tekintette, mint tanúskodást az ő isteni küldetése mellett. Ezért a belső béke és a szeretet az apostol minden levelében előjön. A mérték maga a szenvedő Krisztus, aki áldozatot hozott üdvösségünkért.

A 7. verstől kezdve kiszélesedik a látókör, és már a zsidókból és pogányokból lett keresztények együttéléséről van szó. Karolják fel egymást, mint ahogy Krisztus is felkarolt minket, s ezzel az odaadó szeretettel dicsőítette meg az Atyát. Személyesen ugyancsak a zsidók között működött, sőt szolgálja lett a zsidóságnak az üdvösség rendjében, de minden ember közvetítője lett. Ez az egyetlen hely, ahol az apostol Krisztusra a szolga (diakonosz) szót alkalmazza, de Krisztus maga is szolgálatnak nevezte működését (Mk 10,45). Ő azzal, hogy a zsidóknak ajánlotta fel az Isten országába vetett hitet, eleget tett a jövődöleseknek, Isten ígéreteinek, és ezzel igazolta Isten igazmondását. Mindenképpen alkalmat adott a zsidóknak arra, hogy higgyenek benne. De Isten irgalma a pogányok felé is megmutatkozott, hiszen az apostolok elvitték közéjük az evangéliumot, így nekik is okuk van Isten magasztalására. Az apostol előtt már az az eszkatologikus kép alakul ki, amikor minden nemzet egy lesz Isten imádságában. Erre vonatkozólag hoz négy idézetet az Ószövetségből (Zsolt 18,50; MTörv 32,43; Zsolt 117,1; Iz 11,10). Ennek a végső boldogságnak az elővételezését akarja látni a hívők között, ezért kéri számukra „a reménység Istenének” áldását. A remény kézzelfoghatóvá lett Krisztus kereszttáldozatában és feltámadásában. De hogy az belülről éltesen és erősítsen bennünket, azt a Szentlélek hatásának köszönjük.

PÁL A POGÁNYOK APOSTOLA (15,14—32)

15,14 Meg vagyok róla győződve, testvérek, hogy tele vagytok jóindulattal, s bővelkedtek minden tudással, hogy egymást figyelmeztessétek. 15 Helyenként merészebben irtam nektek, hogy egyet-mást emlékezetetekbe idézzek az Istentől kapott kegyelem alapján. 16 Krisztus Jézus szolgálójának kell lennem a pogányok között, és Isten evangéliumának szent szolgálatát kell ellátnom, hogy a pogány népek a Szentlélektől megszentelt, kedves áldozati ajándékká legyenek. 17 Ezzel tehát dicsekedhetem Jézus Krisztusban Isten előtt. 18 Nem

merek ugyanis beszélni, csak arról, amit Krisztus vitt véghez általam szóval és tettel a pogányok megtérítésére, jelek és csodák hatásával és a Szentlélek erejével. 19 Így jártam be az egész vidéket Jeruzsálemtől Illiriáig, és hirdettem Krisztus evangéliumát. 20 De önérzeti dolognak tartottam, hogy ne ott hirdessem az evangéliumot, ahol Krisztus nevét már ismerték, s ne a mások rakta alapra építsek, hanem ahogy írva van: 21 „A kiknek nem hirdették, majd meglájták, s megértik majd, akik hírét sem hallották.” 22 Ez gátolt sokszor benne, hogy hozzátok menjek. 23 De minthogy ezen a tájon már nem akad tennivalóm, s már több éve készülök hozzátok, remélem, hogy amikor átkeltek Hispániába, 24 útutazóban láthatlak benneteket, és útbaigazítást kaphatok tőletek, ha majd egy kissé felüdülök köztetek. 25 Most azonban Jeruzsálembe indulok, a szentek szolgálatára. 26 Macedónia és Achája ugyanis jónak látták, hogy gyűjtést rendezzenek a jeruzsálemi szegény hívek javára. 27 Jónak látták, de tartoznak is vele neki, mert ha lelki javaikban osztoznak a pogányok, kötelesek anyagiakban segítségükre lenni. 28 Amikor ezt befejezem és a gyűjtött adományt átadom nekik, titeket érintve Hispániába utazom. 29 Meg vagyok róla győződve, hogy amikor elmegyek hozzátok, Krisztus bő áldásával érkezem. 30 Kérlek benneteket, testvérek a mi Urunkra, Jézusra Krisztusra s a Szentlélek szeretetére, legyetek segítségemre Istenhez imádkozva értem, 31 hogy megszabaduljak a júdeai hitetlenektől, s hogy a szentek szívesen vegyék Jeruzsálemnek tett szolgálatomat. 32 Akkor, ha Isten akarja, örömmel mehetek hozzátok, hogy körötökben felüdüljek. 33 A békesség Istene legyen mindnyájatokkal. Amen.

Az apostol már a levél elején jelezte, hogy mi indította írásra, s itt most további magyarázatot ad. Tudta, hogy a római hívekben sok a jóindulat és a vallási ismeret, de mint Krisztus apostola, mégis úgy érezte, hogy bizonyos igazságokat és kötelességeket ki kell hangsúlyozni. Ezekre vonatkozólag mondja, hogy merészebben írt nekik. Azért merte ismeretlenül is megtenni, mert az a küldetése, hogy „Krisztus szolgája legyen a pogányok között”. Ez a szolga (leiturgosz) papi funkciót végez, mintha áldozatot mutatna be, mert működésének az a célja, hogy a pogány népek „a Szentlélektől megszentelt, kedves áldozati ajándékká váljanak”. A kép ez: a pogányok a keresztségben megkapják a Szentlélek kegyelmeit, Isten népe és gyermekei lesznek, s így megszentelődnek, mint az áldozati adomány. Küldetését tehát kiváltságnak tekinti, s látja, hogy működése eddig sem volt eredménytelen. Az eredményt Krisztusnak köszöni, ő adott erőt szavának és tettének, ő adott karizmatikus hatalmat, s így

működésében megtapasztalták a Szentlélek erejét. Eddig Jeruzsálemtől Illíriáig, tehát a Balkán félsziget nyugati oldaláig járta be a vidéket. Ő maga ugyan Antióchiából indult el, de azt az evangéliumot hirdette, amely Jeruzsálemben kezdődött, és mindenfelé ismertté, szó szerint: teljessé lett. Arra törekedett, hogy az evangélium kovásza mindenütt jelen legyen, s az majd tovább terjed. A pogányok apostolának mutatta magát abban az értelemben is, hogy töretlen talajon akart szántani, nem mások által lerakott alapra építeni. Működésében Iz 52,15 jövendölésének teljesedését látja: azok is hisznek majd, akik eddig nem láttak és nem hallottak. Arra még jobban vigyázott, hogy az igazi alapot rakja le, a felfeszített Krisztust, hogy az emberek hite őrajta nyugodjék, ne emberi bölcsességen. Mivel a rómaiak már hisznek, azért különös tapintattal szól hozzájuk: pihenni akar náluk és Krisztus bő áldásával érkezni.

Rómába már előbb is szeretett volna eljutni, s ez következett igehirdetési módszeréből is. A kereszténység elsősorban a városokban vert gyökeret. Pál előszeretettel keresi fel azokat a városokat, ahol zsidó közösség van. Ők szolgáltatták a kiindulást az evangélium hirdetéséhez. Róma a birodalom központja volt, tehát lehetett rá számítani, hogy a pogányok térítése onnan még nagyobb lendületet kap. Így kell érteni azt a kitételét, hogy „ezen a tájon már nem akad tennivalóm”. Nem arról van szó, hogy mindenki megtért, hanem arról, hogy a jelentősebb városokban megalakult a helyi egyház, s az már tovább tudja adni az evangéliumot. Tervezi azt is, hogy nyugatra megy, Hispániába, amely szintén a birodalom része volt. A rómaiaktól reméli, hogy imádkoznak tervei megvalósításáért, és ha majd náluk lesz, tovább segítik útjain. Az útbaigazítás az eredetiben úgy hangzik, hogy ők indítják útnak, vagyis ellátják minden segítséggel, ami apostoli vállalkozásához szükséges.

Közben beszámol még arról, hogy előbb Jeruzsálemben viszi a macedóniai és görögországi egyházak adományait. A segítő akcióról többet beszél a korinthusi levelekben, de néhány szóval itt is megmagyarázza. A jótékony segítség egyúttal az egyház egységének a kifejezése. Akkor még a jeruzsálemi egyház számított kezdetnek és központnak. Onnan indult el a hit, s az apostol úgy gondolja, hogy a pogányok a lelki javakat legalább anyagiakkal viszonzózzák. A jótékonyág egyúttal istentisztelet is, hiszen a jótétemény miatt sokan adnak hálát Istennek (2Kor 9,12). Az egyház életében mindig ott kell lenni az Isten előtti hódolatnak. Elsősége mindig annak van, amit Istentől kapunk, s az emberi kötelesség ebből fakad. Így az apostol is Krisztus áldását akarja közvetíteni, s az evangéliumnak éppen ez a szellemi ígérete, s ha erről megfeledkezünk, az igehirdetés elveszti vonzerejét. Jeruzsálemi útjára vonatkozólag kéri a rómaiak imáját, mert tudja, hogy a zsidók szakadárt látnak benne, aki félretolja a mózesi törvényt. Viszont ha az ottani szegény keresztények szívesen

fogadják a gyűjtés eredményét, az megpecsételése lesz eddigi munkájának, s örömmel utazhat új munkaterek felé. Természetesen úgy, ahogy Isten akarja. A későbbiekől tudjuk, hogy Isten akarta a római útját, de nem mint pihenést és felüdülést, hanem mint fogságot és további áldozatot az evangéliumért.

A LEVÉL BEFEJEZÉSE (16,1—27)

16,1 Ajánlom nektek Főbe nővérünket, aki a kenkreai egyház szolgálatában áll. 2 Fogadjátok szentekhez méltóan az Úrban, és támogassátok, amiben csak rátok szorul, mert ő is sokaknak volt támasza, nekem magamnak is. 3 Köszöntsétek Priskát és Aquilát, munkatársaimat Krisztus Jézusban. 4 Ők életüket kockáztatták érttem. Ezért nem csupán én vagyok nekik hálás, hanem a pogányokból megtért minden egyházközség. 5 Köszöntsétek a házukban összegyűvő közösséget. Köszöntsétek kedves Epenétuszomat, Ázsia zsengéjét Krisztusban. 6 Köszöntsétek Máriát, aki sokat fáradt értetek. 7 Köszöntsétek rokonaimat és fogolytársaimat, Andronikust és Juniát, akiket az apostolok körében nagyra becsülnek, s akik előttem lettek kereszttényé. 8 Köszöntsétek Ampliátust, aki nekem kedves az Úrban. 9 Köszöntsétek Urbánust, munkatársunkat Krisztusban és az én kedves Sztakiszomat. 10 Köszöntsétek Apelleszt, aki helyt állt Krisztusért. Köszöntsétek Arisztobolusz háza népét. 11 Köszöntsétek rokonomat Herodiont. Köszöntsétek Nárcisszusz háza népét, akik hívók az Úrban. 12 Köszöntsétek Trifénát és Trifoszát, akik az Úrért fáradnak. Köszöntsétek a szeretett Perziszt, aki sokat fáradt az Úrért. 13 Köszöntsétek az Úr választottját, Rufuszt és anyját, aki nekem is anyám. 14 Köszöntsétek Aszinkrituszt, Flegont, Hermeszt, Patrobászt, Hermászt és a náluk levő testvéreket. 15 Köszöntsétek Filoguszt és Juliát, Nereuszt és nővérét, meg Olimpiát, és az összes szenteket náluk. 16 Köszöntsétek egymást szent csókkal. Krisztus minden egyháza köszönt titeket. 17 Kérlek azonban titeket, testvérek, tartsátok szemmel azokat, akik ellentétben a kapott tanítással, széthúzást és botrányt okoznak. Kerüljétek őket. 18 Az ilyenek nem Krisztus Urunknak szolgálnak, hanem a hasuknak, és szép szavakkal meg hízélgéssel megtevesztik a gyanútlanok szívét. 19 Engedelmisségtek híre ugyanis mindenhová eljutott, örömöm is telik bennetek. Mégis szeretném, hogy a jóban járatosak legyetek, a rosszban ellenben járatlanok. 20 A békesség Istene hamarosan összetiporja lábatok

alatt a sátánt. A mi Urunk, Jézus Krisztus kegyelme legyen veletek. 21 Üdvözölnek titeket munkatársaim és rokonaim: Luciusz, Jázon meg Szoszipater. 22 Üdvözöllek titeket az Úrban én, Terciusz, aki a levelet írtam. 23 Üdvözöl titeket Gájusz, aki nekem és az egész közösségnek házigazdája. Üdvözöl titeket Erasztusz, aki a város vagyonát kezeli, és Quartusz testvér. 25 Annak pedig, akinek hatalmában áll megerősíteni benneteket evangéliumomban, a Jézus Krisztusról szóló tanításban, annak a titoknak a kinyilatkoztatásában, 26 amelyre ösödök óta csend borult, de amelyet most az örök Isten parancsára a próféták írásai kinyilatkoztatottak, és minden nemzet előtt ismertté tettek, hogy így a hit befogadására eljussanak, 27 neki, az egyedül bölcs Istennek legyen dicsőség Jézus Krisztus által örökkön örökké. Amen.

A befejezés személyes üzenetekből és alkalmi intelmekből áll. Először gondoskodásukba ajánlja Főbét (Phoibe), aki a korintusi kikötő, Kenkrea egyházának szolgálatában áll és Rómába megy. Minden bizonnyal ő vitte magával a levelet, bár a szöveg kifejezetten nem mondja. Rómában más dolgai is lehettek, azért kéri számára a segítséget. A megnevezés, hogy az egyház szolgálatában áll (diakonosz) sok vitára adott alkalmat. Egyesek feltételezik, hogy női diakonoszok is szerepet kaptak az ősegyházban. De abban az időben az elnevezések még nem különültek el egymástól, s a diakonia jelentett mindeféle szolgálatot vagy akár karizmatikus buzgóságot is. Erre vall a megjegyzés, hogy sokaknak volt segítségére.

A 3—16. versekben személyes üdvözlések következnek, s ennyi nevet egyetlen más levélben sem találunk, pedig az apostol még nem is volt Rómában. Ezért itt is felvetették a kérdést, hogy ez a rész eredetileg nem az Efezusi levél befejezése volt-e? Hiszen ott az apostolnak sok ismerőse volt. A feltételezést azonban nem lehet bizonyítani, hiszen minden régi kézirat így hozza. Inkább arra kell gondolni, hogy Rómában nagy zsidó kolónia volt, és sokan megfordultak keleten is olyanok, akik keresztények lettek. Éppen ők voltak alkalmasak arra, hogy az apostol a római egyházzal való kapcsolatot kicépítse. Első helyen említi a házaspárt, Aquilát és Priskát, akikkel már előzőleg Korintusban és Efezusban találkozott. Akkor ők is a Claudius-féle kitelepítés kapcsán hagyták el Rómát, s úgy látszik, később visszatértek. Külön kiemeli, hogy életüket kockáztatták érte, de hogy milyen alkalmából, azt nem tudjuk. Az apostolt Korintusban és Efezusban is fenyegették, mind a zsidók, mind a pogányok (ApCsel 18,12 kk; 19,23 kk). Itt, Rómában már egy közösség tartja összejöveleteit házukban. Epenetusz talán azért következik a második helyen, mert ehhez a közösséghez tartozott. Róla csak annyit tudunk, hogy Ázsia-

tartomány, (Efezus környéke) zsengeje. Bizonyára elsőnek térítette meg ott az apostol. Az itt említett Máriáról semmi mást nem tudunk. Andronikusz és Junia, akiket rokonainak nevez, bizonyára már Jeruzsálemben, az apostolok igehirdetése következtében lettek keresztények. Különben az vita tárgya, hogy Juniáról vagy Juniászról van-e szó, mert a ragozott görög alakból nem tűnik ki, hogy férfi volt-e vagy nő. Ha Juniászt olvasunk, akkor két férfiről beszél, ha Juniát, akkor pedig házaspárról.

Ampliátusz, Urbánusz és Sztachis tipikus rabszolga-nevek, s valószínűleg mint ilyenek tértek meg, és közel álltak az apostolhoz. Ugyanilyen munkatárs lehetett Apellesz is. Arisztobolusz valószínűleg pogány ember volt, akinek egyes rabszolgái lettek keresztények. Herodionról és Narcisszusról semmi mást nem tudunk. Triféna és Trifoza talán nővérek, s nevük (trüphé=puhaság, kényelem) ellentétben áll reményükkel, az Úrért való fáradozásukkal. A 13. versben említett Rufusz minden bizonnyal azonos Cirenei Simon egyik fiával (vö. Mk 15,21: Simon és Rufusz apja), s az apostol az anyját is jól ismerte. A többi említett személyt más forrás alapján nem ismerjük. Az apostol üdvözlete azonban az egész keresztény közösségnek szól, s ezt fejezi ki a megjegyzés: Köszöntsétek egymást szent csókkal. Ez a béke-csók kezdettől fogva liturgikus cselekmény lett a testvériség kifejezésére (1Kor 16,20; 2Kor 13,12; ITesz 5,6; 1Pt 5,14). Egyben célzás arra, hogy a levelet az istentiszteleti összejövetelen olvassák fel.

A következő figyelmeztetés megszakítja az összefüggést, mert külön kitér arra, hogy az egyenetlenkedőket és a tanítás elferdítőit kerüljék. Nem kell utólagos betoldásra gondolnunk, hiszen diktálás közben eszébe juthattak új gondolatok. A megbélyegzés az, hogy „nem Krisztust szolgálják, hanem a hasukat”, vagyis egyéni hasznot keresnek a vallásban. Ilyen megbélyegzés található a 2Kor 11,20-ban, a Gal 6,12-ben és a Tit 1,10-ben. A közösség azért is határolja el magát tőlük, mert a római egyház hitbeli engedelmességének jó híre van. Ha a jóban kitartanak, a „békesség Istene” összetiporja lábuk alatt a sátánt. Ez célzás Krisztus második eljövetelére, ahol az igazak hűsége megkapja jutalmát. Az apostol üdvözlétéhez társulnak munkatársai is, akik közül csak Timóteust ismerjük. Azt is megtudjuk, hogy az apostol a levél írásakor Korintusban Gájusznál lakott, valószínűleg ez összejöveteleket is itt tartották.

A levél dicsőítéssel, doxológiával fejeződik be. Ilyet találtunk már a 11,33—36-ban is. Ez szokás volt az ószövetségi liturgiában, tehát természetes, hogy az egyház is átvette. Annak az Istennek ad hálát, aki kegyelmével meg tudja erősíteni a hívőket az evangéliumban, a Krisztusról szóló tanításban, s aki a megváltás titkát, amely Istenben el volt rejtve, a próféták, vagyis az ihletett tanítók által kinyilvánította és minden nemzet előtt ismertté tette. Az egész

Krisztus-eseményben Isten bölcsessége nyilvánult meg, s a hívő ember hálás lehet ezért a tanításért. Krisztus közvetítő szerepe is nyilvánvaló. Ő nemcsak felülről hozta az Atya tanítását és kegyelmét, hanem az egyház is rajta keresztül küldi hódolatát az Atyának. A levél mindenestre úgy áll előttünk, mint egy világvallásnak, egy egyetemes egyháznak az önértelmezése. Az apostol tudja, hogy az üdvösség szerzője Jézus Krisztus, akit az egyház hirdet. Ezt az evangéliumot nem kell szégyellni: megnyilvánul benne Isten ereje az emberek üdvözítésére.

A KORINTUSIAKNAK ÍRT ELSŐ LEVÉL

Bevezetés

A korintusi egyházat maga Pál alapította, amikor a második térítő útján másfél évig itt működött, 50—52 között. A városnak akkor félmillió lakosa lehetett. A régi várost a rómaiak Kr. e. 146-ban lerombolták, s száz év múlva Julius Cézár kezdte meg újjáépítését. Fejlődését annak köszönhette, hogy a keskeny földszoroson kelet és nyugat felé volt kikötője, s így helyzeténél fogva fontos kereskedelmi gócpont lett. Lakossága a görögökön és a rómaiakon kívül a legkülönbébb törzsekből tevődött össze, s körülbelül kétharmada rabszolga volt. Így a társadalmi különbségek nemcsak a szabadok és szolgák, hanem a gazdagok és szegények, műveltek és műveletlenek között is megmutatkoztak. Vallásilag is tarka képet mutatott a város. A bevándoroltak magukkal hozták otthoni hagyományaikat és szokásaikat. A legnagyobb kultusz az Afrodite-szentélyt vette körül, amelyhez az úgynevezett „szent prostitúció” is hozzátartozott. A „korintusi módon élni” kifejezés abban a korban erkölcsi megbélyegzés jelentett. De őrizték a görög szellemi hagyományokat is, és több filozófiai irányzat tartott fenn iskolát.

A levélből megtudjuk, hogy a keresztény közösség is vegyes eredetű volt: szegények és gazdagok (11,21—22), de a jómódúak kisebb számban (1,26), a többség inkább szolgákból és egyszerű emberekből állott (1,28; 7,21). A vallási buzgóság nem hiányzott, de a pogány környezet állandóan éreztette hatását. Jelentkezett az erkölcsi visszaélés veszélye (6,12—20), a belső egyenetlenség és rivalitás (1,11—12; 6,1—11), s a pogány filozófia hatására egyesek az evangéliumot is csillogó csomagolásban akarták kapni. (1,19—2,10), sőt egyesek a hit alapvető tételeit is megkérdőjelezték (15. fejt.).

A levél keletkezésének körülményeit kiolvashatjuk a szövegből. Az apostol elutazása után is fenntartotta a kapcsolatot a korintusiakkal. Főleg akkor volt erre alkalom, amikor harmadik útja elején Efesusba érkezett. A levél egyik helye (5,9—13) arra utal, hogy az apostol már előbb küldött levelet Korintusba, de az nem maradt ránk. Az ApCsel 18,24—28-ból pedig tudjuk, hogy időközben az alexandriai származású Apolló is működött Korintusban. Ő

előbb mint János-tanítvány Efezusban találkozott Aquilával és Priszcillával, akik beavatták a keresztény tanításba, s ajánlólevelet adtak neki a korintusiakhoz. Szónoki képességei miatt sokan lelkesedtek érte, s a filozófiai iskolák mintájára kezdtek pártok alakulni. Egyik Apolló tanítványának tartotta magát, a másik Pálénak, a harmadik Péterének, s ez talán arra vall, hogy egy ideig Péter is működött Korintusban. Voltak olyanok is, akik egyszerűen „Krisztussal tartottak”. A szövegből az tűnik ki, hogy mindenütt valamilyen szektás magatartásról van szó. Apolló maga nem táplálta a pártoskodást és el is hagyta Korintust. Amikor Pál Efezusban a levelet írja, Apolló már ott van vele, s az apostol kérésére sem akar visszamenni Korintusba (16,12). Hogy a csoportosulások a filozófiai iskolákat utánózták, az kitűnik abból is, hogy az apostol a szakadással együtt emlegeti a hamis bölcsességet, amivel szembeállítja Krisztus bölcsességét, a kereszt balgaságát (1,10—3,4).

A korintusi állapotokról beszámolhatott neki maga Apolló, majd Kloé és esetleg mások is, hiszen Efezus és Korintus között nagy volt a tengeri forgalom. A levél nagyrészt állásfoglalás ezekkel az esetekkel kapcsolatban, amelyekről az apostol tudomást szerzett: a szakadás, egyesek szabadossága, az istentiszletei összejövetelek, a pogány bíróság igénybevétele és a feltámadás tétele. Azonkívül felmerültek kérdések a házassággal és a szüzességgel kapcsolatban, az áldozati állatok húsnak elfogyasztásáról és a kegyelmi adományok értékeléséről. Nem rendszerezi a témákat, mégcsak fontossági sorrendet sem tart közöttük, ezért a levél felépítésében nem kell logikai sorrendet keresni. A témakörök a következők: pártoskodás elítélése (1,10—4,21), egy botrányos eset (5,1—13), a pogány hatóság előtti pereskedés (6,1—11), az erkölcstelenség kerülése (6,12—20), a házasság és a szüzesség (7. fej.), az áldozati állatok húsnak fogyasztása (8,1—11,1), istentiszletei ügyek (11,2—14,40), a holtak feltámadása.

Az előadás módja itt is inkább az ószövetségi próféták stílusa, nem a görög íróké. A témákat úgy fejt ki, hogy új szempontok felvetésével szélesíti a kört, s időnként visszatér a kiinduláshoz. A levél fontosságát az adja meg, hogy meglátjuk benne a kereszténységnek az akkori konkrét világi élettel való találkozását. Ha az élet formái változnak is, az mindig probléma marad, hogy az egyház hogyan éli bele magát a különböző korok helyzetébe, és hogyan birkózik meg a szellemi áramlatokkal. Napjaink pluralista társadalmában ez újra égető kérdés lett. A kereszténység a palesztinai zsidó környezetben alakult ki, s azt be kellett gyökereztetni a hellenista nagyvárosi életbe. A görög pogány kultúra hajlamos volt arra, hogy az idegen szellemiségből csak azt vegye át, ami nem támasztott ellentétes követelményeket. Pál magatartása határozott és rugalmas: elítéli azt, ami a kinyilatkoztatással és az evangéliumi erkölccsel

összeegyeztethetetlen, viszont ahol ez nem áll fenn, ott élni lehet az evangéliumi szabadsággal. Ezt az álláspontját vezeti keresztül az egyház egységének és az igazi bölcsességnek a tárgyalásánál is. Az evangélium nem emberi tanítás, hanem Krisztusról szóló tanúságtétel. Minden igehirdetőnek ez a feladata, nem pedig az, hogy magához láncolja az embereket. Erkölcsi tekintetben is elveti azokat a pogány irányzatokat, amelyet a testet a rossz forrásának tartották, s nézetüket a házasságra is alkalmazták. A világi javak felhasználásában ezt az elvet vallja: „Minden szabad nekem, de nem minden hasznos” (6,12). A Szentlélektől megvilágosított szellemiség adja meg a felhasználás mértékét. Az áldozati állapotok húsának fogyasztásában is világos a döntése: Magán az áldozati lakomán a keresztények nem vehetnek részt, mert az a bálványimádás látszatát keltene. De ha ilyen húst vásárolnak vagy eléjük tesznek, fogyasszák el, és ne kérdezenek semmit. Kivétel az, ha tettükkel megbotránkoztatnának jelenlevő gyengébb lelkiismeretű testvért. Akkor a szeretetnek kell érvényesülnie. Az istentiszteleti összejövetelen is úgy kell részt venni, hogy az méltó legyen Krisztus testéhez és véréhez, kifelé pedig azt a benyomást keltse, hogy közöttük van az Isten (14,25).

A feltámadás kérdése azért volt problematikus a görögöknél, mert filozófiai és vallási nézeteikben a lélek szellemiségét túlhangsúlyozták, s a testet a lélek börtönének tekintették. A lélek akkor válik igazán szabaddá, ha elszakadhat a testtől. A zsidóknál a Bölcsesség könyve és Philon vallásos bölcsellete is inkább a lélek halhatatlanságára támaszkodik. Pál ellenben a feltámadást és az örök életet egészen Krisztus feltámadásából vezeti le. Benne biztosítékot kaptunk arra, hogy az ember testi-lelki valóságában lesz az örök élet hordozója. Minden egyéb spekuláció csak emberi vélemény.

A levél hangneme meggyőző, őszinte, közvetlen és megértő. Tudja, hogy a korintusi egyháznak nagy kisugárzó ereje lehet, azért akarja a helyes úton megőrizni. Minden jel arra vall, hogy a közvetlen irányítást is fenntartotta magának, azért a levélben külön nem említi az előjárókat, akik az egész közösség felelősségét hordoznák. A valóságban is érvényesítette mondását: „Ha számtalan tanítótok volna is, Krisztusban atyátok nincs sok. Az evangélium által én adtam nektek életet” (4,15).

A levél szövege

CÍMZÉS ÉS KÖSZÖNTÉS (1,1—9)

1,1 Pál, Jézus Krisztusnak Isten akaratából meghívott apostola és Szosztenész testvér 2 Isten korintusi egyházának, a Krisztus Jézusban megszentelteknek, a meghívott szenteknek, s mindazoknak, akik náluk vagy nálunk segítségül hívják Jézus Krisztusnak, a mi Urunknak nevét. 3 Kegyelem és békesség nektek Atyántól, az Istentől és Jézus Krisztustól, a mi Urunktól. 4 Veletek kapcsolatban szüntelenül hálát adunk az Istennek azért az isteni kegyelemért, amelyet Jézus Krisztusban nyertetek. 5 Benne gazdagok lettetek minden tanításban és ismeretben. 6 A Krisztus melletti tanúságtétel is megszilárdult köztetek. 7 Így semmi kegyelmet sem nélkülöztök, amíg Urunk, Jézus Krisztus megjelenését várjátok, 8 aki mindvégig megerősít titeket, hogy feddhetetlenek legyetek Urunk, Jézus Krisztus napján. 9 Hűséges az Isten, aki meghívott Fiának, Jézus Krisztusnak, a mi Urunknak a közösségébe.

Pál itt is Krisztus apostolának mondja magát, aki Isten akaratából kapta a meghívást. Ezt joggal állíthatja, mert a prófétákhoz hasonlóan természetfölötti jelek kísérték megtérését. A Krisztus Jézus elnevezés még az első idők szóhasználatát tükrözi. A Krisztus szó állítást tartalmazott: a „fölkent” Jézus a messiási szerepet fejezte ki. Az apostol az ő küldötte, és feladata az evangéliumnak, az örömhírnek a terjesztése. Szosztenész minden bizonnyal ugyanaz, akit az ApCsel 18,1 említ, mint a korintusi zsinagóga elöljáróját, akire a zsidók azért haragudtak, mert Pálhoz szegődött. A levél írásakor nála tartózkodik Efezusban. A címzett „az Isten korintusi egyháza”. Az egyház (ekkleszia) a megfelelő héber szó (qahal) fordítása, és az Istentől összehívott közösséget jelenti. A helyi egyház az egyetemes egyház képe, s tagjai a keresztség által megszentelést nyertek, s egyúttal meghívást kaptak Isten országába. Ez a kiválasztás Isten szolgálatába állítja az embert, ezért a kegyelmi megszentelődésnek erkölcsi magatartásban is meg kell nyilvánulnia. A címzettek körét még kibővíti azokkal, akik bárhol is segítségül hívják Jézus nevét. Ebben benne van a célzás arra, hogy a levél a korintusiak körén túl minden hívőnek szól. Joel 3,5-ben Isten nevének segítségül hívása az üdvösséget jelenti, s az apostol ezt Krisztus nevére alkalmazza, mint az ApCsel 2,21 is. De a kitétel, hogy „segítségül hívják Krisztus nevét”, egyúttal a keresztyének megnevezése is. A

kegyelem és a békesség említése ugyanaz, mint a Róm 1,7-ban. A kegyelem az Isten szeretetének hatása bennünk, amellyel megigazulttá tesz és gyermekévé fogad. A béke pedig az Istentől kapott védelem és gondoskodás átélése.

A levél formájához tartozott a tisztelet és a megbecsülés kifejezése. A keresztények kiváltsága az, hogy Jézus Krisztusban kegyelmet nyertek. Amikor hittel elfogadták őt és megkeresztelkedtek, beoltást nyertek testébe és részesei lettek istenfiúságának. A róla szóló tanítás szellemileg gazdaggá tette őket. Szó szerint: gazdagok lettek szóban és ismeretben. A szó, a logosz, az isteni kinyilatkoztatás, ami azért lett szilárd közöttük, mert az apostol működését csodák és más karizmatikus jelek kísérték. Fontos igazság fejeződik ki abban, hogy az egyházi közösség nincs híjával semmi kegyelemnek. Krisztus az apostolokat a teljes tanítás és a teljes kegyelmi rend közvetítésével bízta meg, s ez megmarad az egyházban az idők végéig. Életünket a kapott evangélium alapján kell berendezni, s azokból a szentségekből kell erőt meríteni, amelyeket Krisztus ránk hagyott. Ezeknek a felhasználása segít hozzá, hogy majd bizalommal állhassunk az örök bíró elé. Jézus Krisztus napja az ítélet, ahol majd kinyilvánul dicsősége és hatalma. Az apostolok úgy gondolták, hogy ez a nap közel van, bár tudták, hogy Krisztus semmi támpontot nem adott erre vonatkozólag. A reményt és a bizalmat még azzal is megerősíti, hogy hivatkozik Isten hűségére. Az ószövetségi vallásosságon végigvonult a meggyőződés, hogy Isten nem bontja fel a szövetséget. Ez most azt a formát kapja, hogy az Atya meghívott Fiának közösségébe, s ezzel nemcsak irántunk való szeretetét mutatta meg, hanem Krisztus iránt is elkötelezte magát. Őt dicsóítja meg azzal, hogy népe legyen, amely követi és kegyelméből él. A teremtésnek is az a célja, hogy Krisztus egyesítsen magával mindent, és az idők végén az egész teremtetést hódolatra vigye az Atya elé (1Kor 15,28; Ef 1,10).

1. Pártoskodás és visszaélés (1,10—6,20)

PÁRTOK EMBERI SZEMPONTOK MIATT (1,10—17)

1,10 Testvérek, Urunk, Jézus Krisztus nevére kérlek titeket, éljeteek mindnyájan egyetértésben, ne szakadjatok pártokra, legyetek egyek ugyanabban a lelkiületben, ugyanabban a felfogásban. 11 Kloé hozzátartozói ugyanis azt a hírt hozták felőletek, testvérek, hogy pártokra szakadtatok. 12 Arra gondolok, hogy akadnak köztetek, akik így

nyilatkoznak: Én Pállal tartok, én meg Apollóval, én Kéfással, én meg Krisztussal. 13 Talán megosztott Krisztus? Vajon Pált feszítették éretetek keresztre, vagy Pál nevében keresztelkedtetek meg? 14 Hálát adok Istennek, hogy senkit sem kereszteltem meg közületek, csak Kriszpuszt és Gájuszt, 15 így nem mondhatja egyiketek sem, hogy az én nevemben van megkeresztelve. 16 Igaz, még Sztefanász családját is megkereszteltem, különben nem tudom, hogy még mást is megkereszteltem volna. 17 Krisztus ugyanis nem kereszteni küldött, hanem azért, hogy hirdessem az evangéliumot, de nem bölcselkedő beszéddel, nehogy Krisztus keresztje elveszítse erejét.

Az egység fenntartására Pálnak mindig különös gondja volt. Nem csoda, ha a korintusi egyház problémái közül ezt veszi elsőnek. Nem szemrehányással kezdi, hanem kéréssel, Krisztus nevére kéri őket, hogy előtte érezzék a felelősséget. Az egységet őrizték meg a gondolkodásban (nousz) és a meggyőződésben (gnomé). Kloé bizonyára kereskedő volt, s emberei hoztak hírt Efezusba az apostolnak a korintusi eseményekről. A pártoskodást csak úgy értjük meg, ha a filozófiai iskolák viselkedésére gondolunk. Ott a tanítványok egy-egy mester köré csoportosultak és az ő nézeteit fogadták el. Ilyen értelemben emlegetik Pál, Apolló, Kéfás (Péter) és Krisztus nevét. Apolló Pál után ment Korintusba, de azt nem tudjuk, hogy Péter mikor járt ott, vagy hogy milyen kapcsolatban áll az ottani hívőkkel. Ha itt Krisztus neve egyvonalban áll az evangélium hirdetőivel, akkor a kijelentés csak úgy érthető, hogy egyesek leszűkítették az ő szerepét valamilyen emberi közvetítésre. Az igazi tanítás az, hogy az egyház egysége Krisztusban áll fenn. Ő váltott meg kereszthalálával, s annak gyümölcseit a keresztségben kapjuk meg. A Krisztus nevében való keresztség azt jelezte, hogy a hívő őhozzá tartozik, az ő szolgálatában áll, sőt az egyház maga a misztikus Krisztus, akit nem szabad darabokra tépni. A Gal 3,27-ben is azt írja, hogy a keresztségben mindenki Krisztust ölti magára, tehát bárki kereszttel, a Krisztussal való egységet alapozza meg. Megkönnyebbüléssel mondja, hogy ő maga személyesen csak néhány embert keresztelt meg, azt általában munkatársaira bízta. Abban a kijelentésben, hogy Krisztus őt az evangélium hirdetésére küldte, nem a keresztség kiszolgáltatására, kétségtelenül van a helyzetből adódó kisarkítás. Általában bizonyára ő is keresztelt, de fő feladatának a tanítást tartotta.

Azt sem végezte bölcselkedő beszéddel, stílusát nem a filozófiai iskolákban tanulta. A hit meggyőző erejére támaszkodott, s nem akarta Krisztus keresztjének vonzó erejét meghíúsítani. Azt az erőt, amelyre Krisztus is célzott: „Ha felemelnek a földről, mindent magamhoz vonzok” (Jn 12,32). Az evan-

géliumnak megvan a benső igazsága, amellelt Isten igralmáról és szeretetéről tanúskodik, tehát ezt kell kifejteti. A cél az, hogy a hallgatók szembesüljenek Krisztussal, az üdvösség szerzőjével. Az ilyen ighirdetés nem ad tápot a pártoskodásnak.

A KERESZT BÖLCSESSÉGE (1,18—31)

1,18 A keresztről szóló tanítás azoknak, akik elvesznek, balgaság ugyan, de nekünk, akik üdvözülünk, Isten ereje. 19 Hiszen az Írás így szól: Lerontom a bölcsek bölcsességét, s az okosok okosságát meghüsitöm. 20 Hol marad a bölcs? Hol az írástudó? Hol az evilági tudás szószólója? Nem megmutatta Isten, hogy a világ bölcsessége balgaság? 21 Mivel a világ a maga bölcsességével nem ismerte fel Istent isteni bölcsességében, úgy tetszett Istennek, hogy balgaságnak látszó ighirdetéssel üdvözítse a hívőket. 22 A zsidók csodajeleket kívánnak, a görögök bölcsességet követelnek, 23 mi azonban a megfeszített Krisztust hirdetjük. Ő a zsidóknak ugyan botrány, a pogányoknak meg balgaság, 24 a meghívottaknak azonban, akár zsidók, akár görögök: Krisztus Isten ereje, Isten bölcsessége. 25 Hiszen Istennek a „balgasága” bölcsőbb az embereknel, és Istennek a „gyengesége” erősebb az embereknel. 26 Gondoljatok csak meghívástokra, testvérek! Nem sokan vannak köztetek olyanok, akik a világ szerint bölcsek, nem sok a hatalmas, nem sok az előkelő. 27 Isten azonban azt választotta ki, ami a világ szemében balga, hogy megszégyenítse a bölcseket, s azt választotta ki, 28 ami a világ előtt gyöngé, hogy megszégyenítse az erőseket, s ami a világ előtt alacsonyrendű és lenézett, azt választotta ki az Isten, a semminek látszókat, hogy megszégyenítse azokat, akik valaminek látszanak. 29 Így senki sem dicsekedhet Isten előtt. 30 Általa van nektek életetek Krisztus Jézusban, Istentől bölcsességükké, megigazulásukká, megszentelődésükké és megváltásukká lett. 31 Így teljesül az Írás: Aki dicsekszik, az Úrban dicsekedjék.

Itt megmagyarázza a 17. versnek azt a kijelentését, hogy „Krisztus keresztje ne veszítse el erejét.” Milyen erőt képvisel a kereszt? A magyarázatban kettős ellentétet találunk: akik elvesznek, azoknak balgaság (moria), akik üdvözülnek, azoknak Isten ereje. Nem hívőt és hitetlent említ, hanem a kétőnek a következményét, hiszen a hit az üdvösség útja, a tudatos hitetlenség az

ítéleté. A keresztet azok tartják balgaságnak, akik Isten gyengeségét látják benne. Ha Krisztus Isten küldötte lett volna, akkor ellenségei nem diadalmaszkodtak volna felette. Viszont aki hisz, az tudja, hogy a keresztalál áldozat volt, amely elvette a világ bűneit és nekünk megszerezte az üdvösséget. Isten útjai mások, mint az embereké, ennek igazolására idézi az Iz 29,14-et, ahol a próféta az asszír háború idején figyelmezteti népét, hogy nem az emberi okosság és számítás menti meg őket, hanem Isten segítsége. A 20. versben a szónoki kérdések arra valók, hogy rámutassanak az ember kicsiségére Isten nagysága előtt. Az emberek dicsekedtek bölcsességükkel, de az annyira korlátozott volt, hogy nem tudták felismerni a teremtő Isten bölcsességét. Ez a gondolat ugyanaz, mint a Róm 1,19-ben. Ezért Isten meghazudtolja a világ bölcsességét azzal, hogy balgaságnak látszó tanítással üdvözíti az embert. A tanítás lényege a megfeszített Krisztus, de az sem a zsidókat, sem a pogányokat nem elégíti ki, mert evilági bölcsesség szerint gondolkodnak. A zsidók jeleket kívánnak, mint ahogy azt az evangéliumból (Mt 12,38; Jn 2,18) is tudjuk, s olyan jeleket kívántak, amelyekből kiolvashatták volna, hogy Jézus valamilyen politikai messiás. A görögök pedig a bölcséleti irányoktól várták szellemi igényeik kielégítését. Az apostol ezzel szemben a keresztre feszített Krisztusról szól. A zsidók ezen azért botránkoztak, mert azt várták, hogy a Messiás minden ellenségét leveri. Szerintük a felfeszített Messiás Isten hatalmának a kigúnyolása. De a „meghívottak” meglátják benne Isten erejét és bölcsességét. Erejét azért, mert a keresztdíszítést megtette a kegyelem forrásának, hogy üdvözítse a gyarló embert. Csak az erős Isten tud megbocsátani. Bölcsességét pedig abban lehet meglátni, hogy a kereszten helyreállt az egyensúly Isten és ember között. Isten Krisztus halálában ítéletet tartott a bűn felett, s Krisztus engedelmissége több hódolatot adott neki, mint amit a bűn megtagadott tőle. Amellett Krisztus az erkölcsi rendben is példakép lett számunkra. Ezzel igazolást nyert, hogy amit a hitetlenek Isten balgaságának mondanak, az a legnagyobb bölcsesség, amit pedig gyengeségnek tartanak, az a legnagyobb erő.

A következő versek ezt az állítást illusztrálják. A korintusi egyház a példa arra, hogy Isten nem emberi felfogás szerint dolgozik. Nem hatalmasokból, gazdagokból és tudósokból alakítja meg egyházát, hanem egyszerűekből és szegényekből. Az ilyen kitétel: a gyengéket választotta ki, hogy megszégyenítse az erőseket... nem azt akarja mondani, hogy Isten bárkit is meg akarja szégyeníteni. Ellenben az elbizakodott hatalmasok és előkelők megszégyenülnek azáltal, hogy az egyszerű emberek megkapják a hit világosságát és képesek gyakorolni a magasabbrendű erkölcsiséget. Ugyanez a gondolat van itt, mint Jézus példabeszédében a király a hivatalos vendégek helyett jövevényeket ültet asztalához (Mt 22,10). A kegyelem kiáradása tehát Isten irgalmának fo-

lyománya, ezért senki sem dicsekedhet hitével vagy meghívásával. Krisztus által kapjuk a kegyelmi életet, ami az örök élet elővételezése. Róla tehát el lehet mondani, hogy bölcsességünk, megigazulásunk, megszentelődésünk és megváltásunk lett. A bölcsesség azt jelenti, hogy általa ismerjük fel végső célunkat és Istenhez kapcsolódó viszonyunkat. Olyan értelemben lett megigazulásunk, hogy a keresztségben őt öltjük magunkra, megszentelődésünk pedig annyiban, hogy a Szentlélek által részesévé válunk az ő szentségének, és megváltásunk annyiban, hogy megszabadít a bűn, a test és a halál szolgaságától. Ezért az apostol Jeremiásnak (9,22–23) Istenről mondott szavát Krisztusra alkalmazza: Jogunk van őbenne, mint Urunkban dicsekedni.

AZ APOSTOL IGEHIRDETÉSE (2,1–5)

2,1 Én is, amikor nálatok jártam, testvérek, nem keresett szavakkal vagy bölcsességgel akartam nektek hirdetni Isten tanúságtételét. 2 Elhatároztam ugyanis, hogy nem akarok másról tudni köztetek, csak Jézus Krisztusról, a megfeszítetről. 3 Gyöngeségem tudatában félve és nagyon elfogódottan mentem hozzátok. 4 Tanításom és igehirdetésem ezért nem a bölcsesség elragadó szavaiból állt, hanem a lélek és az erő bizonyosságából, 5 hogy hiteteknek ne emberi bölcsesség, hanem Isten ereje legyen az alapja.

Mivel az előbbi részben szembeállította az igazi isteni bölcsességet az emberi okoskodással, most kifejti, hogy ő maga ennek a megkülönböztetésnek az alapján végzi igehirdetését. Ő is előre ismerte Korintus hírét, tudta, hogy van benne pogány érzékiség, de vannak bölcséleti és szónoki iskolái is, ahol sokat adnak a tetszetős előadásra. Ő maga nem volt ilyen szónok, s stílusa és külső megjelenése sem volt lenyűgöző. Ezért mondja, hogy elfogódottan ment oda. De eleve az volt a szándéka, hogy nem emberi feltűnést keres, hanem Jézus Krisztust hirdeti, sőt másról nem is akar tudni, csak a megfeszített Krisztusról. Ezzel természetesen nem azt állítja, hogy a vallás más igazságairól nem beszélt, hanem csak azt, hogy tanításának háttérében a megváltás misztériuma állt. Az a Krisztus, aki éppen kereszthalálával lett bölcsességünk és megszentelődésünk. Ő a földi dicsőségről való lemondásban vitte véghez a megváltást, ezért apostolához sem illik a dicsőség keresése. Gyöngeségét és elfogódottságát bizonyára azért is említi, mert ellenfelei ilyen állításokkal igyekeztek apostoli tekintélyét kisebbiteni (2Kor 10,1).

Krisztus kereszthalála különben is olyan tétel volt, amelyet alaposan meg kellett magyarázni, hiszen már a jeruzsálemi zsidók szemében is jele volt annak, hogy Isten elvetette és megbüntette, mert jogtalanul messiásnak adta ki magát. A megoldás ott van, hogy benne Jahve szenvedő szolgájáról szóló jövendölés (Iz 53) teljesedett. Ki kellett fejteni, hogy miért volt annak áldozati jellege, miért képviselte Krisztus az egész emberiséget és mi a bizonyítéka annak, hogy az Atya elfogadta áldozatát. A bizonyíték éppen a feltámadás volt. Az ígéhirdetés módszerét illetően még megjegyzi, hogy ő „a lélek és az erő bizonyítékára” támaszkodott. A lélek kétségtelenül a Szentlélek által adott karizma, az erő pedig a hit ereje, amely csodákra is képes. De a szeretet erejét is bele kell érteni, hiszen később látni fogjuk, hogy annak milyen hatást tulajdonított. Ezzel érte el, hogy hitük Isten erejére támaszkodott, nem emberi szavakra. Azóta is valljuk, hogy a hit indító oka Istennek a megnyilatkozása. Hit csak ott jön létre, ahol meggyőződnek arról, hogy Isten valóban üzent, és szavával igazságra, üdvösségre akar vezetni. Ezért a természetfölötti jelek szükségszerű kísérői voltak a kinyilatkoztatásnak.

ISTEN BÖLCSESSÉGE (2,6—16)

2,6 A tökéletesek körében azonban mi is bölcsességet hirdetünk. Nem ennek a világnak a bölcsességét, sem az e világ pusztulásra ítélt fejedelmeit, 7 hanem Isten titokzatos rejtett bölcsességét, amelyet Isten öröktől fogva megdicsőülésünkre szánt. 8 Ezt senki sem ismerte fel a világ fejedelmei közül, mert ha felismerték volna, 9 nem feszítették volna keresztre a dicsőség urát. Így érvényes az Írás szava: „Szem nem látta, fül nem hallotta, emberi szív föl nem fogta, amit Isten azoknak készített, akik őt szeretik.” 10 Nekünk azonban föltárta Isten a Lélek által. 11 A Lélek ugyanis mindent átlát, még Isten mélységeit is. Ki ismeri az ember belső dolgait, ha nem a benne lakó emberi lélek? Hasonlóképpen Isten titkait sem ismeri senki, csak Isten Lelke. 12 Mi nem e világ lelkét kaptuk, hanem az Istentől való Lelket, hogy megismerjük, amit az Isten a kegyelemben ajándékozott nekünk. 13 Erről beszélünk is, de nem az emberi bölcsesség tanította szavakkal, hanem ahogy a Lélek tanít, lelki embereknek lelkieket nyújtva. 14 A testi ember nem fogja föl, ami az Isten Lelkétől ered. Balgaságnak tartja, s nem képes megérteni, mert lelkileg kellene megítélni. 15 A lelki ember azonban mindent megítél, maga azonban senki ítéletét nem vonja magára. „Hiszen ki látta át Isten gondolatait,

hogy oktatná őt?” 16 Mi azonban birtokában vagyunk Krisztus gondolatainak.

A görög világban a bölcsesség keresése otthonos dolog volt. Nem egyszerűen a világ dolgainak ismeretét értették rajta, hanem benne volt a lét értelmének keresése is. Az Ószövetség az Úr félelmét mondta a bölcsesség kezdetének (Péld 1,7), s ez utalt az Isten előtti engedelmességre. Tehát az apostol is előállhatott azzal, hogy az evangélium igazi bölcsességre vezet. De ezt csak a tökéletesek előtt akarja kifejteni, vagyis azok előtt, akik már megerősödtek a hitben. Lát ugyanis még olyanokat, akik ebből a szempontból kiskorúak (3,1), s ezek még nem tudnak megbirkózni a mélyebb hitigazságokkal. Valószínű, hogy a pártoskodás is ilyenek között keletkezett. Az általa hirdetett bölcsesség szembenáll „az e világ pusztulásra ítélt fejedelmeinek” bölcsességével. Ezzel kétségtelenül a gonoszság hatalmára gondol, s azokra, akik a szolgálatába szegődtek, például akik keresztre juttatták Krisztust. Az Istentől jövő bölcsességet titokba burkoltnak és rejtettnek nevezi, de öröktől fogva a mi megdicsőítésünkre volt rendelve. A bölcsesség maga Krisztus, és az ő megváltó műve, hiszen ezt már az 1,24-ben kifejtette. Azok lettek volna igazán bölcsek, akik felismerték volna benne a dicsőség urát, aki a megdicsőülésünknek is szerzője, s akkor nem feszítették volna fel. A megdicsőülésről mint boldogságról már az Ószövetség is beszélt, s olyannak mondta, amit az ember sem elgondolni, sem átélni nem képes (Iz 64,3 és Jer 3,16). Ilyen összetett idézet divatos volt a zsidó irodalomban.

Ezt a bölcsességet csak a kinyilatkoztatás útján szerezhethetjük meg. Isten Lelke nyilatkoztatja ki, s csak azok fogják fel, akikben ez a Lélek működik. Más mindenki balgaságnak tartja. Isten Lelke azért tárhatja fel a rejtett titkot, mert ismeri Isten bensejét, mint ahogy a mi bensőnket is csak lelkünk, azaz szellemi tudatunk ismeri. Jézus ezt a Szentlelket küldte el egyházának, azért az egyház felismeri a kinyilatkoztatást, mint kegyelmi ajándékot. A Szentlélek ezért szembenáll a „világ lelkével”, amely nem más, mint az emberi vágyak kifejezése. A Szentlélek nemcsak kinyilatkoztatást ad, hanem az igehirdetés módját is irányítja. Gondoskodik arról, hogy az apostolok lelkieket nyújtsanak a lelki embereknek. Ott ezért nincs szükség a világi bölcsesség keresett szavaira. A lelki ember mibenlétét már kifejtettük a Róm 8, 5—10-ben. Nemcsak az a sajátossága, hogy a Szentlélek vezeti, hanem az is, hogy ellenáll a test rendetlen vágyainak. A testi ember nem emelkedik fel a szellem magaslatára, azért nem érti a megváltás titkait. A lelki ember bölcsessége abban is megnyilvánul, hogy ítéletet tud mondani mindenről, vagyis tudja, hogy mi válik javára és mi nem. Viszont róla nincs joguk ítélni azoknak, akik testileg gondolkodnak. Ebben

benne van a célzás a pártoskodásra is. Az Izajásból (40,13) vett idézettel azt akarja mondani, hogy csak az Istentől kapott világossággal lehet helyes ítéletet alkotni. A testi ember azonban ezt a világosságot nem hordozza magában. Igazi bölcsességet tehát csak az szerezhethet, aki Krisztus gondolkodásának birtokában van. Az egész gondolatmenet azt is kimutatja, hogy az apostol teljesen a kinyilatkoztatásra építi tanítását, s abba nem akar belevinni semmiféle emberi bölcselkedést. Úgy is mondhatnám, hogy divatos szólamokat.

A PÁRTOSKODÁS BÍRÁLATA (3,1—9)

3,1 Hozzátok azonban, testvérek, nem szólhattam úgy, mint lelki emberekhez, hanem csak mint testiekhez, mint akik még nem nőttek fel Krisztusban. 2 Tejjel tápláltalak benneteket, nem szilárd étellel, mert nem bírtátok el. Sőt még most sem bírjátok el, mert testiek vagytok. 3 Amikor ugyanis vetélkedtek és vívódtok, nem vagytok-e testiek, és nem viselkedtek-e nagyon is emberi módon? 4 Mert amíg az egyik így nyilatkozik: Én Pállal tartok, a másik meg: Én Apollóval, vajon nem vagytok-e túlságosan emberiek? 5 Mert mi Apolló? Mi Pál? Szolgák csupán, akik által hívók lettetek, ahogy nekik az Úr megadta. 6 Én ültettem, Apolló öntözött, de a növekedést az Isten adta. 7 Nem számít sem az, aki ültet, sem az, aki öntöz, hanem csak a gyarapodást adó Isten. 8 Az ültető és az öntöző egyek, el is nyeri mindegyik jutalmát fáradozásához mérten. 9 Istennek vagyunk ugyanis munkatársai, ti pedig Isten szántóföldje, Isten épülete vagytok.

Ezekben a versekben kifejti, hogy Istennek azt a bölcsességét, amely Jézus Krisztusban megjelent, nem tudta előttük kifejteni, mert még kiskorúak voltak a hitben. Inkább a testi ember benyomását keltették, nem a lelki emberét. Nyilvánvaló azonban, hogy a testi ember megjelölést itt enyhébb értelemben veszi, mint a Róm 8,5—9-ben. Itt körülbelül azt jelenti, mint az „emberi módon” való viselkedés, amelyet a természetére hagyatott ember valósít meg, mert nem veszi figyelembe a kegyelem magasabb szempontjait. Természetünkben ott vannak az ösztönös és a szellemi megnyilatkozások, s az értékelésben is ezek után indulunk. A magasabb erkölcsiség normáját a kinyilatkoztatás adja. Ezért pl. az úgynevezett humanizmust sokféleképpen lehet értelmezni. Attól függően, hogy ki mit tesz meg egyetemes értéknek. Az apostol azt mondja, hogy címzettei a szilárd eledelt, a krisztusi kinyilatkoztatás igazi követelményeit nem tudják elviselni. Ahhoz nagykorúvá kell lenni a hitben. Természete-

sen csak fokozatosan hajthatjuk erőinket és vágyainkat a krisztusi iga alá. Állandóan szükség van a hit elmélyítésére és az önfegyelmezésre. A korintusiaknál a testi ember ott ütközik ki, hogy emberi szempontok szerint csoportosulnak mestereik köré. Nem azt nézik, hogy Krisztust hirdetik nekik és vele hozzák kapcsolatba őket. Más helyen az apostol kifejti, hogy a keresztségben és az istengyermeki hivatásban a természetes különbségek is háttérbe szorulnak (Gal 3,28).

A hit terjesztőinek szerepéről adott magyarázat tükrözi az egyházról vallott felfogást, amit majd később a test hasonlatával érzékel. Az egyházban csak szerepek vannak, nem kiváltságok. Minden szerepnek az a célja, hogy az egységes testet építse. Az apostolok és a hit hirdetői csak szolgák, akik Krisztusnak engedelmeskednek s az ő dicsőségét keresik. Tőle kapják az erőt és szavuk hatékonyságát. Maga a hit mindenkiben kegyelmi adomány, amit Isten szabadon osztogat. Ezt az egész tanítást befoglalja ebbe a képbe: Én ültettem, Apolló öntözött, de a növekedést Isten adta. Az ültetés és az öntözés csak külső cselekmény, a hit belülről növekszik a kegyelem hatása alatt. Hogy az apostoli munkának mi az igazi eredménye, azt majd az ítélet tárja fel. Erről Pál maga nem akar nyilatkozni. Megelégszik azzal, hogy Isten munkatársának tudja magát és a hit többi hirdetőjét. De természetesen nem egyenrangú munkatársak. Isten hatása más létrendben van. Az apostolok az ő tanítását hirdetik, az ő segítségével, s a hallgatók lelkét is ő érinti meg világosító kegyelmével. Ugyanazt mondja a másik hasonlat: az Isten szántóföldje. Az apostolok elhintik a magot, de hogy abból termés legyen, az sok kiszámíthatatlan tényezőtől függ. Az tehát a lelki ember, aki így ki tudja kapcsolni életéből és munkájából a kicsiny emberi szempontokat.

AZ EGYHÁZ ÉPÍTÉSE (3,10—23)

3,10 Mint gondos építőmester, az Istentől nekem juttatott kegyelemmel megvettem az alapot, de más épít rá. Úgvélen azonban mindenki, hogyan épít rá. 11 A lerakott alapon kívül, amely Jézus Krisztus, mást senki sem rakhat. 12 Kinek-kinek munkája mutatja majd meg, hogy erre az alapra aranyból, ezüsből, drágakőből, fából, szénából vagy szalmából épít-e. 13 Az (Úr) napja ugyanis nyilvánvalóvá teszi, mert tűzzel érkezik, és a tűz majd megmutatja, kinek mit ér a munkája. 14 Akinek építménye megmarad, jutalomban részesül. 15 De akinek műve elhamvad, az kárt vall. Maga ugyan megmenekül, de csak mintegy tűz által. 16 Nem tudjátok, hogy Isten temploma

vagytok, s az Isten Lelke lakik bennetek? 17 Aki lerontja az Isten templomát, azt Isten elpusztítja. Isten temploma ugyanis szent, s ti vagytok az. 18 Senki ne ámtsa magát. Aki közületek bölcsnek tartja magát ezen a világon, váljék balgává, hogy csakugyan bölcs lehessen. 19 Hiszen a világ bölcsessége balgaság Isten előtt. Amint írva van: „Saját ravaszságukkal fogja meg a bölcseket.” 20 Továbbá: Tárva az Úr előtt az emberek gondolata. Csupa hiúság a foglalata. 21 Azért senki se kérkedjék az emberekkel. 22 Hisz minden a tietek: Pál, Apolló, Kéfás, a világ, az élet, a halál, a jelenvalók, az eljövendők: minden a tietek. 23 Ti azonban Krisztuséi vagytok, Krisztus pedig az Istené.

Miután kifejtette, hogy a hit hirdetői Krisztusnak és a közösségnek a szolgálói, most rátér arra, hogy az egyház egységének megőrzése mindenkinek erkölcsi gondja. Ebben benne van saját apostoli tevékenységének megvédése is. Itt az épület hasonlatából indul ki. Ő maga az alapot rakta le, s az alap maga Krisztus volt, akiben hisznek. Őt és megváltói tevékenységét akarta megismertetni, s egyúttal megnyitni számukra az utat a kegyelemhez. Akik utána jöttek, vagy akik az ottani egyház életét befolyásolták, azok csak a lerakott alapra építhettek. De miből? Értékes, időtálló anyagból, nemesfémből, drágakőből, vagy fából és szalmából, ami nem dacol az idők viharaiival? A munka értékét majd az ítélet tárja fel: az a nap, vagyis Krisztus napja. Ószövetségi képek alapján mondja, hogy ez a nap tűzzel érkezik, s itt a tűz Isten hatalmának a képe. A nemesfémet megtisztítja, a könnyű anyagot elégeti. Arra is gondolhatunk, hogy az ítélet már a földi történelemben megkezdődik. Az egyházban is csak az lehet tartós intézmény vagy irányzat, amely méltó a krisztusi alaphoz. Az ítélet az ige hirdetőire is kiterjed. Akinek munkája megmarad, azt megjutalmaznak, akié elhamvad, az megéli felsülését. Őt magát azonban éppen ez a büntetés fogja átalakítani, hogy üdvözülhessen. Ezt fejezi ki az utalás: ő maga megmenekül, de csak mintegy tűz által. Az apostol tehát itt feltételezi, hogy bizonyos gyarlóságoktól a halál után is meg lehet szabadulni, s ez a kép hozzájárult a „tisztító tűz” fogalmának kialakulásához.

Az egyenlenség szítóihoz van még keményebb szava is. Az egyházat — és a korintusi rész-egyházat is — Isten templomához hasonlította, amely az Isten imádásának igazi helye, mint a régi szövetségben a jeruzsálemi templom volt, s amelynek megszenteltelenítését súlyos bűnnek tartották. Az egyház szentebb templom, mert Isten lelke lakik benne. Ez a megállapítás szemben áll az ószövetségi meggyőződéssel, amely azt vallotta a jeruzsálemi templomról, hogy Isten dicsősége tölti be. Ezért jogos a megállapítás, hogy Isten is meg-

bünteti szellemi templomának lerontását, ha már az ószövetségi templom megsértéséért halálbüntetést járt.

Ebből a hasonlatból két figyelmeztetés következik. Az egyik az, hogy ne tartsa magát senki bölcsnek és ne utánozza a bölcséleti iskolák vitáit. Az lesz igazán bölcs, aki magáévá teszi Isten látszólagos balgaságát. Az evilági bölcsesség nem képes az Istennel fennálló kapcsolatot rendezni, aminek igazolására két ószövetségi idézetet hoz (Jób 5,13 és Zsolt 94,11). A másik figyelmeztetés az, hogy senki ne dicsekedjék emberekhez való tartozással. Inkább azt lássák meg, hogy Isten mindent nekik akar adni: a teremtés javait, az egyház előljáróit, s mindennel az üdvösségre akar vezetni. De mindent abban a tudatban kell felhasználni, hogy Krisztuséi vagyunk és neki tartozunk felelősséggel. Krisztus viszont az Atyáé, tehát közvetítheti nekünk az ő javait. Ez a megállapítás mérhetetlenül kiszélesíti látókörünket. Minden értünk van, mindent fel lehet használni, mindennel gazdagíthatjuk életünket. A kereszténység nem vette át a régi vallások tabu-rendszereit. De a teremtés javainak felhasználásában Krisztust kell utánozni, aki mindennel az Atyát akarta megdicsőíteni. Ennek ma igazi mondanivalója van, mert a tudomány és a technika úgy ki tudja aknázni a természet erőit, hogy azzal már az emberiség létét is veszélyezteti.

AZ APOSTOLI TISZTSÉG (4,1—13)

4,1 Úgy tekintsenek minket az emberek, mint Krisztus szolgálói és Isten tiúkáinak gondnokait. 2 A gondnokoktól természetesen egyet követelnek meg: hogy hűségesnek bizonyuljanak. 3 A magam részéről nem törődöm azzal, hogy ti vagy más emberi bíróság miként ítélkezik fölőlem, hiszen önmagam fölött sem ítélkezem. 4 Nem érzem ugyan magam semmiben sem bűnösnek, de ez még nem jelent megigazolást. 5 Az Úr mond fölöttem ítéletet. Ne ítélkezzetek tehát időnap előtt, amíg el nem jön az Úr. Ő majd megvilágítja a sötétség tiúkait és felfedi a szívek szándékait. Akkor majd mindenki megkapja az elismerést az Istentől. 6 Ezeket, testvérek, miattatok átfórmálva alkalmazom magamra és Apollóra, hogy rajunk tanuljátok meg: Ne többet annál, ami írva van. Senki se kérkedjék az egyikkel, a másik rovására. 7 Ki mond különbnek másoknál? Mid van, amit nem kaptál? Ha pedig kaptad, miért dicsekszel, mintha nem kaptad volna? 8 Lám, már jóllaktatok, már meggazdagodtatok, nélkülünk is uralomra jutottatok. Bárcsak uralomra jutottatok volna, hogy veletek uralkodhatnánk! 9 Úgy látom ugyanis, hogy Isten nekünk, apostolok-

nak, az utolsó helyet jelölte ki, mint olyanoknak, akiket halálra szántak, hogy látványul szolgáljunk a világnak, az angyaloknak és az embereknek. 10 Mi oktanok vagyunk Krisztusért, ti okosak Krisztusban. Mi gyöngék vagyunk, ti erősek. Titeket megbecsülnek, minket megvetnek. 11 Mindmáig éhezünk és szomjazunk, nincs ruhánk és verést szenvedünk. 12 Nincs otthonunk és kezünk munkájával keressük kenyerünket. Ha átkoznak minket, áldást mondunk, ha üldöznek, türelemmel viseljük, 13 ha szidalmaznak, szeliden szólunk. Szinte salakja lettünk ennek a világnak, mindenkinek söpredéke mostanáig.

A pártoskodás megszüntetéséhez végül még az szükséges, hogy az apostoli tisztség igazi arculatát bemutassa. Annak van egy belső, küldetésbeli oldala, és van egy külső, megpróbáltatásokkal teli oldala. Küldetésük szerint Krisztus szolgálói és Isten titkainak gondnokai. Isten titkai azok az igazságok, amelyek rejtve voltak, de Isten a Szentlélek által kinyilatkoztatta. A misztérium szó héber alakját ebben az értelemben a qumrániak is használták. A küldöttnek az a kötelessége, hogy hűségesen teljesítse küldője akaratát. Az apostol erre törekszik, azért nem törődik azzal, hogy az emberek mit mondanak róla. Itt az „emberi bíróság” szabad fordítás, szó szerint „emberi napot” mond, mint ahogy van Krisztus napja. Azért használja ezt a kifejezést, mert egyesek úgy ítélnének, mintha ők volnának a végső ítélet bírái. Az apostol tudja, hogy az emberi ítélet mindig fogyatékos, ezért magáról sem mond ítéletet. A kegyelemtan szempontjából fontos ez a kifejezés: Nem érzem magam bűnösnek, de ez még nem jelent megigazulást, mert az Úr ítélezik fölöttem. A lelkiismeret békéje lehet adomány, és emberileg meg is tudjuk állapítani, hogy nagyobb dologban vétkeztünk-e. De attól óvakodni kell, hogy mi magunkat mondjuk megigazultnak Isten előtt. Ő mond ítéletet arról, hogyan teljesítettük kötelességünket. Jézus is elmarasztalta azokat a farizeusokat, akik magukat igaznak tartották és másokat megvetettek (Lk 18,9). Tehát mindenkinek szól, hogy ne ítélezzék idő előtt. Az igazságos ítéletet majd Jézus mondja ki mindnyájunk felett. Ő látja a „sötétség titkait” és a „szívek titkait”, azért csak tőle kaphatjuk meg az elismerést.

Ezek azok az elvek, amelyeket az apostol a maga és Apolló helyzetére alkalmaz, és amit a korintusiaknak követni kell. Talán erre vonatkozik a célzás: Tanuljátok meg, hogy ne többet annál, ami írva van. Az összefüggés itt homályos, azért egyes magyarázók arra gondolnak, hogy ez a mondat előbb széljegyzet lehetett valamelyik kéziratban és úgy került a szövegbe. A keresztény ember hitéből kiindulva is megértheti, hogy nincs mivel dicsekednie és nem

jogosult az ítélkezésre. Hiszen minden természetes és kegyelmi képességét Istentől kapta. Sőt azt az élethelyzetet is, amelyben képességeit kibontakoztathatja. Az viszont baj, ha az ember tökéletesnek, jóllakottnak érzi magát, és úgy gondolja, hogy már jogot szerzett Isten országára és részese Krisztus uralmának. Az apostol az igazi uralmat kívánja nekik, amely a bűn felett győz, s ebben szívesen osztozna velük.

Eddig a tárgyi érveket sorolta fel arra vonatkozólag, hogy a hívek legyenek szerények, s ne kövessenek emberi szempontokat. Itt, a 9—11. versekben szubjektív érvelésbe kezd. Arra mutat rá, hogy az apostoloknak követniük kell Krisztus keresztútját, s ezzel az áldozattal kell hozzájárulni Isten országához. A küzdelmes életben különleges erényeket gyakorolhatnak. Csak azok ítélkeznek fölöttük, akik ezt nem értik meg. Először az elítéltekhez hasonlítja az evangélium hirdetőit, akiket odavetettek az arénába a vadállatok elé, hogy látványossága legyenek a világnak. Vállalniuk kell, hogy balgának, gyengének, megvetettnek nézzék őket azok, akik magukat bölcsnek tartják. Ez a megjegyzés ironikus visszatekintés az 1—2. fejezetre, ahol kimutatta, hogy az emberi bölcsesség és erő mennyire semmi az Isten előtt. Az igazi nagyság mégis az apostoloknál van akkor, ha éhezve, szomjazva, szegényen és méltatlan bánásmódban hirdetik az evangéliumot. Nem keresnek nyugalmas otthont, nem fizettetik meg magukat, hanem megélhetésükről is gondoskodnak. Amellett Krisztus nagyságát is utánozzák: megbocsátanak ellenségeiknek, áldást mondanak üldözőikre, és türelemmel viselik az emberek szitkait. Az a megjegyzés, hogy látszólag salakja, söpredéke lettek a világnak, utalás a korintusi állapotokra: voltak beteg és kivetett koldusok, akiket a város pénzén láttak el étellel, s ezt úgy tekintették, mint engesztelést a csapások idején. Az apostol tehát levonja a végső következtetést a pártoskodásból, az egység megbontásából. Ha úgy tekintenek az evangélium hirdetőire, mint Krisztus igazi követőire, akkor nem fogják nevüket saját hiúságuk kielégítésére felhasználni.

ATYAI GONDOSKODÁS (4,14—21)

4,14 Nem azért írom ezeket, hogy megszégyenítselek, hanem mint kedves gyermekeimet intelet benneteket. 15 Ha számtalan tanítótok volna is Krisztusban, atyátok nincs sok. Az evangélium által én adtam nektek életet Jézus Krisztusban. 16 Azért kérek titeket, legyetek követőim. 17 Elküldtem hozzátok Timóteust, aki kedves, hűséges fiam az Úrban. Ő majd eszetekbe juttatja tanításomat Krisztusban, ahogy azt mindenütt, minden egyházban hirdetem. 18 Némelyek úgy

elbizakodtak, mintha nem készülnék hozzátok. 19 Pedig ha az Úr akarja, hamarosan elmegyek hozzátok. Akkor majd meggyőződöm a felfuvalkodottaknak nem is a szavairól, hanem az erejéről. 20 Mert Isten országa nem szavakon alapszik, hanem erőn. 21 Mit akartok? Vasvesszővel menjek hozzátok vagy szeretettel és szelid lélekkel?

Az apostoli sorsra tett célzások már kifejezték, hogy mi legyen a hívők magatartása. Nem is volt azokban túlzás, hiszen téritő útjain nemcsak a fáradtságot és éhséget tapasztalta meg, hanem az emberek érdektelenségét is. A korintusiak megláthatták a különbséget saját viselkedésük és az evangélium szelleme között. A maga részéről azonban ezt csak figyelmeztetésnek szánta, nem megszégyenítésnek. Az atyai felelősség beszél belőle, és szellemi atyaságát megkülönbözteti az egyszerű nevelők szerepétől. A görögöknél a nevelő (pedaigogos=kézvezető) rendszerint művelt rabszolga volt, aki vigyázott gazdája gyermekére és elvezette tanítóihoz. Szellemi atyaságát a hithez és a keresztséghez kapcsolja. A keresztségben a hívő újjászületik Isten gyermekévé. Az evangélium hirdetése és a hit közvetítése által az apostol adta nekik azt az új életet Krisztusban, ezért meri magát lelkileg atyjuknak nevezni. Itt az evangélium szót nem tartalmilag veszi, hanem az ige hirdetésére alkalmazza (vö. 2Kor 8,18; Gal 2,7; Ef 3,6; Fil 1,5). Ma ezt inkább az evangelizáció szóval fejezzük ki.

Mint szellemi atya kérheti őket, hogy kövessék életfelfogását, mint ahogy ő követi Krisztust. Ezzel ők is Krisztus követőivé válnak, mint ahogy más helyen egyenesen Krisztus követésére buzdít (1Tim 1,6; Fil 2,5). Krisztus szava, hogy „kövess engem” az evangéliumból való, s az egyház ebbe a szóba befoglalta a tökéletesség és az üdvösség útját. Ha a korintusiaknak még nehézségeik lennének, azt majd megkérdézhetik Timóteustól, akit hozzájuk küld maga helyett. Ő is azt a tanítást közli majd, amelyet tőle tanult és minden egyházban megvalósulni látott. Bizonyos finomság van ebben a kifejezésben is: Eszetekbe juttatja tanításomat Krisztusban. Ez nem egyszerűen a Krisztusról szóló tanítás, hanem a Krisztus meghatalmazására és az ő segítségével kifejtett tanítás, aminek az a célja, hogy az ő műve megvalósuljon a világban.

Értésülései alapján tudja, hogy a korintusi egyháznak vannak túlságosan elbizakodott tagjai is, akik majd valószínűleg levelét sem veszik figyelembe. Ezeknek szól üzenete, hogy készül meglátogatni őket, s akkor majd meggyőződik erejükről, nem beszédükről. Az erő (dünamisz) a szentírásban a karizmatikus erő, amelyet a Szentlélek ad bizonyítéku az evangélium mellett (vö. 2,4; 1Tim 1,5), s amely igazi erkölcsi tettekben, a szeretet gyakorlásában és csodák véghezvitelében nyilvánul meg. Az Isten országa ezeken az erős

alapokon nyugszik, nem a szavakon. Krisztus maga is természetfölötti erejével nyújtott bizonyítékot küldetése mellett. Az apostol Korintusban és útjain mindenütt igazolta, hogy karizmatikus erő kíséri működését. Mint apostolnak megvan a hatalma, hogy a közösségből kizárja az engedetleneket. Ezért kérdezi meg, hogy mit várnak érzésétől: megrovást vagy szelid lelkületet?

EGY BOTRÁNYOS ESET (5,1–13)

5,1 Egyébként az a hír járja, hogy erkölcstelenség fordul elő közöttetek, mégpedig olyan, amilyen még a pogányok között sincs, hogy tudniillik valaki apja feleségével él. 2 S ti még kérkedtek, ahelyett, hogy bánkódnátok, s kizárnátok magatok közül, aki efféle művel. 3 Én ugyan testileg távol, de lélekben közel, mintha köztetek volnék, már ítéletet mondtam afölött, aki így viselkedett: 4 Urunk, Jézus Krisztus nevében egyesüljön a ti és az én lelkem, Urunk, Jézus hatalmával 5 adjuk át az ilyet a sáánnak, testének romlására, hogy lelke üdvözüljön az Úr napján. 6 Dicsekvéstek nem helyes. Nem tudjátok, hogy egy kevés kovász az egész tészta megerjeszti? 7 El a régi kovással, hogy új tészta legyetek, amint hogy kovásztalanok is vagytok. Hiszen húsvéti bányunkat, Krisztust feláldozták. 8 Ünnepejünk tehát, de ne a régi kovással, sem a rosszasság és a gonoszasság kovásával, hanem a tisztaság és igazság kovásztalan kenyerével. 9 Levelemben már megírtam nektek: Ne barátkozzatok romlott emberekkel. 10 Nem általában az evílág kicsapongóira, fösvényeire, rablóira vagy bálványimádóira gondolok, mert akkor ki kellene szöknökök a világból. 11 Most azonban ezt írom nektek: Ne érintkezzetek azzal, akít testvérek hívnak, de kicsapongó, kapzsi, bálványimádó, átkozódó, részeges vagy rabló. Az ilyennel ne is étkezzetek együtt. 12 Nem tartozik rám, hogy a kívülállókón bíraskodjam. 13 Nemde ti is azok fölött ítéltetek, akik a közösséghez tartoznak? A kívülállók fölött majd Isten ítélezik. Távolítsátok el a gonoszt magatok közül!

A pártoskodás problémája alkalmat adott az apostolnak, hogy kifejtse az evangélium szellemét és az apostoli küldetés természetét. Most egy konkrét esetet bírál el, amelyet már azoknak meg kellett volna oldani, akik kérkednek az egyházban elfoglalt helyükkel. Úgy kellett volna kezelni az illetőt, mint

lelki halottat, akit gyászolni kell. Az apostol görög szóval porneia-nak nevezi az esetet, s a görögben ezzel jelöltek minden nemi visszaélést és kicsapongást. Itt az eset világos: valaki apjának volt feleségével él együtt, amit mind a zsidó (Lev 18,8), mind a római jog tiltott. Egyes rabbik azonban eltúrték azoknál, akik a pogányságból áttértek a zsidó vallásra. Feltételezhetjük, hogy Korintusban is ismerős volt ez a nézet, s alkalmazták egy pogányra, aki közben keresztény lett. Itt találkozunk konkrétan először az egyházi közösségből való kizárás témájával, amire maga Krisztus adott felhatalmazást (Mt 18,18). A forma ünnepélyes, és jelzi, hogy az egész közösségnek egyet kell vele érteni. Úgy mondja ki az ítéletet, mint aki lelkileg jelen van, hiszen a korintusi egyház vezetését fenntartotta magának. A kifejezés, hogy „adjátok át az ilyet a sátnak testének romlására”, csak külsőleg ijesztő. A szentírás nyelvén azt jelenti, hogy a kizárás megszakítja a kegyelmi kapcsolatot az illetővel, s ezzel elesik attól a segítségtől, amely védelmet ad a gonoszság kísértései ellen. A büntetés mégis gyógyító célzatú, vagyis olyan, hogy lelkének javára váljék. A közösségből való kizárás esetleg magabaszállásra készíteti és megtér. Amellett nézi a közösség javát is. A botrányos eset lesüllyeszti az erkölcsi színvonalat, a rossz példa is vonz, ezért védekezni kell ellene. Az apostol a kovász hasonlatát használja, de fordított értelemben mint Jézus példabeszéde (Mt 13,33). Mivel a kovász szerepét a rossz terjedésére alkalmazza, azért a tiszta életet a kovásztalan kenyérhez hasonlítja. Talán azért is jut eszébe a hasonlat, mert levelét a húsvéti idő előtt írta, amikor a zsidók eltávolítottak házukból minden kovászos kenyeret. A párhuzamot pedig azzal vonja meg, hogy Krisztust, a húsvéti bárányt feláldozták, s ő eltávolította a bűn régi kovaszát. Ezért akik Istennek élnek, azok „az igazság és tisztaság kovásztalan kenyérével éljenek”.

A botrányt okozónak a kizárása alkalmas volt arra, hogy egyúttal az emberi kapcsolatokról is szóljon. A korintusi környezetben erre is szükség volt. Már elveszett levelében is érintette ezt a kérdést. A szabály az, hogy a kívülállók életmódjáért nem felelősek, nincs joguk ítéletet mondani rólok, majd Isten ítélkezik fölöttük. A velük való érintkezés legyen olyan, amilyet a társadalom általában megkíván, hiszen mindenféle ügyben érintkezni kell egymással. De ha egy keresztény testvér folytat botrányos életet, azzal éreztetni kell, hogy letért a helyes útról, illetve, hogy a hívő közösség ellen is vétett. Az elv ma is érvényes. Az egyház bizonyos esetekben megtagadja a feloldozást és az Úr asztalához való járulást azoktól, akik nem változtatnak magatartásukon. Ez egyúttal a közösség védekezése a hit és az erkölcs szigorának lazítása ellen. A kizárás egyébként a zsidóságból is megvolt (MtÖrv 17,7).

A KERESZTÉNYEK PERES ÜGYEI (6,1—11)

6,1 Ha valaki közületek pereskedik, hogyan merészeli a hitetleneknél keresni igazát és nem a szenteknél? 2 Nem tudjátok, hogy a szentek ítélkeznek majd a világ fölött? Ha a világ fölött ítélkezni fogtok, a legszerényebb bírói székre méltatlanok vagytok? 3 Nem tudjátok, hogy az argyalok fölött is ítélkezünk majd! Akkor mennyivel inkább a mindennapi ügyekben. 4 Ha mindennapi ügyekben pereskedtek, olyanokat tegyetek meg bírónak, akik a közösségben jelentéktelenek. 5 Azért mondom ezt, hogy szégyenkezzetek. Nem akad köztetek értelmes ember, aki testvérei ügyében döntőbíró lehetne? 6 Ehelyett testvér a testvérével pereskedik, ráadásul hitetlenek előtt? 7 Már az is kifogásolható, hogy pereskedtek egymással. 8 Miért nem viselitek el inkább az igazságtalanságot? Miért nem tűritek el inkább a károsodást? Ehelyett ti követtek el igazságtalanságot és okoztok kárt, mégpedig testvéreknek. 9 Nem tudjátok, hogy a gonoszoknak nem lesz részük Isten országában? Ne ámsátok magatokat! Sem tisztátalan, sem bálványimádó, sem házasságtörő, sem kéjenc, sem kicsapongó, 10 sem tolvaj, sem kapzsi, sem részeges, sem átkozódó, sem rabló nem részesül Isten országában. 11 Néhányan bizony ilyenek voltak, de megtisztultatok, szentek lettetek és megigazultatok Urunk, Jézus Krisztus nevében, Istenünk Lelke által.

A kereszténység úgy indult el, mint a megbocsátás, a türelem és a szeretet vallása. Krisztus maga hirdette az áldozatos szeretetet és a rossznak jóval való legyőzését (Mt 5,38—48). A pereskedés ennek a megcsúfolása, főleg akkor, ha pogányok elé viszik ügyeiket. Itt az apostol a „hererosz” szót használja, amely más felfogását jelent. A kifogásait egyébként úgy írja le, hogy azokból a keresztények természetfölötti hivatása is kitűnik. A kívülállókkal szembeállítja a „szenteket”, az egyház tagjait, akiket a keresztség megszentelt. Elsősorban bennük kellene bízni, hogy testvéreik között igazságot tesznek. Azután arra hivatkozik, hogy akik Krisztus győzelmében osztoznak, azok vele együtt elítélik a bűnös világot, még a bukott angyalokat is. Ha viszont ilyen hivatásuk van, akkor nem tarthatják magukat méltónak a bíraskodásra egymás ügyeiben? De azt is kijelenti, hogy a pereskedés méltatlan a keresztényekhez. Ha egyáltalán van viszály, azt szinte titokban, a legjelentéktelenebbek előtt kellene elintézni. Sokan közülük kérkedtek bölcsességükkel, sőt, egymás riválisaivá váltak, tehát nem találnak maguk között értelmes embert, akiben megbíznak? Ezek a kérdések arra valók, hogy felébredszék bennük a szégyenérzetet. Igazi

evangéliumi magatartás az volna, ha elviselnék az igazságtalanságot, a sértést és nem viszálykodnának. Úgy látszik, nagyobb dolgokról is szó volt, azért nyúl az apostol az erkölcsen súlyos követelményeihez. Akik gonoszságot művelnek, nem részesülnek Isten országában. Az Isten országa az, amit Krisztus hirdetett: a kegyelmi javak már itt vannak a földön, azokat hittel, jóakarattal és az evangélium szerinti étellel lehet megszerezni, s az ország végleges alakja a mennyben valósul meg. Azután eléjük állítja a bűnök sorozatát, amelyek a közösségi életet is felborítják és amelyek súlyos erkölcsi visszaélésnek számítanak. Az egyházi hagyomány ezeket mindig figyelembe vette a bánat és az elégtétel hirdetésénél. Az apostol nem törekszik teljességre, hanem a jellemző eseteket emeli ki. A kéjencségnek és a kicsapongásnak megfelelő két görög szó a természetellenes nemi bűnökre vonatkozik. Még hozzá kell tennünk, hogy az apostol nem annyira az egyes esetekre utal, hanem az életvitelre, amely azoknál fordul elő, akik félredobják az erkölcsi kötelezettséget. Ezeknek a bűnöknek a kerülése lehetséges még akkor is, ha megtérésük előtt elő is fordultak náluk. A keresztségben megtisztultak, megszentelődtek, megigazultak, tehát legyőzhetik a bűnt. A keresztséget kifejezetten nem említi ugyan, de említi Jézus nevét és a Szentlelket, s éppen ebben van az utalás a keresztségre. Az is nyilvánvaló, hogy az apostol az ilyen megigazulásban teljes megtisztulást lát, vagyis a bűn teljes eltörlését és olyan kegyelemnek kiadását, amely gyógyítja természetünk elesettségét.

A SZABADOS ÉLET KERÜLÉSE (6,12—20)

6,12 Minden szabad nekem, de nem minden hasznos. Minden szabad, csak ne váljak semminek rabjává. 13 Az étel a gyomorért van, a gyomor az ételért, de Isten mindkettőt elpusztítja. A test azonban nem a kicsapongásért van, hanem az Úrért, az Úr pedig a testért. 14 Isten ugyanis feltámasztotta az Urat, és hatalmával minket is feltámaszt. 15 Nem tudjátok, hogy testetek Krisztus tagja? Leválasszam tehát Krisztus tagját és a feslett nő tagjává tegyem? 16 Isten mentsen! Nem tudjátok, hogy aki tisztátalannal egyesül, az egy testté lesz vele? Az Írásban ugyanis ez áll: Ketten egy testté lesznek. 17 Aki azonban az Úrral egyesül, egy lélek vele. 18 Kerüljétek az erkölcsitelenséget. Minden bűn, amelyet az ember elkövet, a testen kívül van, de a kicsapongó tulajdon teste ellen vét. 19 Nem tudjátok, hogy testetek a bennetek lakó Szentlélek temploma, akit Istentől kaptatok? 20 Nagy volt a váltságdíjatok. Dicsőítsétek meg tehát Istent testetekben.

Az apostol bizonyára Korintusban is hirdette Isten gyermekeinek szabadságát, amely felmenti a hívőt az ószövetségi kötöttségek alól. Ebben szerepelhetett a kijelentés, hogy „minden szabad nekem”. Ezt egyesek félremagyarázták, ezért körvonalazza értelmét, s egyúttal kifejti a helyes erkölcsi normát. Minden szabad, de nem minden hasznos, azaz nem válik javunkra (szümphero). Az értelmezéshez látnunk kell, hogy Pál szerint mi az erkölcsstan alapgondolata. A megengedett és a tilos nem attól függ, hogy mi van megírva, hanem attól, hogy mi egyeztethető össze azzal az új létrenddel, amelyet a keresztségben kaptunk. Krisztus tagja lettünk, új teremtmény, Isten gyermeke, s maga a Szentlélek formált át (Róm 6—8. fejj.). Itt az értelmezéshez ezt kell alapul venni. A szabadosság abból adódik, ha valaki mindent megengedettnek tart, ami a test természetéből folyik. De különbség van a táplálkozás és a nemiség között. A gyomor és az étel egymásra utaltsága megmarad a testi élet zártságában, s csak erre az életre vonatkozik. A nemiség azonban személyes és közösségi kapcsolatot is jelent. A személyeknek pedig magasabb hivatása van, nemcsak az élettani törvények kielégítése. Az a test, amely személyiségünket kifejezi, az Úrért van, vagyis az a hivatás áll előtte, hogy részesedjen Krisztus feltámadásában. Ő testi életünket is megváltotta, ilyen értelemben az Úr a testért van, de a testnek is az Úrért kell lenni. A Róm 12,1-ben mondja, hogy „adják át testüket tiszta áldozatul”. A tudatos keresztény életét tehát áthatja a szent jelleg. A Krisztussal való egység azt jelenti, hogy a hívő ember övele egy lélek lesz, mint ahogy a Ter 2,24 már azt mondta, hogy a férfi és a nő egy test lesz. Így aki paráználkodik, elszakítja testét Krisztustól és a parázna nő tagjává teszi. Magától értetődik, hogy más a helyzet a házasságban. Ott mindkettő a maga kegyelmi létmódjának megfelelően cselekszik, s maga a házassági kapcsolat is mint szentség Krisztusban áll fenn, s egyúttal az emberi nem fenntartásának is Istentől akart eszköze. Az erkölcsi magatartás azonban arra is vonatkozik: „Mindegyiktek szentül és tisztességesen éljen feleségével” (1 Tesz 4,4).

A kicsapongó ember tulajdon teste ellen vét, abban az értelemben, hogy testének magasabb hivatása van. Ez a magasabb hivatás fejeződik ki abban, hogy temploma vagyunk annak a Szentléleknek, akit megkaptunk a keresztségben. Akiben pedig benne van Krisztus Lelke, az őhozzá tartozik (Róm 8,10). Ezért mondja, hogy nem vagyunk a magunkéi, s ezért nem rendelkezünk testünkkel a szabados vágyak szerint. A Krisztushoz való tartozás alapja a megváltás, ahol maga a szó (apolütrozisz) arra mutat, hogy kiváltott, magának megvásárolt (Róm 3,24). Az életet tehát hozzá kell szabni Krisztus követelményeihez. A kegyelem megadja az erőt, hogy mindent szeretetből, odaadással tegyünk, és ebben van Isten gyermekeinek a szabadsága.

2. Válasz a kérdésekre (7,1—14,40)

A KERESZTÉNY HÁZASSÁG (7,1—16)

7,1 A leveletekre ezt válaszolom: Jó, ha az ember asszonnyal nem érintkezik. 2 A kicsapongás veszélye miatt azonban legyen csak minden férfinak felesége és minden asszonynak férje. 3 A férfi teljesítse házastársi kötelességét feleségével szemben, hasonlóképpen az asszony is férjével szemben. 4 Az asszony testével nem maga rendelkezik, hanem a férje, éppúgy a férfi testével sem ő rendelkezik, hanem felesége. 5 Ne tartózkodjatok egymástól, legfőképpen közös megegyezéssel egy időre, hogy az imádságnak éljete. Azután térjete vissza egymáshoz, nehogy a sátán megkísértsen benneteket, mivel nem tudtok megtartóztatásban élni. 6 Ezt engedményképpen mondom, nem parancsként. 7 Szeretném ugyanis, ha mindnyájan olyanok volnátok, mint én magam, de hát mindenki saját ajándékát kapta Istentől, az egyik ilyet, a másik olyat. 8 A nem házasoknak és az özvegyeknek ezt mondom: Jó, ha úgy maradnak, mint én is. 9 De ha nem tartóztatják meg magukat, kössenek csak házasságot, mert jobb megházasodni, mint vágytól égni. 10 A házastársaknak meg nem én parancsolom, hanem az Úr: a feleség ne hagyja el férjét. 11 Ha mégis elhagyná, maradjon férj nélkül vagy béküljön ki férjével. A férfi se bocsássa el feleségét. 12 A többieknek azonban én mondom, nem az Úr: Ha valamelyik testvérnek hitetlen felesége van, aki kész vele élni, ne küldje el. 13 S ha valamelyik asszonynak hitetlen férje van, és az szívesen marad vele, ne hagyja el férjét. 14 Mert a hitetlen férjet megszenteli felesége és a hitetlen asszonyt megszenteli férje. Különböen gyermekeitek tisztátalanok volnának, pedig szentek. 15 De ha a nemhívó fél elválík, hadd váljék el. Ilyen esetben a testvér vagy nővér nincs lekötve, hiszen Isten békességre hívott minket. 16 Honnan tudod te, asszony, hogy a férfit megmentheted, vagy honnan tudod te, férfi, hogy feleségedet megmentheted?

Az itt említett levél a korintusiak írása, amelyben kérdéseket tettek fel bizonyos vallási tételekre vonatkozólag. Első helyen áll a házasság, hiszen amint a bevezetőben láttuk, ott még egyes pogány szentélyek is a prostitúció fészkei voltak. Egyes keleti szekták pedig a testet és az anyagot a rossz forrásának tekintették és a házasságot is elvetették. Az apostol válasza tükrözi az

őszövétségi hagyományt, amely a házasságot Isten gondolatának tartja, de tanácsaiba már belejátszik az a gondolat, hogy esetleg Krisztus második eljövetele nemsokára bekövetkezik, s arra teljes odaadással kell készülni. Ezért mondja, hogy jó, ha az ember asszonnyal nem érintkezik. Ez nem gyengíti a Ter 2,18 megállapítását, hogy „nem jó az embernek egyedül lennie”. A teremtés rendjében a házasság az ember természetéből folyik, de nem kötelező mindenki számára. A megtartóztató élet azonban nem való mindenkinek, azért éljenek házaseletem, ami a nemiségnek is határozott keretet ad.

A férfi és a nő az igazságosság és a szeretet jogán köteles megadni egymásnak a testi együttélést. De ezt a helyet nem szabad úgy értelmezni, hogy a házasság csupán a nemiség orvoslása. A nemiség és a szerelem az emberi természet velejárója és a házasság lényegéhez tartozik. Az egymástól való tartózkodás csak kölcsönös megegyezés alapján és ideiglenes legyen, hogy „az imádságnak éljenek”, vagyis magasabb szellemi szempont vezesse őket, ami összhangban van az Isten előtti köteleességekkel is. A hosszú önmegtartóztatás kitenné őket a házasságtörés veszélyének. Adott helyzetben — Krisztus eljövetelének várásában — a házasságról való lemondást tökéletesebbnek tartaná, de hozzáteszi, hogy mindenki kövesse a maga kegyelmi adományát, karizmáját. Vagyis mind a házasság, mind a megtartóztató élet folyhat a kegyelem ösztönzéséből.

Ugyanilyen megfontolás alapján ad tanácsot a nőtlennek és az özvegyeknek. A megtartóztatás állapota érték, de ha túl nehéznek gondolják, kössenek házasságot. A házasság felbonthatatlanságát illetően azonban már az Úr parancsára hivatkozik. Krisztus is ismételte a régi törvényt: amit Isten egybekötött, ember ne válassa szét. Az apostol tanítása is ilyen egyértelmű. A házasságot ne bontsa fel egyik fél sem, vagy ha elhagyta házastársát, nem köthet új házasságot. Egy kivételt azonban tesz, amit a hagyomány azóta szentpáli kiváltságnak nevez, s ahol ő kétségtelenül Krisztus szándéka szerint járt el. Ha az egyik fél keresztény lesz, és pogány házastársa továbbra is egyetértésben él vele, akkor ne váljon el. A megokolás az, hogy a hívő fél megszenteli a nem hívő felet. Nem erkölcsi szentségről van itt szó, hanem arról, hogy házastársa révén az is valamiképpen hozzátartozik a szent közösséghez. Ilyen értelemben lesznek szentek gyermekeik is. A régi felfogás szerint a gyermek egészen szüleihez tartozik és részesül minden kiváltságukban. Ha azonban a meg nem keresztelt fél elválik, akkor a keresztény fél új házasságot köthet. A megokolás az, hogy Isten békességre hívott minket. A háttérben az a tudat áll, hogy a hittel Isten maga tárta fel az üdvösség útját, és senkinek sincs joga ahhoz, hogy attól a másikat visszatartsa. A hívő fél különben sem tudja előre, hogy hitetlen társát elvezetheti-e Krisztushoz.

TÁRSADALMI HELYZET ÉS ÜDVÖSSÉG (7,17—24)

7,17 Különben mindenki éljen úgy, ahogy az Úr adta neki, s ahogy az Isten hívta. Így rendelkezem minden egyházban. 18 Aki körülméletlen kapta a meghívást, az ne akarjon körülméletlennek látszani, s aki viszont körülméletlen, az ne metéltesse körül magát. 19 A körülméletlenség nem ér semmit, hasonlóképpen a körülméletlenség sem ér semmit, hanem csak az Isten parancsának a megtartása. 20 Maradjon meg mindenki abban a hivatásban, amelyet kapott. 21 Ha rabszolga vagy, s úgy nyertél hivatást, ne bánkódj miatta. 22 Még ha szabadabbá lehetnél is, maradj meg benne. Aki ugyanis mint rabszolga nyert hivatást az Urban, az Úrnak szabadosa. Viszont aki szabad emberként kapta a hivatást, Krisztus rabszolgája. 23 Nagy váltságdíjat fizetett értetek, ne legyetek ezért emberek rabszolgájává. 24 Maradjon meg tehát, testvérek, mindegyiktek abban a hivatásban az Isten előtt, amelyet kapott.

A házasságról és a megtartóztató életről szóló fejtegetésbe beállítja ezt a kis részletet az élethívatus elfogadásáról. A háttérben az a gondolat áll, amelyet majd a 29. versben kifejez, hogy az idő rövid, s azt elsősorban üdvtörténeti viszonylatban érti. Krisztus eljövele bármikor bekövetkezhet és számot kell adni életünkről, tehát az a fontos, hogy készek legyünk, ne pedig más megokolást keressünk. De benne van az is, hogy az emberi élet rövid, ezért azt jól kell felhasználni. A világi élethívatusra két példát ragad ki: ha valaki zsidóból lett keresztény, ne szégyellje múltját, s ne akarja eltüntetni testi jegyeit. Aki viszont pogányból lett keresztény, ne akarja a zsidók ószövetségi kiváltságait keresni. A testi jegyek az üdvösség vonalán nem számítanak. Jelentősége csak annak van, ha Isten akaratahoz igazodunk. Látszik, hogy az apostol saját múltjával is végleg leszámolt, s egészen átvette Krisztus gondolatát. Az evangélium átélése tudatos hódolatban valósul meg, nem külsőségekben.

A másik példa a rabszolgák esete. Aki mint rabszolga lett Krisztus követője, ne fecsérelje az időt arra, hogy szabadabbá váljék, hanem végezze szolgálatát keresztény tudatban és keresztény lelkiülettel. Bizonyos vita van ennek a mondatnak az értelméről: Még ha szabadabbá lehetnél is, „maradj meg benne” (a szolga állapotában). Szó szerint ez áll ott: „annál inkább használd ki”. Ezt lehet úgy is fordítani, hogy annál inkább használja ki szolgálai állapotát érdemszerzésre, de úgy is, hogy szabadabbá levésre. Az üdvösség szempontjából az a döntő, hogy Isten előtt a rabszolga is érezheti magát szabadnak, sőt gyermekének, s a szabadnak is tudnia kell, hogy ő Krisztus szolgája. Mégpedig

azon a címen, hogy ő váltott ki a bűn és a halál szolgaságából, és mintegy megvásárolt magának. A fontos tehát az, hogy a hívő ember ne legyen mások véleményének vagy felfogásának a rabja. Ha a keresztségben szerzett állapotot, a fogadott gyermekséget tudatosítja, akkor fő gondja nem a társadalmi helyzet változtatása lesz. Itt is figyelembe kell venni, hogy a keresztyénység nem úgy jelent meg, mint társadalmi mozgalom, hanem mint az üdvösség intézménye. Az embernek Istennel való viszonyát rendezte, s abból adódott az emberek egymásközi viszonyának a követelménye. A társadalmi igazságosságot és egyenlőséget ebből kellett levezetni.

A NEM-HÁZASOK ÉS AZ ÖZVEGYEK HELYZETE (7,25—40)

7,25 A szüzeket illetően nincs külön parancsom az Úrtól, tanácsot azonban adhatok, mint olyan, aki az Úr irgalma folytán hitelt érdemel. 26 Azt tartom, a mostani megpróbáltatások miatt ez az állapot ajánlható: jó, ha így marad az ember. 27 Ha asszonyhoz vagy kötve, ne törekedj elválni, ha azonban nem kötötted magad asszonyhoz, ne keress feleséget. 28 De ha megnősülsz, nem vétkezel, s ha a lány férjhez megy, nem követ el bűnt. Ám az ilyeneket testi nyugtalanság gyötri, s én meg akarlak kímélni benneteket. 29 Azt mondom tehát, testvérek, az idő rövid, azért akinek van felesége, éljen úgy, mintha nem volna; 30 aki sír, mintha nem sírna; aki örül, mintha nem örülne, aki vásárol, mintha meg sem tartaná; 31 s aki felhasználja a világ dolgait, mintha nem élne velük, mert ez a világ elmúlik. 32 Azt szeretném, ha mentek volnátok a gondtól. A nőtlennek arra van gondja, ami az Úré; hogyan járjon az Úr kedvében. 33 A nős azonban világi dolgokkal törődik: hogyan keresse felesége kedvét, ezért meg van osztva. 34 A nem házasszony és a szűz arra gondol, ami az Úré, hogy testben, lélekben szent legyen, míg a férjes nőt világi dolgok kötik le: hogyan járjon férje kedvében. 35 Ezt javatokra mondom, nem azért, hogy tőrbe csaljalak, hanem hogy feddhetetlen életre és az Úrhoz való osztatlan ragaszkodásra segítssek titeket. 36 Ha valaki mégis úgy véli, hogy igazságtalanul bán hajadon lányával, mert eljárt fölötte az idő, ha úgy van rendjén, tegye, amit akar. 37 Nem vetkezik, kössenek csak házasságot. Akinek azonban szilárd a meggyőződése, s minden kényszerítő ok nélkül, teljesen szabadon úgy döntött, hogy megőrzi hajadon lányát, jól teszi. 38 Tehát aki férjhez adja hajadon leányát, jól teszi, aki pedig nem adja férjhez, még jobban teszi. 39 Az

asszony le van kötve, amíg férje él, de ha férje meghal, felszabadul. Férjhez mehet, akihez akar, de csak az Úrban. 40 Boldogabb azonban, ha úgy marad, ahogy van. Ez a tanácsom, és hiszem, hogy Isten Lelke szerint beszélek.

A házasságkötést vagy az attól tartózkodást szintén a „végső idő” szemzőgéből nézi. A „szüzeken” (parthenosz) egyaránt ért nőket és férfiakat. A szüzesség erényét Krisztus is az evangéliumi tanácsok közé sorolta (Mt 19,12), azért az apostol is csak véleményét fejezi ki, de abban a meggyőződésben, hogy szava egyezik Krisztus szándékával. Kiindul abból, hogy a „mostani megpróbáltatások miatt” jó, ha az ember úgy marad, ahogy van. A megpróbáltatásokkal bizonyára a Lk 12, 51—53-ban említett ellentétekre gondol, hogy a Krisztushoz való csatlakozás miatt családtagok is szembefordulnak egymással, s az talán már a végső idők jele. Ezért aki házasságban él, ne keressen elválást, aki nem él házasságban, az ne keresse a házasságot. De a kijelentés egyáltalán nem akar erkölcsi szabály lenni, hiszen hozzáteszi, hogy aki házasságot köt, nem vétkezik. Legföljebb magára veszi az evilági gondokat, pedig egyéni véleménye szerint az idő rövid, és azt fel kell használni. Azzal tisztában van, hogy Krisztus eljövételének napja titok (2Tesz 2,3), de ő is saját világmépében gondolkodik a történelemről. Úgy látja, hogy az akkor ismert világban néhány évtized alatt szétviszik az evangéliumot, s az idő megéri Krisztus eljövetelére. Így a lelki tökéletesedés mindennél előbbre való. Ezt fejezi ki a szónokias mondatokkal, hogy aki él a világ javaival, mintha nem élne, akinek van felesége, mintha nem lenne. Az ember ne kösse magát véglegesen földi dolgokhoz, mert ez a világ elmúlik, s az eljövendő világ értékei mások lesznek. Nem egykedvűséget vagy közömbösséget ajánl, hanem arra céloz, hogy a földön minden dolognak eszköz jellege van. Úgy kell felhasználni őket, hogy közelebb vigyenek az üdvösséghez. A magyarázat benne van ebben a kijelentésben: akit nem köt a házasság, egészen azzal törődhet, ami az Úré. Aki házasságban él, az keresi házastársa kedvét, amit nem lehet kifogásolni, de a végső időre gondolva nem egyedül szükséges. A minden korra vonatkozó tanítás ebben az, hogy a földi dolgokat és helyzeteket az örök élet szempontjai szerint kell felhasználni.

A 36—38. versek magyarázata némi nehézséget okoz. Miután előzőleg a nem-házas fiatalokról beszélt, hogy az evangéliumi tanácsokkal milyen kapcsolatban áll a házasságuk vagy megtartóztató életük, most átmenet nélkül az apákhoz szól, hogy férjhez adják-e lányukat vagy nem. Önmagában ez nem lenne feltűnő, hiszen abban a korban a szülőknek nagy beleszólásuk volt gyermekeik házasságába. De az előbbieken már feltételezte a fiatalok szabadságát. Azért minden bizonnyal azt az esetet emeli ki, amikor a leány akkor

tért meg, amikor már el volt jegyezve, s most egyszerre két kérdés jelentkezik: a jegyesség fenntartása, vagy az adott keresztény megfontolás. Az apostol a szülők szabadsága mellett dönt, bár érezteti, hogy ha nem adja férjhez a lányát, „jobban teszi”.

Az özvegyekre vonatkozólag hasonló a tanácsa. A férj halálával a házassági kötelék megszűnt, tehát új házasságot köthet. A keresztény nőhöz azonban az illik, hogy „az Úrban” kössön házasságot, vagyis keresztény emberhez menjen. De tökéletesebb állapotot választ, ha megtartóztatja magát. Bizonyára ezt a tanácsot is „az idő rövidsége” miatt adja. Érdekes azonban, hogy az 1 Tim 5,14-ben már — valószínűleg kellemetlen tapasztalat után — azt ajánlja, hogy a fiatalabb özvegyek menjenek férjhez, adjanak életet gyermekeknek és viseljék gondját családjuknak.

AZ ÁLDOZATI HÚS FOGYASZTÁSA (8,1—13)

8,1 A bálványoknak feláldozott húsról vonatkozólag tudjuk, hogy mindnyájan megfelelő ismerettel rendelkezünk. A tudás azonban felfuvalkodottá tesz, a szeretet ellenben épít. 2 Aki tetszeleg tudásában, még nem értette meg, mi a helyes ismeret. 3 Aki azonban szereti az Istent, azt Isten is magáénak tudja. 4 Ami tehát a bálványáldozatok fogyasztását illeti, tudjuk, hogy bálvány nincs a világon, Isten meg csak egy van. 5 Igaz, beszélnek istenekről az égen és a földön, mivel sok istenük és uruk van, nekünk mégis egy az Istenünk: 6 az Atya, akitől származik, s akiért mi is vagyunk; egy az Urunk, Jézus Krisztus, aki által minden van, s mi magunk is általa vagyunk. 7 De nincs mindenkiben ilyen tudás. Némelyek ugyanis a bálványokhoz vannak szokva, és még most is úgy fogyasztják a húst, mint áldozati eledelt, s mivel lelkiismeretük téves, beszennyeződik. 8 Az étel ugyanis nem tesz kedvesebbé az Isten előtt. Ha nem eszünk, azzal nem veszítünk, de ha eszünk, azzal sem nyerünk. 9 Arra azonban ügveljete, hogy szabadságotokkal az aggályosokat meg ne botránkoztatassátok. 10 Ha tehát valaki a bálványtemplom asztalánál látja azt, akiben megvan a tudás, mivel lelkiismerete téves, nemde felbátorodik arra, hogy bálványhúst egyék? 11 Így tudásoddal tönkreteszed aggályos testvéredet, akiért Krisztust meghalt. 12 Ezért ha testvéred ellen vétkesel, mert megsérted aggályos lelkiismeretét, Krisztus ellen vétkesel. 13 Tehát ha az étel megbotránkoztatja testvéremet, inkább soha nem eszem húst, csak hogy testvéremet meg ne botránkoztassam.

A pogányok áldozatainál az állatoknak csak egy részét tették az oltárra, a többit a templom melléképületében elfogyasztották, vagy a piacon eladták. Szükségszerűen felvetődött a kérdés, hogy a keresztények fogyaszthatnak-e ilyen húst? A zsidók elutasítottak mindent, ami kapcsolatos volt a bálványokkal. A kérdés a Római levélben (14—15. fej.) is előfordul, s ott a hitben erősekről és gyengékről van szó. Valószínű, hogy az elveket az apostol már korintusi tartózkodása idején megadta, azért írja itt, hogy „mindnyájan megfelelő ismerettel rendelkezünk”. Akadnak azonban olyanok, akiknél hiányzik a megfelelő felvilágosult tudás, ezért aggályosak ebben a kérdésben. A válasz tehát ez. Önmagában a tudás felfuvalkodottá tehet, a közösségben azonban a szeretetnek is megvan a kötelező helye. A kettőt tehát össze kell egyeztetni, ahogy azt az Isten előtti engedelmesség megköveteli. Az alapelv az, hogy a bálvány semmi, bár a pogányok beszélnek sok istenről és úrról, s ezen bizonyára a mitológiai hősöket kell érteni. De a valóságban csak egy Isten és egy Úr van, Jézus Krisztus. Áldozatot tehát csak neki lehet bemutatni. Minden Isten teremtménye, minden tőle van, s ugyanakkor minden Jézus Krisztusért is van, beleértve magunkat is. Ebből következik, hogy a teremtett dolgok értünk vannak és szabadon felhasználhatjuk őket. A hús akkor is eledel marad, ha áldozati állatból származik.

De nem mindenki látja ilyen világosan a dolgot. Akik a pogányságból jöttek, azokba beleivódott a gondolat, hogy az áldozat bálványimádás, azért a megmaradt húson is rajta van ez a jelleg. Ha az aggályos lelkületű ember meglátja keresztény testvérét, hogy ilyen húst eszik, botránkozik rajta, s a maga kétes lelkületével követi is példáját. Itt van a felvilágosult eljárás következménye. Azért ilyen esetben a szeretet előbbre való, mint a tudás. Az étel önmagában közömbös dolog, sem közelebb nem visz Istenhez, sem el nem távolít tőle. De a viselkedés esetleg árt annak az embernek, akit Krisztus üdvösségre akar vezetni. Így érthető a kategorikus válasz: Inkább nem eszem húst, mint hogy ártsak testvéremnek. Külön megjegyezzük még, hogy Pál itt nem utal a jeruzsálemi zsinat utasítására, amely kérte a pogány-keresztényeket, hogy ebben a kérdésben legyenek tekintettel a megtért zsidókra (ApCsel 15,24). Úgy látszik, itt inkább a pogány-keresztényeknek volt ilyen problémájuk.

PÉLDA AZ ÖNZETLENSÉGRE (9,1—18)

9,1 Vajon nem vagyok szabad ember? Nem vagyok apostol? Nem látam Urunkat, Jézust? 2 Nem vagytok-e az én művem az Úrban? Ha másoknak nem volnék is apostola, nektek az vagyok, hiszen apos-

tolságomnak ti vagytok a pecsétje az Úrban. 3 Ezzel igazolom magam azok előtt, akik felelősségre vonnak. 4 Nincs jogunk az evéshez-iváshoz? 5 Nincs jogunk ahhoz, hogy asszony-nővért magunkkal vigyünk, mint a többi apostol és az Úr testvérei vagy Kéfás is teszi? 6 Csak nekem és Barnabásnak nincs jogunk mentesülni a kétkézi munkától? 7 Ki katonáskodik saját költségén? Ki ültet szőlőt és nem eszik a termésből? Ki legeltet nyáját, és nem issza a nyáj tejét? 8 Talán csak emberi megfontolásból mondom ezeket, nem így nyilatkozik a törvény is? 9 Hiszen Mózes könyvében ez áll: „Nyomatató ökörnek ne kösd be a száját.” 10 Talán az ökörre van az Istennek gondolja, s nem inkább értünk mondja ezt? Kétségtelenül értünk írták meg, hogy aki szánt, reménykedve szánson, s aki csépel, abban a reményben csépeljen, hogy részesedik a termésből. 11 Ha lelki javakat vetettünk köztetek, nagy dolog az, ha majd anyagi javaitokat aratjuk? 12 Ha mások rendelkezhetnek veletek, nekünk nincs több jogunk hozzá? De nem élünk jogunkkal, hanem elviselünk mindent, csak hogy gátat ne vessünk Krisztus evangéliumának. 13 Nem tudjátok, hogy akik a templomban szolgálnak, a templomból is élnek, s akik az oltárnál szolgálnak, az oltárról részesednek? 14 Éppen így rendelte az Úr is, hogy az evangélium hirdetői az evangéliumból éljenek. 15 Én azonban mindebből semmit sem élveztem. De nem azért írom, hogy ezentúl így legyen, hiszen jobb meghalnom, semhogy valaki lerontsa jó híremet. 16 Hogy az evangéliumot hirdetem, azzal nem dicsekedhetem, hiszen szükségszerű kötelességem. Jaj nekem ugyanis, ha nem hirdetem az evangéliumot. 17 Ha önszántamból teszem, jutalmam lesz, ha nem önszántamból, csak megbízotti hivatalnok vagyok. 18 Mi tehát a jutalmam? Az, hogy mint az evangélium hirdetője ingyen nyújtsam az evangéliumot, s ne éljek az evangéliumban gyökerező jöggel.

Saját viselkedésével akar példát mutatni az önzetlen szeretetre, amely mások javát keresi. Semmi földi hasznot nem akar húzni az evangélium hirdetéséből, csak másoknak hasznára legyen. Ez a hosszú kitérés az evangélium hirdetésének a módjára és a más apostolokkal való összehasonlítás sejteti, hogy ilyenfajta kérdés is felmerült a korintusiaknál: miért nem követi ő is a tanítóknak azt a hagyományos módszerét, ami megvolt a rabbiknál és amit az evangélium hirdetői is általában utánóztak, legalább is Palesztinában, hogy tudniillik tanítványaik adományaiból éltek és kíséretüket vittek magukkal. A második korintusi levélben már egyenesen azt érezzük, hogy egyesek kételkedtek is Pál valódi apostoli küldetésében.

Ezért az 1—3. vers apostolságának igazolása. Három érvet hoz fel: szabadon vállalt küldetést teljesít, nem emberek szolgálatában áll, látta a feltámadt Krisztust, és tőle kapta a küldetést és végül munkájának megvan a gyümölcse, maga a korintusi egyház is. Ők a pecsétje a küldetését igazoló okmányoknak. Ennek alapján joga volna, hogy a hívők tartsák el, s joga volna arra is, hogy kíséretében legyenek férfiak és nők, akik gondoskodnak róla, mint ahogy ez másoknál megvan. Itt említi az Úr „testvérét”, Jakabot, Jeruzsálem püspökét (ApCsel 15,13; Gal 1,19) és Pétert. Péter nős volt, hiszen a Mk 1,30 említi anyósát, feleségéről azonban nem hallunk. Lehet, hogy már nem élt. Ezek természetesnek találták, hogy elfogadták a hívő asszonyok segítségét. Az elvet Pál is fenntartja, hiszen mindenkinek joga van ahhoz, hogy munkájáért megfelelő bért kapjon. A katona, a földműves, a pásztor abból él, amivel dolgozik. Isten intézkedéséből is le lehet vezetni ezt a jogot, ezért idézi a MTörv 25,4-et: Ne kösd be a nyomtató ökör száját. A parancs szó szerint a termelő mohóságát fékezte, de az apostol előképet lát benne. Istennek nem az ökörről van gondja, hanem országának munkatársaira. Az ószövetségi törvény külön előírta, hogy a papok és a leviták a nép adományaiból éljenek, mert a templomnál és az oltárnál szolgálnak. Végül idézi Krisztus mondását, hogy méltó a munkás a maga bérére (Lk 10,7). Krisztus szavaira való ilyen egyenes hivatkozást találunk még a 7,10—11-ben és a 11,23—25-ben.

Pál azonban nem akarta igénybe venni azt a kiváltságot, hogy szellemi javaiért anyagiakat kapjon, és Barnabás sem, amíg vele volt. Most sem azért teszi szóvá, mintha a jövőben másként akarna viselkedni. Szó szerint így fejezi ki szándékát: „Jobb lenne meghalnom, mint. . . Senki ne rontsa le hírneveimet”. Ilyen befejezetlen mondatok fordulnak nála. De miért vállalja ingyen az igehirdetést? Magát az apostoli munkát nem tartja külön érdemnek, hiszen arra parancsot Krisztustól kapott, s engedetlenség volna, ha nem tenné. Érdeme abban van, hogy nem kíván érte földi kárpótlást. Nem akar megbízott hivatalnok lenni, aki csak bérért dolgozik. Kétségtelen, hogy volt meggyőző erő ebben az önzetlenségben. Tükröződött benne, hogy valóban az Isten országát hirdeti. A második levélben (2Kor 11,9) is teljes önzetlenséggel írja: „Amikor köztetek tartózkodtam, senkinek sem voltam terhére.” Sátorkészítő munkával kereste kenyerét, s ez az önzetlenség függetlenséget biztosított neki. A következőkben erről beszél.

A FÜGGETLENSÉG ELŐNYE (9,19—27)

9,19 Bár mindenkitől független voltam, mégis mindenkinek szolgája lettem, hogy minél többet megnyerjek. 20 A zsidók előtt zsidóvá váltam, hogy megnyerjem a zsidókat. A törvény alá rendelve között a törvény alárendeltje lettem — noha magam nem vagyok a törvénynek alárendelve —, csak hogy megnyerjem azokat, akik a törvény alárendeltjei. 21 Azok között, akikre a törvény nem vonatkozik, olyan lettem, mint aki a törvényen kívül áll — pedig nem állok Isten törvényén kívül, hanem Krisztus törvényének vagyok alárendelve —, hogy megnyerjem a törvény alá nem rendelteteket. 22 A gyöngék közt gyöngé lettem, hogy megnyerjem a gyöngéket. Mindenkinek mindene lettem, hogy mindenkit üdvözítsek. 23 Mindezt az evangéliumért teszem, hogy nekem is részem legyen benne. 24 Nem tudjátok, hogy a pályán küzdők mind futnak ugyan, de a díjat csak egy nyeri el? Úgy fussatok, hogy elnyerjétek. 25 A versenyzők valamennyien megtartóztató életet élnek, minden tekintetben. Ők hervadó koszorúért, mi pedig hervadatlanért. 26 Én is futok, de nem céltalanul, az ökölvívásban nem a levegőt csapkodom, hanem megzabolázom, 27 és rabságba vetem testemet, hogy míg másokat tanítok, magam méltatlanná ne váljak.

Miután megvilágította az önkéntes áldozat értékét, most még arra tér ki, hogy az az apostoli munkának is hasznára van, nemcsak az örök életre szerez érdemet. Csak az tud igazán Isten országáért dolgozni, aki nem köti magát emberi érdekekhez. A 9,1-ben saját példáját azzal kezdte felvázolni, hogy mint szabad ember és mint apostol állt be a munkába. Most ismét abból indul ki, hogy mint szabad (eleutherosz), független ember, mindenkinek szolgájává (doulosz) tud lenni, hogy mindenkit az üdvösség felé irányítson. Miben állt a függetlensége, és mi adott neki igazi szabadságot? Az, hogy tudott szegény lenni, nem kereste a földi javakat, az érvényesülést, nem függött az emberek véleményétől, hanem csak azt nézte, hogyan élhet az evangélium szellemében. A szabadság nem abban áll, hogy mentesek vagyunk a kötöttségtől, hanem abban, hogy módunkban áll a cél megvalósítása. Azt is látni kell, hogy ő éppen az evangéliumból merítette szabadságát. Nem kötötte sem a mózesi törvény egyoldalúsága, sem a pogány vallások tabu-rendszere. De ahol nem volt szó elvfeladásról, ott tudott hasonulni az emberekhez. Főleg abból a szempontból, hogy ne botránkoztassa őket. Ezért mondja, hogy a zsidók közt olyan volt, mint a zsidó, vagyis tiszteletben tartotta a mózesi törvényt. A pogányokból lett keresztényeket viszont nem ijesztette el a zsidó hagyományokkal, vagyis ki-

mutatta, hogy az ószövetségi törvény nem kötelez. De a szabadságot nem nézte szabadosságnak, hanem Krisztus törvényét tartotta kötelezőnek. Hogyan lehet megfogalmazni Krisztus törvényét? Úgy, mint szeretet Isten iránt és az emberek iránt. Aki ezt igazán átéli, tudja, hogy mi a teendője. Ebben a szeretetben benne van a képesség, hogy lemondjon az önző érdekekről. Ezért tudott tekintettel lenni a gyengékre és az aggályos lelkiületekre is. Az áldozatos élet mögött az a remény állt, hogy elnyeri azt a jutalmat, amelyet az evangélium ígér. Ez a szegénységen alapuló függetlenség mindig felhívás az egyház számára. Isten szavát csak úgy lehet sikeresen hirdetni, ha nem keressük a földi hatalmat és dicsőséget.

Ebben a célratörő munkában a versenyzőkhöz hasonlíttja magát. A kép onnan adódott, hogy Korintusban évenként megrendezték az úgynevezett isztmoszi versenyeket. Ismert volt a versenyzők fegyelmezett előkészülete is. Szabályozták az étel és ital fogyasztását, a pihenést és az alvást, s tiltottak minden kicsapongást. Hasonló önfegyelmezést jelent a kifejezés, hogy szolgaságba veti testét. A szolgaság itt szolgálat, nem a test megvetése. Az önfegyelem arra való, hogy jobban engedelmeskedjünk Krisztusnak. Az nem elegendő, ha valaki másokat tanít, de életével nem mutat példát. Krisztus is elítélte az írástudókat, akik tanították a törvényt, de a maguk számára mindig találtak kibúvókat.

INTÓ PÉLDÁK AZ ÓSZÖVETSÉGBŐL (10,1—13)

10,1 Nem szeretném, ha elkerülné a figyelmeteket, testvérek, hogy atyáink mind ott voltak a felhő alatt, 2 mind átkeltek a tengeren, s mind megkeresztelkedtek Mózesre, a felhőben és a tengerben. 3 Mindnyájan ugyanazt a lelki ételt ették, ugyanazt a lelki italt itták. 4 Ittak ugyanis a lelki sziklából, amely kísérte őket, s a szikla Krisztus volt. 5 De a legtöbbjünkben nem telt kedve az Istennek, ezért odavesztek a pusztában. 6 Ez mind intó példa lett számunkra, hogy ne kívánjuk a rosszat, mint ahogy ők megkívánták. 7 Ne legyetek bálványimádók, mint néhányan közülük, ahogy az Írás mondja: „Leült a nép enni-inni, azután fölkelt táncolni.” 8 Ne is vétsünk a tisztaság ellen, mint némelyek közülük, ezért egyetlen nap huszonháromezren meghaltak. 9 Ne kísértjük az Urat, mint néhányan kísértették, ezért kígyók pusztították el őket. 10 Ne is zúgolódjatok, mint néhányan zúgolódtak, ezért lesújtott rájuk a pusztító angyal. 11 Mindez előkép számunkra, a mi okulásunkra írták meg, akik a végső időkben élünk. 12 Aki tehát azt hiszi, hogy áll, ügyeljen, hogy el ne essék. 13 Eddig emberi erőt meghaladó kísértés még nem ért

üteket. Hűséges az Isten, erőtkön felül nem hagy megkísérteni, hanem a kísértéssel együtt a szabadulás lehetőségét megadja, hogy kibírájtok.

A versenyzőkről vett példával pozitív irányba terelte a figyelmet, s ajánlotta az erőfeszítést. Most intő példákat sorol fel az ószövetségi történetből, hogy megelőzze a helytelen magatartást. Az apostol különben is előszeretettel hivatkozik előképekre, hiszen számára az üdvösség története összefüggő egészet alkot. Jézus Krisztusban mindaz teljesedett, ami a régi szövetségben előkészület és ígélet volt. Az itteni példákat a pusztai vándorlás idejéből veszi, hiszen a zsidó hagyomány is ezekkel foglalkozott a legtöbbit. Mivel előbb saját példáját azzal fejezte be, hogy nem akar elveszett lenni, ezért itt olyan példákat sorol fel, ahol a választottak méltatlanná váltak Isten kegyelmére. Az utalások megértéséhez szükséges látni, hogy mi a keresztségben kapjuk a meghívást és a megigazulást, ott válunk az egyház tagjává, de a kegyelmi tartalmat tettekkel kell valóra váltani. A kiválasztás és az Egyiptomból való kivonulás a keresztség előképe, s egyben Mózes is előképe Krisztusnak. Ezért fejezi ki magát az apostol úgy, hogy atyáink a felhőben és a tengerben keresztelkedtek meg Mózesre. A felhő mint Isten jelenlétének jelképe kísérte őket, Mózes pedig mint közvetítő adott törvényt. A pusztában megkapták a különleges táplálékot, a mannát (Kiv 16,4 kk), és ittak a sziklából fakasztott vízből (Kiv 17,5—6; Szám 20,7—11). Az étel és az ital az eukarisztia előképe. A keresztények ezt a magasabb rendű lelki táplálékot kapják, ezért méginkább törekedniük kell a hűségre. A rabbik írásai említik azt a hagyományt, hogy a Szám 20,8-ban említett szikla követte a népet a vándorlás folyamán, s Pál számára ez előképe a velünk levő Krisztusnak. Az ilyen kiváltságok és adományok ellenére egyesek mégis különféle módon vétkeztek. Bálványimádók lettek, ahogy a Kiv 32,6 beszámol róla. Aranyborjút készítettek, s áldozattal, tánccal vették körül. Más alkalommal pogányokkal erkölcstelenkedtek (Szám 23,1), ismét máskor Istent kísértették (Szám 17,6—15), de mindig megkapták büntetésüket. A pusztító angyal úgy szerepel az Ószövetségben, mint Isten haragjának a kifejezése, illetve végrehajtója (Kiv 12,23). A pusztulás arányát jelző számokról (pl. 23 ezer halott) meg kell jegyezni, hogy ezek a régiek stílusában inkább a büntetés keménységére mutatnak rá, nem pedig számbeli adatok akarnak lenni. Azt sem tudjuk, hogy Izrael fiai hányan lehettek a pusztai vándorlás alatt. Az erre vonatkozó adat (több, mint hatszázezer) is csak Isten áldásának a kifejezése. Az apostol is úgy kezeli a történeteket, hogy amit megírtak, azt okulásunkra írták meg. Ezért levonja a következtetést: Aki áll, vigyázzon, hogy el ne essék.

A megigazulás kegyelme tehát itt van, ezért annál inkább kell a rossztól tartózkodni. A meghívás alapján senki sem bízhatja el magát. De a bizalmat

sem szabad elveszíteni. Kísértés van, de az nem haladja meg erőinket. Isten gondviselése vezet bennünket, s ő megadja a segítséget, hogy a kísértést legyőzzük, és igazoljuk hűségünket.

POGÁNY ÁLDOZAT ÉS KERESZTÉNY ÁLDOZAT (10,14—22)

10,14 Ezért, kedveseim, kerüljétek a bálványimádást. 15 Értelmes emberekhez szólok, ítéljétek meg magatok, amit mondok. 16 Az áldás kelyhe, amelyet megáldunk, nemde a Krisztus vérében való részesedés? S a kenyér, amelyet megtörünk, nemde a Krisztus testében való részesedés? 17 Mi ugyanis sokan egy kenyér, egy test vagyunk, mivel mindnyájan egy kenyérből részesedünk. 18 Nézzétek csak a test szerint való Izraelt: akik az áldozatból esznek, nemde az oltár részesei? 19 Mit akarok ezzel mondani? Talán azt, hogy az áldozati hús vagy a bálvány ér valamit? Dehogy! 20 Amit a pogányok áldoznak, azt nem Istennek, hanem a sátánnak áldozzák. Igazán nem óhajtom, hogy közösségre lépjétek a gonosz lélekkel. 21 Ti nem ihatjátok az Úr helyhét is, meg a sátán kelyhét is. Nem részesedhettek az Úr asztalától, meg a gonosz lelkek asztaláról. 22 Vagy ingerelni akarjuk az Urat? Talán erősebbek vagyunk nála?

Az ószövetségi példák felsorolásában szó volt a bálványimádásról is (7. v.). Idáig jutottak azok, akik nem fékezték magukat. Ezért arra gondol, hogy a szabadosság könnyen a pogány szokások felé sodorhatja őket, s az a hit teljes megtagadása lenne. A felvilágosultak sem mehetnek el odáig, hogy részt vegyenek a pogányok szertartásos áldozati lakomáin, hiszen az része a bálványimádó áldozatnak. Az egyház áldozati lakomája ugyanis, az eukarisztia szöges ellentétben áll ezzel. A keresztények mint közösség, Krisztushoz tartoznak, azért az ő oltárához vannak kötve. Fenntartja ugyan a véleményét, hogy a bálvány semmi, de annak tisztelete mégis az Isten imádásának meghazudtolása és eltévelyedése, ezért mondhatja, hogy a pogányok a sátánnak áldoznak. Aki pedig részt vesz az áldozati lakomán, az vele lép kapcsolatba. A keresztény istentisztelet középpontja az „áldás kelyhe” és a „kenyér”, amelyet megtörünk. Úgy látszik, az áldás kelyhe már liturgikus kifejezés lett. Krisztus az utolsó vacsorán megáldotta a kenyeret és a bort (Mk 14,22). A lényeges mondanivaló itt az, hogy a kehely Krisztus vérében részesít, a kenyér pedig az ő testében. Ebben benne van a meggyőződés, hogy a bor Krisztus vére lesz, a kenyér meg az ő teste. Megerősíti ezt a tételt az a kijelentés, hogy akik ebből az egy

kenyérből esznek, azok egy kenyér, egy test lesznek, vagyis Krisztus teste. A természetes eledelt az ember átalakítja saját testévé, itt viszont a kenyér, Krisztus teste alakít át bennünket és egyesít magával. A keresztény közösség kegyelmi egybetartozását tehát az eukarisztia fejezi ki. Összehasonlításul még megemlíti, hogy az ószövetségi népben volt ennek valamilyen előképe: egy oltárunk volt, s az kifejezte Istenhez való tartozásunkat. A népet itt „test szerint való Izraelnek” mondja, vagyis úgy, ahogy Ábrahám leszármazottainak mondták magukat. Velük szemben áll a „lélek szerint való Izrael”, vagy „Isten Izraelje” (Gal 6,14), az egyház, amely valódi örököse a hitbeli megigazulás ígértének. A pogány áldozatban való részvétel mindezt meghazudtolná. Nem lehet inni az Úr kelyhét és a sátán kelyhét. Kétségtelen, hogy a gonosz lélek nem alakítja át a feláldozott ételt, mint ahogy Krisztus átváltoztatja, de maga a cselekmény ellentétben áll Isten imádásával. A keresztények Krisztus fősege alatt Isten imádására vannak rendelve, s ezt nem tagadhatják meg. Itt még tesz egy ószövetségi célzást: Talán ingerelni akarjuk az Urat, vagyis féltékenységre indítani? A féltékeny Isten kifejezés a MTörv 32,16. 31-ben fordul elő abban az értelemben, hogy ő a szövetségben eljegyezte magának a népet, azért nem tűri, hogy bálványokhoz szegődjék. Krisztus ilyen értelemben követel hűséget népétől.

ISTEN DICSŐSÉGÉNEK KERESÉSE (10,23—11,1)

10,23 Minden szabad, de nem minden használ. 24 „Minden szabad”, de nem minden szolgál javunkra. Senki ne keresse a maga javát, hanem csak a másét. 25 Mindenből ehettek, ami a piacon kapható anélkül, hogy lelkiismereti kérdést csinálnátok belőle. 26 „Az Úr a föld, és minden gazdagsága.” 27 Ha meghív egy hitetlen, és el akartok menni, egyetek mindenből, amit feltálnak, és ne csináljatok belőle lelkiismereti kérdést. 28 De ha valaki azt mondja, „ez áldozati hús”, ne egyetek belőle, egyrészt a figyelmeztető, másrészt a lelkiismeret miatt. 29 Nem a ti lelkiismeretetekről beszélek, hanem a figyelmeztetőről. Miért vessem alá szabadságomat egy másik lelkiismeret üléstének? 30 Ha hálaadással eszem, miért szidjon valaki azért, amiért hálát adok? 31 Tehát akár esztek, akár isztok, vagy bármi mást tesztek, tegyetek mindent Isten dicsőségére. 32 Se zsidót, se pogányt, se az Isten egyházát ne botránkoztatassatok meg, mint ahogy én is mindenkinek kedvében járok. 33 Nem azt keresem, ami nekem hasznos, hanem ami másnak van javára, hogy üdvözöljenek. 11,1 Legyetek követőim, mint ahogy én Krisztus követője vagyok.

Miután előbb megvilágította a keresztyén oltár kizárólagosságát, most visszatér a gyakorlati magatartás tisztázásához. Újra idézi a 6,12-ben leírt elvet, hogy „minden szabad”, amit egyesek Korintusban félremagyaráztak. Már ott kifejtette, hogy csak az szabad, ami összeegyeztethető a keresztyén létmóddal, a Krisztushoz való tartozással és az ő követésével. Aki mások javát keresi, nem a magáét, az nem vét sem saját lelkiismerete ellen, sem más nem botránkoztat. Ennek alapján a piacon vásárolt ételt nyugodtan elfogyaszthatják, hiszen mindent úgy lehet tekinteni, mint Isten teremtményét (Zsolt 24,1), s minden a mi javunkat szolgálja. Ugyanígy, ha valaki egy hitetlennek az asztalánál étkezik, egyen meg mindent, amit eléje tesznek, és ne kérdezzen semmit. Ellenben ha valaki felhívja rá a figyelmét, hogy áldozati hús van előtte, inkább ne egye meg. Lehet, hogy az illető próbára akarja tenni, vagy kételyei vannak, ezért nem kell neki okot adni a botránkozásra. A 29. versben ez a mondat homályos: Miért vessem alá szabadságomat egy másik lelkiismeret ítéletének? Az értelem ez: ha nem eszem, nem vetem alá magam mások ítéletének. Az Isten ajándéka, az étel, ne legyen oka mások lelki problémájának. A szeretetnek ez a gyakorlása egyúttal Isten dicsőségét szolgálja, s azt a közömbös tetteknél is figyelembe kell venni. Akkor sem az egyházon belül, sem kívül nem botránkoztatunk senkit. A figyelmeztetés mögött meg kell látni azt az igazságot, hogy a hívő ember egész élete lehet Isten szolgálata. Ha tetteiben tekintettel van a szeretet követelményeire, mások épülését szolgálja. Ebben pedig megvalósul Krisztus követése, hiszen ő egész életével az Atyát dicsőítette meg (Jn 17,4). Az apostol különben a 4,16-ben is használta ezt a felhívást.

A TISZTESSÉGES VISELKEDÉS (11,2—16)

11,2 Megdicsérlek titeket, mert emlékeztek mindenre, s rendelkezésem szerint jártok el, ahogy meghagytam nektek. 3 Szeretném azonban, ha megérténétek, hogy a férfi feje Krisztus, az asszony feje a férfi, Krisztus feje pedig az Isten. 4 Minden férfi, aki fedett fővel imádkozik vagy prófétál, szegýent hoz fejére. 5 S minden asszony, aki fõdellen fõvel imádkozik vagy prófétál, szintén szegýent hoz fejére. Éppen olyan, mintha megnyírták volna. 6 Ha pedig az asszony nem akarja a fejét befõdni, vágassa le a haját. De ha megszegýenítõ az asszonyra, hogy haját levágassa vagy kopaszra nyíratkozzék, fõdje be a fejét. 7 A férfi nem köteles a fejét befõdni, mert Isten képmása és dicsõsége, az asszony ellenben a férfi dísze. 8 Nem a férfi lett ugyanis az asszonyból, hanem az asszony a férfiból. 9 S nem a férfit teremtette Isten az

asszonyért, hanem az asszonyt a férfiért. 10 Ezért viselje az asszony annak jelét, hogy hatalom alatt áll, az angyalokra való tekintettel. 11 Igaz ugyan, hogy az Úrban sem a férfi nincs asszony nélkül, sem az asszony férfi nélkül, 12 mert bár az asszony a férfiből lett, a férfit az asszony szüli, s így végül is minden Istentől van. 13 Ítéljétek meg magatok, illik-e az asszonnak födetlen fővel imádkozni Istenhez? 14 Nem tanít-e maga a természet arra titeket, hogy ha a férfi hosszú haját növeszt, szőgyenére válik? 15 Ha viszont az asszony növeszti meg a haját, díszére van, mert a haját fátyol gyanánt kapta. 16 Ha meg valaki tovább akarna vitatkozni, hát nekünk ez nem szokásunk, sem Isten egyházának.

Ennek a résznek a szövegben való összefüggését csak úgy lehet értelmezni, hogy a korintusiak vetették fel a kérdést, s az apostol arra válaszol. A régi társadalomnak is meg voltak az erkölcsi és illendőségi szabályai, s ezek keleten a nőkre vonatkozólag elég szigorúak voltak. Az eddigiekben viszont már előfordult az állítás, hogy az evangélium meghozta a szabadságot a régi kötöttségekből. De meddig lehet elmenni? Kétségtelen, hogy a pogányok között akadt erkölcsi szabadosság, s azt olykor vallási színezetbe öltöztették. A kérdés tehát az volt, hogy a keresztények hogyan illeszkedjenek be a hagyományos társadalmi formákba, amelyek egy bizonyos rend kifejezői és hordozói voltak? Főleg annak kifejezői, hogy a nő a családhoz van kötve, s viselkedéséhez szerénység illik. Ennek jele volt az is, hogy nyilvános megjelenéskor a fejüket fátyollal vagy kendővel befödtek. Lenyírt hajjal a prostituáltak jártak.

Amellett mind a zsidók, mind a pogányok között megvolt a hagyományos családi berendezkedés: a tekintélyt a férfi képviselte, az asszony és a gyermek kötelesek voltak engedelmeskedni. Mi a helyzet a keresztény családban? Az apostol mindig a rendnek, az egységnek a szószólója. Főleg, ha visszagondolunk előbbi buzdítására, hogy „az idő rövid”, tehát a meglevő életformát kell megfelelő tartalommal kitölteni. A szöveget azonban úgy kell olvasni, hogy itt nem kinyilatkoztatást közvetít, hanem vallásos magyarázatot ad a társadalmi formákra. Ez az eljárás megvolt a zsidó hagyományban is. Gondoljunk pl. a szombatra és a hatnapos teremtésre. Az apostol a fátyol viselését egy sajátos léthierarchiával támasztja alá: az asszony feje a férfi, a férfi feje Krisztus, Krisztus feje az Isten. A fátyol és az engedelmeség az asszony szociális helyzetének a következménye: jelképezi a családban elfoglalt alárendelt szerepét. Ennek megokolása az is, hogy „az asszony lett a férfiből”, s Isten a férfiért teremtette az asszonyt. A rabbiknál szokásosak voltak a szentírás betűjére való utalások. Az apostol azonban mindezt mérsékli azzal, hogy az asszony a férfi

dísz, továbbá azzal, hogy Ádám kivételével mindenki asszonytól születik. Korabeli zsidó hagyományra megy vissza az a megjegyzés is, hogy az asszony „az angyalok miatt” is viselje a fátyolt. Az MTörv 23,15 arról beszél, hogy Isten jelen van népe körében, azért kerülni kell minden visszaélést. Később Isten világlelettségét jobban akarták hangsúlyozni, azért inkább az angyalok jelenlétéről beszéltek. Ezt látjuk a qumráni szövegekben is. A hosszú haj maga is olyan, mint a fátyol, ezért a hagyományos felfogás irányába mutat. Egyébként érezni lehet, hogy az apostol a rend kedvéért tekintéllyel dönti el a kérdést, de nem akar vitába keveredni.

AZ EUKARISZTIA ÜNNEPLÉSE (11,17—34)

11,17 A következő intézkedéssel kapcsolatban nem dicsérlek meg titeket, mivel összejöveteletek nem javatokra, hanem károtokra szolgál. 18 Először is azt hallom, hogy amikor közösségbe gyűltök, szakadás mutatkozik közöttetek, s ezt részben el is hiszem. 19 Kell is, hogy szakadás legyen körötökben, mert a kipróbáltak csak így tűnnek ki közületek. 20 Amikor ugyanis egybegyűltök, már nem az Úr vacsoráját eszitek, 21 hiszen étkezéskor ki-ki saját vacsoráját veszi elő, hogy elfogyassza, s az egyik éhen marad, a másik dőzsöl. 22 Nincs otthonotok evésre-ivásra? Vagy megvetitek Isten egyházát és megszégyenítitek a szegényeket. Mit mondjak nektek? Dicsérjelek? Ezért nem dicsérlek benneteket. 23 Én ugyanis az Úrtól kaptam, amit közöltem is veletek: Urunk, Jézus, elárultatásának éjszakáján, fogta a kenyeret, hálát adott, megtörte, 24 és így szólt: Vegyétek és egyétek, ez az én testem, amelyet értetek adok. Ezt tegyétek az én emlékezetemre. 25 Ugyanígy a vacsora után fogta a kelyhet és így szólt: Ez a kehely az új szövetség az én véremben. Ezt tegyétek, valahányszor isztok belőle, az én emlékezetemre. 26 Valahányszor ugyanis e kenyeret eszitek és a kehelyből isztok, az Úr halálát hirdetitek, amíg el nem jön. 27 Ezért aki méltatlanul eszi a kenyeret vagy issza az Úr kelyhét, az Úr teste és vére ellen vét. 28 Tehát vizsgálja meg magát mindenki, s csak úgy egyék a kenyérből és igyék a kehelyből, 29 mert aki csak eszik és iszik, anélkül, hogy megkülönböztetné az (Úr) testét, saját ítéletét eszi és issza. 30 Ezért sokan betegek és gyöngék közöttetek, többen pedig meghaltak. 31 Ha megítélnénk magunkat, nem vonnánk magunkra az ítéletet. 32 Ha azonban az Úr ítélt meg bennünket, az fenyítésünkre szolgál, hogy ezzel a világgal együtt el ne kárhozzunk. 33 Ezért,

testvéreim, ha étkezésre gyülekeztok, várjátok meg egymást. 34 Aki éhes, egyék otthon, hogy ne útéltre gyűljetek össze. A többit majd megérkezésem után rendezem el.

Az eukarisztia ünneplésével kapcsolatos eseményeket bizonyára nem a korintusiak levele tartalmazta, hanem az apostol ismerősei számoltak be róla. Mivel itt az egyházi élet lényeges eseményéről volt szó, azért eléjük állítja az eukarisztiáról szóló egész tanítást. Míg Lukács (ApCsel 2,42) a kenyértörés nevet használja, addig itt „az Úr vacsorájáról” hallunk. Maga a szó jelzi, hogy Jézus utolsó vacsorájának emlékeztéről beszél. Minden jel arra mutat, hogy a hívők eleinte általában a hét első napján (vö. 16,2) gyűltek össze, vagyis vasárnap, Krisztus feltámadásának a napján. A második századból már emlékek maradtak a csütörtöki összejövetelről is. Az utolsó vacsora emlékére valamilyen közös étkezést is tartottak, s ennek keretében került sor az eukarisztia ünneplésre. A korintusi egyház azonban tükrözte a lakosság társadalmi különbségeit. A gazdagok a maguk bőséges vacsoráját szedték elő, a szegények pedig félrevonulva ették meg kenyerüket. Ez nem felelhetett meg Krisztus szándékainak, aki az Oltáriszentségben éppen szeretetének emlékét hagyta az egyháznak. De nem felelt meg az egyház belső képének sem, mert az eukarisztia vételében a tagok járulnak a főhöz, és kifejezik a vele való közvetlen kapcsolatot, amit nem befolyásolhatnak az evilági különbségek. Ezért az apostol először tisztázza az eukarisztia mibenlétét. Azt írja, hogy ezt a tanítást „az Úrtól kapta”. Ha egyszerűen átvette az egyházban levő tanítást, az is Krisztustól származott, de gondolhatunk külön kinyilatkoztatásra és megvilágosításra is, hiszen ilyenekre másutt is hivatkozik (2Kor 12,4; Gal 1,12; Ef 3,3). Itt elmondja az Oltáriszentség szerzését, ahol Krisztus a kenyeret és a bort mint saját testét és vérének nyújtotta tanítványainak. Az időpontot azzal jelzi, hogy az az éjszaka volt, amelyen Jézust elárulták, s ez nyilván a szenvedése előtt megtartott húsvéti vacsora. A leírás különben hasonlít Lukács (22,14) szövegéhez. Csak ők említik az „új szövetséget”, amely utalás Jer 31,31 — 34-re. Jézus tette tehát az üdvösség történetének új korszakát vezeti be, s a vére arra van rendelve, hogy megszentelje egyháza tagjait, mint ahogy Mózes meghintette a népet az áldozati vérrrel a Sínai-hegynél. (Kiv 24,8). Pál itt kétszer is hozza az egyházi ünneplés parancsát: ezt tegyétek ... Tehát Krisztus áldozati testének és vérének jelen kell lenni az egyházban, s azon keresztül az egyház bekapcsolódik a főnek az áldozatába. Az áldozati jellegre külön utal: Valahányszor ezt teszitek, az Úr halálát hirdetitek, amíg el nem jön. Krisztus kereszthalála tehát mint áldozat, az egyház istentiszteletének a középpontja. Az egyház abban a hitben végzi a cselekményt, hogy ott valóban jelen van Krisztus egyszer bemutatott áldozata, minden kegyelmi gazdagságával együtt.

Ha tehát az eukarisztia Krisztus áldozatának valóságos emlékezete, akkor méltó módon kell rajta részt venni. Aki méltatlanul eszi ezt a kenyeret vagy issza az Úr kelyhét, vét az Úr teste és vére ellen. Ebben benne van az utalás arra, hogy Krisztus szavának erejében a kenyér és a bor átváltozik az ő testévé és vérévé. Ezért beszél az egyház valóságos jelenlétről. A megfogalmazásban, hogy — eszi vagy issza — azt látta meg az egyház, hogy lehetséges az egy szín alatt való áldozás is. A „vizsgálja meg magát az ember” azt fejezi ki, hogy csak tiszta lélekkel, igazi bűnbánattal szabad az Úr asztalához járulni. Itt nemcsak evésről és ivásról van szó, hanem az Úr testének megkülönböztetéséről: úgy kell magunkhoz venni, mint az Úr testét és vérét. A tiszteletlenség és a visszaélés bűn és az ember kiteszi magát az ítélet veszélyének. Az apostol a korintusiaknál előforduló betegségeket és a korai halált úgy veszi, mint Isten figyelmeztetését. Az eukarisztia ünneplése tehát mindenképpen a kegyelmi és az erkölcsi élet próbaköve az egyházban. Azóta is valljuk, hogy a méltatlan áldozás szentségtörés. Az apostol a külső rendre is utal, amikor azt kéri, hogy az étkezést végezzék el otthon, az összejövetel maradjon istentiszteleti cselekmény.

A SZENTLÉLEK KEGYELMI ADOMÁNYAI (12,1—11)

12,1 Nem akarom, testvérek, hogy a lelki adományokat illetően tudatlanok maradjatok. 2 Emlékeztek, hogy amikor még pogányok voltatok, hogyan hajszoltak benneteket ellenkezést nem tűrve a néma bálványok elé. 3 Ezért értésekre adom, hogy aki Isten lelke által szól, az egy sem mondja: Átkozott legyen Jézus. De azt sem mondhatja senki: Jézus az Úr, csak a Szentlélek által. 4 A lelki adományok ugyanis különfélék, a Lélek azonban ugyanaz. 5 A szolgálatok is különfélék, de az Úr ugyanaz. 6 Sokfélék a jelek is, de Isten, aki mindenben mindent véghezvisz, ugyanaz. 7 A Lélek ajándékait mindenki azért kapja, hogy használjon vele. 8 Az egyik ugyanis a bölcsesség ajándékát kapja a Lélektől, a másik a tudás adományát ugyanattól a Lélektől, 9 a harmadik a hitet kapja ugyanabban a Lélekben, vagy pedig a gyógyítás adományát szintén ugyanabban a Lélekben. 10 Van, aki csodatevő hatalmat kap, van akinek a prófétiásnak vagy a szellemek elbírálásának a képessége jut osztályrészül. Más különféle nyelveket, vagy pedig a nyelvek értelmezését nyeri el ajándéku. 11 Mindezt azonban egy és ugyanaz a Lélek műveli, tetszése szerint osztva kinek-kinek.

A 12—14. fejezet összetartozik, és a kegyelmi adományok felhasználását tárgyalja. Az első megállapítás az, hogy a kegyelmi adományok Istentől valók (12,1—11), mégpedig a közösség javára (12,12—31), nem pedig az egyes tagok rivalizálására. Aztán azt fejt ki, hogy a legértékesebb adomány a szeretet (13,1—13), s végül azt kéri, hogy az istentisztelet is tükrözze a rendet. A probléma abból adódott, hogy a korintusiak hallottak a kegyelmi adományokról, meg is tapasztalták, s egyesek értékrendet kerestek bennük: melyik adomány fontosabb és előkelőbb? Az apostol először hivatkozik Isten szabad adományozására, azután a közösségi rendeltetésre. Általános elvként mondja ki, hogy az ilyen adományok a jóra irányulnak: Isten kegyelmét és erejét hirdetik. Egyetemes céljuk az, hogy a keresztények megvallják: Jézus az Úr, az üdvösség szerzője. Ezt a hitet kegyelem nélkül nem is lehet birtokolni. Viszont aki átkozza Jézust, az nem áll a kegyelem vezetése alatt. Az adományokat három névvel jelzi: karizma (kegyelmi adomány), diakónia (szolgálat) és az energia (erőnyilvánulás). Az elsőt a Szentlélekkel, a másodikat az Úrral, Jézus Krisztussal, a harmadikat Istennel, az Atyával hozza kapcsolatba. Természetesen ezeket nem elkülönítve kell érteni, hanem azt akarja vele mondani, hogy a kegyelmi adományokban a Szentháromság ereje működik, tehát mindegyik felülről jön, mindegyiket meg kell becsülni. A három megnevezés azonban inkább csak három szempontja a kegyelmi hatásnak. Mivel azonban a Szentlélek kiáradt az egyházra, azért ő a közvetlen forrás, ő osztogatja az adományokat tetszése szerint (7. v).

A fejezetben név szerint ilyen adományokat sorol fel: A *bölcsesség* minden bizonnyal az a hitbeli jártasság, amely az embert eligazítja az életben, és amellyel másoknak is segítségére lehet. A *tudás* a kinyilatkoztatott igazságok mélyebb megértése, a *hit* az a bizalom, amely főleg a kérő imába vezet bennünket. A *gyógyítás* a betegekre való hatás. Az *erőnyilvánulás* lehet csoda és olyan személyes hatás, amely a másik hívőt megtérésre vagy buzgóságra sarkallja. A *prófétálás* ihletett, buzdító tanítás, a *szellemek elbírálása* pedig olyan világos látás, amellyel a különféle vallási jelenségeket meg lehetett ítélni. A *nyelvek adományának* mibenlétére csak következtetünk. Valószínűleg elragadtatás szerű ima lehetett, amely sokszor értelmetlen szavakban nyilvánult meg (ApCsel 2,4—11), ehhez kellett az *értelmezés* adománya. De ezeknél nem kell mindig feltűnő és rendkívüli jelenségekre gondolni. A kegyelmi adományok is feltételezik a természetet, s éppen a természetes tudást, odaadást, buzgóságot mélyítik el. Igazi karizma akkor lesz, ha nem egyéni érvényesülésre, hanem a közösség javára használják fel.

AZ EGYHÁZ KRISZTUS TESTE (12,12—31)

12,12 *A test ugyan egy, de sok tagja van, a testnek ez a sok tagja azonban mégis egy test. Így Krisztus is. 13 Mi ugyanis mindnyájan egy lélekben egy testté lettünk a keresztséggel: akár zsidók, akár pogányok, akár rabszolgák, akár szabadok. Mindnyájunkat egy Lélek itatott át. 14 Mert a test sem egyetlen tagból áll, hanem sokból. 15 Ha a láb azt mondaná is: Nem vagyok kéz, tehát nem tartozom a testhez, azért a testhez tartozik. 16 Ha pedig a fül azt mondaná: Nem vagyok szem, tehát nem tartozom a testhez, azért a testhez tartozik. 17 Ha a test csupa szem volna, hol maradna a hallás, ha meg csupa hallás, hol maradna a szaglás? 18 Isten határozza meg minden egyes tag feladatát a testben, tetszése szerint. 19 Ha valamennyi egy tag volna, hol volna a test? 20 Így azonban sok a tag, de a test csak egy. 21 A szem nem mondhatja a kéznek: Nincs rád szükségem; vagy a fej a lábnak: Nincs rád szükségem. 22 Ellenkezőleg a gyengébbnek látszó tagok sokkal szükségesebbek. 23 Sőt, a test alacsonyabb rendű tagjait nagyobb gonddal vesszük körül, és a tisztességtelen tagok nagyobb tiszteletben részesülnek, 24 a tisztességes tagoknak ugyanis nincs erre szükségük. De Isten alkotta így a testet, azért részesítette az alacsonyabb rendű tagokat nagyobb tisztességben, 25 hogy a testben ne támadjon meghasonlás, hanem a tagok törődjenek egymással. 26 Ha szenved az egyik tag, valamennyi együtt szenved vele, s ha tiszteletben van része az egyik tagnak, mindegyik örül vele. 27 Ti Krisztusnak teste vagytok, s egyenkénti tagjai. 28 Ám az egyházban Isten némi melyeket apostollá, másokat prófétává, ismét másokat tanítóvá tett. Adott csodatevő hatalmat, gyógyító erőt, segítőkészséget, kormányzóképeséget, különféle nyelvadományt. 29 Vajon mind apostolok? Mind próféták? Mind tanítók? 30 Valamennyien rendelkeznek csodatevő hatalommal és gyógyító erővel? Mindnyájan beszélnek nyelveken? Mindnyájan értelmezik a beszédet? 31 Törekedjete az értékesebb adományokra. Ezért mindennél magasztosabb utat mutatok nektek.*

A levél elején szó volt arról, hogy a korintusi közösségben csoportok keletkeztek, s ezek az evangélium hirdetőinek emberi tulajdonságait jobban figyelembe vették, mint az evangélium egységét. Ezért itt nemcsak azt világítja meg, hogy a különféle lelki adományok és hivatások a közösség javát szolgálják, hanem kimutatja az egyház első egységét is. A test hasonlatát főleg

ennek szemléltetésére használja. Az emberi test szervei az egész test egységes életét biztosítják. A test tehát több, mint tagjainak összessége. Minden tag a maga egyéni szerepével az egész test életét éli. A képnél meg kell figyelni, hogy az apostol magát Krisztust hasonlítja össze a testtel, vagyis azt mondja, hogy Krisztus is sok tagból áll, de a sok tag mégis egy egész. Ezt úgy kell érteni, hogy Pál a történeti Krisztus mellett ismeri a misztikus Krisztust, aki már egyesíti magával a megigazult embereket, egyházának tagjait. Az egyesítést a Szentlélek eszközli, ő kapcsolja az embereket Krisztushoz, és így jön létre a fő és a tagok egysége. Ez egyúttal a „teljes Krisztus”, a pleroma, amelyet főleg az Efezusi levél emleget (4,11—16).

A test szükségszerűen sok tagból áll, s az egyes szerveknek különböző a működése, de egyik sem függetlenítheti magát a másiktól és az egésztől. Fontosságukat sem könnyű eldönteni. Akárhányszor a jelentéktelennek látszó szerv is nélkülözhetetlen szerepet tölt be. Olyan test nincs, ahol minden tag, szem vagy fül vagy láb. Így az egyházban sem a versengés a helyénvaló, hanem az együttműködés és egymás megbecsülése. Az egybetartozás és a szeretet azt követeli, hogy egy tag javának mindegyik örüljön, és fájdalmában is mindenki részt vegyen. A szeretetközösségben is az ilyen együttérzés növeli az örömet, és erőt ad a szenvedés elviselésére.

A 27—31. versekben megismétli azokat a karizmákat, amelyekről már a 8—11. versekben beszélt. De itt annak ferdeségét mutatja ki, hogy mi lenne, ha mindenki ugyanazt a karizmat kapná, vagyis ha mindenki apostol, próféta vagy tanító lenne. Ott nem lenne kölcsönösség és nem lenne együttműködés, nem cserélődnének ki az értékek, szóval nem lüktetne az élet. A különböző adományok tehát szükségesek, de az együttműködést csak a szeretet biztosíthatja. Az különben is olyan adomány, amely mindenkiben meglehet, s amelyben nem lehet rivalizálni.

A TESTVÉRI SZERETET (13,1—13)

13,1 Szólhatok az emberek vagy az angyalok nyelvén, ha szeretet nincs bennem, csak zengő érc vagyok, vagy pengő cimbalom. 2 Lehet prófétáló tehetségem, ismerhetem az összes titkokat és mind a tudományokat, hitemmel elmozdítatom a hegyeket, ha szeretet nincs bennem, mit sem érek. 3 Szétozthatom mindenemet a nélkülözők között, odaadhatom testemet égőáldozatul, ha szeretet nincs bennem, mit sem használ nekem. 4 A szeretet türelmes, a szeretet jóságos; a szeretet nem féltékeny, nem kérkedik, nem kevély. 5 Nem tapintatlan,

nem keresi a maga javát, nem gerjed haragra, a rosszat nem rója fel. 6 Nem örül a gonoszságnak, örömet az igazság győzelmében leli. 7 Mindent eltűr, mindent elhisz, mindent remél, mindent elvisel. 8 S a szeretet nem szűnik meg soha. A prófétiálás véget ér, a nyelvek elhallgatnak, a tudomány elenyészik. 9 Most megismerésünk csak töredékes és töredékes a prófétiálásunk is. 10 Ha azonban elérkezik a tökéletes, ami töredékes, az véget ér. 11 Gyermekkoromban úgy beszéltem, mint a gyerek, úgy gondolkoztam, mint a gyerek, úgy ítéltam, mint a gyerek. De amikor elértem a férfikort, elhagytam a gyerek szokásait. 12 Ma még csak tükörben, homályosan látunk, akkor majd színről színre. Most még csak töredékes a tudásom, akkor majd úgy ismerem mindent, ahogy most engem ismernek. 13 Addig megmarad a hit, a remény és a szeretet, ez a három, de közülük a legnagyobb a szeretet.

A karizmáknál az apostol azt emelte ki, hogy azok az egyház közös javát szolgálják. Most a szeretetet ebből a szempontból mutatja be, mint legtökéletesebb és legfontosabb karizmát. A szeretet is kegyelmi adomány, hiszen a Róm 5,5-ben azt írja, hogy a Szentlélek által árad ki szívünkbe. A szeretet kettős irányú: vonatkozik Istenre és az embertársakra. Itt kifejezetten csak a felebaráti szeretetről van szó, hiszen a közösség egységét és javát közvetlenül ez szolgálja. De burkoltan ott van az Isten iránt való szeretet is, hiszen a kettőt nem lehet elválasztani, legfőljebb megkülönböztetni. Isten szeretete a forrása az emberek iránt való szeretetnek, viszont az emberek szeretete az Isten iránt való szeretet próbaköve (1Jn 4,20).

A levélnek ezt a fejezetét úgy szokták emlegetni, mint a szeretet himnuszát, s valóban, költői lendülettel mutatja be a szeretet felsőbbrendűségét (1—3. v.), azután megnyilatkozási formáit (4—7. v.), és végül maradandóságát (8—13. v.). Felsőbbrendűsége abban áll, hogy nélküle a többi karizma üres csengés marad. A hangsúlyozás azért helyénvaló, mert a korintusiak megcsodálták a feltűnő karizmákat. Az összehasonlításban ezeket említi: a nyelvek adományát, a prófétiálást, a hegyeket megmozgató hitet (vö. Mk 11,23), a jótékonytságot és a vezeklést. Mindezek csak úgy értékesek, ha a szeretet irányítja őket. A szeretet gyakorlása nem feltűnő tettekben nyilvánul meg, hanem a mindennapi élet egyszerű adottságaiban. Az apostol nem akar kimerítő előadást tartani a keresztyén aszkézisről, hanem megjelöli azokat a követelményeket, amelyek a testvéri együttélést lehetővé teszik. A szeretet türelmes, jóságos, nem féltékeny, nem kérkedik, nem tapintatlan (nem illetlenkedik), nem önző, nem gerjed haragra, a rosszat nem kéri számon, nem örül annak, ami

erkölcsileg rossz, hanem inkább örül az igazság győzelmének. Mindent eltűr (szó szerint: beföd), elhisz, remél, elvisel. Itt nem az a lényeg, hogy az egyes szavak jelentését elemezzük. Az apostol általános képet ad arról a magatartásról, amellyel az ember beilleszkedik a közösségbe, s nem keres magának igazságtalan előnyt.

A szeretet harmadik kiválósága az, hogy nem szűnik meg. Az örök életben már nem lesz szükség buzdító prófétai beszédre, nyelvek adományára, szerzett tudásra (gnoszisz), de a szeretet ott is megmarad és tökéletes lesz. Jelen életünk úgy viszonylik az örök élethez, mint a gyermekkor a felnőtt ember korához. A teljességben megszűnik a rész-ismeret. Most még csak homályosan, mintegy tükörben szemléljük Isten titkait, a színélátásban ellenben úgy ismerjük meg őt magát, mint ahogy ő ismer bennünket. Most tehát még csak a hit és a remény táplálja bennünk a szeretetet, odaát viszont Isten a maga jóságában megmutatkozik, ezért fölöslegessé vált a hit és a remény, a szeretet ellenben teljessé válik. Ezért nagyobb minden kegyelmi adománynál.

ELVEK A KARIZMÁK FELHASZNÁLÁSÁHOZ (14,1—12)

14,1 Törekedjete a szeretetre, de igyekezzetek a lelki adományokat is elnyerni, különösen azt, hogy prófétálhassatok. 2 Aki ugyanis az elragadtatás nyelvén szól, nem emberekhez beszél, hanem az Istenhez. Senki sem érti, hiszen a Lélektől indítatva titokzatos dolgokat mond. 3 Aki viszont prófétál, az emberek épülésére, buzdítására és vigasztalására beszél. 4 Aki az elragadtatás nyelvén szól, csak a maga lelki épülését szolgálja, aki azonban prófétál, a közösséget építi vele. 5 Szeretném, ha mindnyájan szólnátok az elragadtatás nyelvén, de még inkább azt, hogy prófétáljatok. Hiszen aki prófétál, az nagyobb annál, mint aki az elragadtatás nyelvén szól, ha csak a szavait meg nem magyarázza, hogy a közösség is épüljön rajta. 6 Ha tehát elmennék hozzátok, testvérek, és az elragadtatás nyelvén beszélnek, mi hasznotokra volnék, ha nem a kinyilatkoztatás, a tudás szavait intézném hozzátok, nem prófétálnék vagy tanítanék? 7 Az élettelen hangszerek is, akár fuvola, akár hárfa, ha nem adnak különböző hangot, honnan lehet tudni, hogy mit játszanak a furolán vagy a hárfán? 8 S ha a trombita bizonyítalan hangot ad, ki indul csatába? 9 Így van ez veletek is: ha a nyelv adományával megáldva nem hallottok érthető szavakat, hogyan értsék meg az emberek, amit mondtok? Csak a levegőbe beszéltek. 10 Lám, milyen sokféle nyelv van a világban, de egy sem

érthetetlen. 11 De ha nem ismerem a szó jelentését, idegen maradok a beszélőknek, és a beszélő is idegen nekem. 12 Ezért ti is, ha egyszer törekedtek a lelki adományok elnyerésére, igyekezzetek a közösség javára bővelkedni bennük.

Mivel a szeretet a legnagyobb kegyelmi adomány, és mindenki számára elérhető, először arra kell törekedni. A többi karizma közül legjobban értékeli a prófétálást. A páli egyházakban ez afféle szakkifejezés lehetett. A görög „propheteuo” ebben az összefüggésben körülbelül annyit jelent, mint bölcsen beszélni, buzdítani, de semmiképpen sem jelentette a jövő feltárását. Különben az ószövetségi meghívott próféták szerepében sem lényeges a jóvendülés, hanem az Isten nevében való beszéd, az ő szándékának, akaratának feltárása. Itt ismételt halljuk, hogy aki prófétál, mások épülését szolgálja: buzdít, vigasztal, bátorít és feltárja a szív titkait (25. v.). Az apostol főleg a nyelvek adományával hasonlítja össze. Ezt az adományt úgy jelöli meg, hogy „nyelveken szól”, de az összefüggésből kitűnik, hogy nem értelmes beszédet hallat. Ezért fordítják általában úgy, hogy az elragadtatás nyelvén szól. Ma már nehéz volna pontosan leírni a jelenséget, mert az itt található közlésnél többet nem ismerünk róla. Az ApCsel 2,4-ben a pünkösdi jelenettel kapcsolatban olvasunk róla, s ott is az a benyomásunk, hogy valamilyen elragadtatásszerű ima lehetett. Itt még azt mondja róla, hogy „a Lélektől indítva titokzatos dolgokat mond”. Nem Isten titkait, hanem saját lelkének titkait, amelyekkel Isten dicsőíti. Ezért csak saját lelkének épülésére szolgál. A közösség csak akkor értette meg, ha ő, vagy valaki más megmagyarázta. Valószínű, hogy ez a magyarázat sem volt valamilyen idegen nyelv lefordítása, hanem felemelkedés az illető ihletett imájához, s azt próbálta szavakba önteni. Ezzel szemben, aki prófétál, az meggyőzően beszél, s hatékonysága abban van, hogy a kinyilatkoztatás igazságait tudja alkalmazni az adott helyzetre vagy a személyek körülményeire. Ezért tud vigasztalni és buzdítani. Az apostol maga is rendelkezik a nyelvek adományával (18. v.), de ő a közösségben tanítani akar, s így a tudás (gnoszisz) szavait közvetíti. A zenét is csak úgy élvezzük, ha kiérezzük belőle a dallamot, s a trombita is csak akkor tüzel harcra, ha megértik mondanivalóját. A nyelvek adománya önmagában olyan, mintha a görög beszélne a barbárhoz, vagy megfordítva (17. v.). Ezekből látjuk, hogy a nyelvek adománya valamilyen korabeli jelenség volt. Lehet, hogy a pogány világban is volt valami hozzá hasonló: mozdulatokkal, táncsal önkívületbe ringatták magukat, és hangokat hallattak. Itt ellenben a Lélek hatására spontán módon jelentkeznek. Később azonban a hagyomány nem karolta fel. Az apostol bizonyára azért beszél róla hosszabban, mert Korintusban sokat foglalkoztak vele.

14,13 Aki tehát az elragadtatás nyelvén szól, imádkozzék, hogy meg is tudja magyarázni. 14 Ha ugyanis elragadtatásban imádkozom, lelkem ugyan imádkozik, de tudatom nem kapcsolódik bele. 15 Mi következik ebből? Imádkozzam lélekkel, de imádkozzam értelemmel is, énekeljek lélekkel, de énekeljek értelemmel is. 16 Ha ugyanis csak lélekben dicsőíted az Istent, hogyan mondhat áldó imádra ámen-t az, akinek a be nem avatottak szerepe jutott? Azt sem tudja, mit beszélsz. 17 Te szép hálaimát mondhatsz, de a másik nem épül rajta. 18 Hálát adok Istennek, hogy mindnyájatoknál jobban tudok az elragadtatás nyelvén szólni, 19 a közösségben azonban inkább szólok őt érthető szót azért, hogy másokat tanítsak, mint tízezer szót az elragadtatás nyelvén. 20 Testvérek, értelem dolgában ne legyetek gyerekek. Csak a gonoszság terén maradjatok kiskorúak, gondolkodástokban azonban legyetek felnőttek. 21 A törvényben ezt olvassuk: „Idegen nyelven és idegen ajakkal szólok majd e néphez, de mégsem hallgatnak rám” — mondja az Úr. 22 Így a nyelv adománya sem a hívők, hanem a hitetlenek számára csodajel, a prófétálás azonban a hívőknek szól, nem a hitetleneknek. 23 Ha tehát egybegyűl az egész közösség, s mindenki az elragadtatás nyelvén szól, és be nem avatottak vagy hitetlenek lépnek be, vajon nem azt mondják-e, hogy elment az eszetek? 24 De ha mind prófétálnak, s belép egy hitetlen vagy be nem avatott, mind ellene érvelnek, mind ítéletet mondanak fölötte, 25 rejtett gondolatai felszínre kerülnek, úgy, hogy arcra borul, imádjaa az Istent és megvallja: Valóban köztetek az Isten. 26 Mi következik ebből, testvérek? Amikor egybegyűltek, akinek csak van dicsőítő éneke, tanítása vagy kinyilatkoztatása, nyelvadománya vagy magyarázata, az mind épülésekre szolgáljon. 27 Elragadtatás nyelvén kettő vagy három szóljon csak, mégpedig sorjában, és valaki magyarázza meg. 28 Ha nem akadna magyarázó, hallgassanak az összejövetelen. Beszéljenek magukban és az Istennek. 29 Próféták közül csak kettő vagy három beszéljen, a többi pedig bírálja meg. 30 Ha egy másik jelenlevő kap kinyilatkoztatást, az előbbi hallgasson el. 31 Egymásután mind prófétálhassanak, hogy mindenki tanuljon és felbuzduljon. 32 A prófétaság lelke alá van vetve a prófétáknak. 33 Isten ugyanis nem a zűrzavarnak, hanem a békességnek az Istene. 34 Mint a szentek minden közösségében, az asszonyok hallgassanak összejöveteleiken. Nincs megengedve, hogy beszéljenek, nekik engedelmeskedniük kell, ahogy

a törvény is mondja. 35 Ha tudni akarnak valamit, kérdezzék meg otthon a férjüktől, mert az asszonynak nem illik az összejövetelen beszélni. 36 Vajon töletek ered az Isten tanítása, vagy csak hozzátok jutott el? 37 Aki prófétának vagy lelki adománnyal megáldottnak tartja magát, vegye tudomásul, hogy amit írok, az az Úr akarata. 38 Ha nem veszi tudomásul, róla sem vesznek majd tudomást. 39 Törekedjetez tehát a prófétálásra, testvérek, s ne akadályozzátok meg az elragadtatás nyelvén szólót. 40 De minden illő módon és rendben menjen végbe.

A nyelvek adományának magyarázatánál az a nehézség, hogy a jelenséget csak odavetett utalásokból ismerjük, s amint a szöveg mutatja, az apostol nem is akarta igazában, hogy a közös istentisztelet határozott része legyen. De majdnem így vagyunk a prófétálás értelmezésével is. Azt könnyű megérteni, hogy a kereszténység újdonsággal és eredetiséggel indult el. Természetfölötti jelek alapján megvolt a meggyőződés az első pünkösd óta, hogy az evangélium terjedését a Szentlélek irányítja: ő ad lendületet és bensőséget az egyház életének. A kinyilatkoztatott igazságok összefoglalása azonban még nem történt meg, s nem alakult ki az istentisztelet formája sem, ezért az egyéni kegyelmi indítatásnak nagy szerep jutott. Később azonban ezeket a feladatokat átvették a megbízott előjárók, akik a zsidó írástudók példájára egyre jobban elmélyültek az apostolok tanításában. Ezért a kötetlen buzdító karizmák ilyen formában nem folytatódtak. Karizma volt az is, hogy valaki a közösség javára már hivatalosan foglalkozott a Krisztusban megjelent kinyilatkoztatással, s azt kellő módon tovább tudta adni.

Ezért az itt előforduló jelenséget elsősorban történetileg igyekszünk megvilágítani. Elég pl. említeni, hogy az úgynevezett pasztorális levelekben (1—2Tim, Tit) már nincs szó ezeknek a karizmáknak a felhasználásáról. Ott már a püspököknek, mint apostolutódnak kell mindenről gondoskodnia. Pál utalásai tehát vázlatosan a következők: Aki az elragadtatás nyelvén imádkozik, kérje az értelmezés kegyelmét, hogy meg is értse, ami lelke mélyéből feltör. Az érthetetlen ima legfőljebb a nemhívót mozgatja meg, mert megsejti, hogy valami titokzatos dologgal áll szemben. A prófétálás azonban a hívők oktatását szolgálja. Úgy látszik azonban, hogy a nyelvek adományai között volt olyan is, hogy valaki „értelemmel” imádkozott és énekelt, s ezt az apostol már a közösség szempontjából értékesebbnek tartja. Az ilyenre rá lehetett mondani az „áment”. Itt az apostol említést tesz a be nem avatottakról. A kifejezés: „aki a tudatlannak a helyét tölti be” a filozófusoktól kölcsönzött megjelölés volt, s itt olyanokat jelent, akik már érdeklődtek a kereszténység iránt és néha eljöttek a

közösségbe. De ezek az értelmetlen imával nem tudtak mit kezdeni. Ezért mondja ki magára nézve a szabályt, hogy inkább akar a közösségben öt értelmes szót mondani, mint sok ezret értelem nélkül. Ha a közösségben túltengene az elragadtatás imája, értelmileg a gyermekek szintjére süllyednének le. Elég az, sőt fontos, hogy csak a gonoszságban legyenek járatlanok és gyermeki módon egyszerűek.

Annak illusztrálására, hogy a nyelvek adománya nem táplálja a hitet, idézi Ez 28,11—12-t, de úgy, hogy sem a héber, sem a LXX görög szövegével nem egyezik pontosan. Már Origenész úgy gondolta, hogy itt az apostol valamilyen más görög fordítást használt. Az idézet tartalma az, hogy vannak emberek, akik nem akarnak érteni, bárhogyan szól hozzájuk az Isten. A legerősebb érve mégis az, hogy a csoportos extázis az összevisszaság képét mutatná, s egy idegen, aki az igazságot keresi, könnyen megállapítaná, hogy elment az eszük. A prófétálást, a buzdító beszédet azonban meg kell becsülni. Azzal többen is előállhatnak, de legyenek egymásra tekintettel, s engedjék egymást szóhoz jutni. A meggyőző és a szívekhez szóló beszédre az idegen azt a benyomást kapja, hogy itt valóban jelen van az Isten. A nyelvek adományával viszont kettőnél vagy háromnál több nem állhat elő. Ők is csak akkor, ha valaki értelmezi imájukat. A renddel és fegyelmezettséggel Istenről is helyes képet nyújtanak, aki nem a zűrzavarnak, hanem a békének az Istene: az ő ismerete és a hozzá intézett ima lelkileg megnyugtat. Az asszonyokat kategorikusan eltiltja mind a nyelvek adományának bemutatásától, mind a prófétálástól. A 11,5-ben ugyan feltételezte, hogy az asszony is prófétál, de ott valószínűleg magánimáról és buzdításról volt szó, nem a közös istentiszteletről. Úgy látszik, a felvilágosult korintusi nők mindenben egyenrangúnak érezték magukat a férfiakkal és a közösségben is hallatták szavukat. Ezért inti le őket azzal, hogy „a szentek minden közösségében” hallgatnak, tehát ott se legyen másként. Megerősítő érve az, hogy az Isten ígéje nem Korintusból indult el, tehát ők illeszkedjenek be az egyház szokásaiba. A jeruzsálemi egyházban, és általában zsidó földön, hallatlan lett volna, hogy az asszonyok tanítani akarnak. De még a pogányok között sem lett volna akkor esélye olyan mozgalomnak, amelyet nők terjesztenek. Az intézkedésben tehát a háttér a kor szelleme.

3. A feltámadás kérdése (15,1—58)

KRISZTUS FELTÁMADÁSA (15,1—11)

15,1 Figyelmetekbe ajánlom, testvérek, az evangéliumot, amelyet hirdettem nektek. Elfogadtátok és szilárdan kitartotok benne. 2 Általa elnyertek az üdvösséget, ha megtartjátok úgy, ahogy hirdettem nektek. Másként hiába lettetek volna hívőkké. 3 Elsősorban azt hagytam rátok, amit magam is kaptam: Krisztus meghalt bűneinkért, az Írás szerint, 4 eltemették és harmadnapra feltámadt, ugyancsak az Írás szerint. 5 Megjelent Kéfásnak, majd a tizenkettőnek. 6 Később egyszerre több, mint ötszáz testvérnek jelent meg, ezek közül a legtöbben még élnek, néhányan azonban már meghaltak. 7 Azután Jakabnak jelent meg, majd az összes apostolnak. 8 Utánuk pedig mintegy elvetéltnek, megjelent nekem is. 9 Én ugyanis az utolsó vagyok az apostolok közt, s arra sem méltó, hogy apostolnak hívjanak, hiszen üldöztem az Isten egyházát. 10 De Isten kegyelméből vagyok az, ami vagyok, s rám árasztott kegyelme nem maradt bennem hatástalan. Többet dolgoztam mindegyiküknél. Igaz ugyan, hogy nem én, hanem Isten kegyelme, amely velem van, 11 Mindegy tehát, hogy én vagy ők: ugyanazt hirdetjük és így lettetek hívővé.

A 12. versből kitűnik, hogy a korintusi hívek között is akadtak, akik kétségbe vonták a holtak feltámadását. Mégpedig a sajátos görög felfogás alapján. A platoni elgondolásból származó meggyőződés az volt, hogy a lélek az ideák világából büntetés miatt költözik a testbe, s örül, ha a halálban megszabadulhat tőle, s nem fog még egyszer visszatérni oda. Ez ellent mondott az ószövetségi hagyománynak is, de méginkább az újszövetségi tanításnak. Ezért az apostol három fokozatban világítja meg a kérdést. Először beszél Krisztus feltámadásáról (5—11. v.), azután abból levonja a következtetést a holtak feltámadására vonatkozólag (12—34. v.), s végül a feltámadás hogyanjáról beszél (35—58. v.).

Krisztus feltámadásának tételét úgy mutatja be, mint a keresztény életnek és tanításnak a kiinduló pontját. Igazában ez az örömhír, az evangélium. Az ilyen szavak, hogy: közöltem veletek, elfogadtátok, megőriztétek, igazában a rabbik szótárából valók. Ők használták ezeket a hagyomány tárgyalásánál. Az apostol Krisztus feltámadásának valóságát azzal igazolja, hogy hivatkozik az Írásra, vagyis az ószövetségi jövendölésekre. Meghalt bűneinkért, eltemették,

feltámadt az Írás szerint. A megjelenések tanúinak felsorolásánál olyan formulát alkalmaz, amely már a jeruzsálemi egyházban kialakult, s amit már ő is átvett, mint hagyományos felsorolást. Jakabnak, Jeruzsálem püspökének az említése erre vall. A formula már hitvallás volt, s az abból is látszik, hogy Krisztus halálával kezdődik, amely igazi áldozat volt a világ bűneiért. Az Írást itt Iz 53—54. fejezte, ahol szó van „Jahve szolgájának” engesztelő haláláról. A megjelenések tanúi között első helyen áll Péter. Nem időbeli elsőségre kell gondolnunk, hanem személyének fontosságára. Az evangéliumi leírásokkal csak a Péterét (Lk 24,34), a tizenkettőt vagy tizenegyet és az „összes apostolét” azonosíthatjuk, amelytől bizonyára az apostolok környezete is benne van (Lk 24,33). Az ötszáz testvér előtt való megjelenés valószínűleg Galileában játszódott le, hiszen a húsvéti hír ott könnyen összehozhatott ilyen tömeget. Ezekről azt mondja, hogy többen még élnek, néhányan már elszenderültek (koimaomai). A szó használatos volt a görög nyelvben, innen a temető neve is: koimeterion — cimeterium. A feltámadásra az egeirein szót használja, a megjelenésre pedig az ophthé-t (látni lehetett, megjelent), s ezzel megkülönbözteti a belső látomástól. Szerényen ugyan, de saját magát is a tanúk közé sorolja, mint „elvetéltet”, hiszen előbb üldözte a keresztényeket, s csak Krisztus megjelenése térítette meg. Nem hivatkozhat semmiféle előzetes érdemre, de azt vallja, hogy a kapott kegyelem hatékonyan munkálkodott benne, illetve ő maga együtt működött vele. Ő is Krisztus feltámadásából merített erőt az apostoli munkára, s abban össze meri mérni magát a többi apostollal. A tanúknak, illetve a rövid hitvallásnak a beiktatása azt is jelzi, hogy a Krisztus feltámadásáról szóló tanítás ugyanaz volt az egész egyházban. Ezt kellett hirdetni, hinni, mert ez vezet az üdvösségre.

A HOLTAK FELTÁMADÁSA (15,12—34)

15,12 Ha tehát hirdetjük, hogy Krisztus feltámadt a halálból, hogyan állíthatják némelyek közületek, hogy nincs feltámadás? 13 Ha nincs feltámadás, akkor Krisztus sem támadt fel. 14 Ha pedig Krisztus nem támadt fel, nincs értelme a mi tanításunknak, s nincs értelme a ti hiteteknek sem. 15 Ráadásul még Isten hamis tanúinak is bizonyulunk, mert Istenről azt tanúsítjuk, hogy Krisztust feltámasztotta, holott nem támasztotta fel, ha a halottak egyáltalán nem támadnak fel. 16 Ha ugyanis a halottak nem támadnak fel, akkor Krisztus sem támadt fel. 17 Ha pedig Krisztus nem támadt fel, akkor semmit sem ér a hitetek, mert még mindig bűneitekben vagytok. 18 Sőt, azok is el-

vesztek, akik Krisztusban haltak meg. 19 Ha csak ebben az életben reménykedünk Krisztusban, minden embernél szájalomra méltóbbak vagyunk. 20 De Krisztus feltámadt a halálból elsőként a holtak közül. 21 Mivel egy ember idézte elő a halált, a holtak is egy ember révén támadnak fel. 22 Amint ugyanis Ádámban mindenki meghal, úgy Krisztusban mindenki életre kel. Mindenki amikor sorra kerül. 23 Először Krisztus, majd az ő eljövetelekor mindnyájan, akik Krisztushoz tartoznak. 24 Azután következik a vég, amikor is (Krisztus) átadja az Istennek, az Atyának az uralmat, miután minden felsőbbiséget, hatalmat és erőt megsemmisített. 25 Addig kell ugyanis uralkodnia, amíg ellenségeit mind lába alá nem veti. 26 Utolsó ellenségként a halál semmisül meg, hiszen „mindent lába alá vetett”. 27 Amikor arról van szó, hogy „minden alá van neki vetve”, természetesen kivéve az, aki mindent alávetett neki. 28 S ha majd minden alá lesz neki vetve, maga a Fiú is aláveti magát annak, aki mindent alávetett neki, hogy Isten legyen minden mindenben. 29 Különbözik-e értelmé az annak, hogy a halottakért megkeresztelkednek? Ha a halottak egyáltalán nem támadnak fel, miért keresztelkednek meg értük? 30 Miért tesszük ki magunkat szüntelenül veszélynek? 31 Minden nap készen vagyok meghalni, hiszen büszkeségem vagytok, testvérek, Urunk, Jézus Krisztusban. 32 Mit használ nekem, hogy Efezusban — emberi módon szólva — vadállatokkal küzdöttem? Ha a halottak nem támadnak fel, akkor „együnk, igyunk, mert holnap úgyis meghalunk”. 33 Ne hagyjátok magatokat félrevezetni! A gonosz beszéd megrontja a jó erkölcsöt. 34 Legyetek józanok, és ne vétkezzetek! Némelyek ugyanis nem ismerik az Istent. Azért mondom ezt, hogy szegyeljétek magatokat.

Miután tisztázta a Krisztus feltámadásáról szóló tételt, rátér a holtak feltámadásának kérdésére. A megoldás abban van, hogy üdvösségünk egészen a Krisztus által hozott megváltás függvénye. Ő magára vette a világ bűneit és mindnyájunk nevében elégtételt nyújtott érte. Az Atya pedig azzal igazolta áldozatának elfogadását, hogy feltámasztotta a halálból. De ő az elsőszülött a teremtmények közül, az üdvösség rendjében feje az emberiségnek, azért ami őbenne végbement, az ismétlődik testének tagjaiban. Ő meghalt bűneinkért és feltámadt megigazulásunkra (Róm 4,25), azért saját feltámadásunkat csak az övéből magyarázhatjuk. Az apostol ezt a gondolatmenetet tárja elénk: ha egyesek úgy gondolják, hogy feltámadás nincs, akkor Krisztus sem támadhatott fel, hiszen ő egészen ember is volt. Ha nálunk nincs értelme a fel-

támadásnak, akkor nála sem lehetett. Viszont ha ő nem támadt fel, akkor nincs bizonyíték arra, hogy van örök élet, s akkor értelmetlen az evangélium és a hit. Akkor az apostoli munka is hazugság, mert az állítja Istenről, hogy Krisztust feltámasztotta. Továbbá Krisztus feltámadása nélkül nincs bűnbocsánat, hiszen nincs bizonyíték arra, hogy Isten elfogadta áldozatként az ő kereszthalálát. Ha pedig továbbra is bűnben vagyunk, nincs jogunk semmiféle reményre. Mi értelme volna egyáltalán valamiféle reménynek, ha a halállal mindennek vége? Itt meg kell látnunk, hogy az apostol figyelmen kívül hagyja a görög felfogást, amely szerint a szellemi lélek élhet tovább a halál után is. Az ő számára az ember a test és lélek egysége, s a halál ellen nincs semmiféle természetes orvosság. Az ember az örök életet csak Istentől várhatja, mégpedig a halál legyőzésével, a feltámadással. Ezért nem lenne értelme annak, hogy csak a földi élet számára reménykedjünk Krisztusban.

A második lépés a pozitív állítás: Krisztus feltámadt, s ennek következményei vannak (20. v.). Itt kitér az Ádám—Krisztus párhuzamra, amelyet a Róm 5,12—20-ban is érintett. Krisztus a feltámadásban éppúgy az egész emberiséget képviseli, mint Ádám képviselte a természet rendjében. Ádámtól örököltük a halált, Krisztustól örököljük a feltámadást. Először tehát Krisztusnak kellett feltámadni, benne alakult ki az örök élet, s az emberek ebben részesülnek. Az emberek számára azonban a teljes feltámadás csak a világ végén valósul meg. Az apostol itt csak az üdvözültek feltámadásáról beszél, hiszen az az igazi, mert ők öltöznék be az örök életbe. Valamilyen feltámadás azonban van a kárhozottak számára is (Jn 5,29; ApCsel 24,15).

A harmadik lépés annak kimutatása, hogy Krisztusban teljesedni kell az ószövetségi jövendöléseknek. A Zsolt 110,1 azt ígéri, hogy Isten a Messiást jobbára ülteti, s minden ellenségét lába alá veti. Krisztus már embersége szerint is elérte a megdicsőítést az Atyától, és valóban uralkodik, de az üdvösség ellenségei fölötti győzelem még a történelem folyamata. Meg kell semmisíteni minden olyan hatalmat és erőt, amely Isten országának kialakulását veszélyezteti. Utolsó ellenség lesz a halál, amelyet legyőz az egyetemes feltámadással. Azzal teljesedik majd be messiási küldetése, s miután így elvezette a megdicsőült világot az Atya előtti hódolatra, minden hatalmat átad az Atyának, hogy ő legyen minden mindenben. Ez lesz fiúságának végleges kifejezése. A teremtés műve csak így éri el tökéletességét, mivel ott az Atya uralma és szeretete teljesen kifejezésre jut.

A negyedik lépés az, hogy rámutat az egyházban levő meggyőződésre és szokásokra, amelyek feltételezik az örök életet. Volt olyan szokás, hogy egyesek megkeresztelkedtek olyan halottak nevében, akik itt nem részesültek a keresztségben, s így akarták annak hatását rájuk alkalmazni. Meg voltak

győződve, hogy emberi valóságban élnek, azért lehet rajtuk segíteni. Az apostol csak megemlíti a szokást, de se nem helyesli, se nem kifogásolja. Később nem is hallunk róla. Még erősebb érv az, hogy a keresztények és maga az apostol is, naponta vállalják az élet keresztjét az erények gyakorlása érdekében. Ez is értelmetlen volna a feltámadás nélkül. Burkoltan saját reményére is hivatkozik, mert az készíti arra, hogy a hívek érdekében teljes önfeláldozással végezze munkáját. Efezusban ez olyan formát öltött, hogy „vadállatokkal küzdött”. Talán arra gondol, amit az ApCsel 17-ben olvasunk, hogy a pogány ezüstművesek élete ellen törtek. Ha nem hiszünk a feltámadásban és az örök életben, akkor „együnk, igyunk, mert holnap úgyis meghalunk” (Iz 22,13).

Végül Menandrosz költő szavaival figyelmezteti őket, hogy legyenek józanok, mert a „gonosz beszéd megrontja a jó erkölcsöket”. Csak az beszélhet a feltámadás ellen, aki nem ismeri Isten bölcsességét és hatalmát.

A FELTÁMADT TEST TULAJDONSÁGAI (15,35—49)

15,35 De — kérdezhetné valaki — hogyan támadnak fel a halottak? Milyen testben jönnek majd elő? 36 Ostoba! Amit elvetsz, nem hajt csírát, ha csak el nem rothad. 37 Amit elvetsz, még nem növény, az csak azután fejlődik, hanem pusztá mag, például búzaszem vagy más egyéb. 38 Isten testet ad neki tetszése szerint, minden magnak a neki megfelelő testet. 39 Nem minden test egyforma, hanem más az emberé, más az állaté, más a madaré, más a halé. 40 S van égi test, meg földi test, de másként ragyog az égi, másként a földi. 41 Más a nap ragyogása, más a hold fényessége, más a csillagok tündöklése, sőt az egyik csillag fénye is különbözik a másiktól. 42 Ilyen a halottak feltámadása is. Romlásra vetik el, romlatlannak támad fel, 43 dicséletlenül vetik el, dicsőségben támad fel. Erőtlenségben vetik el, erőben támad fel. 44 Érzéki testet vetnek el, szellemi test támad fel. 45 Ha van érzéki test, van szellemi is. Ahogy az Írás mondja: „Ádám, az első ember élő lényvé lett”, az utolsó Ádám pedig éltető lélekké. 46 De nem a szellemi az első, hanem az érzéki, azután következik a szellemi. 47 Az első ember földből való, földi; a második ember a mennyből való. 48 Amilyen a földből való, olyanok a földiek, s amilyen a mennyből való, olyanok a mennyeiek. 49 Azért ahogy a földi ember alakját magunkon hordozzuk, a mennyeknek az alakját is magunkon fogjuk hordozni.

A feltámadt test tulajdonságainak kérdését nemcsak kíváncsiságból vetették fel, hanem abból a görög felfogásból is kiindulva, hogy a test a lélek börtöne, s egyúttal a szenvedés forrása, tehát nem fogja-e az örök életet is gyötrelmessé tenni? Az apostol a feleletet itt is csak Krisztus feltámadásából meríthette. A megjelenések igazolták, hogy őt már nem kötik a földi élet törvényei. Megdicsőült teste a szellem könnyedségével mozog és elárulja, hogy egy felsőbb világhoz tartozik. Ezt alkalmazza az apostol általában a feltámadtak testére. Az „ostoba” megszólítást azoknak címezi, akik Korintusban a felsorolt nehézségek alapján tagadták a feltámadást. Először hivatkozik arra, hogy már a természet rendjében is milyen csodálatos az élet továbbadása. Nem az elvetett mag jön vissza a földből, hanem az új növény, amit egyszerűen testnek (szoma) mond. Kora felfogása szerint véli, hogy minden magot Isten ereje készítet csírázásra. Ma ismerjük a belső biológiai törvény menetét, de akkor is igaz, hogy valaki csodálatosan megalkotta a természet rendjét. Az apostol okoskodása annak kimutatását célozza, hogy Isten a saját bölcsessége szerint meg tudja formálni a feltámadt testet. Hiszen mekkora változatosság van az emberek, állatok és égitestek formájában és viselkedésében. A feltámadt test olyan lesz, hogy hordozhatja a megdicsőült örök életet és kifejezheti az ember boldogságát. A halandó test és a feltámadt test különbözőségét négy szembeállításal szemlélteti: a romlandóságot felváltja a romolhatatlanság, a dicstelenséget a dicsőség, az erőtlenséget az erő, s az érzéki testet a szellemi test. A dicstelenség körülbelül azt jelenti, mint a „bűn teste” (Róm 6,6). Az érzéki és a szellemi test különbségét a pszichikosz és a pneumatikosz jelzőkkel nevezi meg. Tehát a szellemi testen már a kegyelemtől felemelt lélek (pneuma) tükröződik.

A kettősséget még külön megvilágítja az Ádám—Krisztus párhuzammal. Az első Ádám kilétére idézi a Ter 2,7-et Ádám „élőlénnyé” lett, Krisztus ellenben a feltámadásban „éltető lélek” lett számunkra. Ő a földi emberrel szemben a mennyei ember, ezért ha ebben az életben magunkon hordozzuk a földi ember képét, akkor a feltámadásban a mennyei ember képét öltjük magunkra. Krisztus azt adja övéinek, ami az ő sajátja. Kétségtelen, hogy a misztérium megvilágításához ennyi elegendő. De még hozzá vehetjük azt, amit az apostol a keresztségről mond, hogy ott beöltözünk Krisztus halálába és feltámadásába (Róm 6,4—6), tehát a feltámadás biztosítéka és a Krisztushoz való hasonlóság adva van a kegyelemmel. Amellett a Szentlélek jelenlétét is úgy értékeli, mint feltámadásunk biztosítékát (Róm 8,11).

A VÉGSŐ ÁLLAPOT (15,50—58)

15,50 Azt még hozzáfűzöm, testvérek, hogy a test és a vér nem örökölheti Isten országát, se a romlandóság a romolhatatlanságot. 51 Nos, titkot közlök veletek. Nem halunk ugyan meg mindnyájan, de mindnyájan elváltozunk, hirtelenül, egy szempillantás alatt, a végső harsonaszóra. 52 Amikor az megszólal, a halottak feltámadnak a romlatlanságra, mi pedig elváltozunk. 53 Ennek a romlandó testnek fel kell öltenie a romlatlanságot, ennek a halandónak a halhatatlanságot. 54 Amikor a romlandó magára ölti a romlatlanságot, a halandó a halhatatlanságot, akkor teljesedik az Írás szava: 55 A győzelem elnyelte a halált. Halál, hol a te győzelmed? Halál, hol a te fullánkod? 56 A halál fullánkja a bűn, a bűn ereje pedig a törvény. 57 De legyen hála Istennek, mert ő győzelemre segít minket Jézus Krisztus, a mi Urunk által. 58 Legyetek tehát állhatatosak és kitartók, szeretett testvéreim! Tegyetek mindig minél többet az Úr ügyéért, hiszen tudjátok, hogy az Úr ügyében való fáradozástok nem hiábavaló.

Mivel az előző részben a feltámadt test tulajdonságairól beszélt, a változásnak még egy utolsó okát is megjelöli. A test és a vér, vagyis ez a földi életforma nem lehet hordozója az Isten országa teljességének. A földi élet a kibontakozás és érdemszerzés időszaka. Hozzá vagyunk kötve az anyag és a test képességeihez, korlátaihoz, s így a szellem korlátozott. A feltámadás éppen itt hoz átalakulást. Ezen viszont át kell menni azoknak is, akiket Krisztus második eljövetele életben talál. Ezt úgy közli, mint titkot, amit kinyilatkoztatásból ismer. Krisztus második eljövetelének ismertetésénél pedig egyszerűen használja az apokaliptikus irodalom elemeit, amelyeket az apostoli igehirdetés is magáévá tett (Mt 24,31: 1Tesz 4,16). Az angyalok harsonája Isten érkezését és rendelkezésének ünnepélyes kihirdetését szimbolizálja (Jel 8,1—11). Pál különben úgy beszél, mintha magát is beleértene az élők közé, akik még megérik Krisztus eljövetelét. De ez csak kifejezési forma. Ő maga tudja, hogy a vég időpontja nem tartozik bele a kinyilatkoztatásba (1Tesz 4,15). A képben az is benne van, hogy a végső kifejtet teljesen Isten ajándéka, ami Krisztus érdemeiből folyik. Ezt az állapotot ismételtén csak ellentétekkel lehet érzékeltetni: romlandóság — romolhatatlanság, halandóság — halhatatlanság. Krisztus teljes győzelmének szemléltetésére idézi Iz 25,8 és Oz 13,14 szövegét. Az ott található jelképeket szintén értelmezi: a halál fullánkja a bűn, a bűn ereje a törvény. Itt elég visszaidézni azt, amit a Róm 5—7. fejezetében a testről és a törvényről mondott.

A testi vágyak lehetetlenné tették a mózesi törvény maradéktalan megtartását, ezért a bűn szaporodott, s a bűn zsoldja a halál volt. A szabadulást csak Krisztus hozhatta. Ezért a győzelemért hálát kell adni. A kegyelem ahhoz is hozzásegít, hogy állhatatosak maradjunk, s egyre többet tegyünk Isten országaért. A feltámadásról és az örök életről szóló tanítás azt igazolja, hogy fáradásunk nem hiábavaló. Az üdvösség tudata megadja az élet végső értelmét.

BEFEJEZŐ ÜZENETEK (16,1—23)

16,1 Ami a szentek javára való gyűjtést illeti, ti is úgy járjatok el, amint Galácia egyházainak meghagytam. 2 A hét első napján mindegyitek tegye félre és gyűjtse össze, ami tőle telik, hogy ne akkor kelljen gyűjteni, ha majd megérkezem. 3 Megérkezésem után azokat, akiket alkalmasnak találtok, ajánló levéllel elküldöm, hogy az adományokat Jeruzsálembe vigyék. 4 Ha pedig megéri, hogy én is elutazzam, akkor velem jönnek. 5 Hozzatok akkor megyek, ha átjutok Macedónián. Macedónián ugyanis átutazom. 6 Nálatok azonban, ha tehetem, maradni szeretnék egy ideig, talán a telet is ott töltöm, azután elkísérhetek további utamon. 7 Mert nemcsak úgy átutazóban szeretnélek látni benneteket. Remélem ugyanis, hogy egy kis időt nálatok tölthetek, ha az Úr megengedi. 8 Pünkösdig Efezusban maradok, 9 mert széles és sokat ígérő kapu tárult fel előttem, de sok az ellenfelem is. 10 Ha Timóteus megérkezik, tegyétek lehetővé, hogy zavartalanul ott maradhasson, hiszen az Úr ügyében fárad, akárcsak én. 11 Senki ne becsülje le, inkább kísérvétek el békével, hogy hozzám eljusson. Mert várom a testvérekkel együtt. 12 Ami pedig Apolló testvért illeti, ismételten kértem, hogy menjen el hozzátok a testvérekkel, de semmiképpen sem akar most útra kelni. Mihelyt ideje engedi, azonnal megy. 13 Vigyázzatok, tartsatok ki a hitben, viselkedjétek férfiasan, legyetek erősek. 14 Minden dolgotokat intézzétek szeretettel. 15 Még egy figyelmeztetés, testvérek: Ismeritek Sztefanász háza népét, ő Achája első termése, aki a szentek szolgálatára adta magát. 16 Álljatok rendelkezésére az ilyenek és mindenkinék, aki vele munkálkodik és fárad. 17 Örülök, hogy Sztefanász, Fortunátusz és Achaisz megérkezett, mert távolléteikben pótolnak titeket, 18 s lelkileg felüldítenek engem is, benneteket is. Becsüljétek meg az ilyeneket. 19 Ázsia egyházai köszöntenek titeket és sokszor üdvözlönek az Úrban. Aquila és Priszka is, akik vendégül látnak, a házukban összejövő

egész közösséggel együtt. 20 Minden testvér köszönt titeket. 21 Köszöntések egymást szent csókkal! Ez a sajátkezü üdvözetem: Pál. 22 Aki az Urat nem szereti, átkozott legyen. Maran Ata! 23 Urunk, Jézus (Krisztus) kegyelme legyen veletek! Szeretettel vagyok mindnyájatok iránt Jézus Krisztusban.

A befejezés olyan, mint a legtöbb levélben. Közli személyes terveit és intelmeit. Az a szándéka, hogy Efezusból majd Macedonián keresztül Korintusba megy, s onnan Antióchiába vagy Jeruzsálembe. Erről a Róm 15,26—27-ben is említést tesz. A gyűjtést nemcsak jótékonyágnak szánta, hanem gyakorlatilag ki akarta fejezni vele az egyház egységét is. Az evangélium Jeruzsálemből indult el, az számított anyaegháznak, tehát a pogányokból lett keresztények fejezzék ki odatartozásukat, s ezzel elmosódik a különbség a zsidókból és a pogányokból lett keresztények között. A gyűjtés módszerét is leírja: Ha a hét első napján összegyűlnek, akkor adják át adományait, s így apránként összeszedik a pénzt. A hét első napja, a vasárnap, istentiszteleti nap volt, Krisztus feltámadásának emlékére.

Egyelőre úgy látja, hogy érdemes Efezusban maradnia, mert munkájának megvan a gyümölcse. Az ott átélt nehézségeket és veszélyeket jelzi az ApCsel 19,23—34. Mivel terve szerint csak ősszel érne Korintusba, a telet is ott akarja tölteni, mert a téli hónapokban leállt a hajózás. Timóteust valamilyen megbízatással küldte Görögországba, azért kér számára segítséget. A „ne becsüljük le” talán arra vonatkozik, hogy nem volt szónok és nem ismerte a filozófiai nyelvet. Apolló bizonyára azért sem akart visszatérni Korintusba, hogy ne adjon tápot a pártoskodásnak. Sztefánaszt, aki éppen nála időz két társával, Achája zsengéjének nevezi, mert elsőnek tért meg. Az apostol maga keresztelte meg (1,16). Valószínű, hogy egy korintusi közösség az ő házában gyűlt össze és előljárói szerepet is betöltött. Ezt jelentheti az, hogy „a szentek szolgálatára adta magát”. Ezért kér megbecsülést számára. Aquila és Priszka Korintusból jöttek át Efezusba, tehát mint ismerősök küldik üdvözetüket. A szent csókkal való köszöntés az istentisztelet alkalmával a béke és szeretet kifejezése volt. A sajátkezüleg írt köszöntés egyúttal a levél hitelesítése is volt. A sajátos megbélyegzése annak, aki nem szereti az Urat, nem átok akar lenni, hiszen a szeretet az ellenségre is vonatkozott. A görög „anathema” a héber „kherem” fordítása, ami azt jelentette, hogy tisztátalan, nem használható istentiszteleti célra, kerülni kell. Vagyis aki nem szereti Krisztust, az nem tartozik bele a közösségbe, amelyet Krisztus kegyelme kapcsol egybe.

A KORINTUSIAKNAK ÍRT MÁSODIK LEVÉL

Bevezetés

Ez a második levél sokkal személyesebb hangú, mint az első. Egymást váltja benne az ellenfelekkel való éles vita, a meggyőzés, a magatartás bírálata és az apostoli küldetés és tekintély védelme, ahol a fő hangsúly azon van, hogy Pál a maga küldetését közvetlenül Krisztushoz vezeti vissza. A levél hitelessége körül nem is merült fel kétség. Már a 2. század írói idézik, s a 3. századból már összefüggő kéziratok maradtak fenn. Olyan hosszabb tanító részek nincsenek benne, mint az első levélben, vagy mint a római egyháznak írt levélben, de az apostol egyéni stílusa jobban kifejezésre jut. Stílusához az is hozzátartozik, hogy az egyéni kapcsolatok tisztázásába beleviszi a keresztyén igazságokat, amelyek a kinyilatkozásból származnak. A cél mindig a hit és a szeretet erősítése. Egész egyéniségét kifejezi ez a mondat: Ha az ékesszóláshoz nem is értek, a tudásom megvan (11,6).

A címzett itt is a korintusi egyház, amelynek helyzetét és életét az első levéllel kapcsolatban jellemeztük. Csak azok a körülmények váltak bizonytalannabbá, amelyek már az első levél megírását is kiváltották. Kiténik, hogy az apostolnak vannak ellenfelei, s ezekkel szemben kötelességének tartja, hogy megvédje a hit tisztaságát és a maga apostoli tekintélyét. A kettő ugyanis összefügg egymással. De kik ezek az ellenfelek? Csak következtetni lehet rájuk. A korintusiak közül kerültek ki, vagy kívülállók, akik megzavarják a közösség életét? Egy csoportot alakítottak vagy többet és csak a Pállal való szembenállás egyesíti őket? Ugyanazok, mint akikről már említés történt az első levélben?

A 2Kor 2,5-ből kiténik, hogy az egyház egyik tagja különös szomorúságot okozott az apostolnak, s ezt a közösség nagy része is méltatlankodással vette tudomásul. Lehet, hogy ugyanaz, akit az 1Kor 5,1—11 megbélyegez házassági visszaélése miatt, s talán erre céloz a 2Kor 12,21 is, hogy nem tart bűnbánatot az elkövetett erkölcstelenség miatt. A 2Kor 10—13. fejezet az ellenfeleknek egy másik csoportját sejteti, akik a zsidó hagyományhoz kötődtek. A 11,21—23 szerint Ábrahám ivadékainak és Krisztus szolgáinak mondják magukat, de csak mondvacsinált „apostolok”. Úgy látszik, hogy ezek az egész mózesi törvény meg-

tartását követelték a megtért pogányoktól. Nem lehettek sem Pál, sem Jakab környezetéből valók, hanem inkább zelóták (ApCsel 21,20—36), akik csak annyit fogadtak el a keresztény tanításból, amennyit fanatizmusukkal összeegyeztettek. Ezeknek is azzal válaszol, hogy rámutat a Krisztusban megvalósult új szövetség felsőbbrendűségére, ahol a szellem uralkodik, nem a betű (3,1—18). Ebben a részben alkalmazza a régi szent iratokra a „testamentum” elnevezést (3,14).

A levél keletkezésének körülményeinél a kutatók még figyelembe veszik azt, hogy az 1Kor 5,9 és a 2Kor 2,3 és 7,8 említ valamilyen levelet vagy leveleket, amelyeket az apostol oda írt. Valóban nem maradtak meg, vagy be vannak illesztve a mostani levelekbe? Főleg erről a második levélről tételezik fel, hogy több levél összetétele. Kétségtelen, hogy a levél három jól elkülöníthető részből áll: 1—7; 8—9 és 10—13. fejezetek. Főleg ez az utolsó rész tartalmazza Pál apostolságának heves védelmezését. Egyesek úgy gondolják, hogy az apostol négy levelet írt Korintusba: az első elveszett, a második a mostani 1Kor, a harmadik a „könnyek között írt levél”, amelyből csak a 2Kor 10—13. fejezet maradt fenn, s a negyedik a 2Kor többi része.

Az időbeli adatokat így rögzíthetjük. Pál 52 nyarán hagyta el Korintust, s egy évvel később Efezusba érkezett, s itt kapott híreket Korintusból, s azok alapján írhatta az első levelet, 55-ben, amely elveszett, s amelynek — úgy látszik — nem volt nagy hatása. Ezért odaküldte Timóteust (1Kor 4,17) és közben megkapta a korintusiak kérdéseit, s ez adta az indítást az 1Kor megírásához, 55-ben. Ezután Titusz ment Korintusba, hogy megszerveze a gyűjtést a jeruzsálemi szegények számára (1Kor 16,1—4). Nemsokára maga az apostol tesz rövid látogatást Korintusban, de hamar visszatér Efezusba (2Kor 2,1), s visszatérése után írta meg a „könnyek közt” szerkesztett levelét (2Kor 2,3—4). Azután újra odaküldi Tituszt, maga pedig Troászba és Macedóniába megy. Ott találkozik a visszatérő Titusszal, aki jó híreket hoz (2Kor 7,13), s így megnyugodva küldi nekik levelét, amelyben megvédi apostolságát és megszervezi a gyűjtést. Titusz visszamegy Korintusba, hogy megszerveze az apostol látogatását, s lehet, hogy a levelet is ő vitte magával.

A jelenlegi levélben világosan megkülönböztetünk három részt. Az első (1,1—7,16) az apostolnak a korintusi egyházzal való kapcsolatát tárgyalja, a második rész (8,1—9,15) a gyűjtésre való utasítást tartalmazza, s végül a harmadik rész (10,1—13,13) apostoli küldetését vázolja fel. De úgy, hogy azt beállítja Isten megváltó tervébe, ahol a kegyelem valóságát a hűség és az áldozat vállalása igazolja. Ez a rész különben magyarázatot ad az apostol életének titkára is. Rendkívüli hatása abból eredt, hogy egészen átadta magát küldetésének és Isten országát hirdette, nem saját érdekeit kereste. A levél teológiai jelentőségét abban jelölhetjük meg, hogy elénk tárja az emberi és az isteni elemek összefüggését az

egyházban. Nem a tanítás elméleti kifejtésére törekszik és nem is az egyház életéről elmélkedik, hanem az üdvörtörténet eseményeire mutatja be, s abból kitűnik, hogy az egyház közösségében és az ő apostoli munkájában jelen van Krisztus személye és a megváltás műve. Ugyancsak összekapcsolja Krisztusnak és a Szentléleknek a tevékenységét, illetve hatását az egyházban (1,21; 3,18). A Szentháromság tétele is világosan kibontakozik. Isten, az Atya, Krisztus és a Szentlélek egyetlen kegyelmi hatással, de személyüknek megfelelően működnek közre a hívek üdvösségében. Krisztusnak, a megtestesült Fiúnak az egyházzal való kapcsolata egészen egyedülálló. Erre utal a „Krisztusban” kifejezés. Ő mint fő egyesíti a hívőket misztikus testének közösségében. Halála és feltámadása a forrása annak a kegyelmi kapcsolatnak, amely létre jön közte és az egyház között.

A levél különben úgy jellemezhető, mint az apostolság bemutatása: az igehirdetés Krisztus ismeretének jó illatát terjeszti mindenütt (3,14). A kép az illatáldozatból való, amely nemcsak Isten felé száll, hanem az embereket is ráhangolja a természetfölötti világra, s így Isten országának győzelmét szolgálja. De Krisztus keresztútja is tükröződik benne. Az ő halálát hordozzuk magunkon, hogy élete is megnyilvánuljon rajtunk. Az apostolság igazolása az a hívő közösség, amely elfogadta igehirdetését és az evangélium alapján él. Megmarad ugyan az emberi gyarlóság is, mert a győzelmes kegyelmet cserépedényben hordozzuk, így mindig nyilvánvaló, hogy az eredményt Isten erejének köszönjük, nem saját találmányunknak. A nehézségek között is meg kell nyugodni abban, hogy elég nekünk a kapott kegyelem (12,9). Az ó- és az újszövetség összefüggését az ígéretek teljesedésében látja. A betű szolgálatát felváltotta a lélek szolgálata. Isten a kegyellemmel szívünkbe írja törvényét, ahogy arról már Jeremiás (31,31—33) jövendölt. Az üdvösség rendje nincs leszűkítve az ószövetségi népre, hanem nyitva áll mindenki előtt, aki a Lélek hatását befogadja. A régi és az új közötti különbség tehát élesen kirajzolódik (3,14). A levél tartalmához tartozik még az egyetlen egyház kihangsúlyozása is. Ne feledjük, hogy a Kr. u. 55—57. esztendőkből vagyunk, amikor az igehirdetés elindulása óta felnőtt egy új nemzedék. Az apostol az egyházat nem akarja a filozófiai iskolák sorsára juttatni. Az egyház egysége abban áll, hogy mindig visszanyúl a forráshoz, Krisztushoz és az apostoli hagyományhoz, s azt a jelenben is érvényesíti. Ezért van jelentősége az apostoli tanúskodásnak és a szeretet megnyilvánulásának. Ez a levél is annak bizonyítéka, hogy az egyház elsősorban élet akart lenni, nem elméleti tanítás hordozója. Krisztussal az isteni élet tört bele a természetes világba. Az embernek ezt kell hittel befogadni és életét hozzá kell alakítani. Az apostoli kor megadta a minden időkre szóló modellt: azt az egyházat, amely egészen emberi, de elidegeníthetetlenül hordozza az isteni segítséget és biztosítékot.

A levél szövege

CÍMZÉS ÉS ÜDVÖZLET (1,1—7)

1,1 Pál, Isten akaratából Jézus Krisztus apostola és Timóteus testvér Isten korintusi egyházának és az egész Achájában élő minden szentnek. 2 Kegyelem és békesség nektek Istentől, Atyántól és Urunktól, Jézus Krisztustól. 3 Áldott legyen az Isten, Urunk Jézus Atyja, az irgalom atyja és a minden vigasztalás Istene! 4 Ő megvigasztal minket minden szomorúságunkban, hogy mi is megvigasztalhassuk azokat, akik szomorúak, azt a vigasztalást nyújtva nekik, amelyet ő nyújt nekünk. 5 Amilyen bőven kijut nekünk Krisztus szenvedéséből, olyan bőven lesz részünk Krisztus révén a vigasztalásban is. 6 Mert ha szenvedünk, az a ti vigasztalásotokra és üdvösségetekre szolgál, ha vigasztalásban van részünk, abból is ti nyertek bátorítást azoknak a szenvedéseknek a türelmes elviselésére, amelyeket mi is szenvedünk. 7 Szilárd tehát veletek kapcsolatban a reményünk, hiszen tudjuk, hogy nemcsak a szenvedésben vesztek velünk együtt részt, hanem a vigasztalásból is hozzánk hasonlóan részesültek.

A levél szerzője az irodalmi formának megfelelően bemutatkozik, de nem mint magánember, hanem mint az apostoli küldetés hordozója: Isten akaratából „Krisztus Jézus apostola”. Felváltva találkozunk a Krisztus Jézus és Jézus Krisztus alakzattal. Nagyjából úgy tűnik, hogy az apostol a zsidók előtt a Krisztus Jézus alakot használja, aminek ez az értelme: A Messiás nem más, mint Jézus. A görögök előtt pedig inkább a Jézus Krisztus formát hangsúlyozza, ami eredetileg állítás volt: Jézus a Krisztus, a Fölkent, de hamar összetett névvé lett.

Az „Isten akaratából” kitétel nemcsak az előzményekre utal, vagyis arra, hogy megtérését természetfölötti jelek kísérték, hanem arra, hogy a feltámadt Krisztus megjelenésével valóban küldetést kapott az üdvösség történetében, s ez a megjelenés őt kiváltságos tanúvá avatta. Az apostoli tekintélyre való hivatkozás egyúttal az ígérvetés hitelességét is igazolja. Azok az evangélium karizmatikus hirdetői, akik küldetést kaptak (Róm 10,15). Timóteus, aki Lisztrában csatlakozott hozzá, most vele van, mint munkatárs, ezért vele együtt küldi köszöntését. Annál inkább, mivel a korintusi egyház alapításánál is közreműködött. (ApCsel 18,5; 2Kor 1,19). A címzett az Isten korintusi egyháza, mint az első levélben. A helyi egyház tehát megjeleníti az egyetemes

egyházat, amely hordozza Isten üdvözítő tervét az emberiség számára. Korintus egyébként Achája tartománynak a székhelye volt, ezért az üdvözlét az ott élő hívőknek is szól.

A következő versek megadják a levél hangulatát. A bevezetésben láttuk, hogy Titusz kedvező híreket hozott Korintusból, és ez megvigasztalta az apostolt. Ezért fordul hálaadással Istenhez, az irgalom atyjához. Isten irgalmát főleg a zsolnárok emlegetik, a vigasztalásról pedig Iz 40,1 beszél. Abban a korban Isten megvigasztalta népét a fogságból való hazatéréssel, s ez előképe a messiási ország örömének és békéjének. Az apostol az Istentől kapott megerősítést úgy veszi, mint a gondviselés megnyilatkozását, aminek kifelé is megvan a hatása. A keresztény hivatás követelménye ez, hogy részt kell venni Krisztus szenvedésében, vele együtt vállalni kell a türelem és a lelki erő gyakorlását, s akkor részesedünk a Krisztusból kisugárzó vigasztalásban is. A szenvedés és a vigasztalás szembeállítását egyébként beletartozik az apostol stílusába. Sokszor ilyen ellentétekkel világítja meg mondanivalóját: a bűn és Isten igazságossága (2Kor 5,21), szegénység és gazdagság (2Kor 8,9), gyengeség és erő (2Kor 13,4). Ahogy megvan a kapcsolat Krisztus és a hívő között, úgy megvan az apostol és az általa vezetett közösség között. Saját áldozatával kiesdi a hívők számára a vigasztalást és a kegyelmet, ha pedig vigasztalást kap, azzal meg tudja erősíteni a szenvedőket és a csüggedőket. A keresztény élet tehát át van szöve kegyelmi kapcsolatokkal, ezért az egyes tagok hozzájárulhatnak a közösség megerősödéséhez. Azt mindenütt remélni lehet, hogy ha Krisztus példája nyomán vállalják az élet terheinek türelmes viselését, akkor részesülnek a vigasztalásban is. Már az a tudat is vigasztaló, hogy küzdelmes életünkkel Krisztus megváltói szenvedését folytatjuk, ezért megszentelő hatása van (Kol 1,24).

AZ ISTENBE VETETT BIZALOM (1,8—11)

1,8 Nem szeretném, testvérek, hogy ne tudjatok arról az üldöztetésről, amely Ázsiában ért bennünket: módfelett, szinte erőnkön felül ránk nehezedett, úgyhogy már életünkéről is lemondtunk. 9 Sőt magunkban már a halálos ítéletet is elfogadtuk, hogy ne magunkban bízunk, hanem Istenben, aki feltámasztja a halottakat. 10 Ő mentett ki bennünket a súlyos életveszélyből és ezután is ki fog menteni. Belé vejük minden reményünket, hogy ezentúl is mindig megment minket. 11 De ti is segítetek: imádkoztatok értünk, hogy a nekünk jutott kegyelemért sokak ajkáról szálljon fel a hála a nevünkben.

Itt a szöveg összefüggését a vigasztalás szó biztosítja. Az apostol hálát ad Istennek, hogy a szomorúság után megörvendeztette. Ugyanis nemcsak a korintusi egyház bajai nyugtalanították, hanem más megpróbáltatásai is voltak. Részletesen azonban nem írja le, az Ázsia-tartományban és Efezusban átélt bajokat. Az ApCsel 19,25 kk említi az ezüstművesek zavargását, ami miatt el is távozott Efezusból. De nem biztos, hogy az itt említett halálveszély azonos azzal. Az 1Kor 15,32-ben azt írja, hogy Efezusban „vadállatokkal küzdött”, de erről sem tudunk többet. Biztos, hogy jelképesen kell érteni, hiszen római polgárt még halálos ítélet után sem vittek vadállatok elé. Amire itt célzó, az kétségtelenül halálveszély volt, s helyzete emberileg már reménytelennek látszott. Bizalma csak a mindenható Istenben lehetett, aki „feltámasztja a halottakat”. Nem úgy érti, hogy Isten a halálból is visszahívna munkájának folytatására, hanem csak az erős bizalmat jelöli vele. A kifejezés hasonlít ahhoz, amellyel Ábrahám lelki erejét jellemzi: a remény ellenére is reménykedett (Róm 4,18—20). A megpróbáltatások arra jók hogy megtanuljuk: nem magunkban kell bízni, hanem Istenben. Ő ott is talál megoldást, ahol az emberi erő csődöt mond. Különbösen is az erények hősi gyakorlására csak a mostoha körülmények adnak alkalmat. Az ember elhatározása és lelki ereje addig elméleti marad, amíg nem találkozik az élet durva követelményeivel. Viszont aki megtapasztalta Isten erejét és irgalmát, az nagyobb bizalommal tud a jövőbe nézni.

Végül kéri imájukat Isten segítségével. Ő maga is biztosítja mindig címzettjeit imáiról. Az egymásért való ima nemcsak a szeretet kifejezése, hanem az egyház közösségének is megnyilvánulási formája. Krisztus is ajánlotta az egymásért való és a közös imát. Az egyház tagjainak ez a kultikus közössége az Isten országának is ismertető jele. Az apostol az ima végső gyümölcset mégis abban látja, hogy amikor ő kap segítséget Istentől, s további munkájával az egyház javát szolgálja, azért sokan adnak hálát Istennek. Az igazi cél tehát az ő megdicsőítése.

1. Kapcsolat a korintusi egyházzal (1,12—7,16)

VÉDEKEZÉS A GYANÚSÍTÁSOK ELLEN (1,12—24)

1,12 Csak azzal dicsekedhetünk, amiről lelkiismeretünk tanúskodik: hogy Istennek tetsző módon, szentül és őszintén, nem evilági értelemben bölcsen, hanem Isten kegyelmében élünk a világban, kiváltképpen tiköztetek. 13 Nem is írunk nektek egyebet, csak amit olvastok és

megértetek. 14 Remélem, hogy majd még egészen megértitek, amint részben már meg is értettetek minket, hogy Urunk, Jézus (Krisztus) napján mi vagyunk a ti büszkeségetek és ti a mienk. 15 Ebben bízva készültem már korábban hozzátok, hogy másodszor is osztályrészetekül jusson a kegyelem. 16 Tőletek akartam átmenni Macedóniába, s Macedóniából ismét vissza akartam térni hozzátok, hogy ti kísérjete el Júdeába. 17 Talán könnyelmű voltam, hogy ezt terveztem? Vagy nálam a tervek csupán földi szándékból születnek, és nekem az igen és a nem mindegy? 18 Isten a tanúnk, hogy szavainkban, amelyeket hozzátok intéztünk, nem mindegy az igen és a nem. 19 Az Isten Fia, Jézus Krisztus ugyanis, akit mi — én, Szilvánusz és Timóteus — köztetek hirdettünk, nem volt Igen és Nem, hiszen az Igen valósult meg benne. 20 Isten valamennyi ígérete Igenné vált benne. Ezért hangzik fel általa ajkunkon az Amen Isten dicsőségére. 21 Isten az, aki minket veletek együtt megerősít és fölken Krisztusban. 22 Pecsétjével megjelölt minket, és foglalóul szívünkbe árasztotta a Lelket. 23 Istent hívom tanúul magam mellett: Csak azért nem mentem el eddig Korintusba, hogy kíméljelek titeket. 24 Nem mintha uralkodni akarnánk rajtatok hiteteken keresztül; nem, inkább örömetökben szeretnénk közreműködni. A hitetek ugyanis szilárd.

Mivel a levél célja az ellentétek elsimítása, azért az apostol lépésről lépésre igazolja, hogy Krisztus követeként viselkedett. Előbb hivatkozott megpróbáltatásaira, s most rátér azokra a dolgokra, amelyekről a korintusiaknak is tapasztalásuk van. Már az első levélben kiforgásolta egyes hívők viselkedését, hogy saját helyzetükkel, képességeikkel vagy megtérésük módjával dicsekszenek. A dicsekvés szó ismételten visszatér a két korintusi levélben. Mégpedig úgy, mint dicsekvő magatartás (kauchésisz), és mint a dicsekvés tárgya (kauchema). A felületes értékeléssel szemben rámutat az igazi értékre, a lelkiismeret nyugalomára. Ő csak azzal akar dicsekedni, amiről lelkiismerete tanúskodik, vagyis hogy nem a „testi bölcsesség” dicsőségét kereste, hanem szentül és kifogástalanul élt közöttük vagy bárhol az emberek között. Életmódját ebben az egy szóban foglalja össze: Isten kegyelmében élt. Külön kiemeli, hogy „kiváltképpen” közöttük élt így, hiszen a pogány nagyvárosban az erkölcsi példára éppen olyan szükség volt, mint a tanításra. Ezt az egyenességet írásaiban is kimutatta. Úgy írt nekik, hogy mindent megérthettek, s nem kellett a sorok között hátsó gondolatokat keresni. Mindig az a tudat vezette, hogy az Úr napján, vagyis az ítéleten, számot fog adni működéséről. Lelkiismerete viszont nyugodt, mert majd ott is hivatkozhat a korintusiak hitére. Sőt, az újabb

hírekből tudja, hogy egyesek Korintusban is hasonló módon gondolkoznak: az ő dicsekvésük is az lesz az ítéleten, hogy az igazi evangéliumot kapták tőle.

Ennek előrebecsátásával tisztázza a beígért látogatáshoz kapcsolódó félreértést. Külön nem említi azt a rövid látogatást, amire a 2,1-ben céloz, s amit hitünk kijavításának szentelt. Mindig az volt a szándéka, hogy látogatása a kegyelem kiáradása legyen. Terve az volt, hogy Korintusból kiindulva látogatja meg a macedóniai egyházakat, azután Korintusból viszi az adományokat Jeruzsálembe. Tervét azonban nem tudta megvalósítani, és ellenfelei azzal bírálták, hogy könnyelműen ígér és állhatatlan szavának megtartásában. Ő azonban tudja, hogy apostoli útja a gondviselés vezetése alatt áll, azért a felmerülő feladatokat fontosabbnak tartja, mint saját elgondolását. Nem is vitázni akar, hanem teológiai választ ad. Elhatározásai a hitből fakadnak, azért nem játszik a szavakkal és az ígéretekkel. Az egyenes beszédre maga Krisztus a példa. Ő nem ilyen és olyan választ adott az emberi kérdésekre, hanem ő maga volt az ígéretek teljesülése. Őbenne Isten igent mondott az emberiségnek. Krisztus maga is követelte, hogy az igen-re és a nem-re építeni lehessen (Mt 5,37). Pál is úgy hirdette az evangéliumot társaival együtt, hogy abban nem volt kapkodás és bizonytalanság. Nekünk a hit szempontjából is értékelnünk kell azt a kijelentést, hogy Krisztusban Isten Igen-je valósult meg. Őbenne véglegesen kinyilvánította üdvöztető szándékát, sőt elkötelezte magát, és szava visszavonhatatlan. Az apostol nem ad tovább magyarázatot, de tudjuk, hogy a Fiú megtestesülésére gondol. Ha az Atya elküldte Fiát, sőt áldozatul adta, akkor abban egész atyai szeretetét kifejezte, s a reményünk ebbe kapaszkodik bele. Ezért az egyház mindig a válasz és a hálaadás állapotában él. Ezt fejezi ki az „Amen” szó, az „úgy legyen”, amely a liturgia része lett. Már az evangéliumokban több, mint ötvenszer fordul elő, s János evangéliumában Krisztus legtöbbször megkettőzve használja, s ezzel kijelentéseinek fontosságát jelzi: Bizony, bizony, mondom nektek... A Jelenések könyve (3,14) pedig magára Jézusra alkalmazza: „Ő az Amen, a hű és igaz tanú”.

A beszéd és az ígélet azért lehet őszinte és szilárd, mert a keresztségben megkaptuk a Krisztushoz való hasonlóságot. A fölkenés és a pecséttel való megjelölés utalás a keresztségre (amelyhez hozzátartozott a bérmlás is), amennyiben a hívőt lefoglalja Krisztus számára a Szentlélek közlésével. A Szentlélek a foglaló, a biztosíték, ő erősíti meg az üdvösség reményét bennünk. Tudatosítja bennünk a meggyőződést, hogy Isten gyermekei vagyunk, s így azt is tudjuk, hogy életünknek hol kell kikötni. A 21. versben érdemes megfigyelni a szentháromsági vonatkozást: Isten (Atya) Krisztusban (Fiú) fölken és szívrünkbe árasztja a Szentlelket. A megigazulás tehát bekapcsolódás a Szentháromság életébe, ezért benne van az örök élet elővételezése.

Az egész gondolatmenet mutatja, hogy az apostol a mellékes események alapján is a hitbeli ismeretet akarja növelni. Eddig kíméletből nem ment vissza hozzájuk, mert nem akart szomorúságot okozni, nem akarta a visszásságot számonkérni, mintha uralkodni akarna fölöttük. A hitet a kölcsönös örömben és bizalomban lehet átadni. Mivel az ellentétek elsimultak, azért örömmel állapítja meg, hogy „állnak a hit által”, vagyis a hit visszaadta nekik a kereszteni szilárdságot.

A KÍMÉLET ÉS A SZERETET SZAVA (2,1—17)

2,1 Föltettem magamban, hogy nem szomorúságomban megyek ismét hozzátok. 2 Ha ugyanis elszomorítalak titeket, ki fog engem fölvidítani? Csak az, akit elszomorítottam. 3 Azért írtam nektek a levelet is, hogy amikor megérkezem, ne okozzanak szomorúságot azok, akiknek örülnöm kellene. Hiszen föltételezem rólatok, hogy az én örömöm, a ti örömeitek is, mindnyájatoké. 4 Szorongó szívvel, nagy aggodalommal és sűrű könnyek között írtam, nem azért, hogy szomorúságot okozzak nektek, hanem hogy lássátok, irántatok való szeretetem mennyire szívből jön. 5 Ha valaki szomorúságot okozott nekem, nem annyira nekem okozta, hanem — hogy ne túlozzak — bizonyos fokig mindnyájatoknak. 6 De elég neki a büntetés, amellyel a közösség sújtotta. 7 Ti inkább bocsátsatok meg neki, és vigasztaljátok meg, nehogy nagy szomorúságában kétségbe essék. 8 Arra kérek benneteket, tanúsítsatok iránta szeretetet. 9 Írni is azért írtam, hogy próbára tegyelek benneteket, és lássam, mindenben engedelmeskedtek-e. 10 Akinek ti megbocsátotok, annak én is. Krisztus színe előtt már meg is bocsátottam neki kedvetekért, ha egyáltalán volt még mit megbocsátanom. 11 Másként megejtene a sátán, hiszen ismerjük szándékait. 12 Amikor Troászba érkeztem, hogy Krisztus evangéliumát hirdessem, a kapu nyitva állt előttem az Úrban, 13 de lelkemnek mégsem volt nyugta, mert Titusz testvéremet nem találtam ott. Elbúcsúztam hát tőlük és átmeniem Macedóniába. 14 Hála legyen Istennek, aki Krisztusban mindig győzelemre segít minket, és ismeretét jó illatként elterjeszti általunk. 15 Meri Krisztus jó illata vagyunk mi az Istennek azok közt, akik üdvözülnek, éppúgy mint azok közt, akik elkárhoznak. 16 Ezeknek halált jelentő hullaszag, azoknak meg az élet élető illata. 17 Ki képes erre? Mi nem tartozunk azok közé, akik Isten tanításával nyereszkeskednek, hanem őszintén, mintegy az Istenből beszélünk, Isten színe előtt, Krisztusban.

Itt további magyarázatot ad látogatásának elhalasztásáról. Amíg egyesekben megvolt a feszültség, addig látogatása nem lett volna a béke és az öröm kifejezése, hanem a számonkérése és a kizárásé. Ilyen fellépéssel nem akarta megszorítani őket. De neki magának is terhes lett volna a feszült helyzet. Más leveleiben is hangoztatja, hogy igazi öröme csak abban van, ha látja a hívők buzgóságát. Ha elszomorítja őket, a feszültség tovább tart. A szomorúság szót azonban két értelemben is használja. Később, a 7,10-ben beszél az Isten szerinti szomorúságról és a világ szerinti szomorúságról. Az előbbi igazi bűnbánatra vezet, az utóbbi elkeseredést szülhet. Azt a levelet is, amelyet „könnyek között írt”, azért küldte el, hogy kifejezze aggodalmát és a tévelygőket visszahozza a helyes útra. A kutatók azt nevezik a „könnyek levelének”, amely elveszett, illetve amelynek egy része megmaradt a jelen levél 10–13. fejezetében. A személyes kapcsolatnak ez a feltárása azért lehet része a szentírásnak, mert igazolja, hogy az egyház nem mint filozófiai iskola vagy mint társadalmi mozgalom indult el, hanem mint vallási közösség, ahol a legfőbb törvény a szeretet, az igazság és az egyeneslelkűség. Krisztus követése csak az erények gyakorlásával valósítható meg, s abban benne van a bűn és a tévedés kerülése is.

Az 5. versben külön céloz valakire, aki leginkább szomorúságot okozott neki és az egész közösségnek. Pontosan nem lehet tisztázni, hogy kiről és miről van szó. Az 1Kor 5,1—5 említést tett valakiről, aki erkölcsi botrányt okozott. Egyes magyarázók viszont itt inkább arra gondolnak, hogy a zsidó-keresztények egyike támadhatta meg az apostolt azzal, hogy elveti a zsidó hagyományokat. A levél későbbi összefüggése és hangneme is ilyet tételez fel. Úgy látszik azonban, hogy a figyelmeztetés és a közösség magatartása jobb belátásra bírta, ezért most már lehetőséget kell neki adni, hogy visszatérjen. A büntetés célja a megértés, nem a megbélyegzés, és a megtérést csak a szerető környezet állandósíthatja. Az apostol egyúttal azt is látja, hogy levelének engedelmeskedtek, ezért már neki sincsenek fenntartásai. Ezzel kapcsolatban is tesz egy elvi megjegyzést: a neheztelést nem jó sokáig hordozni, mert megejt a sátán. A népies bölcsesség is hirdeti, hogy a harag rossz tanácsadó. Ha sokáig tart a feszültség, könnyen fellép az ellenszenv.

A korintusiak iránt való szeretetének jele volt az is, hogy amikor Tituszt visszavárta küldetéséből, eléje ment Troászba, s mivel még nem találta ott, tovább ment Macedóniába és csak ott találkozott vele. Ezt a körülményt még egyszer megemlíti a 7,5-ben is. A téma befejezéséül pedig hálát ad Krisztusnak a nehézségek megoldásáért. Főleg azért, hogy a leverő események nem gátolják meg az evangélium hirdetésében. A hitbeli ismeret terjedését a jó illat kiáradásához hasonlítja, s mindjárt hozzávesz egy másik képet a császári diadalme-

netről, ahol illatszerekkel is emelték az ünnepélyt. Az illat a győzelem és az öröm jele volt, de a halálraszánt foglyok számára a halál előérzetét hozta, hiszen őket a diadalmenet után kivégezték. Az apostol igehirdetése is ilyen. Jó illat azoknak, akik megtérnek, viszont kellemetlen hullaszag azoknak, akik elzárkóznak az igazság elől és a lelki halál útját választják. Ilyen értelemben már a mózesi törvény is lehetett az élet vagy a halál útja. De ki érti ezt meg, vagy legalább is ki alkalmas az ilyen igehirdetésre? Csak az, aki a tanításból nem hasznott akar húzni, hanem Isten országát építi: Istenből, Isten előtt, Krisztusban beszél. Vagyis az Istentől kapott kinyilatkoztatást felelősséggel közli, mint Krisztus küldötte. Ezt az igehirdetést nem lehet elsekélyesíteni.

AZ ÚJSZÖVETSÉG SZOLGÁLATA (3,1—18)

3,1 Megint ajánlani kezdjük magunkat? Talán csak nem szorulunk nektek szóló vagy töletek kapott ajánló levélre, mint némelyek? 2 Ti vagytok a mi ajánló levelünk, a szívünkbe írva. 3 Olvassa és megérti minden ember, mert meglátszik rajtatok, hogy Krisztus levele vagytok, amelyet mi írtunk, nem tintával, hanem az élő Isten Lelkével, nem is kőtáblára, hanem az élő szív lapjaira. 4 Ez a bizalom Isten iránt Krisztusból ered. 5 Nem mintha magunktól képesek volnánk valamit is kigondolni, mintegy a saját erőnkéből, hiszen alkalmasságunk Istentől való. 6 Ő tett arra alkalmassá, hogy az újszövetség szolgálói legyünk, nem a betűé, hanem a léleké, hiszen a betű öl, a lélek pedig éltet. 7 Ha már a halálnak a betűkkel köbe vésett szolgálata olyan dicsőséges volt, hogy Izrael fiai nem tekinthettek Mózes arcára, arcának múltó ragyogása miatt, 8 hogyne volna akkor dicsőségesebb a Lélek szolgálata? 9 Ha ugyanis már az ítélet szolgálata dicsőséges volt, akkor az (Isten) igazságosságának szolgálata még sokkal dicsőségesebb. 10 Sőt, ami ott dicsőséges volt, ennek túláradó dicsőségéhez képesti valójában nem is dicsőséges. 11 Ha ugyanis már a mulandó oly dicsőséges volt, akkor a maradandó még sokkal dicsőségesebb lesz. 12 Mivel ezt reméljük, teljes nyíltsággal szólunk, nem úgy, mint Mózes, aki befödte arcát, 13 hogy Izrael fiai ne lássák mulandó szolgálatának végét. 14 Az ő értelmük eltompult, hiszen mindmáig rajta a fátyol az ószövetségen, amikor olvassák, és rajta is marad, mert csak Krisztusban tűnik el. 15 Igen, mivel a mai napig fátyol borítja szívünket, amikor Mózeset olvassák, 16 de ha majd az Úrhoz térnek, eltűnik a fátyol. 17 Az Úr ugyanis Lélek: ahol az Úr Lelke, ott a

szabadság. 18 Mi pedig mindnyájan, akik földetlen arccal tükrözzük vissza az Úr dicsőségét, a dicsőségben fokról-fokra hozzá hasonlóvá változunk át az Úr Lelke által.

Az apostol viselkedésében látszólagos kettősséget figyelhetünk meg. Egyrészt megvédi apostoli tekintélyét, ügyel arra, hogy a korintusiak a megfelelő képet kapják működéséről, s a közvetlen kapcsolat is megmaradjon, másrészt viszont függetlenségét is hangsúlyozza, s főleg azt, hogy nem keresi senki kegyét. A magyarázat abban van, hogy igazában nem magát védi, hanem az evangélium tisztaságát. De az evangélium nem elvont tanítás, amit bárki képviselhet és terjeszthet, hanem Isten szava és ereje az ember üdvösségére (Róm 1,16). Hitelképesen csak olyan valaki képviselheti, aki küldetést kapott, és akinek az élete tükrözi Krisztus követését. Ezért törekszik Pál arra, hogy az elveket világosan kimondja, s a szeretetben és hűségben példát adjon. Felhatalmazása és hatásos működése miatt nincs szüksége arra, hogy magát ajánlja vagy hogy bárkitől ajánló levelet kérjen. Ilyen ajánlások az egyházban szokásosak voltak (ApCsel 18,27; Róm 16,1; Kol 4,10), de Pál ajánló levele az általa alapított egyházak, ahol az evangélium szerint élnek. Ezért mondhatja, hogy a korintusi egyház Krisztus igazoló levelének számít ömellette. Ezt az ajánló levelet a szívében hordja, mint apostoli öntudatot, hiszen a kegyelem kiadása igazolta ott is munkáját. Aki ismerte a korintusi egyház életét, meggyőződhetett róla, hogy létrejöttében Krisztus kegyelme és a Szentlélek ereje is közreműködött. Csak itt a bizonyíték nem kőtáblára van ráírva, mint Mózes esetében, hanem a szívek hús-tábláira, hiszen élő emberek tértek meg a pogányságból. Az „olvassa” és „megérti” szónak a görögben ugyanaz a gyöke. tehát az apostol szójátékot használ.

Apostolságának ez a konkrét bizonyítása igazi öntudatot tételez fel. Meg is mondja, hogy bizalma Krisztusra támaszkodik, aki meghívta és irányítja működését. Sem a képességeit, sem az eredményt nem tulajdonítja magának, hanem a kegyelem erejének. Itt még egy külön megjegyzést kapunk az apostoli küldetésről, s abban benne van a célzás bírálóra is, akik bizonyára az Ószövetség betűire hivatkozva ócsárolták munkáját. Isten arra választotta ki az apostolokat, hogy az újszövetség szolgái legyenek, ahol az irányítást nem a betű adja, hanem a lélek. Az írástudók csak a törvény betűjét látták, az apostolok Krisztusból olvassák ki magatartásukat, mégpedig a Szentlélek megvilágosítása alapján. Itt különben egy egész sor szembeállítást találunk a régi és az újszövetség között. A régi szövetség kőtáblákra volt írva, az új az emberi szívekbe, a régi a betű szolgálata volt, az új az igazság szolgálata, a régi mulandó volt, az új maradandó, a régit a zsidók fátyollal olvasták, az újat az apostolok a meg-

ismerés világánál, a régi csak Mózes arcát töltötte el fénnel, s az csak egyéni kiváltság volt, az újban mindnyájan fátyol nélkül tükrözzük Isten dicsőségét.

Néhány kifejezés azonban magyarázatra szorul. Először is az, hogy a betű öl, a lélek éltet. A zsidó írástudók a törvényt kiszakították a kinyilatkoztatás egészéből. Nem az Istennek az ember felé való fordulását látták benne, hanem a parancsot, a kötelességet. A törvény önmagában nem gyógyította az elesett emberi természetet, nem közölt kegyelmet, ezért szaporította a bűnt, ahogy azt a Róm 7,5 is megállapítja. Így a törvény egyenesen az ítélet szolgálata volt. Krisztus ezzel szemben nem írt törvényt, hanem kiárasztotta a Szentlelket, aki gyógyít, felemel és megszentel, s ezzel lehetővé teszi az Isten szerint való életet. Mózes arca sugárzott, amikor lejött a hegyről, ezért befödte az arcát, amikor a néphez szólt. Ez a fátyol az apostol szerint annak a jelképe, hogy a zsidók az Ószövetség alapján nem ismerik fel Krisztust, tehát a szívükön is fátyol van. A fátyol szóban bizonyára benne van a célzás arra a korabeli szokásra is, hogy ima-fátyolt használtak a zsinagógában. A szívükről majd akkor tűnik el a lepel, ha megtérnek Krisztushoz. Erre a megtérésre utal a Róm 11. fejezete is.

Teológiai magyarázatra szorul még az a kifejezés, hogy „az Úr Lélek”. Az Úr itt kétségtelenül Krisztus. A lélek (pneuma) azonban Pálnál nem mindig a Szentlélek, hanem egyszerűen a szellem vagy a Szentlélektől áthatott lélek. Az itteni szövegösszefüggésben azonban a lelket a betűvel állítja szembe, tehát az értelmet ebből kell kiolvasni. Azt akarja mondani, hogy Krisztusnak az újszövetségi üdvrendben való megnyilatkozása egészen szellemi és lelki. Ő a Szentlélek által működik az egyházban, és arra képesít, hogy a betű kötöttségétől megszabaduljunk. Megadja az Isten gyermekeinek a szabadságát, s a Szentlélek arra képesít, hogy ezzel a szabadsággal helyesen éljünk. Nekünk nem kell fátyollal eltakarni arcunkat, amikor Krisztusra, az újszövetség forrására tekintünk, sőt a Szentlélek megadja, hogy egyre jobban beöltözzünk az ő dicsőségébe. A szöveg megfogalmazását bizonyára az is befolyásolta, hogy az apostolok mint szemtanúk látták Krisztust feltámadása után, s nem kellett a földre borulniuk, nem kellett arcukat eltakarni. Az újszövetség kegyelmi rendje tehát kiszabadít a betű kötöttségéből. Így látjuk, hogy az apostol miért látott veszélyt azoknak az áskálódásában, akik a zsidó hagyományt is kötelezővé akarták tenni a megtért pogányok számára. Itt teljes apostoli tekintéllyel kellett fellépnie.

KRISZTUS ÉS AZ APOSTOLI SZOLGÁLAT (4,1—15)

4,1 Mivel Isten irgalmából ez a hivatásunk, nem veszítjük el bátorságunkat. 2 Elutasítjuk a gyalázatos alattomoságot, nem alkalmazunk cselt és nem hamisítjuk meg az Isten szavát, hanem az Isten jelenlétében nyíltan hirdetjük az igazságot, s rábizzuk magunkat az emberek lelkiismeretére. 3 Ha evangéliumunk mégsem érthető világosan, csak azoknak nem érthető, akik elvesztek. 4 Az ilyen hitetleneknek az e világ istene elvakította értelmét, hogy az Isten képmásának, Krisztusnak dicsőségéről szóló evangélium világossága ne ragyogjon föl nekik. 5 Mi ugyanis nem magunkat hirdetjük, hanem Krisztus Jézust, az Urat, magunkat csak úgy, mint a ti szolgálókat Jézus kedvéért. 6 Isten ugyanis, aki azt mondta: „A sötétségből támadjon világosság”, a mi szívünket is megvilágosította, hogy Isten dicsőségének ismerete (Jézus) Krisztus arcán felragyogjon nekünk. 7 Ez a kincsünk azonban cserépedényben van, hogy a nagyszerű erőt ne magunknak, hanem Istennek tulajdonítsuk. 8 Mindenfelől szorongatnak minket, de össze nem zúznak, bizonytalanságban élünk, de kétségbe nem esünk. 9 Üldözést szenvedünk, de elhagyottak nem vagyunk. Földre terítenek bennünket, de el nem pusztulunk. 10 Testünkben folyton-folyvást viseljük Jézus szenvedését, hogy egyszer Jézus élete is megnyilvánuljon testünkön. 11 Életünkben állandóan ki vagyunk téve a halálnak Jézusért, hogy majd Jézus élete is nyilvánvaló legyen testünkön. 12 Bennünk tehát a halál működik, de benne van az élet. 13 Mivel a hitnek bennünk is ugyanaz a szelleme él, mint amiről írva van: „Hittem, azért beszéltem” —, mi is hiszünk és azért beszélünk. 14 Tudjuk ugyanis, hogy aki Jézust feltámasztotta, Jézussal együtt minket is feltámaszt és veletek együtt elébe állít. 15 Mert minden értetek történik, hogy minél bővebben áradjon a kegyelem, s így hálát is minél többen adjanak az Isten dicsőségére.

Krisztus maga megígérendőlte apostolainak, hogy ellenállással fognak találkozni. Ezt Pál is tudomásul veszi. Bátorsága és bizalma azonban nem a külső sikerből táplálkozik, hanem küldetéséből. Küldetése pedig folytatása Krisztus áldozatának. Akinek Krisztus küldetést adott, azt meg is tudja erősíteni kegyelmével, és képessé tudja tenni arra, hogy a kinyilatkoztatást az igazságnak megfelelően hirdesse. Ellenfelei éppen azzal vádolják, hogy meghamisítja Isten szavát, amikor mellőzi az ószövetségi törvényt és a zsidó hagyományt. Szerintünk ez a könnyítés csak csel, hogy az embereket könnyebben

maga mellé állítsa. A válasz az, hogy rábízza magát a jóakarátú emberek lelkiismeretére. Azok tudják, hogy mindig úgy beszélt és viselkedett, mint aki érzi a felelősséget Isten előtt.

Itt egyúttal kitér arra, hogy a hit kegyelmi adomány. Aki előítélettel és rosszakarattal bezárkózik a megvilágosító kegyelem előtt, az nem érti meg az evangéliumot. Az ilyeneknek értelmét elhomályosítja „ennek a világnak az istene”, vagyis a gonosz lélek. Egyébként ez az egyetlen hely, ahol az apostol a sátánt a pogány istenek rangjára emeli. Az evangéliumot viszont azzal jellemzi, hogy az Krisztusnak, mint Isten képmásának dicsőségéről szól. Ezt a gondolatot kifejezettebben megtaláljuk János evangéliumában. Krisztus, a Fiú, az Atya képmása, s az isteni dicsőség a kiüresítés ellenére is felcsillan emberi alakjában. A feltámadásban azonban egészen betölti. Pál mint apostol ezt a Krisztust hirdeti, s az ember csak akkor érezheti az evangéliumot felemelőnek, ha tudja, hogy Isten dicsősége betört a mi gyarló világunkba és át tudja azt nemesíteni. Ebben az értelemben érzi magát a hívek szolgájának, de a szolgálat mégis Krisztusra vonatkozik, hiszen ő dicsőül meg azzal, hogy sokan követik.

Nagyon fontos megjegyzést találunk itt a hit tartalmára és élményszerűségére vonatkozóan is: Isten maga gyűjt világosságot lelkünkben, hogy az ő dicsőségét felismerjük Jézus Krisztus arcán. A hit tehát nem elméleti tételek megismerése, hanem annak felismerése, hogy Krisztusban mint a Fiúban az Atya dicsősége sugározza be a földet. Istennek ez a kegyelmi tette hasonlít a teremtés művéhez. Ahogy Isten kezdetben a sötétségből világosságot teremtett, úgy világítja meg lelki sötétségünket. A teremtésre való hivatkozás a rabbik stílusában idézi a Ter 1,3-mat: ők Isten művének nagyságát emelték ki azzal, hogy „a sötétségből” teremtett világosságot. A keresztény életben külön feladat az, hogy Krisztusban felismerjük Isten dicsőségének megjelenését világunkban. A dicsőség, a doxa, magába foglalja az isteni erőnek, irgalomnak, szeretetnek, fönségnek és szentségnek a megnyilatkozását, vagyis mindannak a jelenlétét, ami a gyarló embert fölemelheti az isteni élet szférájában.

Az apostoli küldetéshez tehát hozzátartozik a misztériumok ismerete és a hit erőssége. Annál inkább, mivel az emberi természet gyengesége is megmarad. A törékeny cserép csak az isteni erőre támaszkodhat. Az apostol itt a gladiatori játékokból veszi kifejezéseit, s azokkal jellemzi megpróbáltatásait. El kell viselni a szorongatást, a bizonytalanságot, az átmeneti felsülést, az üldöztetést, de a lélek nem törik meg, nem érezzük magunkat elhagyatottnak és elesettnek. A megoldás és a magyarázat abban van, hogy mint Krisztus testének tagjai az ő szenvedését (szó szerint: halálra adottságát, nekroszin) hordozzuk magunkban, de ez az állapot az érdemérzés ideje, és alkalom arra, hogy kiérdemeljük Krisztus életének a megnyilvánulását testünkön. Ez a megállapítás nemcsak az apostolokra

vonatkozik, hanem minden keresztyénre. Földi életünk Krisztus kereszttűjének követése: vele együtt szenvedünk, hogy vele együtt meg is dicsőüljünk (Róm 8,7). A 12. verset úgy kell értelmezni, hogy az áldozatos apostoli élet külsőleg a halál képét mutatja, de éppen ezért tudja közvetíteni a hívők számára Krisztus életét. Ez a gondolat ismétlődik még a 6,4-ben és a 11,23—30-ban is.

A földi élet törekénységét a hit ellensúlyozza. A Krisztussal való közösség és az örök élet reménye felbátorítja az apostolt, hogy beszéljen, azaz hirdesse az evangéliumot. Az idézet a Zsolt 116,1-ből való a LXX szerint. Jézus feltámadása a biztosítéka annak, hogy Isten minket is feltámaszt. Az ő tagjai vagyunk, azért dicsőségében is részesedünk. Az apostoli küldetésnek tehát megvan az értelme és a gyümölcse. Minél többen hisznek, annál többen adnak hálát Istennek, s ezzel valósul a teremtés célja, Isten dicsőségének megnyilvánulása. Pál itt egészen magáévá teszi Krisztus lelkületét, aki szintén az Atya megdicsőítésében látta működése célját (Jn 17,1—3). Az ilyen lelkület kizár minden önzést és nem retten vissza az áldozattól. Aki Isten dicsőségét keresi és nem önmagát, az nem csalódik, fáradozását nem tartja hiábavalónak.

AZ APOSTOLI HIVATÁS REMÉNYE (4,16—5,10)

4,16 Ezért nem veszítjük el kedvünket, mert bár a külső ember romlásnak indul bennünk, a belső napról-napra megújul. 17 A mostani pillanatnyi könnyű szenvedés a mennyei örök dicsőség túladó mértékét szerzi meg nekünk. 18 Csak ne a láthatóra, hanem a láthatatlanra fordítsuk figyelmünket. Mert a látható mulandó, a láthatatlan azonban örök. 5,1 Tudjuk ugyanis, hogy ha földi sátrunk összedől, Istentől kapunk lakást, örök otthont a mennyben, amit nem emberi kéz épített. 2 Ezért is sóhajtozunk itt, mert szeretnénk beköltözni a mennyei otthonunkba. 3 Ha beköltözünk, többé nem látszunk ruhátlanoknak. 4 Amíg tehát e sátorban lakunk, szorongva sóhajtozunk, mert nem azt akarjuk, hogy levetköztessenek, hanem hogy felöltöztessenek, s így ami halandó, azt elnyelje az élet. 5 Maga az Isten készített erre elő, a Lelkét adva nekünk foglalóul. 6 Ezért tölt el a bizalom minket, s nem feledkezünk meg róla, hogy míg e testben vándorként élünk, távol járunk az Úrtól. 7 A hitben élünk, a szemlélet még nem osztályrészünk. 8 Am bizalom tölt el bennünket, így jobban szeretnénk megválni a testtől és hazaérkezni az Úrhoz. 9 Ezért is igyekszünk kedvében járni, akár közel vagyunk hozzá, akár távol járunk tőle. 10 Mindnyájunknak meg kell ugyanis jelennünk Krisz-

tus ítélszéke előtt, hogy ki-ki megkapja, amit testi életben kiérdemelt, aszerint hogy jót vagy gonoszat tett-e.

Az előzőkben ott volt a gondolat, hogy Krisztus kegyelmével benne él egyházában, s ha az Atya őt feltámasztotta a halálból, akkor az apostoli munkát is sikeressé tudja tenni. Tehát nem vagyunk magunkra hagyatva: egyszerre hordozzuk Krisztus megpróbáltatását és győzelmét. Ezt a kettősséget most új fogalommal fejezi ki: a külső és a belső ember képével. A belső ember kifejezés előfordul a Róm 7,22-ben, s ott jelenti a gondolkodó, lelkiismeretére hallgató embert, szemben az ösztönös emberrel. Itt viszont a belső kegyelmi fejlődést állítja szembe a halálra szánt földi léttel. A külső ember nagyjából azt jelenti, mint a „régi ember” (Ef 4,22; Kol 3,29). Pál maga nem írja körül ezeket a fogalmakat, hanem csak utal velük arra a természetfölötti változásra, amelyet a megigazulás, a Krisztushoz való tartozás és a Szentlélek jelenléte előidéz. A Krisztussal való kapcsolat a biztosíték arra, hogy a mostani mulandó szenvedés az „örök dicsőség túlárado mértékét” szerzi meg. Tehát a földi küzdelmes életnek érdemszerző jellege van. Az érdem azt jelenti, hogy mint Isten gyermekei jogot szerzünk az örökségre. Nem a magunk erejéből, hanem azért, mert Krisztus tagjai vagyunk. Mindezt a hitből tudjuk, ezért nem szabad a láthatóknál, a földieknél kikötni, hanem a láthatatlanra is irányítani kell figyelmünket. Csak az örökkévaló, ami Isten láthatatlan világához tartozik.

A kettő közötti ellentétet még jobban kiemeli a földi sátor és a mennyei lakás szembeállítás. A földi élet hasonlít a sátorhoz, amelyet a vándorló törzsek felállítanak és lebontanak. A mennyei lakást nem emberi kéz építette, azért az örök. Ha a hitből megismerjük ennek a boldogságát, vágyakozunk utána, sőt a bajok idején „szorongva sóhajtozunk”. A mennyei dicsőséghez mérten mostani létünk szegényes ruhátlanság, a halál pedig mindennek az elvesztésével fenyeget. Ezért szeretnénk beöltözni a teljességbe és a tökéletességbe. De az csak akkor valósul meg, ha a halandót elnyeli az élet. Itt az értelmezéshez meg kell jegyezni, hogy az apostol nem a görög filozófia nyelvén beszél. A levetkezés nem a test levetését jelenti, hanem az emberi halált, amely feltámadás és az örök élet nélkül egyenlő a megsemmisüléssel. A kulcsszó az élet, az élet teljessége, amely feloldja magában mindazt, ami itt még mulandó és tökéletlen.

A földi és a mennyei élet összehasonlítása folytatódik a vándorlás és a hazatalálás képében. Testi életünkben még „távol” járunk az Úrtól, mert csak a hit homályában ismerjük meg, nem látjuk színről színre. Ugyanakkor azért világos, hogy az apostol a földi életet nem úgy fogja fel, mint számkivetést. Az összehasonlításnál csak a mennyei jutalom nagyságát akarja kiemelni. Helyesen kell érteni azt a kijelentést is, hogy „szeretnénk megválni a testtől és ha-

zatérni az Úrhoz”. Nem azt állítja, hogy a lélek csak akkor érhet haza, ha kiszabadul a testből. Az apostol mindig az egész emberről beszél, aki testből és lélekből áll. A test itt magát a földi életet jelenti. Az apostol számára feltámadás nélkül nincs örök élet. Az ember csak testi-lelki valóságban hordozhatja az örök életet. Hogy az egész ember megy át a mennyei dicsőségbe, annak biztosítéka a Szentlélek, akit úgy kaptunk, mint örökségünk foglalóját. Ő nemcsak lelkünkben lakik, hanem mindenestül a temploma vagyunk.

Az üdvösség biztosítéka az, hogy itt a földön „Istennek kedvében járjunk”. A hitből fakadó élet tehát nem szolgai engedelmség, hanem a személyes hódolat és szeretet kifejezése. A szankció viszont az, hogy egyszer meg kell jelennünk Krisztus ítélőszéke előtt. Az ítélet a jó és a rossz tettekre terjed ki, ezért csak a jóban való buzgólkodás lehet kedves Isten előtt.

Ez a szakasz úgy áll előttünk, mint tanítás az örök élet reményéről, s nagyon is beillik a levél összefüggésébe. Az apostol ezzel igazolja saját viselkedését és lelkiismeretét, de egyben figyelmezteti ellenfeleit is, hogy mire kell törekedniük. Az örök életet nem áskálódással érdemlik ki, hanem igazi hittel és belőle fakadó tettekkel.

AZ APOSTOLI KÜLDETÉS FELELŐSSÉGE (5,11–21)

5,11 Mivel tehát az Úr félelme átjár bennünket, igyekszünk meggyőzni az embereket, hiszen az Isten ismer minket, és remélem, hogy a ti lelkiismeretetek előtt is tisztán állunk. 12 Ezzel nem akarjuk magunkat nektek ismét ajánlani, csak arra nyújtunk módot, hogy velünk dicsekedhessetek, s így azoknak, akik látszatra ugyan dicsekedhetnek, belsőleg azonban nem, legyen mit felelgetek. 13 Ha ugyanis nem vagyunk eszünkön, az Istenért nem vagyunk, s ha eszünkön vagyunk, értetek vagyunk. 14 Mert Krisztus szeretete ösztönöz minket, hiszen arra a meggyőződésre jutottunk, hogyha egy mindenkiért meghalt, akkor mindenki meghalt. 15 És ő azért halt meg mindenkiért, hogy akik élnek, ne maguknak éljenek, hanem annak, aki értük meghalt és feltámadt. 16 Ezután tehát nem ismerünk senkit emberi szempontból. Ha Krisztust azelőtt emberileg ismertük is, most már nem úgy ismerjük. 17 Mindenki, aki Krisztusban van, új teremtmény. 18 A régi megszűnt, valami új valósult meg. De ezt Isten viszi végbe, akit Krisztus kiengesztelt irántunk, és aki minket is a kiengesztelődés szolgálatával megbízott. 19 Isten ugyanis Krisztusban kiengesztelődött a világgal, nem tartja számon

vételeinket, sőt ránk bízta a kiengesztelődés tanítását. 20 Tehát Krisztus követésében járunk, maga az Isten inti benneteket általunk, Krisztus nevében kérünk: engesztelődjétek ki az Istennel. 21 Ő azt, aki bűnt nem ismert, „bűnné” tette értünk, hogy „Isten igazságossága” legyünk.

Pál tudatában van annak, hogy Krisztus mond ítéletet életéről, ezért az istenfélelem belső tényezője hitének és tevékenységének. Működésének célja az, hogy az embereket meggyőzze és megnyerje Krisztusnak. Úgy teszi ezt, ahogy Isten és az emberek előtt áll: tiszta lelkiismerettel. Azért hivatkozik erre, mert ellenfelei azt vetik szemére, hogy félrevezeti az embereket. Amikor így feltárja lelkületét és tanúságot tesz Krisztus őszinte követéséről, akkor a hitet akarja megerősíteni a levél olvasóiban, hogy tudjanak válaszolni azoknak, akik ellene dolgoznak. Ezeket úgy jellemzi, hogy látszatra (arc szerint) dicsekedhetnek ugyan, de bensőleg (szív szerint) nem. Ezekről jöhetett az a vád is, hogy amikor az apostol Isten gyermekeinek a szabadságát hirdette, eltért a zsidó hagyománytól, s amikor a kapott kinyilatkoztatásra hivatkozott, „nem volt eszénél”. A görög szó (existémi) az elragadtatást juttatja eszünkbe. Válaszul csak annyit mond, hogy ezek az elragadtatások Istenre tartoznak, de amikor velük beszél és őket tanítja, akkor „eszénél van” és egészen szolgálatukban áll. Áldozatos munkáját összekapcsolja a megváltás művével, s ezt mint keresztény tanítást tárja mindenki elé. Munkájában a Krisztus iránt való szeretet vezet: ő ugyanis mindnyájunkért meghalt, vele együtt mi is meghaltunk a bűnnek és az evilági érdekeknek. De ő egyúttal fel is támadt, él, ezért vele együtt élünk mi is, de már nem magunknak, nem önző vágyainknak, hanem Krisztusnak, aki értünk meghalt és feltámadt. A keresztény életnek Krisztus az eszménye és normája, nem a zsidó hagyomány.

A Krisztus halálában és feltámadásában való részesedés belső átalakulást ad. A régi megszűnt, valami új jött. Isten maga tesz bennünket új teremtménynyé, mint ahogy Krisztus új teremtmény lett a feltámadásában. Ez a változás meghatározza szemléletmódunkat. Krisztust nem szabad tisztán emberi mértékkel (test szerint) nézni, ismerni. Itt figyelembe kell venni, hogy a szemita felfogásban a megismerés nem egyszerűen elméleti dolog, hanem magába foglalja a gyakorlati állásfoglalást is. Az apostol sem Krisztust, sem másokat nem akar test szerint, azaz önző módon ismerni. Azelőtt Krisztust test szerint ismerte, azért üldözte. Az új szemléletbe tartozik az is, hogy a kereszténység nem egyszerűen a régi szövetség folytatása, hanem új kapcsolat Istennel. Krisztus meghozta a kiengesztelődést, amikor eleget tett bűneinkért, és engedelmességével mindnyájunk nevében megdicsőítette az Atyát. Az apostol

feladata az, hogy az embereket belevonja ebbe a kiengesztelődésbe, ez az evangélium újdonsága. A kiengesztelődés (katallagé) valójában a páli megfogalmazása a szinoptikusoknál található felhívásnak, a megtérésnek (metanoia). Bennünk azért lett valóság a kiengesztelődés, mert Isten szokatlan eszközhöz nyúlt: Krisztust, aki nem „ismert” bűnt (azaz semmi ráirányulás nem volt benne a bűnre), bűnné tette értünk, hogy mi Isten igazságossága (vagy inkább megigazulása, diakaioszüné) legyünk. Nem bűnössé tette, hanem bűnné, azaz részesedett a bűn sorsában, az ítéletben. Isten őbenne mondta ki az ítéletet a bűn felett, de az túláradó érdemei miatt felmentéssel végződött, s a felmentés érvényes az emberiség számára. A megigazulás útja megnyílt mindenki előtt.

AZ APOSTOLI SZOLGÁLAT IGAZOLÁSA (6,1—18)

6,1 Az ő munkatársaként figyelmeztetünk titeket: használjátok fel az Isten kegyelmét. 2 Azt mondja ugyanis: „Kellő időben meghallgatlak, s az üdvösség napján segíték rajtad.” Nos, most van a kellő idő, most van az üdvösség napja. 3 Senkinek se okozzunk semmiféle botrányt, hogy ne becsmérelhessék szolgálatunkat. 4 Ehelyett mindenben úgy viselkedünk, mint Isten szolgálója: nagy türelmet tanúsítva a megpróbáltatásban, a szükségben, a szorongatásban, 5 ha vernek, ha fogásba vetnek, fellázadnak, ha elfáradunk, virrasztunk, böjtiölünk, 6 tisztességesen, megértőn, békétűrőn és jóságosan, a Szentlélekben és az őszinte szeretetben megmaradva, az igazság hirdetésében kitartva az Isten erejével, 7 az igazság támadó és védő fegyverével, 8 akár dicsőség, akár megszégyenítés, akár gyalázat, akár jó hírnév jut osztályrészül; mint csalók, mégis igazat mondók, 9 mint ismeretlenek, mégis jól ismertek, mint akiket halálra szántak, mégis élnek, mint megkínzottak, de bele nem haltak, 10 mint szomorúak és mégis mindig vidámak, mint szűkölködők és mégis sokakat gazdagítók, mint akiknek semmijük sincs, mégis mindenük megvan. 11 Megnyílt nektek az ajkunk és kitárult felétek a szívünk, korintusiak. 12 Nem mi záráztunk el előletek, hanem ti nem nyitottátok ki szíveteket. 13 Mint gyermekeimhez szólok: ti is tegyetek úgy, mint én, társátok ki ti is a szíveteket! 14 Ne húzzatok egy ígát a hitetlenekkel! Mi köze az igazságnak a gonoszsághoz? Hogyan lehet együtt a világosság és a sötétség? 15 Hogyan hozható össze Krisztus Beliállal? Vagy mi köze a hívőnek a hitetlenhez? 16 Hogyan fér össze az Isten temploma a bálványokkal? Márpedig ti az élő Isten temploma vagytok, ahogy Isten

mondja: „Közöttük lakom majd és közöttük járok, az Istenük leszek, ők meg a népem. 17 Ezért távozzatok körükből és különüljetelek el őlük” — mondja az Úr —, „s tisztátalant ne illessetek. 18 Akkor felkarollak benneteket és atyátok leszek, ti meg fiaim és leányaim lesztek — mondja az Úr, a Mindenható.”

Ha Isten kiengesztelődött a világgal és Jézusban elérkezett az üdvösség, akkor az apostoli munkának megvan a határozott célja. Az apostol itt Isten munkatársának mondja magát, s ez vonatkozik mindazokra, akik az evangélium hirdetésével Isten országát építik. Jézus is beszélt arról, hogy munkásokra szükség van Isten aratásához (Lk 10,2). Az intellektus is az apostoli munka része. Elsőnek az általános keresztyény kötelességet emeli ki: Használjátok fel az Isten kegyelmét! A kegyelem az, hogy elérkezett hozzájuk az evangélium, az apostol példája és ösztönzése, de kegyelem a belső lelki adomány is, amellyel Isten megvilágosít és a jóra serkent. Elérkezett az idő, amelyről az ószövetségi jóvendölések beszéltek. Itt Iz 49,8-at idézi, amely a Jahve szolgájáról szóló énekből való, tehát messiási értelme van. Úgy értelmezi, hogy az nemcsak kedvező, hanem meghatározott idő, amelyhez az ember kötve van és amelyet fel kell használni. A felhasználásra ő maga ad példát, s az egyes helyzeteket úgy sorolja fel, hogy áskálódó ellenfelei tanuljanak belőle, hiszen éppen a türelmet, az Isten előtti hódolatot és a bizalmat hangsúlyozza ki. Vezető gondolata az, hogy senki ne becsmérhelhesse szolgálatát, hiszen éppen szolgálatával tanúsítja, hogy Isten kiengesztelődött a világgal, s az ember bízhat benne, minden gyarlósága ellenére. Ő maga kerül ki a botránkoztatást, mint ahogy arra a római és az első korintusi levélben is rámutatott. Úgy viselkedik, mint Isten szolgája. A szolga szó emlékeztet az Izajás könyvében szereplő szolgára, akinek megjelenése az üdvösség idejét hozza el, ahogy azt fentebb említettük. A szolga fő erénye a türelem és az engedelmesség. Apostoli küldetésének is ez a próbája, hiszen küzdelemben, nélkülözésben, az emberek ellenségeskedése között kellett végezni munkáját és igazolni hűségét. Mindent tisztességesen, megértően és jóságosan akart végezni: a rosszat jóval viszonzva. Az erőt hozzá a Szentlélek adta a szeretet adományával. Igazi küldetését, az igazság hirdetését nem hagyta abba semmiféle körülmények között. Úgy érzi, hogy Isten megadta neki az igazság támadó és védő fegyvereit (szó szerint: a jobb- és baloldali fegyvert). Ezt a képet nyilván a Bölcs 5,17—21-ből vette, és az Ef 6,16—17-ben is felhasználta.

Krisztus kegyelmével helyt lehet állni a dicsőségben és a felsülésben, a gyalázatban és a jó hírnévben. Nevezhetik csalónak, de ő igazmondó. Ha nem vesznek tudomást róla, akkor is meg van győződve, hogy Isten szeme rajta van. Az emberek halálra adhatják, de Isten élte. Ha szomorúság éri, belül akkor is

vidám, ha anyagiakban szűkölködik, lelkiekben gazdag, s mivel tud szerény lenni, mindene megvan. Az életnek ezt a függetlenségét és szellemiségét Krisztusból olvasta ki. Isten mindenhatóságának és irgalmának tudata szilárd alapot adott életének. Miután így feltárta előttük lelkivilágát és kimutatta őszinteségét, arra kéri őket, hogy hasonló módon viselkedjenek. Álljanak a hit magaslatán, Isten mértéke szerint ítéljenek meg mindent, s akkor tudnak nyíltak és őszinték lenni.

A 14—18. vers úgy hat, mintha megszakítaná a szöveg összefüggését. Ezért egyesek megkérdézik, hogy eredetileg nem más helyen állt-e a levélben. De az apostol fenntartja magának a szabadságot, hogy beszél mindenről, ami eszébe jut, illetve amit fontosnak tart. Ezt a részt is nézhetjük úgy, mint az előbb bemutatott lelkület ellentétét. A hitetlenek a maguk érdekeit tartják szem előtt, s nem különböztetik meg az isteni igazságot és az emberi tévedést. A hívők megkapták az igazságot, a világosságot, ezért legyenek nyíltak. Krisztus szelleme nem egyeztethető össze Beliál követésével. A zsidó hagyományban Beliál (semmirekellő) a sátán megnevezése (lásd: Tizenkét pátriárka végrendelete, qumráni szabályzat). A befejező érv az, hogy a keresztyény közösség az élő Isten temploma, ezért szellemük nem lehet azonos azzal, ami a bálványok templomaiban tapasztalható. Ezt a gondolatot az Ószövetségből vett idézetekkel világítja meg, ahol arról van szó, hogy Isten népe körében lakik és gyermekeivé fogadja őket (Ez 37,27; Lev 26,12; Iz 52,11).

ŐSZINTE BÁNAT — IGAZI ORVOSLÁS (7,1—16)

7,1 Minthogy ilyen ígéreteink vannak, kedveseim, őrizkedjünk a test és a lélek minden szennytől, így teljessé tesszük megszentelődésünket Isten félelmében. 2 Értsétek meg! Senkinek kárára nem voltunk, senki tönkre nem tettünk. 3 Nem szemrehányásképpen említem, hiszen előre bocsátottam, hogy szívembe vagytok zárva, együtt élünk-halunk. 4 Nagyon bízom bennetek és szívesen dicsekszem veletek. Vigasztalás tölt el, és minden bajom közepette túlárad bennem az öröm. 5 Amikor Macedóniába érkeztünk, nem volt nyugalma testünknek, mert mindenféle zaklatásban volt részünk, kívül harcok, belül félelem. 6 De Isten, a csüggedők bátorítója, minket is megvigasztalt Títusz megérkezésével. 7 Nem csupán megérkezésével, hanem a vigasztalással is, amelyben neki nálatok része volt. Elbeszélte, mennyire vágyódtok utánam, hogy aggódtok és buzgólkodtok értem, mindez fokozta örömömet. 8 Ha levelemmel szomorúságot okoztam is nektek, nem

sajnálom. Sajnálkoztam ugyan, amikor láttam, hogy az a levél, ha csak rövid időre is, szomorúvá tett titeket, most mégis örülök. 9 Nem annak, hogy szomorúak lettetek, hanem hogy a szomorúság megtérésetekre vezetett. 10 Istennek tetsző módon voltatok szomorúak, így miattunk semmiben sem szenvedtetek kárt. Az Istennek tetsző szomorúság ugyanis üdvös töredelmet eredményez, s azt senki sem bánja meg; a világ szomorúsága ellenben halálba visz. 11 Lám, ebből az Istennek tetsző szomorúságtokból mekkora buzgóság fakadt, sőt mentegetőzés, méltatlankodás, félelem, vágyakozás, buzgálkodás és a vétkező megbüntetése. Mindezzel igazoltátok, hogy az ügyben ártatlannok vagytok. 12 Ha tehát írtam is nektek, nem a sértő és a sértett miatt tettem, hanem hogy nyilvánvalóvá váljon értünk való buzgalmatok Isten előtt. 13 Ezért vigasztalódtunk meg. S vigaszul még Titusz öröme is megörvendeztetett bennünket, hogy lelkét mindnyájan felüldítették. 14 Ha tehát régebben dicsekedtem veletek előtte, most nem vallottam szégyent, mert amit nektek is mindent a valósághoz híven mondtunk, úgy a Titusz előtti dicsekvésünk is igaznak bizonyult. 15 Ő pedig még jobb szívvel van irántatok, mert emlékszik mindnyájatok engedelmes lelkületére, hogy milyen félve-rettegve fogadtátok. 16 Örülök tehát, hogy minden tekintetben bízhatok bennetek.

A keresztény élet ígérete az, hogy Isten gyermekévé és örökösévé fogad bennünket, de arra méltóvá kell válni: őrizkedni kell a test és a lélek szennytől, a külső és a belső ember megszentelődésére kell törekedni. Nem szabad csupán a külső, a rituális tisztulással megelégedni. Isten félelme a belső lelki átalakulást követeli.

Az eddigi kitérő után a 2. versben visszatér a korintusiakkal való kapcsolat tisztázásához, amit a 6,13-ban elhagyott. Megértést (szó szerint: befogadást) kér tőlük. Az ellene felhozott vádak hamisak, hiszen senkinek nem volt terhére, senkit nem károsított meg, s ez is a szeretet jele volt. Eddig is szívesen dicsérte mások előtt buzgóságukat, s most örül, hogy nem maradt szégyenben. Azután megismétli azt, amit már a 2,13-ban említett, hogy az ellentétek tisztázására Tituszt küldte el hozzájuk Efezusból, s vele visszatértében Troászban kellett volna találkoznia. De mivel még nem volt ott, eléje ment Macedóniába. Ott is nyugtalan volt, amíg Titusz jó hírekkel meg nem érkezett. Érdekes módon az Apostolok Cselekedetei nem említi Tituszt az apostol kíséretében, de a levelekből tudjuk, hogy elkísérte Jeruzsálembe (Gal 2,1—3), gyűjtést szervezett Korintusban (2Kor 8,6), később pedig Kréta szigetén van, s az apostol levelet írt neki (Tit 1,4). Görög származású ember volt, s úgy látszik, megfontoltsága,

türelme és okossága miatt alkalmas arra, hogy nehéz helyzeteket megoldjon. Most nemcsak azt a hírt hozta, hogy a korintusiak hajlandók megtenni, amit az apostol levelében kért tőlük, hanem beszámolt ragaszkodásukról és buzgóságukról is. Márpedig Pál éppen az egységet és a szeretetet tekintette az egyházi élet alapjának.

A 9. versőtől kezdve beiktat egy rövid elmélkedést a szomorúságról és a bűnbánatról. Tudja, hogy előbbi (elveszett) levele kemény hangú volt és megszorította őket. Ezt sajnálja is, de annak örül, hogy „Isten szerint”, azaz Istennek tetsző módon voltak szomorúak, s ez arra vezette őket, hogy a hibákat kijavítsák. Elvileg is megállapítja, hogy az Istennek tetsző szomorúság őszinte töredelemre vezet, ezért azt senki nem bánja meg. Az őszinte bánatban ugyanis megtisztul a lelkiismeret, s az ember visszatér a helyes útra. Ezzel szemben a világ szomorúsága, amelyet a földi javak elvesztésén érzünk, a „halál útja”, hiszen nem terelődik figyelmünk Istenre, az élet forrására. Bizonyára Titusz elbeszélése alapján mondja, hogy az igazi szomorúságból nagy buzgóság, menetetőzés, védekezés, félelem és jóvátétel fakadt. Az apostol éppen erre törekedett, nem pedig arra, hogy a sértőt megbélyegezze vagy a sértett panaszát kifejezze, akár ő maga a sértett, akár olyan valaki, aki őt képviselte. Itt a részleteket nem ismerjük. Őszinteségüket mutatta az is, hogy Tituszt különleges szeretettel vették körül, mint az apostol képviselőjét. Titusz bizonyára tudott is ebben a szerepben viselkedni, mert a Gal 4,14-ben is azt írja róla az apostol, hogy „úgy fogadtátok, mint Isten angyalát, mint magát Krisztus Jézust.”

Az udvariasság hangulatához hozzátartozik, hogy Titusz háláját is megemlítsé. Az apostol már előbb is beszélt neki a korintusiak buzgóságáról, s Titusz most mindezt igazolva látta, ezért „még jobb szívvel van irántuk”. Az a kifejezés, hogy „félve-rettegve fogadták”, valójában nem a félelmet fejezi ki. A vallásos életben megszokott kifejezés volt az Isten dicsősége előtti hódolatra (1Kor 2,3; Ef 6,5; Fil 2,12). Titusz egyébként az apostol közvetlen munkatársaival, Timóteussal, Szilással stb. együtt a püspöki hatalom birtokosa is volt.

2. A jótékonyság műve (8,1—9,15)

GYŰJTÉS A JERUZSÁLEMI SZEGÉNYEKNEK (8,1—24)

8,1 Ismertetjük veletek, testvérek, Isten kegyelmét, amellyel elárasztotta Macc dónia egyházait. 2 A nehézségek és a súlyos megpróbáltatások ellenére túláradó örömeükből és nyomasztó szegénységükből bőséges adakozás fakadt. 3 Tanúskodom mellettük, hogy erejükhöz mérten, sőt erejükön felül is önként adakoztak. 4 Kérve-kérték tőlünk a kegyet, hogy részt vehessenek a szentek megsegítésében. 5 Minden reményünket felülmúlva, szinte magukat adták oda elsősorban az Úrnak, azután Isten akaratából nekünk. 6 Ezért arra kértük Tituszt, hogy amint elkezdte, fejezze is be nálatok a jótékonyság művét. 7 Ti mindenben kitűntök: a hitben, a szóban, a tudásban, minden buzgólkodásban és az irántunk táplált szeretetben; tünjetek ki tehát a jótékonykodásban is. 8 Nem parancsként mondom, hanem mások buzgóságára hivatkozva szeretetetek őszinteségét akarom kipróbálni. 9 Hiszen ismeritek Urunk, Jézus Krisztus jótékonyságát. Noha gazdag volt, értetek szegénnyé lett, hogy szegénysége által meggazdagodjatok. 10 Erre nézve tanácsot adok nektek, mert javatokra válik. Tavaly óta nemcsak hogy megkezdtétek a gyűjtést, hanem őszinte szándékotok is megmutatkozott. 11 Most hát gyakorlatban is hajtásátok végre, hogy a készséges akarat tehetségekhez mérten tette váljon. 12 Ha az akarat készséges, aszerint tetszik (az Istennek), amije van, nem amije nincs. 13 Nem azért kell gyűjteni, hogy mások megszabaduljanak a szűkségtől, ti meg bajba jussatok, hanem az egyenlőségért. 14 Most az ő szűkségüket a ti bőségek enyhíti, hogy majd az ő bőségük nektek szolgáljon szükségetekben segítségül, s így (a javak) kiegyenlődjének. 15 Az Írásban is ez áll: Aki sokat gyűjtött, nem bővelkedett, aki meg keveset, nem szűkölködött. 16 Hála legyen Istennek, aki Titusz szívét hasonló buzgóságra hangolta irántatok! 17 Engedett felszólításomnak, sőt mivel buzgósága még nagyobb volt, önszántából utazott hozzátok. 18 Vele küldjük azt a testvért is, akit az evangélium hirdetéséért minden egyházban dicsérnek. 19 De nemcsak dicsérik, hanem az egyházak kíséronkül is rendelték a jótékonyság megszervezésében, amelyet az Úr dicsőségére saját akaratunkból vállaltunk. 20 El akartuk kerülni, hogy valaki megrálmazzon a gondunkra bízott bőséges adomány miatt. 21 A becsü-

letre ugyanis vigyázunk, nemcsak Isten, hanem az emberek előtt is. 22 Velük küldtük még azt a testvérünket is, akinek buzgóságát sokféle dologban és gyakran kipróbáltuk, s aki most irántatok való bizalma folytán még buzgóbb. 23 Ami Tituszt illeti, ő kísérom, nálatok pedig munkatársam; ami a testvéreket illeti, ők az egyházak küldöttei, Krisztus dicsősége. 24 Tanúsíthatok szeretetet irántuk, és bizonyíthatok be az egyházak színe előtt, hogy a veletek való dicsekvésem nem alaptalan.

A jeruzsálemi egyház javára való gyűjtést már hónapokkal előbb, első levelében (16,1) is bejelentette, s most ennek végrehajtásáról gondoskodik. Annál is inkább, mivel az a szándéka, hogy Korintust meglátogatva Jeruzsálembe megy, és az adományokat magával viszi. Ez a gyűjtés nála szent cselekmény, mert a szeretet megnyilatkozásán kívül benne van az egyetemes egyház összetartozása, továbbá a zsidókból és a pogányokból megtért keresztények egysége, ahogy azt már Iz 60—62 előre jelezte. Ezért a jótékonságnak ezt a formáját kegyelemnek nevezte a macedóniai egyházakban is. Buzgóságukról a legszebb bizonyítványt állítja ki: erejükön felül adakoztak, s ezzel magukat is ajándécul adták Istennek. De dicséri a korintusiak nagylelkűségét is. Megvan bennük a hit, az ékesszólás, a tudás és a szeretet, de azért szükségesnek tartja, hogy Tituszra bízva a gyakorlati megszervezést. Az adakozásnál a szeretet őszinteségét is ki akarja próbálni, s itt Krisztus példáját állítja szemük elé. Ő földi életére lemondott isteni gazdagságáról, s mint ember is a szegények életmódját követte, hogy érdemeivel gazdagítson minket. Ez a gondolat a Fil 2,5—10-ben mint kiüresítés jelentkezik. A háttérben az az igazság áll, hogy a szeretetből hozott áldozatnak van igazi értéke.

A gyakorlati szabály ez: Az adakozás célja nem az, hogy felcserélje az emberek állapotát, vagyis hogy az adakozók szegénnyé váljanak, a szegények gazdaggá, hanem az egyenlőség, legalább olyan mértékben, hogy senki ne szűkölködjön. A rabbik hagyományát követve a témát szentírási idézettel is megerősíti. A pusztai vándorlás idején a manna gyűjtésénél volt az a helyzet, hogy aki sokat gyűjtött, nem bővelkedett, mert a manna másnapra megromlott (Kiv 16,18). Ugyanakkor az apostol az erkölcsi kiegyenlítődésre is gondol. Mindenki kerülhet bajba, s akkor jó, ha vannak, akik a régebben kapott javakért hálások és segítségükre sietnek. Amellett az egyházban érvényes a kegyelmi visszafizetés is: az egyház tagjai a lelki javak terén is összetartoznak, s abból is jutathatnak egymásnak.

Saját hírnevét mentesíteni akarja minden gyanútól, azért megbízható embereket von be a munkába. A becsületre vigyáz nemcsak Isten előtt, hanem az emberek előtt is. Titusz önként vállalta a szervezést, és vele küld még egy

férfit, akiről csak annyit árul el, hogy az evangélium hirdetéséért minden egyházban dicsérik. Bizonyára ismert személy volt, s talán az apostol közvetlen munkatársai közül való. Vele küld egy másik testvért, akit ő maga megbízhatónak tart, és akinek nagy a bizalma a korintusiak iránt, ezért munkáját lelkesedéssel fogja végezni. Ezek úgy mennek oda, mint „az egyházak küldöttei” — a görög megnevezés „apostolosz”, ami küldöttet jelent. De különbség van a Krisztustól való küldetés és a helyi egyházaktól jövő megbízás között. A buzgó emberek Krisztus dicsőségét szolgálják, és ez az igazi érdemük. Az ilyen mellékes megjegyzés mögött is meg kell látni az apostol lelkületét. A földi egyháznak minden tevékenysége arra való, hogy Krisztust megdicsőítse. A szeretet, az együttérzés, a segítség az ő evangéliumának a győzelme, s ezzel az az ő istenfiúi erejéről tanúskodik az egyház. A jótékonyág, a szeretet gyakorlása nem válhat önző érdeké. Akkor van benne igazi tapintat és érték, ha Isten előtti hódolatból történik.

A JÓTÉKONYSÁG ÁLDÁSAI (9,1—15)

9,1 A szenteknek való gyűjtésről fölösleges többet írnom. 2 Hiszen ismerem készséges szíveteket, és dicsértelek is benneteket a macedónoknak. Tavaly óta Achaja is készen áll rá, és buzgóságtok sokakat föllelkesített. 3 Mégis elküldtem a testvéreket, hogy a dicséret, amelyben benneteket részesítettem, e tekintetben alaptalannak ne bizonyuljon, hanem amint mondtam, készen álljatok. 4 Különben ha macedónok jönnek velem, s készületlenül találhatnak titeket, mi is szegényt vallunk ebben az ügyben, és ti méginkább. 5 Ezért tartottam szükségesnek, hogy felszólítsam a testvéreket, menjenek előre el hozzátok, és gyűjtsék össze a megígért adományt. Minden legyen készen, hogy a bő áldás, ne a szűk alamizsna képét mutassa. 6 Azt mondom ugyanis: Aki szűken vet, szűken is arat, s aki bőven vet, bőven is arat. 7 Mindenki elhatározásának megfelelően adjon, ne kelleitlenül vagy kényszerből, mert Isten a vidám adakozót szereti. 8 Isten elég hatalmas ahhoz, hogy bőven megadjon nektek minden adományt, hogy mindig és minden tekintetben bőven ellátva készen legyetek minden jötre. 9 Az Írásban ezt olvassuk: Osztogat, adakozik a szegénynek és igazságossága mindvégig megmarad. 10 Aki pedig magot ad a magvetőnek és kenyeret táplálékul, megsokasítja vetéseket és megszorítja jótékonyágtok gyümölcseit, 11 hogy mindig gazdagon teljék nektek mindenféle adakozásra, s ez a mi közvetítésünkkel

másokból is hálát vált ki Isten iránt. 12 Mert ha ebbe a szent szolgálatba bekapcsolódunk, azzal nemcsak a szentek szükségletét elégítjük ki, hanem Isten iránt is őszinte hálára indítunk. 13 Ha tehát kitartotok a jótékonykodásban, Istent magasztalják érte, mivel készségesen vallomást tettetek Krisztus evangéliumáról, és bőkezűségekkel kifejezésre juttattátok a velünk és a többiekkel való közösséget. 14 Imádkoznak is majd értetek és vágyódnak utánatok abban a tudatban, hogy Isten kegyelme bőségesen kiáradt rátok. 15 Hála legyen Istennek kimondhatatlan ajándékáért!

Az egész 9. fejezet a jótékonyság vallási értékét világítja meg, s mellékesen a gyűjtés gyakorlati lebonyolításáról is intézkedik. Egyesek arra gondolnak, hogy ez külön levél volt, amelyet az apostol előzetesen küldött a gyűjtéssel kapcsolatban (Róm 15,25; 1Kor 16,1—4; Gal 2,10), vagy Korintusba vagy az acháji egyházaknak, s csak utóbb került bele ebbe a levélbe. E mellett szólna az is, hogy itt bizonyos testvérek előreküldéséről beszél, viszont az előbbi fejezetben azt írta, hogy Tituszt küldte Korintusba. Ezt a feltételezést azonban nehéz bizonyítani. Ezért bennünket inkább az apostol elvi megállapításai érdekelnek. Elsősorban a késedelmes szervezéstől óvja őket, nehogy szegyenyt valljon más egyházak megbízottai előtt. Még fontosabb az a kitétele, hogy a gyűjtés inkább a bő áldás képét mutassa, ne a szűk alamizsnáét, vagyis legyen az a színezete, hogy Isten dicsőségéért fáradoznak és a szeretet ösztönzi őket. Csak ez a mód enyhíti az adakozás megszegyenítő voltát. Gondoljanak arra is, hogy a földön minden jótett vetés, amely meghozza gyümölcsét az örök életben. Azért aki bőven vet, bőven is arat, ahogy azt már a Péld 12,8 megállapította, — amit az apostol szabadon idéz a görög fordításból. Aki ebben a tudatban adakozik, az vidáman teszi, mert tudja, hogy Istennek jár kedvében, s a visszafizetés reménye is ösztönzőleg hat. Közben Isten nagylelkűsége nemcsak abban mutatkozik meg, hogy kárpótol bennünket, hanem még több alkalmat ad a jótettekre és érdemeink növelésére.

Már a zsoltaáros úgy ünnepelte az igaz embert, hogy bőven adakozik és ezért megigazult volta állandósul (Zsolt 112,9). Isten a bőkezűségét állandóan megmutatja azzal, hogy megáldja a föld termését, amiből kenyerünk készül, s ugyanígy gyümölcsözővé teheti egyéni fáradozásainkat is. A lelki érték pedig az, hogy a megajándékozottak Istennek adnak hálát, tehát a jótékonyásnak istentiszteleti jellege van. Ezért is nevezi ezt a vállalkozást „szent szolgálatnak”, amit a diakonia és a liturgia szavakkal fejez ki. Ez egyúttal Krisztus evangéliumának is a megvalósulása és a róla való tanúskodás. A végső érv pedig az, hogy a pogányokból lett keresztények kimutathatják a jeruzsálemi egyházzal való

közösségüket, ami az egyház egységének bizonyítéka. Ezt az egységet a zsidókból lett keresztények is érezni fogják és imádkoznak értük. Az egyháznak egyszerre kell tükrözni a hit egységét, a szeretet és a kegyelem egységét.

3. Az apostolság megvédése (10,1—13,13)

AZ ELLENFELEK VÁDJAI (10,1—18)

10,1 Krisztus szelídségére és irgalmasságára kérlek titeket, én, Pál, aki köztetek szemtől szemben szerény vagyok, de távollétemben szigorú: 2 arra kérlek titeket, hogy ottlétemkor ne kelljen majd erőlesen fellépnem, azzal a határozottsággal, amellyel — azt hiszem — felléphetek olyanokkal szemben, akik azt tartják rólunk, hogy test szerint élünk. 3 Igaz ugyan, hogy testben élünk, de harcunkat nem test szerint vívjuk, 4 mert harci fegyvereink nem földiek, hanem isteni erejűek, amelyek várakat is lerombolnak. 5 Így megcáfoljuk az ellenérveket és mindazt, ami Isten megismerése elé akadályként tornyosul, minden értelmet hatalmunkba ejtünk és Krisztus iránt hódolatra kényszerítünk. 6 Készen állunk arra is, hogy minden engedetlenséget megtoroljunk, míhelyt a ti engedelmességetek tökéletessé válik. 7 Nézzétek, ami kézenfekvő: ha valaki azzal kérkedik, hogy Krisztusé, ne feledje el, ahogy ő, úgy mi is Krisztusé vagyunk. 8 S ha valamivel többet dicsekednék hatalmunkkal, amelyet az Úr épülésekre adott, nem romlásokra, nem maradnék szégyenben. 9 De nem akarom azt a látszatot kelteni, hogy levelemmel ijesztgetlek benneteket. 10 Ugyanis azt mondják, hogy levelei súlyosak és kemények, de fellépése erőtlen, beszéde meg gyatra. 11 Az ilyen gondolja meg, hogy amilyenek távolból leveleinkben vagyunk, olyanok vagyunk a tetteinkben is, amikor jelen vagyunk. 12 Mi ugyan nem merjük magunkat azokhoz számítani vagy hasonlítani, akik ajánlgatják magukat. Balgaságukban saját magukat teszik meg mértéknek és magukból veszik az összehasonlítást. 13 Mi ellenben nem dicsekszünk a mértéken túl, hanem csak hatáskörünk mértéke szerint, ahogy az Isten szabta ki nekünk, s ahogy hozzátok is eljuttunk. 14 Tehát nekünk nem kell átlépniünk hatáskörünket, mintha másként nem jutnánk el hozzátok, hiszen Krisztus evangéliumával csakugyan eljuttunk hozzátok. 15 Nem dicsekszünk hát mértéken túl a mások

munkájával, de reméljük, hogy hűetek gyarapodásával, ahogy ez hatás-körünket megilleti, mind nagyobb megbecsülésben lesz köztetek részünk. 16 Akkor határaitokon túl is hirdethetjük az evangéliumot anélkül, hogy idegen területen mások munkájával dicsekednénk. 17 De „aki dicsekszik, az Úrban dicsekedjék”. 18 Nem az a megbízható, aki magát ajánlja, hanem akit az Úr ajánl.

Nyilvánvaló, hogy a 9. fejezet vége és a 10. eleje között nincs kellő átmenet. De akkor sincs, ha a 9. fejezetet külön levélnek tekintjük, amelyet később csatoltak ide, hiszen a 8. fejezet vége és a 10. eleje között sincs átmenet. Nem látjuk, hogy miért tér vissza Pál ismét saját apostolságának olyan nyomatékos megvédésére. A levél elején ugyanis már arról volt szó, hogy az ellentétek elsimultak. Ezért gondolják a szövegkritikusok, hogy az a rész a „könnyek leveléből” való, amelyet a 2Kor 2,4—9 és a 7,8—12 említ.

Ellenfelei azt híresztelik, hogy leveleiben szigorú és tekintéllyel lép fel, személyes jelenléte viszont „gyenge”, azaz erőtlen és szerény. A másik kifogás az, hogy „test szerint él”. Ószövetségi szóhasználatban a test inkább a gyengeséget, törekénységet fejezi ki, míg az apostol leveleiben a testi ember a lelki ember ellentéte. Lehet, hogy ellenfelei a kapzsiság és a hatalomvágy vádját is felhasználták ellene, s az apostol itt arra céloz. Az egyház tagjait Krisztus szelídségére és irgalmára kéri, hogy legyenek józanok és fontolják meg szavait. A szelídség és a jóakarát jobb tanácsadó, mint az elfogultság és az ellenszenv. Igaz, hogy ő is gyenge testben él, de megvannak a lelki fegyverei, amelyek küldetéséről tanúskodnak. Itt hasonlatosságot láthatunk Jeremiás (1,18) meghívásával, aki azt hallja, hogy Isten „vasoszloppá és erős fallá” teszi. Az apostol is kapott hatalmat, de azt nem büntetésre akarja használni, hanem az igazság bizonyítására. Eredményesen akar vele minden ellenvetést megcáfolni, amely akadályozza Isten megismerését. Nem túlzás az a kijelentése sem, hogy „az értelmet Krisztus előtti hódolatra tudja kényszeríteni”. Hiszen neki megvolt a mély ismerete az ószövetségi szentírásról, s azt már Krisztus fényében magyarázta, másrészt karizmái bizonyították, hogy a Szentlélek kíséri munkáját. Karizmáiról az Apostolok Cselekedetei is beszámol. Végül apostoli hatalmával ki is zárhatta az egyházból azokat, akik megzavarták a hitet és a fegyelmet. A szigorúsággal azonban csak azt akarta elérni, hogy engedelmességük tökéletessé váljék.

Elégé elmosódott marad az a szembeállítás, hogy ellenfelei „Krisztuséinak” mondják magukat. Már az első levélben (1,12) említ olyanokat, akik nem Pállal vagy Apollóval, hanem „Krisztussal tartanak”. Itt azonban másokról van szó: olyanokról, akik később támasztottak zavart, de Krisztus igazi tanúinak

adták ki magukat. Az apostol azt válaszolja, hogy ő is Krisztusé, s itt hivatkozhatna különleges meghívására, amellyel Krisztus a pogányok apostolává tette. De szelíd marad és türelmes, hiszen hatalmát épülésre akarja felhasználni, nem rombolásra. Főleg távolról, levelében nem akar nagy hangot használni, mert az is kifogásaik közé tartozott. Érdekes nyilatkozat az, hogy nem meri magát azokhoz hasonlítani, akik ajánlják magukat és magukat teszik meg mértéknek. Ebből következtethetünk arra, hogy ellenfelei máshonnan jött zsidó-keresztények lehettek, akik ajánlólevéllel igazolták magukat, s úgy akartak feltűnni, mint az igazi evangélium munkásai. Pedig valójában másnak a vetésébe kaszáltak bele. Pál jogosan érvel azzal, hogy neki nincs szüksége ajánlólevélre, főleg a korintusiak előtt nincs. Ő alapította az ottani egyházat, töretlen talajt művelt meg. Mindig meg volt győződve, hogy Isten szabja ki munkaterületét, s ő ahhoz tartja magát. Ha visszatér a régi helyekre, vagy ott intézkedik, annak célja az egyház gyarapítása, tehát sehol sem dicsekszik mások munkájával. Ha a korintusiak hite tisztul, bizonyára megértik, hogy ő képviseli az igazságot, s ha már nem kell értük aggódni, nyugodtan gondolhat ismét arra, hogy határaikon kívül is hirdetheti az evangéliumot. Másoknak is ajánlja a szentírás felhívását, hogy „aki dicsekszik, az Úrban dicsekedjék” (Jer 9,27). Ezt már az 1Kor 1,31-ben is idézte. Az Úrban pedig csak az dicsekedhet, akinek munkáját maga az Úr igazolta. Ez az igazi ajánlólevél.

A KIKÉNYYSZERÍTETT VÉDEKEZÉS (11,1—15)

11,1 Bárcsak eltűrnétek részemről egy kis balgaságot. 2 De hiszen meg is teszitek. Én Isten féltékenységevel féltetek titeket. Mert eljegyeztelek benneteket egy férfúval, hogy tiszta szűzként vezesselek el Krisztushoz. 3 Félek azonban, hogy a kigyó, amint álnokul rászedte Évát, a ti elméteket is megzavarja, és akkor vége a Krisztushoz való őszinte ragszkodásotoknak. 4 Ha ugyanis valaki jönne és más Jézust hirdetne, mint akik mi hirdettünk, vagy más lelket kapnátok, mint amit elnyertetek, vagy más evangéliumot, mint amit elfogadtatok, szívesen vennétek. 5 Pedig gondolom, semmivel sem vagyok kisebb a főfő apostoloknál. 6 Mert ha az ékesszóláshoz nem értek is, a tudásom megvan. Ezt különben minden tekintetben igazoltam is előttem. 7 Vagy talán hibát követtem el, amikor magamat megaláztam, hogy titeket felmagasztaljalak és ingyen hirdettem nektek az Isten evangéliumát? 8 Más egyházakat fosztottam ki, amikor tőlük támogatást fogadtam el, csak hogy nektek szolgálhassak. 9 Amikor meg köztetek

tartózkodtam, nem voltam senkinek terhére akkor sem, ha szükségét szenvedtem. Ha valamiben hiányt szenvedtem, a Macedóniából jövő testvérek segítettek ki a bajból. Mindenképpen ügyeltem rá, hogy ne legyek terhetekre, s a jövőben is ügyelek. 10 Krisztus igazságára mondom: ezt a dicsőséget Achája tájain sem vehetik el tőlem. 11 Vajon miért? Talán mert nem szeretlek titeket? Isten a tudója! 12 De amit eddig tettem, ezután is megteszem, nehogy alkalmat adjak azoknak, akik keresik a módot, hogy dicsekvésükkel hozzánk hasonlóan tűnjenek fel. 13 Az ilyen álapostolok álnok munkások, akik csak a látszatát keltik annak, hogy Krisztus apostolai. 14 S ez nem csoda, hiszen a sátán is a világosság angyalának tettei magát. 15 Nem nagy dolog tehát, ha szolgálai is az igazság szolgálainak akarnak látszani. Végük méltó lesz tetteikhez.

Előbbi mondanivalóját azzal fejezte be, hogy az a megbízható, akit Isten ajánl. Apostoli küldetésének védelmében ennek a kimutatása lesz a végső biztosíték. Azt is tudja, hogy amikor magáról beszél, úgy tűnik, mintha dicsekednék. A dicsekvést balgaságnak nevezi, s a kifejezés emlékeztet az ókori görög színházakban az ostoba emberek szerepére. Ezért kéri, hogy viseljék el türelemmel dicsekvését. Csak kényszerből beszél magáról és küldetésének bizonyítékairól. Szeretné, ha a korintusi egyházba újra visszatérne a rend és az egyetértés. Használja az ószövetségi képet, amely Istennek és hívő népének kapcsolatát a jegyességhz hasonlította. Azon fáradozott, hogy a korintusi egyházat mint tiszta szüzet vezesse Krisztushoz. Az események azonban azt mutatják, hogy a kísértő befészkelte magát közéjük. Ahogy Évát a paradicsomban rászedte, úgy lehet sikere a korintusi egyházban is. A kísértés itt nem valamilyen erkölcsi visszaélésre vonatkozik, hanem a hit tisztaságára. Ha valaki más Jézust hirdetne és más evangéliumot, azt is elfogadnák, s ezzel a Jézus iránt való hűségüket dobnák félre. Ellenfelei még nem mentek ilyen messzire, azért csak feltételesen mondja ki az eltévelyedés lehetőségét.

Ezek után konkrétan bemutatja apostoli viselkedését. Nem tartja magát kisebbnek az úgynevezett főfő apostoloknál, de nem mondja meg, hogy kikre gondol. Bizonyára nem Krisztus apostolaira, hanem azokra az ellenfelekre, akik magukat tartják apostolnak és az igaz tanítás hordozóinak. Velük szemben csak tudására, a kinyilatkoztatás ismeretére és értelmezésére hivatkozik. Erről a korintusiak maguk is meggyőződhetnek. A görög bölcsélet alkalmazásában és a divatos szónoklásban nem akar mérkőzni senkivel.

Ellenfelei azt is rovására írták, hogy nem utánozta a rabbik tanítási módját. Nem pénzért árulta tudományát és nem szolgáltatta ki magát tanítványai-

val. Függetlenségét úgy őrizte meg, hogy közben keze munkájával kereste meg kenyerét. Az ApCsel 18,3-ból tudjuk, hogy sátorkészítéssel foglalkozott. Csak a macedóniai egyházaktól fogadott el adományt, s ennek a Filippi levél is bizonyítéka. Saját dicsőségének azt tekinti, hogy senkinek nem volt terhére és nem adott alkalmat a rágalomra. Akik az önzetlenséget is ellene akarják felhasználni, azok álapostolok, mert magukat hirdetik, nem Krisztust. Képmutatásuk emlékeztet a sátán módszerére, aki szintén a világosság angyalának a képében mutatkozik. A kifejezés ismert volt a vallási nyelvben. A zsidó apokrif irat: Ádám és Éva élete szintén használja ezt a szót. Itt azonban az összefüggésből kitűnik, hogy a korintusiak egy része nem azonosította magát a tévitanítókkal, azért van remény arra, hogy a rend helyreálljon. A megjegyzés, hogy „végük méltó lesz tetteikhez”, azt jelenti, hogy ítélet alá esnek, s ott kitűnik álnokságuk.

A KIKÉNYYSZERÍTETT DICSEKVÉS (11,16—33)

11,16 Megismétlem: ne tartson senki balgának! De ha mégis, akkor fogadjatok el úgy, mint balgát, hogy egy kicsit én is dicsekedhessem. 17 Amit most mondok, nem az Úr szerint mondom, hanem mert dicsekvésre szántam el magam, mintegy balgaságomban. 18 Olyan sokan dicsekszenek a test szerint, tehát én is dicsekszem. 19 Hiszen ti, okos emberek, engeditek, hogy a balgák megnyerjenek benneteket. 20 Eltűritek, ha valaki szolgává alacsonyít benneteket, ha kifoszt, ha kihasznál, ha fölétek kerekedik, ha arcul üt. 21 Szégyenkezve vallom meg, hogy ilyesmire mi nem vállalkoztunk. De ha valaki dicsekedni mer — balgaként mondom —, merek én is. 22 Zsidók ők? Én is. Izrael fiai? Én is. Ábrahám leszármazottai? Én is. 23 Krisztus szolgái? Balgaság mondani, de mondom: Én méginkább! Hiszen többet fáradtam, többször voltam börtönben. Módszelet sok verésben volt részem. Sokszor forogtam halálveszélyben. 24 A zsidóktól öt ízben kaptam egy híján negyvenet, háromszor megbotoztak, egyszer megköveztek. 25 Háromszor szenvedtem hajótörést. Egy nap és egy éjjel a nyílt tengeren hányódtam. 26 Sokszor voltam vándorúton. Veszélyben forogtam folyóvizeken, veszélyben rablók miatt. Veszélyben népem körében, veszélyben a pogányok között; veszélyben a városokban, veszélyben a pusztaságban; veszélyben a tengeren, veszélyben az áltestvérek között. 27 Fáradtam és gyötrődtem, sokat virrasztottam, éheztem és szomjaztam, sőt koplaltam, fagyoskodtam és nem volt mit

fölvennem. 28 Nem tekintve az egyebeket, naponként a zaklatásokat, az összes egyház rám nehezedő gondját. 29 Ki gyöngé, hogy én ne volnék gyöngé? Ki botráncosít meg, hogy én ne égnék? 30 Ha dicsekednem kell, gyöngeségeimmel dicsekszem. 31 Isten, Urunk Jézus Atyja, aki mindenkor áldott, tudja, hogy nem hazudom. 32 Damaszkuszban Arétász király helytartója őriztette a damaszkusziak városát, hogy elfogjon, 33 s egy ablakból kosárban bocsátottak le a falon, így menekültem ki a kezéből.

Ebből a részből világosan kitűnik, hogy az apostol ellenfelei olyan zsidók, akik keresztények lettek ugyan, de nem értenek egyet a zsidó hagyomány mellőzésével. Az apostol az ószövetségi kiválasztás emlékeivel való dicsekvést balgaságnak tartja, de küldetésének igazolásában neki is tényeket kell felsorolni. Amikor ezekre rátér, az is dicsekvésnek látszik, azért mondja, hogy fogadják el őt is balgának. Közte és ellenfelei között azonban nagy a különbség: azok „test szerint” dicsekszenek, vagyis olyan külsőségekkel, amelyek hozzátartoztak az ószövetségi valláshoz. Ő ellenben lélek szerint akar dicsekedni, bár hivatkozhat ugyanolyan külsőségekre is, hiszen ő is a zsidó nép fia. Közben beiktat egy kissé gúnyos és figyelmeztető magyarázatot arról, hogy a korintusiak könnyen elfogadják a feltűnést kereső emberek dicsekvését, sőt szellemi zsarnokoskodását is. Eltűrik, hogy Isten gyermekeinek szabadságát felcseréljék a külsőségek szolgátságával. Az apostol soha nem nyúlt ilyen eszközökhöz, s most egyesek magatartását gyengeséggel magyarázzák. Három szóban foglalja össze a zsidók által emlegetett kiváltságot: héberek, izraeliták, Ábrahám fiai. Ebben a korban a héber elnevezést elsősorban azok a zsidók alkalmazták magukra, akik Palesztinában születtek, zsidó szülőktől, s megkülönböztették magukat az úgynevezett hellenista zsidóktól (ApCsel 6,1; Fil 3,5). Az izraelita elnevezés inkább a vallási közösségre vonatkozott, míg az „Ábrahám leszármazottai” inkább a kiválasztást és az üdvtörténeti szerepet jelezte. Pál saját személyét illetően mind a háromra hivatkozhat. Krisztus szolgájának azonban több joggal mondja magát. Itt sem akar dicsekedni, s a dicsekvést balgaságnak tartja, de az nem volt balgaság, ahogy a Krisztushoz való hűségét igazolta. Abból az áldozatból ad ízelítőt, amelyet az evangélium terjesztéséért vállalt. Sokszor volt börtönben és halálveszélyben, s a zsidók a mózesi törvényre hivatkozva őt ízben verték meg. Az egy híján negyven ütést azért említi, mert a törvény negyvenet engedélyezett, de attól tartva, hogy esetleg rosszul számolnak és így áthágják a törvényt, csak harminckilencet ütöttek. A háromszori botozás nyilván azért szerepel külön, mert azt a pogányoktól kapta. A megkövezésről szó van az ApCsel 14,19-ben, első útja alkalmával. A háromszori

hajótörésről semmit nem tudunk. Amit az ApCsel 27,41-ben olvasunk, az már a későbbi időből való. Bizonyára egy hajótörés alkalmával hanyódott a tengeren egy nap és egy éjjel. Útjain ki volt téve rablók támadásának, éhségnek, szomjúságnak, nélkülözésnek. Ellenségeskedést tapasztalt a zsidóktól és a pogányoktól vagy akár a hamis keresztényektől. Az akkori viszonyok között mindez nagyon elképzelhető. Ugyanakkor kapcsolatban állott az általa alapított egyházakkal és szívén viselte sorsukat. a botrányok és a visszaélések különösen bántották. Erre vall megjegyzése, hogy: „ki botráncokzik, hogy én ne égnék”?

Ebből a rövid felsorolásból látszik, hogy az Apostolok Cselekedetei milyen keveset ölel fel az apostol küzdelmes életéből. Igaz, annak csak az a célja, hogy bemutassa az evangélium terjedését Jeruzsálemtől Rómáig, s a szereplőket csak nagyjából jellemzi. Az apostol dicsekvésének tárgya tehát „erőtlenége” (asztheneia). Olyan értelemben gondolja ezt, hogy a szenvedés, a méltánytalanság elviselése, az éhség és a nélkülözés a mindennapi életben nem számít emberi nagyságnak, azzal nem szoktak dicsekedni. Ezek elviselésére azonban nem az adott neki erőt, hogy ő Ábrahám leszármazottja, hanem a Krisztushoz való hűség. Hogy mennyire lelke mélyét tárta itt fel, arra vall ez a mondat: Krisztus Jézus Atyja tudja, hogy nem hazudom. Ő számon tartja az ember elhatározásait és tetteit. A közelebbről meg nem határozott szenvedések felsorolásának végén egy esetet külön megnevez. Damaszkuszban a király helytartója el akarta fogatni, s csak úgy menekült meg, hogy a városfalra épült egyik ház ablakából éjnek idején kötélben engedték le. Ezt az ApCsel 9,30 is elmondja. Ott az elbeszélés úgy hat, mintha az apostol rögtön megtérése után kezdte volna az evangéliumot hirdetni a damaszkuszi zsidók között. Valószínűbb azonban, hogy a hároméves arábiai tartózkodása után tért oda vissza, s akkor játszódott le a történet. IV. Arétász arab király Kr. u. 9—39. években uralkodott, tehát a 39 előtti eseményről van szó, amely erősen belevésődött az apostol emlékébe. A helytartót a zsidók izgatták fel ellene. Bizonyára azért említi az esetet, mert mostani ellenfelei is megtért zsidók.

KÜLÖNLEGES KEGYELMI ADOMÁNYAI (12,1—13)

12,1 Ha dicsekednem kell — bár az mitsem ér —, rátérek a látomásokra és az Úr kinyilatkoztatásaira. 2 Tudok egy embert Krisztusban, aki tizennégy évvel ezelőtt, — testben-e nem tudom, testtellenül-e, nem tudom, csak az Isten tudja — elragadtatott a harmadik égig. 3 És tudom, hogy ez az ember — testben-e vagy testtellenül, nem tudom,

csak az Isten tudja — 4 elragadtatott a paradicsomba, és titokzatos szavakat hallott, amelyeket embernek nem szabad kimondania. 5 Ilyen dolgokkal dicsekszem, de magammal nem dicsekszem, hacsak gyöngeségeimmel nem. 6 Pedig ha (valóban) dicsekedni akarnék, nem volnék balga kérkedő, hiszen igazat mondanék. De óvakodom tőle, nehogy valaki többre értékeljen engem annál, amit bennem lát vagy tőlem hall. 7 De hogy a nagyszerű kinyilatkoztatás elbizakodottá ne tegyen, tövist kaptam testembe, a sátán angyalát, hogy arcul csapjon és el ne bízzam magam. 8 Háromszor kértem ezért az Urat, hogy szabadítson meg tőle, de azt felelte: 9 „Elég neked az én kegyelemem. Mert az erő a gyöngeségben nyilvánul meg a maga teljességében.” Ezért a legszívesebben a gyöngeségeimmel dicsekszem, hogy Krisztus ereje költözzön belém. 10 Kedvem telik a Krisztusért való gyöngeségben, gyalázatban, nélkülözésben, üldöztetésben és szorongatásban, mert amikor gyöngye vagyok, akkor vagyok erős. 11 Balga lettem, de ti kényszerítettetek rá, jóllehet az lett volna a kötelességetek, hogy ajánljatok, hiszen semmivel sem maradok el a főfő apostolok mögött, ha semmi vagyok is. 12 Apostoli küldetésem bizonyítékai voltak nálatok a nagy türelem, a jelek, a csodák és erőnyilvánulások. 13 Mi az, amiben a többi egyház mögött elmaradtatok, hacsak abban nem, hogy nem voltam terhetekre? Ezt a megbántást nézzétek el nekem.

A dicsekvés szó ebben a levélben sokszor előfordul, de leginkább itt, a 10. fejezetben. Látszik, hogy ellenfelei legnagyobb hibájának ezt tartja, azért válaszol maga is „dicsekvéssel”. Miután előbb kifejtette, hogy mint Krisztus apostola a hűség igazolására csak kitartó küzdelmét és a kegyelem erejébe vetett bizalmát mutathatja fel, most rátér kegyelmi adományaira, vagy legalábbis érinti azokat, hiszen a sorok közül kiérződik, hogy ezekről nem akar beszélni. Azért kapta őket Istentől, hogy segítsék munkájában, nem pedig azért, hogy felkeltsé az emberek csodálatát. De azt igazolnia kellett, hogy valóban Krisztus küldetésében jár és az igazi evangéliumot hirdeti, ezért mutat rá tudásának és buzgóságának a forrására. Külön meg kell figyelni, hogy látomásokról és kinyilatkoztatásokról beszél, tehát ezeket megkülönbözteti Jézus megjelenésétől, amelyhez megtérése fűződik. Ilyen látomásokat az ApCsel (16,9; 18,9; 22,18; 23,11) is említ. Különösen kiemel egy régi élményt, ami tizennégy évvel előbb történt, tehát 42—43-ban. A helyet sem említi, de akkoriban vagy Tarzuszban vagy Antióchiában tartózkodott. Lehet, hogy éppen ez a látomás indította el apostoli útjára. Mivel az élmény természetfölötti

volt, nem is tud igazán beszámolni róla. Ezért nem tudja, hogy testében vagy testén kívül élte meg. Az elragadtatás kifejezés Ezekiel (3,12) óta használatos. A harmadik ég a korabeli világképből és a rabbik nyelvhasználatából való. A levegő-ég és a mennybolt után van a harmadik ég, a paradicsom, az üdvösség otthona és Isten világa. Ott belelátott olyan titokba, amelyről nem szabad beszélnie, de amely bizonyára összefüggött küldetésével, s ezért is hivatkozik rá. Igazában dicsekedhet is vele, mert azt jelenti, hogy küldetéséért Isten vállalta a felelősséget. Hozzá kell még venni, hogy a próféták is látomásban kapták meghívásukat, tehát zsidó ellenfelei előtt nyugodtan hivatkozhat rá. Saját magától csak gyarló emberségét vitte bele apostolságába, ezért a természet rendjében csak ezzel dicsekedhet. Kegyelmi adományait nem akarja sokat emlegetni, mert nem akarja, hogy valaki többnek nézze, mint amit élete és munkálkodása elárul. Józsátságát és megfontoltságát a vita hevében sem veszti el. Tudja, hogy Isten országát csak erényekkel és kegyelmi eszközökkel lehet építeni.

A kegyelem és a gyengeség kapcsolata az ő életében is megvan. Ezt úgy magyarázza, hogy Isten meg akarta kímélni a kevélység veszélyétől. Megpróbáltatásának jelzésére képet használ: Tövist kapott testébe, a sátán angyalát, amely néha arcul csapja. Mit kell ezen érteni? A tövis önmagában kívülről jövő sebet jelent, a sátán angyala pedig azt, hogy látszólag akadályozza munkájában, az evangélium hirdetésében. A magyarázók sok feltételezése közül az látszik a legvalószínűbbnek, hogy valamilyen betegségről van szó, amely külső megjelenését is feszélyeztette. Erre mutat a Gal 4,13—15 is, ahol ő maga „beteg testet” emleget. Érthető, hogy szeretett volna megszabadulni tőle, és a háromszori kérés is azt jelzi, hogy kitartóan könyörgött, de azt a választ, illetőleg felismerést kapta, hogy elég neki a kegyelem, mert az isteni erő az emberi gyengeség keretében mutatkozik meg teljesen. Nem is szégyenli az emberi gyengeséget, mert abban Krisztus erejét hordozhatja. Zúgolódás nélkül elviseli a megaláztatást, a nélkülözést, a szorongattatást, mert amikor ezek korlátozzák életét, akkor tud igazán tanúságot tenni Krisztus evangéliumának hatékonysága mellett. A hit akkor születik meg, ha az emberek megsejtik, hogy egyedül Krisztus nagy, nem azok, akik hirdetik. Pál apostol életének hatékonyságát is a kegyelem felhasználásában kell keresni. Az ő példája megment az elbizakodástól és az elkeseredéstől.

Még egyszer visszatér ahhoz a témához, hogy a saját magáról való beszéd, ami dicsekvésnek látszik, balgaság. De kénytelen volt megtenni, mert a korintusiak nem látták meg küldetésében ezeket a természetfölötti vonatkozásokat és nem tisztázták őt ellenfelei előtt. Most már láthatják, hogy nem marad el azok mögött, akik magukat valamilyen címen főfő apostoloknak mondják. Ő nem emberi szavakban és tetszetős mutatóványokban látta küldetésének

igazolását, hanem a türelemben, jelekben, csodákban és erőnyilvánulásokban. A jel, a csoda és az erőnyilvánulás az újszövetségi írásokban a karizmatikus erő megnyilatkozása. Már az evangéliumok is ebbe a három csoportba sorolják Jézus bizonyítékait. A korintusiak semmivel sem kaptak kevesebbet, mint a többi egyház, s itt gondolhatunk a többi apostol működésére is. Pál egyenrangúnak érzi magát a tizenkettővel, de ezzel sem magát tolja előtérbe, hanem az evangélium hitelességét tanúsítja.

ÚJABB LÁTOGATÁS GONDJAI (12,14—21)

12,14 Nos, most harmadszor készülök hozzátok, de nem leszek terhetekre, mert nem a titeket keresem, hanem titeket kereslek. Hiszen nem a gyermekek gyűjtenek a szülőknek, hanem a szülők a gyermekeknek. 15 Én örömet hozok áldozatot, sőt magamat is teljesen feláldozom lelketekért. Ha én annyi szeretettel vagyok irántatok, a körötökben kevesebb szeretetre találok? 16 Ám legyen: „Nem voltam terhetekre, de mivel furfangos vagyok, behálóztalek benneteket csellel.” 17 Vajon melyik küldöttem révén szedtelek rá benneteket? 18 Fölkértem Tituszt, és elküldtem vele azt a munkatársat. Vajon Titusz csalt meg? Nem teljes egyetértésben munkálkodtunk, és ugyanegy nyomon? 19 Megint azt hihetitek, hogy mentegetőzünk előttetek, pedig Isten színe előtt, Krisztusban beszélünk, mégpedig mindent a ti épülésteekre, szeretteim. 20 Félek ugyanis, hogy amikor odaérek, nem találalak titeket olyanoknak, mint szeretnélek. 21 Bárcsak ne fordulna elő köztetek civódás, irigység, harag, egyenlenség, rágalom, árulkodás, kevélység, pártoskodás, hogy amikor újra odajutok, Isten meg ne alázzon nálatok, és ne kelljen siratnom azokat, akik véikeztek s nem tartanak bűnbánatot az elkövetett tisztátalanság, erkölcstelenség és kicsapongás miatt.

Miután elvileg igazolta apostoli tekintélyét és eljárását, reméli, hogy személyes látogatása elsimitja az ellentéteket. Függetlenségét továbbra is meg akarja tartani, tehát ottléte alkalmával nem lesz terhükre, mint ahogy eddig sem volt. Az az álláspontja, hogy a szülők gyűjtsenek a gyermekeknek, nem megfordítva. Ő a hitben atyjuknak érzi magát. Nem anyagi javakat keres náluk, hanem őket akarja Krisztushoz vezetni, s ezért hajlandó minden áldozatra. Emberileg azonban elvárná, hogy szeretetét legalább ragaszkodásukkal és tanításának elfogadásával viszonyozzák. Itt még kitér arra a gyanúsításra, hogy ő

maga önzetlen volt, de küldöttei által behálózta őket. Nem világos, hogy ezt a behálózást anyagiakra vagy a tanításra értették-e. Az összefüggés alapján inkább anyagi természetű ügyekre kell gondolni. De amikor Titusz náluk járt, ilyen gyanú nem merült fel, tehát alaptalan gyanúsítást terjesztettek.

Ezt az esetet sem önmaga tisztázására hozza fel, hanem azért, mert az egyházban világos helyzetet akar teremteni. Minden félreértés és hátsó gondolat ellene van az őszinte hitnek és szeretetnek. Mint Krisztus küldötte az Isten ügyét képviseli, azért egyenes a beszédben és tetteiben, s félre teszi az emberi érdekeket. Nem szeretné, ha eljövendő találkozásukat még kölcsönös fenntartás zavarná meg. Együttérző hangjából kiérezzük, hogy alapjában megérti őket. Aki a pogányságból jöttek, azoknak nem könnyű az evangélium tisztult légköréhez felemelkedni. Amikor kifejezi óhaját, hogy bárcsak ne lenne közöttük civódás, irigység, harag, rágalom és árulkodás, akkor nem a jelen bűneire gondol, hanem arra, hogy a hívők ilyen előzményekből jöttek, s ideje volna teljesen megszabadulni tőlük. A hibáikban való megmaradást úgy venné, hogy Isten őt alázta meg, mert nem látja munkájának gyümölcsét. A kifejezés módjában benne van a figyelmeztetés is, hogy az egyház tagjainak erényei és vétkei befolyásolják a közösség életét és az Istennel fennálló kapcsolatot. A 21. versben említett három bűn, a tisztátalanság, a fajtalankodás és a kicsapongás arra vall, hogy a mindenféle emlegett „korintusi erkölcs” kísértő hatása volt a legveszélyesebb a keresztyénekre is.

BEFEJEZŐ INTELMEK (13,1—13)

13,1 Ezúttal harmadszor megyek el hozzátok. „Két vagy három tanú vallomása döntsön minden ügyben.” 2 Másodszori ottlétemkor már megmondtam, s most távollétemben újra kijelentem azoknak, akik előzetesen vétkeztek és a többieknek is mindenkinek: 3 Ha ismét elmegyek, nem kegyelmezek nektek. Bizonyítékot akartok, hogy belőlem Krisztus szól. Ő nem gyöngye veletek szemben, hanem hatalmas köztetek. 4 Gyöngeségében ugyanis megfeszítették, de Isten erejéből él. Mi is gyengék vagyunk benne, de vele együtt élünk, és ezt be is bizonyítjuk azzal az erővel, amelyet Isten veletek szemben ad. 5 Vizsgáljátok meg magatokat, hogy a hitben éltek-e. Tegyétek csak próbára magatokat, felismeritek-e, hogy bennetek él Jézus Krisztus? 6 Ha nem, akkor nem állítotok ki a próbát. De remélem, elismeritek, hogy mi kiálltuk. 7 Arra kérjük az Istent, hogy semmi rosszat ne tegyetek. Nem azért, hogy mi kipróbáljunk tőnjünk fel, hanem azért,

hogy ti a jót tegyétek, akkor minket nézhetek ki nem próbálnak. 8 Az igazság ellen nem tehetünk semmit, csak az igazságért. 9 Örülünk, hogy gyöngék vagyunk, csak ti legyetek erősek. Imádkozunk is tökéletesedésetekért. 10 Azért írom ezeket távollétemben, hogy ha majd megérkezem, ne kelljen keményen fellépnem azzal a hatalommal, amelyet az Úr nekem építésre adott, nem rombolásra. 11 Különben, testvérek, örüljete, tökéletesedjete, buzdítsátok egymást, éljete egyetértésben és békében. 12 Akkor veletek lesz a szeretet és béke Istene. Köszönséte egymást szent csókkal. A szentek mind köszöntenek titeket. 13 Urunk, Jézus Krisztus kegyelme, Isten szeretete és a Szentlélek közössége legyen mindnyájatokkal.

Az előző fejezetben (12,14) már írta, hogy harmadszor készül hozzájuk. Ott a védekezés összefüggésében beszélt, azért mondta, hogy nem akar senkinek terhére lenni. Itt arra tér ki, hogy szeretné a kellemetlen ügyeket végleg elintézni. Vagy úgy, hogy kizárja az engedetleneket a közösségből, vagy úgy, hogy a békesség helyreáll. Ezért használja a pereskedésből vett képet: két vagy három tanú szava dönt. Ha most harmadszor is megtapasztalja a valóságos helyzetet, akkor hozhat végleges döntést. A teljes apostoli tekintély tükröződik abban a kijelentésben, hogy Krisztus szól belőle, aki nem gyöngé és erőtlén. Természetesen nem valamilyen fizikai büntetésre gondol. Az egyház az önkéntes hit alapján létrejött kegyelmi közösség, azért csak ezen a szinten lehet büntetésről beszélni. Az ószövetségi vallás egybeesett a nemzeti és állami közösséggel, azért a vallási törvénynek evilági szankciója is volt. Krisztus egyházában a büntetés csak az lehet, hogy az engedetleneket kizárják a kegyelmi közösségből (Mt 18,17). Amellett az egyház hivatkozik az Istennek fenntartott ítéletre is, és ez a végső szankció. Az egyházi hatalmat csak a hitből lehet felismerni, éppúgy, mint Krisztus hatalmát. Ő vállalta a földi élet gyöngeségét, és ebben az állapotban feszítették keresztre. De feltámadásában győzött minden földi erő felett, s ő fog ítéletet tartani. Az egyház is folytatja az ő földi gyöngeségét, el kell viselnie a bajokat, támadásokat, de Krisztus ereje benne van, ezért vonhatja meg kegyelmét az engedetlenektől.

Az apostol azonban fenyegetés helyett lelkipásztori alkalmazást ad. Krisztus benne él az egyházban és tagjaiban, hiszen a hit és a keresztség összekapcsol vele. Ezért ebből a szempontból kell lelkiismeretvizsgálatot tartani: a hitből élnek-e (szó szerint: a hit által) és felismerik-e, hogy bennük él Krisztus? A görög-római világban ilyen hivatalos vizsgálat (peirazo) szokásban volt a hivatalok jelöltjeinél. Csak ennek a vallási önkritikának természetesen más a tartalma. Akiben benne él Krisztus, az az evangéliumi szellem szerint cse-

lekszik. Ezért az apostol elmondhatja magáról, hogy kiállta a próbát. Minden körülmény között azt tette, amivel megdicsőítheti Krisztust.

Imájában nem azt kéri Istentől, hogy jó színben tűnhesen fel a korintusiak előtt, hanem azt, hogy ők helyesen viselkedjenek. Ha egészen követik Krisztust, akkor meglátják, hogy az apostolban is mi a követendő, és van-e kivetni való. Ő maga aláveti magát az ilyen ítéletnek, azzal a megokolással, hogy „az igazság ellen nem tehetünk semmit, csak az igazságért”. Az igazság úgyszólván világlik. Ugyanilyen jóakarató figyelmeztetés az is, hogy örül saját gyengeségének, csak ők legyenek erősek. Olyan értelemben akar győzelem lenni, hogy Krisztus ereje megnyilatkozzék benne, s ezt az erőt kéri a korintusiaknak is. Jóakaró és békülékeny szavai abból a tudatból is folynak, hogy a hatalmat épülésre kapta, nem rombolásra. Érkezéséig még elsimulhatnak az ellentétek, s akkor személyesen sem kell büntető intézkedést hoznia.

Az engedelmisséget feltételezi, azért ad ilyen hangú köszöntést: örüljetek, tökéletesedjetek, buzdítsátok egymást, éljétek békében. Isten maga is a szeretet és béke Istene, tehát áldása rajtatok lesz. A befejező üdvözlés minden bizonnyal a liturgiából veszi: abban benne van a háromszemélyű egy Isten megvallása. Jézus Krisztustól, a Fiútól kéri a kegyelmet, amit a megváltással megszerezett, az Atyától a szeretetet, amellyel az üdvözlést megalkotta, a Szentlélektől pedig a közösséget (koinonia). Ő a Szentháromságban az Atya és a Fiú személyes szeretete, közössége, s az egyházban is ő a szeretetnek, a közösségi együttműködésnek és összetartásnak a forrása. Ebbe a természetfölötti életközösségbe kell minden hívőnek beilleszkedni. Az egyház nemcsak liturgikus funkcióiban hordozza a Szentháromság jegyeit, hanem a mindennapi életben is. Arról tanúskodik a világban, hogy az Atya szeretetből készített üdvösséget, amit Jézus Krisztus kegyelme munkál bennünk és amit a Szentlélek segítségével az egyház közösségében valamiképpen már elővételezünk.

A GALATÁKNAK ÍRT LEVÉL

Bevezetés

A levél bepillantást enged az ősegyház egyik legalapvetőbb kérdésébe: hogyan kell gyakorlatilag megélni az evangélium újdonságát az őszövétségi törvénnyel szemben? Ezért a levél megértéséhez szükséges a történeti háttér felvázolása. Pál elvitte az evangéliumot a kisázsiai pogány népek közé. Egyes zsidó származású keresztények azonban gyanakodva nézték munkáját, mert nem kötelezte a megtért pogányokat arra, hogy a mózesi törvény előírásainak is eleget tegyenek, pedig ők azt az üdvösséghez szükségesnek tartották. Az ApCsel 15,1 így foglalja össze ezek véleményét: „Ha nem veszitek magatokra a körülmetélést Mózes törvénye szerint, nem üdvözülhettek.” Pedig már Péter sem kötelezte erre az első megtért pogány családot (ApCsel 10,17). Jakab, Jeruzsálem püspöke is csak azt követelte, hogy a megtért zsidókra való tekintetből tartózkodjanak a bálványoknak áldozott állatok húsától, a vértől és a paráznaságtól.

Az ApCsel nagy vonásokban beszámol Pál apostol galáciai működéséről, a második térítő úton (16,6; 18,23). Galácia Kisázsia északi részén fekvő tartomány volt Ancyra (ma Ankara) székhellyel. Az ősi lakosok Európából ide vándorolt kelták voltak, de ekkor már görögül beszéltek. Meglepő, hogy a Galata levél adatai nem nagyon egyeznek az ApCsel vázlatos elbeszélésével, mert a két szerző különböző szemszögből tekint vissza az eseményekre. Pál csak azt említi, ami az utólag keletkezett vitával kapcsolatos, az ApCsel viszont a Szentlélek erejének megnyilvánulását mutatja be az egyház terjedésében. Ezért úgy látszik, hogy térben és időben eltérő eseményeket csoportosít. Ez főleg a jeruzsálemi zsinat esetében áll fenn. Innen magyarázható az eltérés a Gal 2,1—10 és az ApCsel 15 között.

A levéllel kapcsolatban ilyen kérdések merülnek fel: közelebből és pontosan kik a levél címzettjei? Mikor írta az apostol? Kik az ellenfelek és milyen tanokat hirdettek? A levél olvasói tudták, hogy miről van szó, de mi csak utalásokat találunk benne, s innen a nehézség. A magyarázók csak a szövegből indulhatnak ki, amikor a kérdésekre választ keresnek. Ami a cím-

zettekkel illeti, a hagyományos nézet az volt, hogy a Galácia tartomány déli részén levő egyházi közösségekről van szó, és a levél nemsokára az apostol első térítő útja után keletkezett, 49 táján. Ma a kutatók inkább azt tartják, hogy a levél inkább Galácia északi részénének szólt, mert csak az ott lakókat lehetett igazán galatáknak nevezni. A levél írásának idejét pedig ma általánosan az apostol második galáciai látogatása (Gal 4,13; ApCsel 18,23) utánra, a hosszú efezusi tartózkodás végére teszik, tehát 57—58 telére, vagyis fél évvel a Római levél írása előtt. A két levél közötti tartalmi hasonlóság csak ezzel magyarázható. Az ellenfelek és a tévedések megítélésében pedig azt kell figyelembe venni, hogy a megtért pogányokra rá akarják erőszakolni a mózesi törvényt (3,2; 4,21), s különösen a körülmetélést (2,3; 5,2; 6,12). Azonkívül az 5,13 arra inti őket, hogy az evangéliumi szabadságot ne változtassák erkölcsi szabadossággá, tehát ilyen tévtanok is voltak. A levél hangjából nem tűnik ki, hogy két csoport ellen harcolna. Azt is külön tisztázni kellene, hogy az ellenfelek csak az ószövetségi szertartási törvényeket hangoztatták-e, de az ottani erkölcsi követelmények elől felmentve érezték magukat? Akkor olyan szinkretizmusról lenne szó, mint amire a Kol 2,16—23 utal, pl. a világi elemek tisztelete (Gal 4,3,9; Kol 2,20). Bár az utóbbi kitételeket magyarázhatjuk úgy is, hogy azok veszélye benne volt a pogány környezetben, ezért a figyelmeztetés nem ártott. Az apostol egyszerűen rámutat arra, hogy a keresztények megkapták Isten gyermekeinek szabadságát, tehát ne térjenek vissza sem a mózesi, sem a pogány hagyományok szolgásgába.

A szellemi háttér mindenesetre ez: a tévtanok nyomán a galaták úgy gondolják, hogy a Pál által hirdetett hit nem teljes, hanem egyoldalú, ezért lehet más evangéliumot is elfogadni. Erre a válasz az, hogy csak egy evangélium van, amit Krisztus átadott az apostoloknak, s egyedül ennek van kötelező ereje. Az evangélium igazságát három ellentéppárral igazolja. Az első a hit és a törvény, amelyek az üdvörtörténet két korszakát is jelentik. Krisztus eljövetele véget vetett a törvény korszakának. A második ellentéppár a szellem és a test. Isteni segítség nélkül az ember a test törvényét követi, s ez lehetetlenné tette a mózesi törvény megtartását. Jézus által azonban megkaptuk a Szentlelket, Isten gyermekei lettünk, ezért szabadon meghódolunk Isten akarata előtt. A szellem és a test ellentétét ki lehet fejezni a harmadik szembeállításal, a szabadsággal és a szolgasággal. Aki egyszer szabaddá vált, ne térjen vissza a szolgaságba. A tévtanítók eszménye a testi ember, aki igazában szolgál.

A levél stílusa annyira személyes, hogy Pál szerzőségét soha nem vonták kétségbe. Az apostol látja, hogy az igaz hit veszélybe került, de nem elméleti tanítást ad, hanem az üdvörtörténeti eseményre mutat rá: Isten Jézus Krisztus által szólt bele az életünkbe, hogy megszabadítsa a bűntől. Erre már akkor

emlékeztette őket, amikor hirdette nekik az evangéliumot, s most újra megteszi. Az első két fejezetben azt tárja eléjük, hogy az evangéliumi tanítást ő maga is Jézus Krisztustól kapta, és Jézus volt a tanítás tartalma is. A levél második részében (3—6) pedig arról beszél, hogy az üdvösség megszerzésével Jézus értelmet adott az emberi történelemnek, s a megújult teremtmést ő vezeti célhoz. Jézus műve éppen az, hogy a testtel szemben a lelket juttatja uralomra, a törvénnyel szemben a kegyelmet, a szolgasággal szemben a szabadságot. Mindezt veszélyezteti az, aki vissz akar térni a mózesi törvényhez.

A levélben benne van az apostol egész személyisége: szeretete hívei iránt, a küldetése iránt való felelősség és az az energia, amellyel megvédi az evangélium tisztaságát minden elferdítés ellen. Csak egy evangélium van, és csak az az üdvösség útja. Apostoli meggyőződése egyúttal az egyház meggyőződése: ha Isten Fia által szólt, és megmutatta az üdvösség útját, akkor ő arról is gondoskodott, hogy a kinyilatkoztatás meghatalmazott hirdetői ne ferdítsék el az igazságot. A levélnek ez az igazi teológiai jelentősége, hiszen tévtanítások mindenhol jelentkeznek, s azokat csak az apostoli tanítás fényében lehet megcáfolni. Az apostoliság ezért lényeges ismertető jegye az egyháznak.

A levél szövege

CÍMZÉS; AZ APOSTOL ÉS AZ EVANGÉLIUM (1,1—5)

1,1 Pál, aki nem embertől és nem is ember által, hanem Jézus Krisztustól és az őt halálából feltámasztó Atyaistentől kapta apostoli küldetését, 2 és minden itteni testvér Galácia egyházainak. 3 Kegyelem és békesség nektek Atyánktól, az Istentől, és Urunktól, Jézus Krisztustól, 4 aki feláldozta magát bűneinkért, hogy kiszabadítson minket ennek a világnak a gonoszságából, Istenünk és Atyánk rendelése szerint. 5 Ővé legyen a dicsőség örökkön örökké. Amen.

Pál a maga apostoli küldetését mindig Istenhez vezeti vissza, ahogy azt az Atyától kapta Jézus Krisztus által. Ebben van működésének hitelessége. Az apostolság közvetlen forrása a feltámadt Krisztussal való találkozás és az ő küldő akarata (Mt 28,19; Mk 16,15; Jn 20,21; ApCsel 1,8). A damaszkuszi úton Pálnak is ilyen megjelenésben volt része. Mivel a levél azok ellen irányul, akik kétségbe vonják tanításának hitelességét, külön kiemeli, hogy küldetése nem embertől

származik, mint azoké, akik szolgálatát gyalázni akarják. Köszöntését az „itteni testvérekkel” együtt küldi, vagyis annak az egyháznak a tagjaival, amelyben a levelet írta, s ez minden bizonnyal Efezus. Ezzel is arra mutat rá, hogy az egész egyház közösségében beszél, nem egyéni véleményét mondja el.

Az üdvözlét szokásos formája a kegyelem és a békesség kívánása. A görög és a zsidó formát keresztény tartalommal tölti meg. A kegyelem és a békesség ajándék, amit Istentől és Jézus Krisztustól kapunk. Az Atya terve és rendelkezése volt a megváltás, s ezt Jézus végbevitte azzal, hogy áldozatul adta magát a világ bűneiért. Áldozata abban állt, hogy halálra való engedelmességét ajánlotta fel engesztelésül. Ezzel szerezte meg a kiváltságot, hogy Isten gyermekei lehessünk. Ezzel kiszabadított a világ gonoszságából, szó szerint „a jelen gonosz világból”, amely a bűn szolgaságában él. A hansúlyt egyszerre teszi a jelen és a gonosz világra, s azt szembeállítja az új világgal, az üdvösséggel, amely már bennünk működik. A megváltásra és a kiszabadulásra való célzás is szándékos, hiszen a tévtanítók újra szolgaságba akarják rántani a hívőket. A dicsőítés, amelyet Istennek, az Atyának nevére mond, ószövetségi hagyomány. Az egyház különlegesen Isten imádásának a helye, s ez állandóan tükröződik Pál tanításában.

AZ EGYETLEN EVANGÉLIUM (1,6—10)

1,6 Csodálkozom, hogy attól, aki meghívott titeket Krisztus kegyelmére, ilyen hamar átpártoltatok egy más evangéliumhoz, 7 jóllehet nincs más, legföljebb néhány ember akad, aki megzavar titeket és igyekszik elferdíteni Krisztus evangéliumát. 8 De ha akár mi, akár egy mennyei angyal más evangéliumot hirdetne nektek, mint amit mi hirdettünk: átkozott legyen! 9 Amint már kijelentettük, most újra megismételjük: ha valaki más evangéliumot hirdetne nektek, mint amit tőlünk hallottatok: átkozott legyen! 10 Az emberek kedvét keresem ezzel vagy az Istenét? Talán embereknek akarok tetszeni? Ha még emberek tetszését keresném, nem volnék Krisztus szolgálja.

A többi levélben a köszöntés után többnyire hálaadás következik a címzettek hitéért és könyörgés további kegyelemeiért. Itt szenvedélyes hangon meglepetésének ad kifejezést, hogy olyan könnyen hitelt adnak a tévtanítóknak, akik — az ő nyelvén kifejezve — más evangéliumot hirdetnek. Pedig nincs más evangélium, azaz örömhír, amely mögött ott lenne az isteni jóállás és amely igazi lelki szabadságra vezet. Az apostol ezt a belső érvet majd csak a

levél folyamán fejt ki, amikor igazolja, hogy Krisztus megszabadított az ószövetségi törvény és a test szolgaságától. Itt inkább tekintéllyel lép fel, s azt hangoztatja, hogy az általa hirdetett evangéliumot apostoli küldetése igazolja. Krisztus azokat választotta ki, akiknek kifejezett küldetést adott, ezért még egy angyal sem lenne jogosult az újszövetségi tanítás hirdetésére. Az „átkozott legyen” kifejezés az eredeti vallási környezetben nem olyan erős, mint ahogy gondolnánk. Számunkra azt a benyomást kelti, hogy az apostol átkot akar szórni. A görög anathema megfelel a héber kherem-nek, s azt jelentette, hogy aki vét Isten rendelkezése ellen, azt ki kell zárni a közösségből, mert elvesztette szakrális jellegét. A zsinatok is ilyen értelemben használták a határozatok megpecsételését. Az egyház egyébként a kizárólagosságot úgy is értékelte, hogy az apostolok halálával megszűnt a kinyilatkoztatás közvetítése. A tartalma lezárult, újabb közvetítők nem léphetnek fel. Az egyháznak abból kell élni, amit az apostoloktól kapott. Pál ezért is mer tekintéllyel szólni, mert tudja, hogy az általa hirdetett tanítás megegyezik a többi apostolével. Ezt külön kiemeli a 3,2-ben. Hogy nem keresi az emberek kedvét, azt bizonyára azért hangsúlyozza, mert ellenfelei ezt is ráfogták. Azért nem kötelezi a megtért pogányokat a mózesi törvény megtartására, hogy kedvükben járjon. Erre a válasz csak az, hogy ő Krisztus szolgálja, neki engedelmeskedik, ezért az evangélium rovására nem tesz engedményt senkinek. Inkább ellenfelei viszik bele az emberi szempontokat működésükbe, amikor a zsidó hagyományt erőltetik.

1. Apostolságának igazolása (1,11—2,21)

MEGTÉRÉSE ÉS MEGHÍVÁSA (1,11—24)

1,11 Biztosítalak benneteket, testvérek, hogy az általam hirdetett evangélium nem embertől való. 12 Hiszen nem embertől kaptam vagy tanultam, hanem Jézus Krisztus kinyilatkoztatásából. 13 Hallhattatok már, hogy azelőtt, még mint zsidó, milyen magatartást tanúsítottam: könyörtelenül üldöztem az Isten egyházát és romlására törtem. 14 A zsidó vallásban számos fajtámbeli kortársamat felülmúltam, mert vakbuzgó követője voltam atyáim hagyományainak. 15 De amikor tetszett annak, aki már születésemtől fogva kiválasztott és kegyelmével meghívott, 16 hogy kinyilatkoztassa bennem a Fiát, hogy hirdessem a pogányoknak, nem hallgattam a testre és a vérre, 17 és

Jeruzsálemben sem mentem föl apostolelődeimhez, hanem elmentem Arábiába, majd ismét visszatértem Damaszkuszba. 18 Három év múltán azután fölmentem Jeruzsálemben, hogy megismerkedjem Péterrel, s nála maradtam tizenöt napig. 19 Más apostolt nem is láttam, csak Jakabot, az Úr testvérét. 20 Amit itt írok, Isten előtt mondom, nem hazugság. 21 Azután elmentem Szíria és Kilikia tartományba. 22 Júdea Krisztusban hívő egyházai tehát személyesen nem ismertek meg. 23 Csak hallomásból tudtak rólam: aki valamikor üldözött bennünket, most hirdeti a hitet, amelynek azelőtt romlására tört. 24 És megasztalták értem az Istent.

Miután az előbbi szakaszban azt állította, hogy csak egy evangélium van, mégpedig az, amelyet az igazi apostolok hirdetnek, most rátér arra, hogy az általa hirdetett tanítás Krisztustól ered. Szó szerint: nem ember szerint való és nem is emberektől kapta, hanem Jézus Krisztus kinyilatkoztatásából. Ebben megkülönbözteti magát a hívők csoportjától, akik már emberi közvetítéssel kapják a tanítást. Apostoli öntudatának alapja az, hogy neki is megjelent a feltámadt Krisztus és küldetést adott neki. A damaszkuszi jelenésben benne volt az evangélium lényege: a feltámadt Krisztus él, a mennyben van és azonosítja magát egyházával. Amikor itt kinyilatkoztatásra hivatkozik, kétségtelenül azt állítja, hogy természetfölötti hatás alapján ismerte meg Jézus egész művét és annak értelmét. Azelőtt nem tanulmányozta a keresztény hitet, hiszen üldözte az egyházat és a farizeusi hagyomány érvényesítésén buzgólkodott. Isten ilyen előzmények után választotta ki és hívta meg. Az „anyám méhétől kezdve kiválasztott” kifejezés olvasható az Iz 49,1-ben és utalás van rá Keresztelő János esetében is (Lk 1,15). Pál meghívása kifejezetten a pogányok térítésére szól, tehát ő tudja, mit kell hirdetnie a pogányoknak. Sajátos kifejezés az is, hogy „Isten kinyilatkoztatja bennem Fiát”, amivel azt akarja mondani, hogy egész életével őt tükrözi, nemcsak beszél róla.

A héber szólás, hogy „nem hallgatott testre és vérre”, azt jelenti, hogy nem saját feje és érdeke után indult, hanem követte az isteni szót. Eleinte arra sem volt alkalma, hogy az apostolokkal találkozzék, mert Arábiába vonult vissza három évre. Nem tudjuk, hogy ebben milyen szándék vezette. Itt Arábia a nabateus arabok területét jelenti, Damaszkusztól délkeletre, ahol pogányok laktak, de voltak zsidó települések is. ezért nem kell valamilyen remeteségre gondolni. Csak három év múlva megy föl Jeruzsálemben, hogy megismerkedjék Péterrel, s ott rajta akivül csak Jakabot látta, az Úr testvérét, aki Józseffel együtt „a másik Máriának, Jézus anyja rokonának volt a fia” (Mt 13,35; 27,56; Mk 15,40), tehát törzsi alapon volt Jézus „testvére”. Ő nem tartozott a tizenkettő

közé, de nagy volt a tekintélye, mert a feltámadt Krisztus neki is megjelent (1Kor 15,7). Ez a futólagos találkozás nem lett volna elegendő arra, hogy tőlük alaposan átvegye a keresztény tanítást. El is távozott Jeruzsálemből kisázsiai szülőföldjére. Mellékesen még említi, hogy a júdeai egyházakkal sem vette föl a kapcsolatot, de azok hallották, hogy az üldözöből az evangélium hirdetője lett és „magasztalták érte Istent”. Vagyis az ottani testvérek is meg voltak győződve, hogy megtérésében Krisztusnak van része. A hit hirdetése itt már szakkifejezés lett. Nemcsak szóbeli tanítás, hanem Krisztus követése, az életnek az evangélium szerint való alakítása.

A TANÍTÁS EGYSÉGE ÉS A KERESZTÉNY SZABADSÁG (2,1—10)

2,1 Tizennégy évvel később Barnabás kíséretében újra fölmentem Jeruzsálembe, s Tituszt is magammal vittem. 2 Kinyilatkoztatástól indítatva mentem oda, s megbeszéltem velük a tekintélyesekkel külön is az evangéliumot, amelyet a pogányok között hirdetek, nehogy hiába fáradozzam, s eddigi fáradozásom is hiábavaló legyen. 3 Ők még kísérlőmet, Tituszt sem kényszerítették körülmetélésre, jóllehet görög volt, a betolakodott hamis testvérek ellenére sem, 4 akik azért tola-kodtak be közénk, hogy kifürkésszék Krisztus Jézusban való szabadságunkat, és szolgaságba taszítsanak bennünket. 5 Ezeknek egy pillanatra sem tettünk engedményt, hogy az evangéliumot tisztán megőrizzük számotokra. 6 Azok, akiknek tekintélyük volt, — hogy azelőtt milyenek voltak, nekem mindegy, az Isten nem nézi a személyt — a tekintély birtokosai semmire sem köteleztek. 7 Ellenkezőleg elismerték, hogy én éppúgy megbízatást kaptam az evangélium hirdetésére a körülmetéletleneknek, mint ahogy Péter a körülmetéltek körében. 8 Aki ugyanis Péternek erőt adott a körülmetéltek közötti apostolkodásra, velem is együtt munkálkodott a pogányok között. 9 Amikor Jakab, Kéfás és János, akiket oszlopoknak tekintenek, fölismerték az osztályrészemül jutott kegyelmet, az egyetértés jeléül kezüket nyújtották nekem és Barnabásnak: mi apostolkodjunk a pogányok, ők meg a körülmetéltek körében. 10 Csak legyen gondunk a szegényekre, ennek viszont igyekeztem is eleget tenni.

Miután kifejtette, hogy tanítása és küldetése Krisztustól ered, most rátér arra, hogy a jeruzsálemi vezetők is elismerték azt. Kétségtelenül arra az eseményre utal itt, amelyet az ApCsel 15. fejezete ismertet, mint apostoli zsinatot.

Első ottani látogatása után tizennégy évvel később megy föl újra Jeruzsálembe. Ennek előzményeiről az ApCsel 15,1—2 értesít. Egyes, Júdeából érkezett zsidó-keresztények álltak elő Antióchiában azzal a követeléssel, hogy a pogány-keresztényeknek is vállalniuk kell a mózesi törvény és szertartás megtartását, különben nem üdvözülnek. Ezért megy Pál és Barnabás Jeruzsálembe, s Tituszt is magukkal viszik, aki a pogány-keresztényeket képviselte. Az ApCsel ott külön nem említi, de annyit jelez, hogy Pál és Barnabás kíséretében mások is voltak. Az utat „kinyilatkoztatás alapján” vállalták. Bizonyára a karizmatikusokon keresztül jött a figyelmeztetés, de a Krisztusba vetett hitből is világos volt, hogy a régi törvény elveszítette kötelező erejét. Itt Pál első érve az, hogy Jeruzsálemben Tituszt sem kényszerítették körülmételésre, bár a betolakodott hamis testvérek követelték. Ezek szándékát azzal bélyegzi meg, hogy céljuk a Krisztusban kapott szabadság kikémlése volt. Náluk csak a törvény megtartása számított érdemszerző cselekedetnek, ezért volt nekik gyanús a krisztusi szabadság. Pál számára azonban a hit tisztasága volt fontos. Krisztusban az Atya az ingyenes szeretetét és a gyermekké fogadást hirdette meg, tehát azt hálával kell fogadni. Isten jóságát nem szabad elhomályosítani a mózesi törvény abszolutizálásával. Ezért írja, hogy nem tettek semmi engedményt. A vita részleteire nem tér ki, s az ApCsel-ben sem találunk sokkal többet, de biztosra vehetjük, hogy az ő határozottsága erősen hozzájárul a vita megoldásához.

Értekes történeti utalás az, hogy abban az időben Jakabon kívül Péter és János is Jeruzsálemben tartózkodott, akik az egyetértés kedvéért jobbukat nyújtották nekik. Elismerték azt is, hogy ő külön küldetést kapott a pogányok térítésére, és ebben szabad utat engedtek neki. A többi apostol egyelőre még a zsidók evangélizálását tartja feladatának. A hellenista műveltségű Pál és Barnabás alkalmasabbak is voltak a pogányok közötti igehirdetésre. Pétert, Jakabot és Jánost „tekintélynek” nevezi, mert valódi küldetést kaptak, tehát tekintélyük nem abból ered, hogy azelőtt mik voltak. Hallgatagon benne van a párhuzam, hogy Pál tekintélye is a küldetésből származik, s ő ezt képviseli is. A jeruzsálemi szegények ügye már ott szóba került. Nemcsak azért, mert voltak rászorulóknak, hanem azért is, hogy kihangsúlyozzák az egyház egységét. Pál tehát kezdettől fogva ellene volt minden partikularizmusnak, s az egyház csak így lehetett nyitott az egész emberiség előtt.

AZ ANTIÓCHIAI EPIZÓD (2,11—21)

2,11 Amikor azonban Péter Antióchiába érkezett, szembeszálltam vele, mert okot adott rá. 12 Mielőtt ugyanis néhányan átjöttek volna Jakabtól, együtt étkezett a pogányokkal, azután azonban, hogy ezek megjelentek, visszahúzódott és különvált tőlük, mert félt a körülmetéltektől. 13 Az ingadozásban a többi zsidó is követte, sőt még Barnabást is belesodorták a kétszínűségbe. 14 Amikor tehát láttam, hogy viselkedésük nem egyezik az evangélium tanításával, mindnyájuk előtt megmondtam Péternek: ha te zsidó létedre pogány módon és nem zsidó szokás szerint élsz, hogyan kényszerítheted a pogányokat, hogy zsidó szokásokat kövessenek? 15 Mi, születésünknel fogva zsidók vagyunk, nem bűnös pogányok. 16 Tudjuk azonban, hogy az embert nem a törvény szerinti tettek teszik igazzá, hanem a Jézus Krisztusba vetett hit. Ezért elfogadtuk Jézus Krisztus hitét, hogy a Krisztusba vetett hitben igazzá váljunk, nem mert tetteink megfelelnek a törvénynek, hiszen a törvény szerinti tettek senkit sem tesznek igazzá. 17 Ha azonban mi azáltal, hogy Krisztusban keressük az igazzá válást, bűnössé válunk, akkor vajon Krisztus nem a bűnt mozdítaná-e elő? 18 Semmi esetre sem. Ha ugyanis újra felépítem azt, amü leromboltam, törvényszegőnek bizonyulok. 19 Hiszen a törvény által meghaltam a törvénynek, hogy Istennek éljek, mert Krisztussal engem is keresztre feszítettek. 20 Élek, de már nem én élek, hanem Krisztus él énbennem. Minthogy azonban most még testben élek, Isten Fiának hitében élek, aki szeretett és feláldozta magát értem. 21 Nem vetem el az Isten kegyelmét. Mert ha a törvény útján igazzá válhat az ember, Krisztus hiába halt meg.

Az apostol azért eleveníti fel a Péterrel lejátszódott jelenetet, mert ez alkalmat ad neki, hogy elmondja tanítását a Krisztusban való megigazulásról. Nekünk viszont képet ad arról is, hogy milyen nehéz volt az egyháznak kilépni a zsidó vallás keretéből. A zsidó vallásban ott volt az évszázados szembenállás a bálványimádással, ezért a maguk egyistenhitét és a mózesi törvényt magasra értékelték. Ez a magatartás egyúttal nemzeti hagyomány lett, s így érzelmileg is hozzá kötődtek. Péter meg volt győződve, hogy a pogányokat nem kötelezi a mózesi törvény, és hogy a keresztség őket is megszenteli, azért előzőleg együtt étkezett a pogány-keresztényekkel. Ezzel együtt járt az is, hogy nem vették figyelembe a tiszta és tisztátalan ételek megkülönböztetését. A hagyomány vakbuzgó hívei előtt azonban másként viselkedik, és Barnabás is követi az

engedékenységekben. Pál tehát nem egyszerűen a következetlenséget látja, hanem félti az egyház gyakorlati egységét, s ezért szólal fel. Beszédének tartalma az, hogy a keresztséggel a hívők beoltást nyernek Krisztusba, magukra öltik halálának és feltámadásának misztériumát, azért a régi törvény nem kötelezi őket. Pál azonban itt nem a régi felszólalását akarja idézni, hanem kifejti álláspontját a törvény és az evangélium kapcsolatáról. Abból indul ki, amire a zsidók hivatkoznak, hogy ők nem „bűnös pogányok”, ahol a hangsúly azon volt, hogy a pogányok „tisztátalanok”, azért nem ülhetnek le velük egy asztalhoz. Az Isten előtti megigazulás azonban más kérdés. Azt kizárólag a Krisztusba vetett hit adhatja meg. Ő hozta meg a bűnök bocsánatát, ami a pogányoknak is szól, ezért nem lehet tőlük elkülönülni. Ha valaki még az elkülönülést keresi, abba a gyanúba keveredik, hogy nem bízik a Krisztus által hozott megigazulás erejében. Ha valaki fél attól, hogy a Krisztus által hozott szabadsággal éljen, akkor azt a látszatot kelti, hogy Krisztus a bűnt mozdítja elő, azaz a mózesi törvény megsértését. Az apostol a bűn szaporítását éppen a mózesi törvényről mondta (Róm 7,7—13).

Ha a keresztyén hívő visszatér a mózesi törvényhez, akkor újra építi azt, amit már lerombolt. A keresztségben ugyanis Krisztussal együtt meghalt a bűnnek és a törvénynek, hogy vele együtt Istennek éljen (Róm 6,3—9). A törvény követése azt jelentené, hogy nem tulajdonít megváltó erőt Krisztus halálának. Őt a mózesi törvény alapján ítélték el, de ugyanakkor a törvénynek is meghalt. Ugyanígy aki a hitben azonosul az ő halálával, vele együtt meghal a törvénynek. Ez az értelme annak, hogy „Krisztussal engem is keresztre feszítettek”. Mivel pedig feltámadásában is egygé váltunk vele, azért vele együtt Istennek élünk, s így a mózesi törvénynek nincs ereje fölöttünk. A Krisztussal való kegyelmi egység olyan nagy, hogy ő él bennünk, a keresztségben őt öltjük magunkra (Gal 3,17). Ha pedig bensőleg átalakultunk Krisztus hasonlóságára, akkor azt kifelé is meg kell mutatni. A vele való életközösséget azonban nem szabad sem biológiaiailag, sem lélektanilag magyarázni, hanem természetfölötti, kegyelmi síkon. Ő az Atyától hozott életet közli, mégpedig úgy, mint a misztikus test feje, s a közlésben szerepe van a Szentléleknek is (Róm 8,10). De csak az állíthatja igazán, hogy Krisztus él benne, aki lemondott az öncélúságról, s életét az erkölcsi rend irányába állította be. Mindezt azonban most még csak a hitben éljük meg: „Isten Fiának hitében” élünk. Mi a pontos értelme ennek a kifejezésnek, amely előfordul még a Róm 3,22 és 26-ben, továbbá a Fil 3,2-ben? Általában úgy fordítják, hogy a Jézusba vetett hitben élünk, vagyis ő a tárgya hitünknek. De ezt ki kell egészíteni azzal, hogy ő egyúttal hitünk forrása is. Tőle kapjuk a kegyelmi képességet a hithez. Itt is érvényes az ő szava: nélkülem semmit sem tehettek (Jn 15,5). A hitet és a természetfölötti életet azért adja, mert „szeretett és feláldozta

magát értem”. Ennek a kijelentésnek is megvan a teológiai hordereje. Azt jelzi, hogy Krisztus nem általánosságban szerezte meg az üdvösséget, hanem egyenként mindnyájunk számára. Ezért mindenki elmondhatja, hogy szeretett engem. Szellemi öntudatát úgy kell felfognunk, hogy az egészen megfelelt fősségi és közvetítői szerepének. Előtte senki nem marad névtelen és ismeretlen. Az apostol ezt a világos tanítást adja itt a megváltásról és a megigazulásról. Azért a hívő számára valóban értelmetlen dolog, hogy visszatérjen a mózesi törvényhez. Csak azt árulná el, hogy Krisztus az ő számára hiába halt meg.

2. Az Írás tanúsága a megigazulásról (3,1—4,31)

A MEGIGAZULÁS A HITBŐL FAKAD (3,1—18)

3,1 Ti ostoba galaták! Ki babonázott meg titeket, hogy ne engedelmesskedjete az igazságnak, amikor szinte a szemetek elé állítottuk a megfeszített Jézus Krisztust? 2 Csak azt szeretném tudni tőletek, hogy a törvény szerinti tettek által kaptátok-e a Lelket, vagy úgy, hogy hittel elfogadtátok? 3 Ennyire értelmetlenek vagytok, hogy amit lélekben kezdtetek, most testben akarjátok bevégezni? 4 Hiába éltétek át mindezeket? Ha így volna, akkor csakugyan hiába. 5 Aki tehát a Lelket adja nektek és csodákat művel köztetek, törvény szerinti tetteket hajt végre vagy a hitet fogadja el? 6 Ugyanaz történik, mint Ábrahám esetében, 7 Hitt Istennek és ez megigazulására szolgált. Értsétek meg jól: aki a hitből él, az Ábrahám fia. 8 Mivel az Írás előre látta, hogy Isten a hittel teszi megigazulttá a pogányokat, előre hirdette Ábrahámnak: Benned nyer áldást minden nép. 9 Eszerint akik hisznek, áldásban részesülnek a hívő Ábrahámmal. 10 Azokat viszont, akik a törvény szerinti tettekre támaszkodnak, átok sújja. Az Írás ugyanis ezt mondja: Átkozott mind, aki nem tartja meg hűségesen, ami a törvényben van. 11 Ebből nyilvánvaló, hogy a törvény útján senki sem válik az Isten előtt igazzá, mert „az igaz a hitből él”. 12 A törvény azonban nem a hitből származik: „Aki teljesíti, élni fog”. 13 Krisztus megváltott minket a törvény átkától, amikor átokká lett értünk. Hiszen az Írás szerint: „Átkozott mind, aki a fán függ”. 14 Így szállt az Ábrahámnak szóló áldás Krisztus Jézus által a pogányokra, hogy a hitben elnyerjék a Lélek ígérését. 15 Testvérek, emberi szokás-

ra hivatkozom. Az ember jogerős végrendeletét senki sem érvénytelenítheti, nem másíthatja meg. 16 Nos, az ígért Ábrahámnak és leszármazottjának szólt. Nem azt mondja az Írás: „és leszármazottainak”, mintha sokaknak szólna, hanem csak egynek, „leszármazottadnak”, s ez Krisztus. 17 Ezzel azt akarom mondani, hogy az Istenről korábban jogerőre emelt végrendeletet a négyszázharminc esztendővel később adott törvény nem érvényteleníti, az ígért tehát nem veszítheti el hatályát. 18 Ha ugyanis a törvényből folyna az örökség, akkor nem lehetne az ígért folyománya. Ám Ábrahámot ígért alapján ajándékozta meg Isten.

A csodálkozó megszólítás a galaták értelmetlenségét bélyegzi meg (anotosz = értelmetlen). Igehirdetése ugyanis annyira szemléletes volt, hogy szinte szemük elé állította a megfeszített Krisztust. Nem a jelenet lefolyását, hanem a kereszthalál jelentését az üdvrendben. Jézus engedelmesen elfogadta küldetését egészen a vértanúságig, s engedelmissége és az Atya előtti hódolata állította helyre a megsértett erkölcsi rendet. Ő többet nyújtott az Atyának, mint amit a bűn megtagadott tőle, ezért csak ő lehet a megigazulás forrása, nem pedig az emberi tettek. Ezért nincs értelme az ószövetségi törvényhez való visszatérésnek. Az igazság annyira nyilvánvaló, hogy aki attól eltér, azt megbabonázták, Ezután négy érvet sorol fel annak kimutatására, hogy a megigazulást csak a Krisztusba vetett hitből lehet elérni.

Az első érv a keresztény közösség belső tapasztalása. Az apostoli kor nagy karizmája volt a Szentlélek erejének kiáradása, ami külső jelekben is érezhetővé vált. A Lélek gyümölcseit majd csak az 5,22—23-ban sorolja fel. Itt csak megkérdezi, hogy a Szentlélek erejét az ószövetségi törvény tettei alapján kapták-e meg, vagy a hit által? A kérdésre nem is vár választ, hiszen már a próféta arról jövendölt, hogy az új szövetség ismertető jele a Lélek kiáradása lesz (Joel 2,28.32). Ha tehát keresztény életüket a Szentlélek segítségével kezdték, ne folytassák testi külsőségekkel. Arról is meggyőződhetnek, hogy a Lélek kiáradása vele kezdődött, amikor az evangéliumot hirdette és a szentségeket kiszolgáltatta.

A második érv Ábrahám esete. Az ő idejében még nem volt meg a mózesi törvény. Róla kifejezetten mondja az Írás, hogy hitt Istennek, és azért igazult meg. Ebből következik, hogy csak az lesz Ábrahámnak igazi fia, aki az ő hitét követi. Csak így érvényes a neki adott ígért, hogy benne áldást nyer minden nép (Ter 12,3; 18,18). Ebbe a jövendölésbe nincs belefoglalva a mózesi törvény. Tehát aki hisz, az örökli a neki megígért áldást.

A harmadik érvet a törvény természetéből veszi. A törvény követel és szankciót alkalmaz, és nem az a feladata, hogy életet, megigazulást nyújtson.

Isten Ábrahámnak áldást ígér, a törvény pedig átkot mond arra, aki nem tartja meg (MTörv 27,26). Már a próféta is azt mondta, hogy az igaz a hitből él (Hab 2,4). A hit a régi szövetségben is a közeledő Isten előtt való kitárulást jelentette. Ez a kitárulás teljes lett Jézus Krisztusban, ezért a hit az ő elfogadása. A kereszténynek ebből kell élni. Ebben a hitben az is benne van, hogy Krisztus megváltott minket a törvény átkától. Ő átokká lett, mert magára vette a törvény megsértéséért járó átkot. Az apostol ilyen értelemben magyarázza a MTörv 21,23-mat. Krisztus tehát eleget tett a bűnökért, azért az Ábrahámnak szóló áldás akadály nélkül kiáradhat a pogányokra is.

A negyedik érvet az Ábrahámnak adott ígéret érvényessége szolgálhatja. Isten azt feltétel nélkül adta, mint végrendeletet, ezért a későbbi törvény nem befolyásolhatta erejét. Az itt közölt 430 esztendő a LXX görög szövegéből való. Továbbá az áldás Ábrahám leszármazottjának szól, nem leszármazottainak. Az áldás foglalatja maga Krisztus, azért azok részesülnek benne, akik vele eggyé válnak a hit által. Az apostol tanításában Krisztus már nemcsak történeti személy, hanem a misztikus Krisztus, aki egyesíti testében mindazokat, akiket a keresztiség oda beoltott.

Tehát ezekkel az érvekkel tisztázza azt a tételt, ami igehirdetésének alaptétele, hogy a megigazulás és az üdvösség Isten ajándéka, amit megígért és Krisztusban megadott. Aki az ószövetségi törvény tettei alapján akarja elnyerni, az semmibe veszi Isten kegyelmi ajándékát.

A TÖRVÉNY RENDELTETÉSE (3,19—29)

3,19 Mire való tehát a törvény? A törvényszegések miatt kaptuk, amíg el nem jön a leszármazott, akinek az ígéret szólt. Angyalok által lett érvényes, közvetítő révén. 20 Egynek azonban nem kell közvetítő, az Isten pedig egy. 21 Ellentétben áll tehát a törvény Isten ígéretével? Egyáltalán nem. Ha a törvénynek lett volna élető ereje, akkor valóban a törvényből fakadna az igazzá válás. 22 De az Írás mindent bűnösnek nyilvánított, hogy a hívők a Jézus Krisztusba vetett hit folyományaként részesüljenek az ígéretben. 23 Mielőtt a hit elérkezett, a törvény fogott össze és őrzött meg minket a hitnek, amelynek kinyilatkoztatása a jövőre várt. 24 Így a törvény nevelőnk lett Krisztusra, hogy a hitben megigazuljunk. 25 A hit eljövételével azonban kikerültünk a nevelő keze alól. 26 Hiszen az Isten fiai vagytok a Jézus Krisztusba vetett hitben. 27 Mert mindnyájan, akik megkeresztelkedtetek Krisztusban, Krisztust öltöztetek magatokra. 28 Nincs

többé zsidó vagy görög, rabszolga vagy szabad, férfi vagy nő, mert mindnyájan eggyé lettetek Krisztus Jézusban. 29 Ha azonban Krisztus Jézuséi vagytok, akkor Ábrahám utódai is, s az ígéret szerint örökösök.

Ha a megigazulás a hitből fakad — és ezt már Ábrahám példája is igazolja —, miért adta akkor Isten a törvényt? Nem volt az fölösleges? Ez a kérdés felmerül a Római levélben is, és a válasz nem egyszerű. A misztérium ott van, hogy a törvény mutatta ugyan az erkölcsiség útját, de nem gyógyította az ember elesettségét, ezért akaratán kívül szaporította a bűnt (Róm 4,15; 5,13). Isten azonban nem azzal a szándékkal adta, hogy a bűn szaporodjék. Az apostol úgy fejezi ki magát, hogy a törvény mintegy „mellékletül adatott” (proszetethé) a törvényszegések miatt, vagyis hogy juttassa eszébe az embereknek a gyarlóságukat, és várják az áldást, amely Ábrahám leszármazottjának személyében jön. A törvény szerepe tehát nem a szabadítás volt, de kimutatta az ember felelősségét és Isten szentségét. Így utalt az ember szolgálai helyzetére, amelyből csak Isten hozhatott szabadulást. A magyarázat folytatódik a zsidó hagyományból vett kitételrel, hogy a törvényt a Sínai-hegyen angyalok közvetítették Mózesnek. Ugyanezt a nézetet halljuk István diákonus beszédében is (ApCsel 7,38.53). Pál leveleiben tehát a törvénynek azért sincs abszolút tekintélye, mert csak közvetve származott Istentől. Mózes az angyaloktól vette át, az ő nevükben beszélt, tehát a régi szövetségben az ember végeredményben az angyaloknak is alá volt vetve. Krisztus ettől is megszabadított (Kol 2,15). A törvénynek mégis megvolt az isteni szankciója, hiszen az angyalok tekintélye Istentől származott. Isten végleges szándékát azonban nem fejezte ki, hiszen ő meg akarta szabadítani az embert minden szolgaságtól, még attól is, hogy a világ elemeinek szolgáljon (4,3), s így felszabadítva akarta maga köré gyűjteni teljes egységben. Ezért fontos itt az az állítás, hogy Isten csak egy és egyetlen. Az ő közvetítője majd a Fiú lesz (4,4).

A törvény tehát nem állt ellentétben Isten akaratával, de csak ideiglenes és partikuláris rendeltetésű volt. A törvény ahhoz is hozzájárult, hogy Isten az embert bűnösnek nyilvánítsa, hiszen a zsidók sem tartották meg. Így a Krisztusba vetett hit, mint a megigazulás egyetlen módja, annál nyilvánvalóbb lehetett. Ez felelt meg az Ábrahámnak adott ígéretnek. A zsidó nép számára azonban megvolt a törvény jelentősége. Az tartotta össze a népet és készítette elő a Megváltó eljövetelére. Ilyen értelemben a kiskorú gyermek nevelőjének a szerepét töltötte be. A „pedaigogosz” igazában az a rabszolga volt, aki „kénzfogva” vezette a gyermeket a tanítóhoz. Krisztus megszerezte nekünk a fogadott fiúságot, a nagykorúságot, s ezzel kikerültünk a nevelő felügyelete

alól. A fogadott gyermekség nemcsak jogi elnevezés, hanem kegyelmi valóság. Aki megkeresztelkedik, Krisztust ölti magára, és részesedik az ő fiúságában. Ez az új szövetség ajándéka és újdonsága. Itt a mózesi törvénynek nincs helye a maga külsőségeivel. A természetes különbségek az üdvösség rendjében elmosódnak. Görög vagy zsidó, szolga vagy szabad, férfi vagy nő mind Isten gyermeke lett és eggyé vált Krisztusban. Ez a misztikus Krisztus számít Ábrahám igazi utódának és örökösének.

ISTEN GYERMEKEINEK SZABADSÁGA (4,1—7)

4,1 Azzal folytatom, hogy amíg az örökös kiskorú, semmiben sem különbözik a szolgától, jóllehet mindennek az ura. 2 Gyámok és gondviselők felügyelete alatt áll, apjától meghatározott ideig. 3 Így mi is, amíg kiskorúak voltunk, a világ elemeinek szolgálatában álltunk. 4 De mikor érkezett az idők teljessége, Isten elküldte a Fiát, aki asszonytól született, és ő alávetette magát a törvénynek, 5 hogy kiváltson minket a törvény szolgaságából s az Isten fiaivá lehessünk. 6 Mivel az Isten fiai vagytok, a Fia Lelkét árasztotta szívéinkbe az Isten, aki őt így szólítja: Abba, Atya! 7 Tehát nem vagy többé szolga, hanem fiú, s ha fiú, akkor Isten kegyelméből örökös is.

Itt az apostol a 3,25-ben megkezdett gondolatot folytatja, hogy a hit eljövételével kikerültünk a törvény gyámkodása alól. A kiskorúságot úgy jellemzi, mint szolgaságot, a nagykorúságot pedig mint Isten gyermekeinek a szabadságát. A kiskorú még nem élhet jogaival, hanem nevelők és gyámok határozzák meg életét. A kiskorúságba az apostol belesorolja a pogányokat is, azért nem pusztán a törvény gyámkodásáról beszél, hanem arról is, hogy a világ elemeinek szolgálatában állottak. Ezzel a kifejezéssel még találkozunk a 4,9-ben és a Kol 2,8-ban. Ezeknek a helyeknek az egybevetésével határozhatjuk meg a kijelentés értelmét.

Arra gondol, hogy a pogányok bálványai látható dolgok voltak, a természet erői mögött titokzatos lényeket tétéleztek föl, a kozmikus erőket istenítették. A zsidó felfogás pedig az angyalok uralmát hangoztatta, és feltételezett különféle démoni befolyást. Így mindenütt feltételezték a természettől való függést, pedig az ember csak a Teremtőtől függ. Krisztus meghozta nekünk ezt a világos látást is, s így ez is hozzátartozik nagykorúságunkhoz. Krisztus az idők teljességében jött el, vagyis amikor az ószövetségi előkészület elérte tetőfokát. Az időpontot azonban Isten maga határozta meg. Mind a

világ természetes kibontakozását, mind az üdvtörténet eseményeit úgy irányította, hogy alkalmas legyen a Megváltónak és művének a befogadására. Az Atya a Fiút küldte el, aki itt asszonytól született, azaz valóságos ember lett és így összekapcsolódott benne az isteni és az emberi élet. A mi létmódunkba és életünkbe lépett be, alattvalója lett a törvénynek, s így megvolt a lehetősége arra, hogy minden kötöttségből kivezessen. A kivezetés úgy történt meg, hogy új létrendbe kerültünk, Isten gyermekei lettünk. Ennek módját már megjelölte a 4,27-ben azzal, hogy a keresztségben Krisztust öltjük magunkra. Ugyanakkor a Szentlélek által megkapjuk a lehetőséget, hogy Istent Atyá-nak szólítsuk és az ő gyermekeinek lelkületével járjunk. A kegyelmi rend szentháromsági struktúrája itt is kitűnik: a Fiú Lelkét kapjuk, hogy az Atyára tekintsünk. A fogadott fiúságnak ez a természetfölötti valósága az üdvösségre irányul: Isten örököséivé is teszi gyermekeit. A végső következtetés tehát világos: ezeket az adományokat nem lehet félredobni, hogy visszatérjenek a mózesi törvényhez.

BUZDÍTÁS A SZOLGAI ÁLLAPOT ELKERÜLÉSÉRE (4,8—20)

4,8 Azelőtt nem ismertétek az Istent, és olyan isteneknek szolgáltatok, akik valójában nem azok. 9 Most azonban, amikor ismeritek az Istent, sőt az Isten is ismer titeket, hogyan térhettek vissza az erőltet és esendő elemekhez, ismét szolgálni akarván nekik? 10 Napokat és hónapokat, ünnepi időket és esztendőket tartotok meg gondosan. 11 Aggódok, hogy talán hiába fáradtam értetek. 12 Kérlek benneteket, testvérek, legyetek olyanok, mint én, hiszen én is olyan lettem, mint ti. 13 Semmivel sem bántottatok meg. Hiszen tudjátok, hogy először beteg testtel hirdettem nektek az evangéliumot, 14 és ti kiálltátok a próbatételt, amelyet testi állapotom jelentett számotokra. Nem vetettetek meg, nem utasítottatok el, hanem úgy fogadtatok, mint Isten angyalát, mint Krisztus Jézust. 15 Hová tűnt a lelkesedésetek? Állítom, hogy ha módotok lett volna, szemeteket vájtátok volna ki és adtátok volna nekem. 16 Vajon ellenségték lettem azzal, hogy igazat mondtam nektek? 17 Némelyek nem jó szándékkal buzgólkodnak köztetek, el akarnak fordítani benneteket tőlem, hogy velük tartsatok. 18 Szép dolog, ha a jó ügyért buzgólkodtok, nemcsak akkor, ha körötökben vagyok. 19 Fiaim, újra a szülés fájdalmait szenvedem értetek, amíg Krisztus ki nem alakul bennetek. 20 Szeretném, ha ott lehetnék és más hangon beszélhetnék, mert aggódok értetek.

Újra eszükbe idézi, hogy a fogadott fiúság kiváltságos állapot, amit értékelni kell. Azelőtt a pogányságban olyan isteneknek szolgáltak, amelyek nem istenek, így magatartásuk emberhez méltatlan volt. Most ismerik az igaz Istent, de csak azért, mert Isten is ismeri őket és kapcsolatot teremtett velük. A szentírás nyelvén a személyes ismeret mindig személyes kapcsolat is. Isten nemcsak elméleti tudást közölt magáról, hanem kimutatta üdvözítő szándékát is. Aki ilyen értelemben ismeri Istent, annak az életét is hozzá kell mérni hitéhez. A galatáknál elindult mozgalom viszont a vallási érdeklődést újra rá akarja terelni „az erőtlén és esendő elemekre”, s különös jelentőséget tulajdonít egyes napoknak és időszakoknak. Nem tudjuk, hogy ezzel csak a zsidó ünnepekre gondol-e, vagy azokra a szinkretista vallásokra is, amelyek a csillagok és a szellemi közvetítők kultuszát szorgalmazták. Ilyenekről van szó a Kolosszei levélben (2,16—23) is.

A továbbiakban elméleti magyarázat helyett baráti hangot üt meg. Arra hivatkozik, hogy ottani igehirdetésében teljes őszinteséggel és jóakarattal beszélt. A galaták felismerték benne Krisztus igazi küldöttét, aki azért „olyan volt, mint ők”, vagyis közvetlen szeretettel beilleszkedett közösségükbe. Zavaró mozzanat csak betegsége lehetett volna, de az sem gátolta őket a bizalom és a tisztelet kinyilvánításában: Úgy fogadták, mint Jézus Krisztust. Ebben bizonyára a karizmatikus erők megnyilvánulása is befolyásolta őket. Azt nem tudjuk, hogy milyen betegséget említ, de a 15. versben azt írja, hogy „szemüket is neki adták volna”. Ez talán arra utal, hogy az arcán vagy a szemén lehetett valamilyen fájdalmas seb, esetleg a lisztrai megkövezés maradványa (ApCsel 14,19), ami nem lehetett esztétikus látvány, s hálával gondol arra, hogy nem idegenkedtek tőle. A görög szó azt fejezi ki, hogy „nem köptek utálattal”. A pogányok ugyanis sok betegséget démoni befolyásnak tartottak, s az utálatnak ez a kifejezése védekezés is volt az ártó szellem ellen. Ilyen ragaszkodás után különösnek találja, hogy hangulatuk annyira megváltozott. Ő az igazságot hirdette nekik, de akik utána érkeztek hozzájuk, azoknak nem tiszta a lelkiismerete. Nem Krisztushoz akarják vezetni az embereket, hanem saját felfogásukat rájuk erőszakolni. Nála viszont az apostoli buzgóság és felelősség csendül ki abból is, hogy „a szülés fájdalmait éli át értük, amíg az igaz hit ki nem alakul bennük”. Amíg el nem jutnak Isten gyermekeinek szabadságára, addig ott vannak, ahonnan elindultak. Különös sajátsága az embernek, hogy a szellemi magasztal helyett szívesen fogadja az irracionális kötöttségeket.

A KÉT SZÖVETSÉG SZEMBEÁLLÍTÁSA (4,21—31)

4,21 Mondjátok csak ti, akik a törvény igájába kíváncsiatok, nem ismeritek a törvényt? 22 Az Írásban ugyanis az áll, hogy Ábrahámnak két fia volt: az egyik a szolgától, a másik a szabad asszonytól. 23 A szolgától való a test erejéből született, a szabad asszonytól való ellenben az ígéret kegyelméből. 24 Ennek jelképes értelme van. A két asszony a két szövetséget jelenti. 25 Az egyik a Sínai hegyről való és szolgálásra szül: ez Hágár. Hágár ugyanis az Arábiában levő Sínai hegyet jelenti, s ez a mai Jeruzsálemnek felel meg, amely gyermekeivel együtt szolgálásban él. 26 A szabad asszony ellenben a magasságbeli Jeruzsálemet jelenti: ez mi vagyunk. 27 Hiszen írva van: Örülj, te magtalan, aki nem szülsz, fejezd ki örömed és ujjongj, aki nem vajúdol. Mert több a gyermeke a magányosnak, mint annak, akinek férje van. 28 Ti tehát, testvéreim, az ígéret fiai vagytok, mint Izsák. 29 De ahogy akkor a test szerint született üldözte a lélek szerint valót, úgy van most is. 30 De mit mond az Írás? Űzd el a szolgától és fiát, mert a szolgáló fia nem örököl a szabad asszony fiával. 31 Mi tehát, testvérek, nem a szolgáló fiai vagyunk, hanem a szabad asszonyé.

Ebben a részben olyan érvelést kapunk, amely tipikus példája az Ószövetség jelképes értelmezésének, ahogy az a rabbiknál szokásos volt. De ez sugalmazott szöveg, azért az előkép és a teljesedés valóságát alkalmazni kell rá. A levél alapgondolata az, hogy a Krisztus által hozott lelki szabadságot nem szabad felcserélni a mózesi törvény szolgálásával. De meg kell jegyezni, hogy az apostol a törvény szót a 21. versben két értelemben használja. A törvény lehet az előírások foglalatja, amely szolgálásra vezet, de lehet a kinyilatkoztatás megnevezése is.

Ábrahám két fia, Izmael és Izsák, jelképezik az Ó- és az Új- Szövetséget. Izmael a szolgától, Hágártól született, ő a test szerinti leszármazott. Izsák a törvényes feleségnek, Sárának a fia, aki ígéret szerint született. A szolgáló fia nem örökölhette együtt a szabad asszony fiával. Az apostol hasonlatában a szolgáló fia a Sínai hegyen kötött szövetség jelképe, míg Izsák a végleges és egyetemes szövetségé, amelyet Jézus kötött az egész emberiség nevében. Ez már nem a földi hegyhez kapcsolódik, hanem a mennyei Jeruzsálemhez, ahová Krisztus belépett a megváltás befejeztével. A hívők ezt nevezhetik anyjuknak. Az egyház előképét találja meg az Iz 54,1-ben is, ahol arról van szó, hogy a zsidók hazatérnek a fogságból, Jeruzsálem felvirágozik és nagy lesz a gyermekeinek száma, pedig eddig romokban hevert és olyan volt, mint az elhagyott

asszony. Az apostol szellemi értelemben veszi a képet, s a hitből való újjászülésre alkalmazza. A végső következtetés tehát az, hogy akik eljutottak Isten gyermekeinek a méltóságára, azok ne akarjanak újra szolgák lenni. A hasonlat igazságát még az is bizonyítja, hogy amint a szolgáló fia ellensége volt Izsáknak (Ter 21,9—10), az ígéret fiának, úgy a zsidók is, a test szerinti fiak, szemben állanak az ígéret fiaival. Az örökség azonban az utóbbiaké, mert Isten szava erősebb, mint a testi leszármazás törvénye.

3. Erkölcsi kötelességek (5,1—6,18)

A HITBEN KI KELL TARTANI (5,1—12)

5,1 A szabadságot Krisztus szerezte meg nekünk. Álljatok tehát szilárdan, és ne hagyjátok, hogy újra a szolgaság igájába hajtsanak benneteket. 2 Én, Pál, mondom nektek, ha körülmetélek, Krisztus semmit sem használ nektek. 3 Azt is kijelentem a körülmetélkedőknek, hogy kötelesek az egész törvényt megtartani. 4 Ha a törvényben keresitek az igazzá válást, elszakadtatok Krisztustól és elvesztettétek kegyelmét. 5 Mi a hit által, a Lélek közreműködével várjuk a megigazulásból fakadó reményt. 6 Krisztus Jézusban ugyanis nem az számít, hogy valaki körülmetélt vagy körülmetéletlen, hanem csak a hit, amely a szeretetben teljesedik ki. 7 Eddig jól futottatok, ki akadályozott meg benneteket az igazság követésében? 8 Ez a lelkiület nem attól való, aki meghívott titeket. 9 Egy kevés kovász az egész tésztát megerjeszti. 10 Bízom bennetek az Úrban, hogy ti sem vélekedtek másként. Aki pedig zavart kelt köztetek, viseli majd a büntetését, bárki legyen. 11 Testvérek, ami engem illet, ha csak a körülmetélkedést hirdetném, talán továbbra is üldöznének? 12 De akkor megszűnnék a keresztről botránya. Bárcsak egészen megcsonkítanák magukat.

Az apostol tehát azonosítja a szabadságot az ószövetségi törvénytől való szabadulással. A szabadság másik értéke az, hogy Krisztus szerezte meg, ezért az ő érdemeinek lebecsülése volna, ha visszatérnének a mózesi törvényhez. A szolgaság igája a zsidó hagyományban mindig emlékeztetett az egyiptomi szolgaságra, amiből Isten szabadította ki őket. Mondanivalóját teljes apostoli

tekintélyével erősíti meg: Én, Pál, mondom nektek! Nem mint magánember, hanem mint Krisztus küldötte, akinek feladatává tette a pogányok térítését. Az üzenet az, hogy ha körülmetélkednek, Krisztus semmit sem használ nekik. A körülmetélés az ószövetségi üdvrend jele volt és a jövő reményét táplálta. Krisztussal elérkezett a teljes megváltás, azért aki visszamegy a múltba, ellent mond a krisztusi üdvrendnek. Aki a törvényben keresi a megigazulást, az nem bízik Krisztus érdemeiben. Amellett a körülmetéléssel az egész törvény terhét magára veszi, beleértve az aprólékos törvényt magyarázatot is, amit az írástudók végeztek, mintha Isten az üdvösséget csak testi jelekhez kötötte volna. Ezzel szembenáll az új rend szellemisége, ahol a hit és a Szentlélek a döntő tényező: A hit által a Lélek közreműködésével várjuk a megigazulásból fakadó reményt. A megigazulás tehát úgy jön létre, hogy a hitben Krisztus érdemeire támaszkodunk és a keresztségben elnyerjük a Szentlelket. Így válunk Isten gyermekévé, ezért jogunk van a reményre. Csak ez a szellemi és lelki beállítottság lehet az üdvösség útja minden ember számára. Itt nem számít, hogy azelőtt valaki zsidó volt-e vagy pogány, a hit révén Krisztushoz tartozik, akinek hitét a szeretet tetteiben kell életté váltani.

A 7. versben a „jól futottatok” kifejezés arra mutat, hogy a hit olyan ismeret, amelyet gyakorlatilag át kell élni, meg kell valósítani, mégpedig a lélek lendületével és szabadságával. Az evangélium éppen ezt a lehetőséget adta meg nekik. Akik mást tanítanak, azok idegen kovászt vegyítenek a tészta, ezért idejében meg kell akadályozni őket. Az apostol tudja, hogy a tévtanítók viselkedését érzelmi motívumok vezetik. A nemzeti elfogultság is készteti őket, hogy a mózesi törvényt kiterjesszék a pogányokra. Aki a lelki szabadságot hirdeti, azt népük ellenségének tekintik, s az apostolt is ezért üldözik. Az ilyenek a kereszt botrányát nem értik és nem tudják elviselni. A keresztre feszített Mesiás az ő várakozásuk meggyalázása, hiszen szerintük a Mesiás azért jön, hogy uralkodjék ellenségei felett.

Az apostol viszont tudja, hogy megváltás csak az lehet, ha megkapjuk a szabadulást a bűntől és a haláltól. Ehhez pedig a kereszt áldozata kellett. Végül a körülmetélést hirdetőknak azt mondja, hogy bárcsak egészen megcsonkítanak magukat, s ezzel utal a Kübelé-kultuszra, amely otthonos volt Galáciában, s amelyben olykor a kasztrálás is vallási cselekedetnek számított. A körülmetélés és a Kübelé-kultusz párhuzamba állítása mutatja, hogy az apostol az új üdvrendben már semmi jelentőséget nem tulajdonít a zsidó hagyománynak. Ha viszont az ApCsel 16,3-ban azt olvassuk, hogy Timóteust körülmetéltette, s úgy vitte magával, annak gyakorlati jelentősége volt. Így Timóteus a zsidók között is foroghatott és hirdethette nekik az evangéliumot. Anyja különben is zsidó volt.

A TEST ÉS A LÉLEK (5,13—26)

5,13 Testvérek, a meghívástok szabadságra szól, csak ne éljeteK vissza a szabadsággal a test javára, hanem szeretettel szolgáljatok egymásnak. 14 Mert az egész törvény ebben a mondatban teljesedik be: Szeresd embertársadat, mint saját magadat. 15 De ha marjátok és rágjátok, vigyázatok, nehogy felfaljátok egymást. 16 Kérlek tehát benneteket, hogy lélek szerint éljeteK, s akkor majd nem teljesítitek a test kívánságait. 17 A test ugyanis a lélek ellen tusakodik, a lélek meg a test ellen. Ellentétben állnak egymással, s így nem azt teszitek, amit szeretnétek. 18 Vezessen benneteket a lélek, akkor nem vagytok alávetve a törvénynek. 19 A test cselekedetei nyilvánvalók: kicsapongás, tisztátalanság, 20 fajtalan-ság, bálványimádás, babonáság, ellenségeskedés, viszálykodás, vetélkedés, harag, veszekedés, szakadás, pártoskodás, irigykedés, 21 gyilkosság, részege-skedés, tobzódás és ezekhez hasonlóK. Mint már előbb mondtam, most ismét kijelentem: AkiK ilyeneket művelnek, nem öröklík Isten országát. 22 A Lélek gyümölcsei viszont: szeretet, öröm, békesség, türelem, kedvesség, 23 jó-ság, hűség, szelídség, önmegtartóztatás. 24 Ezek ellen nincs törvény. AkiK Krisztus Jézushoz tartoznak, keresztre feszítették testüket szenvedélyeikkel és kívánságaikkal együtt. 25 Ha a Lélek szerint élünk, viselkedünk a Léleknek megfelelően. 26 Ne törte-sünk kihívóan s egymást irigylve hiú dicsőség után.

Hogyan kell értelmezni azt a szabadságot, amit a keresztény hit hozott? Az ember ugyanis megéli magában a különféle vágyakat és indulatokat. Ezért az apostol itt is — éppúgy, mint a Római és a Korintusi levélben — megkülönbözteti a szabadságot és a szabadosságot. A szabadság abban áll, hogy megvalósíthatjuk az Istentől akart emberi eszményt, törekedhetünk a végső célra. Az ilyen tetteknek erkölcsi értékük van, viszont a testi vágyak szolgaságba döntik az embert. A szabadsággal tehát nem szabad visszaélni. A veszély két irányban jelentkezik: a szabadság jelszavával kifelé véthetünk embertársaink ellen, befelé pedig dédelgethetjük bűnös vágyainkat. Ezért szükség van két irányító elvre. Közösségi viszonylatban alapul kell venni a szeretet követelményeit, egyéni tekintetben pedig gyakorolni kell az önmegtagadást. Igazi szabadság ott van, ahol szeretettel szolgálnak egymásnak. Ezt senki nem érzi tehernek, hiszen mindent visszakap, amit odaadott. Ezt a tanácsot az apostol még megtoldja azzal, amit Krisztus is mondott a szeretet értékéről: Az egész törvény összefoglalása a szeretet parancsa (Mt,22,40).

Biztos, hogy a galaták közösségében a tévtanítók az egyetértést is megzavarták, ezért írja le a kemény intelmet, hogy ne marják és rágiák egymást. Az ember kifelé csak akkor élhet Isten törvénye szerint, ha befelé rendezte lelkületét. Az apostol erre itt is, mint a Római levélben a testi és a lelki ember megkülönböztetését használja. A felhívás az, hogy éljek lélek szerint, akkor nem teljesítem a test kívánságait. Pontosan mi az, hogy „lélek szerint élni”? Nem Szentlelket mond, hanem csak lelket, s nála a pneuma szó jelentheti a lelket, a lelkületet vagy a Szentlelket. Az értelmet itt a test szerinti és lélek szerinti élet szembeállításából kell kiolvasni. A testnek is, a léleknek is vallási értelme van. A test jelenti az egész embert, amennyiben a testiség, az ösztönösség határozza meg életét. A lélek pedig az a belső ember, aki a Szentlélek kegyelmének irányítása alatt áll. A hívó a keresztségben megkapta a Szentlélek gyógyító kegyelmét, azért tud uralkodni természetének ösztönös szétszórtságán. Tehát vallási értelemben kell venni azt a megállapítást is, hogy a test a lélek ellen tusakodik, a lélek pedig a test ellen. A természet rendjében a kettő egyiséget alkot: a lélek élteti a testet, tehát a kettő nem állhat egymással szemben. Ellenben szembenáll a testi értelemben vett ember, a lelki értelemben vett emberrel. Ha a lélek irányítja tetteinket, akkor nem vagyunk alávetve a törvénynek. Itt elsősorban a mózesi törvényre gondol, de kijelentésének általánosabb értelme is van. A Szentlélek kegyelme a szeretetet növeli bennünk és annak hatása alatt igyekszünk megtenni Isten akaratát, nem pedig a betű kötelező parancsa miatt.

Ennek alapján tehát a „test cselekedetein” a testi ember viselkedését kell érteni. A 19—21. versekben található bűnfelsorolásban négy csoportot különböztethetünk meg: a nemiség elleni bűnök (kicsapongás, tisztátalanság, fajtalanság), a hamis kultusz (bálványimádás, babonaság), a szeretet hiánya (ellenségeskedés, viszálykodás, harag, szakadás, pártoskodás, irigykedés) és az élet elleni bűnök (gyilkosság, részegeskedés, tobzódás). A felsorolás természetesen nem teljes, s az apostol nem is akar lélektani vagy erkölcstani rendszert felvázolni, hanem kiragadja a feltűnő emberi hibákat, amelyeknek gyakorlása kizárhat az Isten országából, s amelyek egyúttal a közösség életét is feldűlják. Velük szemben rámutat a lélek gyümölcseire, vagyis olyan erényekre, amelyeket a kegyelem segítségével gyakorolunk. Itt első helyen áll a szeretet. A többi mind vele kapcsolatos, vagy úgy, mint a szeretet uralmának jele (öröm, békeség) vagy mint a szeretet megnyilatkozása (türelem, kedvesség, jóság) vagy mint a szeretet kibontakozásának feltétele (hűség, szelidség, önuralom). Amikor hozzáfűzi, hogy ezek ellen nincs törvény, arra gondol, hogy nincs ellenük büntető szankció. Nem lehet őket kifogásolni és nem is úgy gyakoroljuk őket, mint a törvényben előírt tetteket, hanem mint a nemes lelkület megnyilat-

kozását. De csak akkor nyilatkoznak meg, ha a testi vágyak és szenvedélyek nem fojtják el őket. Ezért a keresztyén lelkület előfeltétele az, hogy Krisztussal együtt keresztre feszítsük szenvedélyeinket és kívánságainkat. Olyan kifejezés ez az elszántság jelölésére, mint amelyet Krisztus is használ: ha a szemed megbotráncoltat, vágj ki. . . Ha elnyertük a Szentlelket, neki tartozunk azzal, hogy lélek szerint éljünk. A befejező mondat minden bizonnyal utalás azokra, akik a galaták hitét megzavarják: ne törtessenek kihívóan, egymásra irigykedve, hiús dicsőség után. Hiú dicsőségük az volt, hogy magukat hirdették, nem Krisztust.

KRISZTUS TÖRVÉNYE (6,1—10)

6,1 Testvérek, ha valakit botláson értek, ti, akik lelkiek vagytok, intsetek meg a szelídség szellemében. De ügyelj, hogy magad kísértésbe ne essél. 2 Hordozzátok egymás terhét, így teljesítitek Krisztus törvényét. 3 Aki beképzeli magát, hogy valaki, holott semmi, önmagát áltatja. 4 Mindenki a saját tetteit tegye mérlegre, dicsekvését pedig tartsa meg magának, ne tárja mások elé. 5 Hiszen mindenkinek a maga terhét kell hordoznia. 6 Akit a keresztyén igazságokra tanítanak, engedjen részt tanítójának minden javából. 7 Ne áltassátok magatokat, Isten nem hagy magából gúnyt úzni. 8 Amit az ember vet, azt is aratja. Aki tehát test szerint vet, testéből is arat majd romlást. Aki ellenben lélek szerint vet, lelkéből arat örök életet. 9 Ne fáradjunk bele tenni a jót, mert ha kiartunk, annak idején aratni is fogunk. 10 Amíg tehát időnk van, tegyünk jót mindenkivel, főképpen hittestvéreinkkel.

Mivel előbb a lelki ember magatartásáról beszélt, ezért az intelmeket is ebben a gondolatkörben fogalmazza meg. Szó szerint ezt írja: Ha egy embert meglepi a hiba, a félrelépés. . . Tehát a keresztyén ember is ki van téve kísértésnek, azért egymásra is vigyázniuk kell, s az ellentéteket a lelki ember szelídségével kell elsimítani, nem indulattal. A cél a rossznak a kiküszöbölése, egymás tökéletesítése, nem pedig a helyzet elmérgesítése. Egymás terhének a hordozása itt nem egyszerűen a szeretet gyakorlása, hanem abban az értelemben áll, hogy a közösség karolja fel a gyarló tagokat is. Nem szabad azonnal kizárni őket, hanem türelemmel fáradozni megtérésükön. Ez Krisztus törvénye, amit más helyen úgy jellemez, mint a Krisztusban való élet törvényét (Róm 8,2). Aki ennek aláveti magát, az engedi, hogy a Szentlélek munkálja benne a Krisztushoz való hasonlóságot. (1Kor 9,21; Fil 2,5—8). A szelíd figyelmeztetés csak annak sikerül, aki maga is tud szerény lenni és nem képzel

magáról sokat. Ami jó van bennünk, az mind Isten adománya, tehát nem dicsekedhetünk vele (1Kor 4,7). Mindenki a saját tetteit mérlegelje, ne a másét, s örülhet is a Szentlélek ajándékainak, de ne dicsekedjék velük. Ugyis marad elég terhe, amit hordoznia kell, és végső fokon Isten mond rólunk ítéletet. Ezért „saját terhünk” hordozása nem áll ellentétben mások terhének hordozásával. A közösség belső rendjéhez tartozik az is, hogy az ige hirdetőit segítsék, mert csak így szentelhetik magukat egészen az evangélium szolgálatára. Az „ige” ekkor már szak kifejezés (logosz), de Pál csak azt tartja igének, amit Krisztus átadott apostolainak. A 7—8. versekben megtaláljuk a célzást az ellenfelek zavaró munkájára. A figyelmeztetés az, hogy Isten nem hagy magából gúnyt űzni. A görög kifejezés még a testi mozdulatra is utal. A megvetés jele az, hogy az ember az orrát fintorgatja. A célzást arra kell érteni, hogy ha egyszer Isten olyan megrázó módon adott kinyilatkoztatást a megigazulásról és az üdvösségről, mint Krisztus halála és feltámadása, akkor azt nem szabad tudatlanra venni vagy kisemmizni. Isten türelmes, de nem hagy magából gúnyt űzni. A bűnös tettekkel az ember magát ítéli el. Aki test szerint vet, vagyis testi érdekek szerint jár el, az romlást arat, ellenben aki lélek szerint vet, vagyis az evangélium tanítása szerint, az örök életet arat. Az üdvösség tehát az érdemek jutalma is, azért a földi életen különös hangsúly van. Elsősorban a hívő közösség tagjainak kell a szeretetet gyakorolni egymás között, hiszen az egyház élete nemcsak előkészület az üdvösségre, hanem az örök élet elővételezése. Ezért valamilyen formában tükröznie kell a szeretet és a béke áldását.

KRISZTUS KERESZTJÉNEK JELENTŐSÉGE (6,11—18)

6,11 Nézzétek, mekkora betűkkel írok nektek saját kezemmel. 12 Akik test szerint akarnak tetszeni, körülmetélésre kényszerítenek titeket, csak azért, hogy Krisztus keresztyéért ne szenvedjenek üldözést. 13 Hiszen maguk a körülmetéltek sem tartják meg a törvényt. Csupán azért kívánják a ti körülmetélésteket, hogy testetekkel dicsekedhessenek. 14 Én azonban nem akarok mással dicsekedni, mint Urunk, Jézus Krisztus keresztyével. Általa keresztre szegezték nekem a világot és engem a világnak. 15 Mert sem a körülmetéltség nem ér semmit, sem a körülmetéletlenség, hanem csak az új teremtmény. 16 Béke és irgalom mindenkinek, akik ezt a szabályt követik, Isten (igaz) Izraelének! 17 Ezután senki ne okozzon kellemetlenséget nekem, mert Jézus jegyeit viselem testemen. 18 A mi Urunk, Jézus Krisztus kegyelme legyen lelketekkel, testvérek, Amen.

A befejezésben igazolja a levél hitelességét és összefoglalja legfontosabb mondanivalóját. A nagy betűk a kiemelést szolgálták, s azokkal is Krisztus keresztjének kizárólagos üdvözítő voltára mutat rá. A hamis tanítókat azzal bélyegzi meg, hogy csak emberi szempontokat követnek. Ekkor a kereszténység külsőleg még nem szakadt el a zsidóságtól, ezért ha a pogányból lett keresztényt körülmetélték, az zsidónak is számított. A farizeusok dicsőségnak tartották a prozeliták szerzését, hogy „testükkel dicsekedjenek”. Ezt a buzgóságukat Jézus is elítélte, mint a nemzeti gőg megnyilvánulását (Mt 23,15). Aki így terjeszti az evangéliumot, arra a zsidók nem haragszanak, azt nem üldözik. Az apostol másik vádjá az, hogy maguk a zsidók sem tartják meg a törvényt, a nehéz parancsok esetében mindig találnak kibúvót (vö. Mt 23), ezért sincs értelme annak, hogy a keresztény ember visszatérjen a mózesi törvényhez.

Ha valamivel egyáltalán dicsekedni lehet, az Krisztus keresztje, mert az az üdvösség forrása. Krisztus ezen mutatta meg haláláig való engedelmességét. Dicsekedni azért lehet vele, mert a megváltást ajándékként kaptuk, mint a szeretet jelét. A kereszt értékét az apostol itt csak egy szempontból fejezi ki: általa keresztre feszítették nekem a világot és engem a világnak. Ennek az az értelme, hogy a világtól, a testi javaktól nem várhat semmit az üdvösség rendjében. A földi célok, hagyományok mulandó dolgok. Az ember igazi értékét az adja meg, hogy a megváltás következtében és a keresztség által új teremtmény lett, részesedett a feltámadt Krisztus léte rendjében. Már a levél elején azt mondta, hogy Krisztus halála által Isten kimentett minket a jelen gonosz világból (1,4). Itt ezt kiegészíti azzal, hogy bevezetett az új világba, amelyben már Krisztus is él. Még egyszer összefoglalást kapunk arról is, hogy mi választja el az apostolt ellenfeleitől és azok tanításától. Az ő dicsekvésük ehhez a testi világhoz tartozik, amely mulandó, az új teremtmény pedig már magában hordozza a végső cél biztosítékát. Akik ebből a meggyőződésből élnek, azok alkotják Isten új népét, az új Izraelt, akiknek az Ábrahámnak adott ígéret szól. A körülmetélés tehát elvesztette üdvrendi jelentőségét, mint az Istennel kötött szövetség külső jele, és valami új van helyette, amit az apostol így fejez ki: Krisztus jegyeit viselem. Itt bizonyára gondol a sok küzdelem és szenvedés nyomára is, amelyeket missziós útjain elszenvedett. De Krisztus jegye rajta van minden keresztényen a keresztség következtében, hiszen ott „Krisztust öltjük magunkra” (3,27).

A befejezésben nem használja a szentháromsági áldás-formát, hanem csak Krisztus kegyelmét kívánja nekik. De a búcsúszó köszöntésben egyedül itt nevezi testvéreknek a címzetteket. Bizonyára felhívásnak is szánta, hogy Krisztus kegyelme révén valósítsák is meg ezt a testvériséget.

AZ EFEZUSIAKNAK ÍRT LEVÉL

Bevezetés

A levél feltűnő sajátossága az, hogy nem kötődik valamelyik helyi egyház adottságaihoz, hanem inkább tanító jellegű körlevél benyomását kelti. Központi témája Isten örök üdvözítő terve, amely mint titok rejtve volt, de megmutatkozott Jézus Krisztusban. Az apostolok ezt hirdetik, az egyház ezt hordozza. Az egyház földi valóság, Isten művének megvalósulása. Feladata az, hogy az embert új teremtménnyé, az üdvösség hordozójává tegye. Természetfölöttiségét Krisztustól nyeri, aki mint fő élteni és vezetni az Istentől elrendelt teljesség felé. Növekedése, fejlődése hasonlít az élő test kibontakozásához, s helyet kapnak benne az ószövetségi nép és a pogányok. Azzal pedig, hogy Krisztus fősége alatt a mindenséget az Atya előtt való hódolatra vezeti, Isten dicsőségét szolgálja.

A levél két részét világosan meg lehet különböztetni. Az első rész (1—3) az egyházat mutatja be olyan nyelvezettel, amelyben a tanítás mellett a liturgikus hatást is érezzük. A liturgiára mindjárt a bevezetés emlékeztet (1,1—14), amely Isten kegyelmének kiadását dicsőíti. Azután beszél Krisztusról, mint a mindenség és az egyház fejről (1,15—23). A második fejezetben a megváltás ajándékait körvonalazza, amelyekben a zsidók és a pogányok egyaránt részesednek. A harmadik fejezet imádság keretében beszél arról, hogy az egyes hívő hogyan élheti át a kegyelem gazdagságát. A levél második része olyan (4—6), mint a keresztekhez intézett buzdító beszéd: éljenek az egyház egységében, mint Isten gyermekei, akik az új teremtmény dicsőségét hordozzák.

A levelet mindig a „fogságból írt levelek” közé sorolták, mert a történeti keret ugyanaz, mint a Kolosszei és a Filemonnak írt levél: Pál fogságban van, és ugyanazok a kísérők vannak vele. A nehézség inkább az, hogy a levél címzettje valóban az efezusi egyház-e. Főleg azért, mert az 1,15-ből úgy látszik, hogy személyesen nem ismeri azokat, akikhez szól, pedig Efezusban hosszú időt töltött. Sok régi kéziratban a bevezető köszöntésből hiányzik Efezus említése. Ezért feltételezhető, hogy talán ez volt a laodiceai egyháznak szóló levél, amelyről a Kol 4,16-ban szó van, de amelynek később semmi nyoma. Továbbá mind

a témában, mind a stílusban vagy akár a szemitizmusokban is közeli hasonlóságot találunk a Kolosszei levéllel, sőt párhuzamos helyeket is. Ezért az volt a hagyományos nézet, hogy az apostol a római fogságából ezt a két üzenetet küldte két szomszédos egyháznak. Először megírta a Kolosszei levelet, azután inkább körlevél gyanánt az Efezusit, amelyet talán nem is diktált, hanem valamelyik kísérője állította össze, innen lennének a Pál stílusától eltérő részek. Sőt akadnak olyan magyarázók is, akik a levelet az apostol halála utáni időre teszik, s akkor olyan valaki írta, aki közel állt az apostolhoz, de tétéleit teológiaiilag elmélyítette. A levél jellegzetességéről pedig azt lehetne mondani, hogy egyes részek talán az istentisztelet keretében elmondott áldások és buzdítások voltak. A levél témája azonban kétségtelenül Pál apostolra emlékeztet. Érthető tehát, ha a szerzőség körüli vita a keletkezés idejét is befolyásolja. Akik a pasztorális levelekkel való hasonlóságot látnak, azok későbbi dátumot tételeznek fel.

Kétségtelen, hogy a teológiai témákat az előző levelekhez viszonyítva elmélyülten adja elő. A Krisztusban megjelent és az egyházban kinyilvánított üdvösség a misztikus test növekedésével éri el teljességét, s az égiek számára is valami új (1,22; 4,8—10). Az üdvösség az egyes emberben is fokozatosan bontakozik: a megkeresztelt ember már magában hordozza, mert a feltámadt Krisztus életében részesedik, sőt elvileg vele együtt van az Atya jobbján. Ugyanakkor megmaradnak földi megpróbáltatásai is (2,8). Az ószövetségi népnek és a pogányoknak Isten új népében való egyesülését a Római levél inkább jogi síkon, az isteni igazságosság alapján tárgyalja, itt inkább az erkölcsi és a kozmikus vonások mutatkoznak meg (Róm 9—11; Ef 2,11—21). Az egyház itt már elsősorban az egyetemes egyház, éppúgy mint a Kolosszei levélben, nem pedig a helyi közösség. Az egyház valamilyen megszemélyesítést kap, mint Krisztus jegyese, s ebben a viszonyban hangot kap Krisztus uralma, szuverenitása és az egyház felelőssége. Az egyháznak örök hivatása van. Azt a természetfölötti többletet örökíti meg a világban, amit Krisztus feltámadása hozott.

Akik úgy gondolják, hogy a levél szerzője nem maga az apostol, hanem valamelyik tanítványa, aki az ő tanítása alapján szerkesztette meg írását, nem tudnak senki olyat megnevezni, aki ezen a szellemi magaslaton állt volna. Ezért még mindig elfogadhatjuk a hagyományos nézetet, hogy az apostol az első római fogságából írta a levelet. Nem közvetlenül az efezusiaknak, hanem a környéken levő egyházaknak, ahol a zsidókból és pogányokból lett keresztények együtt éltek, és akik ki voltak téve különféle bölcseleti és vallási hatásnak. Ezért az apostol az üdvrend lényegét akarja feltárni előttünk, ami Krisztusban megjelent és az egyházban folytatódik.

A levél szövege

CÍMZÉS ÉS KÖSZÖNTÉS (1,1—2)

1,1 Pál, Isten akaratából Jézus Krisztus apostola (az Efezusban) élő szenteknek, a Krisztus Jézusban hívőknek. 2 Kegyelem és békesség nektek Atyántól, az Istentől is Jézus Krisztustól, a mi Urunktól.

A címzés és a köszöntés formája itt is ugyanaz, mint ami a hellén világban szokásos volt, s amely a perzsa királyi udvartól terjedt el. Pál Isten akaratából lett Jézus apostola, aki tudatában van küldetésének és a küldetéssel járó kegyelemnek. Ezzel jelzi, hogy írása hivatalos tanítás, ezért intézkedéseit engedelmességgel kell fogadni. A levél más helyein is utal az apostoli küldetésre: azt úgy kell tekinteni, mint a megdicsőült és a mindenséget betöltő Krisztus kegyelmi adományát (4,7). Az apostol az Istentől adott kegyelem kezelője, közvetítője és az evangélium szolgája (3,7), s olyan, aki a kinyilatkoztatás révén bepillantást nyert Krisztus misztériumába. A többi apostollal együtt ő is az egyház alapjához tartozik, amelynek szegletköve Krisztus (2,20). Isten akaratában ebben a levélben is az egész üdvrend mozgatója (1,11; 5,17; 6,6).

Amint a bevezetésben említettük, a levél címzettje körül bizonytalanság van, azért tesszük az (Efezusban) szót zárójelbe. Sok régi kéziratból ugyanis hiányzik. Ott csak az áll, hogy „a levőknek” (toisz ouszin). De milyen megjelölés állhatott ott eredetileg és mit jelent a kihagyás? Itt csak a levél szövegéből olvashatunk ki valamilyen eligazítást. A Kolosszei levélből biztos, hogy az apostol Laodiceába is írt levelet (4,17), amelyet Tichikusz vitt el. Az ő gondja alá tartozott Kolossze, Laodicea és Hirapolisz is (Kol 4,13). A Kol 2,1-ből az is kitűnik, hogy az apostol a kolosszeieken és a laodiceaiakon kívül másokra is gondol, „akik őt személyesen nem ismerik”. Ezek az adatok együttvéve valószínűvé teszik az állítást, hogy a jelenlegi efezusi levél eredetileg ezeknek az egyházaknak szánt tanítás akart lenni, és nem is volt benne határozott címzés. A levelek összegyűjtésénél kerülhetett bele az „efezusiaknak” kifejezés, hiszen az említett egyházak Efezus környékén voltak. A címzettek állapotuk szerint „szentek”, mert a keresztség megszentelte őket. A keresztség előfeltétele pedig a hit, amelyben Krisztussal azonosították magukat. A keresztyének élménye tehát az, hogy nemcsak a földhöz tartoznak, hanem a megdicsőült Krisztushoz is, aki már győzött a halál és a mulandóság felett. Az élet új dimenziójához tartozik az is, hogy Istent atyjuknak nevezhetik, Krisztust pedig uruknak. Az ő szolgálatában állnak és tőle várják a kegyelmet és a békét.

1. A megigazulás és az egyház (1,3—3,21)

KIVÁLASZTÁSUNK KRISZTUSBAN (1,3—14)

1,3 Áldott legyen az Isten, Urunk, Jézus Krisztus Atyja, aki Krisztusban minden lelki áldással megáldott minket fönn az égben. 4 Mert őbenne választott ki bennünket a világ teremése előtt, hogy szentek és feddhetetlenek legyünk előtte. 5 Szeretetből eleve arra rendelt bennünket, hogy Jézus Krisztus által — akarata szerint — gyermekeivé legyünk; 6 hogy magasztaljuk fonséges kegyelmét, amellyel szeretett Fiában jóságosan megajándékozott minket. 7 Őbenne nyertük el a megváltást vére árán és bűneink bocsánatát bőséges kegyelme folytán, 8 amelyet végtelen bölcsességében és megértésében gazdagon árasztott ránk. 9 Tudtunkra adta ugyanis akaratának titkát, azt az előre meghatározott jóságos tervét, 10 hogy elérkezik az idők teljessége és Krisztusban mint főben újra egyesít mindent, ami a mennyben és a földön van. 11 Igen, mi is őbenne nyertük el az örökséget annak végzéséből, aki mindent szabad elhatározása szerint tesz. 12 Szolgáljunk hát fonsége dicsőségére, mi, akik már korábban is Krisztusba vetettük reményünket. 13 Benne kaptátok meg ti is a megígért Szentlélek pecsétjét, miután hallottátok az igazságról szóló tanítást, üdvössétek evangéliumát és hittetek benne. 14 Ő a foglaló örökségünkre, arra, hogy teljesen megváltva az övéi legyünk az Isten fonségének dicsőségére.

A levél dicsőítéssel kezdődik, ami egyúttal hálaadás is. Ilyen részletek az Ószövetségben is találhatók (eulogia), mintegy válaszul arra, hogy Isten kimutatta jóságát és irgalmát (Tób 13,1; 1Mak 2,24; Lk 1,68), vagy feltárta az ember előtt titkait (Dán 2,19). Az apostol itt hálát ad Isten kegyelmi tetteiért. De melyek azok? Olyanokról van szó, amelyek feltárják Isten nagyságát és az embernek új bölcsességet, okosságot, eligazítást adnak. A dicsőítés és a hála Krisztus Atyjára irányul, mert tőle ered az áldás, és ő Krisztusban nyilatkoztatta ki magát véglegesen. Ebből tudjuk, hogy ki ő önmagában és az ember számára. A „lelki áldás” az ellentéte annak a hamis messiásvárásnak, amely földi javakat remélt tőle. De ha az eredeti kifejezést nézzük (eulogia pneumatiké), akkor azt is bele kell venni, hogy az áldás kapcsolatos a Szentlélekkel (pneuma logion), hiszen ő a felülről jövő igazi ajándék. Ő alakít át bennünket Isten gyermekeivé. Lényeges vonás még az hogy az Atya Krisztus Jézusban árasztja ki áldását,

hiszen őbenne fordult a világhoz. Minden adományára érvényes az alapelv: „Ha saját Fiát nem kímélte, hanem mindnyájunkért áldozatul adta, hogyne ajándékozna nekünk vele együtt mindent?” (Róm 8,32). Valóban a Szentlélek kiadása igazolta véglegesen a megváltás valóságát. Az áldás az égből jön, onnan, ahol Krisztus ül az Atya jobbján. Ő hatalmat kapott minden erő és hatalom felett, és ebben az állapotában lett az egyház feje. Az ég tehát, ahol ő van, természetfölötti és eszkatologikus állapot, vagyis a végső megoldás biztosítója. Itt tehát szó van Krisztusnak minden fölött való uralmáról, amellyel biztosítja nekünk az Atya áldásának hatékonyságát.

Mi az Atyától kapott áldás tartalma? Elsősorban benne van a kiválasztás, és Pálnál ez is bibliai fogalom. Az ő korában azt jelentette, hogy Isten az új népet a zsidók és a pogányok közül választotta ki, hogy a teljes üdvrend hordozója legyen. A kiválasztásnak két jegye van: első az, hogy már a világ teremtése előtt megvolt Istenben, a második az, hogy a kiválasztás Krisztusban történt. Ennek megértéséhez vissza kell nyúlni oda, hogy a Kol 1,16 szerint az egész teremtés Krisztusra való tekintettel történt. Az Atya szeretete a Fiú iránt odáig ment, hogy népet szerzett neki, amely az ő kegyelméből él és amelyet majd ő vezet az Atyához. Tehát ahogy az Atya elhatározta a megtestesülést, úgy elhatározta azt is, hogy kik lesznek Krisztuséi. A történelem ennek az örök végzésnek a megvalósulása. Az Atyának Krisztusra irányuló szeretetébe bele vannak foglalva mindazok, akik Krisztushoz tartoznak (Jn 17,5. 24). A „Krisztusban” való kiválasztást pontosan kell venni. Nem szabad úgy értelmezni, hogy Krisztussal vagy Krisztus által, mert azt fejezi ki, hogy már kiválasztásunkban benne voltunk Krisztusban, hiszen az Atya tervében az üdvrend minden mozzanata érvényesült. A kegyelmet úgy kapjuk, mint Krisztus testének tagjai, azért őt kell követni, hogy vele együtt meg is dicsőüljünk. Tehát már itt hordozói vagyunk a benne megvalósult üdvösségnek.

A kiválasztás célja az, hogy szentek és feddhetetlenek legyünk előtte, vagyis hogy elérjük a bűntől való szabadulást és az Isten szolgálatára való rendelést. Isten lefoglal, maga felé irányít, kisajátít, de ez egyúttal a gyermekké fogadás és a megdicsőülés záloga. Mindezt természetesen tudatosítani kell a bűn kerülésében és az erények gyakorlásában. Az örökbefogadásnak is van két jellemző vonása: az egyik az, hogy forrása az Atya szeretete („akarata szerint”), a másik pedig az, hogy Krisztusban valósul meg, amennyiben az ő fiúságában részesülünk. A „fiúság” egyszerűen a régi nyelvhasználat formája, vagyis férfiakra és nőkre egyaránt vonatkozik. Ennek az örökbefogadásnak is megvan a szentháromsági vonatkozása. Istenben az atyaság annyira végtelen, hogy ő nemcsak a Fiú atyja, hanem szabad elhatározása szerint teremtményeinek is atyja akar lenni. Saját boldogságát meg akarja osztani gyermekeivel is. Ez a

felemelés kétségtelenül ajándék, de megvalósulása kötelességet ró ránk: „magasztalni kell fölséges kegyelmét, amellyel szeretett Fiában jóságosan megajándékozott minket”. A felkarolást át kell élni és nagyságát értékelni. Erre mutatnak a kiemelő jelzők: *fölséges* kegyelemről van szó, amelyet a *szeretett* Fiú által kaptunk, és amellyel *jóságosan* megajándékozott. Krisztus fiúságát a Szentlélek közvetíti, hiszen általa oltódunk be Krisztus testébe. A kegyelem azért fönséges, mert az isteni természet hasonlóságát adja meg. A „*szeretett Fiú*” kifejezés nyelvi előzménye különben az, hogy az Ószövetség a választott népet szeretett népnek mondja (MTörv 33,12; Iz 5,1; Jer 11,15; Sir 24,11; 1Mak 6,11).

A Krisztus által kapott kegyelemnek reális hatása van belső életünkre és üdvszerző tetteinkre. Vére árán megszerezte a megváltást, kiváltott a gonoszág hatalmából és meghozta bűneink bocsánatát. Az apostol a nagylelkű megbocsátásra mutat rá azzal, hogy azt „bőséges kegyelme folytán” kaptuk meg. Krisztus túláradó érdemei teszik lehetővé a nagylelkű megbocsátást. A kegyelmet azóta végtelen *bölcsességgel* és *megértéssel* árasztja ránk. Ebben benne van a nevelő szándék és a személyes célzat. Mindenkiből egyéniséget akar faragni, hiszen csak úgy érezhetjük majd az örökkévalóságban, hogy életünk teljessé vált. A bölcsességet és megértést akkor is föl kell tételeznünk, amikor nem értjük Isten titokzatos útjait. Arra kell gondolni, hogy ő az örökkévalóság mértékével dolgozik, s lehetőséget ad az emberi szabadságnak, hogy kifussa magát. Mégis kapunk valamilyen közelebbi eligazítást ezekben a szavakban: „Tudtunkra adta akaratának titkát... előre meghatározott jóságos tervét.” A kinyilatkoztatásból tehát képet kapunk az üdvörténet nagy összefüggéseiről. Az egyes események sokszor értelmetlenek maradnak, de azt megláthatjuk, hogy ennek a világnak megvan a határozott célja, amelyet Isten eléje tűzött, s azt következetesen meg is valósítja. A terv pedig az, hogy „az idők teljességében Krisztusban mint főben újra egyesít mindent, ami a mennyben és a földön van” (10. v.).

A hívő ember előtt tehát feldereng Isten akaratának titka. Az idő elérte teljességét, mert Krisztussal belépett az üdvösség a történelembe, és Krisztus maga az Atya akaratának végrehajtója. Az idő jelzésére itt a „kairosz” szót használja, ami a megélt időt jelenti, nem pedig az elvont tartamot. A kegyelmi erők jelen vannak a világban és határozott cél felé terelik. Krisztus fősege alatt kialakul az a végső egység, amelyet a Teremtő elgondolt. Az egy fő alatt való egyesítés (anakefaloioszisz) önmagában több értékű lehet. A jelentését az összefüggésből kell kiolvasni. A 12. vers kihangsúlyozza, hogy Krisztus, a mindenség feje, az Atya akaratából az egyház feje lett, az egyház pedig az ő teste. Az egy fő alatt való egyesítés tehát az egyházban kezdődik meg. Az üdvörténet két népből, a zsidókból és a pogányokból egy nép lesz, s ez mint

misztikus test válik a mindenség egységének hordozójává. Az egység jelzi a kegyelmi erők összetartó erejét és az ellenséges hatások fokozatos kizárását. A világ el fog jutni arra az állapotra, ahol boldogságát a Krisztusban megjelent élet biztosítja. Az egységben részt vesz az „ég és a föld”, vagyis a teremtet világ, ahogy az az ember életének és üdvösségének hordozója.

A végső kifejtet tehát bemutatja Krisztus nagyságát, s nyilvánvalóvá teszi az igazságot, hogy minden áldást ő közvetített. Itt az apostol rátér a részletek bemutatására. Őbenne nyerjük el az örökséget (szó szerint: a sorsvetés általi nyereséget), amit Isten már Ábrahámnak megígért, s amit a zsidók testi lezármazásuk alapján reméltek. De az apostol arra mutat rá, amit már a Galata levélben is hangoztatott, hogy azok Ábrahám igazi fiai, akik elfogadják a Krisztusba vetett hitet. Az igazi örökös Krisztus, s mi az ő társörökösei vagyunk. Az örökséget mind a pogányok, mind a zsidók Krisztus által kapják. Az általa hozott áldáshoz tartozik az is, hogy meg vagyunk jelölve a Szentlélek pecsétjével. A keresztségben a Szentlélek Krisztus számára foglal le, s így ő is örökségünk biztosítója. Isten saját lelkét adja nekünk, hogy gyermekeivé váljunk és vele kapcsolatban maradjunk. Ez kétségtelenül a mi felemelésünk, felmagasztalásunk, de azért az egész üdvrend Isten dicsőségét hirdeti. Ő dicsőül meg abban, hogy leereszkedik teremtményeihez és felemeli őket magához. Ezért a tudatos vallásosság is Isten dicsőségének szolgálata.

KÖNYÖRGÉS A REMÉNY FELISMERÉSÉÉRT (1,15—23)

1,15 Azóta, hogy értesültem Urunk, Jézusba vetett hitekről és minden szent iránt tanúsított szereteteteiktől, 16 mindig hálát adok értetek, és imádságomban újra meg újra megemlékezem rólatok. 17 Urunknak, Jézus Krisztusnak Istene, a dicsőség Atyja adja meg nektek a békesség és a kinyilatkoztatás lelkét, hogy megismerjétek. 18 Gyűjtsön lelketekben világosságot, hogy megértsétek, milyen reményre hívott meg benneteket, milyen gazdag az a fonséges örökség, amelyet ő a szenteknek szánt, 19 és milyen mérhetetlenül nagy a hatalma rajtunk, hívőkön. 20 Nagyszerű erejét Krisztusban mutatta meg, amikor a halálból feltámasztotta s a mennyben jobbjára ültette, 21 minden fejedelemségnek, hatalomnak, erőnek és uralomnak, minden néven nevezendő méltóságnak fölé emelte, nemcsak ezen a világon, hanem az eljövendőben is. 22 Mindent lába alá vetett, őt magát meg az egész egyház fejévé tette: 23 ez az ő teste és teljessége annak, aki mindenben mindent teljessé tesz.

Az Istent dicsőítő hálaadás után következik a címzettekért való könyörögés. A világi levelekben ennek az udvarias érdeklődés és jókívánság felel meg. Az apostol itt hálát ad hitükért és szeretetükért, amelyről „hallott”, hiszen ahogy a bevezetésben jeleztük, személyesen nem ismerte őket (Kol 1,4; Filem 5). A Jézus Krisztusba vetett hit az egész vallási magatartást jelenti. A szeretetet elsősorban a „szentek”, a megkeresztelték iránt kell gyakorolni. Az ima tárgyának felsorolásánál bizonyos liturgikus ünnepélyességet érzünk, hiszen a levél célja az, hogy érzékeltesse a megváltás rendjének magasztosságát. Jézus Krisztus Istenéhez imádkozik, vagyis az Atyához, akit Krisztus megismertetett velünk. Ő a Teremtő, az egyetlen Isten, aki az ószövetségi időkben is szólt. De Jézus új vonásokat tárt fel róla. Főleg az irgalmasságot és azt, hogy minden embert meghív az üdvösségre. Ő a „dicsőség Atyja”, de dicsőségét nem tartja meg magának, hanem kiárasztja teremtményeire (2Kor 1,3). Dicsősége főleg abban mutatkozik meg, hogy mindenható erejét is latba veti üdvösségünk érdekében (20. v.).

Pál működésében a kinyilatkoztatott misztériumokra épülő hit mindig az első helyen áll. Most is azt kéri, hogy Isten adja meg nekik a bölcsesség és a kinyilatkoztatás lelkét. A két fogalom együtt az Isten titkaiba való behatolást jelenti, amelyeket Krisztus tárt fel előttünk. A kettőt úgy is felfoghatjuk, mint különleges karizmát, amelyben kifejeződik a Szentlélek jelenléte. Arra kéri továbbá Istent, hogy gyűjtsön világosságot lelkükben (szó szerint: világosítsa meg szívük szemét) annak a reménynek a megismerésére, amelyre Isten meghívta őket. A megvilágosítás elsősorban a keresztség ajándéka, ahogy azt pl. a Salamon ódái című apokrif irat is felfogja (15. óda). A remény itt nem maga az erény, amelyet magunkban hordunk, hanem a remélt dolog, vagyis az üdvösség. Ebben benne van a földi küzdelem utáni megnyugvás, a szellem igényeinek kielégítése és a biztosíték Isten el nem múló szeretetéről. Az életben csak az lehet a mozgató erő, ha tudjuk, hogy a célnál a mindent megoldó boldogság vár bennünket. Ezért a remény tárgyát újra meg újra fel kell idézni lelki szemünk előtt. Azt is tudni kell, hogy a remény Istenre támaszkodik, nem a mi képességeinkre. Ő megígérte, hogy erejével és irgalmával képessé tesz bennünket célunk elérésére. A következő állítás valójában a remény tárgyát világítja meg más oldalról: Isten gazdag és fönséges örökséget szánt a „szenteknek”, a megigazultaknak. Ha egyszer gyermekévé fogadott, akkor örökségünkről is gondoskodik.

De a remény csak akkor lesz szilárd, ha nem kell félni a felsüléstől. Itt természetfölötti örökségről van szó, amit saját erőnkől nem szerezhetünk meg, sőt érezzük, hogy esékénységünk állandóan veszélyezteteti. Ezért jó tudni, hogy Istennek „hatalma van rajtunk”. Meg tudja tenni azt is, amit magunktól lehe-

tetlennek tartunk. Az üdvösség lehetősége akkor valósult meg, amikor az Atya Krisztust feltámasztotta és jobbjára ültette, azaz megdicsőítette. Ebben az Atya erejének intenzitása mutatkozott meg, s ez ránk vonatkozólag is hatékony. Krisztus emberségét úgy dicsőítette meg, hogy minden teremtet hatalom fölé emelte, amely akadályozhatná az üdvösséget. A fejedelemség, hatalmak, erők, uralmak és mindennemű méltóság neveket részben az Ószövetségből, részben a zsidó hagyományból veszi. Kár volna azon töprengeni, hogy a nevek egyenként mit jelentenek. Ez a hely és a 6,11 világosan mutatja, hogy az apostol a bűn és a sötétség hatalmára gondol. Krisztussal fősége megmarad a „jövendő világban” is, ezért üdvösségünket ott sem fenyegetheti semmi. Krisztus felmagasztaltatásának velejárója az, hogy az Atya mindent lába alá vetett, ahogy azt a Zsolt 8,7 is megjövendölte.

Ebben a megdicsőült állapotban lett Krisztus az Atya akaratából az egyház feje. A közte és az egyház közötti kapcsolat a fő és a test kapcsolata. A Római és az I Kor levélben inkább a helyi egyházra alkalmazta a test fogalmát, itt az egyetemes egyházat érti rajta. Az egyház tehát élő szervezet és Krisztus irányítása alatt áll, a Szentlélek közvetítésével. Mivel Krisztus már megdicsőült állapotában feje az egyháznak, azért átadja neki a megváltás minden gyümölcsét. Az egyház az üdvösség kegyelmeinek hordozója a világban. Új fogalom az is, hogy az egyház Krisztus „teljessége”. Önmagában a görög pleroma szó azt jelenti, ami valamit betölt, teljessé tesz. Itt és a Kol levélben speciális értelemben áll. A Kol 2,9 szerint Krisztusban emberi valósága szerint benne lakik az istenség teljessége. Ha tehát Krisztus feje az egyháznak, akkor az egyház is hordozza a teljességet, legalább olyan formában, ahogy Krisztus a maga megdicsőült életét átadja neki, s az egyházon keresztül a mindenséget is bevonja ebbe a teljességbe, s így „tesz teljessé mindent mindenben”.

A HALÁLBÓL AZ ÉLETBE (2,1—10)

2,1 Ti is halottak voltatok vétkeitek és bűneitek következtében, 2 amelyekben azelőtt éltetek a világ szokása szerint, a levegőégben uralkodó fejedelmek hatalma alatt. 3 Ez a lélek most a hitellenség fiaiban dolgozik. Közéjük tartoztunk mi is, amíg testi vágyainkban élünk, s megtettük, amit a test és az érzékek kívántak. Születésünknel fogva mi is a harag gyermekei voltunk, akárcsak a többi ember. 4 De a végtelenül irgalmas Isten azzal mutatta meg nagy szeretetét irántunk, 5 hogy Krisztussal életre keltet minket, bűneinkben halottakat is — így kegyelemből kapjuk a megváltást, 6 feltámasztott minket és maga

mellé ültetett a mennyben, 7 hogy az eljövendő korszakban Jézus Krisztusban kinyilvánítsa kegyelmének túláradó bőségét, hozzánk való jóságából. 8 Kegyelemből részesültek a megváltásban a hit által, az tehát nem a magatok érdeme, hanem Isten ajándéka. 9 Nem tetteiteknek köszönhetitek, hogy senki se dicsekedhessék. 10 Az ő alkotása vagyunk: Krisztus Jézusban jótettekre teremtett minket; ezeket az Isten előre elrendelte, hogy bennük éljünk.

Az előbbi részben az imádságos megemlékezést azzal fejezte be, hogy rámutatott Krisztusra, mint a remény biztosítékára, akiben megvalósultak Isten nagy tettei. Most arról kezd beszélni, hogy a megváltásnak az egyes emberben is megvan a hatása, ha azt hittel alkalmazza magára. A keresztséget külön nem említi, de egész tanításából kitűnik, hogy ez az újjászületés szentsége. Ott öltjük magunkra Krisztus halálát és feltámadását. Az újjászületés olyan, mint a halálból való feltámadás, hiszen a természet rendjében nincs orvosság a bűn és a halál ellen. Az örök életet csak a kegyelem adhatja meg. A megtért pogányoknak értékelniük kell azt a nagy változást, amely végbement bennük. Azelőtt lelkileg halottak voltak „véteik és bűneik következtében”. A kettőzés itt csak a szónoki stílus tartozéka. Kegyelem híján életüknek nem volt magasabb célja, azért a világ szokása, menete (aion) szerint éltek, az ártó hatalmak befolyása alatt. A régi világkép szerint a holdig terjedő levegőig a démonok hazájának számított. A „világ fejedelmét” János evangéliuma is többször említi. A hitelenek ilyen szolgaságban élnek, sőt az apostol korábbi élete szerint magát is beleszámítja, amennyiben testi érdekek és indulatok határozták meg viselkedését. A hitelenség állapotához tartozott még, hogy „születésünktől fogva (szó szerint: természetünkél fogva) a harag fiai voltunk”. Semmi jel sem mutat arra, hogy ezzel az áteredő bűnre célozna. Inkább azt jelzi, hogy a természet maga tehetetlen az üdvösség terén. Kegyelem nélkül nem tudjuk megtenni Isten akaratát.

A megváltás adomány jellege abban áll, hogy Isten szeretetet tanúsított irántunk, s indítéka az irgalom volt. Ő adta a meghívást, ő vezetett a megigazulásra, s tette hasonlít a halott feltámasztásához. De a hangsúly azon van, hogy Krisztussal együtt keltett életre a bűn halálából. Minden kegyelem a feltámadt Krisztusból sugárzik ki, azért az ő feltámadásában elvileg benne van minden ember megigazulása és üdvössége, de úgy, hogy a feltámadás erejét már most magunkban hordozzuk. A Krisztushoz való tartozás olyan erős, hogy vele együtt a helyünk ott van az Atya jobbján. Krisztus győzelméhez hozzátartozik, hogy részesedjenek dicsőségében mindazok, akik hisznek benne. Ha az üdvösség ennyire Krisztusban valósul meg, akkor annak ajándék-jellege nyilvánvaló.

Az ember nem dicsekedhet Isten előtt vallási értékeivel (Róm 4, 10; 1Kor 4,7). Isten azért nyilvánította ki irgalmát, hogy az ismertté váljon eljövendő korok előtt is. Ezért a hívő magatartás lényege az Isten iránt való hála és a beléje vetett bizalom. Életünknek csak az adhat támaszt, ha tudjuk, hogy Isten felkarolt bennünket. A 8—9. versekben még egyszer összefoglalja a megigazulásról szóló tanítást: kegyelemből kaptunk mindent, a hit által, nem pedig saját dicséretes tetteink miatt. Maga a hit is Isten ajándéka, amellyel elfogadjuk irgalmát, ami megjelent Krisztusban. Ezt akkor éljük át, ha figyelünk az elején felvetett képre: Isten a halál rendjéből tett át az élet rendjébe. Tehát mindenestül az ő alkotása vagyunk: úgy is, mint keresztyények és úgy is, mint az élet örökösei. Erre a szeretetre válaszolni kell. Az újjászületésben arra rendelt bennünket, hogy mint Krisztus tagjai bővelkedjünk jótettekben. Annak az új életnek, amelyet a keresztségben kaptunk, ki kell bontakozni. Így az előre rendelésünk is Krisztushoz kötődik. A keresztyén élettel őt dicsőítjük meg, mint ahogy ezt ő maga is hangoztatta (Jn 15,5—10).

KRISZTUS EGYSÉGET HOZOTT (2,11—22)

2,11 Gondoljatok arra, hogy azelőtt születéseknél fogva pogányok voltatok. A körülméletek, akiknek testét kézzel mélték körül, körülméletlenül hívta benneteket. 12 Abban az időben Krisztus nélkül éltetek, kívül álltatok Izrael vallási közösségén; a szövetségből és az ígéretekből idegenként kizárva, remény híján és Isten nélkül éltetek a világban. 13 Most azonban ti, akik távol voltatok, Krisztus Jézusban „közel” kerültetek, Krisztus vére árán. 14 Ő a mi békességünk, a kettőt eggyé forrasztotta és a közékük emelt válaszfalat ledöntötte, az ellenségeskedést saját testében megszüntette; 15 a törvényt ugyanis parancsaival és rendelkezéseivel együtt érvénytelenítette. Mint békeszerző a két népet magában eggyé, új emberré teremtette, 16 és egy testben mindkettőt kiengesztelte Istennel kereszthalála által, amellyel az ellenségeskedést megszüntette. 17 Eljött, hogy békét hirdessen nektek, a távol levőknek, és békét a közel levőknek. 18 Az ő révén van mindkettőnknek szabad utunk az egy Lélekben az Atyához. 19 Ezért már nem vagytok idegenek és jövevények, hanem az Isten országának polgárai és családjának tagjai. 20 Apostolokra és prófétákra alapozott épület vagytok, s a szegleikő maga Krisztus Jézus. 21 Ő tartja össze az egész épületet, belőle nő ki az Úr szent temploma. 22 Ti is benne épültök egybe a Lélek közreműködésével az Isten hajlékává.

A megváltás nagy kegyelmi adományát tehát a pogányok is megkapták, ahogy azt az előbbi szakasz bemutatta. Valójában nagyobbat nem is lehetne mondani, mint azt, hogy a lelki halálból életre keltek, s részesedtek Krisztus feltámadásában. De az apostol itt külön hangsúlyozni akarja az üdvörténeti adományt: az elhagyottnak, sőt elvetettnek látszó pogányok Izraellel együtt részesülnek az üdvösségben. A megtért pogányoknak értékelniük kell ezt a nagy változást. Szó szerint azt mondja nekik, hogy „testükben pogányok voltok”, vagyis nem hordták magukon a szövetség jelét. A testi jeget igazában csak a zsidók értékelték, de a pogányok helyzetének voltak kísérő lelki szempontjai is: a Megváltó várása nélkül éltek, kívül álltak Izrael vallási közösségén, s így nem volt igazi istentiszteletük, nem támaszkodhattak arra a tudatra, hogy szövetségben állnak Istennel, aki megvalósítja ígéreteit. Ezért állíthatja róluk, hogy remény nélkül és Isten nélkül éltek. Az „Isten nélkül” kifejezést úgy kell érteni, hogy ők maguk nem tudtak mit kezdeni az igaz Istennel, nem pedig úgy, hogy Isten nem törődött velük. A gondviselés mindig kísérte őket. A nagy változást Izajás (57,19) kifejezésével szemlélteti: akik távol voltak, közel kerültek. A pogányok állapota eltávolodás volt az egyisten-hittől és a helyes vallásosságtól. Maguktól nem is tudtak volna visszatalálni a helyes útra. Krisztus azonban közel hozta őket: hallhatják üzenetét, meggyőződhetnek irgalmáról, szeretetéről, üdvözítő szándékáról. Mindezt „vére árán” vitte végbe. A közelséget még pontosabban meghatározza: Krisztus Jézusban kerültetek közel Istenhez. A keresztségben őt öltötték magukra, Isten gyermekei lettek, ezért nem számítanak idegennek.

Ószövetségi gyökere van ennek a kijelentésnek is, hogy Krisztus a mi békességünk. Iz 9,5 szerint a Messiás a béke fejedelme, a béke pedig a messiási javak foglalata. Krisztus azonban nemcsak szerzője a békének, hanem ő maga a béke. Aki őt birtokolja, az már az örök élet áldásában részesedik. Itt azonban nem annyira az Istennel való békéről van szó, hanem a zsidó-pogány üdvrendi ellentét megszüntetéséről. Az egyházban a két nép eggyé lett, a közük emelt válaszfal ledőlt. A kifejezésben talán benne van az utalás a jeruzsálemi templomra, ahol a „pogányok udvarát fal választotta el a belső udvartól, s felírás jelezte, hogy pogányok halálbüntetés terhe alatt nem léphetnek be”. Külön hangsúly van azon is, hogy Krisztus az ószövetségi törvényt parancsaival és rendelkezéseivel (szó szerint: dogmaival) együtt érvénytelenítette. A törvény maga is elválasztotta a zsidókat a pogányoktól, az aprólékos magyarázat méginkább. A megváltással azonban a törvény kötelező ereje megszűnt, hiszen az csak a nevelő szerepét töltötte be a kiskorú mellett (Gal 3,24). Krisztus a békét, a kiengesztelődést mint állapotot hozta. A zsidókból és a pogányokból úgy alkot egy népet, hogy a keresztség újászületésben „új emberré” teremti

őket, amennyiben a feltámadt Krisztus létmódját öltik magukra. Ő egyszerre adja meg az Istennel és az egymással való kiengesztelődést. Egy testbe, saját misztikus testébe fogja össze a megkeresztelteket, s így a közös hit, a kegyelem, és a szeretet kapcsolja őket össze. Az Istennel való békességet azzal hozta meg, hogy a kereszten elvette a világ bűneit. Így lett a béke szerzője mind a távollevőknek, mind a közellevőknek. Az apostoli igehirdetés is ezt folytatja mind a két nép között.

Ha jól megfigyeljük, az a néhány vers olyan, mint egy himnusz, amely a béke fejedelméről és az egység megteremtőjéről szól. Az apostol azonban elhagyja az ószövetségi kifejezéseket és rámutat az újszövetségi kinyilatkoztatás lényegére. Az egyházban az egység nem jogi és lélektani alapon áll, hanem kegyelmi alapon. Krisztus saját testébe oltja be a megkeresztelteket, átítatja őket Lelkével, a Szentlélekkel, s így nyitva áll előttük az út az Atyához. A Szentháromságtól tehát nem csupán szóbeli kinyilatkoztatást kapunk, hanem belekapcsolódunk életébe. Krisztus a Lélek által saját fiúságában részesít. Ebből a misztériumból le lehet vonni a következtetéseket. Aki Krisztushoz tartozik, az már nem idegen és jövevény Isten országában — vagyis olyan, akinek nincs polgárjoga —, hanem fogadott gyermek, aki Isten családjához tartozik. Az ószövetségi elgondolásban az angyalok alkották Isten udvartartását, de itt a megigazult ember tölti be ezt a szerepet. Az apostol azonban a látható egyházra is gondol, azért használja még az épület, a templom képét. Az alapzatos az apostolok és a próféták adják —, nem az ószövetségiek, hanem a sugalmazott tanítók. A szegletkő pedig maga Jézus Krisztus, s neki kettős funkciója van: összetartja az egyházat és az Úr templomává növeszti. Ezért az egyház nem sztatikus intézmény, hanem élő szervezet, amelynek külsőleg és belsőleg állandóan tökéletesedni kell. A növekedést a kegyelmi erők szolgálják. A hívőnek tudnia kell, hogy a Szentlélek közvetítésével tartozik Krisztushoz és az egyházhoz, s csak addig eleven tag, amíg a Lelket birtokolja.

KRISZTUS MISZTÉRIUMÁNAK HIRDETŐJE (3,1—13)

3,1 Ezért vagyok én, Pál, értetek, pogányokért Jézus Krisztus foglya. 2 Bizonyára hallottatok Isten kegyelmi adományáról, amelyben a ti javatokra részesültem. 3 Kinyilatkoztatásból ismertem meg a tiúkat, mint főntebb röviden megírtam. 4 Ha elolvassátok, megérthetitek, hogy betekintettem Krisztus tiúkába, 5 amelyről korábban nem tudtak az emberek úgy, ahogy most a Lélek a szent apostoloknak és prófétáknak kinyilatkoztatta. 6 Eszerint Jézus Krisztusban a pogányok is

társörökösök, tagjai az egy testnek és részesei az ígéretnek az evangélium útján. 7 Ennek lettem szolgálja Isten kegyelmi adományából, amelyet hathatós erejével juttatott nekem. 8 Nekem, az összes szent közül a legkisebbnek jutott osztályrészül a kegyelem, hogy Krisztus felfoghatatlan gazdagságát hirdessem a pogányoknak, 9 és felvilágosítsak minden embert, hogyan valósult meg az a titok, amely kezdettől fogva el volt rejtve az Istenben, a mindenség teremtményében, 10 hogy most az egyház által Isten szerfölkött sokrétkü bölcssége nyilvánvalóvá legyen a mennyei fejedelemségek és hatalmasságok előtt. 11 Ez volt az ő örök szándéka, amelyet Krisztus Jézusban, a mi Urunkban megvalósított. 12 A benne való hit által van bizalmunk és biztonságos utunk Istenhez. 13 Ezért kérek titeket, ne veszítsétek el értetek viselt szenvedéseim miatt bátorságotokat; ezek dicsőségekre szolgálnak.

A szöveg összefüggése az, hogy az egész második fejezet Isten jótéteményéről beszélt, amelyet a pogányok kaptak, s az apostol Istentől kéri a megvilágosítást nekik, hogy mindezt megértsék. Az első vers itt már ennek a kérésnek a bevezetése. Megnevezi magát, hogy ő akar imádkozni, de a mondatot nem fejezi be. A folytatás úgy hangzanék, hogy „könyörgök értetek”. De ez a folytatás majd csak a 14. versben következik. Nála ez a szaggatott stílus nem ritka. Hirtelen még eszébe jut egy gondolat, amely az előbbi tanítást új oldalról világítja meg: Istennek ez a terve a pogányok előtt titok volt, csak most került nyilvánosságra. Annak is van jelentősége, hogy ebben a közbevetésben szenvedéseit ecseteli. Ő mindent rátett arra a feladatra, hogy a pogányoknak megvigye az örömhírt, mert Isten irgalmasságát végtelen értéknek tekinti. Ő maga kinyilatkoztatásból ismerte meg Isten irgalmának „háztartását” (oikonomia). Isten rejtett titka mint fogalom, ebben a levélben és a Kolosszei levélben ismételtelen előfordul. Isten a „szent apostolokon és prófétákon keresztül” nyilatkoztatta ki. A szent szó inkább a kiválasztottságot jelzi és a szent célra való lefoglalást. A „prófétákon” a Szentlélektől vezetett ihletett tanítókat kell érteni. A próféta szó egyszerűen azt jelöli, aki Isten nevében beszél.

A titok tartalma az, hogy Jézus Krisztusban a pogányok is társörökösök, tagjai az egy testnek és részesei az ígéretnek. Az Ábrahámnak adott ígéret és áldás nekik is szól. A Galata levélben erről többet hallottunk. Hogy a hitnek ebben milyen szerepe van, arra rámutat ez a kifejezés: az evangélium útján lettek az ígéret részesévé. A maga részéről kegyelmi adománynak tartja, hogy ennek a titoknak szolgálja lehet. Megbízásában Isten hathatós erejének megnyilatkozását látja. Ezt úgy kell érteni, hogy Isten a mindenhatóságát az üdvösség

történetében elsősorban irgalmasságának gyakorlásával mutatta meg. Az pedig különös irgalom, hogy a pogányokat is felkarolta. Azután saját küldetését még más oldalról is jellemzi: vele is irgalmat gyakorolt azzal, hogy mint „az összes szent közül a legkisebbet” bízta meg Krisztus felfoghatatlan gazdagságának hirdetésével. Legkisebbnek mondja magát, hiszen üldözte a keresztényeket és semmi érdeme nem volt a kiválasztásra. Krisztus felfoghatatlan gazdagságáról azért beszélhet, mert az „Istenség teljessége lakozik benne” (Kol 2,9). A felfoghatatlan itt egyenlő a kimeríthetetlennel. Krisztus titkából sokat felfogunk, de a gazdagságot nem tudjuk áttekinteni. Abban benne van Isten örök terve, az ember meghívása, az isteni életben való részesedése, a bűnös ember iránt mutatott türelem és irgalom, a megtestesülés titka, amelyben az isteni személy vállalta a földi életet, a munkát, az emberi kapcsolatokat, a szenvedést és a halált. Benne van az is, hogy Isten egészen a magáénak tudja teremtményét, és irgalommal vezeti az üdvösségre. Itt tehát nemcsak Isten maga a titok, hanem közeledésének módja is. Sőt az is, hogy az embert hogyan teszi fogékonnyá a titok megértésére. Istenben a terv öröktől fogva megvolt, a világot is ezzel a szándékkal teremtette, de a teremtésbe nem fért bele a természetfölötti cél, azt nem lehetett a dolgok rendjéből kiolvasni. Sőt még az őszövetségi kinyilatkoztatás sem tárta fel, hanem csak az egyetemes egyház tükrözi. Istennek ezt a sokrétű bölcsességét a mennyei angyalok is csak az egyház életéből olvassák ki. A mennyei fejedelemségek és hatalmasságok az apostol nyelvén nem okvetlenül az angyalokat jelentik, hanem mindenféle kozmikus és emberfeletti erőt. Vagyis a megváltás és az egyház élete nélkül Istennek ez az irgalmas terve nem lenne felismerhető senki számára. Az őszövetségi bölcsességi irodalom Isten bölcsességét a teremtésből és a törvényből olvasta ki, itt azonban már a megváltás teljessége és az egész emberiség felkarolása adja hozzá az alapot. Az 1Kor 1,30 szerint is Krisztus lett bölcsességünk, ahogy az üdvrendet beteljesítette. Amikor őt hittel felismerjük és elfogadjuk, akkor megszületik bennünk a bizalom, a szabad emberi meggyőződés (parreszia), hogy megnyílt előttünk a biztonságos út Istenhez. Az apostolnak az a kijelentése, hogy Krisztus felfoghatatlan gazdagságát hirdeti, egyúttal figyelmeztetés az igehirdetés számára is. A kereszténységet nem lehet leszűkíteni unalmas moralizálásra, hanem fel kell tárni a természetfölötti rend vonzóerejét.

Az apostol ezt a szolgálatot dicsőségnek tekinti. A tanításhoz hozzátartozik a küzdelem és a szenvedés elviselése. A hívőknek „dicsőségükre válik”, ha az apostol áldozatot is hoz értük. Az egyes tagok áldozata állandóan kiesdi a kegyelmet az egész egyház számára, azonkívül a jó példa bátorságot önt beléjük. A továbbiakban ezt a belső megerősítést kéri számukra.

IMA KRISZTUS SZERETETÉNEK MEGISMERÉSÉÉRT (3,14—21)

3,14 Ezért meghajtom térdemet az Atya előtt, 15 tőle származik minden közösség az égben és a földön. 16 Adja meg nektek dicsőségének gazdagsága szerint, hogy Lelke által megerősödjeteK belső emberré, 17 hogy a hittel Krisztus lakjéK szívetekben, s gyökeret verjeteK és alapot vesseteK a szeretetben. 18 Akkor majd fel tudjátok fogni az összes szenttel együtt, hogy mi a szélesség és hosszúság, a magasság és mélység, 19 megismeriteK Krisztusnak minden értelmet meghaladó szeretetét és betelteK Isten egész teljességével. 20 Annak pedig, aki a bennünk működő erővel mindent megtehet azon felül is, amit mi kérünk vagy megértünk, 21 legyen dicsőség az egyházban és Jézus Krisztusban minden nemzedéken át örökkön örökké. Amen.

A hosszú bevezetés után az apostol végül rátér arra, hogy mit kér Istentől számukra. A mondanivaló ünnepélyességét mutatja az, hogy testi magatartására is hivatkozik: Meghajtom térdemet az Atya előtt, akitől minden közösség származik. A görögben a pater (atyá) és a patria (család, törzs) szójátékot alkot, s a szöveg szó szerint ez: minden patria a pater-től kapja nevét. Más nyelveken ezt nehéz visszaadni. Az ima az Atya dicsőségének gazdagságára hivatkozik és onnan várja a kérés teljesítését. Az Atyának az válik dicsőségére, hogy gyermekeit irgalmasan felkarolja. Az ember számára pedig a legnagyobb adomány az, ha a Szentlélek által megerősödik belső emberré. Az apostolnál gyakori az ilyen megkülönböztetés: lelki ember-testi ember, külső ember-belső ember, régi ember-új ember. Akit eltölt a Szentlélek és aki a hit által Krisztust hordozza a szívében, az belső ember, mert nem külső vágyai irányítják, hanem a kegyelem ereje. A hitben azonosítjuk magunkat Krisztussal, a keresztségben Őt öltjük magunkra, ezért bennünk lakik. Az ilyen hit a szeretetben munkálkodik, s hogy abban mindvégig kitartsunk, a szeretetben meg kell gyökerezni. A belső kegyelem kiszélesíti a látókört: fel tudjuk fogni, hogy mi a szélesség, hosszúság, magasság és mélység. A magyarázók már sokat töprengtek azon, hogy minek a magasságáról és mélységéről van szó, amit az összes szenttel, vagyis az egyház tagjaival együtt felfoghatunk. A felfogás ismeretet jelent, tehát kétségtelenül a hit titkának végtelen arányaira gondol, ami az emberi szellemet minden irányban kiterjeszti. Főleg pedig rátereli a figyelmet az üdvösség végtelen értékére. Egyes magyarázók a kijelentést Krisztus keresztségével hozták kapcsolatba, amelynek négy szára négy irányba mutatott, tehát a megváltás egyetemességét vélték benne felfedezni. De talán elég arra gondolni, hogy az apostol az üdvösség rendjének felmérhetetlen nagyságát szemlélteti. Ebben az értelemben

kéri azt is, hogy ismerjék meg, azaz tapasztalják meg Krisztusnak minden értelmét meghaladó szeretetét, amellyel átfogta a gyarló emberiséget. Erről a szeretetről szól a Róm 8,35—39 is. Utolsó kérése pedig az, hogy töltsé be őket Isten egész teljessége. Kétségtelenül Krisztus által, hiszen ez a teljesség Őbenne lakik (Kol 2,9). Ha ő lakik szívünkben, akkor gazdagságát is hordozzuk.

Az imát doxológiával, dicsőítéssel vezeti be, de az előbbi stílus itt is folytatódik. Isten tettei felülmúlják az emberi fogalmakat. Ő többet is megtehet, mint amit kérünk vagy megértünk, hiszen neki minden sajátja végtelen: irgalma, bölcsessége, igazságossága. Neki legyen dicsőség „az egyházban és Jézus Krisztusban mindörökké”. Bizonyára ez is liturgikus formula volt, de másutt nem találkozunk vele. Isten dicsőítését az egyházban akarja hirdetni, hiszen az egyház Krisztus teste, ezért a főnek, Krisztusnak a tevékenységét kell folytatni.

2. A hivatáshoz méltó élet (4,1—6,12)

AZ EGYSÉG MEGŐRZÉSE (4,1—6)

4,1 Kérlek benneteket én, aki fogoly vagyok az Úrban, hogy éljeteK méltóan ahhoz a hivatáshoz, amelyet kaptatok, 2 teljes alázatban, szelidségben és türelemben. Viseljétek el egymást szeretettel. 3 TörekedjeteK rá, hogy a béke kötelékével fenntartsátok a lelki egységet. 4 Egy a test és egy a Lélek, mint ahogy hivatástok is egy reményre szól. 5 Egy az Úr, egy a hit, egy a keresztség. 6 Egy az Isten, mindnyájunk Atyja, aki mindenek fölött áll, mindent áthat és mindenben benne van.

Az erkölcsi magatartás kifejtésénél az apostol első helyre teszi a lelki egység megőrzését. Ez érthető abból, hogy az ottani keresztények is azelőtt zsidók vagy pogányok voltak és különböző életfelfogást hoztak magukkal. Az egyház pedig a hit és a szeretet egységében képviselte Krisztus evangéliumát. Szavai nem annyira kérést fejeznek ki, hanem inkább atyai buzdítást (parakalein). Az erkölcsi követelményt nem külső törvényből meríti, hanem a keresztyén hivatásból. Azt kell külsőleg láthatóvá tenni, amit a megtérésben és a keresztségben belső kegyelem formájában megkaptak. A meghívás arra szól, hogy Isten gyermekei, Krisztus testének tagjai legyenek. A hívő ember számára tehát az erkölcsi motívum olyan, hogy abból erő és lendület is árad. Az egységet három erény biztosítja: az alázat, a szelidség és a türelem. Ezek kizárják a törtetést, az önzést, de segítik

egymás elfogadását és megbecsülését. Egymást szeretettel kell elviselni, nem passzív félrehúzóddással. A lelki egységhez hozzátartozik az ellentétek kizárása.

Az egység motívumául szolgálnak azok a kegyelmi mozzanatok, amelyek az egyház természetfölötti oldalát alkotják: Krisztus teste lettek a Szentlélek által, a reményük közös, hiszen Krisztus dicsőségében kell részesedniük. Mindnyájan egy Úrnak szolgálnak, Krisztusnak, ugyanaz a hit mutatja az utat mindenkinek, s ugyanaz a keresztség tette őket Isten gyermekeivé. Ezért a végső motívum Isten, az Atya, aki gyermekeivé fogadta őket, s elvárja a testvéri egyetértést. Az ő fönségéről három állítást mond: minden fölött áll, mint teremtmő, de ugyanakkor mindent áthat és mindent betölt. Ha tehát fölötté is áll a világnak, mégis jelen van, tőle kapunk minden erőt, azért a szeretetben való egység megvalósítható. Különbö a felsorolásnak szentháromsági felépítése van, de fordított sorrendben: A Lélek, az Úr (Krisztus, a Fiú) és Isten (az Atya) egysége áll a háttérben. Az, amit Krisztus is hangoztatott: Amint te, Atyám, bennem vagy és én benned, úgy legyenek ők is egy bennünk (Jn 17,21).

KRISZTUS KEGYELMI ADOMÁNYAI (4,7—16)

4,7 Mindegyikük Krisztus ajándékozásának mértéke szerint részesült a kegyelemben. 8 Ezért mondja az Írás: Fölment a magasba, magával vitte a foglyokat és osztott az embereknek ajándékokat. 9 Az pedig, hogy fölment, mi mást jelent, mint hogy előbb le is szállt a lenti földi tájakra? 10 Aki leszállt, az emelkedett minden ég fölé, hogy betöltsé a mindenséget. 11 Ő némelyeket apostollá, másokat prófétává, ismét másokat evangélistává, pásztorrá és tanítóvá tett, 12 hogy szolgálatuk betöltésére neveljék a szenteket, és felépítsék Krisztus testét, 13 amíg mindnyájan el nem jutunk a hitben és az Isten Fia megismerésében az egységre, és meglelt emberré nem leszünk, elérve Krisztus teljessége életkorának a mértékére. 14 Akkor majd nem leszünk éretlenek, akiket a megtévesztő emberi tanítás és a tévedésbe ejtő álnokság minden szele magával sodor. 15 Inkább igazságban kell élnünk és szeretetben, hogy egyre inkább összeforrjunk a Fővel, Krisztussal. 16 Ő az, aki az egész testet egybefogja és összetartja a különféle üzletek segítségével, hogy a tagok betöltsék az erejükhöz mért feladatokat. Így növekszik a test és építi fel saját magát a szeretetben.

Az egységre való buzdítás az előző rész végén befejeződött, de az egyház egységének témája folytatódik. Abban az egyházban, ahol a keresztség, a hit és

a remény egy, azért különféle kegyelmi adományok vannak, s így az egyes tagok funkciója is lehet más és más. Az adományokat Krisztus osztogatja, mint az egyház feje, saját belátása szerint. Ezt a jogát feltámadása és mennybemenetele elégségesen igazolta, de az apostol ószövetségi utalással is megvilágítja. Idézi a Zsolt 68,19-et, a görög fordítás alapján és meglehetősen szabadon. Ott Isten dicsőségének bevonulásáról van szó Sion hegyére, itt viszont az apostol nyilván a zsidó magyarázat, a targum stílusát követi, s Krisztusra alkalmazza. Ő azért mehetett fel a mennyei magasságokba, mert előzetesen már leszállt, amikor megtestesült. A mennybe azért ment föl, hogy „betöltse a mindenséget”, vagyis a megváltás kegyelmével célhoz vezesse. Ez a kijelentése kapcsolódik az 1,22-höz, ahol kifejtette, hogy az Atya Krisztusnak mindent alávetett és megtette az egyház fejévé. A gondolatmenet tehát ez: Aki lejött a földre, az mennybemenetele által részt vesz az isteni dicsőségben, a földön előzetesen megalapította egyházát, misztikus testét, s annak közvetítésével tölti be a mindenséget. Így az egyház az ő teljessége. Az egyes részleteket ebbe az összefüggésbe kell beilleszteni. Az egyház fejlődő, bontakozó szervezet, azért szüksége van cselekvő szervekre, amelyeket ő irányít. Ezek a szervek az apostolok, próféták, evangélisták, pásztorok és tanítók. Ezek a nevek a karizmák felsorolásánál is előfordulnak (1Kor 12,8—11; Róm 12,4—8). Itt azonban nem a kegyelmi adományokról van szó, hanem a megbízatások hordozóiról. Az apostolokat és a prófétákat már előbb (2,20 és 3,5) az egyház alapjának nevezte. Most külön említi az evangélistákat, akiket nem a négy evangélium szerzőjét kell érteni, hanem az apostolok munkatársait, akik vállalták a hit terjesztését. A pásztorok és a tanítók a helyi egyházak előjárói, s a két név bizonyára nem külön hivatalt jelent, hanem feladatkört. A szolgálat célja természetfölötti, a tagokat hivatásuk betöltésére kell nevelni, azután térítéssel, kereszttel, a hit gyarapításával fel kell építeni Krisztus testét, hogy így kialakuljon a hitbeli egység, amely Jézus Krisztusban megvallja az Isten Fiát, s az egyes tagok úgy követik őt, hogy bennük is kialakuljon a képe. Ezzel érik el a krisztusi teljességet.

A keresztény tökéletességet lehet negatív és pozitív oldalról nézni. Aki erős a hitben, azt a megtevesztés szele nem sodorja ide-oda, mert az apostolok talapzatán áll. Pozitív irányban pedig tudja „az igazságot szeretettel megvalósítani”. Az igazság a kinyilatkoztatott tanítás, amelyet hittel elfogadunk. Ebből kiindulva kell megvalósítani a szeretetet. Más helyeken arról a hitről beszél, amely a szeretetben teljeseedik ki (Gal 5,6). Az egyházi előjáróknak tehát gondoskodniuk kell a hit elmélyítéséről és a szeretet érvényesítéséről. A tagok így forrnak jobban össze a fővel. Minél közelebb kerülnek hozzá, annál jobban átvesszik éltető hatását. Ezzel pedig már folyamatban van a végső cél, amelyre

már az 1,10 rámutatott, hogy az Atya Krisztus fősége alatt egyesít mindent. Krisztus az épület záróköve (2,20), s mint fő, a különféle izületek segítségével az egész test működését irányítja. De úgy, hogy a tagok szabadok maradnak. A kegyelem arra képesíti őket, hogy betöltsék az erejükhez mért feladatot. A kegyelem mindig feltételezi a természetet. A kegyelmet mindenki mint egyén kapja, hogy az ő élete váljék teljessé Krisztus követésében. Így az egész test belülről növekszik és építi magát. Krisztus mindent kezében tart, de meghagyja az egyházat a földi emberek közösségének. Kegyelmevel vonzza a tagokat, hogy az evangélium megtartásával váljanak eleven taggá a misztikus testben. A bontakozásnak azonban a szeretet jegyében kell végbemenni. Ebben oldódik fel az adományok különbözőségének tétele. Minden küldetés és megbízatás arra való, hogy hordozója vállalja az áldozatos szeretetet. Ezért még a kiváltságosnak látszó szerepet sem lehet irigyelni.

RÉGI EMBER — ÚJ EMBER (4,17—32)

4,17 Azt mondom tehát, sőt figyelmeztetek az Úrban, ne éljeteke úgy, mint a pogányok, akik hiúságon jártatják az eszüket. 18 Sötétség borult elméjükre és elidegenedtek az istenes élettől tudatlanságukban, amely szívük megátalkodottságának következménye. 19 Lelkileg el-tompulva kicsapongásra adták magukat és kapzsiságból mindenféle ocsmányságot űznek. 20 Ti azonban nem ezt tanultátok Krisztustól, 21 ha valóban őrá hallgattok és megtanultátok, hogy Jézusban van az igazság. 22 Korábbi életmódokkal ellentétben vessétek le tehát a régi embert, akit a megtévesztő kívánság romlásba dönt. 23 Újulatok meg lélekben és érületben, s öltösz magatokra az új embert, aki az Istenhez hasonlóvá alkotott, megigazult és valóban szent teremtmény. 24 Hagyjátok el tehát a hazudozást, beszéljen mindenki őszintén embertársával, 25 hiszen tagjai vagyunk egymásnak. 26 Ha el is fog benneteket az indulat, ne vétkezzetek. A nap ne nyugodjék le haragotok felett. 27 Ne adjatok teret a sátánnak. 28 Aki lopott, ne lopjon többé, hanem dolgozzék és keressen kenyeret keze munkájával, hogy legyen mitől adni a szűkölködőknek. 29 Semmiféle rossz szó ne hagyja el ajkatokat, hanem csak olyan, amely alkalmas az épülésre, hogy amiben kell, javára váljék hallgatóitoknak. 30 Ne okozzatok szomorúságot Isten Szentlelkének, akivel meg vagytok jelölve a megváltás napjára. 31 Legyen távol tőletek minden keserűség, indulat, haragritás, szóváltás, káromkodás és minden egyéb rossz. 32 Inkább

legyetek egymás iránt jóindulatúak, könyörületesek és bocsássatok meg egymásnak, amint Isten is megbocsátott nektek Krisztusban.

Az előzőekben láttuk, hogy az egyház kegyelmi közösség Krisztus fősége alatt. Ebből érthető, hogy tagjainak megfelelő erkölcsi kötelességei vannak. A bevezető szavak itt is ünnepélyesek. Kérése és figyelmeztetése „az Úrban” hangzik el, és hasonlít az eskü komolyságához. Intelmei követik a két út módszerét: elhagyni a rosszat és követni a jót. Szakítsanak véglegesen a pogányság szellemével, amit ebben a szóban foglal össze, hogy hiábavalóságon járatják eszüket. a keresztények itt még pogány környezetben élnek, azért rámutat a kísértés nagyságára. A pogányoknak sötétség borult az elméjére, azért nem fogadják be a hit világosságát. Ebből érthető, hogy az isteni életet is idegennek érzik, s a szívük olyan értelemben megátalkodott, hogy csak földi kívánságaik után mennek. Nincs bennük lelkesedés a magasabb eszmény iránt. Bűnös élvezeteik hátterében a kapzsiság és a mohóság áll. Semmivel nem tudnak betelni, azért nyugtalanok.

Ezzel szembenáll a krisztusi élet. A kiindulás az, hogy újuljanak meg „elméjük lelkében”, de ehhez meg kell látni, hogy egyedül Krisztusban van az igazság. Az összefüggés szerint arra kell gondolni, hogy Krisztusban van az igazi élet, amely már elővételezi az örök életet. Benne az élet az isteni lét irányában tökéletesült, tehát a szellemi értékeket teszi nyilvánvalóvá. A kegyelmet úgy hordozzuk magunkban, mint az ő életében való részesedést. Amint Krisztus a feltámadásban új ember lett, új teremtmény, ezért nekünk is tudatosan arra kell törekedni, hogy levessük a régi embert és magunkra öltjük az újat. Az új embernek három sajátosságát emeli ki: újjáteremtődött Isten képmására a megigazulásban, magán hordozza az igazságot és a szentséget. Természetesen ezek nem elvont fogalmak. Az igazság az a valóság, amelyet Isten elgondolt az emberről és ami Krisztusban kinyilvánult. A szentség pedig a felszentelés, amellyel Isten gyermekeivé váltunk.

A továbbiakban egyes bűnök kerülését és egyes erények gyakorlását sorolja fel. Bizonyára azokat, amelyek a pogányokból lett keresztények számára a legfontosabbak voltak. Itt különösen az érdekes, hogy minden esetben rámutat egy motívumra és magasabb szempontra, amely a bűn kerülését vagy az erény gyakorlását méginkább ajánlja. A hazudozást azért kell kerülni, mert Krisztus testének tagjai vagyunk és egymásért felelősséget hordozunk. A lopást úgy lehet kerülni, ha valaki a munkája elé még nemes célt tűz: segíteni vele a rászorulókat. A harag önmagában lehet indulat, de bűnné válik, ha sokáig megmardunk benne. A csúnya, felelőtlen beszédet úgy lehet kerülni, ha az ember beszédét is a felelősség és a szeretet vezeti, mert mások épülésére akar lenni.

Végül a figyelmeztetéseket összefoglalja azzal, hogy ne szomorítsák meg az Isten Szentlelkét, amiben utalást láthatunk Iz 63,10-re. A keresztségben őt kaptuk, meg vagyunk jelölve pecsétjével és az ő temploma vagyunk. Megszomorítása nem valamilyen különleges bűnnel történik, hanem a keresztyén élettől való elfordulással. Ezért sorolja fel még egyszer a rossz sajátságokat, amelyek rendszerint a bűn forrásai: őrizkedjenek az elkeseredéstől, az indulattól, a haragtól, a veszekedéstől és káromlástól. Életük értelmét adja meg a szeretet, amely már megtisztult a jóindulatban, a könyörületben és a megbocsátásban. Ezzel egyúttal emlékeznek Isten irgalmára is, amely őket felkarolta.

A VILÁGOSSÁG FIAI (5,1—20)

5,1 Mint Isten kedves gyermekei, legyetek az ő követői és éljetei szeretetben, 2 ahogy Krisztus is szeretett minket és odaadta magát értünk jóillatú áldozati adományként Istennek. 3 Kicsapongásról és egyéb tisztátalanságról vagy kapzsiságról szó se essék köztetek, ahogy szentekhez illik. 4 Ocsmány, léha vagy kétértelmű szót ne ejtsetek ki. Ez nem illik hozzátok, annál inkább a hálaadás. 5 Legyetek meggyőződve, hogy semmiféle erkölcstelennek, tisztátalannak, kapzsinak, más szóval bálványimádónak nincs öröksége Krisztus és az Isten országában. 6 Senki se vezessen félre benneteket üres beszéddel, mert ezek miatt éri Isten haragja a hitelenség fiait. 7 Tehát ne vállaltok velük közösséget. 8 Valaha sötétség voltatok, most azonban világosság az Úrban. Éljetei úgy, mint a világosság fiai. 9 A világosság gyümölcse csupa jószág, igazságosság és egyenesség. 10 Azt keressétek, ami kedves az Úr szemében. 11 Ne legyen részetek a sötétség meddő tetteiben, inkább ítéljétek el őket. 12 Amit ugyanis titokban tesznek, azt még kimondani is szégyen. 13 Mindarra, amit elítéltek, fény derül, s ami így világossá válik, fényforrás lesz. 14 Ezért mondják: Ébredj, aki alszol, támadj fel a halálból és Krisztus rád ragyog. 15 Gondosan ügyeljetei tehát arra, hogyan éltek: ne balgán, hanem bölcsen. 16 Használjátok fel az időt, mert rossz napok járnak. 17 Ne legyetek éretlenek, hanem értsétek meg az Úr akaratát. 18 Ne részesegedjetei, mert a bor léhaságra vezet, inkább teljetei el lélekkel. 19 Egymás közt énekeljetei zsoltárt, himnuszt és szent énekeket. 20 Énekeljetei és ujjongjátok szívből az Úrnak. Adjátok hálát mindig mindenért Urunk, Jézus Krisztus nevében az Istennek, az Atyának.

A két út, a két erkölcsi magatartás összehasonlítása itt is folytatódik. A hangsúly azonban a motívumon van. Csak az fogja az erény útját választani, aki meg van győződve annak értékéről. A pogányokból Isten szeretett gyermekei lettek, azért nem túlzás azzal előállni, hogy magatartásukban kövessék Istent. Az apostol egyébként inkább Krisztus követéséről beszél, de itt visszacseng a Mt 5,48: a mennyei Atya követése. Isten követése gyakorlatilag össze van foglalva a szeretet parancsában. A szeretetre Krisztus adta a példát, amikor odaadta magát áldozatul értünk Istennek. A „jó illatú áldozat” ószövetségi kifejezés (Kiv 29,10; Zsolt 40,7; Ez 20,41). Azután részletezi, hogy mi nem illik Isten gyermekeihez. Kicsapongás, tisztátalanság és kapzsiság, vagyis a szenvedélyek követése. Az ember tanulja meg, hogy korlátok között tartja vágyait, sőt a beszédét is. Az ocsmány, kétértelmű beszéd lesüllyeszti a szellemi színvonalat. A fegyelmezettségre a legjobb eszköz a hálás lelkület. Abban benne van a tudat, hogy Isten magához emelt bennünket, azért életünknek az isteni légkörben kell mozogni. Külön kihangsúlyozza, hogy a pogány társadalomban meglevő bűnök, az erkölcstelenség, a tisztátalanság és a kapzsiság — ami a földi javak bálványozása — nem kaphat helyet Isten és Krisztus országában. Krisztus országát csak itt említi az apostol, s az 1Kor 15,24-ben még arra utal, hogy az idők végén Krisztus az uralmat átadja az Atyának. A bűntől való tartózkodást úgy emeli ki, mint kinyilatkoztatott igazságot, azért ne engedjék megteveszteni magukat semmiféle emberi magyarázattól. Isten haragja ezért sújtja a hitetlenség (szó szerint: engedetlenség) fiait.

A fogadott gyermekség mellett a másik motívum az, hogy a megtérésben elhagyták a sötétséget és most világosság lettek. Ezt az ellentétet leggyakrabban János evangéliuma használja. Az apostoli igehirdetés a világosságot és a világosság fiait egyaránt alkalmazza a keresztényekre. Krisztust azt mondta: ti vagytok a világ világossága (Mt 5,14). Tehát nem elég csak befogadni a világosságot, hanem világítani is kell az erények példájával. Itt három erényt emel ki: a jóságot, az igazságosságot és az egyenességet (igazság hordozása). A sötétség cselekedetei viszont meddők, nem szereznek érdemet Isten előtt, és nem válnak mások épülésére. Az apostol itt bizonyára a titkos vallási szertartásokra gondol, amelyeket erkölcsi kicsapongás kísért, ezért nem nevezi meg őket. A hívőnek az ilyen dolgokat el kell ítélni. A 13. vers eléggé homályos. Az értelme valószínűleg ez: Amit elítéltek, vagyis bűnnek neveztek, annak igazi természete már megvilágosodott, tehát hirdeti a pogányoknak is, hogy a rosszat kerülni kell. Az elítélt és megbélyegzett bűn is világít a maga módján és elkerülésre int.

A bűn kerülésére és a világosságba való beöltözésre való figyelmeztetés már benne volt a keresztségi szertartásban, s a 14. vers ilyen szertartási részlet

lehet. A keresztség jelképezte Krisztus halálát és feltámadását, továbbá a vele való kapcsolatot. Azután ide csatol még néhány konkrét figyelmeztetést. Bölcsen éljenek és ne balgán. A bölcsesség az, hogy az élet igazi értelmére gondoljanak, s azt kövessék. Az idő felhasználása itt összefügg Krisztus eljövételének várásával, aminek sok nyoma van az apostol leveleiben. A rossz napok talán nem az egyház szorongatott helyzetére vonatkoznak, hanem arra, hogy napjaink tele vannak küzdelemmel és bajjal, s ezek között kell Isten akaratát megtenni. Az emberek a mindennapi gondok és feladatok elől szívesen menekülnek szórakozásba, részegeskedésbe. Ezért ajánlja, hogy inkább teljenek el Szentlélekkel, nála keressenek vigasztalást és erősítést. Erre különösen alkalmas a liturgikus összefüggés, ahol zsoltárt, himnuszt és szent éneket énekelhetnek Isten dicsőségére. Hogy a himnusz és a szent ének hogyan különbözött egymástól, azt ma már nem tudjuk megmondani. Bizonyára az is célzás a liturgikus összefüggésre, hogy az egész élet legyen hálaadás Jézus Krisztus által. Az istentiszteleti összefüggésnek, az eukarisztia ünneplésének a neve is „hálaadás”.

CSALÁDI KÖTELESSÉGEK (5,21—6,9)

5,21 Legyetek egymásnak alárendeltjei Krisztus iránti szeretetből. 22 Az asszony engedelmeskedjék férjének, akár csak az Úrnak, 23 mert a férfi feje az asszonynak, ahogy Krisztus feje az egyháznak, testének a megváltója. 24 Amint tehát az egyház alá van vetve Krisztusnak, az asszony is mindenben férjének. 25 Férfiak, szeressétek feleségeket, ahogy Krisztus is szerette az egyházat, és feláldozta magát érte, 26 hogy a keresztségben isteni szavával megtisztítsa, megszentelje. 27 Ragyogóvá akarta tenni az egyházat, amelyen sem szeplő, sem ránc, sem egyéb efféle nincs, hanem szent és szeplőtelen. 28 Így a férj is köteles szeretni feleségét, mint saját testét. Aki feleségét szereti, önmagát szereti. 29 A saját testét senki sem gyűlöli, hanem táplálja, gondozza, akár csak Krisztus az egyházat. 30 Mert tagja vagyunk testének. 31 Ezért az ember elhagyja apját, anyját, feleségével tart, s a kettő egy test lesz. 32 Nagy titok ez, én Krisztusra és az egyházra vonatkoztatom. 33 Szeresse hát mindegyiketek feleségét, az asszonyok meg tiszteljék férjüket. 6,1 Gyermekek, engedelmeskedjétek születeknek az Úrnak, mert így van rendjén. 2 Ez az első, ígérettel egybekötött parancs: 3 Tiszeld apádat és anyádat, hogy hosszú életű légy a földön. 4 Apák, ne keserítsétek meg gyermekeiteket, hanem ne-

veljétek őket fegyelemben az Úr útmutatása szerint. 5 Szolgák, engedelmeskedjétek földi uratoknak, félő tisztelettel és egyszerű szívvel, akár csak az Úrnak. 6 Ne látszatra szolgáljatok, mint akik emberek tetszését keresik, hanem mint Krisztus szolgái, akik szívesen teljesítik Isten akaratát. 7 Odaadással szolgáljátok, mert az Úrnak szolgáltok, nem embereknek. 8 Hiszen tudjátok, hogy bármi jót tesz valaki, akár szolgál, akár szabad ember, jutalomban részesíti az Úr. 9 Gazdák, ti is úgy viselkedjétek velük szemben. Hagyjátok abba a fenyegetőzést, hiszen tudjátok, hogy nekik is, akárcsak nektek, Uruk van a mennyben, aki nem tesz személy szerinti különbséget.

Az egyházi közösségre vonatkozó intelmek után rátér a családi egyház életére. A család is az egyetemes egyház képe, mint a helyi közösség. Itt kiemeli a férfi és a nő, a szülő és a gyermek, a szolga és az úr viszonyát. Ujdonság az, hogy ezek a kapcsolatok az „Úrban” állanak fenn, tehát abból kiindulva kell őket rendezni. Ugyanezt a gondolatot tükrözi a Kol 3 is. Általános magatartás az, hogy legyenek egymásnak alárendeltjei „Krisztus félelmében”. Amennyiben a keresztség a hívőt Krisztus tagjává teszi, egymásban valamiképpen Krisztust kell tisztelniük. Az apostol nézete az, hogy az egyház életét a belső rend és egység határozza meg, mert csak ez nevezhető szeretetközösségnek. Ugyanakkor ő a korabeli társadalmi rendből indul ki, s abba viszi bele az üdvösségről szóló tanítást, ezért nem várhatunk tőle mai értelemben vett szociológiai utalásokat.

A legjelentősebb tanítás itt az, hogy a férfi és a nő házasságát úgy állítja elénk, mint Krisztus és az egyház kegyelmi kapcsolatának vetületét. Ebből kiindulva mondja, hogy az asszony Krisztus félelmében engedelmeskedjék férjének, a férj viszont szeresse feleségét, ahogy Krisztus szeretete egyházát. Ebben kifejeződik a házasság vallás-szociális rendje, s abban egyszerre benne van a tekintélyi elv és az áldozatos szeretet. Ahogy Krisztus feje az egyháznak, a misztikus testnek, úgy a férfi a házassági kapcsolatban feje az asszonynak. Az utóbbi kijelentést elmélyíti azzal, hogy Krisztus egyúttal megváltója testének, az egyháznak. Megváltói áldozatában szeretetét, odaadását fejezte ki. Ha tehát ezt a házasságra alkalmazza, akkor azt úgy kell értelmezni, hogy a férfi feje az asszonynak, de ebben a szerepében Krisztus áldozatos szeretetét is utánozni kell. Az akkori társadalomban a jogrend is kifejezte az asszony alárendeltségét, de az apostol vallási tartalmat ad mind a férfi vezető szerepének, mind az asszony engedelmisségének.

A férfi tehát áldozatos szeretettel ragaszkodik feleségéhez és legyen üdvösségének is munkálója. Ezért mutat rá Krisztus kegyelmi tetteire. Ő az

egyházat a keresztség szentségében megtisztította és megszentelte. Nem uralkodni akar fölötte, hanem ragyogóvá teszi, hogy végül is szent és szeplőtelen legyen, mint igazi jegyes (Jel 19,8). Már a teremtség rendjében benne volt az isteni terv, hogy az ember kiszakad apja-anyja közösségéből és feleségéhez ragaszkodik. Nem tartja többé idegennek, hanem saját testének tekinti, ezért ápolja és gondozza. A gondozást Krisztus teljességre emelte a természetfölötti rendben az egyházza vonatkozóan. A házastársi szeretetnek tehát ebbe az irányba kell mutatni.

Ezek után következik a tekintélyi kijelentés: én mondom: ez nagy titok, mert jelképezi Krisztus és az egyház kapcsolatát. Itt tehát az ószövetségi értelmezéshez mérten is valami többletet kell keresni, s ez a többlet éppen a szentségi jelleg. A teológiai értelmezéshez így jutunk el. A titok, a misztérium, olyan természetes jel, amelyet belülről áthat a kegyelem. A keresztyén házasságok Krisztus titokzatos testének tagjai, ezért egységük a természetfölötti rendben is kifejeződik. Egymás számára olyan üdvösségi tényezők, mint ahogy Krisztus és az egyház összekapcsolódik. Más szóval a házassági szövetség a kegyelem kifejezése, s ebben van szentségi mivolta. Az apostol tanítása ószövetségi alapokra nyúlik vissza, legalább is ami a kifejezőmódot illeti, hiszen a szentség rendelése Krisztus műve. Már a próféták a házassági kapcsolathoz hasonlították Istennek a néppel való szövetségét. Itt azonban Krisztus, a Megváltó áll jegyesi kapcsolatban egyházával, s abba bele van szöve a megváltás titka is.

A gyermekek természetes alárendeltségét is új természetfölötti megvilágításba hozza: az Úrban engedelmeskedjenek, vagyis szüleikben lássák Krisztus helyetteseit. A szülők tisztelete ígérettel adott törvény volt a régi szövetségben. Itt méginkább lehet arra gondolni, hogy a tisztelet és engedelmesség jutalma az örök élet. Viszont az apák se a természet szeszélye szerint neveljék gyermekeiket, hanem Krisztus fegyelme és intelmei szerint. Mivel közelebbi utalást nem tesz, arra kell gondolnunk, hogy Krisztus követésének általános megvalósítására gondol. Ebben beletartozik a jó példa, a fegyelem és az önmegtagadás gyakorlása és a keresztyén hivatás öröme. Elkészerítés helyett célt kell adni az életnek.

A szolgáknak adott intelmet is be kell állítani a kor társadalmi helyzetébe. Az apostol az üdvösség rendjét tárja fel, nem társadalmi átalakulást sürget. Bár ha az emberek felismerik egymásban Krisztus képmását, az külső átalakuláshoz is vezet. A szolgai sors könnyebben elviselhető, ha az engedelmisségben Krisztus szolgálatát látják, és tudják, hogy érdemeikért örök visszafizetést kapnak. A „félelemmel és rettegéssel való szolgálat” ismétlődő bibliai kifejezés, ami az odaadást és lelkiismeretességet jelzi (1Kor 2,3; 2Kor 7,15; Fil 2,12). A keresztyén szolgák magatartása nem maradhatott hatás nélkül pogány uraikra

sem. A keresztény gazdák pedig azzal adjanak jó példát, hogy magukat Krisztus szolgáinak tartják, s hisznek abban, hogy Krisztus ítélkezni fog fölöttük éppúgy, mint szolgálók fölött. Az emberi jogok elismeréséhez csak ez a vallásos légkör vezethetett.

ISTEN FEGYVERZETE (6,10—20)

6,10 Végül erősödjetek meg az Úrban, az ő mindenható erejéből. 11 Öltétek föl az Isten fegyverzetét, hogy az ördög cselvetésének ellenállhassatok. 12 Nem annyira a test és vér ellen kell küzdenünk, hanem a fejedelemségek és hatalmasságok, ennek a sötét világnak kormányzói és az égi magasságoknak gonosz szellemei ellen. 13 Ezért öltétek föl az Isten fegyverzetét, hogy a gonosz napon ellenállhassatok, és mindent legyőzve megtarthatjátok állásaitokat. 14 Így készüljétek föl: öltétek magatokra az evangélium igazsága megismerésének páncélját, 15 sarunak meg a készséget viseljétek a békesség evangéliumának hirdetésére. 16 Mindezekhez fogjátok a hit pajzsát, ezzel elháríthatjátok a gonosz minden tüzes nyilát. 17 Tegyétek föl az üdvösség sisakját, és ragadjátok meg a lélek kardját, vagyis az Isten szavát. 18 Minden alkalommal imádkozzatok a Lélekben könyörögve és imákat mondvá. Legyetek éberek és imádkozzatok kitartóan az összes szentért és énértem is, 19 hogy megkapjam a beszéd ajándékát, hogy amikor megszólalok, bátran hirdessem az evangélium titkát. 20 Ennek a bilincsekben is hírnöke vagyok, hadd hirdessem hát bátran, ahogy kötelességem.

Miután részletezte a családi közösséggel járó feladatokat, befejezésül ismét általános aszkétikus intelmeket ad. A hívőnek tudnia kell, hogy minden kegyelmi adománya ellenére ki van téve külső és belső kísértésnek, azért a kitartáshoz tudatos akarat kell. Állandóan meg kell „erősödni az Úrban”, vagyis belőle kell az erőt meríteni. Az előbbieken arról beszélt, hogy Isten mit adott nekünk, most azt vázolja fel, hogy nekünk mit kell tennünk. A meg erősödést a katonai fegyverzet képébe öltözteti. A tudatos elszántság azért szükséges, mert a kísértés nemcsak belülről jön (test és vér, mint rosszra hajló természet), hanem kívülről is. Itt megnevezi az ördögöt (diabolosz), a fejedelemségeket és hatalmasságokat, a sötét világ kormányzóit és az égi magasságokban lakó szellemeket. Azt nem magyarázza meg, hogy mit ért ezeken a neveken. A korabeli zsidó apokrif írások is emlegetik ezeket, tehát ismert

vallási fogalmakról volt szó. Az ártó démonok lakását a levegőégben képzeltek el. A nevek mindenesetre jelzik, hogy az életben ki vagyunk téve kísértésének, megpróbáltatásnak, s azokban része van a bukott szellemi teremtményeknek is. A helyzet azonban nem reménytelen, hiszen megváltott világban élünk, s a kegyelem eszközei rendelkezésünkre állanak. A fegyverzet képe már megtalálható Izajásnál is, bár az apostol némi átalakítást tesz. Az igazság övét említi Iz 11,5, a megigazulás páncélját az Iz 59,17, a béke evangéliumának hirdetését az Iz 52,7 az üdvösség sisakját szintén az Iz 59,17. Isten szavát kardhoz hasonlítja Iz 11,4; 49,2 és Oz 6,5. Igazában tehát csak hit pajzsa jelentkezik új elemként. A felsorolás természetesen csak azt akarja mondani, hogy Isten teljes fegyverzettel látott el, ezért megállhatjuk helyünket a küzdelemben. Az apostol a „gonosz napra” gondol, amit az 5,16-ban is említ, s amiről azt gondolták, hogy Krisztus eljövetele előtt nagy megpróbáltatásokat hoznak. De a kegyelmi erők birtokában sem bízhatunk magunkban, hanem állandóan kérni kell Isten segítségét. Erre való a „Lélekben való imádság”. Nem a nyelvek adományában végbenemő extatikus imára gondol, hanem arra a tudatos párbeszédre, amelyben Isten gyermekei a Szentlélek segítségével fordulnak az Atyához (Róm 8,26). Mivel pedig összetartozunk Krisztusban, egymásért is kell imádkozni. A maga számára is kéri imájukat, hogy megkapja a beszéd ajándékát az evangélium hirdetésére (en parreszia = bátran, nyíltan). Szavait úgy is értelmezhetjük, hogy a megváltás és az egyház titkának teljes és nyílt feltárására gondol, hiszen a levélben ezeket emlegette. Életének tartalma az evangélium hirdetése, és ebbe nem akar belefáradni.

BEFEJEZÉS (6,21—24)

6,21 S hogy ti is halljatok felelőlem és dolgaim felől, Tichikusz, az Úrban szeretett testvérem és munkatársam, mindent elmond majd nektek. 22 Épp ezért küldtem el oda, hogy megtudjátok, mi van velem, és hogy megvigasztalja szíveteiket. 23 A testvéreknek békesség és hitből fakadó szeretet az Atyaistentől és Jézus Krisztustól, a mi Urunktól. 24 Kegyelem legyen mindazokkal, akik nem lankadó szeretettel szeretik Urunkat, Jézus Krisztust.

A befejezésben hiányoznak a személyes üdvözletek. Az ok bizonyára az, hogy a levél több olyan egyháznak szól, amelyeket nem az apostol alapított, s így nem is voltak közelebbi ismerősei. Magáról sem közöl semmit azon kívül, hogy fogságban van. Ellenben arra a vidékre küldi munkatársát, Tichikust, s

tőle úgyis részletes felvilágosítást kapnak. Róla szó van a Kol 4,7-ben és az ApCsel 20,4-ben is. Innen tudjuk, hogy Efezus környékéről, Ázsia tartományból származott. Úgy mutatja be, mint szeretett testvért és hűséges szolgát (diakonosz) az Úrban. A szolga azonban itt csak az evangélium terjesztőjét jelenti, nem diakonust, hiszen feltételezzük, hogy Tichikusz felszentelt munkatárs volt, tehát püspök. Ő is az egyházak küldöttei között volt, amikor az apostol a macedóniaiak adományait Jeruzsálembe vitte (ApCsel 20,4). Itteni küldetése arra is szól, hogy vigasztalja és erősítse a kisázsiai híveket.

A befejezés itt is áldásformula, mint a többi levélben. Békét és hitből fakadó szeretetet kíván az Atyától és Jézus Krisztustól. A levél elején hallottuk (1,3), hogy az Atya minden áldást Krisztuson keresztül ad nekünk. Az üdvözlét mindazoknak szól, akik szeretik Urunkat, Jézus Krisztust, mégpedig romolhatatlan szeretettel. De a szöveget úgy is lehet fordítani, hogy „kegyelem és romolhatatlanság legyen azokkal, akik szeretik Urunkat. Mindenképpen utalás történik arra, hogy a Krisztushoz való tartozás örökre szól.

A FILIPPIEKNEK ÍRT LEVÉL

Bevezetés

A filippi egyház alapításáról részletesen tudósít az ApCsel 16. fejezete. A várost (a régi Kenidesz-forrás) II. Fülöp macedon király építtette újjá és nevezte el saját nevére. Termékeny síkságon feküdt, a tengertől kb. 12 km-re. Augustus császár a veterán katonákat telepítette itt le, s a városnak megadta a „colonia romana” jogait. Pál apostol második missziós útján jött ide Szilász, Titusz és az ApCsel szerzőjének kíséretében (ApCsel 16,10). Az első megtértek között volt egy Lídia nevű bíboráros nő, akinek háza a közösség központja lett. Pálnak azonban a jóslással foglalkozó emberek zendülése miatt el kellett hagynia a várost, de a levél azt mutatja, hogy az itteni hívek mindvégig különleges szeretettel ragaszkodtak hozzá. Tőlük anyagi segítséget is elfogadott, amikor nehézséggel küzdött (Fil 4,5; 2Kor 11,8—9). A levél is úgy keletkezett, hogy a filippi egyház küldötte, Epafrodítész felkereste az apostolt fogságában, ajándékot vitt neki és szolgálatába állt. Közben súlyos beteg lett, de felgyógyult, s amikor visszatért Filippibe, magával vitte a levelet. Azt azonban nem tudjuk meg, hogy az apostol hol volt fogságban. Hagyományosan római fogságára gondolnak, főleg azért, mert említi a prétoriumot (1,13) és a császári házból való hívőket (4,22). A mai magyarázók azonban inkább Efezusra gondolnak, s a levelet egy időre teszik a két korintusi levéllel. Az ApCsel-ben ugyanis nagyon keveset hallunk az apostol kétéves efezusi tartózkodásáról. Ellenben a korintusi levelekben (1Kor 15,32; 2Kor 1,8; 4,8—10; 6,9) ő maga utal az ottani megpróbáltatásokra és életveszélyre. Továbbá a tartományi székhelyen is prétoriumnak hívták a helytartó rezidenciáját. A „császár házából valók” pedig lehetnek csupán rabszolgák és szabadosok, akik huzamosabban Efezusban tartózkodtak. Ha elfogadjuk Efezust a levél írása helyének, akkor az időt is könnyű meghatározni. Kevéssel a két korintusi levél megírása előtt keletkezhetett, tehát 56—57-ben. A levél hitelességét nem lehet kétségbevonni. Egyesek azonban úgy vélik, hogy több levél összeállításáról van szó. Főleg azért, mert átmenet nélküli részek vannak benne. De egy személyes levélben ez nem feltűnő, különösen akkor, ha valaki diktálja a levelet. A levél nem összefüggő tanítást

tartalmaz, hanem a meglevő kapcsolaton belül tárgyalja az egyéni és közösségi ügyeket. Váltogatja egymást a hitbeli tanítás és az erkölcsi intelem. Az apostol kitárja lelkét, megmutatja, hogy életét két dolog határozza meg: Krisztus megdicsőítése az evangélium hirdetése által és az emberek üdvözítése. Az egyház tagjait egységre és alázatra szólítja fel, s óvja őket a tévtanítóktól. Valószínűleg olyanokra gondol, akik a galaták életét is megzavarták. A keresztyén élet kellékei közé nemcsak a szeretetet és az egyetértést sorolja, hanem az örömet is, amely abból fakad, hogy az Úr közel van hozzájuk. Saját életét is kíséri a nem halványuló öröm. Mindent elvet, amiért a múltban lelkesedett, s boldog azért, mert Krisztus magához ragadta és szolgálatba állította. Ez a személyes hang még csak a Filemonnak írt levélben található meg.

A levél szövege

KÖSZÖNTÉS ÉS KEGYELMI KAPCSOLAT (1,1—11)

1,1 Pál és Timóteus, Jézus Krisztus szolgálói, a Filippiben élő összes szentnek Jézus Krisztusban, az előjárókkal és a diakónusokkal együtt. 2 Kegyelem nektek és békeség Atyántól, az Istentől és Urunktól, Jézus Krisztustól. 3 Valahányszor rátok gondolok, hálát adok Istenemnek, 4 és mindig, minden imádságomban örömmel emlékezem meg rólatok, mindnyájatokról, 5 mert az első naptól mindmáig részt vállaltok az evangélium hirdetésében. 6 Bízom is benne, hogy aki megkezdte bennetek a jót, Krisztus Jézus napjára be is fejezi. 7 Meltányos is, hogy így gondolkodjam rólatok, mindnyájatokról, mert szívembe zártalak titeket, hiszen ti osztoztok kegyelmemben, akár bilincsekben vagyok, akár az evangéliumot hirdetem és bizonyítom. 8 Isten a tanúm, mennyire vágyakozom mindnyájatok után Krisztus Jézus szeretetében. 9 Könyörgök is azért, hogy szeretetetek egyre jobban gyarapodjék a helyes ismeretben és a teljes megértésben, 10 hogy el tudjátok dönteni, mi a helyes. Akkor tiszták és feddhetetlenek lesztek Krisztus napjára, 11 s bővelkedni fogtok az igaz élet gyümölcseiben, amelyet Jézus Krisztus szerzett Isten dicsőségére és tiszteletére.

Az apostol csak úgy mutatkozik be Timóteussal együtt, mint Krisztus szolgálója, s nem hivatkozik apostoli tekintélyére. Ez a levél bizalmas hangjából

is következik, továbbá abból, hogy Filippiben senki sem vonta kétségbe tekintélyét. Timóteus a levél szerkesztésében bizonyára nem vett részt, de a filippiek jól ismerik, mert ott volt az egyházuk alapításánál (ApCsel 16,10). A címzettek a „szentek Jézus Krisztusban”, vagyis akik a keresztségben Jézus Krisztust öltötték magukra (Gal 3,27), s így Isten szolgálatára vannak rendelve. Külön kiemeli az előjárókat (episzkoposz) és a diakónusokat. Időrendben itt találjuk először az episzkoposz szót az előjáró megjelölésére. A görög nyelvben felügyelőt jelentett, s ekkor még nem különült el a preszbüteros címtől. Úgy látszik, hogy a preszbüteros szót inkább zsidó környezetben használták először, míg a pogányokból lett keresztényeknél az episzkoposzt. A köszöntés ugyanaz, mint a többi levélben. Kegyelmet és békességet kíván Istentől, az Atyától és Urunktól Jézus Krisztustól. Jézus a feltámadásában igazolta istenfiúságát, ezért megillette az Úr (Küriosz) elnevezés.

A személyes üzenet, a szeretet és tisztelet kinyilvánítása, hozzátartozott a levél formájához. Itt különös melegséget találunk. Örömmel gondol rájuk imáiban és hálát ad Istennek azért, mert a filippiek kezdettől fogva buzgólkodnak az evangélium terjesztésében. Szó szerint azt mondja, hogy „közösséget vállalnak az evangéliumban”. A „koinonia” szó arra utal, hogy életük tartalmává tették az evangéliumot és Isten országának építésén fáradoznak. A szó egyébként kegyelmi közösséget és Krisztus szenvedésében való részvételt is jelent (Fil 3,10). Az apostol örömmel emlékezik meg róluk, s örömeinek forrása Krisztus, aki hatalmával jelen van az egyházban (1,18.25 2,17—18; 3,1; 4,4—10), ezért a címzetteket a börtönéből is örömmre akarja hangolni. Az evangélium hirdetésében Isten kegyelme működik, tőle indul ki minden jó és az apostol bízik abban, hogy az isteni terv megvalósul Jézus Krisztus napjára, arra a napra, amikor eljön ítéletet tartani. Miután hálát adott Istennek hitükért, kifejezi saját érzelmét is irántuk. Közel állanak szívéhez, mert minden helyzetben kimutatták ragaszkodásukat. A „phronein” szó, amely azt jelenti, hogy jó érzéssel gondolni valakire, tízszer fordul elő a levélben. Ragaszkodásukat úgy mutatták meg, hogy osztoztak kegyelmében, akár börtönben volt, akár az evangéliumot hirdette. Saját küldetését tehát kegyelemnek nevezi, hiszen feladata az, hogy hirdesse Krisztus gazdagságát a pogányok között (Ef 3,8). A filippiek nemcsak figyelemmel kísérték tevékenységét, hanem anyagiakkal is hozzájárultak munkájának sikeréhez. Saját ragaszkodását pedig azzal jelzi, hogy vágyódik utánuk Krisztus szeretetében” (szó szerint: Krisztus bensejében). Vagyis egyre többet szeretne nekik juttatni Krisztus misztériumából és kegyelméből. Egyelőre azonban csak imádságába tudja belefoglalni őket. Könyörög, hogy szeretetük gyarapodjék helyes ismeretben és megértésben. Hasonló kifejezés fordul elő a Róm 12,2-ben is. Meg kell ismerni azt, amit Isten a kinyilatkoz-

tatásban, adott, és azt kell életük tartalmává tenni. A józan, megértő és segítő szeretetnek kell növekedni köztük, mert ez biztosítja az egyházi élet tisztaságát. A jövő útját is ez mutatja. Ha így viselkednek, az ítélet nem talál bennük kivetni valót és bővelkedni fognak érdemekben, a „megigazulás gyümölcsében”. Az egyes szám itt a teljességet fejezi ki. Még hozzátesszi, hogy ezt a megigazulást Krisztus szerezte meg Isten dicsőségére. Az érdemekben bővelkedő életet tehát Isten dicsóítja meg.

BIZALOM A NEHÉZSÉGEK ELLENÉRE (1,12—26)

1,12 Beszámolok róla, testvérek, hogy helyzetem inkább javára vált az evangéliumnak. 13 Az egész császári testőrségben és a többiek körében is köztudomású lett, hogy bilincseimet Krisztusért viselem. 14 Azok közül, akik az Úrban testvéreim, sokan felbuzdulnak bilincseimen és félelem nélkül terjesztik az Isten szavát. 15 Némelyek ugyan féltékenységből és vetélkedésből, mások azonban jó szándékkal hirdetik Krisztust. 16 Ezek szeretetből, mert tudják, hogy küldetésem az evangélium védelmére szól, 17 amazok viszont vetélkedésből, és nem tiszta szándékkal hirdetik Krisztust, abban a hiszemben, hogy bilincseimben keserűséget okoznak nekem. 18 De mit számít ez? Csak Krisztust hirdessék bármi módon, akár érdekből, akár tiszta szándékkal, örülök és a jövőben is örülni fogok neki. 19 Tudom ugyanis, hogy ez — hála imádságotoknak és Jézus Krisztus Lelke segítségének — üdvösségemre válik. 20 Bizakodom és reménykedem, hogy semmiben sem vallok szégyent, sőt nyíltan megmondom, hogy Krisztus mint mindig, most is megdicsőül testemben, akkor is, ha élek, akkor is, ha meghalok. 21 Hiszen számomra az élet Krisztus, a halál pedig nyereség. 22 Ha meg tovább kell élnem, az gyümölcsöző munkát jelent. Nem tudom tehát, mit válasszak. 23 Mind a kettő vonz: Szeretnék elköltözni, hogy Krisztussal egyesüljek, mert az mindennél jobb volna. 24 De hogy értetek életben maradjak, arra nagyobb szükség van. 25 Ebben a meggyőződésben biztosra veszem, hogy megmaradok, sőt előhaladásiakra és hitből fakadó örömtökre maradok meg mindnyájatok javára, 26 hogy dicsőségetek Krisztusban növekedjék a javamra, ha újra elmegyek hozzátok.

A filippi hívek megnyugtatását azzal kezdi, hogy ami vele történt, ti. elfogatása és fogsága, javára válik az evangéliumnak. A prétoriumban, vagyis a

helytartó testőrségében is tudomást szereztek arról, hogy csak az evangélium terjesztése miatt vádolják, nem valami bűntett miatt. Itt figyelembe kell venni, hogy Pálnak megvolt a római polgárjoga, azért az ellene folytatott eljárás nyilvánosan és a jog szabályai szerint folyt le. Így akik hallottak róla, érdeklődhetek vallási tanítása iránt. Az igazság legjobb bizonyítéka az, ha tudunk érte áldozatot hozni. A keresztényekbe is bátorságot öntött viselkedése, s még jobban tanúskodtak az evangélium mellett. Közelebről nem tudjuk, kikre gondol, amikor azt írja, hogy egyesek irigységből és vetélkedésből buzgólkodnak, mert valamilyen dicsőiségvágy hajtja őket. De ezeket sem ítéli el, tehát nem tanítottak tévedést, inkább saját magatartásuk volt kifogásolható. Ezért a versengés nem okoz neki fájdalmat. Örül, hogy egyáltalán hirdetik Krisztust és így a megváltás tanát terjesztik. Ez a bölcs magatartás helyénvaló, hiszen az evangélium maga leleplezi az emberi gyarlóságot, és a hívők előbb-utóbb megkülönböztetik Krisztus igazi követését a hiúság megnyilvánulásától.

A kitérő után folytatja a helyzetéről való beszámolót. Fő gondja nem a szabadulás, hanem Krisztus megdicsőítése. Udvariasan megjegyzi, hogy a kegyelmi segítséget imájuknak is köszönheti, és a Szentlélek jelenlétének. Így minden üdvösségére válik, ami vele történik. A „szotéria” szó itt egyszerre jelentheti a szabadulást és a végső üdvösséget. A hívő ember tudja, hogy Isten mindent az üdvösség vonalába állít be. Az apostol is bízik abban, hogy nem vall szegényt, azaz élete nem hiúsul meg, s amennyire Isten kegyelmére támaszkodik, azt is tudja, hogy Krisztus megdicsőül benne, hiszen életével, halálával egyaránt mellette akar tanúskodni. Azt a kijelentést pedig, hogy az én életem Krisztus, a halál nyereség, nem úgy kell venni, mint jámbor szólamot, hanem mint a kegyelmi rend valóságát. A keresztségben beöltözünk Krisztusba, testének tagjai vagyunk, azért a kegyelemmel az ő élete lüktet bennünk. Ezt fejezi ki a szőlőtő és szőlővessző hasonlat is Krisztusnál. Ezért a halálban megkapjuk fáradozásainak jutalmát. Amit pedig a továbbiakban ír, az nem azt jelenti, hogy neki joga van választani az élet és a halál között, hanem inkább az élet és a halál lényegét világítja meg. Amíg él és Krisztusért dolgozik, az gyümölcsöző munkának számít, amivel mások üdvösségét szolgálja, a halálban pedig osztozik Krisztus dicsőségében. Életben maradásának megvan a célja, mert még sok feladat vár rá.

Érdekes szóhasználat nála a jelen és a jövő élet szembeállítására: testben élni és Krisztussal lenni. Nem a görög elképzelést követi, hogy a halálban a test itt marad, a lélek pedig elköltözik. Szerinte az egész ember van testben és az egész ember van Krisztusnál: az emberi személy él és az üdvözülni, nem külön a lélek. Itt gondolnunk kell a „belső emberre”, amely már itt a földön a Krisztushoz való tartozást jelenti. A Krisztusba vetett bizalom, az imádság ereje és a kö-

rülmények ismerete még azt sugallják neki, hogy kiszabadul fogságából és folytatja munkáját. Az esetleges viszontlátás esetére a filippiek örömét két oldalról jellemzi: az egyszerre a hit öröme lesz, mert további tanítása azt fogja erősíteni, de ugyanakkor a Krisztusban való dicsekvés tárgya is, hiszen az ő ereje mutatkozik meg szabadulásában és munkájában.

BUZDÍTÁS ÁLLHATATOSSÁGRA (1,27—30)

*1,27 Éljetek hát Krisztus evangéliumához méltóan. Így akár elme-
gyek és látlak titeket, akár távol maradok, azt hallom rólatok, hogy
egy szívvel, egy lélekkel munkálkodtok az evangéliumi hitért, 28 s az
ellenfelektől egyáltalán nem ijedtek meg. Ez lesz számukra a kárho-
zatnak, számotokra pedig az üdvösségnek Istentől adott bizonyítéka.
29 Nektek az a kegyelem jutott, hogy ne csak higgyetek Krisztusban,
hanem szenvedjete is érte. 30 Hiszen ugyanazt a harcot kell meg-
vívnotok, amit nálam láttatok és amiről most hallotok.*

Az előző részt azzal fejezte be, hogy esetleges újabb látogatása a hit és a kegyelem elmélyítése lesz. De ehhez ők is járuljanak hozzá: éljenek méltó módon az evangéliumhoz. Úgy fejezi ki magát, hogy mint Isten országának polgárai valósítsák meg az evangéliumot. Ezt a polgárjogot említette az Ef 2,19-ben is. A hitből való életben fejeződik ki a keresztény lét. Mindig örömmel hallja róluk, hogy munkálkodnak az evangélium terjedéséért. Amikor pedig ellenfelekbe ütköznek, gondoljanak vissza arra, hogy már az ő otlétekor is voltak ilyen nehézségek. A kis egyházi közösség szilárdságát már úgy veszi, mint az ítélet és a végső győzelem jelét. A hitben való kitartás az üdvösség ígérete, viszont az igazság üldözése a kárhozat veszélyét hozza magával. A hívőnek tudnia kell, hogy a Krisztus ügyéért való szenvedés is kegyelem. Nemcsak azért, mert az érdemek növekednek, hanem azért is, mert hitvallásuk gondolkodóba ejti ellenfeleiket. Krisztus egyenesen boldognak nevezte azokat, akik elszenvedik az üldöztetést az igazságért (Mt 5,10).

EGYETÉRTÉS ÉS ALÁZAT (2,1—11)

*2,1 Ha ér valamit a Krisztusban adott buzdítás, a szeretetből fakadó
intelem, a lelki közösség, a bensőség és az együttlérés, 2 akkor tegy-
tek teljessé örömet azzal, hogy egyetértetek, ugyanúgy szerettek és*

közös lelkesedéssel ugyanarra törekedtek. 3 Semmit se tegyetek vetélkedésből vagy hiú dicsőségvágyból. Inkább mindenki alázatosan a másikat tartsa magánál kiválóbbnak. 4 Senki se keresse csak a maga javát, hanem a másét is. 5 Ugyanazt a lelkületet ápoljátok magatokban, amely Krisztus Jézusban volt. 6 Ő isteni alakjában az Istennel való egyenlőséget nem tartotta olyan dolognak, amelyhez föltétlenül ragaszkodnia kell, hanem szolgálai alakot öltött, 7 kiüresítette magát és hasonló lett az emberekhez. Külsőjét tekintve olyan lett, mint egy ember. 8 Megalázta magát és engedelmeskedett mindhalálig, és pedig a kereszthalálig. 9 Ezért Isten felmagasztalta és olyan nevet adott neki, amely fölötte van minden névnek, 10 hogy Jézus nevére hajoljon meg minden térd a mennyben, a földön és az alvilágban, 11 s minden nyelv hirdesse az Atyaisten dicsőségére, hogy Jézus Krisztus az Úr.

Az egyetértésre való buzdítást ünnepélyes bevezetéssel kezdi. Ha ezt összehasonlítjuk a 2Kor 13,13-mal, felismerjük benne a szentháromsági utalást. Krisztust kifejezetten említi, a szeretet az Atya adománya, a közösség pedig a Szentlélek műve. Más szóval az apostol azt mondja, ha átérzik Isten háromsági kitárulásának jelentőségét, akkor fogadják meg az egyetértésre és egységre való buzdítását. Tapasztalatból tudja, hogy nézeteltérések akadnak, de a filippiek szelleme olyan, hogy örömet találja bennük. Némi egyenetlenség jelei tükröződnek az 1,27; 2,14; és 4,2 versekből, de azok áthidalhatók. Az egységet csak az alázat, az önmegtagadás és a szolgálatkészség szellemében lehet ápolni, s erre maga Krisztus adott példát. Ezt akkor érik el, ha kerülik a vetélkedést, a dicsőségvágyat és nem keresik önzően saját előnyüket.

Az alázat és önzetlenség példája Krisztus, az Isten Fia. Az ő lelkületét kell követni. Az itt következő 5—11. vers nyelvezete és ritmikus szerkezete azt mutatja, hogy az apostol egy meglevő keresztény himnuszt idéz némi átalakítással, amely a megtestesülés és a megváltás titkát fejezte ki. Jézus a megtestesülés előtt az Isten formájában, azaz természetében volt. Ezt az állapotot azonban nem tekintette valami zsákmánynak, amihez ragaszkodnia kellene, hanem szolgálai alakot öltött, kiüresítette magát, azaz lemondott az isteni személynek kijáró dicsőségről, és hasonlóvá lett az emberekhez. Ebben benne van a megtestesülés valósága és az utalás a bűn jóvátételére. Az első ember olyan akart lenni, mint Isten, viszont Isten olyan lett, mint az ember. Az Isten Fia az alázatot és az engedelmességet választotta a kevélység és a lázadás helyett. Az apostol az Ádám—Krisztus ellentétet bővebben a Róm 5,12—20-ban és az 1Kor 15,45—57-ben fejti ki. A kiüresítés nem azt jelenti, hogy a Fiú

lemondott istenségéről, hanem azt, hogy földi életére elrejtette a szolga alakja mögé. Valójában kettős kiüresítésről van szó: az egyik az emberré válás, a szolga alakjának és életének vállalása, a másik pedig a kereszthalálig menő engedelmesség, ahol magára vette az igazságtalanul elítéltnek és kítaszítottaknak a sorsát.

Ebben a szövegben visszacseng Iz 53. fejezete, ahol Jahve szolgája elégtételt ad népe bűneiért. Pál apostol meglátta, hogy az ígéhirdetés legnagyobb terhe a kereszt botránya, amelyet csak a hit világosságánál lehet feloldani. Az alázat és engedelmesség azonban meghozta gyümölcsét. Az Atya felmagasztalta őt a feltámadásban, és részt adott emberiségének is az isteni dicsőségben. Ezt azzal fejezi ki, hogy mindennél dicsőbb nevet adott neki. Megkapta az Úr nevet és a mindent átfogó hatalmat, amely előtt minden teremtménynek meg kell hódolni, „a mennyben, a földön és a holtak birodalmában”. De a Krisztus előtti hódolat voltaképpen az Atyát dicsőíti meg, mert ő küldte el a Fiút és ő adta áldozatul. A keresztényeknek tehát az egység és a szeretet megőrzésében Krisztus áldozatát kell utánozni. A közösségbe csak úgy tudnak beilleszkedni, ha lemondanak az egyéni érdekről és csak Istentől várnak elégtételt.

A KERESZTÉNY FELADAT (2,12—18)

2,12 Kedveseim, ti mindig engedelmesek voltatok, félve-rettegve munkáljátok hát üdvösségeteket, nemcsak amikor köztetek vagyok, hanem sokkal inkább most, hogy távol kell lennem. 13 Hiszen Isten maga ébreszti bennetek a szándékot és hajja végre a tettet tetszésének megfelelően. 14 Zúgolódás és huzavona nélkül tegyetek meg mindent, 15 hogy kifogástalanok és tiszták legyetek, Istennek ártatlan gyermekei a gonosz és romlott nemzedékben, amelyben úgy kell ragyognotok, mint a csillagoknak a mindenségben. 16 Ragaszkodjatok az életet tápláló tanításhoz, hogy Krisztus Jézus napján dicsőségemre váljatok. Akkor nem futottam hiába és nem fáradtam fölöslegesen. 17 Sőt, ha hűtek szent szolgálatáért áldozatul véremet is onjátok, örülök, együtt örülök mindnyájatokkal. 18 Örüljete hát ti is. Örüljete velem!

Mivel Krisztus engedelmisségét hozta fel példának, azért ebből a szóból indul ki a további intelmekben. Nem visszaélést kifogásol, azért beleszővi a barátságos megszólítást: kedveseim (agapétoi). Eddig azt tapasztalta, hogy készségesen elfogadták tanítását, tehát csak kéri őket, hogy odaadón munkálják üdvösségüket akkor is, amikor távol van tőlük. Arról a hitbéli engedelmeségről van szó, amelyet a Róm 1,5 is említ. A félve-remegve kifejezést használta

az Ószövetség és a zsidó hagyomány annak hangsúlyozására, hogy az esendő ember szedje össze magát Isten szolgálatában. Az üdvösség munkálása annál könnyebb, mivel Isten maga is együttműködik elhatározásainkkal és tetteinkkel, sőt az indíttatás is tőle jön. Ránk gyakorolt hatása azonban titok: mindent tetszésének megfelelően cselekszik, s az embernek ezt a titkot is el kell fogadni. A kijelentésben az is benne van, hogy az ember nem lehet abszolút biztos üdvössége felől, megtérése után sem. Azt csak remélni lehet, hiszen bennünk megmarad a bűn lehetősége. A jóban való kitartás csak úgy lehetséges, ha elfojtjuk belső indulatainkat, a zúgolódást, a halogatást, és megteszünk mindent, amit Isten gyermekeinek állapota követel. Abban benne van a küldetés is. A bűnös világban képviselni kell az igazságot és az erkölcsi jóságot. Krisztus különösen hangsúlyozta, hogy követői jótetteikkel világoskodjanak (Mt 5,14). Az apostol itt magyarázatul még hozzáfűzi, hogy a keresztény élet nem más, mint „ragaszkodás az élet tanításához”, hiszen a kinyilatkoztatás az örök életet ígérte tetteink jutalmául. A közösség buzgósága egyúttal az apostol dicsősége is, amit majd az ítélet fog feltárni. Ő sem akar hiába fáradni, hanem szeretné látni fáradozásainak gyümölcsét. A sportolóktól átvett hasonlatot másutt is használja (Gal 2,2; 1Kor 9,24; 2Tim 4,7). Végül még hozzáfűzi, hogy az apostoli munka betetőzése az áldozat, s ha Isten úgy akarja, a vértanúság. Krisztus is így pecsételte meg életét, s így érdemelte ki üdvösségünket. Az apostolnál ez a gondolatmenet annál könnyebben jön, mivel a levél írásakor éppen börtönben van és a halálos ítélet is fenyegetheti. Mindezt örömmel fogadja, hiszen előbb mondta (1,21), hogy a halál nyereség. A hitből fakadó életnek van olyan öröme, amely nem szűnik meg.

MUNKATÁRSAINAK AJÁNLÁSA (2,19—30)

2,19 Remélem Urunk, Jézusban, hogy nemsokára elküldhetem Timóteust és megnyugodhatom, hallva hogylétekről. 20 Nincs senkim ugyanis, aki annyira hozzám hasonló lelkületű volna és oly őszintén szívén viselné ügyeteket. 21 A többiek mind a maguk javát keresik, nem Krisztus Jézusét. 22 Róla azonban tudjátok, mennyire megbízható, hiszen mint gyermek az apja mellett, úgy szolgált mellettem az evangélium ügyében. 23 Remélem tehát, hogy elküldhetem, mihelyt megtudom, hogyan áll az ügyem. 24 Sőt, bizom az Úrban, hogy nemsokára magam is indulhatok hozzátok. 25 Addig is szükségesnek tartom, hogy visszaküldjem hozzátok Epafroditosz testvéremet, munka és küzdőtársamat, akü ti küldtetek, hogy szükségemben szolgálatomra legyen. 26 Nagyon vágyott már utánatok és nyugtalankodott, hogy

betegségéről értesültetek. 27 Valóban halálos beteg volt, de Isten megkönyörült rajta. Nemcsak rajta, hanem rajtam is, hogy bánatra bánat ne érjen. 28 Igyekszem hamarosan útnak indítani, hogy viszontlátva újra örüljeteK neki, s nekem sem kelljen szomorkodnom. 29 Fogadjátok nagy örömmel az Úrban, és becsüljétek meg az ilyen embert. 30 Hiszen Krisztus ügyéért került közel a halálhoz, az életét kockáztatta, hogy a nekem tett szolgálattal pótolja, amit ti nem tehettek.

Ez a részlet első látszatra személyes üzeneteket tartalmaz, de az apostol minden tevékenysége bele van építve az evangélium terjesztésébe, és terveit ebből a szempontból rendezi el. Közben azt is tudja, hogy működése Krisztus és a Szentlélek irányítása alatt áll, ezért találunk ilyen kifejezéseket: remélem az Úrban. Amit tervez, az remélhetőleg Krisztus jóváhagyásával találkozik. Timóteus küldetése bizonyára abba a tervbe tartozott bele, amelyet az ApCsel 19,21—22 említ. Timóteusnak Filippin át kellett Macedóniába menni. Itt két megjegyzést közbeszúr róla igazolásul: elkülete egészen hasonló az övéhez és a filippiek ügyét a szíven viseli. Ebben elüt az olyan munkatársaktól, akik a maguk javát keresik, azaz nem tudják egészen átadni magukat az evangélium szolgálatának. Amikor „mindnyájukat” így jellemzi, abban bizonyára van valamilyen általánosítás. Csak azokról lehet szó, akik fogsága idején körülötte voltak. Közben ügyének tárgyalása is jó fordulatot vehetett, azért reméli, hogy felkeresheti őket. Ez a bizalma is az Úrban van, akinek szolgál.

Az itt említett Epafrodituszról más forrásból nem hallunk. A 4,10-ban kimondott köszönet jelzi, hogy a filippiek adományát ő hozta el az apostolnak és segítségére is volt. Ezért jellemzi úgy, mint segítő és munkatársat. Közben súlyosan megbetegedett, de most, felgyógyulása után igyekszik vissza Filippibe. Egyes magyarázók feltételezik, hogy Epafroditus ugyanaz a személy, akit a Kol 1,7; 4,12 és a Filem 23 Epafras néven említ, s akkor ez nevének rövidített alakja lenne. Betegsége kapcsolatos lehetett az apostol segítségével, hiszen azt mondja róla, hogy Krisztus ügyéért került közel a halálhoz és az életét kockáztatta. Az ilyen tanúságtétel erősítette az evangélium hitelét.

A VALÓDI MEGIGAZULÁS (3,1—16)

3,1 Egyébként, testvéreim, örüljeteK az Úrban. Nekem nincs terhemre, hogy ugyanazt írjam nekteK, tiieket pedig megerősít. 2 Óvakodjatok a kutyáktól, óvakodjatok a kontár munkásoktól, óvakodjatok a megcsonkítottaktól. 3 A körülméliek egyánis mi vagyunk, akik lé-

lekben szolgálunk Istennek, akik Krisztus Jézusban dicsekszünk, s nem a testben bízunk. 4 Bár magam a testben is bizakodhatnék. Ha más úgy gondolja, hogy bizakodhatik a testben, én méginkább. 5 Nyolcadnapon körülmetéltek, Izrael népéből, Benjamin törzséből származom, zsidó vagyok a zsidók közül. A törvény megtartásában farizeus, 6 az egyház üldözésében szenvedélyes, a törvény szerinti jámborságban feddhetetlen voltam. 7 Ám amit akkor előnynek tartottam, azt Krisztusért hátránynak tekintem. 8 Sőt Uramnak, Krisztus Jézusnak fönséges ismeretéhez mértén mindent hátránynak tartok. Érté mindent elvetettem, sőt szemétnak tekintettem, csak hogy Krisztust elnyerhessem és hozzá tartozzam. 9 Hiszen nem a törvény útján váltam igazzá, hanem a Jézus Krisztusba vetett hit révén. Isten ugyanis a hit által tett igazzá, 10 hogy megismerjem őt és feltámadásának erejét, de a szenvedésben is vállaljam vele a közösséget. 11 Így hozzá hasonulok a halálban, hogy ezáltal eljuthassak a halálból a feltámadásra is. 12 Nem mintha már elértem volna, vagy már célba értem volna, de futok utána, hogy magamhoz ragadjam, ahogy Krisztus is magához ragadott engem. 13 Testvérek, nem gondolom, hogy máris magamhoz ragadtam, de azt igen, hogy elfelejtem, ami mögöttem van, és nekilendülök annak, ami előttem van. 14 Futok a kitűzött cél felé, az égi hivatás jutalmáért, amelyre Isten meghívott Krisztusban. 15 Mi, tökéletesek, gondolkodjunk így. Ha valamiben még másképpen érezték, Isten majd megvilágosít benneteket. 16 De amit már elértünk, abban tartsunk ki.

Az öröme való ismételt felhívás itt úgy fest, mintha be akarta volna fejezni a levelet. Feltűnő az is, hogy ami utána következik, az minden átmenet nélkül elüt a levél eddigi hangjától. Ezért egyesek arra gondolnak, hogy a 3—4. fejezet eredetileg külön levél volt. Viszont úgy is magyarázhatjuk a dolgot, hogy az apostol diktálta levelét, és amikor egy szünet után folytatja, új kérdések is eszébe jutnak. Az új téma az, hogy óvja a hívőket a tévtanítóktól, akikről megállapítható, hogy a mózesi törvényt akarják ráerőszakolni a megtért pogányokra. Három jelzővel bélyegzi meg őket: kutyák, amelyek hangosak és ólálkodnak, kontár munkások és megcsonkítottak. Az utóbbi kifejezés mutatja, hogy a körülmetélés őszövétségi jelentését már félretették és csak a testi jellel akarnak dicsekedni. Velük szembeállítja a szellemi körülmetélést, a lelki átalakulást, amit a hit, a megtérés és a kegyelem idéz elő. Aki ezt vállalja, az lélekben szolgál az Istennek, nem külsőleg, s Krisztus érdemeiben bíz, nem testi dolgaiban. A lelki átalakulásra saját példáját hozza fel. Ő is dicsekedhetne

zsidó örökségével. Származása szerint megkapta a körülmetélést, buzgólkodott a törvény és a farizeusi hagyományok megtartásában, sőt abból kiindulva üldözte a keresztényeket. De amikor megismerte Krisztust és a megváltás titkát, szakított a múlttal. A régi hagyomány csak akadályozta Krisztus követésében, ezért azt hátránynak, veszteségnek tekinti. Ezekkel szembeállítja Krisztus feltámadásának erejét, amely az embert valóban megigazulttá teszi. Krisztus feltámadásában már megmutatkozott az emberi üdvösség, és a hit által ennek lett részese. Életének igazi értéke az, hogy vállalhatja a közösséget Krisztus szenvedésével, mert abban benne van a biztosíték, hogy feltámadásának is részese lesz. Szó szerint azt mondja, hogy ha Krisztushoz hasonló a halálba, akkor valamilyen módon eljut a halálból való feltámadásra. Ebben nem a kétely fejeződik ki, hanem az a tudat, hogy a földön Krisztussal közösséget kell vállalni, abban tudatosan kitartani, s akkor remélhetjük a feltámadást.

Krisztus követésének ez a tudatos vállalása csendül ki a következő versekből is. Mint apostol a hit bizonyosságáról beszél, de tudja, hogy a földi életben a kegyelem még elveszíthető, s csak a remény ad bizonyosságot. Ezért mondja, hogy még nem érzi magát a célnál. Inkább a versenyzőhöz hasonlítja magát, aki elfelejti azt, ami mögötte van, szeme előre tekint, a célra, az égi jutalomra és azt akarja elérni, ahogy már Krisztus magához ragadta őt és szolgálatába állította. Versenyző lendülete az ellentéte annak, amit a tévtanítók hirdetnek, vagyis hogy a testi külsőségek biztosítják az üdvösséget. Ebben az összefüggésben feltűnő a felhívás, hogy „mi tökéletesek” (teleioi) gondolkozunk így. Valószínűleg úgy érti, hogy „ha tökéletesek akarunk lenni”, akkor ez legyen a magatartásunk. Ha még vannak kétségeik, annak eloszlátását várják Istentől, ne a tévtanítóktól. Ha pedig már elérték a Krisztushoz való hasonlóságot, tartsanak ki benne, s ne essenek bele a test szerint való gondolkodásba.

KITARTÁS A REMÉNYBEN (3,17—4,1)

3,17 Testvérek, kövessétek példámat mindnyájan! Nézzétek azokat, akik úgy élnek, ahogy példámon látjátok. 18 Hiszen mint már többször mondtam, most meg könnyek között mondom, sokan úgy élnek, mint Krisztus keresztyének ellenségei. 19 Végük a pusztulás, istenük a hasuk, azzal dicsekszenek, ami gyalázatukra válik, s eszüket földi dolgokon járatták. 20 A mi hazánk azonban a mennyben van, onnan várjuk az Üdvözítőt is, Urunkat, Jézus Krisztust. 21 Ő azzal az erővel, amellyel mindent hatalma alá vethet, átalakítja gyarló testünket és

hasonlóvá teszi megdicsőült testéhez. 4,1 Ezért szeretett testvéreim, akik után vágyódom, örömöm és koronám, így álljatok helyt az Úrban, szeretteim.

A kereszténység nem elméleti tanítás volt, hanem Krisztus követése, ezért csak olyanok hirdethették eredménnyel, akik maguk is Krisztus nyomába léptek. Az 1Kor 11,1—ben ki is mondja, hogy kövessék őt, mert ő Krisztus követője.

Ebben a levélben előbb (1,20) már hangoztatta, hogy életében, halálában Krisztust akarja megdicsőíteni, ezért joggal hivatkozik itt is saját példájára. Annak örül, hogy mindig akadnak, akik valóban példája után indulnak, de olyanok is, akik más úton járnak. Itt nyilván azokra gondol, akiket már a 3,2—3-ban is megbélyegzett, mert a mózesi törvényhez akarják visszavezetni a megtért pogányokat. Krisztus keresztje ellenségeinek mondja őket, mert a megigazulást nem a megváltástól várják, hanem saját tetteiktől. Ezért a végük nem az üdvösség, hanem a pusztulás. Istenük a has, mert fő gondjuk a tiszta és tisztátalan ételekben való válogatás. Dicsekszenek a testi körülmetéléssel, pedig az nem teszi értékessé az embert. Mindezeket összefoglalja abban, hogy csak földi dolgokra gondolnak. Ezzel szemben a keresztény hívő szellemi hazája a mennyben van, mert ott nyeri el az örök életet. A feltámadt Krisztus az örök élet szerzője és biztosítója, s ő már ott van, mint közbenjárónk. Mivel feltámadt, megvan a hatalma, hogy gyarló testünket is átalakítsa és hasonlóvá tegye megdicsőült testéhez. Mellette eltöri minden földi hatalom és kiváltság. Ezért az üdvösség rendjében nincs többé jelentősége az őszövetségi külsőségeknek. A keresztény hívőknek így kell „helyt állaniuk az Úrban”, vagyis ki kell tartani a Krisztusba vetett hitben. Ha megteszik, akkor mondhatja őket örömének és koronájának.

EGYETÉRTÉS, ÖRÖM, BÉKE (4,2—9)

4,2 Evódiát és Szintihét nagyon kérem, értsenek egyet az Úrban. 3 Téged is kérlek, igaz munkatársam, légy segítségükre azoknak, akik velem együtt fáradtak az evangélium hirdetésében, Kelemennel és a többi munkatársammal együtt, akinek neve fel van jegyezve az élet könyvében. 4 Örüljetek az Úrban szüntelenül! Újra csak azt mondom, örüljetek! 5 Jóságos emberségeket ismerje meg mindenki! Az Úr közel van. 6 Ne aggódjatok semmit amiatt, hanem minden imádságotokban és könyörgéseitekben terjesszétek kéréseket az Úr elé

haladástokkal együtt. 7 Akkor Isten békéje, amely minden értelmet meghalad, megőrzi szíveteket és értelmeket Krisztus Jézusban. 8 Egyébként testvéreim, arra irányuljanak gondolataitok, ami igaz, tisztességes, igazságos, ami ártatlan, kedves, dicséretre méltó, ami erényes és magasztos. 9 Amit tanultatok és elfogadtatok, amit hallottatok és példámon láttatok, azt váltsátok tettekre, s veletek lesz a béke Istene.

A levél elárulja, hogy az apostolnak pontos értesülései vannak a filippi egyház életéről. Minden buzgóság ellenére ott is akad emberi gyarlóság. Két nőt, Evodiát és Szintihét egyetértésre int. Itt az érdekesség az, hogy a két név el-lentétben áll viselkedésükkel. A görög eu-odia könnyű utat, a syn—tyché pedig találkozást jelent. Azután külön megszólít valakit, akit munkatársának nevez, és kéri, hogy legyen segítségére az evangélium hirdetőinek. A görög „szyzigosz” lehet munkatárs (akivel együtt húzza az ígát), de lehet személynév is. A munkatársak között említett Kelemen minden bizonnyal az, aki később Róma püspöke lett. Már Origenész ismerte ezt a hagyományt. Az evangélium hirdetőinek jutalma az, hogy „nevük fel van írva az élet könyvében”. A kifejezést többször megtaláljuk az ó- és újszövetségi írásokban (Kiv 32,32—33; Zsolt 69,28—29; Dán 11,1; Jel 3,5). Az öröm hirdetése feltűnő ebben a levélben. Az Úrban gyökerező örömet hirdeti, hiszen Jézus szerezte meg a bűnök bocsánatát és az üdvösséget. Aki örül, az tud megértő és jóságos lenni, s ezt ki is kell fejezni, hogy mások is lássák és utánozzák. Az Istenbe vetett bizalom megköveteli, hogy bajainkat, terveinket aggodás nélkül ajánljuk Istennek és mindenért legyünk hálásak. Az ilyen vallásosság eredménye az, hogy Isten békéje eltölti a lelket. Az a béke, amely minden értelmet meghalad, kegyelmi adomány (vö. Jn 14,27), s a hívő ember meg is éli, hogy Krisztustól kapja, s az ő sorsában részesedik.

Az erkölcsi figyelmeztetésnél hat erényt sorol fel, amelyek az embert a természetes rendben és a közösségben vonzóvá teszik: legyenek igazak, tisztességesek, igazságosak, ártatlanok, kedvesek, törekedjenek arra, ami dicséretre méltó, erényes és magasztos. Különben az apostol csak itt használja az erény (areté) szót, amit a görög filozófusok is használtak. Ezt az erényes magatartást csak akkor lehet megvalósítani, ha a hívők valóra váltják az evangéliumot. Akkor mint közösség is egyetértésben élnek, s ezt úgy lehet kifejezni, hogy „velük van a béke Istene”.

KÖSZÖNET ÉS BEFEJEZÉS (4,10—23)

4,10 Nagyon megörültem az Úrban, hogy ismét lehetőségek nyíltak rólam való gondoskodásra. Azelőtt is gondolatok rá, de nem volt rá módok. 11 Nem a nélkülözés mondatja ezt velem, hiszen megtanultam, hogy megelégedjem azzal, amim van. 12 Tudok nélkülözni, de tudok bőségben is élni. Mindig mindenhez hozzászóltam: ahhoz, hogy jóllakjam és éhezsem, hogy bővelkedjem és nélkülözsem. 13 Mindent elviselek abban, aki erőt ad. 14 Mégis jól tettétek, hogy szükségemben segítségemre voltatok. 15 Ti is tudjátok, filippiek, hogy az evangélium hirdetésének kezdetén, amikor Macedóniából elindultam, nem volt egyetlen egyházközség sem, amely velem az adás és a viszonzás kapcsolatában állt volna, csak ti. 16 Már Tesszalonikába ismételtlen küldtetek, amire szükségem volt. 17 Nem az adomány a fontos nekem, hanem inkább a gyümölcse, amelyet majd bőségesen javatokra írnak. 18 Megvan mindenem, mégpedig bőségesen. Bőven el vagyok látva, amióta Epafroditusztól átvettem küldeményeteket, mint kellemes illatú, Istennek tetsző áldozatot. 19 Az én Istenem — gazdagsága szerint — dicsőségében ellát majd benneteket Jézus Krisztus által mindennel, amire szükségtek van. 20 Istennek, a mi Atyáknak legyen dicsőség örökkön örökké! Amen. 21 Köszöntetek minden szentet Jézus Krisztusban! Köszöntenek benneteket az itteni testvérek. 22 Köszönt titeket valamennyi szent, főképp a császár házából valók. 23 Urunk, Jézus Krisztus kegyelme legyen lelketekkel!

A köszönet szavait is az egyház természetfölötti közösségében fejezi ki. Erre vall az, hogy az „Úrban” örült az adományoknak. Az adakozókat a keresztény szeretet vezette, ő pedig a segítség révén jobban beleállhat az evangélium hirdetésének munkájába. A mély hit mindenkit elvezethet oda, hogy az élet kis eseményei mögött is meglássa Isten gondviselését. Az is beleviszi hálájába, hogy a filippiek többször segítségére volnának, ha lenne rá alkalmuk. Azután tisztázza saját függetlenségének és a hívek adományának összefüggését. Főleg a második korintusi levélben utalt arra, hogy nem akart senkinek terhére lenni, sőt példát adott az áldozatos lelkületre az evangélium hirdetésében. Ha a filippiektől elfogad segítséget, arra nem a nélkülözés készteti, hiszen megtanulta a nélkülözést és a bővelkedést egyaránt, és bízik abban, aki meg tudja erősíteni minden helyzetben. Ez nem a sztoikusok magatartása és nem a büszkeség fejeződik ki benne. Éppen azért ott elfogadja az adományt, ahol igazi szeretetet érez. Igazában nem is az adomány volt neki a fontos, hanem a hívek szeretete és

buzgósága, amely Isten előtt érdemeket szerez neki. A jótékonyságot úgy tekinti, mint jóillatú áldozatot, amit Isten szívesen fogad. Ezt az ószövetségi kifejezést használja az érdemek értékének jelzésére. A visszafizetést Krisztus maga is hangoztatta (Mt 25,40).

Az emberek felé irányított köszönetét Isten dicsőítésével fejezi be. Ez az imádságos forma megvolt a zsidó hagyományban. Egymás köszöntése Jézus Krisztusban hozzátartozik az egyház egységéhez. A szentek itt azok, akiket a kerestség megszentelt. Jézus Krisztusban tartoznak össze, azért az ő lelkületével kell egymás felé fordulniuk. Az apostol környezet is köszöntését küldi. A császári házból valókon bizonyára nem az uralkodó ház tagjait kell érteni, hanem a szolgálatukban álló egyszerűbb embereket. Ilyenek lehettek a helytartók körül is, nemcsak Rómában.

A KOLOSSZEIEKNEK ÍRT LEVÉL

Bevezetés

Tartalma szerint ez is a „fogságból írt” levelek közül való. Liturgikus hangú köszöntéssel kezdődik, majd megtaláljuk itt is a hálaadást az evangélium terjesztéséért, továbbá a könyörgést hitük megerősödéséért. Azután himnusz formájú dicsőítés következik, amely Krisztust, mint a mindenség fejét mutatja be. Ez a rész adja meg az egész levél hangulatát. Az evangélium terjedése valójában Isten dicsőségének megnyilvánulása. Kolosszéban is megfordultak tévtanítók, akik az angyalok és más közvetítő lények tiszteletét akarták terjeszteni. Az apostol ezzel szemben kimutatja Krisztus győzelmét és felmagasztaltatását. A hívők a keresztség által részesednek Krisztus dicsőségében. Megkapják Isten gyermekeinek szabadságát, azért ne engedjék, hogy emberi hagyományok szolgásgába állítsák őket. Az erkölcsi buzdítás hasonlít ahhoz, amelyet az Efezusi levélben olvasunk. A családi és a társadalmi életre rá kell nyomni Krisztus bélyegét.

Pál maga nem járt Kolosszéban, amely kb. 200 km-re feküdt Efezustól. De amikor Efezusban tartózkodott, a Kolosszéból származó Epafrász oda is elvitte az evangéliumot és megalapozta az egyházi közösséget. Ugyanabban az időben gyökeret vert az evangélium a szomszédos Hieropoliszban és Laodiceában is. Laodicea különben egyike annak a „hét egyháznak”, ahová a Jelenések könyvének levelei szólnak. Az apostol Epafrásztól értesült az ottani dolgokról és a levelet is vele küldte el. Vele ment Onezimusz is, akinek érdekében a Filemonnak címzett levelet írta (4,9). Azokról a vallási tévedésekről, amelyeket a levél elítél, valójában nem kapunk tiszta képet, hiszen az apostol csak utal rájuk. Szó van az anyagi hatalmak világáról, aszkétikus gyakorlatokról és erkölcsi követelményekről, amelyekkel a Krisztusba vetett hitet akarják kiegészíteni, sőt bizonyos titkokba való beavatásról is. Egyes jelek arra mutatnak, hogy a mózesi törvény fontosságát is hangsúlyozták.

Ami a stílust illeti, felismerhető a hasonlóság az Efezusi levéllel, de itt több az elvont és alkalmazott kifejezés: fej, test, tekintély, hatalom, világ elemei, misztérium, teljesség, bölcsesség, gazdagság, ismeret stb. Ezekben felismerhető

a bölcsességi irodalom hatása. A keresztények megnevezése mindenütt a „szent”. Krisztussal kapcsolatban kiemeli a megváltás kozmikus hatásait: ő a mindenség feje, s mint az egyház feje is fölötte áll minden hatalmasságnak. Az egyház a maga egyetemességében Krisztus teste, s mindenben a fejétől függ. Ezeket az utalásokat a kolosszei egyház helyzete tette szükségessé.

A stílus és a teológiai tartalom olyan, hogy annak alapján is állíthatjuk a levél eredetiségét. A levél különben tartalom szerint is közeli kapcsolatban van az Ef, a Filem és a Fil levéllel. A magyarázók véleménye mégis megoszlik a keletkezés körülményeit illetően. A hagyományos nézet az, hogy az apostol első római fogságából írta az előbb említett levelekkel együtt, 60 körül. Mások az efezusi működés idejére teszik, 56—57-re, mert feltételezhető, hogy az ott töltött hosszú idő alatt fogságban is volt. Maga hivatkozik ottani szenvedéseire. Ma azonban olyanok is akadnak, akik későbbi időre teszik, és Pál tanítványainak tulajdonítják. A levél jelentősége főleg az, hogy rámutat Krisztus központi helyzetére a mindenségben. Az Atya érte és általa teremtetett mindent, s ő feltámadásában az Atya akaratából át is vette az uralmat, ezért az egész történelem és az egész kozmosz útban van a megdicsőülés felé. A megdicsőült élet csíráját már magunkban hordozzuk, ezért azt kell keresni, ami ott fent van. A mai embernek sokat mond az a tudat, hogy ez a világ minden érthetlensége ellenére értünk van, ezért lehetséges benne Krisztus követése.

A levél szövege

ÜDVÖZLET ÉS IMÁDSÁGOS MEGEMLÉKEZÉS (1,1—13)

*1,1 Pál, Isten akaratából Jézus Krisztus apostola és Timóteus testvér
2 a Kolosszéban élő szent és hívő testvéreknek Krisztusban. Kegyelem
nektek és békesség Atyántól, az Istentől (és Urunktól, Jézus
Krisztustól). 3 Hálát adunk Istennek, Urunk Jézus Krisztus Atyjá-
nak, valahányszor értetek imádkozunk. 4 Hallottunk ugyanis Jézus
Krisztusba vetett hitekekről és arról a szeretetről, amelyet minden szent
iráni tanúsítottok, 5 annak reményében, ami készen vár rátok a menny-
ben. Erről az evangélium igaz tanításában hallottatok, 6 amely hozzá-
tok is eljutott, s amint az egész világon gyümölcsözik és gyarapszik,
úgy nálatok is, attól a naptól kezdve, hogy helyt adtatok neki és az
Isten kegyelmét valóban felismerétek. 7 Így tanultátok ezt kedves*

szolgatársunktól, Epafrásztól. Ő hűséges szolgálója köztetek Krisztusnak. 8 Ő beszélt nekünk lélekből fakadó szeretetekről is. 9 Mióta erről hallottunk, mi is szüntelenül imádkozunk értetek, és könyörgünk, hogy akaratát teljesen megismerjétek nagy bölcsességgel és lelki megértéssel. 10 Így majd az Úrhoz méltóan éltek, egészen az ő tetszése szerint, minden jöttében gyümölcsöt hoztok és az Isten ismeretében gyarapodtok. 11 Dicsőséges hatalmában szilárdítson meg titeket nagy erővel, hogy mindvégig kitarisatok és állhatatosak legyetek. 12 Örömmel adjatok hálát az Atyának, aki arra méltatott benneteket, hogy részetek legyen a szentek örökségében, a világosságban; 13 kiragadott minket a sötétség hatalmából és helyt adott szeretett Fia országában.

Itt is Timóteussal együtt küldi üdvözetét, mint a Filippi levélben. Azzal a különbséggel, hogy külön kihangsúlyozza saját apostoli küldetését, ami a filipieknél nem volt szükséges. A címzettek a szentek és a hívő testvérek, vagyis akik hisznek Krisztusban és a kerestségben megszentelődtek. A kegyelem és békesség a szokásos liturgikus köszöntés, amely egyúttal figyelmeztet Isten adományaira. Sok régi kéziratból hiányzik a Krisztusra való hivatkozás, azért tettük zárójelbe a szavakat. A hívek buzgóságáért Istennek ad hálát, mint más leveleiben, de itt ez azért is fontos, mert meghatározza a levél hangnemét (vö. 1,12; 2,7; 3,15; 4,2). A hívek életét a hit, remény, szeretet jellemzi. A reménynek azonban inkább a tárgyára mutat rá, az üdvösségre, nem pedig magát az erényt említi. A keresztyén vallásnak az a boldogító üzenete, hogy az emberre üdvösség vár a mennyben. A kolosszeiek nem Páltól kapták az evangéliumot, hanem Epafrásztól, akit az apostol kedves szolgatársának (szündoulosz) nevez. Feltételezhetjük, hogy ő térítette meg Efezusban és ő adott neki megbízatást az evangélium terjesztésére. Epafrász tekintélyét azért is emeli ki, mert a híveket meg akarja erősíteni a tőle kapott tanításban, s ezzel gátat vetni a tévtanításnak. Az evangéliumot pedig úgy állítja be, mint valami önálló hatalmat, amely az egész világon terjed és gyümölcsöt hoz. A gyümölcs a pogányok megtérése, az erények gyakorlása és Isten imádása. A kolosszeiek szeretete a lélekből fakad, vagy szó szerint: a lélekben gyökerezik, tehát a Szentlélek ajándéka (Róm 5,5). Egyébként a levélben csak itt történik utalás a Szentlélekre.

Azért imádkozik, hogy a hívek Isten akaratát nagy bölcsességgel és lelki megértéssel felismerjék, mert csak így élhetnek Istennek tetsző életet. A régi szövetségben Isten akaratát az írott törvény jelezte. A keresztyénségben a szeretet a motívuma az engedelmességnek, azért minden helyzetben fel kell ismerni, hogy a szeretet mit kíván tőlünk. Ha bölcsen ismerik meg Isten akaratát, akkor

vallásosságuk vonzó lesz, ha pedig „lelki megértéssel” (szünészisz) teszik magukévá, akkor belső meggyőződés vezeti őket. Ez már magával hozza az érdemszerző tetteket és Isten ismeretének elmélyülését. További kérése az, hogy dicsőségének hatalmával erősítse meg őket a jóban való kitartásra. A dicsőség (doxa) a kinyilatkoztatásban Isten megjelenésének módja, tehát kegyelmi erő sugárzik belőle. Ha így megismerik Isten akaratát és felfogják erősítő hatását, akkor örömmel adnak hálát azért, hogy az üdvösség útjára vezette őket. Az üdvösség adományát négy fogalommal jelöli: Isten részt adott nekik a szentek örökségében, a világosságban, kiragadta őket a sötétség hatalmából és felvette szeretett Fiának országába. A szentek itt Isten fogadott gyermekei, akiket az Atya Krisztussal együtt örökségben részesít. A világosság rövid kifejezése annak, hogy ismerjük Isten tervét és az élet célját. Ezzel szemben áll a sötétség, a pogányok tájékozatlansága. A szeretett Fiú elnevezés emlékeztet az Atya nyilatkozatára a Jordánban való keresztségnél. Az ő országa az a kegyelmi rend, amelyet az egyház hordoz, és amely valamiképpen már elővételezi az örök élet örömét és békéjét. Az itteni 12—14. vers egyébként emlékeztet az ApCsel 26,18-ra, amit Pál apostol Agrippa király előtt jelent ki.

KRISZTUS FŐSÉGE (1,14—23)

1,14 Benne nyertük el a megváltást, bűneink bocsánatát. 15 Ő a láthatatlan Isten képmása, minden teremtmény elsőszülötte. 16 Mert benne teremtett mindent a mennyben és a földön: a láthatókat és a láthatatlanokat, a trónusokat, uralmakat, fejedelemségeket és hatalmasságokat. Mindent általa és érte teremtett. 17 Ő előbb volt minden-nél és minden benne áll jenn. 18 Ő a testnek, az egyháznak a feje. Ő a kezdet, az elsőszülött a halottak közül, hogy övé legyen az elsőség mindenben. 19 Úgy tetszett (az Atyának), hogy benne lakjék az egész teljesség, 20 s hogy általa békítsen ki magával mindent a földön és a mennyben, minthogy ő a kereszten vérével békességet szerzett. 21 Nektek is, akik azelőtt távol jártatok és ellenséges érzelétek voltatok gonosz tetteitek következtében, 22 most nektek is megszerezte a kiengesztelődést testében a halál árán, hogy szenté, szeplőtlenné és feddhetetlenné tegyen benneteket színe előtt. 23 Csak álljunk szilárdan és rendületlenül a hitben és ne tántorodjunk el az evangéliumi reményről, amelyről hallottatok, hiszen minden teremtménynek hirdetik az ég alatt, és én, Pál, is ennek szolgája lettem.

Az előbbi rész azzal végződött, hogy az Atya a hívőknek helyet adott szeretett Fia országában. Most kifejti a megtestesült Fiú szerepét a megváltás művében. A 15—20. versek úgy hatnak, mint egy dicsőítő himnusz Krisztusról. Feltehető, hogy az apostol itt olyan liturgikus szöveget használt fel, amelyet a keresztség alkalmával énekeltek. Krisztust úgy mutatja be, mint a mindenség fejét, akinek hatalma van az anyagi és szellemi világ felett. A Kolosszéban jelentkező tévtanítással szemben éppen azt akarja hangsúlyozni, hogy Krisztus fősege megnyilvánul a teremtésben és a feltámadásban. A himnusz emlékeztet a bölcsességi irodalom kitételeire. A bölcsesség Isten képmása (Bölcs 7,26), előbb van, mint a teremtmények (Péld 8,22—26), együttműködik a teremtésben (Péld 8,27—30) és az embereket Istenhez vezeti (Péld 8,31—38). Ebben az összefüggésben kell itt az egyes kijelentéseket értelmezni.

Az első megállapítás az, hogy benne nyertük el a megváltást, amely meghozta a bűnök bocsánatát. Addig ugyanis nem lehetett reménye az embernek, amíg biztosítékot nem kapott Isten irgalmáról. A biztosíték megjelent Krisztus feltámadásában, amely annak is jele volt, hogy az Atya elfogadta áldozatát, ezért megjelenésekor már meghirdethette a bűnök bocsánatát (Jn 20,20). De mivel a kolosszei tévtanítók valamilyen szellemi közvetítőkről beszéltek, ezért az apostol felvázolja Krisztus egész üdvrendi jelentőségét. Isteni személyisége abban mutatkozik meg, hogy neki az Atyával együtt része van a teremtésben. Emberi alakjában is ő a láthatatlan Isten képmása, olyan értelemben is, hogy benne tükröződik Isten mindenhatósága, szentsége, hatalma és irgalma. A „teremtmények elsőszülötte” kifejezést úgy is lehetne értelmezni, hogy ő időben megelőzi a teremtményeket. A szöveg azonban ilyen magyarázatot nem enged meg, hiszen azt állítja, hogy az Atya benne teremtett mindent a mennyben és a földön, a láthatókat és a láthatatlanokat. Ő tehát személy szerint már a teremtés előtt az Atyánál volt, s ő lett a teremtés ősmintája. A láthatatlan teremtmények, a trónusok, uralmak, fejedelemségek és hatalmasságok felsorolása arra való, hogy cáfolja a tévtanítókat, akik szerint a szellemi közvetítők Krisztus fölött állnak. A nevek részben az ószövetségi szentírásból, részben a zsidó hagyományból valók. A zsidó hagyomány beszélt arról, hogy a szellemi teremtmények részt vesznek a világ kormányzásában és ügyelnek a mózesi törvény megtartására. Az apostol szerint viszont Krisztus méltóságát úgy kell értelmezni, hogy az Atya nemcsak általa teremtett meg mindent, hanem érette is. Ebből következik, hogy az anyagi teremtmények is a krisztusi üdvrend szolgálatában állanak, s neki alá vannak vetve. Ezzel összhangban van az Ef 1,10 is, hogy az idők végén az egész teremtett világ megtalálja teljes harmóniáját Krisztus fősege alatt. A „minden benne áll fenn” kifejezést úgy kell érteni, hogy az Atya a mindenhatóságát is kifelé a Fiúban mint képében mutatja meg, s a Fiúnak a

világ fenntartásában is ugyanaz a része van, mint az Atyának. Így az emberre lett Fiúnak is különleges jogai vannak a mindenségben. A végső következtetés mindezekből az, hogy a világnak megvan a krisztológiai sajátága: csak őbenne érheti el célját és végső alakját.

Krisztus ugyanakkor az egyházban a fő szerepét tölti be, de azt az előzményekkel együtt kell értelmezni. Krisztus a feje minden létező kozmikus és szellemi hatalomnak, az egyház viszont úgy az ő teste, ahogy a teremtet világ felé közvetíti a Főnek a kegyelmeit. Krisztus így von be mindent a végső megdicsőülésbe. Ezért mondja, hogy Krisztus a halottak közül is az elsőszülött: saját feltámadása a forrása az emberek örök életének. Egyetemes uralma tehát nemcsak az istenfiúság jogára támaszkodik, hanem a közvetlen életközlésre is.

Krisztus harmadik kiváltságát abban jelöli meg, hogy az Atya akaratából benne lakik a teljesség. Itt a szó magában áll és azt jelzi, hogy Krisztus mint az Isten Fia és mint megváltó, a hozzá tartozó világgal együtt képviseli a teljességet. Benne kinyilvánul mindaz, amit Isten a világ teremtésével és üdvözítésével meg akart valósítani. Ehhez az út az volt, hogy végrehajtotta a kiengesztelődés művét. Kereszthalálával békességet szerzett, elégtételt nyújtott a bűnökért, így a világ méltó lett arra, hogy részese legyen Isten dicsőségének.

A kiengesztelődésnek ezt a nagy gondolatát még pedagógiai szempontból külön alkalmazza a kolosszei hívekre, akik azelőtt mint pogányok távol jártak Istentől, sőt ellenségei voltak. Krisztus emberi testében (szó szerint: a testiség testében), azaz valóságos áldozattal és engedelmisséggel szerezte meg a kiengesztelődést. Azóta a kegyelem arra képesíti őket, hogy szentté, szeplőtlenné és feddhetetlenné váljanak. A megigazulás tehát teljes lelki átalakulást ad, de csak akkor, ha kitartanak a hitben és a reményben.

AZ APOSTOL HIVATÁSA (1,24—2,3)

1,24 Örömmel szenvedek értetek és testemben kiegészítem, ami Krisztus szenvedéséből hiányzik, testének, az egyháznak a javára. 25 Ennek lettem szolgálja abból az isteni hivatásból, amelyet értetek kaptam, hogy az Isten szavát egészen érvényre juttassam. 26 Azt a titkot, amely korszakok és nemzedékek óta rejtve volt, s amelyet most szentjeinek kinyilatkoztatott. 27 Velük akarta megismertetni az Isten, milyen förséges gazdagságot rejt a pogányok számára ez a titok: Krisztus bennetek a megdicsőülés reménye. 28 Őt hirdetjük, amikor intünk, és a teljes bölcsesség birtokában tanítunk mindenkit, hogy minden embert tökéletessé tegyünk Jézus Krisztusban, 29 Ezért

fáradok és küzdök az ő erejével, amely hatékonyan működik bennem. 2,1 Szeretném, ha tudnátok, mennyit küzdök értetek, a laodiceaiakért és mindazokért, akik személyesen nem ismernek, 2 hogy szívükben megerősödve és a szeretetben egyesülve eljussanak a tökéletes megismerés teljes gazdagságára Isten titkának, Krisztusnak a megismerésére. 3 Benne rejlik a tudomány és a bölcsesség minden kincse.

Arról az apostol ismételtelen beszél, hogy a hívő ember szenvedése valamiképpen Krisztus szenvedésének a hordozása (Róm 8,17; 2Kor 4,10; Fil 3,10). Ez következik abból, hogy testének tagjai vagyunk és részesedünk a fő sorsában. Itt azonban hozzáteszi azt, hogy szenvedésével kiegészíti Krisztus szenvedésének hiányát, s ez az egyháznak javára válik. Milyen hiányról van itt szó? Krisztus kereszttáldozatát kétségtelenül nem kell kiegészíteni, hiszen az teljes és tökéletes és minden kegyelem forrása. Az apostol szavait inkább úgy kell értelmezni, hogy Krisztus utólag belevonja testének tagjait érdemszerző szenvedésébe, s annak is engesztelő erőt kölcsönöz az egyház javára. Arra a küzdelemre és szenvedésre kell gondolni, amellyel tanúságot teszünk hitünkről és bizalmunkról. Így az egyház a történelem folyamán Krisztus erejéből folytatja az engesztelést és az elégtételt, s ezzel hozzájárul a megváltás kegyelmeinek kiadásához. Az apostol az áldozatos életet kötelezőnek tartja, mert Istentől adott rendelkezést lát benne. A görögben az oikonomia szót használja, ami Isten üdvrendi intézkedését és tevékenységét jelenti. Az üdvrendnek ez a megnyilvánulása egyben titok is, amely a pogányok előtt rejtve volt, de most nyilvánvaló lett a „szentek” előtt, vagyis azok előtt, akik hisznek Krisztusban. A titkot még közelebbről megnevezi ezekkel a szavakkal: Krisztus bennetek a megdicsőülés reménye. Ha azonosítjuk magunkat vele és befogadjuk, akkor ő a biztosítéka örökségünknek. Az apostol ezt az örömhírt terjeszti mindenütt, s ezzel akar mindenkit tökéletessé tenni. Valóban sok indíttatás van abban a tudatban, hogy Krisztus bennünk van, belülről erősít, hogy őt kövessük. Az apostol még azt is hozzáfűzi, hogy Krisztus ereje az ő térítő munkájában is megvalósul, ezért fáradozását nem tartja sikertelennek. Úgy tekinti azt, mint az Isten országáért megvalósított küzdelmet. Azokért is küzd, akik „test szerint nem látták arcát”, vagyis személyesen nem ismerik. Levelei közül csak a Róm és a Kol szól olyanoknak, akik körében nem működött.

A keresztyényekben azt tartja a tökéletesség állapotának, ha a szeretetben egyesülve eljutnak a megismerés gazdagságára, azaz Krisztusnak, mint az Isten titkának a teljes megismerésére. Mind az Ef mind a Kol levélben emlegeti az elrejtett titkot, de itt ki is mondja, hogy Isten titkainak foglalatja Krisztus, a Megváltó. Benne tárult fel Isten minden szándéka és benne ismerjük meg

irgalmát. Krisztus gazdagságát azzal jelzi, hogy benne rejlik a tudomány és a bölcsesség minden kincse. Ez utalás a Péld 2,3—6-ra, amely az isteni bölcsességet nevezi elrejtett kincsnek. Ma is látjuk, hogy igazi hit, remény és szeretet csak Krisztus megismeréséből fakad. Csak benne kapjuk meg az élet értelmét.

MEGVÁLTÁSUNK KRISZTUSBAN (2,4—15)

2,4 Ezt azért mondom, hogy senki tetszetős szavakkal meg ne tévesszen benneteket. 5 Ha testileg távol is, de lélekben köztetek vagyok, s örömmel látom a körötökben uralkodó fegyelmet és rendíthetetlen hiteteket Krisztusban. 6 Mivel tehát elismeritek Krisztus Jézust uratoknak, éljete is benne. 7 Verjete benne gyökeret, épüljete rá és erősödjete meg a hitben, ahogy tanulótok, és hálátok ne ismerjen határt. 8 Vigyázzatok, hogy senki félre ne vezessen benneteket bölcselkedéssel és hamis tanítással, ami emberi hagyományon és világi elemeken alapszik, nem pedig Krisztuson. 9 Mert benne lakik testi formában az istenség egész teljessége, s benne lettetek ennek a teljességnek részesei. 10 Ő minden fejedelemségnek és hatalmasságnak a feje. 11 Benne vagytok körülmételve, nem kézzel, hanem az érzékies test levetésével, a krisztusi körülmételéssel. 12 Benne temetkeztetek el a keresztségben és benne támadtatok fel annak az Istennek az erejébe vetett hit által, aki őt a halálból feltámasztotta. 13 Titket tehát, akik bűneitek és testi körülméttelenségetek következtében halottak voltatok, vele együtt életre keltett. Megbocsátotta minden bűnünket. 14 A követelményeivel ellenünk szóló adóslevelet eltörölte, az útból eltávolította és a keresztre szögezte. 15 Lefegyverezte a fejedelemségeket és a hatalmasságokat, nyilvánosan pellengérre állította őket és benne (Krisztusban) diadalmaskodott rajtuk.

Láttuk, hogy Isten titkát, az emberekre irányuló szándékát és a nekik juttatott kegyelmi ajándékokat csak Krisztusban lehet felismerni, nem azokban az állítólagos közvetítő szellemekben, amelyekről a tévtanítók beszélnek. Ezért jogos a figyelmeztetés, hogy ne engedjék magukat tetszetős szavakkal megteveszteni. Vagyis olyanokkal, amelyeket az elterjedt pogány vallásokból és szellemi irányzatokból merítenek. Igazi lelki közösségben érzi magát velük, azért kéri, hogy ne zavarják meg az egyetértést és a fegyelmet. Az a Krisztusba vetett hit megszégyenítése lenne. Itt a hitre vonatkozóan kiemeli, hogy az nemcsak értelmi és akarati állásfoglalás, hanem kegyelmi valóság és eleven

kapcsolat Krisztussal, amit a keresztség alapoz meg. Másutt is használja a kifejezést, hogy a keresztségben Krisztust öltjük magunkra. Itt ilyen szavakkal utal a kegyelmi valóságra: elismertétek uratoknak, éljetez benne, verjetez benne gyökeret, épüljetez rá és így erősödjetez meg a hitben. Természetfölötti életközösség ez, amit a szólótó és szólóvessző hasonlata is jelzett (Jn 15,5). Ezért tudni kell hálát adni. A hálátlanság éppen az volna, ha nem tőle, hanem más teremtményektől várnák üdvösségüket. Az ilyen bölcsekedő nézet félrevezetés. A „filozófia” szó csak itt fordul elő az Újszövetségben, de csak vallási spekulációt jelent, amelyek kapcsolatosak a „világ elemeivel”, mint ahogy később, a 20—21. versekben rámutat. Üdvösséget csak Krisztustól lehet várni, mert benne, testi valóságban benne lakik az istenség teljessége. Ő mint ember hordozza közöttünk az isteni élet gazdagságát. Ez nyilvánvalóvá lett földi életben és főleg feltámadásában. A keresztség által beoltást nyerünk testébe, s így gazdagságának is részesei vagyunk.

A 10. versben újra hangsúlyozza, hogy Krisztus feje minden fejedelemségnek és hatalmasságnak. Ezt természetesen átvitt értelemben kell venni, hiszen ezek a szellemi erők nem alkotnak valamilyen testületet. Csak azt akarja mondani, hogy Krisztus hatalma és dicsősége túlszárnyal minden teremtett erőt. A 11. versben folytatja a Krisztussal való kapcsolat kifejtését. A tévitanítók bizonyára a mózesi törvényre támaszkodva hirdették a körülmelés szükségességét, amennyiben az az Istennel fennálló szövetség jele. Ezzel szembeállítja a szellemi körülmeltséget, a Krisztusba való beoltást. A keresztes ember számára az érzéki test levetése a fontos, vagyis az, hogy a keresztségben meghal a bűnnek és a feltámadt Krisztussal Istennek él. A kép tehát ugyanaz, mint a Róm 6,3—7-ben. A keresztségben az ember, aki bűnei miatt lelkileg halott volt, új életre támad, és elnyeri bűnei bocsánatát.

A 14. versben új képet használ, amely emlékeztet a Zsolt 139,16-ra és egy zsidó imára, amely arra kéri Istent, hogy az ellene szóló vádiratot semmisítse meg. Az apostol adósságlevelelről beszél, ahol az adósság az ember bűne. Krisztus az ilyen adósságlevelet a keresztre szögezte és érvénytelenítette. Ezzel megadta Isten gyermekeinek szabadságát, s nem vagyunk alávetve semmiféle kozmikus hatalmasságnak. Ezt a saját nyelvén az apostol azzal fejezi ki, hogy Krisztus lefegyverezte a fejedelemségeket és hatalmasságokat, s diadalmaskodott fölöttük. A kijelentés azonban eléggé homályos. Pontosan sehol sem mondja meg, hogy mit ért az ilyen szellemi erőkön, és azt sem tudjuk pontosan, hogy a tévitanítók milyen értelemben emlegették azokat. Sőt, a szöveget értelmezhetjük úgy is, hogy Krisztus a keresztes által diadalmaskodott, vagy Isten Krisztus által diadalmaskodott. Az értelem mindenesetre az, hogy az üdvösség szerzője egyedül Krisztus, s rajta nincs más közvetítő. Különben a 13—15. vers

azt a benyomást kelti, hogy az apostol itt is valamilyen keresztségi himnusz idéz, amelyben össze volt foglalva a megváltás és a megigazulás misztériuma.

HELYTELEN VALLÁSI GYAKORLATOK (2,16—23)

2,16 Senki se ítélkezzék fölöttetek étel-ital miatt vagy ünnepre, újholdra és szombatra vonatkozó dolgokban. 17 Hiszen ezek csak árnyékai a jövődőlnek; a valóság Krisztusban van. 18 Senki ne mondjon benneteket méltatlannak a jutalomra, főleg az nem, aki alázatoskodásban s az angyalok tiszteletében tetszeleg magának, aki látomásokkal dicsekszik, érzékes gondolkodásban ostobán felfuvalkodik, 19 s elutasítja a főt, jóllehet ő tartja és fogja össze az egész testet inakkal és izmokkal, s Isten szerint való növekedéséről is ő gondoskodik. 20 Ha tehát Krisztussal meghaltatok a világ elemeinek, miért vállaltok magatokra olyan kötöttségeket, mintha még a világban élnétek, 21 hogy tudni illik: Ne fogd meg, ne ízleld, ne érintsd. 22 Hiszen ezek mind arra valók, hogy használat közben elpusztuljanak. Csak emberi parancsok és tanítások, 23 amelyek a bölcsesség látszatát keltik az önkényes vallási gyakorlatokkal, az alázkodásokkal és az önsanyargatással, de valójában nincs semmi értékük, csak a test kielégítésére szolgálnak.

Pál következetesen hirdette, hogy Krisztus Isten gyermekeinek szabadságára hívott meg minket, ezért ellenzett minden irányzatot, amely a megkeresztelteket vissza akarta vezetni a törvény vagy a pogány hagyomány szolgásgába. Itt a tévitanítók a zsidó hagyományra hivatkozva fenntartották a tiszta és tisztátalan ételek megkülönböztetését, a hold járásától függő ünnepek megülnését és a szombati nyugalom kinos előírásait. Pedig ezek csak a jövődől szellemi értékek árnyékai voltak, ezért nem köteleznek. Az árnyékkal szemben azt mondja, hogy a „test”, vagyis a valóság Krisztusban van, őhozzá kell igazodni. A keresztyének „ne engedjék elvenni maguktól a győzelmi díjat”, vagyis ne engedjék, hogy valaki kétségbe vonja a győzelemhez való jogukat.

A tévitanítók vallásossága ellene mond a józanságnak. Képzelt szellemi hatalmaknak vetik alá magukat, ami nem igazi alázat, azután látomásokra hivatkoznak, bizonyára olyanokra, amelyeket angyalok idéztek elő. Ilyen látomásokat a pogány misztérium-vallások is emlegettek a beiktatás szertartásánál. További hibájuk az, hogy érzéki gondolkodásukban felfuvalkodnak. Ezzel talán arra céloz, hogy az érzelmi élményt tartják a legfontosabbnak. Az

ilyen vallásosság öncélú, ebben nincs helye a főnek, Krisztusnak, aki az egész testet megfelelő szervekkel összefogja és gondoskodik növekedéséről. A kép tehát az, hogy míg a téves vallásosságban az ember szétszóródik az élmény keresésében, addig Krisztus határozott tanítást és szervezetet adott egyházának, s kegyelmével vezeti a tagokat tökéletességre.

A 20. versben újra visszatér a keresztség hatásához. Ott a hívő misztikus módon részesül Krisztus halálában, meghal az evílágiságnak, és a feltámadt Krisztussal Istennek él. Ezért valóban szolgátságba süllyedne, ha újra a külsőségek és a babonás félelem irányítanák életét. Az ószövetségi vallás is tiltotta a tisztátalan dolgok érintését és a pogány vallásoknak is megvolt a taburendszerek, amelyekkel néha a bölcsesség benyomását keltették. De végső fokon csak a „test kielégítésére szolgáltak”, vagyis nem volt igazi lelki értékük. Az emberek a külsőségekkel egy ideig megnyugtatták magukat, de lelkileg nem válnak sem jobbá, sem gazdagabbá.

A RÉGI ÉS AZ ÚJ EMBER (3,1—17)

3,1 Ha tehát Krisztussal feltámadtatok, keressétek, ami fönt van, ahol Krisztus ül az Atya jobbán. 2 Ami ott fönnt van, arra legyen gondotok, ne a földiekre. 3 Hiszen meghaltatok és életek Krisztussal el van rejtve Istenben. 4 Amikor majd Krisztus, a mi életünk megjelenik, vele együtt ti is megjelentek dicsőségesen. 5 Fojtsátok el tehát tagjaitokban, ami földies: az erkölcstelenséget, a tisztátalanságot, az érzéki vágyakat, a bűnös kívánságokat és a kapzsiságot, ami nem más, mint bálványimádás. 6 Ezek miatt sújtja Isten haragja a hitetlenség fiait. 7 Valaha, amikor még köztük éltetek, ti is ezeket műveltétek. 8 De most hagyjátok el ezeket: a haragot, a gyűlölködést, a rosszindulatot, az átkozódást és az ocsmány beszédet. 9 Ne hazudjatok egymásnak. Vessétek le a régi embert szokásaival együtt, 10 és öltsetek föl az újat, aki állandóan megújul teremtőjének képmására a teljes megismerésig. 11 Itt már nincs görög vagy zsidó, körülmetélt vagy körülmetéletlen, barbár vagy szittyá, szolga vagy szabad, hanem Krisztus a minden, és ő van mindenben. 12 Mint Istennek szent és kedves választottai, öltsetek magatokra az irgalmasságot, a jóságot, a szelidséget és a türelmet. 13 Viseljétek el egymást és bocsássatok meg egymásnak, ha valakinek panasa van a másik ellen. Ahogy az Úr megbocsájtott nektek, ti is bocsássatok meg egymásnak. 14 Legfőként pedig szeressétek egymást, mert ez a tökéletesség köteléke. 15 S Krisztus

békéje töltse be szíveteket, hiszen erre vagytok hivatva, egy testben. Legyetek hálásak. 16 Krisztus tanítása éljen bennetek elevenen, s teljes bölcsességgel tanítsátok és intsetek egymást. Istennek énekeljete hálás szívvel zsoltárt, himnuszt és szent éneket. 17 Akár mondjátok, akár tesztek valamit, tegyetek mindent Urunk, Jézus nevében, így adjatok hálát általa Istennek, az Atyának.

Az apostol itt folytatja a keresztségből vett kép magyarázatát. Az előbbi részben arról beszélt, hogy a keresztség által beöltözzünk Krisztus halálába, most a másik oldalt jellemzi: beöltözzünk feltámadásába is, ezért figyelmünket fordítsuk az üdvösség felé. Krisztus, az egyház feje, emberségével már az Atyánál van, s ott helyet készít számunkra. Az égi dolgok keresése azonban nem azt jelenti, hogy semmibe vesszük a földieket, hanem azt, hogy megfelelő értékelést viszünk bele az életbe. Az apostol szavait az adott összefüggésben kell értelmezni. Előbb azt kifogásolta, hogy a tévtanítók a világ elemeihez igazítják vallásosságukat, tehát velük ellentétben mondja, hogy az odafönt valókat kell keresni. Az üdvösséget csak úgy érzük el, ha itt a földön megteesszük kötelességünket, tehát a földi életnek megvan a komolysága. Viszont ha a megdicsőült Krisztusra tekintünk, fölébred bennünk a remény, s ez eligazít a földi nehézségek között. A feltámadás erőit a kegyelemmel már magunkban hordozzuk, de még rejtett módon, Krisztus megjelenésekor, vagyis az általános feltámadásban külsőleg is áthatja testünket Isten gyermekeinek dicsősége.

Az erkölcsi magatartás a kegyelmi átalakulás folyamánya. Magunkban hordozzuk a lelki ember képét, ezért nem élhetünk a testi ember vágyai szerint. Az önmegtagadás arra való, hogy elfojtsuk a bűnös kívánságokat és hajlamokat. Különösen kiemeli a kapzsiságot, s egyenesen bálványimádásnak mondja. Olyan értelemben, hogy a földi javak bálványozása eltérít Isten szolgálatától. A keresztség újdonsága megköveteli azt is, hogy ne éljenek többé a régi ember szokásai szerint, hiszen magukra öltötték az új embert, amely az Istenhez való hasonlóságot viseli magán. Ehhez nem illik a harag, a gyűlölködés, az ocsmány beszéd, az átkozódás és a hazugság. Az új ember sajátysága az állandó megújulás, amíg el nem jut a teljes megismerésre. Ez a fogalom is gyakran visszatér az apostolnál (epignoszisz). Az ismeret gyarapodását a hit és a kegyelem biztosítja. Az igazi vallásosság nem érzelem, hanem Isten kitárulásának tudatos átélése. Ez a szellemi világosság biztosítja a felemelkedést az ösztönök fölé. Az új ember megnevezést használta az Ef 2,15 és 4,24-ben is. Sőt már az Ószövetség beszélt az új szívről, amely felismeri Isten terveit (Ez 36,26; Zsolt 51,12). A kegyelmi rendben a természetes különbségek háttérbe szorulnak. Nem az számít, hogy ki milyen fajhoz, nyelvhez vagy társadalmi réteghez tartozott, hanem az, hogy

Isten gyermeke lett és hordozza az örök élet zálogát. Az itt említett szittyák (szküthesz) a Fekete-tengertől északra lakó nép voltak és harciasságukról voltak híresek. A 11. versben a „Krisztus lesz minden mindenben” kifejezés azt célozza, hogy a megkeresztelt ember szabja mindent tettét öhozzá, hiszen kegyelme áthatja egész valónkat. A tétel abból is érthető, hogy a hívő ember Krisztus tagja és a fő szellemével kell töltekeznie.

A 12. versről kezdve az eredményeket sorolja fel, amelyek tartalmat adnak az életnek. A hívő ember a keresztségben szent lett és Isten választotta, s küldetést kapott, hogy Krisztust képviselje a világban. Ezért főleg abban kell kitűnnie, ami a közösségi életet szolgálja. Gyakorolnia kell a jóságot, irgalmat, szelídséget, türelmet, megbocsátást és a szeretetet. Az indíték az, hogy Isten is megbocsátott nekünk, tehát a jósággal egymásnak is tartozunk. A szeretet a tökéletesség köteleke, hiszen benne van az ösztönzés minden törvény megtartására, amellet a közösség egységét is biztosítja. Ahol szeretet van, ott megtapasztalják Krisztus békéjét. A közösség szellemi színvonalát szolgálja az, ha okosan és bölcsen tanítják egymást a hit igazságaira és az erkölcsi köteleességekre. A zsoltár, himnusz és szent ének éneklése főleg az istentiszteleti összejövetelre vonatkozik. A három fogalom különbségét ma nem tudjuk megállapítani, bizonyára együtt jelzik a keresztyén közösség ihletett énekeit, amelyekkel Krisztus misztériumát dicsőítették (1Kor 12,77—8; 14,26). Krisztus közvetítő szerepe pedig már benne van a közösség meggyőződésében, ezért általa dicsőítik az Atyát. Az itt megrajzolt kép tehát elének állítja a helyi egyházat, mint természetfölötti közösséget, amely Krisztus művét folytatja a világban.

ÁLLAPOTBELI KÖTELESSÉGEK (3,18—4,6)

3,18 Asszonyok, engedelmeskedjeteK férjeteKnek, ahogy illik az Úrban. 19 Férfiak, szeresséteK feleségeKtet, s ne bánjatok durván velük. 20 Gyermekek, fogadjatok szót szüleiteKnek mindenben, mert ez kedves az Úr szemében. 21 Apák, ne keserítséteK gyermekeiteKtet, nehogy kedvüket veszítsék. 22 Szolgák, engedelmeskedjeteK mindenben földi uratoknak, ne látszatra szolgáljátok őket, mint akik emberek tetszését keresik, hanem egyenes lélekkel, az Úr félelmében. 23 Bármit tesztek, tegyéteK szívből, mintha az Úrnak, s nem embernek tennéteK. 24 Hiszen tudjátok, hogy az Úrtól jutalmul kapjátok az örökséget. Urunknak, Krisztusnak szolgáljátok, 25 hiszen a gonosz meglakol igazságtalanságáért; ő nem ismer személyválogatást. 4,1 Gazdák, adjátok meg szolgálítóKnak, ami jogos és méltányos. Gondol-

játok meg, hogy nektek is van uratok a mennyben. 2 Legyetek éberek és kitartók az imában meg a hálaadásban. 3 Imádkozzatok egyúttal értünk is, hogy az Isten tárjon fel előttünk ajtót, hogy beszélhessünk, s Krisztus titkát, ami miatt bilincsbe is vertek, 4 hirdethessem kötelességemhez híven. 5 A kívülállókkal való érintkezésben legyetek okosak. Az időt jól használjátok fel. 6 Beszédek legyen mindig szíves, sóval ízes, akkor majd helyesen meg tudtok felelni mindenkinek.

Az állapotbeli kötelességek felvázolása hasonlít a Ef 5,21—6,9-hez. A régi társadalmi életnek megfelelően a kibővített család békés életéről van szó, amibe a rabszolgák is beletartoztak. Ilyen felsorolást a sztoikus bölcselőknél is találunk. De az apostol azt a kegyelmi kapcsolatot emeli ki, amit a keresztség adott. A hívők mind tagjai Krisztus misztikus testének, tehát egymáshoz való viszonyukat is „az Úrban” kell tisztázni. Az Ef 5,25—33-ban a házasságról bővebben beszélt. Itt is a korabeli nyelvezetet használja, amely szerint a család feje a férfi, ezért az asszony engedelmeskedjék az Úrban, a férfi pedig szeresse feleségét. A lényeg az, hogy mindkettő vallásos erényt gyakorol, mert a másik félben Krisztus tükröződését látja, s azt is tudja, hogy Krisztus kegyelme segíti magatartásában. A kölcsönös szeretben nem jut szóhoz az alá és fölrendeltség. A gyermekek is azért engedelmeskedjenek, mert az Úr akaratát teljesítik, s az apák is kötelesek Krisztus szeretetében nevelni gyermekeiket.

Igazi újdonság a szolgák és gazdáik kapcsolata. A világi felfogás szerint a szolga az ura tulajdona volt. A keresztség ide is bevitte a kegyelmi rendet, s az apostoli igehirdetés feladata nem a társadalmi rend megváltoztatása volt, hanem az élet megtöltése az üdvösség örömhírével. A szolgák lássák meg Krisztus szolgálatát engedelmességükben, a gazdgák pedig érezzék a felelősséget Krisztus előtt, aki nekik is uruk. Az ilyen lelkiület kihat a társadalomra is. Az újdonság az, hogy a szolga is Isten gyermeke és örököse, pedig ez a gondolat még az Oszövetségben is idegen volt (Gal 4,1—2). Istennél nincs személyválogatás, ő a jutalmat az erkölcsi tettek szerint osztogatja.

Az egész közösségnek az imában való kitartást ajánlja, hiszen az Istennel fennálló kapcsolat ünnepi légkört ad az életnek. A maga számára azért kéri az imát, hogy Isten tegye hatékonyvá igehirdetését, hiszen neki hirdetnie „kell” az evangéliumot. Ugyanezzel a görög szóval (dei) jelzi az evangélium is, hogy az Emberfiának szenvednie kellett (Mk 8,31; Lk 9,22; 17,24). A kívülállókkal, a nem-keresztényekkel szemben az okosságot ajánlja. Csak ezzel győzhetik meg őket a keresztény élet értékéről. Ebben az összefüggésben az idő felhasználása azt jelenti, hogy használják ki a megfelelő alkalmakat az apostolkodásra. Azután idézi a régiek mondását, hogy a beszéd legyen kedves és sóval ízes,

vagyis legyen benne tartalom. A hit hallásból fakad, ezért személyesen kell továbbadni. Krisztus is utalt arra, hogy követője a föld sója.

SZEMÉLYES ÜZENETEK ÉS BEFEJEZÉS (4,7—18)

4,7 Helyzetemről a kedves testvér, hű szolga és munkatárs az Úrban, Tichikusz majd beszámol nektek. 8 Épp azért küldtem el hozzátok, hogy megtudjátok, mi van velem és hogy megvigasztaljon benneteket. 9 Vele megy kedves és hű testvérem Onezimusz is, aki földitek. Ő majd elmondja mind, ami újság itt van. 10 Köszönt titeket fogolytársam, Arisztarchus és Márk, Barnabás unokaöccse; rá vonatkozó utasításaimat már megkaptátok. 11 Ha megérkezik oda, fogadjátok szívesen. Köszönt benneteket még Jézus is, más néven Jusztusz. A zsidók közül csak ők dolgoznak együtt velem Isten országának hirdetésében; igazi vigasztalásomra szolgáltak. 12 Köszönt titeket földitek, Epafrász, Krisztus Jézus szolgája. Ő állandóan küzd értetek imáiban, hogy teljesen és tökéletesen megvalósítsátok Isten akaratát. 13 Tanúskodom, hogy sokat dolgozik értetek, és azokért, akik Laodiceában és Hierapoliszban élnek. 14 Köszönt benneteket Lukács, a kedves orvos és Démász. 15 Köszöntésük a Laodiceában élő testvéreket és Nimfát, a házában összegyűvő közösséggel együtt. 16 Ha nálatok már felolvasták ezt a levelet, gondoskodjatok róla, hogy a laodiceai egyházban is felolvassák. Ti pedig olvassátok el a laodiceaiakét. 17 Archipposznak mondjátok meg: Legyen gondod az Úrtól kapott szolgálat betöltésére! 18 Itt a saját kezű köszöntésem: Pál. Emlékezzetek meg bilincseimről! Kegyelem veletek!

Az itt említett Tichikusról hallunk az ApCsel 20,4-ben. Bizonyára ő vitte ezt a levelet és az Efesusit a címzetteknek (Ef 6,21). Nemcsak azzal bízta meg, hogy helyzetéről beszámoljon, hanem azzal is, hogy megvigasztalja őket. Kétségtelenül jó híreket is visz, nemcsak az evangéliumi tanítást. Onezimusz a Filemonnak írt levél főszereplője, akit az apostol visszaküld gazdájához Kolosszéba. Arisztarchus az ApCsel 19,29 szerint Efesusban az apostol mellett volt. Márk pedig, Barnabás unokaöccse, az első térítő úton kísérte Pált, de ő a második útra már nem vitte magával. Itt új megbízatást kap, hogy látogassa meg a környékbeli egyházakat. Jusztusztól semmi közelebbit nem tudunk, legföljebb azt, hogy Márkkal együtt zsidó származású volt, s most csak ők ketten dolgoznak vele együtt. Úgy látszik, sokan azért húzódtak vissza, mert az

apostol nem szorgalmazta a mózesi törvény megtartását. Epafrásról különösen jó véleménye van. Hiszen ő vitte el annak idején az evangéliumot Kolosszébe, Laodiceába és Hierapoliszba. Az is érdeme, hogy „imáiban sokat küzd ezekért az egyházakért”. A kép az Ószövetségből való. Ábrahám (Ter 18,17—32), Jákób (Ter 32,29) és Mózes (Kiv 32,11—14) így küzdenek Istennel, amikor kérésüket eléje viszik. Lukácsról itt tudjuk meg, hogy orvos volt. A hagyomány őt tartja a harmadik evangélium és az ApCsel szerzőjének. Démásról a 2Tim 4,9 mondja később, hogy abbahagyta a missziós munkát. A görög szöveg alapján nem lehet eldönteni, hogy a laodiceai Nimfáról vagy Nimfászról, azaz nőről vagy férfiről van-e szó, akinek a házában a közösség összejön. Az apostol fontosnak tartja, hogy levelét másutt is felolvassák, ezért kéri, hogy cseréljék ki a kolosszei és laodiceai levelet. Ez utóbbi nem maradt fenn, vagy talán a mai Efezusi levelet kell érteni rajta. Archippusz a Filem 2 szerint a kolosszei egyház elöljárója. Befejezésül az apostol saját aláírásával hitelesíti a levelet. A bilincseiről való megemlékezéssel pedig azt akarja elérni, hogy a keresztények vállaljanak áldozatot hitükért.

A TESSZALONIKAIÁKNAK ÍRT ELSŐ LEVÉL

Bevezetés

Szent Pál második térítő útján érkezett Tesszalonikába, Macedónia tartomány székhelyére. A várost Nagy Sándor alapította, s fontosságát az adta meg, hogy kikötő volt és a Via Egnatián feküdt, így a tengeri és a szárazföldi kereskedelem gócpontja lett. Így sok idegen telepedett itt le, köztük zsidók is. Pál Timóteus és Szilas társaságában érkezett ide (ApCsel 17,1—10). Különben az ApCsel azt a benyomást kelti, hogy Pál csak 3—4 hétig tartózkodott a városban, de annál bizonyára sokkal többet, hiszen mesterségét, a sátorkészítést is folytatta (1Tesz 2,9) és a filippiektől több ízben kapott adományt (Fil 4,16). Ahhoz is idő kellett, hogy a zsidók megszervezzék ellene akciójukat. Azzal vádolták, hogy a birodalmi törvény ellenére vallási egyenlenséget szít, ezért hirtelen távoznia kellett. A keresztény közösség így igazában szervezetlen maradt. Ebből érthető Pál nyugtalansága és az a hang, ahogy beszél az ellene forduló zsidókról (2,15—16). A levelet nem azért írta, hogy a hit tételeit magyarázza. inkább szeretetéről és gondoskodásáról biztosítja őket, és örül az onnan kapott jó híreknek. Hálát is ad azért, hogy erősen állnak a hitben és a megpróbáltatás idején sem inogtak meg.

A levél még a második út végén keletkezett, kevéssel Korintusba érkezése után, tehát 51-ben, amikor Timóteus megjött Tesszalonikából és megnyugtató híreket hozott. Ez tehát az apostol első levele, sőt az egész Újszövetség első írása. A hangjából is kitűnik, hogy az apostol nem régen járt náluk. Megvan bennük a hit, a remény, a szeretet és a buzgóság az evangélium terjesztésére, így bizalommal várhatják a Krisztussal való találkozást. Tanítását úgy fogadták, mint Isten szavát, s annak nyomán megtapasztalták a Szentlélek kiadását. A levél tanításának középpontjában Krisztus feltámadása áll, amelyben Isten megmutatta a halál fölötti győzelmet és az örök élet lehetőségét. A feltámadt Krisztus élteti az egyházat, amely viszont várja második eljövételét. Az „Úr napja” majd kinyilvánítja az ő dicsőségét és a hívőknek meghozza a visszafizetést. Ezért eljövetelére készülni kell, hogy szentül és bűn nélkül állhassunk eléje. Az apostol reméli, hogy Krisztus még az első keresztény nemzedék életében

eljön — bár annak idejéről senki sem tud semmi biztosat. De a halál sem fosztja meg a hívőket ettől a dicsőséges naptól. Hiszen ahogy Krisztus feltámadt, úgy feltámadnak a halottak is. Különben Krisztus dicsőséges eljövetelének szemléltetésére a zsidó apokaliptikából való képeket használja: a nagy eseményt a főangyal harsonaszava vezeti be. A hívők feladata az, hogy mindig legyenek készen. A levél igazi jelentősége abban áll, hogy valódi képet ad a hit terjedéséről, továbbá a pogány környezetben élt közösség hitéről és lelkiületéről.

A levél szövege

KÖSZÖNTÉS ÉS HÁLAADÁS (1,1—10)

1,1 Pál, Szilvánusz és Timóteus a tesszalonikaiak egyházának, amely Istenben, az Atyában és Jézus Krisztusban áll fenn. Kegyelem nektek és békesség! 2 Mindig hálát adunk Istennek mindnyájaitokért, ahányszor csak megemlékezünk rólatok imádságainkban. 3 Állandóan gondolunk Istenünk és Atyánk előtt tevékeny hitetekre, áldozatos szeretetetekre és Urunkba, Jézus Krisztusba vetett szilárd reményetekre. 4 Mi tudjuk, Istentől szeretett testvéreim, hogy választottak vagytok, 5 hiszen az evangéliumot nemcsak szóval hirdettük köztetek, hanem erővel, Szentlélekkel és mély meggyőződéssel is. Ti éppúgy tudjátok, mint mi, hogy — érdeketekben — hogyan viselkedtünk köztetek. 6 S ti az Úr és a mi követőink lettetek. A tanítást a sok nehézség ellenére is a Szentlélek örömeivel fogadtátok, 7 s így Macedóniában és Achájában minden hívőnek példaképe lettetek. 8 Töletek kiindulva terjedt el az Úr szava, s nem is csupán Macedóniában és Achájában; Istenbe vetett hitetek mindenütt ismeretes lett, azért nem is kell róla beszélnünk. 9 Az emberek maguktól beszélnek róla, hogyan fogadtatok minket, hogyan fordultatok a bálványoktól az Istenhez, hogy az élő és igaz Istent szolgáljátok, 10 és várjátok a mennyből Fiát, Jézust, aki a halálból feltámadt s aki megment bennünket az eljövendő haragtól.

A címzésben Pál nem hivatkozik apostoli küldetésére, csak saját és munkatársai nevét említi. Itt még senki sem vonta kétségbe tekintélyét, s talán ő maga sem látta, hogy lesznek olyan ellenfelei, akik bírálni fogják tanítását.

Szilvánusz és Timóteus vele vannak, s az utóbbi nemrég érkezett meg Tesszalonikából. A helyi egyházat természetfölötti oldaláról szemlélteti: az Atyában és Jézus Krisztusban áll fenn. Ezt úgy kell érteni, hogy a kinyilatkoztatás valójában Isten szentháromsági kitárulása: az Atya fordul felénk Krisztus által a Szentlélekben. Vagy úgy is mondhatjuk, hogy Isten atyának mutatta magát a Fiú és a Szentlélek elküldése által. Mivel így már említette az Atyát és Krisztust, azért a kegyelmet és a békességet nem származtatja külön tőlük, mint más levelekben.

A címzés után következnek az elismerő szavak, amelyek szintén a kegyelmi rendet szolgálják. Hálát ad azért, hogy a keresztény vallás lényege, a hit, a remény és a szeretet megerősödött közöttük. Ez annál nagyobb érték, mivel ki voltak téve megpróbáltatásoknak. A tevékeny hit, a szilárd remény és az áldozatos szeretet említése mutatja, hogy az apostol a konkrét keresztény életet értékeli, nem az elvont fogalmakat. A hálaadás gondolatára újra meg újra visszatér az első három fejezetben. Együttal felidézi az ottani igehirdetés egyes mozzanatait, amelyekben a kegyelem kiadását látta. Választottaknak nevezi őket, mert Isten tapasztalható formában kimutatta irgalmát. Neki megadta a lehetőséget, hogy az evangéliumot erővel, Szentlélekkel és mély meggyőződéssel hirdethette közöttük. Az erő jelenthet csodajelet és az evangélium meggyőző hatását, de mindenképpen a Szentlélek megnyilatkozását kell látni benne. A meggyőződés nem az apostol hitére vonatkozik, amellyel beszélt, hanem arra az egyetértésre, amellyel a hitet befogadták. Amikor pedig a pogányokból lett keresztényeket választottaknak mondja, abban benne van az állítás, hogy az ószövetségi választott népet felváltotta az új nép, amely a Krisztusba vetett hitből él.

Figyelmet érdemel az a kifejezés is, hogy a tanítást a Szentlélek örömeivel fogadták. Ez a megállapítás ismétlődik az ApCsel-ben. Jelzi azt a belső élményt, amely eltölti az embert, ha tudja, hogy bűnei bocsánatot nyertek és megtalálta az üdvösség útját. Ezzel a buzgósággal másoknak is példát adtak, s részt vállaltak a távolabbi vidék evangélizálásában. Az apostol végül hálával gondol arra, hogy őt magát is szeretettel fogadták, mert felismerték benne az üdvösség örömhírének hirdetőjét. Megtérésüket azzal jelzi, hogy elfogadták az „igét” (logosz = szó), s ezen már akkor az Isten szavát értették. Ugyancsak szakkifejezés lett az, „hogy elfordultak a bálványoktól és az élő Istennek szolgálnak” (vö. Róm 2,4). Azzal pedig már a hit tartalmára utal, hogy a keresztények várják Krisztus második eljövetelét, aki feltámadt a halálból és uralkodik a mennyben. Ő azért jön el, hogy megmentsen az eljövendő haragtól, vagyis a kárhoztató ítélettől. A 9—10. verseket különben úgy tekinthetjük, mint az igehirdetés rövid összefoglalását. Benne van a megtérés, a hit, az Isten szolgálata és az üdvösség várása.

VISSZATEKINTÉS A TESSZALONIKAI IGEHIRDETÉSRE (2,1—12)

2,1 Magatok is tudjátok, testvérek, hogy nem hiába mentünk hozzátok. 2 Jóllehet előzőleg Filippiben szenvedés és bánatom ért bennünket, amint tudjátok, mégis — bízva Istenünkben — vállalni mertük, hogy hirdetjük nektek az Isten evangéliumát, a sok nehézség ellenére is. 3 Igehirdetésünk nem megtévesztésből, hamis szándékból vagy álnokságból fakad, 4 hanem úgy beszélünk, mint akiket Isten alkalmasnak ítél az evangélium hirdetésére. Nem is az embereknek igyekszünk tetszeni, hanem Istennek, aki szívünket megítéli. 5 Mint tudjátok, nem volt szokásunk hízelegni és kapzsi szándék sem vezetett soha. Isten a tanúnk rá! 6 Emberi elismerésre nem törekedünk, sem a titekre, sem a másokéra. 7 Bár mint Krisztus apostolai, követelményekkel állhattunk volna elő, mégis olyan szelíden viselkedtünk körötökben, mint a gyermekeit dajkáló anya. 8 Annyira közel álltatok szívünkhöz, hogy nemcsak Isten evangéliumát, hanem életünket is nektek akartuk adni. Ennyire megszerettünk benneteket! 9 Emlékezhettek, testvérek, fáradozásunkra és kemény munkánkra. Éjjelnappal dolgoztunk, hogy senkinek se legyünk terhére. Így hirdettük nektek Isten evangéliumát. 10 Tanúk vagytok rá, ti és az Isten, milyen szentül, becsületesen és feddhetetlenül éltünk köztetek. 11 Azt is tudjátok, hogy mint apa a gyermekeit, 12 egyenként intettünk, buzdítottunk és kértünk benneteket, éljetek méltóan ahhoz az Istenhez, aki meghívott titeket dicsőséges országába.

Itt visszatekint a tesszalonikai egyház megalakulására. Az ApCsel 16,19—24 elmondja, hogy előzetesen milyen kellemetlenségei voltak Filippiben, ahol a zsidók bevádolták őket az előjáróknál, hogy vallási békétlenséget szítanak. De az Istenbe vetett bizalom és a küldetés tudata megadta a bátorságot, hogy a tartomány székhelyén is hirdessék az evangéliumot. Itt külön a karizmatikus erőkre nem hivatkozik, csak azt említi, hogy tiszta szándékkal ment hozzájuk. Távol volt tőle minden hátsó gondolat és álnokság. Nem kereste az emberek tetszését, nem tett engedményeket a zsidóknak, nem akart anyagi előnyhöz jutni és nem ünnepeeltette magát. Megmutatta, hogy annak az Istennek a küldötte, aki vizsgálja a szíveket, s őszinte hitet és szeretetet vár az embertől. Az embereket nem magához akarta láncolni, hanem Krisztushoz. A lelki javak fejében elvárhatta volna ugyan, hogy hozzájárulnak megélhetéséhez, de ezt sem fogadta el. A szeretet és önzetlenség kimutatására két kifejezést használ: úgy volt közöttük, mint a gyermekét dajkáló anya, és nemcsak a tanítást, hanem életét is nekik akarta adni.

Sátorszövvő mesterségét folytatta, hogy fenntartsa magát és munkatársait. A Fil 4,15-ből azonban tudjuk, hogy a filippiektől kapott támogatást és azt el is fogadta. Munkájának azért volt eredménye, mert nemcsak hirdette, hanem be is mutatta a keresztyén életet, amit itt ezzel a három szóval fejez ki, hogy szentül, igazságosan és feddhetetlenül élt közöttük. A szentet jelölő görög szó (hoszisz) azt jelenti, hogy valaki az Isten előtti hódolatból kiindulva embertársai iránt is jóakaró és szelíd.

Különben itt, a 7—10. versekben halmozza a gyengédséget és a szeretetet kifejező szavakat: szelídséget, közvetlenséget, odaadást mutatott. Arra törekedett, hogy a megtért pogányoknál is kialakítsa a krisztusi szereteten nyugvó közösséget. Erkölcsi intelmei is olyanok voltak, mint a gondos apa figyelmeztetései. Együttal megadta az erkölcsiség felemelő motivumát: éljenek méltóan Istenhez, aki meghívta őket dicsőséges országába. Isten saját életét akarja megosztani az emberrel, s erre méltóvá kell válni. Az erkölcsiséghez tehát magunkat kell átalakítani. Érezni kell, hogy egy felsőbbrendű világnak is tagjai vagyunk, ahol a jóság, a szeretet és az igazság adja meg az élet hangulatát.

A HÍVEK BUZGÓSÁGÁNAK FELIDÉZÉSE (2,13—20)

2,13 Szüntelenül hálát adunk Istennek, hogy amikor Isten szavát hallottátok tőlünk, nem úgy fogtátok föl, mint emberi tanítást, hanem mint Isten szavát, ahogy valóban az is. Bennetek is hatékonynak bizonyult, akik hittetek. 14 Mert ti, testvéreim, követői lettetek Isten júdeai egyházainak, amelyek Jézus Krisztusban élnek. Ti ugyanazt szenvedtétek el saját népetektől, amit ők a zsidóktól, 15 akik Urunkat, Jézust és a prófétákat is megölték, minket pedig üldöznek, ezért az Isten előtt nem kedvesek és az embereknek is ellenségei. 16 Akadályoznak bennünket, hogy a pogányoknak ne hirdessük az evangéliumot az üdvösségükre. Így betelik egyszer s mindenkorra bűneik mértéke, s már rajtuk is az Isten haragja, végérvényesen. 17 Testvérek, mi egy időre elszakadtunk tőletek, de csak térben, a szívünkben nem. Sőt, egyre jobban vigyázunk rá, hogy viszontilássunk benneteket. 18 El akartunk hozzátok menni — én, Pál, ismétetlen is —, de a sátán megakadályozott benne. 19 Hiszen ki volna reményünk, örömünk és dicsekvésünk tárgya Urunk, Jézus Krisztus előtt, elfővetele napján, ha nem ti? 20 Igen, ti vagytok dicsőségünk és örömünk.

Az apostol a hitnek egy érdekes kérdését veti fel: Hallgatói úgy fogadták tanítását, mint Isten szavát. Ha ezért hálát ad Istennek, abban benne van a meg-

győződés, hogy az emberekben bizonyos kegyelmi megvilágosítás is közrejátszott. A tétel ma is érvényes. Milyen legyen az egyház igehirdetése, hogy az emberek úgy vegyék, mint Isten szavát? A kérdés már felmerült a prófétáknál, Jézus Krisztusnál és az apostoloknál. Tanításukat csak azok fogadták el, akik csodáikban, tanításukban és életükben meglátták a biztosítékot, hogy Isten vállalja értük felelősséget. Az apostolok arra hivatkoznak, hogy a küldetést Krisztustól kapták, róla tanúskodnak, és tőle kapják a kegyelmi segítséget. Az egyház sem tesz mást, mint az apostoli hagyományt adja tovább. krisztus a mindenkor egyháznak megadta az igazság Lelkét, hogy a kinyilatkoztatást sértetlenül megőrizze. Pál itt még azt is kiemeli, hogy a tanítás hatékonyságát bizonyult, vagyis hitet fakasztott, s ez bizonyíték isteni eredete mellett. Arra is utal, hogy ez a hit azonos minden egyházban. A tesszalónikaiak ugyanazt az evangéliumot kapták, mint a júdeaiak. Egybetartozásuk bizonyítéka az, hogy mindenütt kitartanak a hitben, a megpróbáltatások ellenére is. Az evangélium titkához tartozik az is, hogy ellenállásba ütközik. Akik nem tudnak földi érdekeikről, előítéleteikről és hagyományaikról lemondani, azok ellenséges lelkülettel fogadják. Úgy gondolják, hogy a megtérés kiforgatja őket megszokott életükből. S ha már az üldözésről van szó, kitér saját nehézségeire is. A túlbuzgó zsidók állandóan keresztezik az útját. Nem a pogányok üdvösségére gondolnak, hanem csak arra, hogy az apostol félredobja a mózesi törvényt, s ezzel a zsidó nép kiváltságát megtagadja. Ezért használ ellenük ilyen kemény ószövegségi kifejezéseket: Isten haragja eléri őket és betelik bűneik mértéke.

A szomorú kitérő után a 17. versben újra felveszi a baráti hangot. Állítja, hogy csak külsőleg van távol, szíve szerint közel érzi magát hozzájuk. Látogatásait a „sátán akadályozta meg”, amin nem kell többet érteni, mint azt, hogy a közbejött bajok és feladatok miatt nem talált rá időt. Hozzájuk való ragaszkodását az is indokoltá teszi, hogy az ítéleten neki sem lesz más öröme és dicsősége, mint az általa megtérített pogányoknak. Ezt különben a többi egyházak esetében is hangoztatja, főleg a korintusiakra vonatkozólag.

TIMÓTEUS KÜLDETÉSE (3,1—13)

3,1 Már nem bírtuk tovább, elhatároztuk hát, hogy inkább egyedül maradjunk Athénben, 2 s testvérünket és Krisztus evangéliumának hirdetésében Isten szolgáját, Timóteust elküldtük hozzátok, hogy megerősítsen benneteket hitetekben és bátorítson, 3 nehogy valaki is megátorodjék ezeknek a megpróbáltatásoknak közepette. Hiszen tudjátok, hogy ez a mi sorsunk. 4 Már amikor körötökben voltunk,

megmondtuk nektek előre, hogy megpróbáltatás vár ráink. 5 Így is történt, amint tudjátok. Éppen ezért nem bírtam már tovább, elküldtem hozzátok, hogy hírt halljak hitetekről. Vajon a kísértő nem szedett-e rá benneteket és fáradságom nem veszett-e kárba? 6 Timóteus éppen most tért vissza tőletek, és jó hírt hozott nekünk hitetek, szeretetetek felől és arról, hogy szívesen emlékeztek ráink, sőt szeretnétek látni bennünket, mint ahogy mi is titeket. 7 Hitetek minden bajunkban és szenvedésünkben megvigasztal minket, testvérek, 8 s újjáéledünk, ha kitartotok az Úrban. 9 Hogyan is róhatnánk le hálánkat az Istennek azért a nagy örömeért, amelyet általatok nyertünk az Isten színe előtt? 10 Buzgón imádkozunk éjjel-nappal, hogy újra láthassunk benneteket személyesen, és pótolhassuk hitetek hiányait. 11 Isten, a mi Atyánk és Urunk Jézus (Krisztus) vezesse hozzátok utunkat. 12 Titeket pedig gyarapítson és gazdagítson az Úr a szeretetben egymás és mindenki iránt, mint ahogy mi is szeretünk titeket. 13 Tegye állhatatossá szíveteiket, hogy feddhetetlen szentségben állhassatok Istenünk és Atyánk elé, amikor a mi Urunk, Jézus majd eljön, összes szentjének kíséretében.

A hívek iránt való szeretetet érzékelteti azzal is, hogy felidézi az eseményeket, amelyek ottani működése után történtek. Az ApCsel 17. fejezete alapján így látjuk az összefüggést. Pál Tesszalonikából Bereába megy, majd onnan Athénbe, de Szilás és Timóteus ott maradnak. Amikor bereai kísérői Athénből visszatérnek, üzen velük két munkatársának, hogy menjenek utána. Amikor megérkeznek hozzá, Timóteust visszaküldi Tesszalonikába, s ő Szilással Athénban marad. Erre utal a kitétel, hogy „egyedül (monoi) maradtunk”, tehát valaki van vele. Timóteus azt a feladatot kapja, hogy vigasztalja és bátorítsa őket, nehogy a pogányok és a zsidók magatartása eltántorítsa őket a hittől. Ő maga már előre figyelmeztette őket, hogy a hitnek a küzdelmes életben kell megerősödni. Timóteus a megnyugtató hírekkel már Korintusban éri utol az apostolt. A jó hír és a ragaszkodás kifejezése készíti őt a levél megírására. Itt magáról is közbeszó egy megjegyzést, hogy őt az egyház tagjainak hite és helytállása vigasztalja meg. Ez érthető abból, hogy egészen azonosította magát az evangélium terjedésével, így érzelmileg is benne élt munkájában. Örül annak, hogy „szilárdan állanak az Úrban”, vagyis Krisztushoz tartozónak tudják magukat kegyelmileg is. Ezért hálát ad Istennek, de szeretne újra eljutni hozzájuk, mert tudja, hogy a rövid idő nem volt elegendő hitük elmélyítésére. A levél elején ugyan dicsérte a hitüket, de ez nem jelenti azt, hogy tartalmilag is nagyon gazdag az a hit. De annál jobban kitartanak, minél inkább gyakorolják a

szeretetet egymás iránt és mindenki iránt. Másik kérése az, hogy legyenek állhatatosak, tartsanak ki a jóban, hogy feddhetetlenül állhassanak Krisztus elé, aki eljön ítéletet tartani „szentei” társaságában. Kik ezek a szentek? Az apostol előtt ószövetségi kép lebeg. Isten dicsőségéhez tartozik a mennyei udvartartás. Tehát gondolhatunk az angyalokra (Zsolt 89,6; Dán 4,20; 14,20; Bölcs 5,5), de egyúttal az üdvözültek seregére is. Hiszen Krisztus eljövetele az üdvösség végleges megvalósulása lesz.

ISTENNEK TETSZŐ ÉLET (4,1–12)

4,1 Továbbá kérünk és intünk titeket, testvérek, Urunkban, Jézus Krisztusban. Megtanulátok tőlünk, hogyan kell Istennek tetsző életet élnetek; éljetez hát így és haladjatok egyre előbbre. 2 Hiszen tudjátok, milyen utasítást adtunk nektek Urunk, Jézus Krisztus által. 3 Az az Isten akarata, hogy szentek legyetek. Kerüljétek a tisztátalanságot. 4 Mindegyitek szentül és tisztességesen éljen feleségével, és ne szenvedélyes érzékiségben, 5 mint a pogányok, akik nem ismerik az Istent. 6 Senki ne károsítsa és ne csalja meg üzleti ügyben testvérét, mert az Úr megtorol minden ilyesmit, ahogy előbb már megmondtuk és kifejtettük. 7 Hiszen az Úr nem bűnös életre hívott bennünket, hanem szentségre. 8 Aki tehát az ilyen dolgokat megveti, nem az embert veti meg, hanem az Istent, aki kiárasztotta ránk a Szentlelket. 9 A testvéri szeretetről nem szükséges írnom, hiszen Istentől tanulátok, hogy egymást szeressétek, 10 s szeretettel is vagytok egész Macedóniában minden testvér iránt. Csak arra kérlek titeket, testvérek, hogy gyarapodjatok is benne. 11 Becsületbeli kötelességnek tartsátok, hogy békességben éljetez, a magatok dolgával törődjétek s a két kezetekkel dolgoztok, ahogy a lelketekre költöttük. 12 Akkor a kívülállókból tiszteletet vált ki életetek és nem szorultok rá senkire.

Itt is folytatódik az erkölcsi élet sajátosan keresztény jellege. A kérés és a figyelmeztetés Krisztus nevében, őrá való tekintettel hangzik el, s a megvalósítandó cél az istennek tetsző élet. Az egyházban folytatódni kell Krisztus életének, akiben az Atyának kedve telt. Az apostol az utasításokat is „Jézus Krisztus által” adja, vagyis az ő szellemében, az ő megbízatásából. Figyelembe kell venni, hogy az apostoli tanításban együtt van a földi és a megdicsőült Krisztus. A feltámadt Krisztus jelen van az egyházban a Szentlélek által, azért a tanítás nemcsak visszaemlékezés Jézus földi életére, hanem annak magasabb

szintű megértése és alkalmazása is, s ehhez a Szentlélek segíti hozzá az apostolokat. Hiszen azért jött el, hogy elvezesse őket a teljes igazságra (Jn 16,13). Az erkölcsi követelmények össze vannak foglalva abban, hogy Krisztus követői szentek legyenek. A felhívás már ott volt a Lev 19,2-ben is: Legyetek szentek, mert én is szent vagyok. De a keresztség most már megadja hozzá a segítséget is, hiszen Krisztus tagjává és a Szentlélek templomává tesz.

A részletes utalásoknál figyelembe veszi a pogány környezetet. Azért kéri, hogy óvakodjanak a tisztátalanságtól (porneia), vagyis a pogányok kicsapongásaitól. A házasság is legyen tisztességes és szent. Itt az apostol sajátos kifejezést használ: „mindenki szerezzen magának edényt szentségben és tisztességben”. Kétségtelen, hogy az edény szó itt jelkép. Jelentheti azt, hogy az ember saját testét őrizze meg tisztességben, de jelentheti azt is, hogy feleségét őrizze meg szentségben és tisztaságban. A rabbik írásaiiban megvan ez a szóhasználat. Itt különben nem is annyira megőrzésről van szó, hanem inkább megszerzésről (ktaomai), tehát úgy is lehet fordítani, hogy szeressen magának feleséget, s akkor az apostol a pogány szabadossággal a tisztességes keresztény házasságot állítja szembe. Az életszentség és a tisztesség a célja a többi figyelmeztetésnek is. Ne károsítsák meg egymást. Az igazságosságot és a szeretetet Isten parancsolja, tehát aki felebarátja ellen vét, az Isten ellen vét. A másik motívum az, hogy Isten kiárasztotta ránk a Szentlelket, azért egymásban többet kell látni, mint embert. Isten maga belépett a közösségi kapcsolatokba. Ezt a figyelmeztetést azonban inkább csak az eszmény kiemeléséért teszi, hiszen tudja, hogy ott a szeretet erénye példás. Istentől tanulták meg a szeretetet, s ez azt jelenti, hogy az apostol az igehirdetésben az üdvösség történetét úgy mutatta meg, mint Isten irgalmának és szeretetének megnyilatkozását. A szeretet követelménye az is, hogy békében éljenek egymással, saját hivatásukat teljesítsék, és igyekezzenek saját munkájukból megélni. Ez függetlenséget ad nekik és másoknak sem lesznek terhére, ahogy az ő saját példáján is bemutatta. A hellén világban a nehéz munkát a rabszolgák végezték, ezért azt sokan lealacsonyítónak tartották. Talán az a veszély is megvolt, hogy Krisztus eljövételének hangoztatása miatt egyesek fölöslegesnek tartják a munkát, ahogy ez a téma a 2Tesz-ben jelentkezik is.

AZ ELHUNYTAK SORSA (4,13—18)

4,13 Az elhunytak sorsáról nem akarunk tájékoztatlanságban hagyni benneteket, testvérek, hogy ne szomorkodjatok, mint a többiek, akiknek nincsen reményük. 14 Ha Jézus, ahogy hisszük, meghalt és

feltámadt, akkor Isten vele együtt feltámasztja azokat is, akik Jézusban hunytak el. 15 Az Úr tanítása alapján ugyanis ezt mondjuk nektek: Mi élők, akik az Úr eljöveteleig megmaradunk, nem előzzük meg az elhunytakat. 16 A parancsszóra, a főangyal szólítására, Isten harsonájának zengésére az Úr maga száll le a mennyből. Először a Krisztusban elhunytak támadnak fel, azután mi, akik életben maradtunk, 17 a felhőkön velük együtt elragadtatunk a magasba, Krisztus elé, s így örökre az Úrral leszünk. 18 Vigasztaljátok tehát egymást ezzel a tanítással.

Mivel Pál aránylag rövid időt töltött Tesszalonikában, érthető, hogy a tanításban maradtak hiányok. Bizonyára Timóteus számolt be ezekről is. Krisztus második eljövetele az apostoli tanításban érthető módon előtérbe került. Ha Krisztus feltámadt, akkor dicsőségét és hatalmát talán már a még élő nemzedéknek megmutatja és ítéletet tart. De mi lesz azokkal, akik közben meghaltak? Azok nem lesznek tanúi megjelenésének? A keresztényeknek van reményük, amely éppen Krisztus feltámadásán alapszik. Ha ő eljön, feltámasztja a halottakat. Ez következik abból, hogy akik hisznek és megkeresztelkednek, azok Krisztus tagjai, tehát osztoznak a fő sorsában. Itt felváltva találjuk a kifejezést, hogy „akik az Úrban haltak meg, vagy akik Krisztusban haltak meg”. Hasonlóképpen beszél arról, hogy Jézus feltámadt, vagy hogy Isten, az Atya feltámasztotta. Ha arra gondol, hogy Krisztus személye szerint az Isten Fia, akkor feltámadt, ha pedig arra, hogy valóságos ember is, akkor Isten feltámasztotta. A halál megjelölése itt az elszenderülés, elalvás. Az elalvás különben mind a görögöknél, mind a zsidóknál a halál képe volt. Azért a feltámadásra is alkalmazták a felébredés képét. A görögben addig nem volt külön szó a feltámadásra, azért a szentírás is a felemelés (egeiro) vagy a felébresztés (anisztaimai) szót használja. A tanítást az apostol „az Úr szava alapján” adja. Nem is kell külön kinyilatkoztatásra gondolni, hiszen Jézus elég nyíltan beszélt a holtak feltámadásáról (Mt 16,27; 24,30). Jézus eljövetelének szemléltetésre pedig a hagyományos zsidó apokaliptikus stílus elemeit hozza. A főangyal szava, Isten harsonája, a felhőkön való eljövétel mind az isteni hatalom szemléltetésének kellékei. Egyébként úgy beszél, mintha ő is megérné ezt a napot. A lényeg azonban az, hogy „az Úrral leszünk”. A feltámadás és az örök élet tehát nem más, mint osztozás Krisztus dicsőségében. A tanítást azonban még ki kell egészíteni azzal, amit az 1Kor 15,51-ben olvasunk: „Titkot közlök veletek: nem halunk meg mindnyájan, de mindnyájan elváltozunk.” Vagyis az életben maradtak is átmennek azon a változáson, amit a halál és a feltámadás jelent, mert „a test és a vér” vagyis a földi létmód nem mehet be az örökkévalóságba. Krisztus feltá-

madása tehát meghozta a feleletet a halál kérdésére is, s hívőknek ebből kell eligazítást meríteniük.

AZ ÚR ELJÖVETELÉNEK IDEJE BIZONYTALAN (5,1—11)

5,1 Ami az időt és az órát illeti, testvérek, arról nem szükséges írnom. 2 Magatok is pontosan tudjátok, hogy az Úr napja úgy érkezik el, mint éjjel a tolvaj. 3 Amikor azt mondogatják: Béke és biztonság!, akkor éri őket a hirtelen pusztulás, akárcsak a várandós asszonyt a fájdalom, s nem lesz menekvés számukra. 4 De ti, testvérek, nem jártok sötétségben, hogy az a nap tolvaj módjára lepjen meg benneteket. Hiszen mindnyájan a világosság és a nappal fiai vagytok. Nem vagyunk az éjszakáé, sem a sötétségé. 6 Ne aludjunk hát, mint a többiek, hanem legyünk éberek és józanok. 7 Az alvók éjjel alszanak, a mulatozók éjjel részegeskednek. 8 Mi azonban, akik a nappaléi vagyunk, legyünk józanok és öltsük fel a hitnek és a szeretetnek páncélját, sisak gyanánt meg az üdvösség reményét. 9 Hiszen Isten nem a haragra szánt minket, hanem az üdvösség elérésére, Urunk, Jézus Krisztus által, 10 aki meghalt értünk, hogy akár élünk, akár meghalunk, vele együtt elnyerjük az örök életet. 11 Ezért vigasztaljátok és bátorítsátok egymást, mint ahogy meg is teszitek.

Krisztus maga is bizonytalanságban hagyott bennünket második eljövetelének idejéről. Annál erősebben hangsúlyozta az állandó készenlétet. Ezért a hit közlésében az apostol sem tehet mást. Az Úr napja elnevezés az Őszövet-ségből való. Amit itt olvasunk az 1—3. versekben, az nagyon hasonlít Krisztus szavaihoz (Mt 24,43 és Lk 12,39). Krisztus is mondja, hogy a vég akkor következik be, amikor az emberek békéről beszélnek. A virrasztásra való felhívás azért jó, mert magunktól nem szeretünk a felelősségre gondolni. Csak a hit és a kegyelem adhatja meg az erőt a készenlétre. Az apostol a világosság és a sötétség, a nappal és az éjszaka ellentétét használja. A hívő ember a világosság fia, s ez a sajátosan szemita kifejezés jelzi a kinyilatkoztatás által hozott többletet, amely megvilágosítja Isten terveit, kötelességeinket és az élet célját. Az éjszaka az alvás vagy mulatozás ideje, a nappal a tervszerű munkáé. A hit világossága két követelményt támaszt: legyünk józanok, továbbá viselkedésünket irányítsa a hit, a remény és a szeretet. Ezeket az erényeket az apostol a katonai fegyverzetéhez hasonlíja, amely megvédi a kísértéstől. Erről a fegyverzetről beszél az Ef 6,11—13 is. A három isteni erény emelkedetté és lendületessé teszi

életünket. A hit mutatja az utat, a remény sarkall a cél elérésére, a szeretet pedig személyes kapcsolatot teremt Istennel. Így valóban átéljük, hogy ő nem haragra szánt bennünket, hanem üdvösségre, amelyet Krisztus biztosít. Ezért „akik még virrasztanak és akik már elaludtak” vele együtt lesznek. A keresztény élet tehát csak az ő követése lehet.

BEFEJEZŐ INTELMEK (5,12—28)

5,12 Kérünk titeket, testvérek, becsüljétek meg azokat, akik körötökben fáradoznak, vezetnek és intenek benneteket az Úrban. 13 Munkájukért legyetek irántuk minél nagyobb szeretettel, egymással megéljetez békében. 14 Kérünk továbbá benneteket, testvérek, feddjétek meg a nyughatatlanokat, bátorítsátok a kislelkűeket, gondozzátok a betegeket, tanúsítsátok mindenki iránt türelmet. 15 Ügyeljétek, hogy senki ne fizessen rosszal a rosszért, hanem törekedjétek mindig jól tenni egymással és mindenkivel. 16 Legyetek derűsek. 17 Imádkozzátok szüntelenül. 18 Adjatok hálát mindenért, mert Isten ezt kívánja mindnyájatoktól Krisztus Jézusban. 19 Ne oltssátok ki a Lelket, 20 s a prófétai beszédet ne vessétek meg. 21 Vizsgáljátok felül mindent, a jót tartsátok meg. 22 Mindenféle rossztól óvakodjatok. 23 A békesség Istene szenteljen meg benneteket, hogy tökéletesek legyetek. Őrizze meg a szellemeteket, lelketeket és testeteket feddhetetlenül Urunk, Jézus Krisztus eljöveteleig. 24 Aki meghívott benneteket, az hűség és végbe is viszi. 25 Testvérek, imádkozzátok értünk is. 26 Köszöntsetek minden testvért szent csókkal. 27 Az Úr nevében felszólítalak benneteket, hogy ezt a levelet minden testvér előtt olvassátok fel. 28 A mi Urunk, Jézus Krisztus kegyelme legyen veletek.

Itt találjuk a legrégibb írásbeli utalást arra, hogy a Pál által alapított közösségeknek van vezetőjük, akik „az Úrban” gyakorolják tisztüket, tehát nem világi előjárókról van szó. Az Úrban kifejezés nemcsak azt jelenti, hogy Krisztus szellemében, hanem azt is, hogy az ő megbízásából, a tőle kapott hatalommal és kegyelemmel működnek. A velük való kapcsolat nem maradhat csupán jogi kötelék, hanem a szeretetnek is ki kell fejeződni benne. A béke és az egység is állandó témája a leveleknek. Ebből következik, hogy a nyughatatlanokat le kell inteni. Azokat, akik „nem tartják be a rendet”. Azt nem mondja meg, hogy kikre gondol közelebbről. Lehet, hogy csak általános megjegyzés, mint a többi, hogy erősítsék a gyengéket, gondozzák a betegeket és erősítsék

egymásban a hitet. Az istentiszteleti összejövételnek ez is feladata lett. a krisztusi lelkiület abban nyilvánuljon meg, hogy a rosszat ne viszonzózzák rosszal, hanem tegyenek jót mindenkivel. A megigazulás és a remény alapján joguk van ahhoz, hogy örüljenek. Az ima és a hálaadás az istennel fennálló kapcsolatot tartja ébren. Azzal, hogy a Lelket ne oltás ki, a karizmák követésére gondol, a Szentlélek indíttatásaira. Ezeket itt még nem részletezi úgy, mint pl. a Korintusi levélben. Csak a prófétálást emeli ki, mert az tanító és buzdító beszéd volt.

A hitből fakadó józan ítéletet mindenben alkalmazni kell. Csak azt fogadják el, aminek jó és igaz voltáról meggyőződtek. A befejező áldást a béke Istenétől kéri. A békés lelkiület Isten irgalmából és gondviseléséből táplálkozik. Amikor azt kéri, hogy Isten őrizze meg szellemüket, lelküket és testüket (pneuma, pszüché és szóma), akkor nem az ember három alkotó részét akarja felsorolni, hanem inkább az élet megnyilatkozásait. Az ember lehet szellemi, érzéki és testi, de egész valóját Isten szolgálatába kell állítani. A reményt ápolni kell, hiszen ha Isten meghívott az üdvösségre, akkor meg is ad minden segítséget.

Az apostoli öntudat fejeződik ki abban, hogy a levelének tartalmát mindenkivel meg akarja ismertetni. Pálnak már ebben az első levelében felismerhető tárgyilagos magatartása. Vigyáz arra, hogy mindig a kinyilatkoztatott tanítást adja, a személyes kapcsolatot pedig „az Úrban” tartsa fenn, s ezzel kizár minden egyéni érdeket. Az eszmény csak az lehet, hogy egyéni lelkiületünkkel és közösségi kapcsolatainkkal mindig az Úr elé állhassunk.

A TESSZALONIKAIÁKNAK ÍRT MÁSODIK LEVÉL

Bevezetés

A levél tartalma igazolja, hogy megírásának oka a tesszalонikai egyházban elterjedt nézet volt. Egyesek tévesen értelmezték az első levél néhány kitételét, mások látomásokra vagy apostoli tanításra hivatkoztak, s azt hirdették, hogy Jézus második eljövetele küszöbön áll, azért abbahagyták a munkát, elhanyagolták kötelességeiket. Ennek a levélnek a fő témája tehát a Krisztus eljövetelére vetett hit tisztázása. Ezt nyújtja a 2,1—12 rész, amelynek stílusa is egyéni. Vannak benne olyan kifejezések, amelyek másutt nem találhatók az apostol leveleiben. A levél többi részében viszont sok párhuzamos hely van az első levéllel. Ezt azzal lehet magyarázni, hogy a két levél írása között aránylag rövid idő telt el, s így az apostol ismételte magát. Egyes újabb magyarázók pedig éppen ebből kiindulva feltételezik, hogy a levél valaki mástól származik, aki bizonyára az apostol környezetéhez tartozott és szándékosan használta fel az első levél anyagát olyan részletesen. A véleményt azonban nem lehet bizonyítani. Az sem döntő érv, hogy vannak benne szokatlan kifejezések, hiszen az adódhat a témából is. A paruzia előzményei és jelenségei teljes összhangban vannak az evangélium tanításával. Különben ez a levél is hű képet ad az egyház terjedésének problémáiról, és a hitnek arról a mozgalmas átéléséről, amely a megtért pogányokat eltöltötte. A természetfölöttiség és az újdonság lenyűgözte őket.

A levél szövege

KÖSZÖNTÉS ÉS A HIT DICSÉRETE (1,1—12)

1,1 Pál, Szilvánusz és Timóteus a tesszalонikaiak egyházának, amely Istenben, az Atyában és Urunkban, Jézus Krisztusban áll fenn. 2 Kegyelem nektek és békesség (Istentől, az Atyától és Urunktól, Jézus

Krisztustól). 3 Folytonos hálával tartozunk értetek az Istennek, testvérek, mégpedig méltán, mert hitetek nőttön nő és a kölcsönös szeretet mindnyájatokban gyarapszik. 4 Dicsekszünk is veletek Isten egyházaiban: állhatatosságotokkal és hitekkel, amelyet tanúsítottok a sok üldözés és zaklatás közepette. 5 Ezeket elviselitek az Isten igazságos ítéletének előjeleként, hogy majd méltók legyetek az Isten országára, hiszen szenvedtek érte. 6 Méltányos egyébként, hogy Isten zaklatóitoknak zaklatással fizessen meg. 7 Nektek, zaklatottaknak pedig velünk együtt megnyugvást adjon, amikor Urunk, Jézus eljön hatalmas angyalaival a mennyből, 8 és lobogó tűzzel megbünteti azokat, akik Istent nem ismernek és Urunk, Jézus evangéliumának nem engedelmeskednek. 9 Örök kárhozattal fognak bűnhődni, eltaszítva az Úr színe elől és távol fönséges hatalmától, 10 azon a napon, amikor majd eljön, hogy dicsőségét megmutassa szentjeiben és csodálatos hatalmát bennetek, hívőkben. Ti ugyanis tanúságtételünket hittel fogadtátok. 11 Ezért állandóan imádkozom értetek, hogy Istenünk méltóvá tegyen benneteket a meghívásra és tökéletessé a jóra való törekvésben s a hitből fakadó tettekben. 12 Így dicsőül meg Urunk, Jézus neve bennetek, és ti is őbenne, Istenünknek és Urunknak, Jézus Krisztusnak kegyelméből.

A köszöntés szó szerint ugyanaz, mint az első levélben. Szilvánusz és Timóteusz az apostollal vannak Korintusban. Az egyház is úgy szerepel, mint az Atyában és Jézus Krisztusban fennálló közösség. Ehhez az alapot megadta Jézus a főpapi imájában, amikor azért könyörgött, hogy a benne hívők az Atyában és őbenne eggyé legyenek (Jn 17,21). Ha pedig ez az egyház belső kegyelmi rendje, akkor valóban lehet kegyelmet és békességet kérni az Atyától és Krisztustól.

Az udvarias kapcsolatfelvétel is olyan szívélyes, mint az előző levélben. Itt csak a hitet és a szeretetet emeli ki, mint a buzgóság ismertető jelét. A remény helyett az állhatatosságra hivatkozik, a hitben való kitartásra, amely a külső zaklatás ellenére sem csökken. Közben ide beilleszt egy rövid tanítást arról, hogy Istennek milyen célja lehet az üldöztetés megengedésével. Hívó szemmel azt úgy kell látni, mint az ítélet előjelét. A keresztényeknek alkalmat ad arra, hogy hitük és állhatatosságuk erősödjék, s ezzel az ítélet napjára érdemeket szereznek. Az üldözők bűne pedig telitődik általa és megérnek az ítéletre. Az apostol számára különben a megpróbáltatás velejárója a keresztény életnek (vö. ApCsel 14,22).

Krisztus az ítéletet teljes isteni hatalommal hajtja végre. Itt megtaláljuk az apokaliptikus irodalom kellékeit, amelyekkel Isten fönségét és hatalmát jel-

lemeztek: az angyalok seregével jön, lobogó tűzzel büntet. A büntetés azokra vonatkozik, akik „nem ismerik az Istent és nem engedelmeskednek az evangéliumnak.” A nem ismerés utalás Jer 10,25-re, ahol inkább az Istentől való elfordulásról van szó. Az evangéliumnak azok nem engedelmeskednek, akiknek elégségesen felajánlották, de előítéleteik miatt visszautasítják. A kárhozatot úgy jellemzi, hogy ott el vannak taszítva az Úr színe elől és távol fönséges hatalmától. Isten jelenléte és hatalma egyaránt életet, boldogságot sugároz, tehát ennek az ellenkezőjét kapják. Isten akkor fogja igazán kinyilvánítani dicsőségét, amikor érvényesíti irgalmas szeretetét és megjutalmazza szentjeit.

Imájában azt kéri, hogy Isten tegye őket méltóvá kegyelmével a meghívásra úgy, hogy törekszenek a jóra és hitből fakadó tetteket visznek végbe. A kegyelem belülről tökéletesíti az akaratot, hogy az ember szabadon keresse és munkálja a tökéletességet. A hitből fakadó tettek azok, amelyeket keresztény meggyőződéssel végzünk. Arra kell törekedni, hogy mindennapi tetteink mögött is ez a lelkiület álljon. Fontos azt is tudni, hogy a jóra való törekvés által Krisztus megdicsőül bennünk és mi őbenne. A kölcsönhatás abból következik, hogy Krisztus tagjai vagyunk. Ő bennünk akar tükröződni, mi pedig az ő életében részesedünk.

KRISZTUS ELJÖVETELÉNEK ELŐZMÉNYEI (2,1—12)

2,1 Van még egy kérésünk: Urunk, Jézus Krisztus eljövetelét és vele való egyesülésünket illetően ne veszítsétek el rögtön józanságokat, 2 és sem lelki kinyilatkoztatás, sem állítólag tőlünk eredő mondás vagy levél ne ijesszen meg benneteket, mintha az Úr napja már küszöbön állna. 3 Semmiképpen meg ne tévesszen valaki titeket, hiszen előbb be kell következni az elpártolásnak és meg kell mutatkozni a bűn emberének, a kárhozat fiának, az ellenségnek, 4 aki mindenek fölé emelkedik, amit Istennek és szentnek neveznek. Sőt Isten templomában foglal helyet és istennek akar látszani. 5 Nem emlékeztek, hogy minderről beszéltem nektek, még amikor nálatok voltam? 6 Tudjátok azt is, mi késlelteti fellépésének idejét. A gonoszság tiúka már munkálkodik, 7 csak annak kell még az útból eltűnnie, ami még késlelteti. 8 Akkor majd megjelenik a gonosz, de Urunk, Jézus elsőpri szája lehelleivel és megsemmisíti jövetelének tündöklésével. 9 Megjelenését a sátn erejéből mindenféle feltűnő tett, jel és hamis csoda kíséri, meg mindenféle gonosz csábítás is, 10 azok vesztére, akik elkárhoznak, mert nem voltak fogékonyak az igazság szeretetére, ami üdvös-

ségükre szolgált volna. 11 Ezért szolgáltatja ki őket Isten a kísértés hatalmának, hogy higgyenek a hazugságnak. 12 Így azok, akik nem hittek az igazságban, hanem a gonoszságban telt kedvük, mind ítéletet vonnak magukra.

Krisztus második eljövetele fontos tétele volt az apostoli igehirdetésnek. Ezt abból tudjuk, hogy már az első levél is utal rá néhányszor (1Tesz 2,19; 3,13; 4,15; 5,4). A hangsúlyt azonban az adta meg, hogy Jézus megdicsőül a világ előtt, mert nyilvánvalóvá válik egyetemes hatalma. Az a sejtélem kísérte azonban az igehirdetést, hogy az esemény talán még az ő életükben bekövetkezik. Tesszalonikában egyes keresztények tovább mentek és külön kinyilatkoztatásra vagy az apostol kijelentéseire hivatkozva biztosnak is vették, ezért átadták magukat a lemondó várakozásnak. Pedig Krisztus maga hivatkozott arra, hogy eljövetelének időpontja bizonytalan (Mk 13,32), s inkább készenlétre intett, nem félelemre. Bizonyos előjelekről Krisztus is beszélt, amelyek a gonoszság hatalmának megnyilvánulására és az egyház küzdelmére vonatkoztak. Pál apostol itt ezt öltözteti képekbe. a kifejezések az apokaliptikus irodalomból valók. Bekövetkezik a hitehagyás, megjelenik a bűn embere, a kárhozat fia, az ellenség. A szöveg tehát látszólag egyedi személyről beszél, de az lehet megismerés is. Viselkedését ószövetségi utalásokkal szemlélteit. Dán 11,36 szavával mondja, hogy föléje emelkedik mindennek, ami isteni és szent. Ez 28,2-ből veszi azt, hogy Isten templomában foglal helyet és magát is isteníti. Tapasztalatból tudjuk, hogy minden vallásellenes földi hatalomnak ez a viselkedése. Az ószövetségi nép ezt megtapasztalta a babilonoknál és a szíreknél. Ott a vallás legnagyobb megalázása a jeruzsálemi templom meggyalázása volt. Valami hasonlót kell az egyháznak is elviselni. A Jelenések könyve majd ezekkel a dolgokkal foglalkozik. A kérdés azonban megmarad, hogy ez a megszemélyesítés nem inkább csak a rossznak és a hitetlenségnek az állandóan meglevő jelenségére vonatkozik-e, bár lehet, hogy a végső időkben különös erővel fog jelentkezni. A zsidó apokaliptika is beszélt a gonoszság végső támadásáról.

A „gonoszság titka” kifejezés jelzi legjobban, hogy az apostol a felsorolt képekben mindent összefoglal, ami az ember üdvösségét korlátozza vagy korlátozni akarja. Titok azért, mert nem tudjuk, hogy Isten miért engedi meg jelenlétét. Az egyházban azonban van valami, ami akadályozza erejének teljes megnyilvánulását. De mi lehet ez? Azt írja, hogy ottlétekor beszélt nekik róla. Talán nem is valami reális dolog, hanem olyan valami, amit a keresztények az általános apostoli igehirdetésből megérthettek. Gondolhatunk arra, hogy Isten tervei szerint mindennek megvan az ideje, hogy az evangéliumnak és a kegye-

lem kiadásának át kell járni a világot, vagy hogy a Krisztus által alapított egyháznak ki kell mutatni erejét a történelemben. Tehát olyan kegyelmi erőről van szó, amely nem szorítkozott az apostoli időkre. Hasonló módon kell értelmezni a gonoszság titkát is. A rossz jelenléte maga is titok az Isten által teremtet világban, méginkább az Isten bontakozó országában. Erre már Jézus is felhívta a figyelmet példabeszédeiben (búza és konkoly, háló). Biztos, hogy a bűn az emberi szabad akarat tökéletlenségéből folyik, de azért sok dinamizmust visz bele az életbe. Gondoljunk a bűnbánatra, a jóvátételre, a rossz elleni küzdelemre, a megbocsátásra és a kegyelem felhasználására. Csak Krisztus megjelenése vet véget a bűn uralmának. Az a kifejezés is az apokaliptikus irodalomból való, hogy Krisztus „szája lehellelével elsöpri a gonoszt” (vö. 4Ezdr 13,10). Krisztus jövetelének tündöklése azt a hatalmat és dicsőséget juttatja eszünkbe, amellyel ítéletet tart és amelynek semmi nem állhat ellen. A feltűnő jeleket és hamis csodákat sem kell a történelem végére korlátozni. Az ember a maga tudását és ravaszságát mindig felhasználja bűnös célok elérésére. Az egyház történelmén végigvonul a jelenség, hogy az emberek megszedülnek a tekintély, a hatalom és a tudás nagyságától. Viszont a hívőkben annál jobban elmélyülhet a hit és az Istenbe vetett bizalom. Az ószövetségi nyelvhasználatból kell értelmezni a 11. verset is, hogy „Isten kiszolgáltatja őket a kísértés hatalmának, hogy higgyenek a hazugságnak.” Istennek nem az a célja, hogy a hazugságnak higgyenek, de megengedi az ilyen helyzetet, s ha valaki a rosszat választja, azt erővel nem tartja vissza, s így elítélésük jogos, főleg azoknál, akiknek „kedvük telt a gonoszságban”.

BUZDÍTÁS ÁLLHATATOSSÁGRA (2, 13—17)

2,13 Folytonos hálaadással tartozunk az Istennek értetek, testvérek, akiket szeret az Úr, mert az Isten kezdettől kiválasztott benneteket, hogy a lélek megszentelő erejéből és az igazságban való hit által megváltást nyerjete. 14 Evangéliumunk által épp azért hívott meg benneteket, hogy részetek legyen Urunk, Jézus Krisztus dicsőségében. 15 Legyetek hát állhatatosak, testvérek, és ragaszkodjatok a hagyományokhoz, amelyeket tőlünk élőszóban vagy levélben kaptatok. Urunk, Jézus Krisztus pedig, és Isten, a mi Atyánk, 16 aki szeretett minket és kegyelmével állandó vigasztalást és jó reménységet ajándékozott nekünk, 17 vigasztalja meg szívetekeket és szilárdítson meg benneteket minden jó tettben és szóban.

Mielőtt a levél végén erkölcsi vonatkozású figyelmeztetéseket adna, újra eszükbe idézi a keresztyén élet kegyelmi ajándékait. Ő maga is ezekért ad hálát a nevükben. A kegyelmi rend nem más, mint Isten szentháromsági életének kitárulása az ember felé. Ezt így fejezi ki: Titeket szeret az Úr (Krisztus, a Fiú), Isten (az Atya) kezdettől fogva kiválasztott, hogy a Lélek erejéből megváltást nyerjete. Tehát megvan a hasonlat a 2Kor 13,13-al. Isten szeretete Krisztusban vált tapasztalhatóvá, hiszen ő lett áldozat megváltásunkért. Az Atya örök tervében pedig benne volt a kiválasztás és a meghívás (Róm 8,29). Végül a Szentlélek adja a világosságot és az ösztönzést a hithez, hogy megismerjük az igazságot. Gyakorlatilag a meghívásuk az evangélium hirdetése által ment végbe, s keresztyén életük gyümölcse az, hogy részük lehet Krisztus dicsőségében, a feltámadásban. Ezt az ajándékot úgy becsülik meg, ha állhatatosak maradnak a hitben, ami nem más, mint az egyház hagyományos tanításának elfogadása. Az apostol tehát már ott hagyományról beszél, amit ő is átvett a többi apostoltól, a szemtanúktól, s azt nem szabad megmásítani. Az állhatatosság lehetséges, mert Istentől állandó vigasztalást és reménységet kapnak. Maga a remény is vigasztalás, hiszen az nem más, mint bizakodás Isten erejében és irgalmában, amellyel célhoz vezet. Ő képes megerősíteni bennünket, hogy gyarlóságaink ellenére is megdicsőítsük őt szavunkkal és tetteinkkel.

BUZDÍTÁS IMÁRA ÉS MUNKÁRA (3, 1—18)

3,1 Végül imádkozzatok értünk, testvérek, hogy az Úr szava terjedjen és dicsőségre jusson, mint nálatok is, 2 és hogy megszabaduljunk az ártó és gonosz emberektől. A hit ugyanis nem mindenkié. 3 Az Úr azonban hűséges, megerősít benneteket és megoltalmaz a gonosztól. 4 Bízunk az Úrban, hogy megtartjátok, amit meghagytunk nektek, és a jövőben is meg fogjátok tartani. 5 Az Úr vezérelje szíveteket Isten szeretetére és krisztusi türelemre. 6 Urunk, Jézus Krisztus nevében meghagyjuk nektek, testvérek, kerüljete minden olyan testvért, aki kifogásolható módon él, és nem ragaszkodik a tőlünk kapott hagyományhoz. 7 Hiszen tudjátok, hogyan kell minket követni. Nem élünk télenül közöttek, 8 senki kenyerét ingyen nem ettük, hanem keserves fáradtsággal, éjjel-nappal megdolgoztunk érte, hogy senki-nek ne legyünk terhére. 9 Nem mintha nem lett volna rá jogunk, hanem mert példát akartunk nektek adni, hogy kövessétek. 10 Már amikor nálatok volunk, meghagytuk nektek, hogy aki nem akar dolgozni, ne is egyék. 11 Most mégis azt halljuk, hogy némelyek

rendetlenül élnek, semmit sem dolgoznak, hanem haszontalanságra fecsérlik idejüket. 12 Az ilyeneknek megparancsoljuk, figyelmeztetjük őket az Úrban, Jézus Krisztusban, hogy békésen dolgozva a maguk kenyerét egyék. 13 Ti pedig, testvérek, ne unjatok bele a jöttetekbe. 14 Ha valaki nem engedelmeskedik a levélben adott tanításnak, azt jegyezzétek meg és kerüljétek a társaságát, hogy észre térjen. 15 De ne bánjatok vele úgy, miní ellenséggel, hanem feddjétek meg, mint testvéreteket. 16 A békesség Ura adjon nektek mindig és minden körülmények között békét. Az Úr legyen mindnyájatokkal! 17 A köszöntést saját kezemmel írom: Pál. Minden levelemben ez a jel, ez a kézírásom. 18 A mi Urunk, Jézus Krisztus kegyelme legyen mindnyájatokkal!

Az imádságra való felhívás itt szembenáll azoknak a tétlenséggel, akik félremagyarázták Krisztus második eljövételét. Az apostol az evangélium terjesztését tartja élete feladatának, s ahhoz kéri imájukat. Sajátos kifejezés az, hogy az Úr szava ne csak terjedjen, hanem „meg is dicsőüljön”, vagyis, hogy általa kialakuljon az emberekben az Isten országa. Az ártó emberektől való szabadulás vágya érthető abból, hogy a féltékeny zsidók ezen a vidéken is akadályozták munkáját. Hogy a hit nem mindenkié, azon azt kell érteni, hogy nem mindenki fogadja be. Isten a kegyelmét is felajánlja mindenkinek, de azt vissza is lehet utasítani. Az üdvösség tervébe ez az ellentmondás bele van foglalva. Aki befogadja a kegyelmet, az állhatatos marad a hitben. Krisztus a szívek szándékát is tudja irányítani, s el tudja vezetni az embert Isten szeretetére. Az 5. versben álló „krisztusi türelmet” lehet állhatatosságnak is fordítani. Az értelem az, hogy a kegyelem segítségével hozzá hasonlóan helyt állhatunk az élet küzdelmeiben.

Mivel a paruzia félremagyarázóí vallásos hit örve alatt télenkedtek, az Úr nevében, vagyis apostoli tekintélyével figyelmezteti őket, hogy igazodjanak a kapott tanításhoz. A buzgóságra saját példáját állítja eléjük. Neki joga lett volna arra, hogy az igehirdetés fejében elfogadjon tőlük anyagi segítséget, de nem tette, hanem külön dolgozott, hogy megszerezze mindennapi kenyerét. A baj nem is az, hogy nem dolgoznak, hanem haszontalansággal töltik idejüket. A görög szó (periergazomai) éppen azt jelenti, hogy a munka látszatát keltik, de semmi okosat nem tesznek. Ezeknek mondja, hogy aki nem akar dolgozni, ne is egyék. Amikor azt kívánja, hogy „mindenki a maga kenyerét egye”, nyilván arra céloz, hogy az illetők nem restellték másoknak terhére lenni. A hitbéli tanítás az egész összefüggésből az, hogy a jóban való megmaradás eszköze a kötelesség hűséges teljesítése. Krisztus eljövételét és az ítéletet is

csak úgy várhatják nyugodt lélekkel, ha emberi feladataikat odaadóan teljesítik.

Végül kitér arra, hogyan kell kezelni a különködőket. Az is testvéri figyelmeztetés, ha nem tartanak velük kapcsolatot. A befejező jókívánat az Öszövetségből való: A béke Istene adjon nektek békét. A béke szónak vallásos értelme volt: igazi békét csak Isten adhat. Ő ment meg a csapástól, az ellenségtől, a külső és belső nyugtalanságtól. A teljes béke megvalósulása az örök élet lesz. A levél hitelesítését saját aláírásával adja, mint más levelekben (1Kor 16,25; Gal 6,15; Kol 4,1). Ezt az általa alapított egyházakban kétségtelenül ismerték. Azért is szükség lehetett rá, mert akadtak, akik hamis levélre hivatkoztak (vö. 2,2).

A TIMÓTEUSNAK ÍRT ELSŐ LEVÉL

Bevezetés

Az 1—2Tim és Tit levelet a teológiai irodalom a 18. század óta mint „pasztorális leveleket” emlegeti, mert elsősorban lelkipásztori utasításokat tartalmaznak. Címzettjük Timóteus és Títusz, akik az apostol munkatársai voltak. Timóteusról az ApCsel is megemlékezik. Pál második térítő útján vette maga mellé a likaoniai Lisztrában (ApCsel 16,1 kk). A 2Tim 1,5 megnevezi anyját, Eunikét és nagyanyját, Loiszt, akik zsidók voltak, s tőlük megkapta az őszö-vetségi vallás ismeretét. Apja ellenben görög volt. Vegyes származása miatt alkalmas volt arra, hogy a zsidók között is működjek, ezért az apostol ajánlotta neki a körülmetélést, bár ennek az egyház életében már semmi jelentősége nem volt. Jelleméről még azt tudjuk, hogy szerény, inkább félénk fiatalember volt (1Tim 4,12; 2Tim 2,22) és gyenge egészségű. Közben valamikor kézzrátéttel megkapta a püspöki felszentelést is (1Tim 4,14; 2Tim 1,6). A munkatársak közül legtöbbet ő volt az apostol mellett, s több levélben az ő üdvözlete is megtalálható (1—2Tesz; 2Kor; Róm; Fil; Kol; Filem). Külön megbízatást is kap egyes egyházak meglátogatására. Az apostol utolsó levelében, halála előtt is hívja magához (2Tim 4,9).

A levél keletkezésének körülményeit az 1Tim 1,3 világítja meg. Az apostol Macedóniába megy, s Timóteust Efezusban hagyja, hogy az ottani egyházat vezesse. Ez az intézkedés nem illik bele azokba az eseményekbe, amelyeket az ApCsel-ből ismerünk, tehát későbbi időről van szó. Pál első római fogsága (61—63) után minden bizonnyal újra járt keleten, s a megváltozott körülmények késztették arra, hogy az egyházi szervezetet gondosan kiépítse. E levél ebben az időben keletkezett, nagyjából egy időben a Titusznak írt levéllel. Mivel az apostol a Néro-féle üldözés alatt szenvedett vértanúságot, 64—68 között, azért a levél írását a 64—65-ös évre kell tenni. Ma ugyan van olyan nézet, hogy a pasztorális levelek nem Páltól származnak, hanem valamelyik tanítványától, aki a megváltozott egyházi körülmények között írta azokat a század vége felé. Hivatkoznak arr., hogy a témák és a stílus különböznek a korábbi levelektől. Például itt a hit már határozott tanítás elfogadása (1Tim 4,1; 6,21), míg ko-

rábban inkább csak a Jézussal való kapcsolatot jelentette. Továbbá itt a vezető gondolat a keresztény jámborság, nem a hit terjedése, kevés utalás történik a Szentlélekre, de annál több a szervezett egyházra. A kutatók azt is kiszámították, hogy a pasztorális levelekben előforduló 902 szó közül 305 nem található az apostol más leveleiben és 105 sehol másutt az újszövetségi írásokban. De az is igaz, hogy ezek nagy része a helyzetből és a témából adódik: 50 szó a tévtanításokkal kapcsolatos, 29 az egyházi előjárókkal, 61 Timóteus és Títusz egyéni tulajdonságaival és szerepével, 90 pedig az egyházi szervezettel. Azt is figyelembe kell venni, hogy közben az apostol négy évet börtönben töltött, kettőt Cezáreában és kettőt Rómában. Stílusa lassúbb és nyugodtabb, hajlik a moralizálásra, s a kifejezésmódba belejátszott az is, hogy kinek diktálta a levelet. Végül az itt jelentkező tévtanítás még nem a század végén jelentkező igazi gnoszticizmus. A pasztorális levelek sajátosságai tehát megmagyarázhatók azokkal az új követelményekkel, amelyek gyorsan jelentkeztek az egész birodalomban elterjedt egyházban. A páli szerzőség mellett tanúskodik a legrégibb hagyomány; Római Kelemen, Antióchiai Ignác, Polikárp, Alexandriai Kelemen és Ireneusz.

A levél szövege

CÍMZÉS ÉS ÜDVÖZLET (1,1—2)

1,1 Pál, üdvözítő Istenünk, Krisztus Jézus rendelkezéséből Krisztus Jézus apostola Timóteusnak, a hitben szeretett fiának. 2 Kegyelem, irgalom és békeesség Istentől, az Atyától és Urunktól, Jézus Krisztustól.

A címzés mutatja, hogy nem egyszerű, magánlevélről van szó. Pál itt is Krisztus apostolának nevezi magát és hivatkozik Isten rendelkezésére, mint akár a Róm vagy a Gal levélben. Ezzel előre jelzi, hogy az egyház szervezésére és vezetésére adott utasításai hivatalos jellegűek. Isten neve mellé odateszi az „üdvözítő” (szotérosz) jelzőt, s az még előfordul az 1 Tim 2,3-ban, a 4,1-ben, a Tit 1,3-ban, 2,10-ben és 3,4-ben. Egyébként az Újszövetségben inkább Jézus Krisztus jelzője, kivéve a Lk 1,47-et és Júdás 25-öt. Jézus Krisztus neve mellett pedig a „mi reménységünk” megnevezés áll. A reményre való utalás bizonyára az apostol előrehaladott korával és az egyház megpróbáltatásaival kapcsolatos. A remény akkor ad igazán támaszt, amikor a földi biztosíték hiányzik. Hasonló szellemben magyarázhatjuk azt is, hogy a köszöntésben a szokásos kegyelem és

békesség mellé odateszi az irgalom szót is. Ez is csak a 2Tim 1,2-ben és a 2Jn 3-ban található még meg. A gyarló ember reménye éppen Isten irgalmára támaszkodik.

A TÉVTANÍTÓK VISSZAUTASÍTÁSA (1,3—11)

1,3 Amikor elindultam Macedóniába, arra kértelek, maradj Efezusban, és figyelmeztess bizonyos embereket, hogy ne tanítsanak téves dolgokat, 4 ne vesződjenek mesékkel és vég nélküli családfákkal, amelyek csak vitatkozásra adnak alkalmat, de a hiten alapuló üdvrendet nem szolgálják. 5 A tanításnak a célja a tiszta szívből, jó lelkiismeretből és őszinte hitből fakadó szeretet. 6 Ettől némelyek eltertek és üres fecsegésre adták magukat. 7 A törvény tanítói szeretnének lenni, de nem értik, amit mondanak és amit olyan csökönyösen állítanak. 8 Mi tudjuk, hogy a törvény jó, ha valaki helyesen alkalmazza, 9 de tudatában kell lennünk, hogy a törvényt nem az igaz emberekért hozták, hanem a gonoszokért, a lázadókért, az istentelenekért, a bűnösökért, a vallástalanokért, a közönséges lelkületűekért, az apa és anyagyilkosokért, 10 a vérengzőkért, a tisztátalanokért, a fajtalankodókért, a rabszolgakereskedőkért, a hazugokért, a hamisan esküvőkért 11 és mindazért, ami még ellenkezik az igaz tanítással, a boldog Isten dicsőségéről szóló evangéliummal, amelynek hirdetésére megbízatást kaptam.

Az időpontot, amelyről itt szó van, nem tudjuk pontosan rögzíteni, de a római fogság utáni időre kell gondolni, amelyről az ApCsel már nem beszél. Timóteus feladata — mint az efezusi egyház vezetőjének — a tiszta keresztény tanítás megőrzése. Az itt említett tévtanítók családfákkal vesződnek, s azt keresik, hogy Isten üdvözítő terve hogyan bontakozik ki ezekben. A 7. vers szerint a törvény tanítói szeretnének lenni, s ez arra mutat, hogy megtért zsidókról van szó, akik magukkal hozták a mózesi törvény iránt való lelkesedést és az Ábrahám-tól való leszármazás fontosságát. Közben nem értik meg, hogy a régi törvény célja csak az előkészítés volt, ahogy arról többet hallunk a Róm és a Gal levélben. Később a gnosztikusok is előszeretettel folytattak spekulációkat öszövétségi személyekről és eseményekről.

Az apostol itt a törvényről csak annyit mond, hogy az szükséges, mert az emberek hajlamosak a rosszra, könnyen letérnek a helyes útról, tehát kell hogy megmutassák nekik az irányt. Itt olyan bűnlajstromot kapunk, mint az 1Kor

6,9-ben és a Gal 5, 19—21-ben, de itt a felsorolás bővebb, és kitér a társadalmi bűnökre is (gyilkosság, emberkereskedelem). A bűnök súlyosságát azzal jelzi, hogy azok ellenkeznek az igaz tanítással és a boldog Isten dicsőségéről szóló evangéliummal. Az igaz, „józan” tanítást említi a 2Tim 4,3 és a Tit 1,2; 2,1 is. A helyes erkölcsi magatartásnak ez az alapja. Az Isten dicsőségéről szóló evangélium azt fejezi ki, hogy Isten dicsősége Jézus Krisztusban jelent meg, s az ember a megigazulásban és az üdvösségben annak részese lesz. Istennek éppen az a dicsősége, hogy a gyarló emberhez leereszkedik és magához felemeli. Az apostol ennek a hírnöke, s szembeállítja magát azokkal, akik családfákról folytatnak szócséplést.

ISTEN IRGALMÁNAK MAGASZTALÁSA (1,12—20)

1,12 Hálát adok Urunknak, Jézus Krisztusnak, aki erőt adott nekem, megbízhatónak tartott és meghívott szolgálatára, 13 engem, aki azelőtt káromoltam s üldöztem és erőszakos ember voltam. De megkönyörült rajtam, mivel hitetlenségemben tudatlanul cselekedtem. 14 Sőt valósággal elárasztott az Úr kegyelme a Krisztus Jézusban való hittel és az iránta való szeretettel. 15 Igaz beszéd ez és teljes hitelt érdemel: Krisztus Jézus azért jött a világba, hogy üdvözítse a bűnösöket, s közülük én vagyok az első. 16 De éppen azért nyertem irgalmat, hogy Jézus Krisztus először is rajtam mutassa meg végtelen türelmét, példaképpül azoknak, akik a jövőben hisznek majd benne, és így eljutnak az örök életre. 17 Az örökkévalóság királyának, a halhatatlan és láthatatlan, egyedülvaló Istennek tisztelet és dicsőség mindörökkön örökké. Amen. 18 Lelkedre kötöm, Timóteus fiam, hogy a rólad való korábbi szavak értelmében a jó harcot harcold meg bizalommal. 19 Tarts ki a hitben és őrizd meg tisztán lelkiismeretedet. Ezt néhányan elvesztették, s ezért a hitben hajótörést szenvedtek. 20 Közéjük tartoznak Himeneusz és Alexander, akiket átadtam a sátnak, hadd tanulják meg, hogy ne káromkodjanak.

A hála gondolata úgy illik bele az összefüggésbe, hogy előbb, a 11—12. versben saját meghívását említette. Visszatekint életére és annak minden értékét, érdemét Isten irgalmára vezeti vissza. Azelőtt erőszakos ember volt és üldözte az igazság követőit. A káromlást úgy kell érteni, mint Isten jogainak semmibe vételét, nemcsak mint szóbeli szidalmazást. A keresztények üldözésében az elvakultság vezette, s azt úgy jellemzi, mint hitetlenségből fakadó

tudatlanságot. Az igazi felelőssége tehát a hitetlenségben volt, mint általában a zsidók vezetőinek. A jövődölések és Jézus bizonyítékai alapján felismerhették volna az igazságot, de nacionalista elfogultságuk megakadályozta őket. Isten irgalma abban nyilvánult meg, hogy megadta neki a Krisztusba vetett hitet és az iránta való szeretetet. Felismerte, hogy Jézusban az emberiség megváltója jött el, s meghozta a bűnök bocsánatát meg az üdvösséget. Ebből a meglátásból mondja ki az újszövetség alapelvét: Jézus Krisztus az emberek üdvözítésére jött el. Ezt Krisztus maga is hangoztatta, főleg olyanok előtt, akik magukat elbizakodottan igaznak tartották (Lk 5,32). Az a kijelentés, hogy a bűnösök között ő az első, nem saját maga megbélyegzése akar lenni, hanem az irgalmasságot emeli ki. Isten rajta mutatta meg kézzelfoghatóan, hogy előzetes érdem nélkül is megkönyörül az emberen. Jézus amellett még türelmét is megmutatta rajta: elviselte lázadását, hogy azután a bűnbánatban alázatossá és szerénnyé tegye. Megtérese valóban az üdvörténet csodálatos eseménye és az egyház mindig erőt merített belőle. Isten tud az üldözőből is apostolt faragni, azért őt megilleti a dicsőítés, amit itt közbeszúr és amelynek kifejezései az ószövetségi szövegekből valók.

A tévtanítás ellen a legbiztosabb orvosság az egyház vezetőinek hite és példája. Ezt kéri Timóteustól is, akiről annak idején a Lisztrában levő karizmatikusok jó véleményvel voltak (ApCsel 13,1—3; 1Tim 4,14). A hit szilárd-sága viszont csak „a jó hit megharcolásában” jut kifejezésre. Ez a hit vezet a jó lelkiismeretre, s az életnek ez a legnagyobb ajándéka. A lelkiismeret tisztaságának elvesztése legtöbbször magával hozza a hit elvesztését, hiszen a bűn lazítja az Isten előtti hódolatot. Példának felhossa az ottani egyházból Himenészt és Alexandert. Az első említi még a 2Tim 2,17, az utóbbit pedig a 2Tim 4,14 is. A sátánnak, az ellenségnek való átadás egyszerűen az egyházi közösségből való kizárás (1Kor 5,5).

ISTENTISZTELETRE VONATKOZÓ UTASÍTÁSOK (2,1—15)

2,1 Mindenekelőtt arra kérlek, végezzetek imát, könyörgést, esedezést és hálaadást minden emberért, a királyokért 2 és az összes előljárókért, hogy békés, nyugodt életet élhessünk, szentségben és tisztességben. 3 Ez jó és kedves üdvözítő Istenünk szemében, 4 Aki azt akarja, hogy minden ember üdvözüljön és eljusson az igazság ismeretére. 5 Hiszen egy az Isten, s egy a közvetítő Isten és ember között, az ember Krisztus Jézus, 6 aki váltságul adta magát mindenkiért, és tanúságot tett a meghatározott időben. 7 Ezért kaptam a küldetést,

hogy hírnök és apostol legyek — igazat mondok, nem hazudom —, a pogányok tanítója hitre és igazságra. 8 Azt kívánom hát, hogy a férfiak mindenütt tiszta lélekkel emeljék imára kezüket, ne haragos és viszálykodó érülettel. 9 Kívánom azt is, hogy az asszonyok tisztességes ruhát viseljenek, szemérmesen és szerényen ékesítsék magukat, 10 ne bodorított hajjal, arannyal, gyöngyökkel és drága ruhával, hanem mini istenfélő asszonyokhoz illik, jójuttakkal. 11 Az asszony csendben, engedelmes lélekkel hallgassa a tanítást. 12 Nem engedem, hogy az asszony tanítson, sem azt, hogy a férfin uralkodjék, hanem maradjon csendben. 13 A teremtésben is Ádám volt az első, Éva utána következett; 14 Ádámot nem vezették félre, de az asszony hagyta, hogy félrevezessék, s bűnbe esett. 15 Azáltal üdvözül, hogy vállalja az anyaságot, kitart a hitben, a szeretetben, a szerénységben és a tisztességben.

Nem véletlen, hogy az istentiszteleti ténykedéssel kapcsolatban a minden emberért való könyörgést említi. Éppen ebben a részben hivatkozik Krisztus egyetemes közvetítő szerepére, s az egyháznak ezt realizálni kell a világban. Maga az apostol fájdalmasan megtapasztalta az ellentmondást és az ellenségeskedést mind a zsidók, mind a pogányok részéről. Az egyháznak azonban az a feladata, hogy megbocsásson, és kérje Isten irgalmát mindenki számára. Éppen az a magatartás lehet a hatékony eszköz, hogy a kereszténységet a kívülállók is igazi mivoltában ismerjék meg. Nem földi uralmat keres, hanem Isten dicsőségét és az emberek üdvösségét. Az apostol felhívásában tükröződik az egyház egyetemessége is. Minden emberért kell imádkozni, mert Isten mindenkit üdvözíteni akar és Krisztus mindenkiért váltságul adta magát. Itt tehát nem lehet elzárkózni, és az elszigetelt közösség önelégültségében élni. Az újszövetségi üdvrendnek egyik legfontosabb tételét kapjuk itt Isten egyetemes üdvözítő akaratának meghirdetésében. Az üdvösség csak kegyelmi segítségével érhető el, nem természetes emberi erővel. Ha tehát Isten mindenkit üdvözíteni akar, az azt jelenti, hogy meg is adja hozzá a kellő segítséget. Az már az emberen fordul, hogy a kegyelem segítségével válaszol-e a meghívásra. Az üdvözítő akarat tehát előzetes és feltételes. Isten érdemeinket megelőzően megadja a kegyelmet, de az üdvösség azon fordul, hogy felhasználjuk-e azt. Az egyetemesség megokolása az, hogy egy az Isten aki a maga számára teremtette az embert és egy a közvetítő, Jézus Krisztus, emberi természete szerint. Ő megváltói szerepében az Atya üdvözítő akaratát realizálta. Az a kitétel, hogy az emberek „eljussanak az igazság ismeretére”, itt egyszerűen az üdvösség mibenlétének magyarázata. Arról az igazságról van szó, amelyről Jézus maga is tanúskodott (Jn 18,37),

vagyis a megváltásról és az üdvösségről. Pál apostol arra kapta küldetését, hogy ezt az igazságot feltárja a pogányok előtt. Az egyháznak is ez a mindenkori küldetése.

A férfiaknak szóló figyelmeztetés mindenkire vonatkozik. Aki imádkozik, csak úgy remélhet meghallgatást, ha a szívét megtisztítja a haragtól és a többi bűntől. Az asszonyoknak adott intelemben figyelembe veszi a hagyományos zsidó és pogány felfogást. Az asszony szerénységét az ószövetségi vallás is megkövetelte. Itt az apostol még bibliai utalással is alátámasztja a szerény viselkedést, s a magyarázat a rabbik módszerét követi. Isten Évát Ádámért teremtette, nem megfordítva. Továbbá Éva engedett először a kísértésnek, tehát ne akarjon a férfi fölé kerekedni. Az egyház úgy is értelmezte ezeket a felhívásokat, mint a kor társadalmából fakadó szabályokat. Az az állítás pedig, hogy az asszony az anyaság vállalása által üdvözülni, azok ellen szól, akik az anyaságot, mint testi dolgot, a bűn következményének tartották (vö. 1Tim 4,3).

AZ EGYHÁZI ELŐLJÁRÓK (3,1—16)

3,1 Bizonyos, hogy aki püspökségre törekszik, magasztos dolgot kíván. 2 A püspöknek azonban kifogástalannak, egyszer nősültnek, józannak, megfontoltnak, mértéktartónak, vendégszeretőnek és a tanításra rátermettnek kell lenni. 3 Ne legyen iszákos vagy erőszakoskodó, hanem megértő, békeszerető s nem kapzsi. 4 Saját családjának legyen jó gondviselője, aki gyermekeit fegyelemre és teljes tisztességre neveli. 5 Aki ugyanis a saját házáat nem tudja rendben tartani, hogyan tudná gondját viselni Isten egyházának? 6 Újonnan megtért se legyen, nehogy felfuvalkodjék és a sátán sorsára jusson. 7 Legyen jó híre a kívülállók körében is, nehogy megszólják és a sátán csapdájába essék. 8 A diakónusok hasonlóképpen legyenek tisztességesek, ne kétszínűek, borisszák vagy piszkos haszonra lesők. 9 A hit titkát őrizték tiszta lelkiismerettel. 10 Ki kell előbb próbálni őket, s csak akkor szolgáljanak, ha kifogástalanok. 11 Az asszonyok szintén legyenek tisztességesek, ne legyenek rágalmozók, hanem mértéktartók és mindenben megbízhatók. 12 A diakónus legyen egyszer nősült, s gyermekeinek és otthonának jó gondviselője. 13 Aki ugyanis jól végzi szolgálatait, nagy megbecsülésre tesz szert, és bizalmat szerez magának a Krisztus Jézusra alapozott hitben. 14 Mindezt azért írom neked, jöllerem remélem, hogy hamarosan eljutok hozzád, 15 hogyha késném is, tudd, hogyan kell viselkedned Isten házában, amely az élő Isten

egyháza, az igazság oszlopa és biztos alapja. 16 Kétségtelenül nagy dolog az istenfélő élet titka: Megjelent testben, igazolást nyert lélekben. Az angyalok látták, a pogányoknak hirdették. Világszerte hitek benne, s fölment a dicsőségbe.

Az egyházi elöljárókról szóló részt ezzel vezeti be: Igaz szó (logosz), hogy aki püspökséget kíván... Ez itt a mondanivaló ünnepélyességét jelzi. Még négyszer találkozunk vele a pasztorális levelekben (1Tim 1,15; 4,9; 2Tim 2,11; Tit 3,8). A magyar püspök szó a görög episzkoposz-ból származik, ami a világi nyelvben felügyelőt jelentett. Az egyházi hagyományban a püspök lett az apostolutód, de ebben az időben még nem lehet elkülöníteni az episzkoposz és a preszbüterosz jelentését. A preszbüterosz (idős ember) később a papok megjelölése lett. Itt a szöveg felsorolja azokat a követelményeket, amelyeket az egyházi elöljárótól meg kellett kívánni. A lényeg az, hogy erkölcsileg feddhetetlen és a tanításra alkalmas legyen. Külön követelmény az, hogy „egy feleségű” férfi legyen. Kétségtelenül nem a többnejűséggel állítja ezt szembe, hanem olyanra gondol, aki egyszer nősült, s ebben kifejezésre jut áldozatos élete. Különben a zsidó és pogány feliratokban az „egy feleségű férj” kifejezés a jó házasságot, a hitvesi szeretet megvalósítását is jelentette. Jó ajánlás még az, ha valaki a családját rendben tartja és gyermekeit tisztességre neveli. Újonnan megtért ne legyen, nehogy elbizakodjék, s amellet a keresztény hithez és élethez is kell a kipróbáltság. Hasonló okból kívánja meg a jó hírnevet. Ha okot ad a megszólásra, akkor könnyen veszekedésbe kerül ellenfeivel, s éppen ez a sátán kelepcéje.

A diakónusok feladata a betegek és a szegények felkarolása volt, de részt vettek a tanításban is és segédkeztek az istentiszteleti cselekményeknél. A követelmények itt is hasonlóak. A kapzsiságot itt erősebb szóval fejezi ki: ne legyen piszkos haszonra leső ember. A 16. versben az asszonyokról beszél és nem említi kifejezetten, hogy azok a diakónusok feleségei, de az összefüggés ezt mutatja, hiszen a következő versben folytatja a diakónus jellemzését. Az itt is követelmény, hogy egyszer nősült legyen. A keleti egyház később is úgy értelmezte ezt a kijelentést, hogy nős embert felszenteltek diakónusnak vagy papnak, de ha már felszentelték, utána nem nősülhetett. A hit titkát tiszta lelkiismerettel kell hordoznia, vagyis ne legyen képmutató. A kipróbálás bizonyára azt jelentette, hogy csak olyat szenteltek fel, aki már előzetesen is odaadóan vállalta a munkát. A szolgálat értékét világítja meg azzal, hogy a szolgálat egyrészt megbecsültté teszi a diakónust, másrészt bizakodó hittel tekinthet Krisztusra is, aki megígérte a jutalmat a hűséges szolgáknak.

Ezekre az intézkedésekre azért van szükség, mert Krisztus azt akarta, hogy egyháza az igazság oszlopa és biztos alapja legyen. Az „élő Isten egyháza” már

utal a kifejlődött egyházi öntudatra. Az élő Isten az ószövetségi nyelvben is Isten hatalmának, fönségének és jelenlétének kifejezése volt. Az egyház is ilyen értelemben érzi maga mögött Isten erejét. Itt aztán idéz egy ősi himnuszt vagy annak egy töredékét, amely azt mutatja be, hogy az egyház a kinyilatkoztatott igazság hordozója. Éppen ez benne az igazi jámborság (euszebeia) titka. A kinyilatkoztatott igazság maga Krisztus: ő (hosz) jelent meg testben, őt igazolta a Lélek a feltámadásban (vö. Róm 1,4). Az egyház feladata az, hogy hirdesse azt, aki fölment a mennybe, vagyis akiben megvalósult az üdvösség.

A KERESZTÉNY ÉLET SZABÁLYAI (4,1—16)

4,1 A Lélek világosan állítja, hogy a végső időkben némelyek elpártolnak a hittől, megtévesztő szellemekre és sátiáni tanításra hallgatnak. 2 Ezek képmutató hazudozók, akiknek megvan a lelkiismeretük bélyegezve. 3 Tiltják a házasságkötést és bizonyos ételek fogyasztását, jöllehet ezeket azért teremtette az Isten, hogy a hívó és igazságot ismerő ember hálaadással fogyassza. 4 Hiszen Istennek minden teremtménye jó, és semmi sem megvetendő, amit hálaadással veszünk magunkhoz, 5 mert az Isten tanítása és az imádság megszenteli. 6 Ha ezt tanítod a testvéreknél, jó szolgálja leszel Krisztus Jézusnak, hiszen annak a hitnek és igaz tanításnak a szavaival táplálkozol, amelynek követője lettél. 7 Utasítsd el a képtelen, ostoba meséket, inkább gyakorold magad az istenfélelemben. 8 A test gyötrésének ugyanis kevés a haszna, de az istenfélő élet mindenre jó, mert a jelen és jövőendő élet ígérete kapcsolódik hozzá. 9 Ez igaz beszéd, teljesen rá lehet hagyni. 10 Hiszen azért fáradunk és küzdünk, mert bízunk az élő Istenben, aki minden embernek az üdvözítője, kivált a hívőknek. 11 Ezt tanítsd teljes határozottsággal. 12 Senki ne becsüljön le ifjú korod miatt, de légy is a hívek példaképe beszédben, viselkedésben, szeretetben, hitben és tisztaságban. 13 Amíg oda jutok, legyen gondod a felolvasásra, a buzdulásra és a tanításra. 14 Ne hanyagold el magadban a kegyelmet, amelyet a prófétai szó alapján a papság kézföltele által nyertél. 15 Ezeket gyakorold, ezekben tartis ki, hogy előhaladásodat mindenki lássa. 16 Ügvelj magadra és a tanításra. Légy állhatatos benne. Ha megteszed, magadat is, hallgatóidat is üdvösségre segited.

A tévtanítókkal és a hitehagyókkal kapcsolatban a Lélektől kapott tanításra hivatkozik. Ez jelentheti egyszerűen azt, hogy már Krisztus előre

megjövendölte a hamis tanítók fellépését (Mt 24,11), s erre emlékezik az egyházi igehirdetés. Ő itt erősen megbélyegzi őket: sátáni tanításra hallgatnak, hazudnak és lelkiismeretük meg van bélyegezve, mint ahogy a szőkevény rabszolgára rásütötték a bélyeget. Tanításukból csak azt emeli ki, hogy tiltják a házaseletet, amit később a gnosztikusok is tettek, továbbá bizonyos ételek fogyasztását, s ez pedig a zsidó hagyomány becsempészése. Az elsőre külön nem tesz megjegyzést, hiszen annak a kereszténységben nem volt nagy visszhangja. A másodikkal kapcsolatban azonban rámutat a józan tanításra: amit Isten teremtett, az az emberért van és azt hálaadással lehet fogyasztani. Isten a teremtésben mindent jónak mondott, s az étel fölötti áldás benne volt a zsidó hagyományban is. Itt az igaz tanítás az apostoli hagyomány. A naív meséket az 1,4-ben is említette. Szembeállítja vele az igazi jámborságot, amely egyszerre fejezi ki az Isten előtti hódolatot, a hálát és az alázatot. Ugyancsak szembeállítja azt a „testi gyakorlatokkal”, amelyeken önsanyargatást is érthetünk. Talán ez is célzás a tévtanítókra. Az igazi jámborság értéke ez; magában hordozza a jelen és a jövő élet ígérését. A jelen életben megadja a jó lelkiismeretet, s ugyanakkor érdemeket szerez az örök életre. Az „igaz beszéd” itt is bevezetés a fontos közölni valóhoz. Abban a tudatban vállaljuk az áldozatos életet, mert tudjuk, hogy Isten mindenkit üdvözíteni akar, különösen azokat, akiket már meg is hívott a hitből való megigazulásra.

Timóteus legyen példaképe a közösségnek. Ne feszélyezze magát ifjú kora miatt, hanem adjon példát a hitről, a szeretetről és a jó lelkiismeretről. A felolvasás itt az ószövetségi szövegekre vonatkozik, ami része volt az istentiszteleti összejövetelnek. Az Ószövetséget azonban már úgy magyarázták, ahogy az Krisztusban teljesedett. A levelek utalásaiból azonban tudjuk, hogy Pál írásait is felolvasták (1Tesz 5,27; Kol 4,16). Az apostolnak és a presbitereknek a kézrátétele adta meg Timóteusnak a felszentelést. Ennek kegyelmét kell felszítani magában, vagyis abból merítsen erőt tisztének betöltésére. A kézföltétel tehát kegyelemközlő szertartás volt, vagyis szentség.

LELKIPÁSZTORI UTASÍTÁSOK (5,1—6,2)

5,1 Idős férfit ne korholj, csak figyelmeztess, mint apádat, az ifjakat, mint öcséidet, 2 az idős nőt, mint anyádat, a fiatalot, mint húgodat, egészen tiszta érülettel. 3 Tiszteld az özvegyeket, ha valóban özvegyek. 4 Ha valamelyik özvegynek gyermekei vagy unokái vannak, ezek tanulják meg, hogy elsősorban saját családjuk tagjaira legyen gondjuk, és róják le hálájukat szüleik iránt, mert ez kedves az Isten

előtt. 5 Aki azonban valóban özvegy és magára maradt, bízzék Istenben, imádkozzék kitartóan és könyöröggjön éjjel-nappal. 6 Aki ugyanis feshetett életet él, eleven halott. 7 Figyelmeztess tehát őket, hogy legyenek feddhetetlenek. 8 Aki övéinek, főleg házanépének nem viseli gondját, az megtagadja hitét és rosszabb a hitetlennél. 9 Az özvegyek sorába csak olyan kerüljön, aki legalább hatvan esztendős, és csak egyszer ment férjhez. 10 Legyen jó a híre: hogy gyermekeket nevelt, gyakorolta a vendégszeretetet, lábukat megmosva szolgálatára volt a szenteknek, segített a bajba jutottakon és minden jóban buzgólkodott. 11 A fiatalabb özvegyeket azonban utasítsd el, mert ha — Krisztushoz hűtlenül — erőt vesz rajtuk az érzékiség, férjhez akarnak menni. 12 Így megszegik az első hűséget és elmarasztaló ítéletet vonnak magukra. 13 Azonkívül rászoknak arra, hogy téltlenül házról-házra járjanak, s nemcsak téltlenkednek, hanem pletykálkodnak, haszontalanságot művelnek, s olyasmit tesznek, amire semmi szükség nincs. 14 Azt akarom ezért, hogy a fiatalabbak menjenek csak férjhez, adjanak gyermekeknek életet, viseljék gondját családjuknak, s ne szolgáltatásnak alkalmat az ellenfélnek becsmélésre. 15 Némelyek ugyanis már visszaszegődtek a sátiához. 16 Ha valamelyik hívő asszony nál özvegyek laknak, viselje gondjukat, ne legyenek az egyház terhére, hogy az a magukra hagyott özvegyeken segíthessen. 17 A papok, akik tisztüket jól töltik be, kétszeres megbecsülést érdemelnek, főképpen ha az evangélium hirdetésében és a tanításban fáradoznak. 18 Az Írás ugyanis ezt mondja: „Nyomatató ökörnek ne kösd be a száját!” vagy: „Megérdemli a munkás a maga bérét.” 19 Pap ellen ne adj hitelt a vádnak, csak két vagy három személy tanúságára. 20 A vétkeseket mindenki előtt ródd meg, hogy a többi is elrettenjen. 21 Az Istenre, Jézus Krisztusra és a választott angyalokra kérlek, tartsd meg mindezt előítélettől mentesen, és semmit ne tégy részrehajlásból. 22 Kezedet elhamarkodva ne tedd föl senkire, s idegen bűnben ne legyen részed. 23 Őrizd meg magad tisztán. Ezentúl ne csak vizet igyál, hanem gyomrod és gyakori rosszulléted miatt egy kevés bort is. 24 Némely ember vétke nyilvánvaló már az ítélet előtt is, a másiké viszont csak azután derül ki. 25 Épp így a jótett is nyilvánvaló, de ha még nem is, nem maradhat sokáig rejtve.

6,1 Azok, akik a rabszolgaság igájában görnyednek, adják meg gazdájuknak a teljes tiszteletet, hogy az Isten nevét és tanításunkat ne érje káromlás. 2 Akinek azonban hívő gazdája van, ne hanyagolja el

kötelességét azért, mert testvére, hanem annál szívesebben szolgáljon neki, hogy hívó, s így az Isten előtt kedves és törekszik a jóra.

Ez a részlet azért érdekes, mert képet ad arról, hogy az egyház hogyan illeszkedett be a társadalomba és hogyan alakította ki saját közösségét. A módszer olyan, amelyet Krisztus ajánlott: ő nem írt szabályzatot, hanem bemutatta a vallásos életet az emberek között és megkívánta életének követését. Az egyház vezetője is éljen Krisztus tanítása szerint, s akkor a közösség alkalmazkodik hozzá. Legyen benne tisztelet, tapintat és megértés az öregek és a fiatalok iránt. Az egyház nem jogrend, hanem közösség (koinonia), azért a megértésnek és a szeretetnek is benne kell lenni.

A régi társadalomban a gazdasági élet nem volt megszervezve, ezért a szegények és a betegek segítése elsődlegesen hozzátartozott a felebaráti szeretet gyakorlásához. A nők élete egészen a családhoz kötődött, s az özvegyek jövedelem nélkül maradtak, ha nem volt családi vagyonuk. Mivel itt a mi társadalmi berendezkedésünkől távol eső dolgokról van szó, csak röviden térünk ki az apostol rendelkezéseire. Azokat az özvegyeket, akik koruk és anyagi helyzetük miatt segítségre szorultak, azokat segíteni kell. A „tiszteled” szóban ez is benne van. De akiknek vannak gyermekeik és unokáik, azok hasznosítsák magukat a családban, s egyben a vallási buzgóságra is adjanak példát, a család viszont tartsa el őket. Ha tehetősebb asszony elvállal néhány özvegyet, ezzel terhet vesz le az egyházzal. Voltak olyan özvegyek is, akik az egyház életében kaptak megbízatást. Ezek közé csak olyat vehet fel, aki legalább hatvanéves és aki eddigi életével is igazolta, hogy gyakorolni akarja a felebaráti szeretetet. A vendégszeretet, a vendég lábának megmosása keleten különösen hangoztatott erény volt. A fiatal özvegyeknek viszont ajánlja a férjhezmenést, s itt az 1Kor 7,8-cal szemben már óvatosabb. A tapasztalat megmutatta, hogy a fiatalok esetleg a szociális munkát is szórakozásra használják fel, vagy nem tartanak ki benne. Ezért ajánlja, hogy válasszák újra a házaseletet.

Külön szól a presbiterekről, akiken kétségtelenül az előjárókat kell érteni. Előbb, a 3. fejezetben megkülönböztette az episzkoposzt és a diakonoszt, ezért valószínű, hogy itt a presbiter csak általánosságban jelöli az előjárókat. Ezek közül akik a tanítást végzik, azoknak anyagi ellenszolgáltatás is jár, s ezt két idézettel okolja meg. Az egyik a MTörv 23,4-ből való, a másik pedig Krisztus szava (Mt10,10), bár az utóbbi lehet ismert szállóige is. Elöljáró ellen vádat csak két vagy három megbízható tanú vallomása alapján lehet elfogadni, s ez ószövetségi törvény is volt (MTörv 17,6). A pártatlan eljárást Istenre és a mennyei angyalokra hivatkozva kéri, tehát mintegy az eskü ünnepélyességével, hiszen itt az egyház rendjéről és hitelképességéről van szó. Az ilyen ügyek

azonban részben megelőzhetők azzal, hogy elhamarkodottan senkit nem szentel fel, s akkor nem felelős esetleges eltévelyedéséért sem. A 23. versben az egészségügyi tanács Timóteus iránti szeretetét mutatja, a 24—25. vers pedig buzdítás a szerény Timóteusnak. Ahogy az emberek bűnére előbb-utóbb fény derül, méginkább fény derül erényeikre is, ha előbb nem, az ítéleten, azért érdemes vállalni a buzgóságot. A rabszolgák helyzetéről ugyanazt mondja, mint az Ef és a Kol levélben. Itt sem társadalom szempontból nézi a kérdést, nem „test szerinti” felszabadításról beszél hanem az üdvösség útját mutatja. Az erény igazságtalan körülmények között sem téveszti el hatását, sem Isten előtt, sem az emberek előtt.

IGAZI JÁMBORSÁG (6,3—19)

6,3 Ezt tanítsd, erre buzdíts. Ha valaki mást tanít, s nem követi Urunk, Jézus Krisztus üdvös szavait és az istenes tanítást, az felfuvalkodott és semmit sem ér. 4 Betegesen vitázik, üres szóharcot folytat, amiből csak irigykedés, veszekedés, káromlás, 5 rosszindulatú gyanúsítás és olyan bomlott agyú, igazság híján levő embereknek torzsalkodása származik, akik a vallásosságot jövedelmi forrásnak tekintik. 6 Mindenesetre a jámborság bő forrása a nyereségnek, ha igénytelenség kíséri. 7 Hiszen semmit sem hoztunk erre a világra, s nem is vihetünk el semmit. 8 Ha van ennivalónk és ruhánk, elégedjünk meg vele. 9 Akik meg akarnak gazdagodni, kísértésbe esnek, sok esztelen és káros kívánság kelepccéjébe, amelyek romlásba és kárhozatba döntik az embert. Minden baj gyökere ugyanis a pénz utáni sóvárgás. 10 Így néhányan, akik törik magukat utána, már eltávolodtak a hittől és sok bajba keveredtek. 11 Te azonban, Isten embere, menekülj ezektől! Törekedjél inkább igazságos lelkiületre, életszentségre, hitre, szeretetre, türelemre és szelidségre. 12 Vív meg a hit jó harcát, szerezd meg az örök életet, hiszen erre kaptál hivatást, s erre tetted le számos tanú előtt az igaz hitvallást. 13 Felszólítalak az Isten nevében, aki mindeneket éltet, és Krisztus Jézus nevében, aki Poncius Pilátus alatt tanúságot tett az igazság mellett, 14 teljesítsd megbízatásodat büntelenül és feddhetetlenül Urunk, Jézus Krisztus eljöveteleig. 15 Ezt a kellő időben végezhatsz a boldog és egyedüli uralkodó, a Királyok Királya és Urak Ura, 16 aki egyedül halhatatlan, aki megközelíthetetlen fényességben lakik, akit senki nem látott, s nem is láthat: övé a dicsőség és az örök hatalom! Amen. 17 Az e világ gazdagjait figyel-

meztessé, hogy ne legyenek gőgösök és reményüket ne bizonytalan vagyonba vessék, hanem az Istenbe, aki bőven megad nekünk mindent megélhetésünkhöz. 18 Tegyenek jót, gazdagodjanak jövedelmekben, szívesen és együttérzéssel akadozzanak. 19 Így biztos alapot gyűjthetnek a jövőre és elnyerik az igaz életet.

Miután előadta, hogyan kell az egyház tagjait az evangélium szerint kezelni és figyelmüket az üdvösségre irányítani, most még arra mutat rá, hogy a tévtanítók elferdítik az igazi vallásosságot, ezért abban is példát kell mutatni. Azokat már a levél elején megbélyegezte. Itt még azt teszi hozzá, hogy magatartásukba belejátszik a gőg és a tudatlanság. Nem ismerik a kinyilatkoztatást és helyette meséket hangoztatnak, vitatkoznak és hasznot húznak a pártoskodásból. Így a vallást jövedelmi forrásnak tekintik. Ezzel szemben az igazi jámborság megelégedetté tesz. Belátjuk, hogy semmit sem hoztunk magunkkal a világra, és nem is viszünk el semmit. Ha megvan az élelmünk és a ruhánk, keressük az örök javakat. A megelégedésre az autarkeia szót használja, amelyet a görög filozófusok arra az emberre alkalmaztak, aki meg tudja fékezni csapongó vágyait. Az a kijelentés, hogy minden baj gyökere a pénz utáni sóvárgás, bizonyára közmondás is lehetett, aminek igaz voltáról tapasztalatból meggyőződtek. A kapzsiság aláássa a hitet és az erkölcsi érzéket.

Az „Isten embere” megjelölés az Ószövetségben Illés próféta jelzője (2Kir 1,10). Itt az egyházi előjáróé, akinek küldetése van. Olyan erényeket sorol fel, amelyek szembenállnak a tévtanítók magatartásával: az igazságosságot, élet-szentséget, hitet, szeretetet, türelmet és szelidséget. Az örök életet a hit harcával kell megszerezni. Kifelé úgy, hogy egész életével tanúsítja a hitet, befelé úgy, hogy legyőzi magában a rendetlen hajlamokat. Emlékezteti Timóteust arra, hogy megkeresztelése alkalmával tanúk előtt letette a hitvallást. Itt az ősminta Jézus Krisztus, aki küldetését úgy jelölte meg Pilátus előtt, mint az igazságról való tanúskodást (Jn 18,37). Az ítéleten Krisztus tanítványaitól is számonkéri majd a helytállást. Krisztus eljövételét a mindenható Isten „kellő időben” valósítja meg, hiszen ő ura az időnek és a történelemnek. Itt az apostol zsidó szokás szerint Isten nevéhez csatol egy doxológiát: Ő a boldog és egyedüli uralkodó, a királyok királya... Együtt dicsőíti hatalmát, világfelettségét és felfoghatatlanságát. Főnségét csak azzal lehet érzékeltetni, hogy felfoghatatlan fényességben lakik.

Visszagondolva arra, amit előbb a kapzsiságról mondott, az előjáró tiszt-ségéhez még szükségesnek tartja a gazdagok figyelmeztetését. Akkor nem volt szociális gondoskodás, tehát a szegényeken és a szerencsétleneken csak a jómódúak könyörülete segíthetett. A jótékonyáshoz csak az a gondolat vezethet,

hogyan van örök élet, s arra érdemeket kell szerezni. A vagyonban benne van a kísértés, hogy az ember gőgössé és keményszívúvá váljék, s ezt a kísértést csak az Isten előtti felelősséggel lehet leküzdeni. A felebaráti szeretet is az Isten előtti engedelmisségből fakad.

BEFEJEZÉS (6,20—21)

6,20 Timóteus, őrizd meg a rád bízott kincset. Kerüld a világias, üres fecsegést, az áltudomány ellenvetéseit, 21 amelyeket némelyek átvettek és el is tévelyedtek a hitől. Kegyelem veletek.

A befejező kérés az, hogy Timóteus őrizze meg a hit letéteményét. A görög „parathéké” a letétbe helyezett kincset, vagyontárgyat jelentette. A latin fordításban ebből lett a „depositum fidei”, a hit letéteménye, vagyis az a tanítás, amelyet az apostolok átadtak az egyháznak, s amelynek meg kell maradni, mint a hit tárgyának. Ennek ellentéte volna az üres fecsegés, amelyet a levél többször is említ, és amit itt úgy bélyegez meg, mint hamis ismeretet, áltudományt. Az előzőekben már volt szó róla, hogy az őszövétségi törvénnyel és családfákkal kapcsolatos spekulációkat érti rajta. Később a gnoszticizmusban ennek szabad tere nyílt, ezért a második században különös hangsúlyt fektettek az apostoli hagyomány tisztázására.

A TIMÓTEUSNAK ÍRT MÁSODIK LEVÉL

Bevezetés

Úgy látszik, hogy ez volt Pál apostol utolsó levele, hiszen azt írja benne, hogy a pályafutást bevégezte, s már nem vár szabadulást a börtönből (4,7). Keletkezésének idejét tehát a Néró-féle üldözés idejére (64—68) kell tenni. Euszebiosz történetíró az apostol halálát 67-re teszi. A levél belső elemzése azt mutatja, hogy Rómában keletkezett (1,17), ahol az apostol fogságban van, s „bilincset visel, mint egy gonosztevő” (2,9). Timóteust arra kéri, hogy ne szégyenkezzék miatta (1,8—12), tehát az egyház nyilván nehéz helyzetben van. Ő maga érzi, hogy életének utolsó áldozatát kell meghozni (4,6). Munkatársai közül senki sincs körülötte. Kreszcensz Galáciába ment, Titusz Dalmáciába (4,10), s első védekezése idején senki sem állt melléje. Ezek az adatok nem illenek az első fogságra, amelyből kiszabadult. Timóteust kéri, hogy haladéktalanul jöjjön hozzá, hozza el köpenyét, amelyet Troászban hagyott, és egyúttal a pergamenteket is. A hagyomány kezdettől fogva Pált tartotta a levél szerzőjének, a hangnem is azt igazolja, hogy ő beszél leghűségesebb tanítványához és munkatársához. Amit a nyelvi és stílusbeli különbségekkel kapcsolatban egyes modern szerzők felhoznak, arról az első levél bevezetésében szóltunk. Itt is fel kell tételeznünk a titkár közbejöttét, akinek az apostol a levelet diktálta, s aki a fogalmazásba belevihette a maga kifejezésmódjait. A levél úgy sugalmazott és kánoni, ahogy előttünk áll.

A levél szövege

KÖSZÖNTÉS ÉS HÁLAADÁS (1,1—5)

1,1 Pál, Isten akaratából a Krisztus Jézusban való élet ígéretének szolgálatában Timóteusnak, szeretett fiának. 2 Kegyelem, irgalom és békeesség Istentől, az Atyától és Urunktól Krisztus Jézustól. 3 Hálát

adok Istennek, akinek őseimhez hasonlóan tiszta lelkiismerettel szolgálók, amikor imádságomban éjjel-nappal mindig megemlékezem rólad. 4 Ha ilyenkor eszembe jutnak könnyeid, szeretnélek látni, hogy öröm töltson el. 5 Mert jól emlékszem őszinte hitedre; ez előbb nagyanyádban, Loiszban, majd anyádban Eunikében élt, és most — biztosan tudom — téged is eltölt.

Pál itt is használja az apostol címet, s ezzel jelzi, hogy Timóteuson keresztül az egyházi közösséghez is szólni akar. Apostolságát azonban új oldalról világítja meg: a Krisztusban megjelent élet ígéretének szolgálatában áll. Krisztus megszerezte az örök életet, és az egyház ezt hirdeti. Ezért az evangélium az „élet ígéje”, s a kegyelem pedig „az örök élet Jézus Krisztusban” (Róm 6,23). A kegyelem és a béke a hagyományos liturgikus köszöntés. A levél elején szokásos udvariassági kijelentés is egészen meleg. Timóteus mindig hűséges kísérője volt, s most a börtön magányában emlékei felelevenednek. Visszagon-dol a búcsúzásra, amikor Efezusban elváltak, s ha most hívja magához, annak is bizonyára fontos jelentősége volt az evangélium hirdetésében. Hiszen tudja, hogy tanítványa kész minden áldozatra, mert a hitet, legalább is az ószövetségi hitet, már anyjától és nagyanyjától megkapta. Érdekes megjegyzés a 3. versben az, hogy „őseihez hasonlóan tiszta lelkiismerettel szolgál Istennek”. Bizonyára azért tér ki erre, mert Timóteusnak is hívő őseit említette. De kiolvasható belőle a folytonosság az ó- és újszövetségi kinyilatkoztatás között. Az evangélium a régi kinyilatkoztatás beteljesülése. A zsidók közül csak azok tudtak hinni, akik ezt meglátták.

AZ EVANGÉLIUM HIRDETÉSE (1,6—18)

1,6 Ezért figyelmeztetlek, élezd fel magadban az Isten kegyelmét, amely kézföltélelem folytan benned él. 7 Hiszen Isten nem a csüggedtség, hanem az erő, a szeretet és a józanság lelkét adta nekünk. 8 Ne szégyellj hát tanúságot tenni Urunk mellett, sem mellettem, aki érte fogoly vagyok. Ehelyett vállald az evangéliumért a szenvedést velem együtt, bízva az Isten erejében, 9 aki megváltott és a szent hivatásra meghívott minket, nem tetteink alapján, hanem saját elhatározásából és kegyelméből, amelyet Krisztus Jézusban örök idők óta nekünk ajándékozott, 10 s amely most nyilvánvalóvá is lett Üdvözítőnk, Jézus Krisztus megjelenésével. Ő legyőzte a halált, s felragyogította előttünk az életet és a halhatatlanságot az evangéliummal, 11 amelynek hirde-

tője, apostola és tanítója lettem. 12 Ezért szenvedem ezt is, de nem szégyellem, mert tudom kinek hittem és biztos vagyok benne: elég hatalmas ahhoz, hogy rábízott kincsemet megőrizze addig a napig. 13 Eszményed az a tanítás legyen, amelyet Krisztus Jézus hitében és szeretetében tőlem hallottál. 14 Őrizd meg a rád bízott kincset a Szentlélek erejével, aki bennünk lakik. 15 Tudod, hogy az ázsiaiak mind cserbenhagytak, köztük Figellusz és Hermogenész is. 16 Oneziforasz családja iránt legyen az Úr irgalmas, mert sokszor vendégül látott s nem szégyellte bilincseimet, 17 sőt Rómába érve szorgalmasan keresett és meg is találta. 18 Adja meg neki az Úr, hogy azon a napon irgalomra találjon az Istennél. Hogy Efezusban mennyi szolgálatot tett nekem, te tudod legjobban.

A hálaadásban csak Timóteus egyéni hitét és ragaszkodását dicsérte, de a továbbiakban úgy beszél hozzá, mint egyházi vezetőhöz, aki a felszentelésben erre külön kegyelmet kapott. Itt csak saját kézzátételét említi, de az 1 Tim 4,14-ben az egész presbitérium kézzátételéről szó volt. A felszentelés tehát mint szentség, maradandó kegyelmet közvetít, s ezt a hitben mindig tudatosítani kell. Ez a kegyelem megfelel a szentség céljának, és erőt, szeretetet, józanságot kölcsönöz. A józanság (szofronizmosz) szónak aktív értelme van, a kifelé való cselekvéseket irányítja, s a tanúskodáshoz erre van szükség. Az üldözéssel együtt járt a keresztény vallás gúnyolása is, azért bátorság kellett ahhoz, hogy Timóteus ne szégyellje Krisztust és apostolát. A kereszténység szent hivatás, mert Istentől jön és szent feladatra választ ki. A hivatás ajándék, amivel Isten megtisztel. Nem a mi érdemeink váltják ki, hanem az ő elhatározása. Ezt a kegyelmet öröktől fogva elhatározta, tehát tervét semmi sem akadályozza meg. Az örök terv Krisztusban lett nyilvánvaló, s benne felismerjük a kegyelem nagyságát is. Ő legyőzte a halált és meggyőzött az örök élet valóságáról. Az apostolok ennek lettek hirdetői. Ezért Pál maga sem szégyelli küldetését, hanem igazi tanítónak érzi magát. Tudja, hogy kinek hitt és azt is tudja, hogy Krisztus számon tartja és megőrzi érdemeit az ítélet napjára. Ezt senki nem veheti el tőle.

Miután így saját küldetéséről beszélt, azt kéri Timóteustól, hogy ragaszkodjék a tőle kapott igaz tanításhoz, hiszen annak tartalma a Krisztusba vetett hit és az iránta való szeretet. Ez a tanítás olyan, mint a rábízott kincs, s annak megőrzésére a Szentlélek adja az erőt. Itt röviden megszakítja a kérést és buzdítást, s közbeiktat egy megemlékezést három ázsiai keresztényről. Figelluszról és Hermogenészről semmi mást nem tudunk. Oneziforusz neve még előfordul a 4,19-ben. Az ő érdemeit különös melegséggel méltatja.

AZ APOSTOLI MUNKA JUTALMA (2,1–13)

2,1 Légy hát, fiam, Jézus Krisztus kegyelmében erős, s amit tőlem számos tanú jelenlétében hallottál, 2 azt közöld megbízható emberekkel, akik alkalmasak rá, hogy másokat tanítsanak. 3 Vállald velem együtt a nehézségeket, mint Krisztus Jézus hű katonája. 4 Aki harcol, nem bonyolódik bele az élet mindennapi dolgaiba, különben nem vívja ki vezére elismerését. 5 A versenyző is csak akkor nyeri el a babérokoszorút, ha szabályszerűen küzd. 6 A fáradozó földműves is elsőnek részesül a termésből. 7 Gondold át jól, amit mondok: az Úr majd megadja neked, hogy mindent meg is érts. 8 Ne feledd, hogy Jézus Krisztus, Dávid sarja, feltámadt a halálból, ahogy evangéliumom hirdeti, amelyért meghurcoltak, 9 sőt mint valami gonosztevőt, még bilincsbe is vertek, de az Isten szava nincs megbilincselve. 10 A választottakért tehát mindent eltűrök, hogy az örök dicsőségben ők is elnyerjék az üdvösséget Krisztus Jézusban. 11 Igaz kijelentés ez: Ha meghalunk bele, majd élünk is vele; 12 Ha tűrünk vele, uralkodni is fogunk vele, 13 ha azonban megtagadjuk, ő is megtagad minket, de ha mi hűtlenné válunk, ő hű marad, mert önmagát nem tagadhatja meg.

Az egész levélnek végrendelet jellege van. Az apostol igazában búcsúzik az élettől, de azt tovább akarja adni, amire rátette az életét. Az evangélium hirdetésének nem szabad megtorpanni. Ezt követeli Krisztus dicsősége és az emberek üdvössége. Timóteus nem valami titkos tanítást kapott, hanem „számos tanú jelenlétében” részesült a keresztény tanításban. A hitet úgy kell továbbadni, mint az egész egyház meggyőződését. Amikor az apostol újra meg újra említi, hogy az evangéliumért szenved, azzal is erőt akar önteni Timóteusba és minden egyházi vezetőbe.

A tanúskodás akkor meggyőző, ha áldozatok árán is vállaljuk a Krisztushoz való hűséget. Buzdításul ilyen hasonlatokat használ: a katona akkor kap elismerést, ha helyt áll a küzdelemben. A versenyző is akkor ér célba, ha betartja a szabályokat, s a földműves is akkor aratja le a termést, ha előbb megművelte a földet. A fáradozás és a fegyelem tehát szükséges az igehirdetéshez is. A nehézségek elviselésére a legtöbb erőt Krisztus feltámadásából kell meríteni. A feltámadás mellett való tanúskodást az apostol saját evangéliumának is nevezi, mert ez állt tanításának középpontjában. Az örök élet jutalmáért vállalta a meghurcoltatást is. Közben azonban megtapasztalta azt is, hogy az Isten szava nincs megbilincselve. Szavával és példájával a börtönben is hirdette az evangéliumot. A szenvedések elviselésével nemcsak Krisztus dicsőségét

kereste, hanem a „választottak” üdvösségét is, vagyis az emberek iránt való szeretet is hajtotta apostoli munkájában. A 11—13. versekben felsorolt intelmek fontosságát azzal emeli ki, hogy újra az „igaz beszéd” kifejezéssel vezeti be (vö. 1Tim 1,15). A keresztségben magunkra öltjük Krisztus halálát és feltámadását, tehát megvan a lehetőség arra, hogy osztozzunk dicsőségében. A vele való együtt szenvedés és megdicsőülés állítása ott van a Róm 8,17-ben is. Az a figyelmeztetés, hogy Krisztus is megtagad minket, ha mi megtagadjuk őt, megtalálható a Mt 10,53-ban. A remény azonban arra épül, hogy Krisztus a hűséget nem tagadja meg, hiszen ő a tévelygő ember megváltója lett. Földi működése idején is olyannak mutatta magát, aki keresi, ami elveszett (Mt 18,11).

AZ EVANGÉLIUM TANÍTÓJÁNAK FELADATA (2,14—26)

2,14 Ezeket idézd emlékezetükbe és hívd Istent tanúul, nehogy üres szóharcba bocsátkozzanak. Nem jó az semmire, csak a hallgatók tönkretételére. 15 Törekedj rá, hogy Isten színe előtt megbízható maradj. Munkás, akinek nincs miért szégyenkeznie, s aki az igazság hirdetésében helyes úton jár. 16 A haszontalan, üres szócsépléstől azonban óvakodjál. Ezek ugyanis egyre inkább belesodornak az istentelenségbe, 17 s fecsegésük úgy terjed, mint a rákos daganat. Közéjük tartozik Himenusz és Filétusz is, 18 akik elitélyedtek az igazságtól, mert azt állítják, hogy a feltámadás már végbement, s ezzel nem kevés embert megzavartak hitében. 19 De azért az Isten épülete szilárdan áll, s ez van ráírva: Az Úr ismeri övéit. 20 Továbbá: Aki az Úr nevét hívja segítségül, szakítson a bűnös étellel. Egy nagy házban nemcsak arany és ezüst eszközök vannak, hanem fa és cserépedények is akadnak; azok megtisztelő, ezek alantas használatra. 21 Aki tehát távol tartja magát az ilyen dolgoktól, az megtisztelő rendeltetésű edény lesz, gazdájának megszentelt, hasznos és minden jóra alkalmas eszköze. 22 Kerüld az ifjúkor vágyait, törekedj igaz életre, hitre szeretetre és békességre azokkal egyetemben, akik tiszta szívvel hívják az Urat segítségül. 23 Az okatlan és értelmetlen viták elől térj ki, hisz tudod, hogy csak veszekedéssé fajulnak. 24 Márpedig az Úr szolgálja ne veszekedjék, inkább legyen mindenkihez barátságos, a tanításban ügyes és türelmes. 25 Ellenfelelt szelíden intse, hátha megadja nekik az Isten a megtérést, felismerik az igazságot, 26 és kikerülnek a sátán kelepccéből, aki foglyul tartja őket, hogy alávéssék magukat akaratának.

Az előző szakasz szerint tehát az üdvösség feltétele Krisztus követése és a vele való kegyelmi kapcsolat fenntartása. Erre kell azokat is figyelmeztetni, akik a komoly vallásosságot félretéve üres szóharcokat folytatnak. Az igazi előljáró adjon példát a komolyságra és a felelősségre: Isten előtt legyen megbízható és ne keresse az emberek kedvét. Olyan munkásnak érezze magát, aki Istent szolgálja és tudja, hogy fáradozásának meglesz az eredménye. Az üres vitázóként említett két ember nevét is közli. Himeneuszról szó van az 1Tim 1,20-ban is, Filétuszról azonban nem tudunk semmit. Tévedésük az, hogy a feltámadást csak jelképesen értelmezték és a keresztségi megigazulásra vonatkoztatták. A görög filozófusok ugyanis a testet a lélek börtönének tartották, ezért sokak számára értelmetlen lett volna a lélek visszatérése a testbe, ha már egyszer kiszabadult belőle. Ezért a jelképes magyarázat a keresztények között is könnyen terjedhetett. Az apostol azonban vigasztalásul hozzáteszi, a tévtanok nem rombolhatják le az egyházat. Két ószövetségi idézzettel jelzi, hogy Isten ismeri övéit (Szám 16,5) és hogy akik hisznek Istenben, azoknak szakítani kell a bűnnel (Iz 26,13). Viszont arra is rámutat, hogy az egyházban különféle emberek vannak, mint ahogy egy házban is különféle edények találhatók. Ezzel a képpel már találkoztunk a Róm 9,21-ben is. A hívők között azonban az egyéni akarattól függ, hogy valaki Krisztus alkalmas eszköze lesz-e vagy nem.

A közösség vezetéséhez megfontoltság és tekintély kell. Ezért ajánlja, hogy kerülje az ifjúkor vágyait. Bizonyára a törtetésre, civódásra és szórakozásra gondol, mert pozitív irányban szembeállítja velük a hitet, a szeretetet és a békés lelkiületet, főleg azok iránt, akik őszintén vallásosak (tisza lélekkel hívják segítségül az Úr nevét). Az egyházi előljáró csak elveszítené tekintélyét, ha vitákba és veszekedésbe bonyolódnék. Ellenfeleit szelíden figyelmeztesse, mert gondoljon arra, hogy a megtéréshez, a jobb belátáshoz Isten kegyelme is szükséges. A tévedéshez való makacs ragaszkodást a sátán kelepcéjének nevezi.

AZ IGEHIRDETÉS NEHÉZSÉGEI (3,1—9)

3,1 Tudd meg, hogy az utolsó napokban nehéz idők következnek. 2 Az emberek önzők, kapzsis, elbizakodottak, kevélyek, hálátlanok, istentelenek, szeretetlenek, 3 összeférhetetlenek, rágalmozók, mértektelenek, 4 kegyellenek, lelketlenek, árulók, vakmerők és felfuvalkodottak lesznek. 5 Inkább az élvezetet keresik, mint az Istent; a jámborság látszatát még megtartják, de a lényegét megtagadják. 6 Kerüld az ilyen embereket. Mert közülük valók azok, akik betolakodnak a házakba, s megnyernek maguknak olyan nőket, akiket bűnök

terhelnek, s mindenféle vágyak hajtának, 7 akik mindig csak tanulnak, de az igazság megismerésére soha el nem jutnak. 8 Mint ahogy Jannesz és Jambresz ellenszegültek Mózesnek, úgy ezek is szembezállnak az igazsággal, — romlott agyú, ingadozó hitű emberek. 9 De sokra nem viszik, mert ostobaságuk mindenki előtt nyilvánvalóvá válik, mint ahogy azoké is nyilvánvalóvá vált.

Ha ennek a levélnek a keletkezését a hatvanas évekre tesszük is, akkor is világos, hogy az apostolnak már több évtizedes tapasztalata van az igehirdetés körülményeiről és nehézségeiről. Láttá a hallgatók nagy részének ellenállását vagy közömbösségét, amelyre Jézus már a magvetőről szóló példabeszédben hivatkozott. Itt ezt a szöveg sűrítve hozza. Az apostol az utolsó vagy végső napokról beszél ugyan, de saját korának jelenségeit sorolja fel. Az egyház ideje már az üdvtörténet utolsó fázisa. Az igehirdetésnél az egyház latba veti képességeit, de az emberi gyarlóság és rosszakarat is megmutatkozik minden változatban. A felsorolt bűnök és hajlamok nagy lélektani tapasztalásról tanúskodnak. Az emberi önzés, kevélység, kapzsiság, kegyetlenség, lelketlenség, szeretetlenség, önteltség minden fajtája megnyilatkozik a történelemben, s Isten országát ilyen környezetben kell hirdetni. Van képmutatás is, mert a jámborság látszatát megtartják, de a lényegét (szó szerint: erejét) megtagadják. A vallásos lelkiület akkor vonzó, ha hitbéli meggyőződés áll mögötte, amely a szeretettől vezetettve tevékenykedik. Említi az ál-jámborság egyik kinövését is, amely abban áll, hogy testi élvezetbe menekülnek. Ezek bizonyára olyan pogány közösségeket utánoztak, ahol a nemiség vallásos kultuszt kapott. Róluk mondja, hogy nyugtalanság hajtja őket, csak keresik az igazságot, de nem találják meg, mert nem őszintén keresik. Lelkiületüket hasonlítja az egyiptomi varázslókéhoz, akikről a Kiv 7,21—22 tesz említést, s akik ellenálltak Mózes bizonyítékainak. A tapasztalat azt is igazolja, hogy a tévedésnek és a rosszakaratnak nincs igazi jövője. Más és más formában azonban minduntalan jelentkeznek.

KITARTÁS AZ APOSTOLI MUNKÁBAN (3,10—4,8)

3,10 Te követél a tanításban, életmódom és életcélom tekintetében, a hitben, a kitartásban, a szeretetben, 11 a türelemben, az üldöztetésben és a szenvedésekben, amik Antióchiában, Ikoniumban és Lisztrában értek. Mi minden üldöztetést magamra vállaltam! 12 De az Úr mindig kimentett. S az üldözésből mindenkinek kijut, aki buzgóan

akar élni Krisztus Jézusban. 13 A gonoszok és csalók viszont egyre mélyebbre süllyednek, tévúton járnak és tévútra vezetnek. 14 Te azonban tarts ki amellet, amit tanultál, s amiről meggyőződél, hiszen tudod, kitől tanultad. 15 Gyermekkorod óta ismered a szentírást: ez megadja neked az útmutatást ahhoz, hogy a Krisztus Jézusba vetett hitben eljuss az üdvösségre. 16 Minden Írás, amit az Isten sugalmazott, jól használható a tanításra, az érvelésre, a feddésre s az igaz életre való nevelésre, hogy az Isten embere tökéletes legyen és minden jóra hajoljon.

4,1 Kérve-kérlek az Istenre és Krisztus Jézusra, aki ítélkezni fog élők és holtak fölött, az ő eljövételére és országára: 2 hirdesd az evangéliumot, állj elő vele, akár alkalmas, akár alkalmatlan. Érvelj, ints, buzdíts nagy türelemmel és hozzáértéssel. 3 Mert jön idő, amikor az egészséges tanítást nem hallgatják szívesen, hanem saját ízlésük szerint szereznek maguknak tanítókat, hogy fülüket csiklandoztassák. 4 Az igazságot nem hallgatják meg, de a meséket elfogadják. 5 Te azonban maradj mindenben meggondolt, viseld el a bajokat, teljesítsd az evangélium hirdetőjének feladatát, töltsd be szolgálatodat. 6 Az én véremet ugyanis nemsokára kiontják áldozatul, eltávozásom ideje közel van. 7 A jó harcot megharcoltam, a pályát végigfutottam, hitemet megtartottam. 8 Készen vár az igazság győzelmi koronája, amelyet azon a napon megad nekem az Úr, az igazságos bíró, de nemcsak nekem, hanem mindenkinek, aki örömmel várja eljövételét.

A sok tévelygő ellenére Timóteusban mégis megbízik, mert éveken át megismerte lelkületét. Érdeméül nemcsak azt hozza fel, hogy követte őt a hitben, a szeretetben és más erényekben, hanem főleg azt, hogy vele együtt vállalta a szenvedést is az evangéliumért. A visszaemlékezés Antióchiára, Ikoniumra és Lisztrára azt akarja mondani, hogy térítő útjain kezdettől fogva ki volt téve nélkülözésnek és üldöztetésnek. Timóteus tehát láthatta, hogy mire vállalkozik az apostol kíséretében. Viszont azt is tapasztalhatta, hogy az Úr vele volt, erőt adott neki és kimentette a bajokból, hogy véghezvigye a pogányok térítését.

Itt közbeszó egy általános figyelmeztetést, hogy aki odaadóan követni akarja Krisztust, az ellentmondásba ütközik. Az emberek nehezen viselik el, ha mások különbnek tűnnek. Így a gyűlöletben még mélyebbre süllyednek és másokat is tévútra vezetnek. Timóteus viszont gondolhat azokra, akikről a hitet tanulta: nagyanyjára, anyjára (vö. 1,5) és magára az apostolra. Azután ott van számára a szentírás, amelyről tudja, hogy Isten sugalmazására írták, azért forrása a tanításnak és a vallásos életnek. Itt elsősorban az ószövetségi köny-

vekre gondol, de mellett bizonyos újszövetségiekre is (1 Tim 5,18). Elsősorban az „Isten emberének”, a vallási előjárónak kell ismerni a szentírást, és indíttatást kell belőle meríteni a jótettek és az erkölcsi tökéletességre. A tökéletességet az „artis” szóval fejezi ki, ami nem befejezettséget (teleiosz) jelent, hanem inkább a hivatáshoz való alkalmasságot, amit még tovább lehet fejleszteni.

Az egyházi vezető az apostolok küldetését viszi tovább: Isten szavát kell hirdetni és megvalósítani. Ez a felhívás már előfordult a levélben, de most ünnepélyesen megismétli. A bevezetésnek esküformája van: Kérlek az Istenre és Krisztus Jézusra. . . Krisztusnál arra a hatalomra hivatkozik, amellyel ítéletet fog tartani, vagyis amellyel számonkéri tetteinket. Az evangéliumot hirdetni kell, akár alkalmas, akár alkalmatlan. Természetesen ezzel nem akarja az okosságot félredobni, hiszen azt Krisztus különösen ajánlotta. Inkább arra gondol, hogy a hirdetést nem az emberek hangulatától kell függővé tenni, hanem az isteni parancsból kell kiindulni. A tanítást „türelemmel és hozzáértéssel” kell végezni. Kitartásra viszont azért van szükség, mert az emberek szívesebben hallgatnak meséket, amik szórakoztatnak, de nem támasztanak erkölcsi követelményt. A buzdításban tükröződik az apostol lelkülete, aki okos és tapintatos volt, de mellett kitartó is.

Ennek a buzdításnak egyébként végrendelet jellege is van. Az apostol úgy látja, hogy fogsága elítéléssel végződik, azért akarja, hogy tanítványa buzgón folytassa munkáját. Ahogy életét és munkáját Isten előtti áldozatnak fogta fel (Róm 15,16), úgy vértanúságát is ilyennek látja. Vérenek áldozatul való kiöntését említette a Fil 2,17-ben is. Ugyanott kifejezte azt is, hogy eltávozása egyenlő az Úrral való egyesüléssel. Erre megvan a reménye is, hiszen a jó harcot megharcolta, a pályát végigfutotta, a hitet megtartotta. A katona és a sportoló képét másutt is alkalmazta a keresztény életre. A jutalmat Krisztus adja meg, aki azt kifejezetten megígérte a virrasztó szolgáknak. Az ő eljövételét csak azok várják örömmel, akiknek ilyen reményük van.

SZEMÉLYES KÖZLEMÉNYEK (4,9—22)

4,9 Siess, gyere mielőbb! 10 Démász ugyanis elhagyott a világ kedvéért és Tesszalonikába ment. Kreszcensz meg Galáciába, Titusz meg Dalmáciába. 11 Csak Lukács van mellettem. Márkot is vedd magad mellé és hozd el, jó szolgálatot tenne neked. 12 Tichuszt elküldtem Efezusba. 13 A köpenyemet Troászban hagytam, Kárpusznál, ha jössz, hozd magaddal. A könyveket is, főleg a pergamen tekercseket. 14 Alexander, a bronzműves, sokat ártott neked. Az Úr megfizet majd

neki tettei szerint. 15 Te is óvakodj tőle, nagyon ellene szegült tanításunknak. 16 Első védekezésem alkalmával senki sem állt pártomra, mindenki cserben hagyott 17 Ne számíton nekik bűnül! Am az Úr mellém állt, és erőt öntött belém, hogy befejezzem az evangélium hirdetését, s tudomást szerezzen róla minden pogány. 18 Így megmenekültem az oroszlán torkától. Az Úr ezután is megszabadít minden gonosz cselekvéstől és átment mennyei országába. Dicsőség neki mindörökké. Amen. 19 Köszöntsd Priskát és Aquilát, meg Oneziforusz családját. 20 Erasztusz Korintusban maradt. Trofimusz betegen hagytam Milétuszban. 21 Siess, hogy a tél beállta előtt ideérj! Köszöntenek Ebulusz, Pudensz, Linusz, Klaudia és a testvérek mind. 22 Az Úr legyen lelkeddel! Kegyelem veletek!

Az apostolnak megvolt a római polgárjoga, azért alkalmat adtak neki, hogy tanúkat állítson maga mellett, így ügye elhúzódott, és reméli, hogy Timóteus még elítélése előtt odaér. Az itt említett Démász neve előfordul még a Kol 4,14-ben és Filem 24-ben. Kreszcenszről másutt nem hallunk. Arról vitáznak a magyarázók, hogy az itt említett Galácia a kisázsiai tartomány-e vagy igazában Gallia, mert a görögök sokszor ezt is Galáciának mondták. Lukács a hagyomány szerint a harmadik evangélium és az ApCsel szerzője, Márk pedig Barnabás unokaöccse, aki az első térítő út elején velük volt. Tichikusz neve előfordul a Tit 3,12-ben. Mivel az apostol reméli, hogy Timóteus a tél beállta előtt odaér, kéri, hogy hozza el a köpenyét Troászból. Azt nem állapíthatjuk meg, hogy milyen könyvekről és pergamenekről van szó. A bronzműves Alexandert kizárta az egyházból és nyilván ezért áskálódott ellene (1Tim 1,20). Megértőleg jegyezi meg, hogy védekezése alkalmával senki sem tanúskodott mellette, valószínűleg a félelem tartotta vissza őket. Ennek ellenére úgy látszik, hogy védekezése hatásos volt, mert nem hoztak ítéletet, hanem elhalasztották a tárgyalást. Ezért tudta még környezetében tovább hirdetni az evangéliumot. A végső bizalom azonban már csak az, hogy Isten megmenti örök országa számára. Az egyedülletet, az elhagyatottságot, mint a szenvedés kísérő jelenségét felpanaszolta a zsoltáros, sőt Krisztus is. Itt már csak Istennél lehet menedéket keresni.

Az utolsó versekben szereplő személyek közül Oneziforust említi az 1,16-ben, Priskáról és Aquiláról hallunk az ApCsel 18-ben és a Róm 16,3-ban. Erasztust az ApCsel 19,22 szerint Efezusból Macedóniába küldte Timóteussal együtt. Trofimusz pedig magát az apostolt kíséri Macedóniába a harmadik térítő úton (ApCsel 20,4). A négy személy, akik üdvözlétüket küldik, valószínűleg még az első fogság idejéből ismerik Timóteust. Linusról tudjuk, hogy Péter utóda lett a római székben.

A TITUSZNAK ÍRT LEVÉL

Bevezetés

Titusz is Pál tanítványai és munkatársai közé tartozott, de csak a levelekből ismerjük, az ApCsel nem említi. A Gal 2,3 utal arra, hogy pogány származású volt, s bizonyára Pál térítette meg (Tit 1,4). Elkísérte az apostolt a jeruzsálemi zsinatra, s ott sem kényszerítették arra, hogy a zsidó vallás előírásait megtartsa. Később Pál megbízásából a korintusi ellentéteket simítja el. Buzgóságát és a korintusiak iránt való szeretetét maga az apostol dicséri (2Kor 7,15). Kétségtelen, hogy Titusznak jó képességei lehettek, különben nem kapott volna olyan megbízatást, mint amit a jelen levél is bizonyít. A 2Tim 4,20 szerint egy ideig Rómában van az apostol második fogsága idején, s onnan Dalmáciába megy. A levél tartalma és stílusa azt jelzi, hogy nagyjából egy időben keletkezett az 1Tim-mel, de közelebbi meghatározást nehéz volna adni. A Tit 1,5 szerint az apostol Kréta szigetén hagyta, hogy az egyházi szervezetet építse ki. Pálnak ez az útja viszont csak az első római fogság utáni időre tehető, 62—63-ra, s a Tit 3,12 szerint az apostol találkozóra hívja Nikopoliszba. Pál tehát maga is úton van, s így a levél keletkezésének idejét csak a 63—67 közötti évekre tehetjük.

A levél szövege

CÍMZÉS ÉS KÖSZÖNTÉS (1,1—4)

1,1 Pál, Isten szolgája és Jézus Krisztus apostola — hogy az Isten választottait a hitre és az igazság megismerésére vezesse az istenfélelem révén 2 és az örök élet reményében, amelyet az igazmondó Isten ősidők előtt megígért, 3 s amikor elérkezett a meghatározott idő, nyilvánosságra is hozta tanítását az evangélium hirdetése útján, amelyre üdvözítő Istenünk rendelkezéséből meghívást kaptam, — 4

Titusznak, a közös hitben szeretett fiának. Kegyelem és békesség Istentől, az Atyától és Krisztus Jézustól, a mi üdvözítőnktől.

Pál itt is Isten szolgájának és Krisztus apostolának mondja magát, de apostoli küldetését különleges ünnepélyességgel vázolja fel. Ezt tartalmilag csak a Róm levél bevezetése múlja fölül. A levél maga rövid és a krétai egyház sem lehetett jelentős, ahol Titusz akkor működött. De Pál a levelet nyilván arra szánta, hogy más helyeken is felolvassák. Küldetése arról szól, hogy a választottakat — akiket Isten meghív kegyelmével — elvezesse a kinyilatkoztatás megismerésére. Arra a döntő igazságra, amelyre az embernek szüksége van ahhoz, hogy kialakuljon benne az igazi vallásosság és az örök élet reménye. Ezt az örök életet Isten öröktől fogva megígérte, de csak meghatározott időben lett nyilvánvaló, vagyis akkor, amikor az ő tervének megfelelt. A fogalmazás hasonlít a Róm 16,25-höz, hogy Isten feltárta titkát, amelyre ősidők óta csend borult. Talán ebből kiindulva mondja Antióchiai Ignác, hogy az Ige megjelenése megtörte Isten csendjét (Magn 8,1). Pál tehát valódi küldetést lát apostolságában, mert igehirdetése Isten rendelkezésének végrehajtása. Az egyház missziós munkáját azóta is ez a küldetés irányítja. Tituszt a közös hitben fiának tekinti, mert nyilván ő térítette meg. A kegyelem és a békesség itt is Istennek az ajándéka, amelyet Jézus Krisztus közvetít.

A KRÉTAI EGYHÁZ SZERVEZÉSE (1,5—16)

1,5 Azért hagytalak Kréta szigetén, hogy pótolod, ami hiányzik, s a városokba presbitereket rendelj utasításaim szerint. 6 Olyat keress, aki feddhetetlen és csak egyszer nősült, akinek gyermekei hisznek, s nem vádolhatók könnyelmű étellel vagy engedelmenséggel. 7 A püspök ugyanis, mint az Isten megbízottja, legyen feddhetetlen, 8 ne legyen önhítt, ingerlékeny, iszákos, erőszakos, kapzsi, hanem legyen vendégszerető, jóakarátú, megfontolt, igaz, tisztességes, fegyelmezett. 9 Álljon szilárdan a hiteles tanítás alapján, hogy képes legyen az egészséges tanítással buzdítani és az ellentmondókat megcáfolni. 10 Akad ugyanis számos engedetlenkedő, fecsegő és ámtító ember, főleg a körülmetéltek sorában. 11 Ezeket el kell hallgattatni, mert egész családotok feldűlnak, s aljas haszonlesésből ártalmas dolgokat tanítanak. 12 Saját prófétáik közül az egyik már megállapította: a krétaiak örök hazugok, gonosz fenevadak és falánk naplopók. 13 Ez a tanúság igaz, Ezért intsd őket szigorúan, hogy a hitben erősek legyenek. 14 Ne

hallgassanak zsidó mesékre, és ne kövessék az igazságtól elfordult emberek parancsait. 15 A tisztátalanak minden tiszta, a tisztátalannak és a hitetlennek pedig semmi sem tiszta, mert romlott az értelmük és a lelkiismeretük. 16 Hangoztatják, hogy ismerik az Istent, de tetteikkel megtagadják, mert utálatra méltók, konokok, semmi jóra nem képesek.

A szöveg azt mondja, hogy az apostol Titusszal együtt járt Kréta szigetén. Ő maga mindig töretlen területeken akart vetni (1Kor 3,6; 2Kor 10,16; Róm 15,20) az evangélium hirdetésével és a további munkát rábízta munkatársaira. Titusznak tehát a krétai egyház további megszervezése a dolga. Itt az előljárókat presbitereknek mondja, de a 7. versben episzkoposzt említ, mint az 1Timben. Ez is mutatja, hogy a két elnevezés jelentése még nem különült el. A követelmény ugyanaz, mint az 1Tim levélben: feddhetetlen, rátermett, egyszerű, erős férfiakat kell kiválasztani, akik a családjukat is elvezették a keresztény hitre. Az erős hit feltételezte a jártasságot a kinyilatkoztatott tanításban, hiszen csak így tudta megcáfolni az ellenvetéseket.

Pálnak Kréta szigetén különösen rossz tapasztalata lehetett a tévtanítókról. Elsősorban a „körülmetéltekre” céloz, akik családokat dúlnak fel és a vallást kapzsíssáuk eszközeként teszik. Ezek a színleg megtért zsidók bizonyára a mózesi törvény megtartását is hangoztatták és önző csoportokat szerveztek. Szó szerint azt írja, hogy ezeknek „be kell tömni a száját”, mert mesékkel és felelőtlen fecsegéssel torzították el a keresztény tanítást. A krétaiakat pedig azzal jellemzi, hogy idézi egyik költőjüknek (prófétájuknak), a knosszoszi Epimenidesnek a szavait, amelyek a megbízhatatlanságukat bélyegzik meg. Az egyházi előjárónak tehát tudni kell figyelmeztetni is. Úgy látszik, hogy a megbélyegzett tévtanítók a tiszta és tisztátalan megkülönböztetést is bevezették az ételekre vonatkozólag, ezért szögezi le a keresztény elvet, hogy a tisztának minden tiszta, amit Isten teremtet, ellenben a ferde lelkiismeretűek a tisztát is tisztátalanná teszik. Ebben benne van az utalás Jézus szavára (Lk 11,41), amelyet a Róm 14,20 is emlegetett. Dicsekedtek azzal is, hogy a kinyilatkoztatás alapján ismerik Istent, ezért kiválóbbak a pogányoknál, de tetteik az ellenkezőt árulják el. Ez a jellemzés olyan, mint amelyet Jézus adott a farizeusok képmutató viselkedéséről.

ÁLLAPOTBELI KÖTELESSÉGEK (2,1—15)

2,1 Te ellenben azt hirdesd, ami az üdvös tanításnak megfelel. 2 Az idős férfiak józanok, tisztességesek, megfontoltak legyenek a hitben, szereteiben és türelemben. 3 Az idős asszonyok hasonlóképpen

legyenek komoly magaviseletűek, senkit ne rágalmazzanak, ne igyanak sok bort, hanem tanítsanak a jóra. 4 A fiatal asszonyokat tanítsák arra, hogy ragaszkodjanak férjükhöz, szeressék a gyermekeiket, 5 legyenek komolyak, tiszták, háziasak, gyöngédek, a férjük iránt engedelmesek, nehogy Isten szavát káromlás érje. 6 Buzdítsd az ifjakat is, hogy mindenben fegyelmezetten éljenek. 7 Magad járh elől jó példával, a tanításban légy kifogástalan és komoly. 8 Beszéded legyen találó, megcáfолhatatlan, hadd valljon szégyent az ellenfél, mivel semmi rosszat nem tud ránk fogni. 9 A szolgák mindenben engedelmeskedjenek gazdáiknak, keressék kedvüket, ne ellenkezzenek, 10 ne okoznak kárt, hanem tanúsítsanak mindenben igaz hűséget, hogy minden tekintetben dicsőre váljanak üdvözítő Istenünk tanításának. 11 Megjelent ugyanis megváltó Istenünk kegyelme minden ember számára, 12 s arra tanít minket, hogy szakítsunk az istentelenséggel és az evilági vágyakkal, éljünk fegyelmezetten, szentül és buzgón ezen a világon. 13 Várjuk reményünk boldog beteljesülését: a nagy Istennek és Üdvözítőnek, Jézus Krisztusnak dicsőséges eljövetelét, 14 aki önmagát adta értünk, hogy minden gonoszságtól megváltson, megtisztítson és jótettekben buzgólkodó, választott népévé tegyen. 15 Erről beszélj, arra buzdíts és figyelmeztess teljes határozottsággal! Senki meg ne vessen!

A kifogásolt ferde vallásossággal szemben Titusznak az „üdvös tanítást” kell hirdetni. A kifejezés azt mutatja, hogy az egyházban már kialakult az a hagyomány, amelyhez hozzá kellett mérni a felmerülő nézeteket és szellemi áramlatokat. Pál maga is többször említi a hagyományt, mint a hit mértékét. Itt felsorolja a különféle korosztályoknak szánt intelmeket, de úgy, mint az egyetlen evangélium alkalmazását. Az idős férfiak azzal adjanak példát, hogy a hit, a szeretet és a türelem gyakorlásában józanok és megfontoltak. A remény helyett itt a türelmet hozza, mert a kettő összefügg: a remény ad erőt a nehézségek elviselésére.

Az idős és a fiatal asszonyok kötelességeit a kor szellemén keresztül nézi, ezért a családi feladatokat emeli ki. Az idősek mutassanak példát az önfegyelmezésre, s buzdítsák a fiatalokat arra, hogy férjüket és gyermekeiket szeressék. Már itt kialakul az a nézet, hogy a család az egyház kicsinyített képe. Az akkori társadalom megkövetelte, hogy az asszony ismerje el férje vezető szerepét a családban, azért kívánja meg, hogy ne adjanak okot a kívülről bírálgatásra. Isten szavát érne a vád, ha a szabadság örve alatt más magatartást mutatnának.

A fiataloknak elsősorban a fegyelmezettséget ajánlja, s az egyházi vezető ebben is adjon jó példát. A szolgáltnak azt üzeni, mint az Ef és Kol levélben. Helyzetüket az üdvösség szempontjából mérjék fel, ne társadalmi szempontból. Éljenek az evangélium szerint, s ezzel gazdáik viselkedését is befolyásolják. A 11—14. versekben meg is okolja, hogy miért néz minden kérdést az üdvösség szempontjából. Krisztusban megjelent a kegyelem, amely mindenkit el akar vezetni az üdvösségre, ezért minden hivatásban a legfontosabb kötelesség önmagunk megszentelése: szakítani a bűnnel, ellenállni az evilági vágyaknak, fegyelmezni magunkat és buzgón teljesíteni kötelességünket. Csak így várhatjuk reménykedve Jézus megjelenését. Az ő várása a „boldog remény”, hiszen az örök élet jutalmát hozza. Azért adta magát áldozatul, hogy elvegye bűneinket és kiérdemlje az örök életet. Ebben benne van a keresztyén tanítás rövid összefoglalása. Aki így tanít, az hitet és reményt ébreszt az emberekben.

HELYTÁLLÁS A VILÁGBAN (3,1—11)

3,1 Figyelmeztess őket, hogy vessék alá magukat a fölöttes hatóságoknak, engedelmeskedjenek és legyenek készen minden jóra. 2 Senkit ne szidalmazzanak, legyenek békeszeretők és barátságosak, s tanúsítsanak kellő szelídséget mindenki iránt. 3 Hiszen egykor mi magunk is balgák, engedetlenek és tévelygők voltunk, mindenféle szenvedély és gyönyör hatalmában tartott bennünket; gonoszságunk, irigységünk miatt utálatra méltók voltunk és gyűlöltük egymást. 4 Amikor azonban üdvözítő Istenünk kinyilvánította jóságát és ember-szeretetét, megmentett minket. 5 Nem azért, mert igazak voltak tetteink, hanem irgalmasságából s a Szentlélekben való újjászületés és megújulás fürdőjében, 6 akit Üdvözítőnk, Jézus Krisztus által bőven árasztott ránk, 7 hogy kegyelmével megigazuljunk, s az örök élet reménybeli örököséivé váljunk. 8 Igaz kijelentés ez, s kívánom, hogy teljes határozottsággal hangoztasd: Akik hisznek Istenben, igyekezzenek a jóban példát adni. 9 Ez válik az emberek javára és hasznára. Kerüld azonban az oktalán vitát, a nemzetségháborút, a veszekedést, a törvényen való szóharcot, mert ez hiábavaló és haszontalan dolog. 10 A tévanyitót néhány figyelmeztetés után kerüld, hiszen tudod, hogy az ilyen ember megromlott, bűnben él és saját magát üli el.

A megváltás azt a célt szolgálta, hogy a hívők Istennek jöttetekben bővelkedő népévé legyenek. Most ezt a gondolatot fejtegeti tovább. A jóságot a

pogány világ felé is meg kell mutatni. Ezért illeszkedjenek be a társadalomba, ismerjék el az állami berendezkedést, ne szidalmazzanak senkit, s mindezt csak a türelem gyakorlásával érhetik el. A szelidség hoz is eredményt. A nagylelkű magatartás könnyebben megvalósítható, ha visszagondolnak a megtérésük előtti időre. Akkor ők is tévelygők és engedetlenek voltak, szenvedélyeiket követték, irigykedtek és gyűlölködtek, s nem törekedtek a szeretetre. Megtérésüket Istennek köszönhetik, azért legyenek elnézők a tévelygők iránt. A kegyelem azért áradt ki rájuk, mert Krisztusban kinyilvánult Isten jósága és emberszeretete. Ezt úgy kell érteni, hogy az ő emberi természete egészen a Fiúnak a földi kifejezése volt. Mivel pedig ő megváltásunkra jött, azért földi életében különlegesen kifejeződött az együttérzés és a szeretet. Isten nekünk nem volt elkötelezve, nem jótetteinkkel mozgattuk meg, hanem irgalmasságból fordult felénk. Átalakulásunk a megújulás fürdőjében, a keresztségben megy végbe, a Szentlélek által, akit az Atya Krisztus által árasztott ránk. A keresztségnek tehát megvan a szentháromsági tartalma, mint ahogy az Atya, a Fiú és a Szentlélek nevében szolgálhatjuk ki. Isten jósága és irgalma odáig ment, hogy reménybeli örökösök vagyunk az ő országában. Ha ezeket a kegyelmi adományokat átéljük, akkor van erőnk mások gyarlóságainak elviselésére.

A 8. versben újra használja az ünnepi bevezetést: Igaz beszéd... A felhívás az, hogy aki hisz Istenben, az igyekezzék másoknak jó példát adni. Az egyház csak ezzel tanúskodhat és csak ezzel ébreszthet kedvet az Istenbe vetett hitre. A jóság azonban nem azt jelenti, hogy a javíthatatlan és ártani akaró embereket is el kell viselni. Itt újra azokra céloz, akik megzavarják a közösség vallási életét. Megbélyegzésükre a görög „hairetikosz” (eretnek, válogatós) szót használja. Az ilyeneket kellő intelm után kerülni kell. Annyira belebonyolódnak nézeteikbe, hogy képtelenek magatartásukon változtatni. Krisztus is olyanokhoz intézte szavait, akiknek „van fülük a hallásra”.

BEFEJEZÉS (3,12—15)

3,12 Ha majd elküldöm Artémászt vagy Tichikuszt, azonnal gyere hozzám Nikopoliszba, mert az a tervem, hogy a telet ott töltöm. 13 Zenászt, a törvénytudót és Apollót lásd el mindennel az útra, hogy ne szenvedjenek hiányt semmiben. 14 Tanulják meg a mieink is, hogy másokkal a kényszerítő szükségben is jól tegyenek, különben gyűlölcstelenek lesznek. 15 Köszöntenek mindnyáján, akik itt vannak. Köszöntsd azokat, akik szeretnek minket a hitben. Kegyelem mindnyájotokkal!

A szokásos üdvözlések és személyes üzenetek itt is megtalálhatók. Artemész neve másutt nem fordul elő, Tichikuszról ellenben szó van az ApCsel 20,4-ben az Ef 6,21-ben, a Kol 4,7-ben és a 2Tim 4,12-ben. Zénász kilétéről sem tudunk semmit, de úgy látszik Apolló kísérője volt, akit említ az ApCsel 18,24, az 1Kor 1,12 és 3,4—6. A vándorapostolok segítségével az egész közösség részt vett az evangélium terjesztésében. Keleten több várost neveztek Nikopolisznak, itt a szöveg minden bizonnyal a Görögország nyugati partján levő, ilyen nevű városra utal. A kölcsönös üdvözlés a szeretetnek és az egyházak egységének a kifejezése.

A FILEMONNAK ÍRT LEVÉL

Bevezetés

Ez az apostol legrövidebb és egyben legszemélyesebb levele. Első látszatra témája is magántermészetű, de benne van az akkori levélírás teljes ünnepélyessége. Vallási értékét az adja, hogy a személyes ügyet a vallás és a hit összefüggésében tárgyalja. Ugyanakkor az apostol a címzésben gondol a Filemon házában összejövő egyházi közösségre is. Amellett közvetlen formában nyilvánítja érzéseit, és apostoli tekintélyét tapintatosan elrejt a kérés és az udvariasság mögé. A levél egy megszökött rabszolga ajánlása, akit az apostol megtérített és visszaküld keresztény gazdájához. Kéri, hogy ne büntesse meg Onezimuszt, akinek neve egyébként „hasznos”-at jelent, hanem úgy fogadja vissza mint testvért, sőt mint magát az apostolt. A levélben vannak a Kol-lal egyező adatok: Pál éppen fogságban van (Kol 4,3.10; Filem 9.10), s ugyanazok a személyek vannak körülötte (Kol 4,7—14; Filem 23—24) Filemonról csak annyit tudunk, hogy Kolosszéban élő polgár volt, akit Pál térített meg, bizonyára Efezusban. Itt is kitűnik, hogy az apostol a rabszolgaság kérdését vallási szempontból nézi. A szökött szolgát a jog szerint súlyosan meg lehetett büntetni, azért Pál nem tartja maga mellett, hogy segítségére legyen, hanem visszaküldi. De elvárja, hogy keresztény gazdája megfelelő módon fogadja, sőt „többet is tegyen”. Ebben találhatunk utalást a felszabadításra. A levél eredetiségét komolyan soha nem vonták kétségbe. Keletkezésének helye lehet Cézárrea vagy Róma, attól függően, hogy melyik fogságról van benne szó. A keletkezés ideje egybeesik a Kol levéllel, tehát a 60-as évek elejére kell gondolni.

A levél szövege

CÍMZÉS ÉS ÜDVÖZLET (1—7)

1 Pál, Krisztus Jézus foglya és Timóteus testvér, Filemonnak, kedves munkatársunknak 2 és nővéreinknek, Appiának, küzdőtársunknak, Archipposznak és a házában levő egész közösségnek. 3 Kegyelem nektek és békesség az Istentől, az Atyától és Urunktól, Jézus Krisztustól! 4 Hálát adok Istennek mindig, amikor imádságomban megemlékezek rólad, 5 mivel hallom, mekkora szeretettel és hittel vagy Krisztus Jézus és valamennyi szent iránt. 6 A hitben való közösség legyen benned hatékony mindannak a jónak és felismerésére, amit Krisztusért kaptatok. 7 Nagy öröömre és vigasztalásomra szolgált ugyanis, testvér, a szereteted, mert a szentek szíve enyhülést talált benne.

Pál itt úgy mutatkozik be, mint Krisztus foglya, s ezt nemcsak azért teszi, mert a küzdelem és szenvedés hozzátartozik az apostoli tanúságtételhez, hanem azért is, mert ezzel a megváltás művét is kifejezésre juttatja: kiegészíti, ami híja van Krisztus szenvedésének az egyház javára (Kol 1,24). Ezek alapján mondhatjuk, hogy Filemon magatartása a rabszolgával szemben szintén része lett a keresztény tanúskodásnak. Csak egy jómódú embernek volt olyan lakása, hogy ott a keresztények összejöhettek istentiszteletre. A kegyelem és békesség a szokásos köszöntés és jókívánság. A hálaadásban kiemeli Filemon szeretetét és hitét. Első helyre teszi a szeretetet, amely kétségtelenül a hitből fakad, de a közösségi életben annak bizonyítékai feltűnőbbek. A 6. vers meglehetősen homályos. Azt akarja mondani, hogy Filemon hite, amely a szeretet által tevékeny, legyen a keresztények számára hatékony jele annak az új életnek, amely az evangéliumból fakad. Pálhoz is eljutott annak a híre, hogy Filemon nagylelkűségével a „szenteknek”, a megkeresztelteknek segítséget nyújtott. Erre a szeretetre hivatkozva kéri a megszökött rabszolga visszafogadását is.

A RABSZOLGA ÜGYE (8—25)

8 Ezért bár Jézus Krisztusban parancsot is adhatnék rá, hisz kötelességed megtenni, 9 mégis a szeretetre hivatkozva inkább kéréssel fordulok hozzád, én, az öreg Pál, aki most Krisztus Jézusért fogságot

szenvedek. 10 Fiamért, Onezimuszért könyörgök, akinek bilincseimben adtam életet. 11 Egykor haszontalan volt számodra, most pedig számodra is, számomra is hasznos. 12 Úgy küldöm vissza hozzád, mint saját szívemet. 13 Szerettem volna magam mellett tartani, hogy helyetted szolgáljon nekem fogságomban, amelyet az evangéliumért viselek, 14 beleegyezésed nélkül azonban mégsem teszem, hogy jótéteményed ne kényszerből fakadjon, hanem önként vállald. 15 Hiszen talán épp azért hagytam el egy időre, hogy egyszer s mindenkorra visszakapjad, 16 de már nem mint szolgát, hanem mint többet, mint szeretett testvért, mert nekem teljesen az, de neked méginkább: test szerint is, az Úrban is. 17 Ha tehát együtt érzel velem, fogadd őt úgy, mint engem. 18 Ha megkárosított, vagy tartozik valamivel, írd az én terhemre. 19 Én, Pál, saját kezűleg írom: én térítem meg. Nem is beszélek arról, hogy te többet tartozol nekem, saját magaddal. 20 Igen, testvér, szeretném, ha örömömbre szolgálnál az Úrban: teljesítsd hát szívem vágyát Krisztusban. 21 Engedelmességében bízva írok neked. Tudom, hogy többet is teszel, mint amit mondok. 22 Együttal készíts szállást is nekem. Remélem ugyanis, hogy imádságotokra ajándékuul visszakaptok. 23 Epafrász, fogolytársam Krisztus Jézusban és munkatársaim: 24 Márk, Arisztarchus, Démász és Lukács köszöntenek. 25 A mi Urunk, Jézus Krisztus kegyelme legyen leletekkel. Amen.

Kérése az, hogy Filemon fogadja vissza keresztény szeretettel rabszolgáját. Erre vonatkozólag mondja, hogy Krisztusban parancsot is adhatna, hiszen a megbocsátás keresztény kötelesség, de inkább az udvarias kérést választja. Ha Filemon mindenki iránt gyakorolja a szeretetet, akkor szolgájától sem tagadja meg. Saját magát nemcsak fogolynak, hanem öregnek is mondja. Hatvan év körül lehetett, de a sok megpróbáltatás miatt többnek érezhette magát. Onezimuszt a hitben fiának nevezi, mert ő vezette el a hitre. Úgy látszik, fogsága olyan volt, hogy érintkezett az emberekkel, s ebben része volt római polgárjogának is. A szökött szolga engedetlenségét szójátékkal írja le. Az „oneszimosz” szó hasznosat jelent. Tehát a Hasznos haszontalan volt, de most újra hasznos lett, mert mindketten értékelik benne a megtérést. Pál bizonyára személy szerint is megkedvelte a fiatallembert, aki fogságában segítségére is volt, innen a barátságos kifejezés: úgy küldöm vissza, mint a szívemet. Két okból nem tarthatta magánál: a római jog szerint ezzel bűnrészes lett volna a szökésben és másrészt alkalmat akar adni Filemonnak, hogy saját elhatározása szerint tegyen jót. Emellett hivatkozik a gondviselés titokzatos útjára is. Talán

azért szökött meg, hogy most megtérjen, és hű szolga vagy keresztény testvér legyen. A kereszténység már tud ilyen ellentétet dolgozni: egy időre elhagyott, hogy örökre visszanyerjed. Az apostolnak saját kifejezése az, hogy neked testvéréd test szerint is, az Úr szerint is. A szolga a családhoz tartozott, de most már Krisztusban is egyűvé tartoznak. Ilyen lelki kapcsolatra gondol akkor is, amikor így okolja meg kérését: ha együtt érzel velem, szó szerint: ha közösségben (koinonia) vagy velem.

Megemlíti az esetleges kárt is, de csak úgy, mint a teljes megbocsátás részét. Filemon nagy lelki javakat kapott, ezért elfelejtheti az anyagi kárt. Ennek ellenére az apostol saját kezűleg írja oda, hogy a kárért ő vállal felelősséget. Azután bízik abban, hogy a szeretet nem szűkkeblű, tehát Filemon többet is tesz, mint amit kér tőle. Neki kell eldönteni, hogy a keresztény szeretet mit diktál ilyen esetben. Vallási alapon adva van a mód a rabszolga helyzetének enyhítésére. Az apostol az igehirdetésben nem is akar mást elérni.

A személyes üzenet az, hogy kilátásban van a szabadulás, azért látogathatja az egyházakat. A hívek imája befolyásolja az egyház életét. A mellette levő személyek ugyanazok, mint a Kol levélben.

A ZSIDÓKNAK ÍRT LEVÉL

Bevezetés

A levél feltűnő módon különbözik Pál apostol többi levelétől. Ezért szerzőségét már az ókortól kezdve megkérdőjelezték. Az egyház azonban kánonnak minősítette, s ezzel tanúsította, hogy a levél sugalmazott és az apostoli tanítást közvetíti. Mi itt nem a kritikai kérdésekre fektetjük a hangsúlyt, hanem a levelek vallási tartalmára, azért ezt a levelet is a páli örökség között tárgyaljuk. A levelet az jellemzi, hogy mély tanítást ad Krisztus istenségéről és megváltói tevékenységéről, másrészt elég terjengősen foglalkozik az ószövetségi istentisztelettel, jóllehet, azt csak „az eljövendő javak árnyékának” nevezi. Az előkép és a teljesedés feszültségével a teológiai mondanivalót gazdagítja.

A kérdés régóta az volt, hogy miért különbözik ez a páli levelektől és hogy egyáltalán kinek címezték. Igazi levél volt-e vagy teológiai előadás? A keleti egyházban nagyobb kételyek nélkül Pálnak tulajdonították. Alexandriai Kelemen a különlegességeket azzal a feltevéssel magyarázta, hogy ez esetleg görög átdolgozása Pál apostol héberül írt levelének. Origenész úgy látta, hogy a gondolatok Páltól erednek, de valamelyik munkatársa öntötte formába. Nyugaton Római Kelemen már utal rá a korintusiaknak küldött levelében, de a páli eredet körül viták voltak, és ez sokáig késleltette sugalmazottságának elfogadását is. A kételyt még növelte az, hogy egyes eretnekek (gnosztikusok, Ariusz) egyes kiragadott mondatait felhasználták saját tanításuk igazolására. Jeromos és Ágoston követték a keletiek példáját és kánonnak ismerték el. Annál inkább, mivel a harmadik század végétől már a hivatalos egyházi nyilatkozatok is ezt tették.

Pál szerzősége ellen azt lehet felhozni, hogy a stílus nem felel meg az apostol temperamentumának. Nyugodt, békés előadásban fejti ki tételeit, s a szerző személye mindig háttérben marad. Amellett a szókincsben és Krisztus misztériumának kifejtésében is van különbség, pl. a „Krisztus Jézus” vagy a „Krisztusban” kifejezés teljesen hiányzik. Krisztus főpapságának bemutatása egyedülálló jelenség az egész Újszövetségben. A szerző többször említi Krisztus trónraemelését, de csak egyszer feltámadását. A tanítás lényege azonban itt is

ugyanaz. Jézus szenvedése a tudatos engedelmesség kifejezése (Zsid 8,5—Fil 2,—8), Krisztus halálának áldozati jellege ugyancsak közös tétel (vö. Gal 2,20; Ef 5,2). Krisztus éppúgy Isten képmása és az angyalok ura a fogságból írt levelekben is, mint itt. A szerző tehát Pál apostol környezetéhez tartozott. Gondoltak itt Római Kelemenre, Lukácsra, Barnabásra vagy Apollóra, de ezek mind csak feltevések. Mások úgy gondolják, hogy a levél nagy része ünnepi igehirdetés, amelyhez a végén hozzacsatolták az apostol rövid levelét vagy levéltöredékét (13,22—25).

A levél címzettje is vitás. A „Zsidóknak” kifejezés csak akkor került a levél élére, amikor besorolták a gyűjteménybe. Úgy gondolták, mivel bőven használja az Ószövetséget, a címzettek csak megtért zsidók lehettek, s őket szólítja fel állhatatosságra. Amellett a közösség már jó ideje fennáll (5,12; 13,7), de valamilyen bátortalanság jelentkezik benne (10,35—36; 12,4—7), és megvan a zsidósághoz való visszatérés kísértése (13,9). A levél keletkezésének ideje és helye szintén nem határozható meg pontosan. Ha a befejező rész eredetileg is a levélhez tartozott, akkor sem tudjuk megállapítani, hogy pl. mikor és hol szabadult ki Timóteus, és mikor voltak Pál közelében az itáliai testvérek. Mivel Római Kelemen már utal a levélre, azért annak a 90-es évek előtt meg kellett lennie. Fontos adat azonban az, hogy a szerző a jeruzsálemi templom istentiszteletéről még úgy beszél, mint valóságról, a templomot viszont 70-ben lerombolták. Tartalmilag a levél három részre oszlik. Az első részben azt fejtegeti, hogy Krisztus milyen viszonyban áll Istennel és az emberekkel (1,1—4,13). A második rész Krisztus főpapi méltóságáról beszél (4,14—10,18), míg a harmadik rész a hit fontosságát és a mindvégig való állhatatosság értékét tárja elénk (10,19—13,25). Ugyanakkor az egész levélben végigvonul az ó- és újszövetségi üdvrend összehasonlítása. A cél az, hogy kiemelve Krisztus egyetemes közvetítő szerepét, amely elérte csúcspontját a keresztáldozatban és folytatódik az örök szentélyben.

A levél szövege

ISTEN A FIA ÁLTAL SZÓL HOZZÁNK (1,1—4)

1,1 Azelőtt Isten a próféták útján több alkalommal és többféle módon szólt őseinkhez. 2 Ebben a végső korszakban Fia által beszélt hozzánk, akit a mindenség örökösévé tett, hiszen a világot is általa teremtetten. 3 Mint dicsőségének kisugárzása és lényegének képmása,

ő tartja fenn hathatós szavával a mindenséget. Miután megváltott minket a bűntől, helyet foglalt az (isteni) Fölség jobbján a magasságban, 4 s annyal több, mint az angyalok, amennyivel különbséget örökölt náluk.

Mindjárt a bevezetésben megkapjuk a két szövetség szembeállítását és Krisztus kilétének felvázolását. Azelőtt több próféta többféle módon közvetítette Isten szavát, most azonban adja a teljes kinyilatkoztatást, és ez a végső korszak. A kettő között megvan az összefüggés, mert mindkettőben Isten szólt. A végső korszak (a napok vége) az Ószövetségben Isten döntő közbelépésének az ideje (Ez 3,16; Dán 2,28). Ez a korszak Krisztussal megérkezett: Isten a „Fiában” szólt, mint ahogy előbb a „prófétákban”. A görög kifejezés különös nyomatékkal érzékelteti, hogy Isten maga a beszélő. Krisztus elmondhatott mindent, mert ő a Fiú, aki által az Atya a mindenséget teremtette, s ő egyúttal Isten dicsőségének kisugárzása, lényegének képmása. Ő tette meg a mindenség örökösévé, mint ahogy már a jövődőlés is egyetemes uralmáról beszél (Dán 2,44; 7,14). Itt tehát az Atya és a Fiú lényegi egysége jut kifejezésre. Istenségére mutat az is, hogy ő tartja fenn a mindenséget szavának hatalmával. Ezután azt mondja el a Fiúról, amit emberi alakjában véghezvitt: megváltott bennünket a bűntől, s embersége szerint helyet foglalt a Fölség jobbján. Zsidó nyelvhasználat szerint Isten helyett a fölség szót használja. A Messiásnak ez a felmagasztalása már ott van a Zsolt 110,1-ben. A magasság pedig az égnek, Isten világfelettségének a kifejezése. Ő tehát több, mint az angyalok, s ezt már a Fiú és az Úr név is jelzi. Az egész levél ezzel a határozott hitvallással indul el. Krisztusban megkaptuk a végleges kinyilatkoztatást, elnyertük bűneink bocsánatát, s ő arra van hivatva, hogy a mindenség felett uralkodjék. A mi üdvösségünk is az ő kezében van.

KRISZTUS FÖNSÉGESEBB AZ ANGYALOKNÁL (1,5—14)

1,5 Vajon melyik angyalnak mondta valaha: „A Fiam vagy, ma szültelek?” Vagy: „Én Atyja leszek, ő meg a Fiam?” 6 Ám amikor elsőszülöttét bevezeti a világba, ezt mondja: „Imádjátok őt Isten minden angyala”. 7 Az angyalokról így beszél: „Angyalaival úgy rendelkezik, mint a széllel, szolgálóival mint a tüzes villámokkal”. 8 A Fiához ellenben e szavakkal fordul: „Isten vagy, trónod áll örökre, királyi pálcád az igazság vesszője. 9 Az igazságot szereted, a gonosztságot gyűlölöd, azért kent föl az Isten, a te Istened, az igazság olajával minden társad

felett.” 10 Továbbá: „Kezdetben Uram, te teremtetted a földet, az ég is a te kezded munkája. 11 Ezek elmúlnak, de te nem múlsz el soha, mindenek elavulnak, mint valami ruha. 12 Akár a köntöst, úgy göngyölöd őket össze, s mint a ruha, úgy változnak meg. Ám te ugyanaz vagy és esztendeid nem érnek véget.” 13 Ugyan melyik angyalnak mondta valaha: Jobbom felől foglalj helyett, s lábad alá zsámolyul alázom minden ellenségedet. 14 Nemde, ők mind szolgáló lelkek? Azok szolgálatára vannak rendelve, akik majd öröklik az üdvösséget.

Az Ószövetségből vett idézetekkel mutatja be, hogy Krisztus méltósága túlszárnyalja az angyalokét, hiszen a szolgálkával szemben ő a Fiú. A szerző a szentírás felhasználásában követi a rabbik hagyományos módszerét, akik sokszor meglegszenek a hasonlatokkal. Itt a szerző Krisztusra alkalmazza azt, ami az ószövetségi szövegben Istenre vonatkozott. Krisztus dicsőségének jelzésére először idézi a Zsolt 2,7-et, amely betű szerint a király beiktatására készült és a trónraemelését úgy tekinti, mint fiúvá fogadást. A hagyomány azonban messiási zsoltárnak tekintette, s a Messiás örök születésére alkalmazta. A szerző egyébként a LXX szerint idéz, nem a héber szövegből. Az az ígélet, hogy atyja leszek, ő meg a fiam, a 2Sám 7,14-ből való. A 6. vers szerint, amikor bevezeti elsőszülöttét a világba, akkor kinyilvánítja akaratát, hogy boruljanak le előtte az angyalok. A szöveg az MTörv 32,43 idézése és ott az ítéletet tartó Istenre vonatkozik. A 7. versben a Zsolt 104,4-et idézi a LXX szerint. A héber szövegben az áll, hogy Isten a szelet és a villámot a maga szolgálatába állítja, itt pedig azt halljuk, hogy az angyaloknak is úgy parancsol, mint a természet erőinek. Fiának trónját azonban megszilárdítja, s őt magát uralkodóvá teszi. A 10—12. versben idézett zsoltár (102,26—27) is önmagában Istenre vonatkozik, de ezt is a megdicsőült Messiásra alkalmazza. A változó világgal szemben ő örök és hatalmas. Végso győzelmére a Zsolt 110,1-el utal: Isten minden ellenségét lába alá veti. A kép a keleti királyok viselkedéséből való: győzelmük jeléül rátapostak az ellenséges vezér fejére. Végül összefoglalólag megállapítja, hogy az angyalok csak szolgálak Krisztushoz viszonyítva, és szolgálnak azoknak is, akik a megigazulásban Krisztus társörökösei lettek.

A KINYILATKOZTATÁS ELFOGADÁSA KÖTELEZŐ (2,1—18)

2,1 Ezért amit hallottunk, azt teljes odaadással meg kell tartanunk, hogy a célt el ne tévesszük. 2 Ha ugyanis már az angyaloktól meghirdetett tanítás annyira kötelező volt, hogy minden törvényszegés és

engedelmesség elvette méltó büntetését, 3 hogyan menekülhetnénk meg mi, ha semmibe vesszük azt a mérhetetlen üdvösséget, amelyet először az Úr hirdetett, azután a fülánuk hitelesen közvetítettek, 4 az Isten pedig különféle jelekkel, hatalmas csodákkal és a Szenilélek tetszése szerint osztogatott adományokkal igaznak bizonyított. 5 Az eljövendő világot, amelyről beszélünk, nem az angyalok uralma alá rendelte. 6 Bizonyosság erre az egyik helyen a következő: „Mi az ember, hogy megemlékezel róla? Mi az ember fia, hogy gondot viselsz rá? 7 Az angyalok alá csak kevéssel aláztad, dicsőséggel, nagysággal koronáztad. 8 Lábad alá vetettél mindeneket, s úrrá tetted kezéd műve fölött.” Ha mindent uralma alá vetett, semmit sem hagyott, ami nem volna neki alávetve. Most ugyan még nem láthatjuk, hogy minden uralma alatt áll. 9 De annyit azért már látunk, hogy Jézus, aki kevéssel lett kisebb az angyaloknál, a halál elszenvedéséért a dicsőség és nagyság koronáját nyerte el, hiszen az Isten irgalmából mindnyájunkért megízlelte a halált. 10 Illett ugyanis, hogy azt, akiért és aki által minden lett, mivel számtalan fiát elvezette az üdvösségre, az üdvösség szerzőjeként a szenvedésben megdicsőítse. 11 Mert ugyanattól az egytől valók mind: a megszentelő és azok, akiket megszentelt. Ezért nem szégyelli testvéreinek nevezni őket, 12 amikor ezt mondja: Hirdetni foglak testvéreimnek, zengem dicséretedet az egybegyűltelek előtt. 13 Majd: „Bizalommal ráhagyatkozom.” Azután: „Nézd, az én gyermekeim, az Úr adta nekem őket.” 14 Minthogy a gyermekeknek közös a testük és a vérük, ő is részt kapott belőle, hogy így halálával győzze le azt, aki a halálon uralkodott, tudniillik a sátánt, 15 és felszabadítsa azokat, akiket a haláltól való félelem egész életükre rabszolgává tett. 16 Hiszen nem az angyalokat, hanem Ábrahám leszármazottait karolta fel. 17 Ezért minden tekintetben hasonlóvá kellett válni testvéreihez, hogy irgalmas és Istenhez hűséges főpap legyen és levezekelve a nép bűneit. 18 Így mivel maga is kísértést szenvedett, tud segíteni azokon, akik a kísértéssel küzdenek.

Ha tehát Krisztus sokkal több, mint az angyalok, akkor az általa hozott kinyilatkoztatást is jobban kell értékelni. Megvolt az őszövétségi hagyomány, hogy a Sínai-hegynél a kinyilatkoztatást angyalok közvetítették Mózesnek (vö. ApCsel 7,53; Gal 3,19), azért erre utal itt is. A régi kinyilatkoztatást olyan komolyan vették, hogy az engedetlenséget büntetni kellett, akkor nekünk sokkal nagyobb a felelősségünk. Itt már nem az előzményekről, hanem magáról az üdvösségről van szó, amelyet először maga az Úr hirdetett, aki tökéletesen

igazolta magát és küldetését. Akik pedig művét folytatták, azok szem és fültanúk voltak, ezért hitelt érdemelnek. Sőt, az igazolás még tovább ment: az ige hirdetést jelek, csodák és a Szentlélek adományai kísérték. Az igazolás tudata tehát ott volt az egyház elindulásánál (Mk 16,17—20; ApCsel 5,12; Róm 15,19; 2Kor 12,12).

Már az is Krisztus nagyságát mutatta, hogy evangéliumát ilyen jelek kísérték. Még világosabb lesz méltósága, ha tudjuk, hogy az Atya az eljövendő világot is neki rendelte alá. A világ itt nem a „kozmosz”, hanem az „oikumené”, az ember végső világa, amely a túlvilágon valósul meg. Ezt úgy bizonyítja, hogy Krisztusra alkalmazza a Zsolt 8,5—7 szavait. A zsoltár betű szerint a teremtő Istent dicsőíti, aki az embernek adta ezt a látható világot. A szerző messiási zsoltárt lát benne, ahol az ember a megtestesült Fiú, aki uralomra van hivatva. Emberi természete szerint ugyan kisebb az angyaloknál, de istensége szerint fölöttük van. Az ember őbenne kapja meg dicsőségét és nagyságát, s az Atya nevében ő uralkodik minden teremtmény felett. A „minden” valóban mindent jelent, tehát semmi sem független tőle. Most azonban uralma még rejtve van, mint ahogy rejtve volt földi életében is. Azért jelent meg a földi ember képében, hogy mindnyájunkért megízlelje a halált. A dicsőség és nagyság koronáját éppen engedelmisségéért kapta meg. Azt a kifejezést, hogy Isten kegyelméből (kharisz) megízlelte a halált, egyesek úgy olvassák, hogy Isten távollétében (khorisz). Ez akkor utalás lenne a kereszten megélt elhagyatottságra (Mt 27,46). Ha Isten kegyelmét vagy irgalmát olvassuk, az ránk vonatkozik. Azzal ugyanis, hogy Krisztus vállalta a halált, elvette annak ijesztő voltát és megmutatta, hogy úttá lett az Atyához. A szöveg összefüggése is ezt a magyarázatot ajánlja. Krisztus is, mi is az Atyától vagyunk, s Krisztus minden következményével együtt vállalta az emberi életet, azaz egészen testvérünk lett, s ezzel régi jóvendölések teljesedtek (Zsolt 22,23; Iz 8,17—18). A 10. versben az áll, hogy gyermekeit „teljességre” vezeti. Olyan teljességre gondol, amelyben benne van a cél (telosz) elérése, azért lehet rá az üdvösség szót használni.

A halál legyőzését különösen nagy adománynak tekinti, azért még egyszer visszatér rá a 14—16. versekben. Krisztus a mi nevünkben vitte végbe a megváltás művét, azért mindenben úgy viselkedett, mint testvérünk. Vállalta a test és a vér közösségét és teljes engedelmisséget tanúsított a közös Atya előtt. Ebből kell magyarázni azt, hogy halálával legyőzte azt, aki a halálon uralkodott, a sátnát. Krisztus halála annak a kifejezése volt, hogy ő a végsőkig engedelmeskedik az Atyának, aki a küldetést rábízta. Ezért halála meghozta a kiengesztelést és a feltámadást. Megváltás nélkül a halál az Istentől való elfordulásnak, a bűnnek és a reménytelenségnek a kifejezése volt, ezért lehetett a sátna uralmának is a jele. A halálra szánt ember csak szolgának érezhette

magát, akinek nincsenek jogai. Krisztus azzal hozta meg a felszabadítást, hogy Isten gyermekévé tesz. A megváltásnak ez a módja követi az emberi lét adottságait. Az angyalok esetében nem lett volna szükség a Megváltó halálára, mert ők nem voltak alávetve a halálnak. Ábrahám utódai, akiket Krisztus felkarolt, itt az egész emberiséget jelképezik. Mivel pedig Krisztus egészen azonosult emberi létünkkel, azért lehet a főpapunk. Áldozatát az egész emberi nem nevében mutatta be. Abban benne volt az Atya iránt való hűség és az emberek iránt való szeretet. Tapasztalásból ismeri kísértéseinket és gyengeségünket.

KRISZTUS TÖBB, MINT MÓZES (3,1—6)

3,1 Nos, szeretett testvéreim, akiknek mennyei hivatás jutott osztályrészül, nézzétek hitvallásunk követét és főpapját, Jézust: 2 milyen hűséget tanúsított az iránt, aki őt küldte, akár csak Mózes, Isten egész házában. 3 De ő Mózesnél nagyobb dicsőségre volt méltó, mert hisz nagyobb tiszteletet tanúsítunk a ház építője, mint a ház iránt. 4 Minden házat épít valaki, a mindenséget azonban Isten alkotta. 5 Mózes mint szolga volt hűséges Isten egész házában, és jövőbeli kinyilatkoztatásról tett tanúságot. Krisztus azonban mint Fiú áll háza élén. 6 Mi vagyunk az ő háza, ha mindvégig rendületlenül kitartunk a bizalomban és a diadalmas reményben.

Miután megvilágította Krisztus leereszkedését és szabadító tettét, rövid buzdítást iktat be a hitben való kitartásról. A hit elsősorban azt juttatja eszünkbe, hogy mennyei hivatást kaptunk, s ez csak hűséges szolgálattal valósul meg. A hűséget is Krisztustól kell megtanulni, hiszen ő a hitvallásunk szerzője és főpapja. Abban az értelemben, hogy ő közvetíti hitbeli szolgálatunkat az Atya felé. Krisztusnak ez a közvetítő szerepe végigvonul a levélen. Mózes is fel lehet hozni példának, de ő csak mint szolga állt Isten háza élén. A szolgát itt a theraposz szó jelzi, amely olyan szabad embert jelent, aki felügyel a rabszolgákra. A szó csak itt fordul elő. Az Isten háza lehet az ószövetségi szent sátor, vagy az egész hívő közösség, mint az egyház előképe. Mózes arról tanúskodott, hogy jön valami nagyobb és tökéletesebb. Krisztus úgy áll Isten háza élén, mint Fiú, aki hatalommal rendelkezik. Ő egyúttal a ház építője is. Itt a ház már az egyház és az újszövetségi üdvrend, amelyet a hit tart össze. Krisztusra bizalommal tekintünk és reményünket belé vetjük. A szöveg diadalmas reményt említ, hiszen a végső győzelemre, az üdvösségre irányul.

KITARTÁS A HITBEN ÉS A REMÉNYBEN (3,7—4,13)

3,7 Ezért mint a Szentlélek mondja: „Ma, amikor majd meghalljátok szavát, 8 ne keményítsétek meg szíveteket, mint a lázadáskor, a kísértés napján, a pusztában tettétek. 9 Atyáitok ott próbára tettek, megkísérítették, bár szemükkel látták, amiket tettem. 10 E néptől negyven évig viszolyogtam és azt mondtam: Tévelygő szívűek ezek, utamat nem találják meg. 11 Megesküdtem hát haragomban, hogy nyugalma országába nem jutnak el.” 12 Vigyázzatok, testvérek, hogy ne legyen hitelenségre hajló, gonosz szívetek. Senki ne szakadjon el közületek az élő Istentől, 13 ehelyett lelkesítsétek egymást minden nap, amíg a „ma” tart, hogy senkit meg ne keményítsen a csalárd bűn. 14 Hiszen Krisztus társai vagyunk, de csak úgy, ha kezdeti szilárd hitünkben mindvégig állhatatosan kitartunk. 15 Azt mondja ugyanis: „Ha meghalljátok szavát, ne keményítsétek meg szíveteket, mint a lázadáskor tettétek.” 16 Kik voltak, akik szavának hallatára lázadoztak? Nemde, mind olyanok, akik Mózes vezetésével kivonultak Egyiptomból? Kiktől viszolygott negyven éven át? 17 Nemde a bűnösöktől, akiknek teste a pusztában veszett el? 18 És kiknek esküdött meg, hogy nem jutnak el nyugalma országába? 19 Nemde a hiteleneknek? Látjuk tehát, hogy a hitelenség következtében nem juthattak el oda.

4,1 Óvakodjunk ezért attól, hogy valaki közületek későn jöjtnék számítsón, amíg érvényben van az ígéret, hogy nyugalma országába bemehetünk. 2 Hozzánk éppúgy eljutott az üdvösség örömhíre, mint őhozzájuk: ám nekik nem volt hasznukra a tanítás, mert nem csatlakoztak azokhoz, akik hittel hallgatták. 3 Nyugalma országába ugyanis csak akkor jutunk el, ha hívők vagyunk. Mert ezt mondta: „Megesküdtem hát haragomban, hogy nyugalma országába nem jutnak el.” 4 A világ teremtése óta művei ugyan befejeződtek, mint ahogy egy helyen a hetedik nappal kapcsolatban megállapítja: A hetedik napon az Isten abbahagyta minden munkáját. 5 Iu mégis így nyilatkozik: „Nyugalma országában nem jutnak el.” 6 Azaz még hátra van, hogy némelyek eljussanak, ugyanakkor mások, akik már korábban hallották az evangéliumot, hitelenségük következtében nem jutottak el oda. 7 Azért ismét kijelölt egy napot, egy „ma”-t. Dávid által mondja annyi idő után, amit már előbb idéztünk: „Ma, amikor majd meghalljátok szavát, ne keményítsétek meg szíveteket.” 8 Ha József megszerezte volna nekik nyugalma országát, nem szólt volna egy másik későbbi napról. 9 A szombati nyugalom tehát még ezután

vár Isten népére. 10 Aki ugyanis belép nyugalma országába, az abbahagy minden munkát, mint ahogy Isten is abbahagyta a magáét. 11 Törekedjünk tehát rá, hogy belépjünk nyugalmanak ebbe az országába, nehogy valaki éppúgy elessék, mint előbb a hitetlenség példáján láttuk. 12 Az Isten szava ugyanis eleven, átható és minden kétélű kardnál élesebb, behatol a lélek és szellem, az íz és a velő gyökeréig, megítéli a szív gondolatait és érzéseit. 13 Semmilyen teremtetett dolog nem marad előtte rejtve: minden föl van fedve és nyitva van az előtt, akinek számadással tartozunk.

A diadalmas reményben tehát ki kell tartani. A felhívás megerősítésére idézi a Zsolt 95,7—11 szavait, a LXX fordítás szerint. A zsoltáros visszatekint a pusztai vándorlásra, ahol Isten megígérte a népnek az ígélet földjének elfoglalását és békés birtoklását, ha hisznek benne és megtartjuk parancsait. Azt is látja, hogy a békés birtoklás, Isten nyugalma azóta sincs meg, mert nép újra meg újra lázad. Azért buzdítja kortársait, hogy ne keményítsék meg szívüket, ha hallják Isten szavát. Atyáik annak ellenére hitetlenkedtek, hogy látták Isten csodajeleit és büntető intézkedéseit. A nép mintegy negyven évig terhére volt Istennek, azért jött a büntetés, hogy nem mennek be az ígélet földjére, amíg a felnőtt nemzedék ki nem hal a pusztában. Ez utalás a Szám 14,22—23-ra.

A szerző az ószövetségi eseményt előképnek veszi. A keresztények is úton vannak az örök haza, Isten nyugalmanak országa felé. Tehát senki se keményítse meg a szívét, hanem lelkesítsék egymást. A hitet és a reményt addig kell erősíteni, amíg a „ma” tart, vagyis az igehirdetés idején. Aki elhanyagolja, azt későn jövőnek ítélik, s ott már nem érvényes az ígélet. Olyan buzdítás ez, mint amelyet Krisztus adott a virrasztásról. A szerző szerint a zsoltáros buzdítása lényegében nekünk szól. Ő tudta, hogy a nyugalom napja a szombat, amikor Isten is megnyugodott munkájától. De annak ellenére a mindenkori embernek rendel egy „mai napot”, amikor meg kell hallani Isten szavát. Isten esküje szintén érvényes most is, hogy akik nem engedelmесkednek, azok nem mennek be nyugalma országába. Az igazi szombati nyugalom a túlvilágon lesz, minden igyekezetet erre kell összpontosítani. Isten szava ugyanis véghezviszi azt, amit hirdet. Ahogy a pusztai vándorlaskor kirótt a földi büntetést, úgy kiróhatja az örök büntetést is. Az ő szava éles és behatol a „lélek és szellem, az íz és a velő gyökeréig”. Ezeket a szavakat nem a mai tudomány szerint kell az emberre alkalmazni. Csak arról van szó, hogy Isten ismeri az ember belső titkait, azért tud ítéletet mondani. A 13. versben az a kifejezés, hogy Isten szeme előtt minden nyitva áll, a görögben a feláldozásra szánt állatot juttatja eszünkbe, amelynek szabadbá teszik a nyakát elvágás előtt. Az

ember ki van szolgáltatva Isten ítélő szavának, azt nem lehet megfellebbezni, ott számot kell adni.

JÉZUS AZ ÚJSZÖVETSÉG FŐPAPJA (4,14—5,10)

4,14 Mivel tehát olyan kiváló főpapunk van, aki áthatolt az egeken, Jézus, az Isten Fia, legyünk állhatatosak a hitvallásban. 15 Főpapunk ugyanis nem olyan, hogy ne tudna együttérezni gyöngeségeinkkel, hanem olyan, aki hozzánk hasonlóan mindenben kísértést szenvedett, a bűntől azonban ment maradt. 16 Járuljunk tehát bizalommal a kegyelem trónjához, hogy irgalmat találjunk és kegyelmet kapjunk, amikor segítségre szorulunk.

5,1 Mert minden főpapot az emberek közül választanak és arra rendelik, hogy Isten tiszteletében képviselje az embereket, 2 ajándékokat és áldozatot mutasson be a bűnökért, mint olyan valaki, aki megértő tud lenni a tudatlanok és a tévelygők iránt, hiszen órá is gyöngeség nehezedik. 3 Ezért népéért is, saját vékeiért is áldozatot kell bemutatnia. 4 A tisztességet magától senki sem vállalhatja, csak akit az Isten meghív, mint Áront. 5 Így Krisztus sem önmagát emelte főpapi méltóságra, hanem az, aki így szólt hozzá: „A Fiam vagy, ma születek.” 6 Másutt meg ezt mondja: „Pap vagy mindörökké Melkizedek rendje szerint.” 7 Földi életében hangosan kiáltozva, könnyek között imádkozott s könyörgött ahhoz, aki meg tudta menteni a haláltól, és hódolataért meghallgatásra talált. 8 Annak ellenére, hogy ő volt a Fiú, a szenvedésből engedelmességet tanult. 9 Műve befejeztével pedig örök üdvösséget szerzett azoknak, akik engedelmeskednek neki, 10 Mert az Isten tette főpappá Melkizedek rendje szerint.

Ez a rész már úgy mutatja be Jézust, mint az emberiség főpapiját. Az előzőkkel az összefüggést az adja meg, hogy ott a hitben való kitartásról beszélt, amit az ítéleten majd számon kérnek tőlünk. Félelem helyett azonban a bizalom legyen a magatartásunk, mert Jézusban megértő főpapot kaptunk. Dicsőségét az mutatja, hogy áthatolt az egeken, fölülte van a látható földi és az égi világnak, s most már az isteni életben részesedik, mert ő a Fiú. De minden fonsége ellenére együtt tud érezni gyöngeségeinkkel. Megért bennünket és tud segíteni, hiszen ő is átment az élet kísértésein. Itt ne csak az evangéliumból ismert hármas kísértésre gondoljunk, hanem mindarra, ami az ember Isten iránt való engedelmességét és hűségét próbára teheti. Jézus azonban ment

maradt a büntől, tehát megdicsőülését semmi sem akadályozta. Benne megkaptuk a kegyelem trónját, hiszen az Atya jobbján ül és részt vesz hatalmának és irgalmának gyakorlásában. Bizalmunkat az erősíti, hogy együttérző emberi természetével van ott. A hívő számára vigasztalás az, hogy az egyház alapítója és feje egyúttal az irgalom trónja.

A továbbiakban azt világítja meg, hogy milyen értelemben mondhatjuk Jézust főpapnak. Benne megvannak a szükséges követelmények. Az emberek közül való, tehát őket képviseli, az ő nevükben végzi a szolgálatot. Az ószövetségi papnak az emberek ajándékait kellett az oltárra helyezni, engesztelni kellett Istent a tudatos bűnökért és az eltévelyedésekért. Ott ugyanis tudatlan tettekkel is tisztátalanná váltak a törvény előtt. Ott a főpap is csak gyarló ember volt, azért saját bűneiért is kellett áldozatot bemutatni (Szám 15, 22—31). Külön megjegyezzük, hogy ott a főpap tisztéhez tartozott a szent sátor szolgálata, Isten akaratának megkérdezése és az áldozat bemutatása. A szerző itt az első kettőt inkább úgy tekinti, mint Mózes feladatát, s csak az áldozatbemutatót hozza kapcsolatba Áron főpapságával. A főpapsághoz tartozott még a meghívás, illetve kiválasztás, hiszen az Isten és ember közötti közvetítésről volt szó (Szám 16—17. fej.).

Krisztusra mindebből két sajátságot alkalmaz: a meghívást és az emberekkel való közösséget. Krisztus meghívása és kiválasztása kiolvasható a Zsolt 2,7-ből: „Fiam vagy te, ma szültelek.” Messiási értelemben a Fiú örök születéséről van szó, ő tehát öröktől fogva alkalmas arra, hogy közvetítő legyen. A másik zsoltár (110,4) pedig a kifejezett papi küldetését jelzi, de nem az ároni leszármazás által, hanem Melkizedek rendje szerint. Erről később még többet mond. Most csak azt jelenti, hogy Krisztus főpapsága nem testi öröklés folyománya, hanem Isten döntéséé. Második sajátságként azt hangsúlyozza, hogy Krisztus valóságos papi viselkedést tanúsított: átértékelte az élet terhet, a szenvedést, a felelősséget, a küldetés keménységét, és tudott megrendülve imádkozni, mint ahogy azt a getszemáni jelenet igazolja (Mt 26,39). Könnyörgésében benne volt a teljes meghódolás az Atya előtt, s azért meghallgatásra talált. A halál vállalásától az ő emberi természete is megborzadt, de engedelmissége nagyobb volt. Embersége szerint tehát engedelmisséget tanult a szenvedés vállalásából. Emberi természetét neki is be kellett kényszeríteni az Isten előtti engedelmisségbe, illetve abba az összhangba, ami megvolt az Atya és a Fiú között. De éppen hódolata és engedelmissége volt az az érték, ami mellett elhomályosult a világ bűne. Akik tehát a hitben elfogadják őt megváltójuknak, és így engedelmeskednek neki, azokat részesíti saját dicsőségében, az örök életben. Az Atya tehát nem úgy hallgatta meg őt, hogy megmentette a haláltól és nem is csak úgy, hogy megadta neki a feltámadást, hanem abban az ér-

telemben, hogy megadta neki a teljes megváltói dicsőséget. Áldozata annyira tökéletes lett, hogy abból folyik a világ üdvössége. Azt látjuk tehát, hogy itt, a 7—10. versekben röviden össze van foglalva a megváltás tana.

BUZDÍTÁS A TÖKÉLETESSÉGRE (5,11—6,12)

5,11 Erről még sok mondanivalónk volna, de nehéz nektek kifejezni, mert közömbösen hallgatjátok. 12 Ha az időt tekintjük, már tanítóknak kellene lennetek, s mégis arra szorultok, hogy az isteni tanítás elemeire oktassanak benneteket. 13 Tejre van szükségetek, nem szilárd ételre. Aki tejen él, járatlan az igazi tanításban, hiszen még kisgyerek. 14 A tökéletesnek viszont, aki gyakorlattal megfelelő érzéket szerzett a jó és a rossz megkülönböztetésére, szilárd étel való. 6,1 Ezért mellőzzük Krisztus tanításának az elemi részleteit és térjünk át a tökéletesebb dolgokra. Ne ismételjük újra az alapvető igazságokat: a holt cselekedetekből való megtérést, az Istenbe vetett hitet, 2 a keresetségről, a kézföltételről, a halottak feltámasztásáról és az örök ítélteiről szóló tanítás megalapozását. 3 Erre is visszatérünk, ha Isten megengedi. 4 Azt ugyanis, aki egyszer már részesült a világosságban, megízlelte az égi ajándékot, 5 megkapta a Szentlelket, felfogta az Isten magasztos tanítását és megtapasztalta az eljövendő élet erőit, azután mégis elpártol, 6 lehetetlen újra bánatra indítani. Hiszen ha rajta áll, újra keresztre feszíti az Isten Fiát és csúfot úz belőle. 7 A föld ugyanis, amely beissza a gyakori esőt és jó termést hoz művelőjének, az Isten áldásában részesül. 8 De ha bojtortjánt és gatz terem, nincs értéke, átokra méltó és végül is fölégetik. 9 Rólatok azonban, szerettem, ha így beszélünk is, jobbat tételezünk föl, azt tudniillik, hogy munkáljátok az üdvösséget. 10 Hiszen az Isten nem igazságtalan, nem feledkezik meg szeretetetekről, amelyet az ő nevében gyakoroltatok, amikor a szenteknek szolgáltatok és szolgáltok. 11 Nagyon szeretném azonban, ha mindegyiktek ugyanazt a buzgóságot tanúsítaná, hogy reményetek mindvégig tökéletesedjék. 12 Ne legyetek tehát hanyagok, hanem kövessétek azokat, akik a hitben és a békétúrásban az ígérlet örökösei lettek.

Már eddig is láttuk, hogy a szerző a tanítás egy-egy részlete után buzdítást szó közbe. Főleg azért teszi, mert valamilyen lanyhaságot érez a címzettekben. Ezek már régebben elfogadták a hitet, de a nehézségek miatt buzgóságuk el-

lanyhult. Nem tartja őket arra alkalmasnak, hogy az újonnan megtérteket tanítsák, pedig erre volna szükség. A gyermek és a tej hasonlata megtalálható az 1Kor 2,14—16-ban és a 3,1—2-ben. Ezzel kifejezi, hogy újra a hit elemeit kellene nekik ismételni. Ez azonban csak intelem, mert utána mégis bemutatja nekik a megváltás misztériumát. A buzgóságot mégis csak az igazi hittitkokkal lehet kiváltani. A 6,1-ből megtudjuk, hogy mit tartottak a keresztény tanítás elemi részeinek. Hatot sorol fel: a megtérést, az Istenbe vetett hitet, a keresztséget, a kézföltételt, a feltámadást és az ítéletet. Érdekesség csak az, hogy a görög szöveg keresztségeket mond, tehát többféleképpen gondol. Bizonyára magyarázták a zsidó szertartásos lemosás, a János-keresztség és a Krisztus által rendelt keresztség közötti különbséget. A kézföltétel a Szentlélek közlése a bértámasztásban és az egyházirend szentségében (ApCsel 8,17; 19,6; 1Tim 4,14; 5,22).

A hittől való elfordulástól külön nyomatékkal int. Abban mindig van hálátlanság, hiszen a keresztény ember nagy ajándékokat kapott: a hit megvilágosította, megízlelte az égi ajándékot a kenyértörésben, megkapta a Szentlelket, meggyőződött a kinyilatkoztatás magasztosságáról, és a kegyelemben megtapasztalt valamit az örök élet erőiből is. Ha mégis elfordul, kifejezi érdektelenségét, sőt megvetését, azért nem lehet újra bánatra indítani. Ezzel azonban csak a komoly veszélyt hangsúlyozza, hiszen Isten újra meg újra tud hatékony kegyelmet adni. A figyelmeztetés hasonlít ahhoz, amit a 10,26-ban olvasunk. A megrögzött hitetlenségben benne van a teljes szembefordulás Krisztussal, amit úgy lehet kifejezni, hogy újra keresztre feszítik az Isten Fiát, és kigúnyolják. A szántóföldről vett hasonlat az ítéletre vonatkozik. Ha föld jól terem, Isten áldását tükrözi, ha csak gazt terem, fel kell égetni. Az intő hasonlat ellenére azonban bízunk bennük, hogy megmaradnak az üdvösség útján. Főleg azért, mert Isten számontartja eddigi jótetteiket és kegyelmével erőt önt beléjük. A lanyhaság ellenére is gyakorolták a szeretetet. A lanyhaságot úgy kerülhetik el, ha követik azokat, akik az ígért örökösök lettek. Itt elsősorban az ószövetségi idő nagyjaira gondol, akiket a hit vezetett. Egyelőre csak Ábrahámot emeli ki a következő versekben, de majd a 11. fejezetben egész sor példaképet mutat be. Őket csak a távoli remény éltette, mégis vállalták az áldozatos életet.

ISTEN ÍGÉRETE ÉS A REMÉNY (6,13—20)

6,13 Amikor az Isten az ígéretet adta Ábrahámnak, saját magára esküdött, hiszen semmi nagyobbra nem esküdhetett. 14 Ezért mondta: „Bizony gazdagon megáldalak és nagyon megsokasítalak.” 15 Így aztán Ábrahám türelmesen várakozva elnyerte az ígéretet. 16 Az

emberek saját maguknál nagyobbra esküsznek: a pörlekedésnek az eskü bizonyítéka vet véget. 17 Ezért amikor Isten az ígéret örökösei előtt nagyobb nyomatékkal akarta igazolni elhatározása szilárdságát, esküvel vállalt kezességet. 18 Így a két változhatatlan dologban, amelyekben az Isten nem téveszthet meg, erős támaszt kaptunk mi, akik arra törekszünk, hogy az előttünk levő reményt megragadjuk. 19 Lelkünk biztos és szilárd horgonya ez, amely a függöny mögé ér, 20 ahová elsőnek lépett be értünk Jézus, a Melkizedek rendje szerint való főpap.

Itt a szerző buzdít annak a reménynek az ébrentartására, amelyről a 11. versben szólt. A reménynek két alapja van: Isten ígérete és az az erős elhatározás, hogy ígéretét beváltja. Ezt már kimutatta Ábrahám kiválasztásánál. A neki szóló ígéret tartalmazta az áldást és utódai megsokasítását. Ezt Isten így vezette be: Magamra esküszöm... Isten csak magára esküdhet, amikor elkötelezi magát, mert fölötte nincs nagyobb hatalom. Ábrahám ezt meg is értette, ezért türelmesen várt. Ez a türelem példa a keresztényeknek is, amikor a remény végső teljesedését várják.

Reményünk biztos, mert Isten nem téveszthet meg, sem az ígéretben, sem az esküben. Isten kijelentésében erős támaszt kapunk arra, hogy az előttünk levő reményt megragadjuk. A képben benne van az előrenézés és a várás feszültsége. Hozzá veszi még a görög írók hasonlatát, a horgonyt, mint a remény jelképét. Ez a horgony nem a földbe kapaszkodik, hanem „elér a függöny mögé”, vagyis a szentek szettjébe, amelyet függöny választott el a szentélytől. De a szerző már a mennyei szentélyre gondol. Reményünkkel oda kapaszkodunk, ahol Krisztus van és tőle várjuk a teljesedést. Előttünk lépett be oda és azért, hogy közbenjárjon értünk. A Melkizedek rendje szerint való papság jelzi, hogy itt valami többről van szó, mint amit az ószövetségi nép az Ábrahámnak adott ígéretből kiolvasott, s amelyet csak saját népükre leszűkítve alkalmaztak.

MELKIZEDEK PAPI ALAKJA (7,1—10)

7,1 Ez a Melkizedek — Szálem királya és a fölséges Isten papja — eléje ment a királyok legyőzése után hazatérő Ábrahámnak és megáldotta. 2 Ábrahám tizedet adott neki mindenből. A neve azt jelenti, hogy az igazságosság királya. Azonkívül Szálem királya volt, vagyis a békeesség királya. 3 nem ismerjük apját, anyját, családfáját, sem

napjainak kezdetét vagy életének végét. Így az Isten Fiához hasonlóan pap marad mindörökké. 4 Gondoljátok meg, milyen nagy ember az, akinek ősatyánk, Ábrahám tizedet adott a zsákmány javából. 5 Lévi fiainak, mivel papi tisztet viselnek, szintén megvan a törvényes joguk rá, hogy a néptől, testvéreiktől, akik Ábrahám leszármazottai, tizedet szedjenek. 6 Ő viszont, aki nem az ő nemzetségükből származott, kapta a tizedet Ábrahámtól, és megáldotta azt, akinek az ígéret szólt. 7 Kétségtelen azonban, hogy a magasabb hivatalban levő áldja meg az alacsonyabb rangút. 8 Itt halandó emberek szednek tizedet, ott meg az, akiről tanúsítják, hogy él. 9 Sőt Ábrahámra való tekintettel mondhatjuk, hogy Lévi is, aki tizedet szed, szintén fizetett tizedet, 10 hiszen jelen volt őseben, amikor Melkizedek találkozott vele.

Ez az összefüggő tíz vers a Ter 14,17—20 alapján bemutatja az ószövetségi elbeszélés titokzatos alakját. Melkizedeket, Ábrahám kortársát, s a kép az áttekinthetőséget azzal is szolgálja, hogy Melkizedek nevét odateszi az elbeszélés elejére és végére (1. és 10. v.). Alakja és papsága feltűnik a Zsolt 110,4-ben, tehát a hagyomány foglalkozott vele. Itt a szerző a rabbik módszerével tekint vissza rá, és nem annyira tettei alapján teszi meg Krisztus előképének, hanem inkább annak alapján, amit a szentírás elhallgat róla, hiszen Krisztus személyének örökkévalóságát és istenségét éppen felfoghatatlansága jellemzi. Melkizedek a fönséges (szó szerint: magasságbeli) Isten papja, s ez arra vall, hogy ő is hitt az egy Istenben, mint Ábrahám. Neve szerint (melek- király, szedeka- igazságosság) az igazságosság királya, lakása szerint (Szálem-béke) a béke királya. Ezen túl a Ter könyve nem említi sem apját, sem anyját, sem törzsét, sem éveinek kezdetét és végét. Így lehet előképe Krisztus örök főpapságának.

Ábrahámmal való kapcsolata is nagyságát mutatja, s ez megvilágítja fölényét a levita papság fölött. Ábrahám elismerte Melkizedek papi tisztségét, ezért elfogadta áldását és tizedet adott neki a zsákmányból. Őbenne tehát, mint őseben, a levita papság is meghódolt Melkizedek előtt. Az ároni papságnak Ábrahámtól való származását itt úgy fejezi ki, hogy ősatyjuknak a „veséjében” voltak. A Melkizedek papságáról szóló spekulációnak megvan a nyoma az újonnan megtalált qumráni iratokban is. A szerzőt azonban itt csak az érdekli, hogy Krisztusnak Melkizedek rendje szerint való papsága több, mint az ároni papság.

KRISZTUS PAPSÁGA ÉS AZ ÁRONI PAPSÁG (7,11—28)

7,11 *Ha a levita papság, amelynek szolgálata idején a nép a törvényt kapta, elvezetett volna a tökéletességre, mi szükség lett volna rá, hogy más főpap jöjjön Melkizedek rendje szerint, nem pedig Áron nemzetiségéből?* 12 *A papság megváltozásával azonban szükségképpen megváltozott a törvény is.* 13 *Akiről ugyanis ezeket mondják, az más törzsből való, amelyből senki sem szolgált az oltárnál.* 14 *Hiszen köztudomású, hogy Urunk Júda törzsből származott, e törzzsel kapcsolatban pedig nem beszélt Mózes a papságról.* 15 *Még világosabb ez, hogyha Melkizedek módján egy más pap lép fel,* 16 *aki nem a testi leszármazás törvénye alapján lett azzá, hanem a halhatatlan élet erejéből.* 17 *A tanúság ugyanis így szól róla: „Te pap vagy mindörökké Melkizedek rendje szerint.”* 18 *Ám ezzel a korábbi törvény megszűnt, mint hatástalan és alkalmatlan,* 19 *a törvény tudniillik nem vezetett el a tökéletességre, csak előkészítője volt egy jobb reménynek, amely közelebb visz az Istenhez.* 20 *Annál is inkább, mivel ez nem történt eskü nélkül. Amazok eskü nélkül lettek pappá,* 21 *ő azonban annak erejével, aki így szólt hozzá: „Megesküdött az Úr és nem bánja meg: te pap vagy mindörökké”.* 22 *Ennek megfelelően Jézus egy kiválóbb szövetség kezese lett.* 23 *Azonkívül ők nagy számban voltak papok, mivel a halál következtében nem maradhattak meg.* 24 *Ő viszont örökre megmarad, s így papsága örökké tart.* 25 *Ezért mindörökre üdvözítheti is azokat, akik általa járulnak az Isten elé, hiszen örökké él, hogy közbenjárjon értünk.* 26 *Ilyen főpap kellett nekünk: szent, ártatlan, feddhetetlen, a bűnösöktől elkülönített, aki fölségebb az egeknél.* 27 *Ő nem szorul rá, mint a többi főpap, hogy naponként először saját vétkeiért mutasson be áldozatot, s csak azután a nép bűneiért.* 28 *Egyszer s mindenkorra megtette azt, amikor magát föláldozta. A törvény tehát gyarló embereket rendel főpappá, az eskü szava azonban, amely a törvényt követte, magát az örökre tökéletes Fiút.*

Ebben a részben először kifejti az ó- és újszövetségi papság közötti különbséget (11—19. v.), azután rátér Krisztus papi tisztségének felsőbbrendűségére (20—28. v.).

Az ároni papság léte szorosan összefüggött a mózesi törvénnyel, hiszen az határozta meg jogait és az öröklés módját. De ahogy a törvény nem volt tökéletes, és helyette el kellett jönni a kegyelem rendjének, úgy nem volt tökéletes a

régi papság sem. Fogyatozása az volt, hogy Áron családjához kötődött, a testi származással öröklődött, és csak a mózesi törvény adta meg rá a felhatalmazást, nem Isten végleges döntése. Ezért már a régi szövetség idején tudják, hogy van másféle papság is, Melkizedek rendje szerint való. Jézus Júda törzseéből származott, nem Léviéből, azért nem is örökölhette az ároni papságot. De a Zsolt 110,4 már róla hirdeti ki, hogy pap lesz mindörökké Melkizedek rendje szerint. Istennek ez az esküje és intézkedése hatálytalanította a mózesi törvény erejét, vagyis Krisztus eljövetelel megszűnt az ároni papság jogosultsága. Ahogy a törvény nem adott megváltást és tökéletességet, úgy az ároni papság sem lehetett igazi közvetítő Isten és ember között. Legföljebb a „jobb reményt” készítette elő. Az ószövetségi hitben valóban benne volt a tökéletes és tiszta áldozat várása, amely majd a kiüresedett jeruzsálemi szolgálat helyére lép (Mal 1,11).

Krisztus papságának magasabbrendűségét a következő színekkel jellemzi. Először is azt Istennek olyan esküje alapozta meg, amelyet nem bán meg (Zsolt 110,4) és nem von vissza. Az eskü utal a nyilatkozat ünnepélyességére és egyszerűségére is. Másodszor Krisztus az áldozatával kiválóbb szövetséget közvetített, amely örökké tart. Ő feltámadása után örökké él, örökre gyakorolja papságát, ezért végleges kezességet nyújt a szövetség mellett. Harmadszor a régi papok csak földi életükben gyakorolták tisztüket, ezért egymást váltották. Krisztus ellenben feltámadt és örökké közbenjár értünk. Ezért az ő felsőbbrendűsége egyúttal a papi tisztség teljessége. Olyan sajátosságai vannak, amelyek miatt Isten elfogadja a közvetítést. Ő szent, ártatlan, feddhetetlen, a bűnösöktől elkülönített és fönségesebb az egeknél. Az utóbbi jegy utalás arra, hogy fölment a mennybe és Isten jobbján ül. Mivel egészen szent volt, neki nem kellett saját bűneiért áldozatot bemutatni, hogy előbb magát tisztítsa meg, és úgy adjon engesztelést a nép bűneiért. Neki elég volt egyetlen áldozat arra, hogy elvegye a világ bűneit. A keresztények tehát megnyugodhatnak abban, hogy a tökéletes főpapnak a vezetése alatt állnak, ezért nem kell visszatekinteniük a mózesi törvény rendelkezéseire. A végső különbség abban áll, hogy a mózesi törvény gyarló embereket rendelt az oltárhoz, Isten az esküjét azonban a Fiúnak tartotta fenn. Sem az eskünél, sem a Fiúnál nincs nagyobb, ezért Krisztus áldozata és az egyház istentisztelete a tökéletesség kifejezője.

KRISZTUS A MENNYBEN IS FŐPAPUNK (8,1—13)

8,1 Az elmondott dolgoknak ez a lényegük: olyan főpapunk van, aki a Fölség jobbjának trónján ül a mennyben, 2 mint papi szolgálja a szentélynek, az igazi sátornak, amelyet az Úr emelt, nem ember. 3

Minden főpapnak az ugyanis a kötelessége, hogy ajándékokat és áldozatot mutasson be, azért neki is kellett lennie áldozati adományának. 4 Ha a földön élne, nem is volna pap, hiszen ott élnek olyanok, akik a törvény szerint áldozatot mutatnak be. 5 Ezek azonban csak a mennyei szentély előképénél és árnyékánál szolgálnak, annak az utasításnak megfelelően, amelyet Mózes kapott, amikor a sátrat el akarta készíteni: „Vigyázz és mindent a minta szerint csinálj, amelyet a hegyen mutattam neked”. 6 Ő annyival kiválóbb szolgálatot kapott, amennyivel magasabbrendű, tökéletesebb ígéreten alapuló szövetségnek a közvetítője. 7 Ha ugyanis az első (szövetség) kifogástalan lett volna, nem volna szükség másodikra. 8 Így fedtte meg őket ugyanis: „Igen, eljön az idő — mondja az Úr —, s új szövetségre lépek Izrael és Júda népével. 9 Nem olyan szövetségre, mint amelyet atyáitokkal kötöttem azon a napon, amikor kézen fogtam és kivezettem őket Egyiptom földjéről. De mivel nem állták a szövetséget, én sem törődtem velük, — mondja az Úr. 10 Ez lesz a szövetség, amelyet ama napok után Izrael népével kötök majd — mondja az Úr. Elméjükbe vésem és szívükbe írom törvényemet. Istenük leszek és ők a népem lesznek. Akkor majd senkinek sem kell társát vagy testvérét tanítani: 11 Ismerd meg az Urat! Hiszen mindenki ismerni fog, a legkisebbitől a legnagyobbig. 12 Irgalmas leszek bűneik iránt, és vétkükre többé nem emlékezem.” 13 Ha tehát itt új szövetségről beszél, a régiú elévültnek tekintti. Ami pedig elévült és idejét múlt, az közel van a megszűnéshez.

Miután az előzőekben beszélt arról, hogy mit jelent Krisztusnál a Melkizedek rendje szerint való papság, és hogy mennyiben múlja felül az ő méltósága az ároni papságét, rátér Krisztus főpapságának igazi tartalmára és jelentőségére, hiszen ennek tudatosítása járul hozzá igazán a hit és a remény erősítéséhez. Ez egyébként a levél legfontosabb mondanivalója is: Főpapunk, Krisztus, teljes felmagasztaltatást kapott az Atya jobbján, s a mennyei szentélyben folytatja közbenjárását. A „szentély szolgája” (leiturgosz) kifejezés éppen papi tevékenységre utal, ami abban áll, hogy „ajándékokat és áldozatot mutasson be”. Majd csak a 9,12-ben magyarázza meg, hogy Krisztus hogyan folytatja a mennyben azt a papi szolgálatot, amelyet a földön megkezdett. A földön egyetlen áldozatot mutatott be, amikor a kereszten önmagát odaadta a világ üdvösségeért. Mivel azonban feltámadt a halálból, s az áldozatának elfogadását jelentette, azért áldozata a mennyei szentélyben állandósult. Így mondhatjuk róla, hogy saját vérével lépett be a mennyei szentélybe. Papi tevékenysége tehát abban áll, hogy áldozata állandóan jelen van az Atya előtt, és annak kegyelmeit árasztja ki

ránk. Ebből érthető a 4. vers: Ha a földön élne, igazában nem is volna pap, hiszen a földi papok csak a mennyei szentély előképénél és árnyékánál szolgálnak, ezért áldozatuk elfogadása nincs biztosítva. Itt a szerző szeme előtt a Kiv 25,40 leírása lebeg. Isten a Sínai hegyen Mózesnek látomásban megmutatta a szent sátor mennyei képét, s a földi sátort ennek mintájára kellett elkészíteni. A régi áldozatok a régi szövetség kifejezései voltak. Mózes is áldozattal pecsételte meg a sínai szövetséget. De ez a szövetség csak az ő népére vonatkozott és ideiglenes volt. Mivel Krisztus áldozata örökre jelen van a mennyei szentélyben, azért az általa kötött szövetség is örökké tart. A 8—12. versekben a szerző ószövetségi idézettel igazolja, hogy a régi szövetség tökéletlen és ideiglenes volt, s annak helyére lépett az új, Krisztus főpapsága alatt. Az idézet Jer 31,31—34-ből való. Az új szövetség nagy ajándéka a kegyelem kiadása lesz, amelynek segítségével Isten az emberek elméjébe és szívébe írja törvényét. Belülről kapják a megvilágítást, hogy Istent megismerjék, s így valóban Isten népe legyenek. A 13. versbe foglalt figyelmeztetés nyilván azoknak szólt, akik még visszatekintettek a jeruzsálemi templomban folyó kultuszra, s annak csak külső fényt látták, vagy nemzeti hagyomány miatt lelkesedtek érte. A hitből azt kell megérteni, hogy az egyház istentiszteletében az a teljesség valósul meg, amelyről a próféták jövendöltek.

AZ ÓSZÖVETSÉGI ÁLDOZATBEMUTATÁS (9,1—10)

9,1 Mindenesetre az első szövetségnek is megvolt a maga istentiszteleti rendje és földi szentélye: egy sátor. 2 Ennek első részében ott állt a mécsartó és az asztal, rajta a felajánlott kenyerek. 3 Ezt nevezték szentélynek. A második függöny mögött állt a legszentebbnek nevezett sátorrész; 4 itt volt elhelyezve az illatáldozat arany oltára és a szövetség ládája, amelyet minden oldalról arany borított. A ládában őrizték a manna tartalmazó arany vödröt, Áron kivirágzott vesszejét és a szövetség tábláit. 5 Fölötte a dicsőséges kerubok beárnyékolták az engesztelés helyét. Ezekről egyenként most nem szükséges szólnom. 6 Amióta ezt így elrendezték, az első sátorrészbe mindig beléptek az istentiszteletet végző papok. 7 A másodikba azonban csak a főpap lépett be egyszer egy évben, azzal a vérrrel, amelyet a maga és a nép bűneiért áldozott fel. 8 A Szentlélek ezzel azt jelezte, hogy addig, amíg az első sátor fennáll, a legszentebb szentélybe vezető út nem nyílik meg. 9 Ez úgy fogható fel, mint uialás a jelen időkre, mert hisz ott olyan ajándékot és áldozatot mutatnak be, amelyek a bemutatót

lelkileg nem tehetik tökéletessé; tudniillik csak testi szertartások, 10 amelyek ételből, italból, különféle lemosásokból és testi szertartásokból állanak, s kötelező erejük csak az újjárendezés idejéig tart.

Mivel Krisztus papságának felsőbbrendűségét azzal emeli ki, hogy ő a mennyei szentélybe lépett be, nem a földi sátorba, azért az összehasonlítás világosságaért leírja a Mózes által készített szent sátor berendezését. Ahhoz kötődött az istenisztelet rendje is. A jeruzsálemi templom is a sátor utánzata volt. Érdekes módon a szerző nem a templomról beszél, hanem a régi sátorról, mégpedig a mózesi könyvek leírása alapján (Kiv 25,26; 36—37. 40). A sátor két részből állt: az első volt a szentély, a második a szentek szentje (a legszentebb). Az elsőben volt a hétkarú mécsstartó és a kitett kenyerek asztala. A szentek szentjét függöny választotta el, s a függöny mögött volt a „thümaterion”, amit lehet füstölőnek és illat-oltárnak fordítani, bár az illatáldozat oltára a Kiv 30, 6 és 40,26 szerint a szentélyben volt. Itt volt még a szövetség ládája a mannával (Kiv 16,32—34), Áron kivirágzott vesszejével (Szám 17,16—25) és a szövetség kőtábláival. A láda tetején volt az „engesztelés helye”, az aranyból készült lemez a kerubokkal. Ez úgy szerepelt, mint Isten trónja és mint a legszentebb berendezési tárgy (Kiv 25,17—22). A szentek szentjébe csak a főpap lépett be egyszer egy évben, az engesztelés napján, amikor bevitte az áldozati vért és imádkozott a bűnök bocsánatáért. A szentek szentjének elzártságában a szerző hasonlatot lát: a mennyei szentély addig nincs nyitva az emberek előtt, amíg a régi sátor áll, vagyis amíg Krisztus áldozata meg nem történt. Ezért mondhatja, hogy Krisztussal az újjárendezés ideje jött el.

KRISZTUS ÁLDOZATA TÖKÉLETES (9,11—28)

9,11 Krisztus azonban a ránk váró javak főpapjaként jelent meg, s belépett abba a nagyobb és tökéletesebb sátorba, amelyet nem ember keze alkotott, vagyis nem ebből a világból való. 12 Nem a bakok vagy borjak vérével, hanem saját vérével lépett be egyszer s mindenkorra a szentélybe és örök megváltást szerzett. 13 Ha ugyanis a bakok és bikák vére meg az üsző hamva a tisztátalanokra hintve külsőleg tisztává szenteli őket, 14 mennyivel inkább megtisztítja lelkiismeretünket a holt cselekedetektől Krisztus vére, aki az örök Lélek által saját magát adta tiszta áldozatul az Istennek, hogy az élő Istennek szolgáljunk. 15 Ezért ő az új szövetség közvetítője. Előbb azonban a régi szövetség korában elkövetett bűnök megváltásáért el kellett

szenvednie a halált, hogy a meghívottak elnyerjék az örökké tartó örökséget. 16 Ahol ugyanis van végrendelet, előbb bizonyítani kell a végrendelkező halálát, 17 hiszen a végrendelet csak halál esetén jogerős; addig, amíg a végrendelkező él, nem érvényes. 18 Ezért az első szövetséget sem kötötték vér nélkül. 19 Miután ugyanis Mózes — a törvény előírása szerint — minden rendelkezést fölolvastott az egész nép előtt, a bakok és a borjak vérért vízzel keverte, majd vörös gyapjával és szóppal meghintette magát a könyvet és az egész népet, e szavakkal: 20 „Ez a szövetségnek a vére, amelyet az Isten veletek kötött.” 21 Azután meghintette vérrel a sátort és az összes istentiszteleti eszközt is. 22 Sőt a törvény szerint majdnem mindent vérrel tisztítanak meg, és vérontás nélkül nincs bűnbocsánat. 23 A mennyekben levők előképeinek így kellett megtisztulniuk, maguk a mennyiek azonban ennél kiválóbb áldozatot követeltek. 24 Krisztus ugyanis nem kézzel épített szentélybe lépett be, amely a valódinak csak előképe, hanem magába a mennybe, hogy most az Isten színe előtt közbenjárjon értünk. 25 Nem azért lépett be, hogy többször áldozza föl magát, mint ahogy a főpap minden évben idegen vérrel belép a legszentebb szentélybe, 26 hiszen akkor a világ kezdete óta már többször kellett volna szenvednie. Így azonban az idők végén egyszer s mindenkorra megjelent, hogy áldozatával eltörölje a bűnt. 27 Amint az ember számára az a rendelkezés, hogy egyszer haljon meg és utána ítéletben legyen része, 28 úgy Krisztus is egyszer áldozta föl magát, hogy sokaknak bűnét elvegye. Másodszor nem a bűn miatt jelenik meg, hanem azok üdvözítéséért, akik rá várnak.

Az ószövetségi papság tehát csak az előképnél, a jövőendő javak árnyékánál szolgált. Velük szemben Krisztus úgy jött el, mint az eljövendő javak főpapja. Áldozata meghozta az üdvösség javait, amelyeket vártunk. Azért tehette meg, mert belépett a mennyei szentélybe, s az Atyától közvetlenül megkapta szolgálatának gyümölcseit. Áldozata is különbözött az ároni papságtól. Nem állatok vérért vitte a szentélybe, hanem saját áldozati vérért, amellyel tökéletesen kifejezte az Atya előtti hódolatát. A sínai szövetségkötésnél Mózes az áldozati állat vérért és hamuját vízbe keverte, s azzal hintette meg a népet. Ez a szertartás a törvény előtt tisztává tette őket. Krisztus vére azonban valóban megszabadít a bűntől és tisztára mossa lelkiismeretünket. Itt látni kell azt, hogy a Krisztus vérével való meghintés misztikus módon a keresztségben megy végbe, ahol magunkra öltjük halálának és feltámadásának hasonlatosságát. (Róm 6,4). A 14. vers azt állítja, hogy Krisztus az áldozatát „az örök Lélek

által” vitte végbe. Egész emberi életét ő irányította fogantatástól feltámadásáig (Róm 1,3), s így teljesen kifejeződött benne az Atya iránt való szeretet. A Lélekre való hivatkozás azt is mutatja, hogy Krisztus áldozata a régi testi áldozatokkal szemben egészen lelki volt, ezért nem lehet felülmúlni és megismétlésére sincs szükség.

A keresztszáldozatban benne volt az új szövetség megkötése is. Ahogy a sinai szövetségkötést áldozattal pecsételték meg, úgy az újat is. A szerző hivatkozik a Kiv 24,8-ra, de a szövetségkötés értelmét kibővíti. A görög „diathéké” szó ugyanis szövetséget és végrendeletet, testamentumot jelent. Krisztus halálára mindkét értelemben lehet alkalmazni. Benne volt a szövetség megpecsételése, mert mint áldozat kiengesztelte a régi szövetség idején elkövetett bűnöket, de kereszthalála az örök isteni végzés szerint az üdvösség ígérését is véglegesen megerősítette. Halálával érvénybe lépett Isten akarata, mint végrendelet. Isten fogadott gyermekei ettől fogva elnyerhetik az örökséget. A Mózes által végzett szertartásban a vér csak jelképezte a bűnök bocsánatát, Krisztus vére azonban meg is hozta, tehát itt már egyetemesen érvényes, hogy vér nélkül nincs bűnbocsánat.

A 23—28. versekben összefoglalja, amit Krisztus áldozatának tökéletességéről elmondott. Az előképeket megszentelhetette az áldozati állat vére, a mennyieket azonban csak Krisztus áldozata szerezhette meg. Ennek bizonyítéka az, hogy feltámadásával belépett a mennyi szentélybe. Áldozata olyan tökéletes volt, hogy nem lehet és nem kell megismételni. A régi áldozatokat azért ismételték, hogy állandóan jelezzék az eljövendő bűnbocsánatot. Krisztus meghozta ezt, azért nem kell újabb áldozatot bemutatni érte. Az áldozati adományt mint tárgyat sokszor lehet az oltárra tenni, de Krisztus magát adta áldozatul, ezért sem lehet azt ismételni. Mint ember ő is csak egyszer halhatott meg, s földi küldetése ezzel befejeződött. Másodszor már nem a bűn miatt jön el, hanem azért, hogy meghozza az üdvösséget azoknak, akik elfogadják főpapjuknak és közbenjárójuknak.

KRISZTUS ÁLDOZATÁNAK HATÉKONYSÁGA (10,1—18)

10,1 Mivel a törvény csak árnyéka az eljövendő javoknak és nem a valóság képe, még azokkal az áldozatokkal sem tehette tökéletessé a résztvevőket, amelyeket évről évre megszakítás nélkül bemutatnak. 2 Nemde abbahagyták volna az áldozat bemutatását, ha a bemutatók az egyszeri megtisztulás után megszabadultak volna a bűntudattól? 3 Ellenkezőleg, éppen az emlékeztette őket évről évre a bűnre. 4 Lehe-

tetlen ugyanis, hogy a bikák és bakok vére bűnöket töröljön el. 5 Ezért nyilatkozik így, amikor a világba lép: „Áldozatot és ajándékot nem kívánál, de emberi testet alkottál nekem. 6 Nem kedves előttem az engesztelő és égő áldozat. 7 Ezért így szóltam: Nézd, megyek Istenem, hogy teljesísem akaratodat, amint a könyvtékercsben rólam írva van.” 8 Először tehát ezt mondta: „Áldozatot, ajándékot, engesztelő és égő áldozatot nem akartál és nem telt benne kedved”, jöllehet ezeket a törvény írta elő. 9 Azután így folytatta: „Megyek, hogy teljesísem akaratodat.” Eltörli az elsőt, hogy helyébe állítsa a másodikat. 10 E szerint az akarat szerint Jézus Krisztus testének feláldozása által egyszer s mindenkorra megszentelődünk. 11 Minden pap naponta végzi szolgálatát, és ugyanazt az áldozatot többször bemutatja, ezeknek azonban nincs erejük a bűn eltörlésére. 12 Ő ellenben csak egy áldozatot mutatott be a bűnökért, s örökre helyet foglalt az Isten jobbján. 13 Már csak arra vár, hogy minden ellensége hódolattal leboruljon lába előtt. 14 Egyetlen áldozattal örökre tökéletessé teszi a megszentelteket. 15 Ezt bizonyítja a Szentlélek is, amikor így szól: 16 „Ez lesz a szövetség, amelyet ama napok után kötök velük — mondja az Úr. Törvényemet szívükre írom és elméjükbe vésem, 17 bűneikre és törvényszegéseikre többé nem emlékezem.” 18 Ám ahol ezek bocsánatot nyertek, ott nincs szükség a bűnért való áldozatra.

Még egyszer visszatér az ószövetségi üdvrend ideiglenes voltára. Ott a törvény és a szertartás csak az eljövendő javak árnyéka volt. Az áldozatbemutatást a törvény előírta, ezért volt istentiszteleti jellege, de nem volt ereje a bűn eltörlésére. A gyarló emberek nem mutathattak annyi hódolatot Isten előtt, amennyi elhomályosította volna a világ bűneit. Nem is kaptak Istentől megnyugtató választ a bűn eltörléséről. Ha ilyen lett volna, nem ismételték volna állandóan az engesztelő áldozatot. Amikor a törvény előírta az engesztelést, azzal csak emlékeztetett a bűn jelenlétére.

Megismétli azt is, amit már a 9,12-ben kijelentett, hogy a bakok és bikák vére nem törölhette el a bűnt. Ott az áldozat értéke a bemutató lelkületétől függött, de az is csak gyarló emberi megnyilatkozás volt. Krisztus áldozatának megjövendőlésére idézi a Zsolt 40,7-et, amely szó szerint ugyan nem magát az áldozatot mondja kevésnek, hanem ostorozza a külsőséget és a lelkület hiányát. A zsoltár héber szövegében az áll, hogy „fület adtál nekem” szavad meghalására, és ezért jövök, hogy megtegyem akaratodat. A szerző itt a görög fordítást idézi, ahol már a testről van szó, s így a megtestesülés bejelentését látja benne. Az Isten Fia emberi természetet kapott, és majd ezt adja oda áldozatul,

nem az állatok vérét. Az áldozat igazi értéke pedig az lesz, hogy kifejeződik benne az Atya előtti engedelmesség.

Ezután a zsoltár szövegéből két következtetést von le. Az egyik az, hogy a régi áldozatokban nem telt kedve Istennek, a másik pedig az, hogy gondoskodott új, tökéletes áldozatról, amelynek megvan az ereje a bűn eltörlésére, ezért csak egyszer kell bemutatni. A kegyelem úgy árad ki belőle, hogy örökre tökéletessé teszi a megszentelteket, vagyis azokat, akiket a keresztség felszentel Isten szolgálatára. Ebben teljesedik Jer 31,33—34 jövendölése is, amelyre már előbb is hivatkozott. Krisztus áldozatában létrejön az új és örök szövetség, amely meghozza a teljes kiengesztelődést. Krisztus uralma is megvalósul, mert az Atya jobbján ül, és megvan az ígélet, hogy győz minden ellensége fölött (Zsolt 110).

Krisztus áldozatának egyszerűségét olyan fontosnak tartja, hogy a 18. versben kijelenti: Mivel elérkezett a bűnbocsánat ideje, nincs szükség bűnért való áldozatra. Valóban nem is tudunk tökéletesebb áldozatot elgondolni, mint amit Krisztus a kereszten bemutatott. Abban odaadta életét küldetéséért, amelyet az Atyától kapott, kifejeződött benne a teljes engedelmesség és a szeretet, de benne volt az emberek felkarolása is, hiszen mindnyájunk bűnéért engesztelést nyújtott. Amikor az egyház a szentmisét áldozatnak mondja, nem ismételni vagy kiegészíteni akarja Krisztus áldozatát, hanem azt vallja, hogy az a szentségi színek alatt Krisztus akaratából jelenvalóvá válik, s az egyház belekapcsolódik az ő engedelmességébe és felajánlásába.

BUZDÍTÁS ÁLLHATATOSSÁGRA (10,19—39)

10,19 Testvérek, Krisztus véérért megvan tehát a reményünk, hogy beléphetünk a szentélybe. 20 Ezt az élethez vezető utat a függönyön vagyis saját testén keresztül nyitotta meg nekünk. 21 Főpapunk is van, akit az Isten népe fölé rendelt. 22 Járuljunk hát hozzá őszinte szívvel, hiúból fakadó bizalommal, hiszen szívünk megtisztult a rossz lelkiismerettől és testiünket is tiszta víz mosta le. 23 Tartsunk ki rendületlenül reménységünk megvallásában, mert hűséges az, aki az ígéretet tette. 24 Legyen gondunk rá, hogy szeretetre és jójuttakra buzdítsuk egymást. 25 Összejöveteleinkről ne maradjunk el, mint némelyek szoktak, hanem annál inkább bátorítsuk egymást, minél közelebb érezzük a napot. 26 Ha ugyanis azután, hogy az igazságot felismerjük, szándékosan vétkezünk, nincs többé áldozat a bűnért, 27 hanem rettenetes ítélet és lángoló tűz, amely megemészti a lázadókat. 28 Aki

Mózes törvényét megszegte, annak két vagy három tanú szavára irgalom nélkül meg kellett halni. 29 Gondolhatjátok, mennyivel súlyosabb büntetést érdemel az, aki lábbal tiporja az Isten Fiát, semmibe veszi a szövetség véré, amely megszentelte, és kigúnyolja a kegyelem Lelkét. 30 Ismerjük jól aki így szólt: „Enyém a megtorlás és én megfizetek.” Majd ismét: „Az Úr ítélkezik népe fölött.” 31 Rettenetes dolog az élő Isten kezébe jutni. 32 Emlékezzetek vissza az elmúlt időkre, amikor megvilágosodástok után annyi szenvedésben és küzdelemben helyt álltatok. 33 Részint szidalmazásnak és szorongatásnak voltatok kitéve, részint közösséget vállaltatok azokkal, akik hasonlóképpen szenvedtek. 34 Együtt szenvedtetek a foglyokkal és vagyonotok elkobzását is örömmel elviseltétek, abban a tudatban, hogy értékesebb és maradandóbb javakkal rendelkeztek. 35 Ne vesztítsétek hát el bizalmatokat, hiszen nagy jutalom jár érte. 36 Állhatatosnak kell lennetek, hogy az Isten akaratát teljesítsétek és az ígéretet elnyerjétek. 37 Már csak rövid, nagyon rövid idő, azután eljön az eljövendő és nem késik. 38 Az igaz ember a hitből él, de ha elpártol, nem telik benne kedvem. 39 Mi nem tartozunk azok közé, akik elpártolnak és elkárhoznak, hanem azok közé, akik hisznek és megmenntik életüket.

Krisztus vére meghozta a megváltást, azért megvan a remény, hogy beléphetünk mi is a mennyei szentélybe, amely eddig zárva volt, mint ahogy a földi szentélyt is függöny takarta el. Jézus új és élő utat nyitott meg azzal, hogy saját testének feláldozása hasonlított a függöny eltávolításához. Talán utalás van itt Mt 27,51-re, a templom függönyének kettéhasadására. Jézus mint népének főpapja lépett a mennyei szentélybe, ezért népét is oda várja. Az iránta való bizalmat ki kell mutatni szívből fakadó hittel, s azt meg is tehetjük, mert a keresztségben lelkünk és testünk megtisztult. A test lemosását bizonyára csak azért említi, hogy a teljes megigazulást kifejezze. A bizalom jele a remény megvallása is. Isten hűséges ígéreteinek megtartásában, ezért a reményünk szilárd. A pusztán belső magatartás azonban nem elegendő. A keresztyén életnek szeretetből fakadó tetteiben is meg kell nyilvánulni. Az apostolok idejében a buzgóságra való utalásban sokszor szerepelt az idő rövidsége, az Úr napjának közeledése (Róm 13,12; 1Tesz 5,2). Mivel a szerző a 32—36. versekben üldöztetésről és megpróbáltatásokról beszél, azokat úgy is vehette, mint Krisztus eljövételének előjelét. Az állhatatossághoz hozzájárul az, ha buzdítják egymást és megtartják a kapcsolatot a közösséggel az istentiszteleti összejövetelen. Biztos, hogy ez akkor is az eukarisztia ünneplése volt.

Krisztus második eljövetele összefügg az ítélettel. Ennek említése is a buzgóság fokozását szolgálja. Figyelmeztetése olyan erős itt is, mint előbb, a 6,4—8-ben: „Aki megismerte az igazságot és mégis szándékosan vétkezik, annak számára nincs többé áldozat a bűnért.” Nem azt állítja, hogy nem lehetséges a bűnbocsánat, hanem arra gondol, hogy ahhoz őszinte bánat kell. A szándékos bűnökkel viszont az ember kiteszi magát a megrögzöttség veszélyének. Az eset tehát olyan, mint Mt 12,31-ben a Szentlélek elleni bűn. A régi szövetségben akárhány bűnért halálbüntetés járt. Az új szövetségben Isten kimutatta irgalmát és szeretetét, azért itt a hit megtagadása súlyosabb vétek. A bűn súlyosságát ezekkel a kifejezésekkel szemlélteti: lábbal tapossák az Isten Fiát, semmibe veszik a szövetség vérét, kigúnyolják a kegyelem Lelkét. A hit és erkölcs mögött maga Krisztus áll, azért a hit megtagadása ellene irányul. A szövetség vérét az egyházban a keresztség képviseli, hiszen az tisztít meg a bűntől és tesz Krisztus tagjává. A kegyelem Lelke pedig a Szentlélek, akinek működése nyilvánvaló az egyházban. Az ítéelő Isten kezébe esni azért rettenetes dolog, mert nálánál nincs nagyobb hatalom, amelyben bízni lehetne.

A buzdítás harmadik részében a keresztyén önértékre hivatkozik. Felidézi a megtérésük utáni időket, amikor minden megpróbáltatás ellenére megvalósították az evangéliumot: egyik csoport azzal, hogy szenvedett, a másik azzal, hogy együtt érzett velük. Az örök életbe vetett reményüket az mutatta, hogy földi javaik elkobzása sem rendítette meg őket. Különben a római jogban a vagyoneklobzás más büntetés kiegészítése volt. Az adatokból azonban nem tudjuk megállapítani, hogy melyik közösség életére céloz. De palesztinai egyházakra kell gondolnunk, hiszen az egész levél kiemeli az Ószövetséggel való kapcsolatot. A buzdítást Habakuk prófétától (2,3—4) származó idézettel fejezi be, amit a görög fordításból vett át, s némi változtatást is eszközölt rajta. Az ószövetségi hagyományban az Istenhez való hűség az élet útja volt. Ezt még több joggal lehet alkalmazni az evangéliumra, hiszen Krisztus feltámadása igazolta az örök élet valóságát. Az élet megmentése ennek az örök életnek az elnyerése.

A HIT PÉLDAKÉPEI (11,1—40)

11,1 A hit bizalom abban, amit remélünk, meggyőződés arról, amit nem látunk. 2 Óseink ebből merítettek bizonyosságot. 3 A hitből ismerjük meg, hogy a világot az Isten szava alkotta, vagyis a látható a láthatatlanságból lett. 4 Ábel a hitből vezette be áldozatot, mint Káin, és kapott bizonyosságot igaz voltáról, mert az

Isten maga tett áldozati ajándékairól tanúságot. Hite által még holtában is beszél. 5 A hitéért ragadtatott el Hénok, hogy ne ízlelje meg a halált: „Nem találták többé, mert az Úr elragadta.” Még elűnése előtt bizonyosságot nyert, hogy kedves az Isten előtt. 6 Hit nélkül pedig nem lehet senki sem kedves; aki ugyanis Istenhez járul, hinnie kell, hogy ő van és megjutalmazza azt, aki őt keresi. 7 A hitben kapott Noé felvilágosítást a még nem látható eseményekről, és szent félelemmel elítelve bárkát épített családjá megmentésére. Hitében ítélkezett a világ fölött, és részesült a hitből fakadó megigazulásban. 8 Ábrahám hitből engedelmeskedett a hívásnak, hogy költözzék arra a vidékre, amelyet örökségül kellett kapnia. Elindult anélkül, hogy tudta volna, hová megy. 9 Hittel telepedett le az ígért földjén, idegen országban és sátorban lakott Izsákkal és Jákobbal, akik ugyanazt az ígéretet örökölték. 10 Várta ugyanis azt a szilárd alapokon nyugvó várost, amelyet majd az Isten tervez és épít. 11 Sára is a hitében kapta az erőt, hogy előre haladott kora ellenére anya lehessen, mert hűségnek tartotta azt, aki az ígéretet tette. 12 Ezért ettől az egytől, noha már nem volt fiatal, annyian származnak, mint az égen a csillag vagy mint a tengerpart megszámlálhatatlan fővénye. 13 Mind hitben hunytak el, de anélkül, hogy az ígért teljesedését megérték volna; csak messziről látták és üdvözölték, elismerve, hogy vándorok és jövevények a földön. 14 Akik így beszélnek, bevallják, hogy hazát keresnek. 15 Ha arra a földre gondoltak volna, ahonnan kijöttek, lett volna alkalmuk a visszatérésre. 16 De egy jobb haza után vágyódtak, a mennyei után. Ezért az Isten sem szégyenli, hogy Istenüknek hívják, hiszen hazát készített nekik. 17 Ábrahám hittel áldozta fel Izsákot, amikor az Isten próbára tette. Készen volt rá, hogy feláldozza egyszülöttét, ő, aki ígéretképpen kapta, 18 és hallotta: „Izsák által lesznek utódaid.” 19 Biztosra vette, hogy Isten képes a halottakat is feltámasztani. Azért vissza is kapta, mintegy előképül. 20 Izsák hittel, mintegy szemét a jövőre irányítva áldotta meg Jákobot és Ézsaut. 21 Hittel áldotta meg a haldokló Jákob József két fiát, miközben borjának fejére támaszkodva imádkozott. 22 Hittel gondolt József halála előtt Izrael fiainak kivonulására és rendelkezett csonijairól. 23 Hitükben rejtették az újszülött Mózes szülei három hónapig, látva, hogy a gyermek szép, és nem félték a király parancsától. 24 Mózes a hitében tagadta felnőtt korában, hogy a fáraó leányának fia. 25 Inkább vállalta, hogy Isten népével együtt elszenvedi a sanyargatást, mint hogy a bűn múltó előnyét élvezze. 26 A Messiás gyalázatát na-

gyobb értéknek tartotta az egyiptomiak kincseinél, mert a jutalommal is számolt. 27 Hittel távozott Egyiptomból, és nem ijedt meg a király haragjától, hanem állhatatosan kitartott, mintha már a láthatatlant látta volna. 28 Hittel ünnepelte meg a húsvélot és a vérrel való meghintést, hogy az öldöklő ne ártson az elsőszülötteknek. 29 Hittel keltek át a Vörös-tengeren úgy, mint a szárazföldön, de amikor az egyiptomiak kísérelték ezt meg, elmerültek. 30 A hit erejéből omlottak le Jerikó falai, azután hogy hét napon át körüljárták. 31 A bűnös életű Racháb is a hite folytán nem veszett oda a hitelenekkel együtt, mert jó szívvel befogadta a hírszerzőket. 32 Minek folytassam tovább? Kifogynék az időből, ha felsorolnám Gedeont, Barákot, Sámson, Jefét, 33 Dávidot Sámuel és a prófétákat, akik a hit erejével országokat győztek le, igazságot osztottak, ígéreteket nyertek el, oroszlánok torkát tömték be, 34 lángoló tüzet oltottak el, megmenekültek a kard élétől, gyengeségükben erőre kaptak, hősök voltak a háborúban, és megfutamították az ellenség sorait. 35 Asszonyok feltámasztás útján visszakapták halottaikat. Némelyek kínpadra jutottak, de nem fogadták el a szabadságot, csak hogy dicsőségesebb feltámasztásban részesüljenek. 36 Mások gúnyt és megostorozást, sőt bilincseket és börtönt tűrtek el, 37 megkövezték, kettéfűrészelték, agyonkínózták, kardéltre hányták őket, juhbőrbe és kecskebőrbe öltözve bújdosnak, nélkülözés, üldözés és zaklatás közepette. 38 A világ nem volt méltó rájuk. Ezért a pusztában, a hegyek között, a föld barlangjaiban és szurdokaiban bolyongtak. 39 Bár ezek a hitükről mind bizonyosságot kaptak, mégsem nyerték el az ígétét, 40 mert az Isten nekünk valami jobbat tervezett, nélkülünk nem juthatnak hát el az üdvösségre.

A hitet és a reményt a szerző eddig is többször emlegette. Most, mielőtt az ószövetségi leírások alapján bemutatná a hit példaképeit, elméleti meghatározást ad a hitről, de úgy, hogy kapcsolatba hozza a reménnyel. Ezzel jelzi, hogy a hit tartalma Istennek az üdvösségre vonatkozó tette és ígérete. Pál apostolhoz hasonlóan a szerző itt is szembeállítja azt, ami már itt van, azzal, amit várunk (Róm 8,14—21; 1Kor 13,12; 2Kor 4,18). Az újszövetségi írásk több oldalról mutatják be a hitet. Pál apostolnál általában személyes kapcsolat a hívő és Krisztus között. Jakab levele az elméleti hit helyett a tettekben megnyilvánuló hitet hangsúlyozza (2,14). Itt a szerző a hitre mint a magatartásban levő feszültségre mutat rá: a hit valamilyen valósága annak, amit még nem birtokolunk, hanem csak remélünk, és meggyőződés arról, amit még nem látunk. A hit hősei — akikről beszélni fog — éppen ebből a szempontból élnek

meg a hitet. Azért lettek példaképek, mert tudtak áldozatot hozni azért, ami csak a jövőben várt rájuk. A szerző azonban mintegy bevezetésképpen jelzi, hogy a hit tárgy, az, ami láthatatlan. A világot is csak úgy értjük meg, ha elfogadjuk, hogy Isten teremő szava hozta létre.

A felsorolásban a szerző az Őszövetséget mint irodalmi forrást veszi, és annak elbeszélése nyomán mutatja be alakjait, azért itt a történetkritikai kérdéseket mellőzni lehet. Ábelt a hite vezette, hogy őszinte hódolattal mutassa be áldozatát és ezért a hitéért szenvedte el a halált. Hénokot a hite irányította abban, hogy igaz lélekkel járjon Isten előtt, ezért kapta az élet jutalmát. Itt a szerző közbeszövi a hit szükségességét az üdvösségre: legalább azt hinni kell, hogy Isten van és megjutalmazza őszinte törekvésünket. Vagyis a hit mindig az üdvözítő Istenre vonatkozik, ezért a filozófiai istenismeretet nem mondhatjuk hitnek.

Noé hitt Isten kijelentésének, engedelmeskedett, s ezzel mentette meg magát és családját. Ábrahám is a hit kiemelkedő példája. Isten szavára elhagyja otthonát, idegenbe megy, rábízta magát Isten vezetésére. Nemcsak az ígért földjét várta Istentől, hanem az örök hazát is. Hasonlóképpen Sára is hittel fogadta az ígéretet, amely az emberi lehetőség ellenére is teljesült. Ábrahám hitét örökölte Izsák és Jákob, és tudták, hogy a nekik ígért föld csak előképe az örök hazának. Ábrahám vállalta Izsák feláldozását is, jöllehet reá vonatkozott az ígért, hogy utódai elszaporodnak. Bizott abban, hogy Isten a halottat is fel tudja támasztani. Ezt a gondolatot megtaláljuk még a Róm 4,17-ben. A hit vezette Izsák áldását (Ter 27,28—29) és József rendelkezését, hogy csontjait vigyék az ígért földjére (Ter 27,39—40).

A hit vezette Mózes szüleit és magát Mózes is, hogy Isten rendelkezésének engedelmeskedjék. Itt a szerző a választott népet „messiásnak”, fölkentnek nevezi, mert a kiválasztás és a szövetség megszentelte őket. Azután a hit kitartást adott a pusztá vándorlásban és az ígért földjéért vívott harcokban, s olykor feltűnt a pogányokban is, mint pl. a jerikói Ráchában. De az irányította a bírák, a próféták és az istenfőő királyok életét is. A későbbi időben, az üldözések idején a vártanúk merítettek erőt belőle. A kettőfűrészelést (37. v.) az Őszövetség nem említi, de az Izajás mennybevitale c. apokrif irat tudni véli, hogy a prófétát így végezték ki Manassze király parancsára. A vértanúk szenvedéséből vett képek a 2Mak-ból valók, a szír üldözés idejéről. Nagyságukat azzal emeli ki, hogy a pusztákban bújdostak, mert a világ nem volt rájuk méltó. A hit tehát hőőket nevelt, s igazi érdemük az volt, hogy bíztak és kitartottak, pedig itt a földön nem látták reményük teljesedését. Viselkedésükkel kiérdemelték azt az üdvösséget, amely a mi reményünknek is tárgya.

HELYTÁLLÁS A MEGPRÓBÁLTATÁSBAN (12,1—13)

12,1 Ezért mi, akiket a tanúknak ilyen koszorúja övez, váljunk szabaddá minden teheről, különösen a bűntől, amely behálóz minket, és fussunk meg küartással az előttünk levő pályát. 2 Emeljük tekintetünket a hit szerzőjére és bevezetőjére, Jézusra, aki a reá váró öröm helyett elszenvedte a keresztet, nem törődött a gyalázattal, és most az Isten trónjának jobbján ül. 3 Igen, gondolatok órá, aki a bűnösök részéről ekkora ellentmondást viselt el, hogy ne lankadjatok és bensőleg el ne csüggedjete. 4 A bűn elleni küzdelemben még nem állatok ellen a véretek ontásáig. 5 Megfeledeztek a vizsgálatokról, amely nektek, a fiaknak szól: „Fiam, ne vedd kevésbé az Úr fenyítését és ne csüggedj el, ha korhol. 6 Mert megfenyíti az Úr, akit szeret, és megostoroz mindenkit, akit fiává fogad. 7 Maradjatok állhatatosak a fenyítéskor: az Isten úgy bánik veletek, mint fiaival. Hol van olyan fiú, akit az apja nem fenyít? 8 Ha nem részesültök fenyítésben, ami mindenkinek kijár, akkor fattyak vagytok, nem fiúk. 9 Azután test szerint apáink is fenyítenek bennünket, mégis tiszteljük őket. Nem kell-e hát sokkal inkább a lelkek atyjának engedelmeskednünk, hogy így elnyerjük az életet? 10 Azok csak rövid ideig és hangulatuk szerint fenyítettek bennünket, ő ellenben a legjobbat akarja nekünk, hogy szentségének részeseivé legyünk. 11 Igaz, most monden fenyítés inkább szomorúságot okoz, mintsem örömet szerez, később azonban a megigazulás békés gyümölcset termi annak, aki elviseli. 12 Ezért erősítsék meg a lankadt kezeket és a megroggyant térdeket. 13 Lábatokat szoktassátok biztos járáshoz, nehogy kifiamodjék, inkább gyögyuljon meg.

A hit őszövétségi példáit főleg abból a szempontból mutatta be, hogy a nehézségek között is követték Isten szavát és reménykedtek ígéretében. A buzdítást is ilyen értelemben adja. Szó szerint a tanúk „felhőjéről” beszél, egyszerre jelzi a sokaságot és a hit felsőbbrendűségét. Ha utánozni akarjuk az ősök hitét, akkor tegyük szabaddá magunkat a földi kötöttségektől (az „onkosz”=teher szó csak itt fordul elő), mert csak így válunk hasonlóvá a célba igyekvő versenyzőhöz. Amellett magasabb példánk is van: Jézus Krisztus, a hit szerzője és bevezetője. Szerzője abban az értelemben, hogy a kinyilatkoztatás teljes tartalma őbenne jelent meg, tehát őt kell elfogadni tanításával és a megváltás művével együtt. De feltámadásában már megmutatkozott a cél is, amely felé a hit mutat, így ő a hit bevezetője is. Földi életében ő is a hit útját járta.

Nem az Isten Fiának kijáró boldogságot kereste, hanem vállalta az áldozatot a világ megváltásáért. Abban benne volt a gyalázat, az elutasítás és a kereszthalál. De éppen ezzel a viselkedésével érdemelte ki, hogy az Atya a jobbára emelje és megdicsőítse. Itt tehát Jézus küldetésének olyan rövid összefoglalást találjuk, mint a Fil 2,5—9-ben. Ha a keresztyén hívők az emberek részéről ellenséges érzülettel találkoznak, akkor Krisztus példája adjon bátorítást. A következő versekben még két oldalról megerősíti a buzdítást. Emlékezteti őket arra, hogy Isten még nem követelt tőlük vértanúságot, a másik érve pedig az, hogy a megpróbáltatást fel lehet úgy is fogni, mint Isten szeretetének jelét. Alkalmat ad a hűség és a kitartás bemutatására. Akit gyermekévé fogad, azt ilyen értelemben tökéletessé akarja tenni. Ennek igazolására idézi a Péld 3,11—12-t, amelyet saját gondolatmenetével kiegészít. A földi apa is követelményeket támaszt fiával szemben és meg is fenyíti, s azt nem vesszük szeretetlenségnek, még ha rosszul is esik. Isten tudatosan fel akar emelni bennünket szentségéhez, s ő tudja, mi válik javunkra. A megpróbáltatást akkor lehet türelemmel elviselni, ha a célját nézzük: a megigazulás békés gyümölcsét termi. A megigazulás itt már újszövetségi értelemben áll, és a Krisztushoz való hasonlóságot jelzi. A hívőnek tehát nincs oka arra, hogy kedvét veszítse. Ahogy az 1. versben a versenyző képét használta, most ismét oda fordul vissza, s idézi az Iz 35,3-mat és a Péld 4,26-ot. A lankadt kezét és a megroggyant térdet egyenesítsék ki, és a lábukat szoktassák egyenes járásra. Ha nem gyakoroljuk tagjainkat, azok el-sorvadnak, a gyakorlásban azonban megerősödnek. Csak egészséges, rugalmas lábban lehet egyenes vonalban haladni.

HŰSÉG A KERESZTÉNY HIVATÁSHOZ (12,14—29)

12,14 Törekedjete rá, hogy mindenkivel békességben éljete, és az életszentségre eljussatok, mert enélkül senki sem látja meg az Urat. 15 Vigyázzatok, az Isten kegyelmét közületek senki ne hanyagolja el, nehogy valami mérges gyökér szárba szökkenjen, kárt okozzon és sokakat megfertőzzön. 16 Senki ne legyen parázna és alantas lelkületű, mint Ézsau, aki egy tál lencséért eladta elsőszülöttségét. 17 Hiszen tudjátok, mennyire szerette volna később az áldást örökölni, de elutasították és nem talált módot a dolog megváltoztatására, noha könnyek között kérte. 18 Ti nem kézzel tapintható hegyhez, lobogó úzhöz, sötét felhőkhöz, forgószerűséghez, harsonazenéhez vagy mennydörgő szavaihoz járultatok, 19 amelynek hallatára könyörögni kezdetek, hogy ez a hang ne szóljon tovább hozzájuk, 20 mert nem tudták

elviselni a parancsot: Még ha állat ér is a hegyhez, meg kell kövezni. 21 A látvány annyira rettenetes volt, hogy még Mózes is ezt mondta: Félelem és rettegés fog el. 22 Nem, ti Sion hegyéhez járultatok, az élő Isten városához, a mennyei Jeruzsálemhez, az angyalok ezreihez, 23 az égben számon tartott elsőszülöttek ünnepi sokadalamához és gyűlekezetéhez, mindnyájuk birájához, az Istenhez, a tökéletes igazak lelkéhez, 24 az új szövetség közvetítőjéhez, Jézushoz, a ránk hulló vérhez, amely határozottabban kiált, mint Ábelé. 25 Vigyázatok, ne utasítások vissza azt, aki hozzátok szól. Mert ha azok nem menekültek meg, akik a földön szót elutasították, mi még kevésbé fogunk megmenekülni, ha elfordulunk attól, aki az égből szól hozzánk. 26 Hangja akkor a földet rendítette meg, most pedig ezt ígéri: „Még egyszer megrendítem, de nemcsak a földet, hanem az eget is.” 27 Ez a „még egyszer” annak az átalakulását jelenti, ami mint teremtettség megrendíthető, hogy azután megmaradjon az, ami változhatatlan. 28 Így tehát mi, akik rendíthetetlen országot kaptunk hazánkul, legyünk hálásak, s szolgáljunk az Istennek, neki tetsző módon, tisztelettel és félelemmel. 29 Mert a mi Urunk emésztő tűz.

A közösség egysége és belső békéje Pál leveleiben gyakran fordul mint követelmény, s amennyiben ez a szeretet kifejezése, benne van a törekvés az életszentségre. A 15. versben szó szerint ezt írja: „Tartsátok szemmel egymást”, hogy az Isten kegyelmét senki el ne hanyagolja, vagyis használjátok fel a keresztségben kapott kegyelmet és legyetek a közösség épülésére. Az összetartás elejét veszi annak, hogy valaki „keserű”, azaz mérges gyökér legyen és másokat megfertőzzön. A kép az MTörv 29,17-ből való, a görög fordítás szerint. Az Ézsau könnyelműségére való utalás azt jelenti, hogy senki ne adja oda földi kívánságokért mennyei örökségét. A paráznaság a nemi kicsapongásra vonatkozik, az alantasság pedig a lapos gondolkodást jelenti, ami előtt semmi sem szent. A könnyelműség jóvátehetetlen kárt okozhat. A további buzdításban két képet használ, s mindkettőben szembeállítja az ó- és újszövetségi kinyilatkoztatást. A Sínai-hegynél Isten megrázó formában nyilatkoztatta ki követelményeit: a nép lobogó tüzet, felhőt, forgószélet látott, mennydörgést és harsonazengést hallott, s olyan parancsot kapott, hogy aki a helyhez közeledik — akár ember, akár állat —, azt meg kell kövezni. A látvány még Mózeset is megrendítette (Kiv 19,12—13 és MTörv 9,19). Ezzel szemben az újszövetségi kinyilatkoztatásban Isten nem annyira a hatalmát, mint inkább leereszkedését és szeretetét mutatta ki, s így vezeti az embert bizalomra és reményre. Az újszövetségi üdvrend természetfölöttiségét ezekkel a jelzőkkel szemlélteti: ti a

Sínai hegygel szemben Sion hegyéhez járuljatok, amely előképe a mennyei Jeruzsálemnek, azután közösségre léptetek a mennyei angyalokkal és az üdvözültek seregével. Az „elsőszülöttek ünnepi sokadalma” az üdvösség dicsőségét fejezi ki. A hívő kapcsolatba kerül a tökéletességre eljutott igazakkal és magával Jézussal, az újszövetség közvetítőjével, akinek vére nem bosszúért kiált, mint Ábelé, hanem irgalomért. A kegyelmi rendnek ez a sokoldalú bemutatása a gazdagságot és a természetfölöttséget szemlélteti.

A második kép az, hogy a régi szövetséget Mózes, a földön szóló, közvetítette, az újat ellenben Krisztus, aki a mennyből jött, és ezért szava mennyei szó. Benne teljesedett Aggeus (2,6) jóvendőlése, hogy Isten szava még egyszer elhangzik, s akkor már az eget is megremegetteti, nemcsak a földet. A próféta Isten ítélő szavára hivatkozik itt, a levél szerzője azonban összekapcsolja a krisztusi kinyilatkoztatást és az ítéletet. Amit Krisztus nekünk ad, az olyan szilárd, hogy akkor is megmarad, ha majd az ég és a föld megrendül. Vagyis rendíthetetlen országot kapunk örökségül. Ez buzdítson arra, hogy hálával és tisztelettel szolgáljunk neki. Aki ítélet alá esik, az megtapasztalja, hogy Isten emésztő tűz is tud lenni. A tűz az ószövetségi szövegekben Isten hatalmának a jelképe (Kiv 24,17; MTörv 4,24).

KÖZÖSSÉGI SZELLEM (13,1—17)

13,1 Ápoljátok a testvéri szeretetet. 2 Ne feledkezzetek meg a vendégszeretetről, hiszen ilyen módon némelyek tudtuk nélkül angyalokat láttak vendégül. 3 Gondoljatok a foglyokra, mintegy osztozva sorsukban, és az üldözöttekre, hiszen magatok is testben éltek. 4 A házasságot mindenki tartsa tiszteletben, házasságotok legyen tiszta, mert a tisztátalanokat és a házasságtörőket elítéli az Isten. 5 Ne legyetek kapzsiak, elégedjétek meg azzal, amitek van. 6 Hiszen ő maga ígérte: „Nem távozom el tőled, nem hagylak magadra”. Ezért bizalommal mondhatjuk: „Az Úr oltalmaz engem, nem félek. Ember mit árthat nekem?” 7 Emlékezzetek meg előjáróitokról, akik az Isten országát hirdették nektek. Gondoljatok életük végére és kövessétek őket a hiiben. 8 Jézus Krisztus ugyanaz tegnap és ma és mindörökké. 9 Ne hagyjátok, hogy különféle megtévesztő tanítások félrevezessenek benneteket. Mert jó, ha az ember kegyelemmel erősíti szívét ahelyett, hogy (áldozati) ételekkel erősítené, amelyek azoknak sem hasznát:ak, akik élnek velük. 10 Olyan oltárunk van, amelyről az nem ehet, aki a sátornál szolgál. 11 Mivel az állatok testét, amelyeknek

vérét a főpap a bűn engesztelésére a szentélybe viszi, a táboron kívül égetik el, 12 Jézus is a kapun kívül szenvedett, hogy vérével megszentelje a népet. 13 Menjünk ki tehát hozzá, a táboron kívülre és vállaljuk gyalázatát. 14 Hiszen nincs itt maradandó hazánk, hanem a jövődő hazánkat keressük. 15 Általa mutassuk be az Istennek szüntelenül a dicséret áldozatát, az őt megvalló ajkak gyümölcsét. 16 A jótehetségről és az adakozásról ne feledkeztek meg, mert az ilyen áldozat kedves az Istennek. 17 Engedelmeskedjétek előjáróitoknak, kövessék őket, mert ők vigyáznak rátok abban, a tudatban, hogy számot adnak lelketekről. Bárcsak örömmel tehetnék, nem sóhajtozva, mert hisz az nem vélnek javatokra.

Az egyház kezdettől fogva békés, egyetértő közösség akar lenni, s ez Pál apostol intelmeiből mindenütt kitűnik. Ennek a résznek a mondanivalója is ugyanaz, mégha más kifejezéseket is használ. A testvéri szeretet az egyház tagjaira vonatkozik, akik Krisztusban testvérek lettek. A vendégszeretet fontos tényezője volt a régi társadalomnak, hiszen az utasokon csak így lehetett segíteni. Az anyaloknak vagy Isten küldötteinek a befogadása bizonyára utalás a Ter 18—19-re és Tób 5—7. fejezetére. Az említett foglyok olyan keresztények, akiket a hitükért meghurcoltak. Aki testben él, annak meg kell érteni mások testi szenvedését. A házaselet tisztaságára vonatkozó intelem is állandó része az apostoli buzdításnak (Ef 5,21—25; Kol 3,15—19; 1Tim 4,4). A kapzsiság kerülése és a megelégedettség ajánlása ott van a hegyi beszédben is (Mt 6,24—34). Az ide beiktatott idézet: „Nem távozom el tőled”. . . utalás az MTörv 31,6-ra, de szó szerint nem egyezik sem a héber a LXX görög szövegével. A szerző bizonyára azt a fordítást használta, amelyet Philó is ismert. A 6. versben a bizalom kifejezése a Zsolt 118,6-ból való.

Az előjárók megnevezésére a görög „hegoumenos” szót használja, amely nagyon ritkán fordul elő az Újszövetségben. Később a szerzetesi előjárókat nevezték így. Az előjárók között nyilván véranúk is voltak, azért mondja hogy gondoljanak életük végére. Jézus mellett minden korban tanúskodni kell, mert ő örökre megmarad, s tanítványaitól meg is követelte a hűséget. A tévtanítóktól csak általánosságban óv. Bővebben kitér azonban arra, hogy az ételek megkülönböztetése már elvesztette jelentőségét akkor is, ha a zsidó vallásban fontos követelmény volt. Isten kegyelmével kell a szívet telíteni, nem az ételek vélt hatásával. A keresztény oltárról való részesedés utalás az eukarisztiára, amelyhez csak Krisztus hívei járulhatnak. Egyes megtért zsidók talán sajnálták, hogy kizárják magukat a jeruzsálemi áldozatokból ezért nekik mondja, hogy kövessék Krisztust. Ahogy a pusztában az áldozati állat testét a táboron kívül égették el, hogy Krisztus is a kapun kívül szenvedett: vállalta azt

is, hogy népe kitaszítsa. Kereszthalálában benne volt az elszakadás és az őszövetségi kultusztól. A hívőknek vele kell tartaniuk, mégha gyalázzák is őket érte. A régi környezetből való kiszakadás azt is jelképezi, hogy a földön nincs maradandó hazánk, hanem úton vagyunk az örök haza felé. Életünk akkor értékes, ha Krisztus által mutatjuk be a dicsérett áldozatát (Zsolt 50,14—23) és az Istent megvalló ajkak gyümölcsét (Ez 14,3). Az előljárók iránt való engedelmesség biztosítja a közösség egységét, de ez nem lehet pusztán jogi kapcsolat. Az előljárók Isten előtt hordozzák a felelősséget, tehát könnyítsék helyzetüket azzal, hogy jó szívvel fogadják utasításukat. Akkor nem sóhajtozva gondolnak majd a számadás napjára.

BEFEJEZÉS (13,18—25)

13,18 Imádkozzatok értünk. Meg vagyunk győződve, hogy lelkiismeretünk tiszta, hiszen minden tekintetben törekszünk a helyes életre. 19 Főleg azért kérlek erre benneteket, hogy mielőbb visszakerüljék hozzátok. 20 A békesség Istene, aki Jézust, a mi Urunkat, a juhok nagy pásztorát az örök szövetség vére által feltámasztotta a halálból, 21 tegyen készséggé titeket minden jóra, hogy teljesítsétek akaratát. Munkálja bennünk Jézus Krisztus által mindazt, ami kedves előtte. Dicsőség neki mindörökké. Amen. 22 Kérlek, testvérek, fogadjátok az intő szót, hiszen csak röviden írtam nektek. 23 Közlöm veletek, hogy Timóteus testvérünk kiszabadult. Mihelyet megérkezik, vele együtt meglátogatlak titeket. 24 Köszönsétek valamennyi előljárótokat és mind a szenteket. Üdvözlnek benneteket az itáliai testvérek. 25 Kegyelem mindnyájatokkal. Amen.

A szerző imát kér a címzettektől, hogy mielőbb eljuthasson hozzájuk. A kitétel önmagában emlékeztet Pál apostol stílusára, ha nem is annyira eleven és személyes. Hogy a lelkiismerete tiszta és törekszik a helyes életre, azzal nem Isten előtt akarja magát igazolni, hanem a címzettek felé teszi a kijelentést. Imádkozzanak érte nehézségeiben, hiszen mindenben jóakaratot mutatott. Ezután következik az ünnepélyes áldás, amely Isten felé hálaadás és dicsőítés, az emberek felé pedig a kegyelem kiesése. A békesség Istene elnevezés a zsidó hagyományból való (Róm 15,23; 1Kor 14,35; 2Kor 13,11). Isten azzal mutatta meg irántunk üdvözítő akaratát, hogy „a juhok nagy pásztorát” feltámasztotta a halálból. Jézus maga is használta a hasonlatot, s mivel feltámadt a halálból, mindörökké megmarad a hível pásztorának.

A keresztény tökéletességet úgy érjük el, ha Jézus maga munkálja bennünk azt, ami kedves előtte. Tehát nem mi szabunk mértéket neki, hanem elfogadjuk akaratát. Egyes szövegmagyarázók feltételezik, hogy a befejező sorok magától Páltól származnak (22—25. v), és hogy ezzel mintegy igazolta a környezetében keletkezett írás hitelességét. A hagyomány ennek alapján tulajdonította neki az egész levelet. Timóteus nevének említése semmit sem árul el a levél írásának körülményeiről. Legföljebb annyit, hogy volt valamilyen üldözés, amelyre különben a 10,32—34 is utal. Az itáliai testvérek jelenléte sem bizonyítja, hogy a levél Itáliában készült. Hiszen átutazó testvérek bárhol felűnhettek. A „kegyelem veletek” az ilyen búcsúzó köszöntésben nem annyira a belső kegyelemre vonatkozik, hanem arra, hogy Isten jóakaró szeretete kísérje a címzetteket (vö. Kol 4,18).

TARTALOM

ELŐSZÓ	5
Pál apostol igehirdetése	7
A RÓMAIAKNAK ÍRT LEVÉL	
Bevezetés	11
A levél szövege	14
Címzés és köszöntés (1,1—7)	14
Hálaadás és a téma megjelölése (1,8—17)	16
1. TANÍTÓ RÉSZ (1,18—11,36)	18
A pogányok rászorulnak a megigazulásra (1,18—32)	18
A zsidók nem ítélik el a pogányokat (2,1—11)	21
Ítélet a tettek alapján (2,14—24)	22
A körülméletés igazi értéke (2,25—29)	25
A zsidók üdv történeti kiváltságai (3,1—8)	26
Zsidók és pogányok megváltásra szorulnak (3,9—20)	27
Megigazulás a Krisztusba vetett hit által (3,21—31)	28
Ábrahám is a hitből igazult meg (4,1—12)	30
Kinek szólnak az Ábrahámnak adott ígéretek? (4,13—25)	32
Békesség Istennel (5,1—11)	33
A bűn és a kegyelem szembeállítása (5,12—21)	35
A kegyelem Krisztus életében részesít (6,1—14)	38
A megigazult élet megnyilvánulása (6,15—23)	40
A törvény ígája helyett a kegyelem segítsége (7,1—13)	41
Az ember belső meghasonlottsága (7,14—25)	43
Megszentelődés Krisztusban (8,1—9)	45
A lelki ember (8,10—18)	47
A remény a szenvedésben is megmarad (8,19—30)	49
Az Istenre támaszkodó bizalom (8,31—39)	51

Az ószövetségi nép meghívása (9,1—13)	52
Isten igazságos (9,14—29)	54
Izrael a törvény alapján kereste a megigazulást (9,30—33)	57
Izrael és az Istentől adott megigazulás (10,1—21)	58
A maradék kiválasztása (11,1—10)	60
A pogány-keresztények ne bízzák el magukat (11,11—24)	62
Az üdvörténeti titok (11,25—36)	63
 2. ERKÖLCSI ÚTMUTATÁS (12,1—16,27)	65
Istennek tetsző élet (12,1—8)	65
A szeretet követelményei (12,9—21)	67
Engedelmesség a felsőbbség iránt (13,1—7)	69
A szeretet a parancsok foglalata (13,8—14)	71
A gyengék és az erősek (14,1—12)	72
A botránkoztatás kerülése (14,13—23)	74
A krisztusi szeretet gyakorlása (15,1—13)	76
Pál a pogányok apostola (15,14—32)	77
A levél befejezése (16,1—27)	80
 A KORINTUSIAKNAK ÍRT ELSŐ LEVÉL	
<i>Bevezetés</i>	84
<i>A levél szövege</i>	84
Címzés és köszöntés (1,1—9)	87
 1. PÁRTOSKODÁS ÉS VISSZAÉLÉS (1,10—6,20)	88
Pártok emberi szempontok miatt (1,10—17)	88
A kereszt bölcsessége (1,18—31)	90
Az apostol igehirdetése (2,1—5)	92
Isten bölcsessége (2,6—16)	93
A pártoskodás bírálata (3,1—9)	95
Az egyház építése (3,10—23)	96
Az apostoli tisztség (4,1—13)	98
Atyai gondoskodás (4,14—21)	100
Egy botrányos eset (5,1—13)	102
A keresztények peres ügyei (6,1—11)	104
A szabados élet kerülése (6,12—20)	105
 2. VÁLASZ A KÉRDÉSEKRE (7,1—14,40)	107
A keresztény házasság (7,1—16)	107

Társadalmi helyzet és üdvösség (7,17—24)	109
A nem-házások és özvegyek helyzete (7,25—40)	110
Az áldozati hús fogyasztása (8,1—13)	112
Példa az önzetlenségre (9,1—18)	113
A függetlenség előnye (9,19—27)	116
Intő példák az Ószövetségből (10,1—13)	117
Pogány áldozat és keresztény áldozat (10,14—22)	119
Isten dicsőségének keresése (10,23—11,1)	120
Tisztességes viselkedés (11,2—16)	121
Az eukarisztia ünneplése (11,17—34)	123
A Szentlélek kegyelmi adományai (12,1—11)	125
Az egyház Krisztus teste (12,12—31)	127
A testvéri szeretet (13,1—13)	128
Elvek a karizmák felhasználásához (14,1—12)	130
A karizmák alkalmazása (14,13—40)	132
 3. A FELTÁMADÁS KÉRDÉSE (15,1—58)	135
Krisztus feltámadása (15,1—11)	135
A holtak feltámadása (15,12—34)	136
A feltámadt test tulajdonságai (15,35—49)	139
A végső állapot (15,50—58)	141
Befejező üzenetek (16,1—23)	142
 A KORINTUSIAKNAK ÍRT MÁSODIK LEVÉL	
<i>Bevezetés</i>	144
<i>A levél szövege</i>	147
Címzés és üdvözlét (1,1—7)	147
Az Istenbe vetett bizalom (1,8—11)	148
 1. KAPCSOLAT A KORINTUSI EGYHÁZZAL (1,12—7,16)	149
Védekezés a gyanúsítások ellen (1,12—24)	149
A kímélet és a szeretet szava (2,1—17)	152
Az újszövetség szolgálata (3,1—18)	154
Krisztus és az apostoli szolgálat (4,1—15)	157
Az apostoli hivatás reménye (4,16—5,10)	159
Az apostoli küldetés felelőssége (5,11—21)	161
Az apostoli szolgálat igazolása (6,1—18)	163
Őszinte bánat — igazi orvoslás (7,1—16)	165

2. A JÓTÉKONYSÁG MŰVE (8,1—9,15)	168
Gyűjtés a jeruzsálemi szegényeknek (8,1—24)	168
A jótékonyság áldásai (9,1—15)	170
3. AZ APOSTOLSÁG MEGVÉDÉSE (10,1—13,13)	172
Az ellenfelek vádjai (10,1—18)	172
A kikényszerített védekezés (11,1—15)	174
A kikényszerített dicsekvés (11,16—33)	176
Különleges kegyelmi adományai (12,1—13)	178
Újabb látogatás gondjai (12,14—21)	181
Befejező intelmek (13,1—13)	182
A GALATÁKNAK ÍRT LEVÉL	
Bevezetés	185
A levél szövege	187
Címzés; az apostol és az evangélium (1,1—5)	187
Az egyetlen evangélium (1,6—10)	188
1. APOSTOLSÁGNAK IGAZOLÁSA (1,11—2,21)	189
Megtérése és meghívása (1,11—24)	189
A tanítás egysége és a keresztyén szabadság (2,1—10)	191
Az antióchiai epizód (2,11—21)	193
2. AZ ÍRÁS TANÚSÁGA A MEGIGAZULÁSRÓL (3,1—4,31)	195
A megigazulás a hitből fakad (3,1—18)	195
A törvény rendeltetése (3,19—29)	197
Isten gyermekeinek szabadsága (4,1—7)	199
Buzdítás a szolgai állapot kerülésére (4,8—20)	200
A két szövetség szembeállítása (4,21—31)	202
3. ERKÖLCSI KÖTELESSÉGEK (5,1—6,19)	203
A hitben ki kell tartani (5,1—12)	203
A test és a lélek (5,13—26)	205
Krisztus törvénye (6,1—10)	207
Krisztus keresztyének jelentősége (6,11—18)	208
AZ EFEZUSIAKNAK ÍRT LEVÉL	
Bevezetés	210
A levél szövege	212

Címzés és köszöntés (1,1—2)	212
1. A MEGIGAZULÁS ÉS AZ EGYHÁZ (1,3—3,21)	213
Kiválasztásunk Krisztusban (1,3—14)	213
Könyörgés a remény felismeréséért (1,15—23)	216
A halálból az életbe (2,1—10)	218
Krisztus egységet hozott (1,11—22)	220
Krisztus misztériumának hirdetője (3,1—13)	222
Ima Krisztus szeretetének megismeréséért (3,14—21)	225
2. A HIVATÁSHOZ MÉLTÓ ÉLET (4,1—6,12)	226
Az egység megőrzése (4,1—6)	226
Krisztus kegyelmi adományai (4,7—16)	227
Régi ember — új ember (4,17—32)	229
A világosság fiai (5,1—20)	231
Családi kötelességek (5,21—6,9)	233
Isten fegyverzete (6,10—20)	236
Befejezés (6,21—24)	237
A FILIPPIEKNEK ÍRT LEVÉL	
<i>Bevezetés</i>	239
<i>A levél szövege</i>	240
Köszöntés és kegyelmi kapcsolat (1,1—11)	240
Bizalom a nehézségek ellenére (1,12—26)	242
Buzdítás állhatatosságra (1,27—30)	244
Egyetértés és alázat (2,1—11)	244
A keresztény feladat (2,12—18)	246
Munkatársainak ajánlása (2,19—30)	247
A valódi megigazulás (3,1—16)	248
Kitartás a reményben (3,17—4,1)	250
Egyetértés, öröm, béke (4,2—9)	251
Köszönet és befejezés (4,10—23)	253
A KOLOSSZEIEKNEK ÍRT LEVÉL	
<i>Bevezetés</i>	255
<i>A levél szövege</i>	256
Üdvözlés és imádságos megemlékezés (1,1—13)	256
Krisztus fősege (1,14—23)	258
Az apostol hivatása (1,24—2,3)	260

Megváltásunk Krisztusban (2,4—15)	262
Helytelen vallási gyakorlatok (2,16—23)	264
A régi és az új ember (3,1—17)	265
Állapotbeli kötelességek (3,18—4,6)	267
Személyes üzenetek és befejezés (4,7—18)	269

A TESSZALONIKAIÁKNAK ÍRT ELSŐ LEVÉL

<i>Bevezetés</i>	271
<i>A levél szövege</i>	272
Köszöntés és hálaadás (1,1—10)	272
Visszatekintés a tesszalonikai ígehirdetésre (2,1—12)	274
A hívek buzgóságának felidézése (2,13—20)	275
Timóteus küldetése (3,1—13)	276
Istennek tetsző élet (4,1—12)	278
Az elhunytak sorsa (4,13—18)	279
Az Úr eljövetelének ideje bizonytalan (5,1—17)	281
Befejező intelmek (5,18—28)	282

A TESSZALONIKAIÁKNAK ÍRT MÁSODIK LEVÉL

<i>Bevezetés</i>	284
<i>A levél szövege</i>	284
Köszöntés és a hit dicsérete (1,1—12)	284
Krisztus eljövetelének előzményei (2,1—12)	286
Buzdítás állhatatosságra (2,13—17)	288
Buzdítás imára és munkára (3,1—18)	289

A TIMÓTEUSNAK ÍRT ELSŐ LEVÉL

<i>Bevezetés</i>	292
<i>A levél szövege</i>	293
Címzés és üdvözlés (1,1—2)	293
A tévtanítók visszautasítása (1,3—11)	294
Isten irgalmának magasztalása (1,12—20)	295
Istentiszteletre vonatkozó utasítások (2,1—15)	296
Az egyházi előjárók (3,1—16)	298
A keresztény élet szabályai (4,1—16)	300
Lelkipásztori utasítások (5,1—6,2)	301
Igazi jámborság (6,3—19)	304
Befejezés (6,20)	306

A TIMÓTEUSNAK ÍRT MÁSODIK LEVÉL

<i>Bevezetés</i>	307
<i>A levél szövege</i>	307
Köszöntés és hálaadás (1,1—5)	307
Az evangélium hirdetése (1,6—18)	308
Az apostoli munka jutalma (2,1—13)	310
Az evangélium tanítójának feladata (2,14—26)	311
Az igehirdetés nehézségei (3,1—9)	312
Kitartás az apostoli munkában (3,10—4,8)	313
Személyes közlemények (4,9—22)	315

A TITUSZNAK ÍRT LEVÉL

<i>Bevezetés</i>	317
<i>A levél szövege</i>	317
Címzés és köszöntés (1,1—4)	317
A krétai egyház szervezése (1,5—16)	318
Állapotbeli köteleességek (2,1—15)	319
Helytállás a világban (3,1—11)	321
Befejezés (3,12—15)	322

A FILEMONNAK ÍRT LEVÉL

<i>Bevezetés</i>	324
<i>A levél szövege</i>	325
Címzés és üdvözlés (1—7)	325
A rabszolga ügye (8—25)	325

A ZSIDÓKNAK ÍRT LEVÉL

<i>Bevezetés</i>	328
<i>A levél szövege</i>	329
Isten a Fia által szólott hozzánk (1,1—4)	329
Krisztus fönségesebb az angyaloknál (1,5—14)	330
A kinyilatkoztatás elfogadása kötelező (2,1—18)	331
Krisztus több, mint Mózes (3,1—6)	334
Kitartás a hitben és a reményben (3,7—4,13)	335
Jézus az újszövetség főpapja (4,14—5,10)	337
Buzdítás a tökéletességre (5,11—6,12)	339
Isten ígérete és a remény (6,13—20)	340
Melkizedek papi alakja (7,1—10)	341
Krisztus papsága és az ároni papság (7,11—28)	343

Krisztus a mennyben is főpapunk (8,1—13)	344
Az ószövetségi áldozatbemutató (9,1—10)	346
Krisztus áldozata tökéletes (9,11—28)	347
Krisztus áldozatának hatékonysága (10,1—18)	349
Buzdítás állhatatosságra (10,19—39)	351
A hit példaképei (11,1—40)	353
Helytállás a megpróbáltatásban (12,1—12)	357
Hűség a keresztyén hitvalláshoz (12,14—29)	358
Közösségi szellem (13,1—17)	360
Befejezés (13,18—25)	362
TARTALOM	365

A Szent István Társulat kiadási tervében szerepel az Újszövetségi Szentírás könyveinek részletes magyarázatokkal ellátott kiadása. János és Máté evangéliuma után most közreadjuk Pál apostol leveleinek kifejtését. Ezeknek a leveleknek a jelentőségét az adja meg, hogy Krisztus evangéliuma igazában Pál apostol munkássága által vált világvallássá. Nemcsak azért, mert ő maga elvitte a tanítást az akkor ismert népek közé, hanem azért is, mert a Krisztusban megjelent megváltást és üdvösséget teológiailag értelmezte. Ő a hit világosságánál egészen megérti Krisztus misztériumát. Az Isten örök Fia nem azért lett emberré, hogy a törvény és a betű igájával beszűkítse életünket, hanem azért, hogy megkapjuk Isten gyermekeinek szabadságát. Megváltásunk abban áll, hogy részesedünk Isten természetfölötti ajándékaiban, magunkra öltjük a Krisztushoz való hasonlóságot, s így a nyelvi, faji, nemzeti és kulturális különbségek elhalványulnak. A másik központi gondolat a kiengesztelődés. Ha Isten meghirdette a bűnök bocsánatát és ő hajlandó az ellenünk szóló adóslevelet megsemmisíteni, akkor ezzel kötelez bennünket a nagylelkűségre embertársi viszonylatban is. Mi, emberek hajlamosak vagyunk arra, hogy a szentírásból kiragadjunk egy-két tételt, s azzal igazoljuk egyoldalú életünket. Az apostol a keresztény szellemiséget és erkölcsiséget ebben foglalja össze: Az én életem Krisztus... Nála tehát nem emberi bölcsességgel találkozunk, amelyet túlhalad az idő, hanem Isten üzenetével, amely minden kor emberét fel tudja emelni az eszmény magaslatára. Az önzés és a közömbösség korában szükségünk van arra a prófétai hangra is, amely tudatában volt annak, hogy az „Isten szava nincs megbilincselve.”